इदानीमपरीक्षितेदं पुस्तकं

श्रीगणेशायनमः॥ ॥ॐनमोभगवतेवासुदेवायः॥ ॥यद्योगिभिर्भवभयार्त्तिविनाशयोग्यमासाद्यवेदितमतीवविविक्तचित्तैः।तद्दुःखनाशहरिपादसरोजयुग्ममाविर्भवंतु मयिलंघितभूर्भुवस्तः॥ ॥यायात्मवःसकलकल्मषभेददक्षःक्षीरोदकुक्षिफणिभोगनिविष्टमूर्त्तिः॥ श्वासावधूतसलिलोत्कलिकाकरालःसिंधुप्रवृत्यभिवयस्यकरोतिसंगत॥नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमं॥देवींसरस्वतींचैवततोजयमुदीरयेत्॥तयस्याध्यायनिरतमार्क्षेयंमहामुनिं ।व्यासशिष्योमहातेजाजैमिनिःपर्यपृच्छत।भगवंभारताख्यानंव्यासेनोक्तंमहात्मना॥पूर्णंप्रस्तूयमलैःशुभैर्न्नानाशास्त्रसमुच्चयैः॥जातिभुद्दिसमासक्रमाभुत्राह्मोपशोभितम्॥पूर्वपक्षोक्तिसिद्धान्तपरिनिष्ठासमन्वितं।विदशानांयथाविप्रुद्दिपदीव्रह्मणोयथा॥भूषणानांचसर्वेषांयथाचूडामणिर्व्वरः॥यथामुकुटनांकुलिशमिंद्रियाणांयथामनः॥ धा
तथेदमर्च्छशास्त्राणांमहाभारतमुत्तमं।अत्रार्थश्चैवधर्म्मश्चकामोमोक्षश्चवर्ण्यते।परस्परानुबद्धाश्चसानुबंधाश्चतेपृथक्॥कामशास्त्रमिदंश्रेष्ठमर्थशास्त्रमिदंपरम॥मोक्षशास्त्रमिदंचाग्र्यंधर्म्मशास्त्रंतथोत्तमं।चतुराश्रम्यधर्म्माणांमाचरेस्थितिशासनं॥श्रोतव्यमेतन्महाभा
गवेदव्यासेनधीमता॥यथातातकृतंद्येतव्यासेनोदारकर्म्मणा॥यथाख्यातंमहाशास्त्रंविशेषैर्नाभिश्रूयते॥व्यासवाक्यजलौघेण
क्षुधर्म्मतरुहारिणा।वेदश्रीलावतीतेननिरस्कारप्रहीकृता॥कलशाह्रमाहात्म्यंसोमप्रहारव्यानवसंभुजः॥कथाविघ्नीतार्त्तालिलःका
व्यवेदमहाद्रुमःतदिदंभारतारव्यानंवह्वर्थवद्विस्तरं कस्माच्चपांडुपुत्राणामेकासाधुपदात्मजा॥पंचानांमहिषीकृष्णाअत्रतन्मंथ राम
योमहान्॥भेषजंब्रह्महत्यायांबलदेवोमहाबलः॥तीर्थयात्राप्रसंगेनकस्माच्चक्रेहलायुधः॥कथंचद्रौपदेयास्तेकृतदाराप्रहारथाः॥ १

पांडुनाथामहात्मानोवधंप्राप्यरणाथवत्॥एतत्सर्व्वंविस्तराच्चश्रावयेतुंमहाऋषिः॥तवतोसूतइत्युक्तोनामवोधकरासदा॥इतितस्यवचः
श्रुत्वामार्कंडेयोमहामुनिः॥सोकितंमीतमुद्दिष्टंअत्यद्भुतमनामिकं॥विप्रुरंविरसंचैववह्विप्लुष्टंविषमाहतं॥काकःस्वरंशिरश्चैव
थास्थानविवर्जितं॥व्याकुलंतालुहीनंचग्राम्यदोषाश्चउद्दिता।मगीतंमशिरःकंपंमल्पकंठंमनर्थकं॥एतेषष्टादशादोषाः॥दशाष्टदोषरहि
तंवक्तुमभ्यर्चकेमे॥ ॥मार्क्कंडेयउवाचः॥ ॥क्रियाकालोयमस्माकंसंप्राप्तोमुनिसत्तम॥विस्तरेचापिवक्तव्येनैषकालःप्रशस्यते।येनुवर्द्धं
तिविक्रिष्टेतानहंनैमिनेतवा।यथावनष्टमंदेहंत्वंकरिष्यसिपक्षिणः॥पिंगाक्षश्चविराधश्चसुमुखश्चसुमुखस्तथा।द्रोणपुत्रोबलाकश्चद्वासप्तत्वन्ना
:शास्त्रवित्तकाः॥वेदशास्त्रार्थविज्ञानेषांमव्याहतामतिः।विंध्यकंदरमध्यस्थास्तानुपास्वचदृष्टव॥एवमुक्तस्तदातेनमार्क्कंडेयेनधीम
ता॥प्रत्युवाचर्षिमाईलोविस्मयोत्फुल्लमानसः॥ ॥जैमिनिरुवाच॥ ॥अत्यद्भुतमिदंब्रह्मन्नरवाणांवाक्कुमानुषी॥यत्पक्षिणास्तेविज्ञानमा
पुरत्यन्तदुर्लभम॥तिर्यग्योन्यांयदिभवन्तेषांज्ञानंकुतोभवत॥कथन्नेद्रोणतनयाःप्रोचुस्तेपतत्रिणः।कश्चद्रोणाद्गतिरव्यातोयस्पुत्रश्चउ
यम।जातमंगुणवतांतेषांकर्म्मज्ञानंमहात्मनां॥ ॥मार्क्कंडेयउवाच॥ ॥श्रृणुष्वावहितोभूत्वायद्वृत्तंनन्दनेपुरा॥शक्रमाभरसंचैवनारदः
प्रचमंगमे॥नारदोनंदनेपप्रच्छुश्लीगणमध्यगं॥शक्रंसुराधिराजानंतुरवाशक्रलोचनं॥मतेनर्षिवरिष्ठेनहृष्टमात्रःशचीपतिः॥प्रमु
क्तस्थोदहोचास्मेतदास्वामनमादराच्च॥नंदृष्ट्वाबलवत्रंप्रत्यितंतदशंगनाः।प्रणेमुस्ताश्चदेवर्षिविनयावनताःस्थिताः॥ताभ्यश्चर्ष्टितःसो
थउपविष्टेशतक्रतौ॥यथादृष्टंतमंभाषकथाश्चक्रेमनोरमाः।ततःकथांतरेशक्रमुवाचतन्नोमुनिः॥देत्वांज्ञानन्नविष्णोसुनयाभिप्रतेति

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017

वैरंभावामिश्रकेशीवाऽर्वश्यथातिलोत्तमा॥एताचाप्सरसःकावाविषयत्रवाभवत्तोरुचिः॥एतच्छ्रुत्वाद्विजःश्रेष्ठोवाक्यंवाक्यमथाब्रवीत्॥वि
तिंत्यापरमंप्राहुर्विनयावनतास्त्रियः॥युष्माकमिहसर्वासांरूपौदार्यगुणाधिकं॥श्रीर्मानंमन्यतेसुभ्रूमाहात्म्यनुमप्यायतः॥तत्येनलयरू
पेणसिद्धिर्मोघस्यरूपतः॥वाङ्मात्रेतिष्ठानवत्रत्यंतमन्यद्विरुचना॥॥मार्कंडेयउवाच॥॥तद्वाक्यमप्रकोलंवएकैकःप्रेषनतांपुनः॥अहं
गुणाधिकानत्वंनत्ववक्त्रावदीदृशा॥सामंभ्रमालोक्यभगवान्याकशासनः॥पृच्छतेनमितित्याहमुनिमात्मगुणाधिकाः॥शक्रछेदाद्यु
यातामिःपृष्टस्ताभिःमनारदः॥उवाचयत्रदावाक्यंजैमनिंतन्निबोधमे॥तपसान्नेनगोरस्यंयाचस्वोभयनेवक्षात्र॥ऊर्वमसंमुनिश्रेष्ठतोवोप्र
त्येगुणाधिकां॥॥मार्कंडेयउवाच॥॥तस्यतद्वचनंश्रुत्वामवांवेपितकंधरः॥अस्माभिःशक्यतेनेतद्दुराश्रिकिरेकथाः॥तत्रापराव
सुर्नामकाऋषिर्लोभगर्विता॥प्रत्यूनाचाथयास्माप्रियत्रासोमंस्थिनोमुनिः॥अथनद्दैहयन्नारंप्रसक्तंक्रियवाजिनं॥स्मरन्नास्त्रगलन्नस्मिंक
रिष्यामिऋसारथिं॥ब्रह्मजनार्दनोवापियदिवानीललोहितः॥तथाप्यद्यकरिष्यामिकामबाणाहतान्तरं॥रसुक्त्वाप्रजगामाथप्रालेया
द्रिवसुन्नदा॥मुनेस्तपःप्रभावेनप्रशांतःस्वापदाश्रयम्॥मापुंस्कोकिलमाधुर्यायत्रास्तेसामहामुनिः॥कोशमात्रैस्थितातस्मादागत्यव
रापराः॥तद्गीतध्वनिमाकर्ण्यमुनिर्विस्मितमानसः॥जगामतत्रयत्राग्रेमबालारुविरत्वना॥तांदृष्ट्वावारुसर्वांगीमुनिःसंस्तभ्यमानसः॥
क्षोभनायांगतोज्ञात्वाक्रोधामर्षसमन्वितः॥उवाचेदंततोवाक्यंमहर्षिःसुमहातपाः॥यस्माद्वःस्वार्जितस्यैहतपसोविघ्नकारणात्॥आगत्ता राम
मिमदोन्मत्तेप्रमद्वःस्वायरवेचरि॥तस्मात्सुपर्णगोत्रेत्वंमत्क्रोधकलुषीकृता॥जन्मप्राप्स्यसिदुःप्रेक्षेयावद्दर्षाणिवोदश॥निजरूपंपरित्यक्ता २

पक्षिणीरूपधारिणी॥चतुरत्वंचतनयानप्रजाम्यम्पधमाप्सरः॥अप्राप्यतेषुचप्रीतिंशस्त्रहृतापुनर्हिवि॥वामप्राप्यसिवक्त्र्यंनोत्तरंत्रे
कथंचन॥इतिवचनमसह्यंकोपसंरक्तदृष्टिश्चलकलवलयानांमानिनींश्रावयित्वा॥तरलतरतरंगांगंपरित्यज्यविप्रःप्रस्थितगुणागा
तोघांसंप्लवातःखगंगां॥॥इतिमार्कंडेयपुराणेमार्कंडेयोपाख्यानं॥॥मार्कंडेयउवाच॥॥अरिष्टनेमिपुत्रोश्वगरुडोनामपक्षि सप्त
राट्॥गरुडस्याभवत्पुत्रःसंपातिरितिविश्रुतः॥तस्याप्यासीत्सुतःशूरःसुपार्श्वोनामविक्रमः॥सुपार्श्वतनयःकंभेसुत्रीवोल्लोलुपः॥तस्यापित
नयावास्तांकंकःकंदरएवच॥कंकःकैलासशिखरेविघुरुपेतेविश्रुतं॥दर्वीविश्रुतं॥ददर्शविपुलपत्रोद्वीपान्तसंधनदानुगं॥अपानाम
मक्रमप्रलम्बवरांबरधारिणं॥भार्यासहायमासीनंशिलापृष्ठेप्रलेसुभे॥तंदृष्ट्वातंकंकोनरक्तःक्रोधमन्वितं॥प्रोवाचकस्मादायाते
नत्वनाच्छोऽनाधमः॥स्त्रीमन्त्रिकर्षनिष्टेनकस्मान्नासुपसर्पसि॥नैषधर्मास्तुवृद्धानांप्रियोनिःपाद्यवस्तुष॥॥कंकउवाच॥॥माधा
रणोयंशैलेंद्रोयपातवतथाभम॥अन्येषांचैवजंतूनांममनाभवतोव्रका॥॥मार्कंडेयउवाच॥॥तुवानमित्यंखत्रेनकंकंविच्छेदराक्ष
सः॥दूरस्थतज्जवीभस्विस्फुरंतमचेतनं॥कंकंविनिहतंश्रुत्वाकंदरःक्रोधमूर्छितः॥विपुलपक्षधायाशुमनश्चक्रेंऽतेश्वरः॥सगत्वा
शैलशिखरंकंकोयत्रास्थितोहतः॥तस्यसंकालनंचक्रेक्रोधाजुर्नेष्टस्यरेवरः॥क्रोधामर्षविवृत्तास्योनागेंद्रत्रचने स्वं॥जगामाथमयत्रास्तेश्रा न
द्दाराद्दमाक्षमः॥पक्षवातेनमहतावालयत्रूधरान्द्रधरान्द्रगजलदसमहाभियोदजालनिर्विशेषत्रक्षतजेक्षणः॥क्षणात्क्षपितशत्रुःमसं
क्रोत्याक्रोतिश्रधरः॥पानासक्तप्रतिंतत्रतंददर्शनिशाचरं॥अनाप्रबक्रनयनंहेमपर्यंकमाश्रितं॥त्यक्तामरपतेशिरवंहरिवंदनरूषितं॥केत

कीपत्रगर्भाभैदंष्ट्रैर्घोरितराननम्॥वामोरुभाश्रितांतस्यददर्शायतलोचनां॥पंभीमदनिकंनाम्नुस्कोकिलकलस्वनां॥तोषयंतीतांतां
कंदरःकंदरस्थितंम्॥तमुवाचसुदृष्टात्मन्नेहिमुध्वस्वैमया॥यद्दैत्येष्टोमप्रभ्राताविरुद्धोघातितत्त्वया॥तस्मात्वामदसंभुक्तंनेष्या
प्रियप्रशासनंम्॥विश्वस्तघातिनांलोकायेचस्त्रीबालघातिनां॥यास्यंत्येनिरयांस्त्वंतान्त्वमघमयाहतः॥इत्येवंपक्षिराजेनप्रोक्तंत्वा
मनिधौतदा॥मन्युसःक्रोधसंरब्धःप्रत्यभाषतपक्षिणां म॥ ॥राक्षसउवाच॥ ॥यदितेनिहतेभ्राताधौरुषंतद्विदर्शितं॥त्वामप्यद्यहनिष्ये
हरवज्रेनानेनवेवचः॥तिष्ठक्षणंनमेजीवन्यतगाधप्रमाप्स्यसि॥इत्युक्त्वांजनपुंजाभंविमलंखड्गमाददे॥ततःपतंगराजस्यपक्षाधिपतटस्य
च॥छित्त्वभुजंमहत्तूर्णंयथागरुडःशक्रयोः॥ततःमराक्षसःक्रोशोरुद्रमाविध्यवेगवत्॥चिक्षेपपतंगेंद्रायनिर्वाणांगारवर्चसं॥पतंगेंद्रस्यत
त्खड्गेकिंचिदुत्पत्यभूतलात्॥विक्रोशंतंजयाहृत्यतदागरुडःपन्नगंयथा॥हत्वापादतलैर्भेत्त्वाचक्रेदीर्घमथोरुजः॥तस्मिन्भग्नेततःखड्गेवाऊरु
मवर्त्तत॥ततःपतंगराजेनवक्षस्याक्रम्यराक्षसः॥अत्रपादकरैराशुशिरसाचवियोजितः॥तस्मिंविनिहतेसाक्षीस्वयंनारायणप्रभुः॥
चित्संज्ञानमंत्रामाप्ताहभार्यांभवाप्रिते॥तामादायखगश्रेष्ठःस्वकंगेहंजगामपुनः॥गत्वामनिष्कृतिंभ्रातुर्विधुरूपनिपातनात्॥कंदरंशो
चमावेत्यप्राप्येस्वारूपधारिणी॥मेनकातनयांमुक्तःसोपर्णरूपमादधे॥तस्यांजनयामासतांस्त्रिनाभसुतांतदा॥ज्ञानिशायांश्रिवि
ष्टांवपुषाप्सरसांवरां॥तस्यांनामतदाचक्रेतार्क्ष्येवविहगप्रभुः॥मदपालसुताश्चांसंश्रुत्वारोमितहृदयः॥जरितारीपुत्रनयोर्नाराम
मुनिसत्तमः तेषांजघन्योधर्म्मात्मावेदवेदांगपारगः॥उपपेमेसतांतादीकंदरान्प्रतेशुभाम्॥कस्यचित्त्वेकालस्यतादीगर्भमवापह॥ ३
प्र

प्रपद्माहितेगर्भंकुरुक्षेत्रेजजाप्यसा॥ऊरुपांडवयोर्युद्धेवर्त्तमानेसदाकुरौभावित्वाचैवकार्यस्मरणेप्रथांविवेशसासचापस्यतदाहृद्भगद
त्तकिरीटिनोः॥निरंतरंत्रासैशसीदाकांतारालग्नेरिवापार्थकोदंडनिर्मुक्तशरसंत्रासनिवेगवान्॥तस्याभल्लोप्रहारेणात्त्वंचिछेदजाठरा
ग्निरेकोष्ठशोकांतंश्रमावेदत्तंभयं॥अथपस्यावशेषत्वाज्जलराशाविवापतत्॥तत्पातसमकालंवसुप्तंकांतगजोत्रमात्॥पपातप्र
हतीघंटाबाणसंछिन्नबंधना॥मग्नंसमंत्रासंप्राप्ताविभिन्नधरणीतलं॥छादयंतीखगांजानिस्थितानिपिशितोपरि॥हतेचतस्मिंनृपतीभ
गदत्तेनरेश्वरे॥वभूवहाहाभूतंकुरुपांडवसेनयोः॥हतेसुदुर्धर्मपुत्रेगतेशांतनवांतिके॥निष्प्रभागदतोशेषाश्छोडधर्म्मान्महत्मनः॥
घंटागतानिनिष्ठेत्रियत्राजानिहिजोत्तम॥अजगामततश्चैशांशमीकोनाप्रमेयधी॥ततत्रशकुमश्रुणोधीवीरुचीनिवासतां॥वाल्यादे
स्फुटवाक्यानांविज्ञानेपिपतत्रिणां॥अथर्षिशिष्यमदितोद्यागत्यात्यविस्मितः॥उमाचपितृपक्षौश्चशिष्यकोश्चददर्शह॥तांसुतत्र
तथाश्रौत्रामीकोनगवान्मुनिः॥दृष्ट्वामविस्मयाविष्टश्चोवाचानुगतान्महिजान्॥सम्यगुक्तंद्विजायेनशुक्रेनाज्ञानशास्त्रयं॥पलायन
परंदृष्ट्वादैत्यसैन्यंभयार्दितं॥नगंतव्यंनिवर्त्तध्वंकस्माद्भजनकामना॥उक्त्वैवंशोर्यतत्रासीत्कगतानमरिष्यथा॥नशरीरंमुहूर्तोवा
पिनावद्भवतिनोचिरं॥जीवधातादृजनश्चैवंनभावत्रनसेछतिएकोम्रियतेस्वदृष्टेपलायंतोपरेजनाः॥भुंजानाभोगमन्यन्येपिवंतोनि
धनंगतः॥तथाविलासिनीमन्येकामयानानिरामया॥अविदंतोहाहास्त्रेश्चप्रेतराजवशंगताः॥अन्येतपस्यारतानीताप्रेतनृपानु
गो॥योगाभ्यासरताश्चान्येनैवप्रापुरमृतंसुतां॥संस्मरायपुराद्वेषंवज्रंकृत्वेवपाणिनाहृदयेभिहतस्तेनतथापिनमृतोसुरः॥तेनेवस्व

लुव ज्ञेनतेनैवेंद्रेनदानवाः।प्रादोकालेहतादैत्यास्तत्रत्राणात्रिधनंगतः॥विदित्वैवंनसंत्रासःकर्त्तव्योविनिवर्त्तता।ततोनिहत्यासेदैत्यास्त्र
क्षाप्ररणाज्ञेभयंत्रतिशुक्रवचःसत्यकृतप्रेभिःस्वगोत्रेभ्येषुहैपिनसंप्राप्ताःपंचत्वप्रतिपालुषे॥कोऽनांपनंविप्राःकृधंरापतनंसप्रंक्त
चमांसवशारक्तैश्चप्रेतास्तरनक्रिया॥केप्येतेमर्त्यथाविप्रानेनेसामान्यपक्षिणाः॥देवाउकृत्वतालोकेमहाभाग्यप्रदर्शिनी॥एवमुक्त्वास
नात्वाह्यपुनर्ब्रवनमब्रवीत्॥निवर्त्तनाद्भ्रमंजातंहत्वापक्षिबालकान्॥प्राप्तोगुरुभयंत्रत्रनेषामुनिवरात्मजाः॥रूपेनतोनकृत्वाहापि
स्थाप्यतांतत्रपक्षिणाः॥द्विजाःकिंस्यात्रिपत्रेनमार्पतेकर्मभिःस्वकैःरज्यंतेचाविलाजीवायथैनरपक्षिबालकाः॥तथापियत्नःकर्त्तव्यो
नैरःसर्वेषुकर्म्मसु॥ऊर्वमुरुषकारंतुचाच्यतांयातिनोमतां॥इतिमुनिवरचोदितानननत्रेमुनितनयाःपरिहृत्यपक्षिणास्थाःतरुविरूपमा
श्रितालिमंघयमुरथतापसरम्यमाश्रमंस्वम्॥सवापिधन्यंप्रनमामिकांक्षितंप्रहृत्यशूलंकुसुमंफलंजरा॥हूर्याश्चिक्रापुधकृद्
वेधसांमुरेंद्रवैवस्वतजानवेदसां॥अपांपतेर्निर्ऋतिचित्तरक्षिणोःसमीरणस्यापिचसाक्षिजोत्तमः।धातुर्विधातुस्त्वतवैश्वदेविकःऋ
निप्रपुक्तोविविधाश्वसक्रियाः॥ ॥मार्क्कंडेयपुराणेमार्क्कंडेयोपख्यानिकंनाम॥ ॥मार्क्कंडेयउवाच॥ ॥अहन्यहनिविप्रर्षेः
सतेषांमुनिसत्तमाः।चक्रुःराहारपयमातथाशुदयाचयोषणां॥प्रासमात्रेणतस्तेभानोस्पृहनवर्त्मनि॥कौतूहलविलोलाहैर्दृष्ट्वा
मुनिकुमारकैः॥इष्ट्वाप्रहीमनगरांसांभोनिधिसरिद्वरः॥रथचक्रप्रमाणंतेपुनराश्रममागताः॥श्रमकृशांत्रगात्रानोमहात्मानोवियोनि राम
जाः॥ऋषेशिष्यानुकंपार्थंऋवनोधर्म्मनिश्चयः॥कृत्वाप्रदक्षिणंसर्वेचरणौभ्यस्यवादयन्॥ऊचुस्वप्ररणाम्रामोद्विजास्मत्वयाप्रभो॥ ४

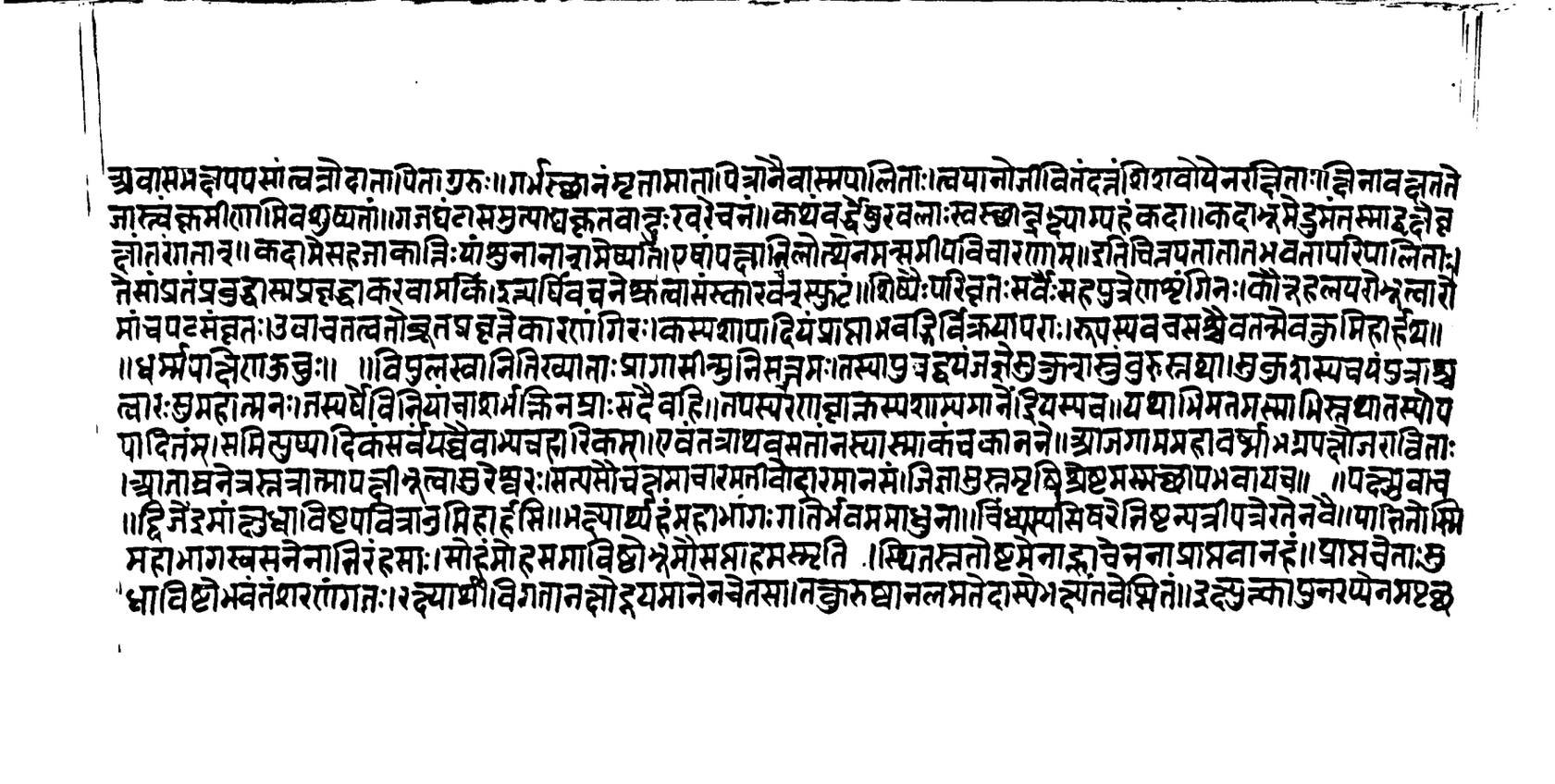

अवासप्रक्षपसांत्वत्रोदानापितागुरुः॥गर्भस्थानंहृतामातापित्रोनैवास्मपालिताः॥त्वयानोजीवितंदत्तंशिशवोयेनरक्षिताः॥द्विनावज्ञतते
जास्त्वंकृमीणामिवशुष्यतां॥गजघंटासमुत्पाद्यकृतवान्रवरेचनं॥कथंवर्द्धेश्वरलाःस्वस्थाभ्याम्यहंकदा॥कदाभ्रमेडुमतस्माद्वेद्व
ज्ञातंगतान्॥कदाप्रेसहजाकात्रिःयांशुनानात्रप्रेष्यतेएषांपक्षानिलोत्थेनमन्मनीषविचारणाम्॥इतिचित्रपतातातभवतापरिपालिताः।
तेसांप्रतंप्रभुद्वात्मप्रत्यहंकरवामकिं।इत्यर्षिवचनेश्रुत्वासंस्कारवैरस्फुटं॥शिष्यैःपरिवृतःसर्वैःमहपुत्रेणशृंगिनः।कौतूहलपरोभूत्वारौ
मांचपटमंवृतः।उवाचतत्वतोज्ञातंवृत्तेकारणंगिरः।कस्यशापादियंप्राप्तामवद्भिर्विक्रियापरा।रूपेणवचमश्चैवतन्मेवक्तुमिहार्हथ॥
॥धर्म्मपक्षिणऊचुः॥ ॥विपुलस्वानितिख्याताःप्रागासन्मुनिसत्तमाःतस्यापुत्रहयंजन्मेशुक्रचारुवरुत्तथा।शुक्रशम्यचयंपुत्राश्च
त्वारःसुमहात्मनः।तस्यधर्मेविनियोचाशर्मक्रिनप्राःसदैवहि॥तपस्यरणाद्वाक्रम्यशाम्यमानेंद्रियस्यव॥यथाभिमतमस्माभिस्तथातस्योप
पादितम्।समित्पुष्पादिकंसर्वंयद्वेवाभ्यचहारिकम्॥एवंतत्राथवसतानस्यास्माकंचकानने॥आजगामप्रहावर्ष्मीभग्रपक्षोजराचिताः
।आताम्रनेत्रस्तत्रात्मापक्षीभूत्वाशुरेश्वरः।सत्यसोचत्रमाचारमतीवादारमानसं।जिताश्रुत्रसृष्टिश्रेष्ठमस्मच्छापभवायच॥ ॥पक्ष्युवाच
॥द्विजेंद्रमांह्यधाविष्टपवित्रानुग्रिहार्हसि॥भक्त्यार्थंहंमहाभागःगतिर्भवमप्रसाधुना॥विधाप्यसिषरेनिष्टन्यत्रीपत्रेरतेनवै॥पात्तिनोस्मि
महाभागस्वसनेनानिरंहसाः।मोहंमोहमयाविष्टोभ्रमोमप्राहमस्मृति ।स्थितस्तत्रतोष्टमेनाद्भोचनेनाप्रवानहं॥प्राप्तचेताःसु
धाविष्टोभवंतंशरणंगतः।दयार्थीविगतानक्षोदूयमानेनचेतसा।तक्रुरुधानलप्तेदास्पेभस्यंतवेग्निना॥इदमुक्त्वापुनरप्येनमपृच्छ

ऋहिजोन्नमम् ॥ अहारंकरत्नवार्थायऽपकल्पते मया॥ मवाहनरमांमेनद्वनिर्भवतिमेपरा॥ ॥ऋषिरुवाचा॥ ॥कोमारस्तेव्यनिक्रांत
मतीतंयौवनश्चते। नयमःपरिणामस्तेवर्त्ततेनूनमंरुजा। यस्त्रिरोणांस वेषामष्टेषेछानिवर्त्तते॥ मकस्माद्दृद्धावेषिप्राक्तंसात्मको
भवान्॥ कुमानुषस्यथिशिनंवयमश्वरमन्नव। सर्वथाऽष्टभावानांप्रशमोनोपपद्यते॥ अथतावकिंममैनेनशोकोनास्तिप्रयोजनम्॥ प्रति
श्रुत्यमदादेयंप्रितिमेभाविनंमनः। इत्युक्त्वातांविप्रेंऽस्तथेतिकृतनिश्चयः॥ श्रीयमस्मानमस्कृयगुणानोवैप्रसम्यव॥ उवाचदृष्ट्व
दृदयोमुनिर्वाक्यंसुनिष्टुरं। विनयावनतानसर्वानभक्तिनम्रान्कृतांजलीन्॥ कृतार्थास्माहिजश्रेष्ठाकृतोस्माभयमहा॥ ज्ञातश्रेष्ठ
मयत्वंवैयद्यंमम्हिनोन्नमः॥ गुरुश्रेष्ठोयदिमतोभवतांनपरंपिउः॥ ततः॥ऋतमेवाकंनिर्ब्बंधांकेनचेतसा। तद्वाक्यसमकालंचशोकम्
स्माभिरान्नतैः। यद्दृत्वद्वत्तीभावोस्तरुतमेवावधार्यवष॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥सामेघश्वरणांप्राप्तोविहगःक्षेत्रेषाक्षितः। पुत्रमांसेनते
नास्पद्वणांन्नग्निर्भवेदिति॥ तस्मात्वयश्वरक्तेनतथाशीघ्रंविधीयतां। ततोव्ययंपव्यथिताःपर्कस्योद्धृतमायसाः। कष्टकष्टग्निनिपोक्तेन
तत्कमेतिवाब्रुवत॥ कथंपरशरीरस्यहेतोर्हेस्वकंवुधः॥ विनाज्ञायैतधात्येद्वापथात्यात्मानथासुतः॥ पितृद्वचमनुष्याणांयाणुक्तानिमपा
निचे। तान्ययाकुरुतेपुत्रोनन्नारीरप्रदःसुतः॥ तस्मानेतत्करिष्यामोनान्यांतेयंपुरातनैः॥ जीवद्वद्दाचवाप्रोतिजीवंसुएंकरोतिचाऽतस्ये
देहनाशोस्तिधर्मेसुपरमस्तथा॥ त्रात्मानंसर्वथारक्ष्यमाऽधुर्माविदस्तथा॥ ऋषिराहततः श्रुत्वातथास्माभिरुदाहृतम्॥ कोपरऽक्र
विद्वन्नोतोविच्छद्वपरुषंवचः॥ प्रतिज्ञातंचयोमत्यपस्मात्रैतत्कृतंसुनाः॥ तस्यात्मच्छापनिर्दग्धानिर्यग्योन्यांषयास्यथ एवमुक्ततो

स्मांज्ञविहंगमप्रयाब्रवीत्॥ अस्तेष्टात्मानमनःकृत्वाथास्तत्रस्थोईदेहिकं॥ भद्रायस्वछविश्रद्धोमाप्रहिनसमांअहारांकृतमेतत्तेप्रयादेह
पिहात्मनः॥ एतावद्देवविप्रस्यब्रह्मणात्वंप्रचक्षते॥ यावत्यतंगजात्यंमत्यस्यप्रतिपालनंम॥ नयत्तेदेहिणावद्विस्तस्यंप्राप्यतेमहत॥ कर्म्म
णान्येनवाविप्रेयमत्यपरिपालनात्॥ इत्यर्षेर्वचनंश्रुत्वासोतविश्रषनिर्भरः॥ प्रत्युवाचमुनिःशक्रःपक्षिरूपधरस्तदा॥ योगमास्थाय
विप्रेंद्रन्यजैतत्रत्वंकलेवरं॥ जीवंमांसंनविप्रेंद्रत्वंभेयाप्रिकदाचनः॥ तस्यैतद्वचनंश्रुत्वायोगमुक्तोभवन्मुनिः॥ ततश्चनिश्चयंज्ञात्वा
क्रोप्राहस्वदेहंश्रत॥ भोभोविप्रेंऽउच्यस्वशुभंवोधंबुधात्मकं॥ जिज्ञासार्थंप्रयातेयमपराधक्षमोनघ॥ तंत्वप्रस्वाप्रलप्रतेकाचेछाकिं
यत्तोतव॥ पालनात्रत्यवाक्यस्यप्रीतिर्भेपरमात्वयि॥ अथप्रश्नितेज्ञानमेंद्राड्भविष्यति॥ तपस्यथत्वाधर्म्मनतेविप्रोभविष्यते॥ इत्युक्त्वा
नुगतेशक्रेपिताकोपसमन्वितः॥ प्रणम्याभिरवभुक्तोमहामुनिः॥ विप्रामांप्रणाज्ञातत्वमस्माकंमहाप्रते॥ देंनुमर्हसिदानानांज्ञानिनेप्राय
तांहिनः॥ त्वंगात्रिमांसकामक्रोधादिन्हैर्दोषैरचग्रःप्रबलारिभिः॥ प्राज्ञाप्राकारसंयुक्तमरिछस्कृणंपुरंमहत॥ चप्रमोन्हिमहारोधंमांसशोणि
तलेपनम॥ नवद्वारंमहायामंसर्वतःस्नायुवेष्टितं॥ हृपश्चपुरुषस्तत्रचैतनावानवस्थितः॥ प्रविणोतस्यबुद्धिश्चमनश्चैवविरोधिनो॥ एतेने
चैवनाशायतेऽभाविनरेतरं॥ क्षपस्यतस्यचत्वारोनाशमिछतिविद्विषः॥ कामक्रोधस्तथालोभोमोहश्चान्योमहारिपुः॥ यदाऽसद्वपस्ता
निद्वाराणिपाक्षत्यतिष्ठति॥ तदाग्तस्छबलश्चैवनिरातंकश्चजायते॥ जनाऽनुरागोभवतिनाऽभिर्नाभिश्चयते॥ यदाऽसर्वद्वाराणिविक्ष
तानिप्रसुंचति॥ रागोनामतदाऽनुर्नेत्रादिद्वारमृछति॥ सर्वव्यापीमहायामःपंचद्वारमवैवानः॥ वस्यानुमार्गंचित्रानितद्वैघोरंरिपुत्रयं

प्रविनष्टवतनस्त्रयोरिंद्रियसंज्ञकैः। रागसंश्लेषभावांतिप्रनमावमहेतरैः॥ इंद्रियाणिप्रनश्चैवचमेकृत्वाहृरागदः। हारणिचवशेकृत्वाप्राका
रंनाम्नयत्यथ। मनस्तस्माच्छ्रिहृदृष्ट्वाहृद्विर्नष्टतिनक्षाणत॥ अमात्यरहितस्त्रयोरवायोजितस्त्रथा॥ रिपुभिर्ल्लब्धविवरमनृपोनाशमृच्छति॥ए
वंरागस्त्रथालोभोमोहःक्रोधस्त्रथैववप्रवर्त्ततेउरात्मानोमनुष्यस्मृतिनाशकाः। रागात्क्रोधःप्रभवतिक्रोधाल्लोभोभिजायते। लोभाद्भवतिसंमोहः
समोहात्स्मृतिविभ्रमः। स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशोबुद्धिनाशात्प्रनश्यति॥ एवंप्रनष्टबुद्धीनांरागलोभानुवर्त्तिनां। जीवितेरुसलोभानांप्रसादंकुरुसत्त्र
म॥ योयंशापोभगवतादत्तःसनभवेद्यथा॥ नतामसीगतिंकष्टांव्रजेमसुनिसत्तम॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥जन्ममोक्षंननिष्फाभविष्यतिकदा
चन॥ नमेवागृतेप्राहयावदयेतिपुत्रकाः॥ देवमत्रपरंमन्येधिक्कोरुषमनर्थकम॥ अकार्यकारितोयेनबलादहमधिष्ठितं॥ यस्माच्चप्रभा
मिरहंप्रणिपत्यप्रसादितः। नस्मान्निर्यत्कमापन्नाःपरंज्ञानमवाप्स्यथ। नैमनेःप्रश्नसंदेहान्यदावक्ष्यथपुत्रकः॥ तदामोक्षथमास्थायदेवंवो
नुग्रहःकृतः। ज्ञानादेशिनमार्य्याश्चनिर्द्दनक्केनाकल्मषाः॥ मत्प्रसादादसंदिग्धांपरांसिद्धिमवाप्स्यथ॥ एवंशप्तास्तमभगवश्चित्रादेववरात्मु
राः॥ ततःकालेनमहतामाद्यंतरमुपागताः। जातास्तोरणामध्येवभवतापरिपालिताः॥ वयमित्यहिनःश्रेष्ठंस्वर्गत्वंसमुपागताः॥ नास्त्यमावि
हसंसारेयोनंदिष्टेनवाध्यते॥ ॥मार्क्कंडेयउवाच॥ ॥इतिनेषांवचःश्रुत्वाप्रामीकोभगवान्मुनिः। प्रत्युवाचमहातेजाःसमीपस्थायिनाद्वि
जम॥ पूर्वमेवमयाप्रोक्तंभवतांत्रिविधंविदं॥ मामान्यपक्षिणोनैतेकेप्येतेद्विजसत्तमाः॥ येषुद्वेषिनसंप्राप्ताःपंचत्वमतिमात्रषे॥ ततःप्रीतमनः राम
श्चिष्टेगतेउद्वाजा। महात्मना। जग्मुःशिरवरिणांश्रेष्ठंविंध्यंरुमलताश्रयम॥ यावदग्स्थितास्तस्मिन्वलेधर्मपक्षिणा। तपःस्वाध्यायनिर ६

ताःसमासश्चिरंतेतमः। इतिमुनिवरत्नत्रमक्रियास्तेमुनितनयाविहगाश्चमत्फलेताः। गिरिवरगहनेतिपुन्यतोयेयतमनसोनिवसंतिविध्यपृष्ठे
॥ ॥इतिमार्क्कंडेयपुराणेजैमिनिसंवादेधर्म्मपक्षीप्राहात्म्यचरितंनाम॥ २॥मार्क्कंडेयउवाच॥ ॥एवंतेद्वीपनगराःपक्षिणोज्ञानिनो
भवन्॥ वसतोचावनविश्रोतानुग्रहंचपरंतव॥ इत्यृषेवचनंश्रुत्वामार्क्कंडेयस्यजैमिनिः। जगामविंध्यशिखरंयत्रतेधर्म्मपक्षिणः। तेत्वयामंत्र
श्रुतश्चमुश्रावपठतांध्वनिं। श्रुत्वाचविस्मयाविष्टचिंतयामासजैमिनिः। स्कंदनमौशवसंपन्नंजितस्वासमविस्मरम॥ सुविस्पष्टपदोपंचपद्य
तेद्विजसत्तमैः॥ वियोनिमापिसंप्राप्तानेतान्मु॥ निकुमारजातृविप्रमेतदहंमन्येनजहातिसरस्वती॥ वंधुवर्गस्त्रथामित्रयद्वेष्टमपरंहृदे। त्यक्ता
गच्छतितत्सर्वंनजहातिसरस्वती॥ इतिसंचिंत्यमनसाविनिवेशगिरेःकंदरम॥ प्रतिगाचददर्शासौशिलापट्टगतानद्विजान्॥ पवनस्तत्समालक्ष्य
मुखदोषविवर्जितम। स्वस्तकोशेतिहर्षेणमर्वानेवाभ्यभाषत॥ स्वस्त्यस्तवोद्विजःश्रेष्ठाजैमिनिंमानिबोधत॥ व्यासशिष्यमनुप्राप्तंभवतो
दर्शनोत्सुकम॥ मत्पक्षत्रैरवलुक्तर्त्तव्योयत्पित्राताववमन्युना॥ मप्तास्मोगत्वमापन्नाःमर्वथादिष्टमेवतत्॥ स्थितइत्येकलेकोविज्ञानाःकिल
तपस्विनःइत्यनान्योद्विजैरेतासरसेनमुशोत्सिताः। दत्वायावन्निपुरुषाहत्यावधनिवापेरपातयित्वाचपार्श्वतः॥ तयेवभयसंक्षयात्॥ए
तदृष्टंहिवइनोविपरीतंतथाप्रयाभावाभावसमुत्थंदेरजस्वंव्याकुलंजगत॥ इतिसंचिंत्यमनस्विनशोकंकर्त्तुमर्हथ॥ ज्ञानेस्फलमे
तावच्छोकहेरुत्यत्व॥ ततस्तेजैमिनिर्मर्त्तेपाघाघप्रश्नयन्॥ अनामयंचपप्रच्छुःप्रणिपत्यमहामुनिम॥ अथाब्रुःस्वागांसर्व्वेव्याम
मिष्यंतपोनिधिं॥ सुखोपविष्टंविश्रान्तंपक्षानेतहतस्मुमम॥ ॥धर्म्मपक्षिणोऽब्रुः॥ ॥अघनःसफलंनेजन्मजीवितंचसुजीवितंय

त्यश्येभसुरैर्वंद्यंतवपादांबुजद्वयं।पितृकोपाग्निरुद्रोयोनोदेहेषुवर्त्तते॥मोघमाद्विगतोविप्रभवदर्शनवारिणा॥कविंत्रैलोक्यालंब्रह्म
न्नाश्रमेमृगयद्विषु॥द्वेषेघत्तलतांगुल्मस्वकारत्नाज्ञातिषु॥अथवानैनउक्तंहिसम्यगस्माभिराद्यतैः॥भवतासंगमोयेषांतेषामक
ष्मालंकृतः॥प्रमादंचक्रुरुषाद्यद्वुद्यागमनकारणं॥देवानामिवसंसर्गोभवतोभुदयोमहान्। केनास्माद्भाग्यगुरुणाअनितोद्दृष्टिगोचर
॥ ॥जैमिनिरुवाच॥ ॥श्रयतांद्विजसार्दूलाःकारणंयेनकंदरे।विंध्यस्यैहागतोनित्यंवाल्मिकिर्मुनिसत्तमः॥संदेहान्भारतेषण
स्त्रेतांश्चप्रष्टुमिहागतः।मार्कंडेयंमहात्मानंपूर्वंभृगुकुलोद्भवं॥तमदृष्टवान्सर्वान्संदेहान्भारतेप्रविमच्छेदोभयाद्राहमतिर्विधे
माहाह्रदे॥द्रोणपुत्रामहात्मानस्तेवदंत्यर्थवत्तव॥तद्वाक्यश्रोदितश्चेममागतोहमहामिरिम्॥तत्कृष्णधूमशेषेणश्रुत्वाव्याख्या
तुमर्हथ॥ ॥पक्षिणऊचुः॥ ॥विषयेसतिवद्यासोनिर्विघ्नंकथनेनवा॥देयासोयदस्माकुद्विजोचरे॥तद्ब्रूपिहिवेदे
षुधर्मशास्त्रेषुवैवहि॥समस्तेषुतथांगेषुयत्त्वान्यद्वेदसम्मितम्॥एतेषुगोचरोस्माकंसुद्देवर्षिणासमन्नमः॥प्रतिज्ञातंसमारोढुंतथापि
हिनशक्नुमः।तस्माद्वदश्चविस्तश्चसंदिग्धंयदिभारते॥वद्यासस्यवधर्मज्ञनचेत्माहोभविष्यति॥ ॥जैमिनिरुवाच॥ ॥संदिग्ध
निद्दवसूनिभारतंप्रतियानिमे।शृण्वंचमममलास्त्वानिश्चित्यव्याख्यातुमर्हथ।कस्मान्मानुवनांप्रामःकृतकृत्योपिसप्रभुः॥वासुदे
वोखिलोधारःसर्वकारणकारणं।कस्माच्चपांडुपुत्राणांप्रेकामाद्युपदात्मजाः।पंचानांमहिषीकृष्णासुमहानक्षसंभवः।मेघजे राम
ब्रह्महत्यायावलदेवोमहाबलः।तीर्थयात्राप्रसंगेनकस्माच्छक्रेहलायुधः॥कथंचद्रौपदेयास्तेकृतदारामहारथाः॥पांडुनाद्यामहा ७

त्मानोवधमाजरनाथवत्।एतेसर्वेकथ्यतांमेसदाग्रंद्वारतंप्रति॥कृतार्थास्मुरवंयेनगच्छेयंनिजमाश्रमं॥ ॥धर्मपक्षि
णऊचुः॥ ॥नमस्कृत्वासुरेशायविश्वेविभवेपुरुषायपुराणायभास्वतायव्ययायच।वसुर्व्यूहात्मनेतस्मैत्रिगुणात्मा
गुणायच॥वरिष्ठायपरिष्ठायवरेण्यायामितायच।यज्ञांगायविलांगोयवेदाद्यैरीड्यतायच।यस्मादसुतरंनास्तियस्मान्ना
स्तिबृहत्तरः।एनंविश्वप्रियंव्यासप्रजेनजगदादिना॥श्रावितीवितिरोभावदृष्टादृष्टविलक्षणा।यदतीयदृष्टप्रियंतथैवाप्यप्रियंकृतम।ब्र
ह्मणोचादिदेवायनमस्कृत्यसमासिना।ऋक्सामाद्यत्रिरूपक्रियःपुनातिजगत्रयेम।प्रीणितपत्यतेशानमेकव्यनविनिर्हृतैः।यस्मासुर
गोर्यज्ञाविकुर्यंतेनयज्विनां॥प्रवद्यामोमतंकृत्स्नव्यासस्याद्भुतकर्मणः।एनभारतमुद्दिश्यधर्मज्ञाःप्रकटीकृताःश्रुतिस्मृ
तिनिमित्तत्वदेवर्षिभिः।श्रयतेतेस्मृताःपूर्वंतेननारायणाःस्मृतः।मदेवोभगवान्सर्वव्यापीनारायणोविभुः।चतुर्हामेस्थितोब्रह्मसगु
णोनिर्गुणात्मथाएकमूर्तिरनिर्देश्यगुणोक्तापश्यंतियंबुधाः।मालद्योतिसुविख्यातोभूत्याकारेपदेस्थितः।देवानामर्षिगंधर्वाणा
नेजोरूपीतिरत्यया॥ज्वालामालावरुद्धांगीनिष्ठासायोगिनांपरा॥उराप्याचात्रिकस्थाचविज्ञेयासगुणानिशा।यश्चदेवोनिधानामो
निर्मत्वेनदृश्यते।रूपवर्णाद्यस्तस्यानजाताःकल्पनामयाः।अस्त्येवमासदाशुद्धाशुप्रतिष्ठेवरूपिणी॥तृतीयापृथिवीमूर्त्तीशे
षाख्याधारयत्यधः।तामसीमासमाख्यातातीर्यक्संसृपाश्रिता।तृतीयाकर्मजरुतेप्रजापालनतत्परा।सोदिक्चतुर्मासेयाधर्मसं
स्थानकारिणी॥चतुर्थीजलमध्यस्थाशेतेपन्नगतल्पगा।वैकुंठनरसिंहाकिवराहकपिलाननावसुर्मूर्त्तिश्चभगवान्वसुव्यूहउदाहृतः।

रजस्तमोगुणाःमर्गोसाकरोतिसदैवहि॥याहतीयाहरेर्मूर्त्तिःप्रजापालननत्पराः॥साउधर्म्मव्यवस्थानंकरोतिनियतंभुवि॥ोहूतानसु
रान्हंतिधर्म्मव्यवस्थितिकारिणः॥यातिदेवास्ततस्थान्यान्नूधर्म्मरक्षापरायणान्॥यदायदाहिधर्म्मस्यग्लानिर्भवतिजैमिने॥अभ्यत्थानम
धर्म्मस्यतदात्मानंसृजत्यसौ॥पुराहिशंखदैत्येनवेदाश्चत्वारोऽमृताः॥सगृह्यजलमाश्रित्यस्थितोदानवपुंगवः॥मन्यरूपतदाश्रुत्वा
हत्वाशंखमहासुरम्॥आनिनायसतांवेदांस्त्रैलोक्यस्यहिताय्वै॥कूर्मरूपंसमाधायनीलयंवपुषाप्रभो॥समुद्रेमंदरंगिरिंधृत्वा
महाभारेणपीडितः॥श्रुत्वापुरावराहेणापात्रेणापोनिरस्यचसेकयादंष्ट्रयोन्नतानलिनीववसुंधरा॥हत्वाहमीदृरूपंहि
हिरण्यकशिपुर्हतः॥विप्रचित्तिमुखावास्त्वन्येदानवाविनिपातिताः॥वामनादीन्यथैवान्यानमरत्वानुमोहय॥अयनारसनर
सिंहभास्करःसोप्रतंत्वयंइतिसात्त्विकीमूर्त्तिरवतारंकरोतिवै॥प्रत्यक्षमूर्त्तिविख्यातारक्षाकर्म्मणयवस्थिताःदेवत्वेथमनु
ष्यत्वतीर्यग्योनौवसंस्थिता॥इत्थंनीतस्वभावंचवासुदेवेच्छयासदा॥इत्येतन्नेसमाख्यातंकृत्योपिसत्प्रभुः मानुषत्वंगतोविष्णु
श्चक्रास्त्रोन्नरेश्वरः॥ ॥मार्कंडेयपुराणेचतुर्थंहनाम॥४॥पुलस्त्यऊचुः॥ ॥त्वष्टाःप्रजापतेःपुत्रंत्वष्टारंत्रिशिरासुतः॥
अधोमुखस्तपःकुर्वंहतःशक्रेणसाकया॥त्वत्पुत्रेहतेब्रह्मन्हर्षंमिश्रंसमाःब्रह्महत्याभिभूतस्यपराहानिरजायतः॥ततोदाध
र्म्मविवेशाथशक्रंतेनौपसंप्लुतः॥निस्तेजाश्चाभवच्छक्रोधर्म्मंतेनसमन्वितः॥ततःपुत्रंहतःश्रुत्वात्वष्टाक्रुद्धप्रजापतिः॥अवलुंच राम
जटामेकामिदंवचनमब्रवीत्॥अथयज्ञेतवेमेधीर्यत्रयोलोकाःसदेवताः॥सत्वंयज्ञंसमुद्दिश्यजुहुधीह्यब्रह्महापकशायनः॥स्वकर्म्मा ८

मिरतोयेनमन्युतोविनियातितः॥इन्द्रशत्रुस्ततोवृत्रोजटामग्नौजुहावतामातोऽग्नेसमुत्तस्थौघोरामालीमहासुरः॥महाकायो
महादंष्ट्रोनिस्त्रिंशनवलोचनः॥ रंदृशंत्रासमेयात्मात्वष्टस्तेजोपहंहितः॥अहन्यहनिसोवर्द्धिष्णुतंमहाबलः॥वधार्थमात्मनो
दृष्ट्वात्वंशक्रोमहासुरं॥पेषयामाससप्ताषीन्नामंधीमिच्छन्भयातुरः॥सर्वंचक्रुस्ततस्तस्यग्रत्रेणासमयात्तथा॥ऋषयःप्रीतिम
नसःसर्वभूतहितेरताः॥समयस्थितिमद्दृष्ट्वात्यदाशक्रोघातितः॥ब्रह्महत्याभिभूतस्यतदाबलमसीर्यतातछक्रदेहविप्रश्चंब
लेभागंततोविषेतासर्वव्याधिनमव्यक्तंबलस्यवाधिदेवतंत्व॥अहल्यावयदाशक्रोगौतमंरूपमास्थितः॥धर्षयानासदेवेंद्रस्तदा
रूपमहायत॥ऋषेःशापादनोषोगेजातयोनिसहस्रकं॥अंगप्रत्यंगलावण्यंयदतीवमनोरमं॥विलायदृष्टदेवेंद्रानासत्याचागतंत्व
तत॥धर्म्मणातेजसात्यक्तंबलहानमरूपिणम्॥ज्ञात्वासुरेंद्रंदैत्यास्तत्तयेचक्रुरुधमम॥राजामृहक्रवीर्य्योणांदेवेंद्रविजिगी
षवः॥ऊलेघतिबलादैत्याश्चजापंतमहामुने॥कस्यचित्त्वथकालस्यधरणीभारपीडिताजगाममेरु॥शिखरंसदोयत्रादेवोकसां
॥तेषांसाकथयामासश्रमिभीरावपीडिता॥नत्रजन्मवदैत्योत्थंरवेदकारणमात्मनः॥एतेभवद्विरसुरानिहताःदृष्टलोजसः॥तेसर्वे
मानवेलोकेजाताःगेहेषुश्रुभानप्र॥अद्याःहिपोहिबऊलास्तद्वरात्राज्ञाप्रजाप्रयः॥तथाकृत्वेंद्रिदृग्यथासानिभवेन्मम॥ ॥
पद्मिराऊचुः॥ ॥तेजोभ्योगौतमोदेवाअवतेरुर्हवोमहीं॥प्रजानामयकारार्थंभारहरणायच॥यदेदेहजंतेजस्तमोचस्व
यंहषः॥ऊंत्याजातोमहातेजास्तनोराजापुधिष्टिरः॥बलंभीमोवपवनस्तत्रभीमोव्यजायत॥उत्पन्नोयमलोनाभ्यांवक्रुरूपोप्र

हीनो॥ शक्रस्पर्धी यतश्चैव जन्ने पार्थो धनंजयः॥ धर्म्मपुत्रो यतो लोभी मोक्षलंपार्थो नघः स्मृतः॥ नकुलोरूपतश्चाग्रि सहदैवोन
भः स्मृतः पंचधा भगवान् नित्यमवतीर्णो यतः क्रुंः पौलोमी च समं भूतो साध्वी यंडुपदात्मजा। पंचानां महिषी चैषा भू देंद्रांशाव
नारिणी॥ द्रुपदस्यपृहेजाता पौलोमी शापनिर्द्धुता॥ जानस्यपंचधा जिष्णोः प्रीणिनायमहीतले॥ तस्योत्पन्ना महाभागापत्नी
रूपाऽतीशनात्॥ शक्रस्पैकस्यसापत्नी कृष्णानान्यस्यकस्यचित्॥ योगीश्वराः शरीराणिकुर्वंतिबऽलान्यपि॥ पंचाना
मेकपत्नीत्वमित्येतत्कोथितंतव॥ श्रूयतांबलदेवोपियथायातःसरस्वतीं॥ ॥ मार्कंडेयपुराणेरंद्रविक्रिया॥ ५॥ पद्मि
णाऊचुः॥ ॥ रामःपार्थपराक्रांतिंज्ञात्वाकृष्णस्यलांगली॥ चिंतयामासबऽधाकिंकृत्वासुकृभवेत॥ कृष्णेनविनानाहंया
स्येऽर्जोधनानिकम॥ पांडवान्वासमाश्रित्यकथंदुर्योधनंनृपम॥ जामातरंतथाशिष्यंघातयेनरेश्वरम॥ तस्मात्पार्थनयस्यापि
नापिदुर्योधनंनृपम॥ तीर्थयात्रांप्रविष्यामिनावदात्मानमात्मना॥ ऊरुणांपांडवानांचयावदंत्यायकल्पते॥ इत्यामंत्र्यऽषीकेशं
शंयार्थंदुर्योधनावपि॥ जगामद्वारकांहोरिःस्वसैन्यपरि वारितः॥ गत्वाद्वारवतीरामोऽष्टउग्रसेनाऊचीं॥ श्रोतंव्येष
तीर्थेषुपपोपानेहलायुधः॥ पीत्वापानोजगामाशुरेवतोद्यानमृद्धिमत्॥ हलेगृहीत्वाप्रमदारेवतीप्रसरःसमां॥ स्त्रीकदं
बकमध्यस्थोययोप्रत्नपदेत्यचलत्॥ ददर्शचवनंविपेरमणीयमनुत्तमं॥ सर्वर्तुनंतरुपुष्पाढ्यंशारवाशृगवर्हिकोलंम॥ राम
श्रोतव्येषुतीर्थेषुपपोपानेहलायुधः॥ पीत्वापानोजगामाशु॥ पुण्येपश्यवनोपेतंसपल्वलमहावनं॥ मृष्टावत्सांतिजनं ७

नारम्यान्मदकलान्शुभान्॥ श्रोत्ररम्यान्सुमधुरान्शब्दान्ववगमुखेरिताम्॥ सर्वर्तुपुष्पफलपुष्पाढ्यंसर्वर्तुकुसुमोज्वलान्॥
अपश्यदपरांस्तत्रविहगैरनुनादितान्॥ श्राघ्राणाघ्रानकान्तव्यान्नालिकेरान्सपूगकान्॥ अपीलुकांस्तथाजीरान्दाडिमान्बीज
पूरकान्॥ पनसान्नक्रुवान्मोचान्नियंग्रानिमनोरमान्॥ पारेवतांश्चकंकोलान्बिजिनानथवेतसान्॥ भल्लातकानामलकान्लिंडु
कांश्चमहाफलान्॥ इंगुदीकरमर्दांश्चहरीतकविभीतकान्॥ एतानन्यांश्चसतत्रदर्शयदुनंदनः॥ तथैवाशोकपुन्नागान्वकेतकी
वकुलांस्तथा॥ चम्पकान्सदावर्णांश्चकर्णिकारान्समालतीन्॥ प्रियान्जातीकोविदारान्मंदारेक्षीवरांस्तथा॥ पाटलाःपुष्पितान्
प्यादेवदारुद्रुमांस्तथा॥ शालांस्तालांस्तमालांश्चनिचुलाश्चेंजुलांश्चवान्॥ चकोरैःशमपत्रैश्चभृंगराजैस्तथाशुकैः॥ कोकिलैः
कलचिंकैश्चहारीतैर्जीवजीवकैः॥ प्रियपुत्रैश्चजातकैश्चतथान्यैर्विविधैर्द्विजैः॥ श्रोत्ररम्यंसुमधुरंब्रुवद्भिश्चार्वीधिष्ठितम॥ सरांसि
चसपद्मानिप्रनोज्ञसलीलापिच॥ कुमुदैःसुंदरीकैश्चतथाकोकनदोत्पलैः॥ कल्हारैःकमलैश्चापिश्वेतानिसमन्ततः॥ कादंबैश्च
क्रवाकैश्चतथैवजलकुक्कुटैः॥ कारंडवैःप्लवैर्हंसैःक्रौंचैर्मद्गुप्रनुःस्वाङ्गलवायसःत्रिरेवच॥ एतैश्चान्यैश्चकीर्णानितथान्यैर्जल
वारिभिः॥ क्रमेणातद्वनंशौरिःप्रेक्षमाणोमनोरमं॥ जगामाशुगतःस्त्रीभिर्नृत्तगीतैरुपप्रनुतं॥ ददर्शद्विजांस्तत्रवेदवेदांगपारगान्॥ कौशि
कान्भार्गवांश्चैवभारद्वाजान्समौद्गलान्॥ विविधेषुचसंस्थानेष्वंशेषुद्विजसत्तमान्॥ कथोक्तिवद्भिश्रवणोपविष्टान्महत्तुचः॥ क्रमा
जिनोत्तरीयेषुकुर्चेषुचवृषीषुच॥ एतंतेषांचमध्यस्थंकथयानंकथाः शुभाः॥ पौराणिकीःसुरर्षीणांमायानांचरित्रश्रयाः॥ हृष्टारामं

द्विजाः सर्वे प्रभुयानाद्रुणोद्विजाम॥ मत्तो यमिनिमत्वानाः समुन्नस्थुस्त्वरान्विताः॥ प्रजघंतो हलः धरमुतेतंसुतनंदनं॥ ततः क्रोधसमाविष्टो
हलीहतंमहाबलः॥ निजघान विवृत्ताक्षः दोभिनाशेषदानवः॥ अब्रा॥ सितेपदंब्राह्मंतस्मिन्स्तेनियानिते॥ निःक्रांतास्तेद्विजाः सर्वेवना
क्रुष्णाजिनांबराः॥ अवधूतंतथात्मानंमन्यमानोहलायुधः॥ चिंतयामासमुमहन्मयापापमिदंकृतं॥ ब्रह्मासनगतोद्येषयस्मुतोविनिपा
तितः॥ तथाहिमेद्विजाः सर्वेप्रावेक्ष्यविनिर्गताः॥ शरीरस्यचमेगंधोलौहस्येवासुखावहः॥ आत्मानंचावगच्छामिब्रह्मघ्नमिवकुत्सितं॥
धिगमर्षमथाप्रघमभिमानमभीरुतां॥ येनाविष्टेनसुमहन्मयापापमिदंकृतं॥ ततोघघंचरिष्यामिव्रतंद्वादशवार्षिकं॥ स्वकर्मख्या
पनंकुर्वन्प्रायश्चित्तंमुनिप्रंअथयेयंसमास्थातीर्थयात्रामयाधुना॥ एतामेवंप्रयास्यामिप्रतिलोमांसरस्वतीं॥ पापंयद्यपिमोकिंचि
न्नकरोतिनयाप्यथ॥ लोकाचारप्रवृत्त्यर्थंतीर्थयात्रांव्रजाम्यहं॥ ततोजगामसराजोसोप्रतिलोमांसरस्वतीं॥ अतःपरंपृथ्वीघेयंयाउवेय
कथाश्रयं॥ ॥ इतिमार्कंडेयपुराणेबलदेवतीर्थयात्रानाम॥ १॥ पक्षिणऊचुः॥ ॥ हरिश्चंद्रेतिराजर्षिरासाद्येनासुमेपुरा॥ धर्मा
त्माष्टपृथिवीपालःप्रोल्लसत्कांतिरुन्नमः॥ नदुर्भिक्षंनचव्याधिर्न्नकालेमरणंनृणां॥ नाधर्मरुचयःपौरास्तस्मिन्शासतिपार्थिवे॥
चश्चुर्व्रतंतथोन्मत्ताधनवीर्यतयामदैः॥ नाजायतस्त्रियश्चैवकाश्चिदप्राप्तयौवनाः॥ मकंदाचिन्महाबाहुररण्येनुमरन्मृगम्॥ शु श्रा
वशब्दमसक्तंत्रायस्वत्यथक्रोशितां॥ सविहायमृगंराजामाभैरित्यभाषतमायेसासतिदुर्मेधाः कोयमत्यायहन्मातृ॥ तक्रोष्टिना राम
तुमारीचसत्त्वैरंभविघातकृत्॥ एतस्मिन्नंतरेराजेविघ्नरूपमवर्तयत्॥ विश्वामित्रोयमतुलंतपआस्थायवीर्यवान्॥ प्रागासिद्धाभवा १०

दीनांविद्यासाध्यतिव्रतां॥ साध्यमानाहमासोचचित्तंसंयमिनाशुना॥ एताभयार्त्ताःक्रंदंतिकथंकार्यमितेमया॥ तेजस्वीकौशिकश्रे
ष्ठोवयमप्यनुवर्त्तनाद्य॥ क्रोशंत्येतास्तदाभीताउपारंप्रतिभातिमे॥ अथवायंनृपःप्राप्तोमारेतिवदन्मुहुः॥ इमंमेवप्रविश्याशु मा
क्षयिष्येयदाक्षितं॥ इतिसंचिंत्यराजेंद्रविघ्नार्थंतेनाविष्टेनृपः क्रोधादिदंवचनमब्रवीत्॥ कोयंब्रूतिवस्त्रात्रेपावकंप
क्त्रतरः॥ वनेननेनसादात्रेप्रियंत्यागुपस्थिते॥ कोघमत्कार्मुकाच्छिपविदारितदिगंतरैः॥ क्षुरैर्विभिन्नसर्वांगोदार्घनिद्रांप्रवेक्ष्यति॥
॥ विश्वामित्रस्ततः क्रुद्धः श्रुत्वात्मृपतेर्वचः॥ क्रुद्धेहृषिवरेतस्मिन्नसुविघाःक्षणान्नताः॥ भवापिराजातंदृष्ट्वाविश्वामित्रंतपोनिधिंभीत
प्रावेपतात्यर्थंसहमाभूत्यपर्णवत्॥ सउरात्मत्रितेयदाशुनिःसिष्ठेतिवाब्रवीत्॥ ततःसराजाविनयात्प्रणिपत्याभ्यभाषत॥ भगवन्ने
षधर्म्मोनिपराधोप्रभप्रभो॥ नक्रोद्धुमर्हसिमुनेनिजधर्म्मरतस्यमे॥ दातव्यंरक्षितव्यंचधर्म्मज्ञेनमहीक्षिता॥ चापंचोद्यम्यये ह्यव्यधर्म्मज्ञ
स्त्रातुमारतः॥ विश्वामित्रऊवाच॥ ॥ दातव्यंकस्यकेरक्ष्याःकैर्योध्यंचतेनृप॥ हिप्रमेतन्मतंचाव ह्यधर्म्मभयंनच॥ ॥ राजो
वाच॥ ॥ दातव्यंविप्रविप्रेभ्योयेचान्येक्षत्रविप्रयः॥ रक्ष्यभीताःसतोप्युक्तंव्यपरिपेथिभिः॥ ॥ विश्वामित्रउवाच॥ ॥ यदिराजाभवा
नसम्यक्राजधर्मंवेत्तते॥ निर्विशंकामोविप्रेहंदीयतामिष्टदक्षिणा॥ ॥ पक्षिणऊचुः॥ ॥ एतच्छ्रुत्वावचःश्रुत्वाप्रहृष्टेनांतरात्मना
पुनर्ज्ञातमिवात्मानंमेनेप्राहचकौशिकम्॥ उच्यतांभगवंस्त्वेनदातव्यमविशंकितं॥ दत्तामित्येवतद्विद्धियद्यपिस्यात्सुदुर्लभम्॥ हिरण्यंवा
सुवर्णंवापुत्रंपत्नींकलेवर॥ प्राणान्राज्यपुरंस्वक्षंयद्वामिप्रेतमात्मनः॥ विश्वात्रऊवाच॥ ॥ राजन्प्रतिगृह्यतोयंयत्तेदत्तःप्रति

ग्रहः। प्रयच्छ प्रथमं तावदक्षिणां राजसूयिकीं॥ ॥राजोवाच॥ ॥ब्रह्मंस्तावत्प्रयच्छामि दक्षिणां भवतोऽहं मन्त्रीयतां द्विजसार्दूलयत्ते
वेष्टः प्रतिग्रहः॥ ॥विश्वामित्रउवाच॥ ॥ममागरवनोपेतं सुरक्षितपुरद्वारं प्रपन्नं। राष्ट्रं सकलं वीररथाश्वगजसंकुलं कोशागारश्च कोष्ठागार
यच्चान्यद्विद्यतेतव। विनाभार्यांचपुत्रंचशरीरंचतथानघ। धर्म्मंचसर्व्वधर्म्मज्ञयोयान्नमनुगच्छति॥ बहुनात्रकिमुक्तेनसर्वमंन्यत्प्रदीयतां॥ ॥
पक्षिणऊचुः॥ ॥प्रहृष्टैनैवमनसा सोविकारमुखोनृपः। नस्यर्षेर्वचनं श्रुत्वातथोथाहकृतांजलिः॥ ॥विश्वामित्रउवाच॥ ॥सर्व्वस्वं
यदिते दत्तंराष्ट्रंर्विबलंधनं॥ प्रभुत्वंकस्यराजर्षेराष्ट्रस्थेत्यापमेमतिं॥ ॥यस्मिन्नेवमयाकालेब्रह्मन्दत्तावसुंधरा॥तस्मिन्नेवभवान्
स्वामी किमुनाद्यमहीयतिः॥विश्वामित्रऊवाच॥ ॥यदिनात्तप्रतिहतामप्रराजवरत्वया॥यत्रप्रविश्रयस्वाप्यंतस्मात्रिंक्रोशमर्हसि॥ क्र
त्वाराजातथोवाक्यंचन्नपातोयमंस्पृशेः॥मुहूर्त्तमासात्रिश्रेष्ठोहमस्मीतिचिंतय॥मुहूर्त्तं प्राप्यसंतोन्नब्रह्मशापभयाकरः॥ज्ञात्वा
वमिष्टंजलगंसर्वत्यागेकरोन्मतिं॥श्रोणासूत्रादिसकलंमुक्त्वाभूषणसंयहम्॥तरुवल्कलमाविध्यसहभार्यासुतेनच॥ ॥पक्षि
णऊचुः॥ ॥नथैवकृत्वात्वोक्त्वाचराजागंतुंप्रचक्रमे॥स्वपत्न्यासैवयासार्द्धंबालकेनात्मजेनच॥ब्रजंतंसततोब्राह्मणंमुनिः प्रत्यभाष
तः॥ क्वयास्यसीत्यदत्त्वामेदक्षिणांराजसूयकीं॥ ॥राजोवाच॥ ॥भगवंराजमेनन्नेदत्तंनिहतकंटकम्॥अवशिष्टमिदंब्रह्मन्नयदेह
न्नयंप्रभो॥ ॥विश्वामित्रऊवाच॥ ॥तथापिरक्षलुदातव्याराजसूयन्नदक्षिणा॥विशेषतोब्राह्मणानांहृतंदत्तंप्रतिश्रुतं॥यावन्नो राम
षोराजसूयेब्राह्मणानांभवेन्नृप॥तावदेवहृदातव्यादक्षिणाराजसूयकी॥प्रतिश्रुत्यचदातव्यंयोधव्यं[illegible]त्वात्तनायिनिः॥ १९ ११

हितव्यास्तथासन्नस्त्वयैवत्राक्प्रतिश्रुतम्॥ ॥राजोवाच॥ ॥भगवंस्तावदेतन्नास्तिदास्येकालक्रमेणते॥प्रसादंकुरुमेविप्रसप्रवमनुचि
न्नय॥ ॥विश्वामित्रउवाच॥ ॥किंप्रमाणोमयाकालःप्रतीक्ष्यस्तेनराधिप॥शीघ्रमाचक्ष्वशयाग्निरन्यथात्वांप्रधक्ष्यति॥ ॥राजोवा
च॥ ॥मासेनतावदिप्रर्षेप्रदास्येदक्षिणांधनम्॥सांप्रतंनास्तिमेवित्तमनुज्ञांदातुमर्हसि॥ ॥विश्वामित्रउवाच॥ ॥गच्छगच्छनृपश्रे
ष्ठस्वधर्म्मंप्रतिपालय॥शिक्ष्यतेषांभवेत्प्राप्तंउपरिपंथिनः॥ ॥पक्षिणऊचुः॥ ॥ततःसराजर्षिवरोविश्रम्याविष्ठमानसः॥गच्छेतितदत्त
ज्ञातोजगामवसुधाधिपः॥पद्भ्यामनुचिंतागंतुमवगच्छन्नवंप्रिया॥तंसभार्यंनृपश्रेष्ठंनिर्यांतंसुतंपुरात्॥दृष्ट्वाप्रवृद्धशोकाश्रुपौराराज्ञ
श्चेवाऽपायिनः॥हानाथकिंजहास्यस्मानित्यार्त्तियरिपीडिताः॥त्वंधर्म्मतत्परोराजर्षीनाज्ञयहृकृतथा॥नयास्मानपिराजर्षेपदिधर्म
मवेक्षसे॥मुहूर्त्तंनीतिष्ठराजेंद्रभवतोमुखपंकजम्॥पिवामनेत्रभ्रमरैःकदाहृष्यामहेपुनः॥यस्मात्प्रयातमपुरोयांतिष्टेचपार्थिवाः
॥तस्मान्नयातिभार्यांयंगृहीत्वाबालकंसुतं॥यस्मश्चेत्याप्रयातस्यायात्यग्रेगजसंस्थिताः॥सएषपश्चाद्राजेंद्रोहरिश्चंद्रोद्यगच्छति॥हा
राजन्नमुक्तमारन्नेसभुरंप्यंसमुन्नमं॥पथिपांशुपरिक्लिष्टंमुखंकोह्यविष्यति॥तिष्ठतिष्ठनृपश्रेष्ठस्वधर्म्मंप्रतिपालय॥अनृशंस्यंप
रोधर्म्मः क्षत्रियाणांविशेषतः॥किंदारैःकिंसुतैर्वाथिधनैरन्यैरथापिवा॥मदर्पितंपरित्यज्यछायाश्चावयंतवाहानाथहामहाराजहस्वा
मिन्किंजाहामिनःहावारीरपुदर्प्यग्रहारिश्चंद्रमहीपते॥यत्रत्वंतत्रभुवयंतमुखंयत्रवैभुवाव॥नगरंतद्वानृयत्रसंसर्योयत्रवानृ
पः॥ ॥पक्षिणऊचुः॥ ॥इतिपौरवचःश्रुत्वाराजाशोकपरिप्लुतः॥अनिष्ठतंतदाभूर्यंतेसोमेवानुकंपया॥विश्वामित्रोपिनंदृष्ट्वापौर

वाक्यायप्राह्वतंमानेषामर्धतिन्नाद्वःसमागम्यवचोब्रवीत्॥विक्रांडुष्टमप्राचारमस्मत्तेनिदमाविनं॥ममराष्ट्रंदिदत्तायःपुनश्चाक्र
ष्टुमिच्छसि॥३त्यक्तःपरुषंतेनदाच्छमातिसचपथुः॥ब्रुवन्नेवयशैप्रमाकर्षदयितांकरे॥कर्षतस्तांतदाभार्यांसुकुमारीश्रमार्ध्वरा
म्॥दंडकाष्टेनसहसानाडयामासकौशिकः॥तांतथाताडितांदृष्ट्वाहरिश्चंद्रोनरेश्वरः॥गच्छप्रीत्याहदुःखार्त्तोनात्राकिंचिदादरात्॥अ
थविश्वेततदादेवाःपंचब्राह्मदुःकृपालवः॥विश्वामित्रसपापस्त्वंकाश्लोकान्नमेवासमि।येनाद्ययज्ञिनांश्रेष्ठःस्वराष्ट्राद्वरोपितान
कस्पषाश्रद्दयाप्तनं॥क्रतेसोमामिहाह्वरे।पीत्वासुदंप्रयास्यामोचयंमंत्रपुरःस्मरम्॥इतितेषांवचःश्रुत्वाकौशिकोतिरुषान्वितः॥नाशाप
तान्मनुष्यत्वंसर्वेयूयमवाप्स्यथ॥प्रसादितश्चतैःप्राहपुनरेवमहामतिः॥मानुषत्वेपिभवतोभविन्नैषसंततिः।नदारसंग्रहस्त्रैवभवि
तानवमत्यहकामक्रोधविहीनाश्चभविष्यथपुराःपुनः॥ ॥पक्षिणाऊचुः॥ ॥ततोयत्नेनरंरौद्रैदेवास्तेऊरुवेश्मनि।ईयदीग
र्भमभूनाःपंचवैपांडुनंदनाः॥एतस्मात्कारणात्पंचपांडवेयाप्रहारथाः।नदारसंग्रहंप्राक्षुमाःपापंतप्रमहामते।एतन्नेसर्वमाख्या
तंयाष्ठवेयकथाश्रयं॥प्रचक्ष्वसमाख्यातंकिमन्येछोतुमर्हसि॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥भवद्भिरिदमाख्यानंय
थाप्रश्नमनुक्रमात्।मएकोहृल्लयोस्मिहरिश्चंद्रकथांप्रति॥अहोमहात्मनातेनप्राप्तंकृच्छ्रमहद्भुवं॥कविसुरवमनुष्यामंतादृशो
वद्विजोत्तमः॥ ॥पक्षिणाऊचुः॥ ॥विश्वामित्रवचःश्रुत्वासरापप्रयोशनैःशैव्ययानुगतोदुःखीभार्ययाबालपुत्रयः॥मगत्वावसुधा रा
पालोदिव्यांवाराणसींपुरीम्॥नेषामनुष्यभक्षोतिश्रूलपाणेपरिग्रहः॥जगामप्रपद्याडुःखार्तःसहपत्न्यासमाकुलः।पुरीप्रवेशेदृदृशेवि १२

श्वामित्रमवास्थितं॥तंदृष्वासमनुप्राप्तंविनयावनतोभवत्॥पाद्यंचैवांजलीकृत्वहरिश्चंद्रोमहामुनिम्॥इमेपाणाःक्षतत्राणाप्रियंपत्नी
सुतंमम॥येनतेकृत्यमस्माभिदृहाणाघमनुत्तमं।यद्वान्यत्कार्यमस्माभिस्तन्ममाख्यातमर्हसि॥ ॥विश्वामित्रउवाच॥ ॥दृणंसमासोभ
द्रंतेदीयतांमेमदक्षिणा।राजसूयानिमित्तंहिमयैतेस्ववचोयदि॥ ॥हरिश्चंद्रउवाच॥ ॥ब्रह्मण्यदघमंदृणंमासोम्लानतपोवन।तिष्ठ
त्येतद्दिनार्द्धंयत्नंप्रतीक्षस्वमाचिरं॥ ॥विश्वामित्रउवाच॥ ॥एवमस्तुमहाभाग आगमिष्यामिहंपुनः।शापंतवप्रदास्यामिनचेद्दघप्रदा
स्यसि॥ ॥पक्षिणाऊचुः॥ ॥इत्युक्त्वापययौविप्रोराजासाचिंतयंस्तदा।कथमस्मैप्रदास्यामिदक्षिणांयाप्रतिश्रुता॥ततःपुत्रांनिमित्रा
णिकृतोर्थःसांप्रतंमम।प्रतियह्यदुष्टोमेतत्त्वयाचेत्वहंकथं॥किंउपाणाविक्रयेवामिकांदिशंयाम्यकिंधनः।यदिनाशंगामिष्यामित्रस्य
दायप्रतिश्रुतं।ब्रह्मस्वहारकंमेःयोभविष्यत्यघमाधमः।अथवाप्रेष्यतोयास्येवरमेतात्मविक्रयः॥ ॥पक्षिणाऊचुः॥ ॥राजानंत्वा
ऽब्रवीद्दीनंचिंतयानमधोमुखम्॥पत्न्युवाचतदापत्नीवाक्यगद्गदयागिरा।त्यजचिंतांमहाराजस्वसत्यमनुपालय॥श्मशानवद्दर्शनीयो
नरःसत्यविवर्जितः।नातःपरतरंरंध्रंभवेद्दन्नियुरुषस्यवायाद्दशपुरुषव्याघ्रस्वसत्यपरिपालनं॥अग्निहोत्रमधीतंचदानाद्याःसकलाक्रि
याःभजंतेतत्सदैवफल्ययस्यवाक्यमकारणं॥सत्यमत्यंतमुदितंधर्मशास्त्रेषुधीमतां।तारणायानृतंहत्यानाथाकृतात्मनं।समाश्वासमेधा
नाहत्यराजैपंचपाथिवैःक्रतिर्नाप्रच्युतःस्वर्गादसत्यवचनासकृत्।राजानातंप्रपत्यःस्त्रेहत्यक्त्वाप्ररुरोदरुः।वाष्पांबुक्षुतनेत्रानुवा
चेदंमहापतिः॥ ॥राजोवाच॥ ॥विमुंचभद्रेमत्रासमयंतिष्ठामिचालकः।उच्यतांचतुकामामियद्वात्वमनुगामि नि॥ ॥पत्न्युवाच॥

मार्क० १३

॥राजन्नजानन्नपत्यंप्रेम्णापुत्रफलास्त्रियः॥समांप्रदायविप्रेनदेहिविषायदक्षिणां॥१॥ ॥पक्षिणावूचुः॥ ॥एतद्वाक्यमुपश्रुत्यप्रयोमो
हंमहीपतिः॥प्रतिलभ्यचसंज्ञांसःविललापातिदुःखितः॥२॥हादुःखंखल्विदंभवेद्यत्रप्रेवंवदीदृशम्॥किंतवास्मिंतसंलापेमयापापस्यविस्मृताः॥
हाहाकृत्वाकथंकंवक्ष्यामेतच्छुचिस्मिते॥३॥इत्युक्त्वाचप्रेतइवनेवकर्हिचाश्नोम्यहंकथम्॥४॥सुश्रोसेवपश्रेष्ठोधिगधिगित्यस
कृद्रुवन्॥निपपातमहीपृष्ठेमूर्छयाभिपरिप्लुतः॥५॥शयानंतंविमृद्दृश्यहरिश्चंद्रंमहीपतिम्॥ठवाचेदंसकरुणंराजपुत्रीसुदुःखिता॥ ॥पञ्चुवाच॥ ॥हामहाराजकस्येदमपध्यानादुपागतम्॥यत्त्वंनियतिनौश्रोरांकवात्सरणेःचितः॥येनकोद्यग्रसोविनं
विप्राणांप्रपवर्जितं॥सएवष्टथिवीनाथोश्रोस्वपितिप्रेषतिः॥हाकष्टंकिंसवानेनकृतंदेवमहीद्विना॥यद्दृष्टोपेदृशस्त्योयंनी
तःपापाप्रियादृशां॥६॥सुश्रुत्कामाविमुश्रोणीरुरुक्षितानिपपातह॥मर्त्तुःस्वमहाभारेनामंत्र्येनविपीडिता॥नौतेषापतिनौश्रमावना
थोपितरौशिशुः॥७॥श्रुत्वात्यर्थंदुःखाविष्टःप्राहवाक्यंसुदुःखितः॥नातंतानदंदत्वात्रंददत्वास्वभोजनं॥८॥मेबलवतीजाताजिह्मायं
मप्रसुप्यति॥द्विजाऊचुः॥ ॥एतस्मिन्नंतरेप्राप्तेविश्वामित्रोमहातपाः॥कालकल्पइवक्रुद्धोधनसंप्राप्तिनंदा॥९॥श्रुत्वातंहरिश्चंद्र
पतितंश्रेविमूर्छितं॥सवारिणासमाश्वस्यराजानमिदमब्रवीत्॥१०॥नष्टोनष्टराजेदंतादृदत्वेऽदक्षिणां॥क्रोधाधारयतोदुःखम
हव्यहनिवर्द्धते॥आप्याप्यमानःसतदाहिमथीतेनवारिणा॥अवाप्यचेतनांराजाविश्वामित्रमवेक्ष्यच॥पुनर्मोहंसमापेदेश्रथ
क्रोधंपयोमुनिः॥समाश्वास्यचराजानंवाक्यमर्हद्विजोत्तमः॥दीयतांदक्षिणासामेयदिधर्म्मंप्रवेक्ष्यसे॥सत्येनार्कंप्रतपतिसत्येति

राम
१३

ष्ठतिप्रेदिनी॥सत्येवोक्तंपरोधर्म्मःस्वर्गासत्येप्रतिष्ठितः॥अश्वमेधसहस्रंचसत्यंचतुलयाधृतं॥अश्वमेधसहस्राद्धिसत्यमेवविशिष्यते॥
अथवाकिमनेतेनसान्त्वप्रोक्तेनकारणं॥अनार्येपापसंकल्पेक्रूरेवाङ्मृतवादिनि॥त्वयिराजेदृदतःसद्भावंश्रयतोमम॥अथमेदक्षिणांरा
जन्नदास्यतिभवान्यदि॥अलाचलमयातेर्क्षेमोस्माप्रित्वांततोध्रुवं॥१२॥सुत्कासयोविप्रोराजानमिदमब्रवीत्॥कांदिशंतोधनोनिः
स्वोनृशंसेनधनार्दितः॥भार्यास्यभृशंप्राहेदंक्रियतांवचनंमम॥मांशपानलनिर्दग्धःपक्वंभक्षयास्यसि॥सतयाचोद्यमानस्तुराजपत्न्यापु
नःपुनः॥प्राहमेकरोम्येषविक्रयंतवानिर्घृणः॥१३॥शनैरेवंयत्कर्त्तुनशक्यंतत्करोम्यहम्॥यादेमाक्ष्यतेवाणीबालकमेतमुदुर्वचः॥ए
वमुक्तानतोभार्यागत्वानगरमाव्रजत्॥वाष्पापिहितकंठातुततोवचनमब्रवीत्॥भोभोनागरिकाःसर्वेशृण्वंत्वेवचनंमम॥किमात्मछंद
कत्वंभोदृशंसोदृशमानुषः॥राज्ञामावानिकश्चिनःवस्मात्यापतरोपिवा॥विक्रेतुंदयितांप्राणोयोनप्राणात्स्वजाप्रहं॥यदिवःकस्यचित्का
र्यंदास्याप्राणेष्टयाप्रभ॥सत्रवीतुत्वरायुक्तोयावत्संधारयाम्यहं॥ ॥पक्षिणाऊचुः॥ ॥अथहद्विजःकश्चिदागत्याहनराधिपं॥समर्घ्यम
स्वमेधसिप्रहृक्तेनाधनप्रदः॥अस्तिमेवित्तमस्तोकंसुकुमारीचमेप्रिया॥एहकर्म्मनसाक्लोतिकर्त्तुमस्मात्त्वयच्छमे॥कर्म्मण्यतावयोरु
पशीलानांनवयोधितः॥अनुरूपामिदंवित्तंएहानार्घ्यंयत्नेबलं॥एवमुक्तस्यविप्रेणहरिश्चंद्रस्यभूपतेः॥व्यदीर्यतमनोदुःखानचेनंकि
ञ्चिदब्रवीत्॥ततःसविप्रोनृपतेर्बलंक्लांतेहदंधनं॥बध्वाकेशेषुयादायहपपत्नीमकर्षयत्॥ ॥राजमार्येविवाच॥ ॥एंवार्यमुंचतावे
मांयावत्स्वाम्याम्यहंशिशुं॥इत्युक्तेमंदर्शनंतातपुनरस्यभविष्यति॥१४॥एवेहिवत्समामेवंमातरंदास्यतांगतम्॥मामेवाहीराजपुत्रस्त्र

स्पृश्यादंतवाधुना॥ततः सबालः सहसाहृष्टोऽभ्यानरं॥समभ्यधावदंस्वेतिवदन्मात्रा विलेक्षणाः॥हस्तेनवस्त्रमाकर्षन्काकपक्षधरस्तव
लत॥तमागतंद्विजश्रेष्ठोधृत्वालमभ्याहनन्नदा॥वदंस्तथापिमोस्वेतिनैवामुंचतमातरं॥ ॥राजपत्न्युवाच॥ ॥प्रसादंकुरुमेभाग्यक्षीणाघे
महिवालकम॥क्रीतापिनाहंभवतोविनैनंकार्यमाधका॥इत्थंप्रमाल्पभाग्यायाःप्रसादमुरुवःप्रभो॥समर्पयोजयबालेनवत्सेनेवपय॰
स्विनीम॥ ॥ब्राह्मणउवाच॥ ॥गृह्यतांवित्तमेतन्नेदीयतांप्रमबालकः॥स्त्रीपुंसोर्हिधर्मशास्त्रज्ञैःकृतशेवहिवेतनं॥शतंसहस्रलक्षंच॥
कोटिमूल्यंनथापरैः॥ ॥पक्षिणऊचुः॥ ॥तथैवतत्स्पर्शनंबध्नोन्नरंहतःपृष्ठ्यबालकंमात्रामहैकस्थमवस्थयन्॥नीयमा
नोऽतीदृष्ट्वाभार्यापुत्रौमपार्थिवः॥विललापसदुःखार्तोनिःश्वस्योच्चैःपुनःपुनः॥यान्नवाऽन्नवादिन्यौनेदुर्नवदृष्टयज्ञनान॥दृष्टवन्तः
पुरापन्नीमेयंदासीत्वमागता॥सूर्यवंसप्रसूतोयंकुक्षमारकरांगुलिः॥संप्राप्तोविक्रयंबालोदृष्ट्वामामरुरुदुर्भृतं॥हाप्रियेहासि
सोवत्सममानार्य्यस्पदुर्नयैः॥दैवाधीनोदशांप्राप्तोनमृतोस्मितथापिधिक्॥ ॥पक्षिणोऊचुः॥ ॥एवंविलपतोराज्ञःसविप्रान्न
२धीयन॥हृद्गोहादित्रिरुंगेत्यावादायवराद्वितः॥विश्वामित्रस्ततःप्राप्तोदृष्ट्वंविन्नमयावनः॥तस्मैसमर्घ्यंपाद्यंहरिश्चंद्रोपितद्व
नम॥तद्विज्ञंस्वल्पमालक्ष्यदारविक्रयसंभवम॥शोकाग्निदग्धंराजानंकुपितःकौशिकोब्रवीत॥क्षत्रवन्धोनमेमांत्वंमहशीयज्ञदक्षि
णाम॥अन्यमेयदितत्क्षिप्रंपश्यत्वंमेवलंपरं॥तपसोत्रुतमस्याब्राह्मण्यस्याफलस्यच॥प्रत्यर्पयस्वोयस्यशुद्ध्यामध्यनस्प

स्मित्वङ्कन्ना श्वेविशेयतः ऊरुप्रसादंविप्रर्षेकष्टश्चांडालशंकरःप्रवेयंवित्तशेषेणसर्वकर्मकरोवशः।तवैवस्वनिमादेलप्रेष्य
श्रित्राजुवत्रेकः॥ ॥विश्वामित्रऊवाच॥ ॥पादिष्टोमम्मभवांश्चाण्डाल्यनतोमयः॥दासैभाचमधुप्राप्तोदत्तोवित्तार्जुदेनवै
॥ ॥पक्षिणऊचुः॥ ॥एवमुक्तस्तदातेनश्वपाकोदृष्टमानसः।विश्वामित्रायतद्द्रव्यंदत्वाबध्वानरेश्वरम्॥दंडप्रहारसंश्रां
तमतीवव्याकुलेंद्रियं॥दृष्टबंधुवियोगार्त्तमानाघनिजपक्षणं॥हरिश्चंद्रततोराजावश्वचंडालपक्षणः।प्राप्तमध्याह्नसमयेसा
मंचैतद्गायतेबालादीनमुस्वादृष्टाबालंदीनमुखंपुरः।मास्मरत्यसुरवाविष्टोमोहायिष्यतिनोनृपः॥उपाश्नंविप्रोविप्राय दत्वा विप्रम
तोषिकं॥नसामांमृगशावाक्षीवैनिपापतरंक्रतं॥राघ्वनाशंसुहृन्मोर्यातनयविक्रयः।प्राप्तातएवायनावेयमहोदुःखपरंपरा॥एवं
मानवसंत्रित्यंम्मरंश्चदयितंसुतं॥भार्यांचात्मसमांमिष्टांहतसर्वस्वआतुरः।कस्यचित्त्वथकालस्यमृतचैलापहारकः॥हरिश्चंद्रोभवद्रा
जाश्मशानेतद्वशागतः।चंडालेनातुतिष्टश्चमृतचैलापहारिणा॥इदंराज्ञोधनंदेयंषड्गवंतुनरंप्रति॥त्रयस्तुममभागास्तुहेभागोममचैल
नं॥इतिप्रतिसमादिष्टोजगर्हेशवमंदिरं॥दिशंउदक्षिणांयत्रवाराणस्यास्तितंतदा॥श्मशानंघोरसंत्रादंशिवरीतसमाकुलम्॥शव
मालासमाकीर्णंउग्रगंधवदुःखमकम्॥पिशाचभूतवेतालशाकिनीयक्षसंकुलम्॥एकस्त्रीमानुषेकीर्णंश्वचंडपरिवारितम्॥अ
स्थिसंघातसंकीर्णंमहाडुर्गाधिसंकुलम्॥नानामृगसमूहानादमहाकल्लोलसंकुलं॥महागणामहाभूतरवकोलाहलाकुलम्॥हा
पुत्रमित्रबंधोत्रभ्रातर्वत्सप्रियाद्यमे।हापतेभागिनेयाश्चहामातुलपितामह॥मातामहपितःपौत्रक्वगतोस्मेहिबांधव॥इत्येवंवद

तांयत्रध्वनिःसंश्रूयतेमहत्॥यत्रनेत्रैरनिमिषैःसर्वोभटभिवार्द्धिषम्॥निमीलिनैश्चनयनैर्वभूविन्नयनेततः।ज्वलन्मांसवसाभेदच्छमच्छभिसंकु
लंअर्थदग्धशवाशावविकसंदनंक्रय।हसंन्निवाग्निमध्यस्थाःकायम्पेदंदशा।तेतं॥अन्येश्चटचगाधाहोवयसैरकिंपक्षिभिर्वांधवा
ऋंदशद्भिश्चषुघ्रसेषुपहर्षकः॥गायतांभूतवेतालपिशाचगणराक्षसां॥श्रूयतेसुमहाघोरःकाल्पांतइवशब्दनः।महामहिषकाशेषगोशब्द
ड्डासिसंकुलं।तदुत्थंभस्मरूटैश्चन्नमास्थिभिरुन्नतैःनानोपहारस्त्रदानकाकसंक्षेपकालकं॥अनेकशतकत्याभिःश्मशाननन
गरापते।सवद्भिर्गर्भरशिवैःशिवारुतैर्विनादितंभीषणारावगह्वरी।भयंभयप्रापकपंजनैश्चशमशाननानाकं दविरावदारुणं॥
सराजातत्रसंप्राप्तोदुःखितःशोचनोद्यतःहाभृत्यामंत्रिणो।विप्राःक्षत्रज्यविघेगतं।हाशैव्यपुत्रमेबालमात्यक्त्वामंदभाग्यक
म्।विश्वामित्रस्यदोषेणगताःकुत्रापितेप्रभः।इत्येवंचिंतयंस्तत्रश्रृंडालोक्तंपुनःपुनाःमलिनोरूक्षसर्वांगःकेशवानोधवाश्चा
ंगी।लंकुटीकालकल्पश्चधावंश्चापितनस्तनः।अस्मिंछवइदंस्थलंप्राप्तंप्राप्यापिवाप्यन॥इदंममइदंराज्ञोमुख्यचंडालकोविदम्।
इत्युक्तवद्योराजानंजीवन्योन्यंतरंगतः।जीर्णकर्पटउद्यिक्तकंथापरिग्रह।चिन्नाभस्मरजोलिप्तसुखबाऊदंशिकःनानाभेदोव
सामज्ञा।लिप्तकंठाग्रलिःस्वसन्॥नानाशवोदनकृताहारस्तृप्तिपरायणः।तद्भीप्राप्यसंक्षेपकृतमन्नकमश्नतः।नरात्रौनदिवाप्येतेहा
हेतिप्रवदन्मुहुः।एवंहादशमासास्तुनीताःशतसमोपमाः।मकदाचिन्नपश्रेष्ठःश्रांतोवंधुवियोगवान्॥निद्राभिभूतोरुदतोनिशेषेसु
प्तएवच।तत्रापिश्वयनीयेमहत्वानुतंमहत्॥श्मशानाभ्यमयोगेनदैवम्यवलवत्तया।अन्यदेहेनदत्रागुरवेरुदतोगतः।तदाहा
दशवर्षाणिइःखदानाउनिःकृतिः॥आत्मानंसदृशंस्वप्नेपुत्रंसीगर्भसंभवं॥तत्रस्थश्चाप्यसौराजासांत्वयदिवंनदा।इतोनिःक्रांतमात्रो

हिदानघर्म्मकरोम्यहं॥ अनंतरंसजानन्तुतदापुष्पसवालकः॥ श्मशानेमृतसत्कारकरणेऽमदोघतः॥ प्राप्तेऽसप्तमेवर्षेशशानेऽमृतोद्वि
जः॥ आनीतोबंधुभिर्दृष्ट्वेनतत्राधनोगुणी॥ मूल्यार्थिनाऽतनेनापिपरिक्रीतास्तुब्राह्मणाः॥ ऊचुस्तेब्राह्मणाःसत्रंविश्वा
मित्रस्यचेष्टितम्॥ पापिष्टप्रभुभंकर्म्मऽरुत्वपायकारकः॥ हरिश्चंद्रःपुराराजाविश्वामित्रेणपुष्पमः॥ कृभःपुष्पाविनाद्वोनब्राह्मण
स्यापमाननात्॥ यदानक्षमतेत्वेषतैःमशोरुघातदा॥ गच्छत्वंनरकंघोरमधुनेवनराधमः॥ इत्युक्तप्रात्रेववनेस्वप्नस्थस्वरूपदा॥ अप
श्यद्यनदूतौद्वेसर्पहस्राद्भयावहौ॥ तैःसंगृहीतमात्मानंनीयमाग्रंतदाबलात्॥ पश्यतिस्मसृथाखिन्नोहाप्रातःपितृरुचने॥ एवंवादीसन्न
रकेतैलहोण्यांनिपातितः॥ ऋक्वैःपाद्यमानश्चशरीरासुचाप्यथ॥ अथोशीतेनसलिलपूर्णेनेत्रोजने॥ सुप्तवर्षंमृतात्मानंपुष्करमले
ददर्शमः॥ दिनंदिनंतुनरकेपच्यतेदह्यतेत्यतः॥ शीर्यतेभिद्यतेत्यत्रक्षुद्यतेक्लेद्यतेत्यतः॥ छिद्यतेछेद्यतेत्यत्रभार्यतेपाट्यतेत्यतः॥ क्षार्यतेदी
प्यतेनत्रतथावातेहतोत्यतः॥ एकंदिनंवर्षशतंत्रप्राणांनरकेभवन्॥ तथावर्षशतंतस्याश्विनंनरकेभटैः॥ ततोनिपतितोभूमौविष्ठासीश्वा
प्यनाथतः॥ अन्यथापश्यत्खरंदेहंहस्तिनंवानरंपशुम्॥ छागंगविडालंकंकंवगांश्चियंपक्षिणंरुरुम्॥ मत्स्यंकूर्म्मंगोधिकंवत्सविध्रंकु
क्कुटंशुकम्॥ मारिकौस्थावरंचैवमर्त्यनन्यांश्चप्राणिनः॥ दिवमेदिवमेजन्मप्राप्तिनःप्राणिनःमदा॥ अपश्यत्रदुःखमंतत्तोदीनंचवर्षशतो
षितम्॥ एवंवर्षशताघ्यर्धंगतंतस्मक्रमोनिषु॥ अपश्यच्चकदाचिन्मराघंनृघकुलोद्भवम्॥ तत्रस्थितस्यतस्यापश्चाघंघतेनहारितेः॥ भार्याद्व
बाद्युपुत्रश्चसचैकाकिवनेगतः॥ तत्राप्यपश्यत्तंमृगंसव्याद्रिताभियावहं॥ विभक्षयिषुप्राप्यान्नैः॥ शरेणसमसंधत्तम्॥ पुनश्चभाषितः सोपिभा
र्यांशोचिनुमुघतः॥ हरेश्चैवेक्षमतास्यघप्राप्तिहापश्यदुःखितं॥ अपश्यपुनरेवापिभार्यांतांसद्दपुत्रकां॥ त्रिपस्वत्वंहरिश्चंद्रकिंदूनेनतवा

तिप्रोक्तापुत्रस्तेशोचितांप्राप्तोमार्यायाशैच्ययासह॥ मतीयंश्यत्पुनरपिधावन्नपिपुनःपुनः॥ अथापश्यत्पुनरमोरवर्गास्कंदनराधिपः
॥ नीयतेभृकुटेशीमान्याधिवसनाबला॥ हाहावाक्यप्रमुंचंतेत्रायस्वेत्यमकृत्यतां॥ अथापश्यत्पुनस्तत्रधर्म्मराजस्यशासनात्॥ अ
क्रंदनंनरिक्षस्थआगच्छेतिनराधिपः॥ विश्वामित्रेणविक्षप्तोयमोराजंस्तवार्थनः॥ इत्युक्त्वासर्पपाशैस्तुनीवद्धोसौनीयतेबलात्॥ तत्रापि
तस्यविक्षतंनधर्म्मोत्यंत्यवर्द्धत॥ एनाःसर्वादशाख्यस्यायाःस्वप्नेसंप्रदर्शिताः॥ ज्ञाताःस्मनसंज्ञेनयावद्वर्षाण्युद्वादशाद्वादशेवर्षशेषेउनाय
प्तानोभटैर्बलात्॥ यमसोपश्यदाकाशेवाक्यंचनराधिपं॥ विश्वामित्रस्यकोयोयंदुःखिवार्योमहात्मनः॥ पुत्रस्तेस्त्रुप्रपिप्रदास्यतितथासुतागच्छ
यमानुषेलोकेऽस्वर्गेचभृकुटे॥ एवमुक्तोयमेनासोश्रेयस्तवभविष्यति॥ गतेऽद्वादशेवर्षेऽस्वस्थास्यनराधिप॥ अत्रान्तरेऽक्षाद्यतितोयम
दूतैःप्रचोदितः॥ पतितोयमलोकेऽविज्ञेयोभवसंभ्रमात्॥ अहोकष्टमतिध्यात्वाक्षतेद्वारावसेवनम्॥ स्वप्नेऽस्वप्नेऽदृष्टमयायद्दृष्टंकिंनुमेद्वादशीमम॥ गतेतस्मिन्नृपेस्वर्गात्स्वर्गाद्भ्रष्टास्मसंभ्रमात्॥ नेत्युक्तःकोवितत्रस्थएवमेवायरेतथा॥ श्रुत्वाऽ
स्वीतदाशजादेवांछरणंप्रेषितवान्स्वस्तिकुर्वन्नुमेदेवाःशेव्यायावालकम्यव॥ नमोधर्म्मायमहतेनमःकृष्णायवेधसे॥ एवमुक्ता
सराजाऽमुक्तःपुष्करसकर्म्मणि॥ शवानांमूल्यकरणेपुनर्नष्टस्मृतिर्यथा॥ प्रालेनोजडितःकृष्णोलगुडीविकलोनृपः॥ नेत्रपुत्रोनभा
र्यांनमप्रवेस्मृमिगोचरे॥ नष्टेसाहोशबंधनाशेनयशसानेत्यवसन्नदा॥ अथाजगामस्वसुतंशतमादायनापिनी॥ भार्यात्वस्यनरेंद्रस्यमर्यद
ष्टाविवालकः॥ हापुत्रहावत्सशिशोरत्येवंवदतीमुहुः॥ कृशाविवर्णाप्रलिनाशुष्कांशिशोरहा॥ ॥ पक्षुवाच॥ ॥ हाराजंनाद्यबालंत्वपश्य
सिप्रहीतले॥ रममाणंपुराहृष्टादृष्ट्वाहिनामृतम्॥ तस्माविलापशब्दंत्वमाकार्यमनराधिपः॥ आगमत्वरितस्तत्रभविनाकृतकंचलः॥

नांसरोरुदंतीमार्यानाम्यजानंतपार्थिवः।चिरप्रवासमंत्रप्तापुनर्जातामिवावलां॥मापितंवारुकेशांतंपुरादृष्ट्वाजटालकंनाप्यजानन्नृपसुताश
ऋक्षद्वीपमंतरद्वीपं॥मोपिऋक्षप्रपटेबालंदृष्ट्वामाविषपीडितं।नरेंद्रलक्षणोधेनंचिंत्रामापनरेश्वरः॥रास्यतश्चारुकेशांतंनम्रदंष्ट्रंकसुंगडकम्॥
नीलाकेशाःक्वचिताश्चसमादीर्घास्तरंगितः॥राजीवनेत्रयुगलोविवोष्ठपुटमंडनः।श्वदंष्ट्रश्चत्र क्षुदीर्घास्योदीर्घबाहुकः॥चलुलं
खकरोमध्येयवश्चक्रीकपर्वकः।शीरालपादोगंभीरःक्ष्मत्वक्रिवलीश्वरः॥अहोकष्टनरेंद्रेमकस्यापेषऋलेशिशुः।नातोनीतेक्ष
नात्रेनकामवस्थाउरात्मना॥एनंदृष्ट्वाहिमेबालंमानुरुत्संगशायिनम्॥स्मृतिमभ्यागतोवालोरोहिताश्वोब्बलोदनः।सोप्येनामेवयोवस्थोमे
वयोवस्थाउपागतः॥नीतोयदीनघोरेणक्रूतान्तेनात्मानोवशं॥ ॥पत्न्युवाच॥हाचन्मकस्यपापंमस्त्रपधान्नादिदंमहत्व॥डखमा
पतितंघोरंयस्यांन्नोनोपलभ्यते॥हानाथराजन्क्वतामामनाश्वास्यदुःखिनं॥क्वापिसंनिसतास्थानेविश्रांस्थीयतेकथम्॥रा
नाशःसुहृत्यागोभार्यातनयविक्रयः।हरिश्चंद्रस्यराजर्षेर्किंविधेनलक्षतंत्वया॥रातेत्तस्यावचःश्रुत्वोराजास्यस्थानतश्रुतां।प्रत्यभिश
यदयितांपूर्ववनिधनंगतं॥क्वेषानामपृहेयुक्तामप्रमोपिहरातदा॥वालकश्चमृतेःकस्मादितिराजाव्यचिंतयत्॥कष्टंमेसेवपत्नी
यंवालकस्याप्यिमेसुतः।ज्ञात्वारुरोदमंसन्नोमूर्च्छांमाभिगामव॥सावतंप्रत्यभिज्ञायतामवस्थामुपागतं॥मूर्च्छितानिपपातातो
निश्चेष्टाधरणीतले।चेतःसंप्राप्यराजेंद्रोयजपत्नीचतोसमां।विलेपतुःसुमंतप्रोशोकभारावपीडितौ॥ ॥राजोवाच॥ ।हावन्म
सुकुमारंतेरवक्षिश्चतामिकालकं॥पश्यतेमेसुरवंदीनमहृदयंकिंनदीर्यते॥तातततातेनिमधुरंवुव।णस्वमागतं॥उपगृह्यक
दाविद्वेवत्सवत्सेतिसोहदात्॥कःपजानुप्राणीतेनपिङ्गनहितेरणा।ममोत्तरीयमसक्तथाऋमलमेष्यति॥अंगप्रत्यंगसंश्लेषप्र

नोहृदयनंदना॥मयासिपितृमातृविक्रीतोयेनवत्सवत॥हत्वाराक्षप्रशेषंमेसबांधवधनंमहत्।दैवाहीनान्नशंसेनदृष्टोमेवनयत्तनः।अहंदै
वाहिवष्टस्यपुत्रस्याननपंकजं।निरीक्षन्नधिरोरणाविरेणाधीक्रतोमुना।पेवमुक्तामुमादापवालकंवाष्पगद्गदः।परिष्वज्यवनिश्चेष्टोमूर्च्छया
निपपातह॥ ॥पत्न्युवाच॥ ॥अयंसपुरुषव्याघ्रःस्वरोतोवोपलक्ष्यते।पितृव्रतमनश्चंद्रोहरिश्चंद्रोनरोयः॥तथास्यनासिकासंगाऋय
तोधोमुखंमत॥दंताश्चमुकुलप्रख्याःख्यातकीर्त्तेर्महात्मनः।यशानप्रागतःक्वस्माद्घोषसनरेश्वरः॥अपहापुत्रशोकंसापश्यत्यातेत
पतिम्॥प्रहृष्टाविस्मितादीनाभर्तृपुत्रावधेपीडिता।विहंतीसाततोपश्यत्रभर्तृदर्शनंजगुप्सितं।ऋषाकाहंमतोमोहंजगामायतलोचना
।पाप्यचेतश्चेतनकैः।सगद्गदमभाषत।धिक्कोदेवाधिकरुणानिर्मर्ज्जादंडनंयुप्सितं॥येनायमप्रप्रख्योनीतोराजाश्वपाकताम्।राक्षुनाग्रं
मृत्यागंभार्यातनयविक्रयो।पायायित्वाप्रियेनाघचंडालोपंक्रतोनृपः।हाराजंजातसंतापाप्रित्यंमोधरणीतलात्।उत्थाप्यनाथपर्यङ्का
रुहेतिकिमुच्यते।नाघपश्यापितेछत्रंशृंगारमथवापुनः॥चामरंव्यजनंवापिकोयंविधिविपर्ययः।यस्यास्पृष्टजनैःपूर्वंराजानोमृदुतांगताः
।स्वोत्तरीयेप्रकुर्वंतिनिरजस्कंमहीतलं।सोयंकपालसंलग्नेघटीघटनिरंतरे॥मृतानिर्मील्यसूत्रांतलयकेशोदारुणे।वसानिस्यदसंसृ
क्षमहीपुरकनंदिते।भस्मागारार्द्रदस्वास्थिमज्जासंघट्टभीषनैःश्वभगोमाहुनादार्त्तः॥नष्टस्त्वंदेविहंगप्रैः।क्षिप्तांश्चमायतांशिरवानीलीक
तदिगंवरे॥क्रूरापापेवादेनमुदासंप्रहृष्टनिर्नाक्षरे।तत्रत्यप्रथमेगेजेंद्रःस्मशानेदुःखपीडितः।एवमुक्तासमोश्रिष्ठकंराजोमहा
त्मनः॥कष्टशोकगताधीरातिलतापालंयागिरा॥राजन्नुत्वप्रोक्तनष्यव्ययदेतनप्रघतेश्नवात्र॥तत्कष्यतांप्रहाभागमनोवेमुस्व.
नेप्रमाणघ्नतदेवधर्म्मज्ञनाम्निधर्म्मेसहायतः॥तथैवविप्रदेवादियाक्षनेष्टजनेविवा॥नास्तिधर्म्मकृतःसत्रनाक्षेवनाव्रतीमतः।यत्र

त्वंधर्म्मपरमः।स्वराष्ट्रादवरोपितः।इतित्तस्यावचःश्रुत्वानिःस्वप्नोल्लंसगद्गदं।कथयामासतत्त्वंगायथाप्राप्तश्चपाकतः।।स्वपुत्रमरणंभी
ऊयथान्यवेदयत्।।श्रुत्वाराप्रातितोवाक्यंनिपपातमहीतले।।हृतस्वपुत्रस्मृतदाजिह्वयालेलिहंसुरवं।। ।।राजोवाच।। ।।प्रियेनरोचनेद
र्घकालक्लेशमुपासितं।।नात्मायतःकृतत्वंगी पश्यमेमंदभाग्यतः।।चांडालेनाउज्ञातःप्रवेक्ष्येवालनंयदि।।चांडालदासतांयास्ये
पुनरप्यन्यजन्मनी।।नरकेनिपतिष्यामिकीटकःक्रिमिभोजनः।वैतरण्यामहाप्रवसाहकृत्वामुपिच्छिलः।अग्निमत्रवनंप्राप्यस्वेदंघ्रष्या
मिदारुणं।।नायंप्राप्स्यामिवाप्राप्यमहारौरवरौरवौ।।मयस्मदुःखजलप्योःवरप्राणाविमोजनं।।येकोपिवालकोमोयमासीद्देसकरः
सुतः।।मम्मदेवाद्यवेगेनसुतःसोपिवमोयमा।।कथप्राणांश्चिरंचाप्रियरायंतेस्मिदुर्यति।।अथवानार्तिमंक्लिष्टोनरःपापमवेक्षते।ति
र्यक्त्वेनाग्नितईःखंनाग्निपत्रवनेयथा।।वैतरण्याऊतस्माहकृयाहशंपुत्रविप्लवे।।मोहंसुतशरीरेणादिप्यमानेऊताशने।।निपतिष्यामिनंत्व
मात्रेतव्यंऊक्तंनमम।।अज्ञानाउगच्छत्वंविप्रवेशमुविस्मिते।।ममवाक्यंचतत्स्वंगंनिबोधादत्तमानसः।।यदिदत्तंयदिऊतंगुरवोयदि
तोषितं।।परलोकेसंगमोप्रेम्नयापुत्रेणचैन्यथाइहलोकेकृतत्वंचेतत्।।भविष्यतिममेप्रितेत्वयासहगमस्त्वयोगमनेपुत्रमार्गनी।।यन्म
याहसता।किंचिदहम्वेवाशुविस्मिते।।अश्नीतमुक्तंतत्सर्वंक्षतथंममयाचतः।।राजयत्रातिगर्वेणनावज्ञेयमनेद्विजः।सर्व्वयत्नेनवोप्येत
स्वामीदेवतवेशुभे।। ।।पत्न्युवाच।। ।।अहमप्यत्रराजर्षेदाप्यमानेऊताशने।।दुःखमारामहिप्रैवमहयाम्यग्निवैत्वया।।महस्वर्गंविनर
कंसहैवावविशंत्यहे।।श्रुत्वाराजातदोवाचएवमस्तुशुचिव्रते।। ।।पक्षिणाऊचुः।। ।।ततःकृत्वाचितांराजाआरोप्यतनयंशुकं।।भार्यापश्चा राम
न्ततोराजावह्निजालिंपवस्त्रदा।।चिंतयंन्परमात्मानमीशंनारायणंहरिं।।हृत्कोटरगुहासीनेवासुदेवंसुरेश्वरं।।अनादिनिधनंब्रह्मक १८

म्पीतांवरंप्रभुं।।तस्यचिंतयमानस्यसर्व्वेदेवाःसवासवाःधर्म्मःप्रभवतःकृत्वासमाजःसुस्वरान्विताः।आगत्यसर्व्वेप्रोचुस्तेभोभोराजंवत्क
णप्रभो।।अयंपिताग्रहःमात्वान्धर्म्मश्चमगवान्स्वयम्।।साध्यास्त्वविश्वेएतेनोलोकपालाःसचारणाः।।नागाग्निद्वामगंधर्व्वाऋद्धाश्चैवतथाश्विनौ।।
एतेचान्येचभद्रंवोविश्वाःमित्रस्तथैवच।। ।।धर्म्मउवाच।। ।।भोराजन्शाहमंकर्षीधर्म्मोहंत्वामुपागतः।।तितेज्ञादमसत्याद्यैःस्वगुणैःपरितोषितः।
।।इंद्रउवाच।। ।।हरिश्चंद्रमहाभागप्राप्तश्चक्रोमितेत्रिकं। ।।त्वयासभार्यपुत्रेणजीतालोकाःसनातनाः।।अरोहत्रिदिवंराजभार्यापुत्रसमन्वितः
।सुदुःप्रापंनरंवत्रैजीतमात्मीयकर्म्मभिः।। ।।पक्षिणाऊचुः।। ।।ततोहृतमयंवर्षमपश्यत्क्रविनाशनं।।इंद्रशाहूजमाकाशाच्चित्रामध्यगतंप्रभुं।।
पुष्पवर्षंचसुमहदुंदुभीस्वनएवच।।ननृतुस्तत्रवत्रेमानेसमाजेदेवसंकुले।।ममुत्रस्थौततःपुत्रोराज्ञस्तस्यमहात्मनः।सुकुमारतनुःस्वस्थः प्र
शस्तःप्रीतमानसः।।ततोराजाहरिश्चंद्रःपरिष्वज्यसुतंतदा।।भार्यांस्वांप्रियामुक्तोदिव्यमाल्याम्बरान्विताः।।स्वस्थंसपूर्णहृदयोमुदापरमयासु
तः।।वभूवतत्रब्रह्मणाहेतुनाप्रभविष्णुना।।समार्यस्तंसपुत्रश्चसंप्राप्यसंगतंपरं।।समारुहन्महाभागानिजानांकर्म्मणांफलं।। ।।हरिश्चंद्रउवाच
।।देवराजानुज्ञातःस्वामीनास्वयंचैनचै।।अगत्वानिःकृतिंतस्मनारान्क्षामिसुरालयं।। ।।धर्म्मउवाच।।तवैमंभाविनंक्लेशंज्ञात्वागम्यात्ममायया।
आत्मास्वयाकृतांनीतोदर्शितंनिजपक्षनं।। ।।इंद्रउवाच।।प्रार्थ्यतेयत्परंस्थानंमत्तेमर्त्यनरैर्भुवि।।तदारुहहरिश्चंद्रप्राप्तंपुण्यकृतांनृणां।। ।।हरि
श्चंद्रउवाच।।देवराजनमस्तुभ्यंवाक्यंवेदंनिबोधमे।।प्रसादसुमुखोयद्देवीमिपत्न्यायाचितः।मच्छोकमग्नमनसःकोशलेनगरेजनाः।।तिष्ठंति
तावत्पाम्यैवकथंयाम्यप्यहंदिवं।।ब्रह्महत्यागुरोर्घातोगोवधस्त्रीवधःकृतया।।उत्सृमेभिर्म्महीपापंभक्तस्यागादुदाहृतं।।भजन्तेभक्तमत्यार्थ्यमइष्टं
त्यजतसुरवं।।नेहनाम्त्रपत्नयामितस्माच्छक्रदिवंव्रजः।।यदितेसहिताःस्वर्गंप्रयायातिसुरेश्वरः।।ततोहमपियास्यामि।नरकंवापितैःसहः।। ।।इंद्र उ

वाच॥ ॥वद्रूनिपुणप्रज्ञोनिवैद्यश्चित्रानिवैद्यश्चत्रकांक्षथंमघानाशंस्वंस्वयस्वर्गमभीप्सामि॥हरिश्चंद्रउवाच॥ ॥नाकभुक्तेहयोराष्ट्रंप्रमादेनकुरुंविना॥
यजतेवमहायज्ञैःकर्म्मश्रेणीकरोतिवानत्वत्तेषांप्रभावेनमयासर्व्वमनुष्ठितंदत्तमस्यप्रयोजनंमामाप्नुयात्तेनदक्षिनः॥दक्षकालोपनीतंवफलंयंप्रमकर्म्म
णः॥तदक्षदक्षिनमप्येकंतैःसमत्वंप्रमादतः॥ ॥पक्षिणाऊचुः॥ ॥एवंभविष्यतीत्युक्त्वानाकस्त्रिदशवनेश्वरः॥प्रसन्नचेनाधर्म्मश्चविश्वामित्रश्चगाधि
जः॥गत्वातुनगरंमहैवाउर्व्वरंयंममाश्रमः॥हरिश्चंद्रस्यनिकदेपोवाचविबुधाधिपः॥अगच्छतजनाःसर्व्वेस्वर्गलोकंसुदुर्लभंधर्म्मप्रसादात्समप्राप्तम
र्व्वेषुप्राप्तिरेवतु॥विमानंकोटिसंवाधमास्थायस्वर्लोकान्महीतलं॥गत्वायोध्याजनंप्राहदिवमारुह्यतामिति॥ ॥पक्षिणाऊचुः॥ ॥तदेवमम्बवचः
श्रुत्वाप्रीत्यातम्बरेपतेः॥सुपुत्रभृत्यदारास्तेदिवमाउत्पुरंजनाः॥पदेपदेविमानास्तुविशतैरुपशोभनैः॥तदामंत्रयतेहरिश्चंद्रश्चयाथिवः
तेष्वेविमेष्वयंतनयंहरिश्चंद्रोमहातपाः॥अयोध्यारक्षपुरेरम्योरोहितासंप्रियंसुतं॥महदैवेष्वमुनिभिःभक्षिवनराधिपः॥राजामहतदासर्व्वेत
स्युष्टाःसुहृज्जनाः॥संप्राप्यश्रेतिप्रवलंविमानैःसमहीपतेः॥असंवृक्षेपुराक्रोशेवप्राकारतोरणे॥ततस्तंहरिमालोक्यश्लोकमत्रोसनाजयौ॥
दैत्याचार्योमहाभागःसर्व्वशास्त्रार्थतत्ववित्॥शुक्रउवाच॥ ॥यहोतिनिक्षाप्रहरंत्यप्रहोदानफलंमहत्॥यदागतोहरिश्चंद्रपराश्चंद्रत्वमाप्तवान्
॥ ॥पक्षिणाऊचुः॥ ॥एतन्नेमर्व्वमाख्यातंहरिश्चंद्रस्यचेष्टितं॥यःशृणोतिसुतःस्वार्त्तःसुखंवलभतेमहत्॥आयुरारोग्यमैश्वर्यमरिपूर्त्तंयंसुख
॥प्राप्नोतिमानवोब्रह्मन्नश्रृण्याद्विजोमहान्॥सुतार्थीसुतमाप्नोतिधनार्थीधनमाप्नुयात्॥विद्यार्थीलभतेविद्यांज्ञानार्थीज्ञानमुत्तमंमक्षु
णोतियत्फलंक्षत्रतत्पुण्यफलंशृणु॥भार्यायानवियोगीस्यपुत्रेणचकदाचन॥देवतास्तस्यतुष्यंतिधर्म्मेचरमतेमतिः॥सर्व्वत्रसुखमाप्नोतिमोभागं
चैवविंदति॥नैवमृत्युकार्येषुसदारोग्यञ्चजायतेस्त्रीनात्यागोनतस्यास्तिनचवाशुभयंक्वचित्॥भार्यंचलभतेसाध्वींनिरुपद्रवसर्व्वतोभवेत्॥क

लहंनजायतेतस्यरणेचविजयोभवेत्॥स्वर्गार्थीप्राप्नुयात्स्वर्गंसुखंवार्थीप्राप्नुयात्सुखं॥भार्यार्थीप्राप्नुयाद्भार्यांराष्ट्रार्थीराष्ट्रमाप्नुयात्॥अतःप
रंकथाशेषंक्रियतोद्विजसत्तम॥विपाकोराजसूयस्यपृथिवीक्षयकारकः॥तस्मिंयाकेनिमित्तेचमुह्यमाहीवकंमहत्॥ ॥मार्कंडेयमुवाचेद
हरिश्चंद्रोपाख्यानंसमाप्तं॥ ॥पक्षिणाऊचुः॥ ॥राजन्याज्ञुतेहरिश्चंद्रेगतेचत्रिदिवालयं॥नित्यक्रियाप्रमहातेजाजलवामास्तुरोहितः॥
वशिष्ठोद्वादशाब्दंतेगंगावार्षिकोमुनिः॥शुश्रावंचसमस्तंतद्विश्वामित्रस्यचेष्टितं॥हरिश्चंद्रंक्षयंनाशंश्चराजाश्चोदारकर्म्मणः॥वांछाल
संप्रयोगंचभार्यांतनयंविक्रयं॥सशक्त्वासुमहाभागःप्रीतिमानवनायतौ॥चकारकोपंतेजस्वीविश्वामित्रमृषींप्रति॥ ॥वशिष्ठ
उवाच॥ ॥ममपुत्रंनयतेत्रेनविश्वामित्रेणयातितं॥तत्रापिनाभवत्क्रोधतद्दशायाद्दशोद्यमे॥श्रुत्वानराधिपंप्रेम्णस्वराष्ट्रादव
रोपितं॥महात्मानंमहाभागंदेवब्राह्मणपूजकं॥यस्मात्समस्तयज्ञानांरात्रावपिविमत्सरः॥अनागाश्चापिधर्म्मात्माअप्रमत्तोमदा
श्रयः॥मपत्न्यापुत्रभृत्यक्षप्रापितोत्यादशांवेनः॥स्वराज्याच्यावितस्तेनचद्दशाश्चखलीकृतः॥तस्माद्राजाब्रह्मर्षिर्जज्विनाभवरोपितः
॥मश्चापोपहतोमूढःसवकत्वप्रवास्यति॥ ॥पक्षिणाऊचुः॥ ॥श्रुत्वाशापंप्रहातेजावशिष्टंप्रतिकौशिकः॥तमप्याहिर्भवस्वेतिप्रतिशाप
प्रयच्छत॥अन्योन्याशापतःप्राप्तोनिर्यत्नंपरकृतौ॥वशिष्ठस्यप्रहातेजाविश्वामित्रस्यकौशिकः॥अन्यजातिसमायोगंगन्नावप्रितौ
जमौ॥मुमुधातेनिमरध्वौप्रहाबलपराक्रमौ॥योजनानांमहस्रेद्वेप्रमाणेनाहिरुस्मितः॥षराववत्यधिकंब्रह्मन्नमहस्रंचितयंवकः॥
तौउपक्षौपहारोघैरन्योन्यस्पेनविक्रमौ॥प्रहरंतौभयंतीव्रंप्रजानांचक्रतुस्तदा॥विश्वयपत्राणिवकोरक्तोरुनेद्वेणौहनत्॥आहिर
प्यत्रतथावोवकंपक्षाप्रतापयत॥ततोपक्षानिलापास्तास्तप्येभुगियोभुविः॥गिरिप्रयाताभिहन्नावकंपेचवसुंधरा॥क्ष्माकंपमानाज

लधीन्द्रनाबुश्वकारहः॥ ननामचैकपार्श्वेनपातालगमनोसुरवी॥कोविद्धिरिनिपातेनकोविद्धंभोधिवारिणा॥ कौब्रह्मन्महीमंचलना
न्नप्रयमुःप्राणानःक्षयम्॥ इतिसर्वंपरित्रस्तहाहाभूतमचेतनम्॥जगदासीत्समंधांतंपर्यस्तास्त्रेतिमएउलं॥हावत्सहाकांतशिशोक्ष
यास्पेषोस्मिसंस्थितः॥हंप्रियेकांतशैलोयंतत्पाशुपलायतां॥इत्याकुलीकृतेलोकेसंत्रासविमुखेतदा॥सुरैःपरिवृतःसर्वैराजगाम
पितामहः॥प्रत्युवाचचविश्वेशस्तावभावपिकोपितौ॥मुद्देवांविरमत्वेतल्लोकाःस्वास्थ्यंव्रजंतुच॥॥शृण्वतांतपितौवाक्यंब्रा
ह्मणोव्यक्तजन्मनः॥कोपामर्षविवृत्ताक्षौमुधातिनतस्थतुः॥ततःपितामहोदेवंहृष्टालोकसंभ्रयम्॥तयोश्चहितमन्विच्छंस्तिर्य
ग्ग्रीवमुपाजदत्॥॥ततस्तौप्रवदेद्देवःप्रजापतिः॥विष्वक्सेनेनामसेभातेवशिष्ठकुशिकौभवौ॥इहिवत्सवशिष्ठत्यंत्वंच
कौशिकसत्तम॥तामसंभावमाश्रित्यद्दग्फद्दविकीर्त्तितं॥राजसूयविपाकोयंमहर्षिभ्रंश्यभूपतेः॥युवयोर्विग्रहस्यायश्चिरंवैरायकारकः॥नैत्तापिकौशिकश्चेष्टमस्यराज्ञोपराध्यते॥स्वर्गप्राप्तिकरोद्वेषस्त्रपकारयदेस्थितः॥तपोविघ्नम्यकर्त्तारौकर्मभेदावसंग
तौ॥परित्यजतमद्दंवोब्रह्मद्विषुरछलम्॥एवमुक्तौततस्तेनलज्जितौतावुभावपि॥क्षमयामासतुश्चीत्यापरिष्वज्यपरस्परं॥ततः
सुरैर्वंद्यमानोब्रह्मलोकंनिजग्मयो॥॥वशिष्ठोपाश्रमस्थानंकौशिकोपिस्वमाश्रयं॥एतदीदृवंकुद्दंहरिश्चंद्रकथांतथा॥कथयिष्यंतिये
मर्त्याःसम्यकश्रोष्यंतिवापिये॥तेषांपापापनोदश्चनेद्येतेकरिष्यतः॥नचैवविघ्नकार्याणिभविष्यंतिकदाचन॥॥मार्कंडेयउवाचो॥
॥इक्ष्वाकुद्दंनामा॥॥जैमिनिरुवाच॥॥संशयंद्विजमासीनंपप्रच्छवतमप्रपृच्छतः॥स्त्रीविभर्त्तारिरोभावोभूतानांयत्रसंस्थितो॥ राम २०
कथंसंजायतेजंतुःकथंचैवविवर्द्धतेकथंचोदसंध्यस्थास्तिष्ठत्यंगनियोडितः॥निःक्रांतिमुदरात्प्राप्यकथंवाद्दद्दिमृच्छति॥उक्तांति

कालेचकथंचिद्दावेनविपद्यते॥कस्तेषांहृतेतथास्त्रातिउभेमुक्तदुःकृते॥॥स्त्रीकोष्टेयत्रजीर्य्यंतमुक्तानिमुयुक्तापिपापद्दया॥तिनत्रनो
जंतुर्जीर्यतेकथमल्पकः॥एतन्मेब्रूतसकलंसंदेहोहिविचार्जितं॥॥तदेतत्परमंगुह्यंयत्रमुह्यंतिजंतवः॥॥पाद्दिणाऊचुः॥॥प्रश्नभारोयम
उलत्वयास्मासुनिवेशितः॥इर्वाच्यंसर्वभूतानांभावाभावसमंश्रितः॥तंशृणुष्वमहाभागयथाप्राहपिमुःपुरः॥पुत्रःपरमधर्मात्माउम
निर्मन्युनामतः॥ब्राह्मणोभावभागंवःकश्चिमुतमाहमहामतिः॥॥कृतोपनयनंशांतंसुप्रतिंजउरूपिणं॥पितोवाच॥वेदानधीष्वतं
त्रेयथानुक्रमंपाठितः॥गुरुशुश्रूषणोव्यग्रोनित्यंब्रह्मव्रतभोजनः॥ततोगार्हस्थ्यमास्थायइष्ट्वायाज्ञानयज्ञान्बहून्॥इष्टमुत्पादयत्यापुत्रा
येतावन्नतनः॥ब्रूतेथास्त्वततोवत्सपरिव्राड्भिःपरियह॥॥एवमाप्तासितंब्रह्मयत्रगत्वानशोचसि॥॥पाद्दिणाऊचुः॥॥इत्येवमुक्तो
बहुशोजउवाहकिंचन॥पितापितंसवऊशःप्राहपुत्रेत्यापुनःपुनः॥इतिपित्रासुनस्नेहान्प्रलोभिमधुराक्षरं॥मत्वोधर्मानोवऊशपु
हस्पदमथाब्रवीत्॥पुत्रउवाच॥॥तातेनहऊशोस्मिन्यत्वयाहुपदिश्यतिनतेवान्यानिशास्त्राणिशिल्पानिविविधानिच॥जन्मनाप्रभु
तंसाग्रंप्रमस्मृतिपथंगतं॥निर्वेदःपरितोवश्चयेचद्वंद्वोदयेनतः॥शत्रुमित्रकलत्राणांवियोगाःसंगमास्तथा॥प्रसरोविविधादृष्टाःपनाना
नाविधांस्तथा॥॥अत्रभूतानिसौख्यानिदुःखानिचमहंस्तथा॥वाधवावहवःप्राप्ताःपितरश्चपृथग्विधाः॥विप्रयोगेपिवलेस्त्रीणांतथाकोइ
त्रयोषितांपीडाश्चसुभृशंप्राप्तादारुणाःसहस्रशः॥गर्भेस्वान्यनेकानिवालत्वेयौवनेतथा॥इद्दत्वेयान्यथाप्रोक्तानिमद्दाणिसंस्मृ
ते॥ब्राह्मणेद्दत्रियाविप्रोश्चद्दाणाचापियोनिषु॥पुनश्चपशुकीटानांमृगाणांमृमयद्दिणां॥तथैवराजभृत्यानांराज्ञामाद्दवशालिनां॥स
भृत्यत्वेमिगेहेषु॥यथैवतववेश्मनि॥भृत्यतांदासतांवैवगतोस्मिबहुशोनृणां॥स्वामित्वमीश्वरत्वंचदरिद्रंत्वंतथागतः॥हंतमयाहन्त

ज्ञान्येहंतमेद्यतितत्तथा॥ दत्तंप्रमान्येभ्योप्रयादत्तमनेकशः॥ मित्रमान्नुहृन्नान्नकालचादिहतेनच॥ इष्टोसकृन्नथादैन्यमश्नीतानन्तोगतः॥
एवंसंसारचक्रेस्मिन्भ्रम्यतानातसंशयः॥ ज्ञानमेतन्मयाप्राप्तंमोक्षसंप्राप्तिकारकं॥ विज्ञातेयत्रसर्वेपमृग्यजुःसामसंज्ञिकः॥ क्रियाक
लापोविगुणोनसम्यक्प्रतिभातिमे॥ तस्माडुत्यत्रवोध्यस्वेदंकिंमेप्रयोजन॥ गुरुविज्ञानन्नमस्यानिरहस्यंसदात्मन॥ षष्ठ्यकारक्रियाद्व
यवतपरमेश्चयन॥ गुणोश्चवर्जितंब्रह्मतत्त्वाणामिपरंपदं॥ रागतर्षतमोद्वेगहर्षनन्नवाजरा॥ द्विज्ञातान्नृगयाहिंसंगयाशनाकुला
॥तस्माद्यास्यहंतातत्यक्तेमंडुःखसंत्रियम॥ त्रायिधर्म्ममधर्म्मंच्यं किंपाकफलसंत्रिभं॥ तस्यमद्वचनंश्रुत्वाहर्षविस्मयगद्गदं॥पितापा
हमहाभागंस्वसुतंहृष्टमानसः॥ ॥पितोवाच॥ ॥किमेतद्भीषसेवत्सकृतस्तेज्ञानसंभवः॥ केनतेजडतापूर्विदृनीवपडुद्रता॥ केन्न
शापविकारोयंमुनिदेवकृतस्तव॥ यत्तेज्ञानंतिरोभूतमविभावसुपागतात्॥ श्रोतुमिच्छाम्यहंसर्वंयरकोतूहलंहिमे॥ तत्सर्वंब्रूहिमेवत्स
यथाहृतंतमाप्तवान्॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥शृणुतातेयथाहृतंममेदंसुखदुःखदं॥ यश्चाहमासमन्यस्मिन्जन्मन्यस्मात्परेऽयत॥ अ
मासंपुराविप्रोन्यस्मात्परमात्मनि॥ अस्मिन्विघाविबोधेषुपरिनिष्ठापरोगतः॥ मतंतंयोगाडुक्तंमसंततोभ्यासमंगमात्॥ सन्मंयोग
कृभावाच्चविचारविविधोधनात्॥ तस्मिन्नेवपराप्तिनिमासीर्थंजनःपरे॥ आचार्यतांचमर्पिःशिष्यमंदेहहृतमः॥ ततःकालेनमहतोहो
न्नित्वमुपागतः॥ अज्ञानान्निष्ठमद्रावोविपन्नश्चप्रमादतः॥ उक्तोनिकालादारभ्यस्मृतिलोपोनमेभवत्॥ यावद्घासुतंचैवजन्मनांस्मृतिमागतं
॥पूर्वाभ्यासेननेनैवसाहंतातजितेंद्रियः॥ यतिष्याम्यतथाकर्तुनभविष्येयथापुनः॥ ज्ञात्वदानफलंत्वत्तयज्ञातिस्मरणंमम॥ नत्येतत्तप्यतेराम २१
॥तत्रत्वयीयर्म्मोश्रिनैर्नैरः॥ मोहंहृत्वीश्रमादेवनिष्ठाधर्म्मंश्रयाश्रितः॥ एकात्मित्वमुपागम्ययतिष्याम्यात्ममोक्षणे॥ तद्धिहित्वंम हाभागयत्नंस

त्रायितंहदि॥ एतावतापितेषीनिश्रुत्याघात्पपमाप्नुयाम॥ ॥पक्षिणऊचुः॥ ॥पितापाहततःपुत्रंश्रद्दधानश्चतत्त्वतः॥ वदतावन्मयाष्टःसं
सारग्रहनाश्रयम॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥शृणुतातेयथाह्येतदज्ञंतंप्रथासकृत॥ संसारचक्रमजरंस्थितिर्यत्रनविद्यते॥ मोहंवदाप्तितेसर्वत्र
थैवाज्ञत्वयापितः॥ उक्तोनिकालादारभ्ययथानान्योवदिष्यति॥ उभ्रांतःकुपितःकायेतीवयुमप्रीतितः॥ मिनत्तिमर्म्मस्थानानिदीप्यमानोनि
रिंधनः॥ उदानोनामपवनतत्रश्चोर्द्धंपवत्तते॥ उक्तानामत्रदत्तानिश्रद्धोपेतेनचेतसा॥ मोपित्तंमवाप्नोतिविनाप्यन्नेनवैतदा॥ येनाज्ञा॥नि
नोक्तानिप्रीतिभेदःकृतोनच॥ आस्तिकश्रद्दधानश्चसुखंमृत्फलिच्छति॥ अगारदहिनोदाहंक्षुधचानन्नदायिनः॥ प्राप्नुवंतिनराःकालेन
स्मिन्मृत्योर्वुपस्थिते॥ देवब्राह्मणपूजायांयेरताश्चानसूयवः॥ शुक्लावदान्याद्भीमंत्रेनरासुखमृत्यवः॥ योनकामान्नसंभंत्रद्वेषाध
र्म्मंसृजेत॥ मयोक्तकारिसोप्यश्नसुखंमृत्फलमृच्छति॥ शीतंजयतिधनदास्तापंचोदकदायिनः॥ प्रणाघ्रांवेदयांकष्टंयेनाद्योद्वेगका
रिणाः॥ मोहज्ञानप्रदातारःनमश्चालोदायिनः॥ कूटसाक्षीमृषावादीयज्ञासदनशास्त्रिवे॥ तेमोहमृत्यवःसर्वेनथायेवेदनिंदकाः॥ विभी
षणाःपूतिगंधाःकूटमुद्गरपाणयः॥ आगच्छंतिनरात्मानोयमस्यपुरुषास्त्रदा॥ पाशेषुहृदयंधृत्वेनायंतेतस्यवैपशुः॥ क्रंदंत्यविरतंमो
घ्यश्रान्नमाहसुतांस्तथा॥ माम्यवाडःस्फुटानातएवंवर्णाविभाव्यंतेदृष्टिर्विभ्राम्यतिभ्रासाच्छासाच्छुष्यत्यथाननं॥ ततःसवेदनाविष्ट
तच्छरीरंविमुंचति॥ वाय्यमारितरूपंदेहमन्यत्प्रपद्यते॥ तत्कर्म्मजंयातनार्थंनमात्रापित्रंसंभवं॥ तत्प्रमाणवयोवस्थासंस्थानंप्राग्यवं
यथा॥ ततोद्रुतोयमस्याशुपाशैर्वध्नातिदारुणैः॥ दंडप्रहारसंघातंकर्षतेदक्षिणादिशं॥ क्रुशकंटकवल्मीकपांशुयाषाणकर्दमैः॥ क्षेपनथा
प्रदीप्तज्वलनेक्षविमुंचन्नातोक्रटे॥ प्रदीप्तादित्यतप्तनप्रेक्षदत्यमानस्तदंशुभिः॥ क्रष्यतेयमदूतेश्चशिवासंत्रादभीषणैः॥ विक्रुष्यमाणास्ते

घोरैर्भाष्यमाणाः शिवाशिवैः प्रयान्ति दारुणे मार्गे पापकर्मोपयमालये॥ छत्रोपानत्प्रदानात्तु रोपेच्चवेश्मप्रदायिनः तयात्रिमनुजामार्गं
ऽश्वदानाच्च दायिनः एवंक्लेशानवाप्नुवन्ति वन्नवशः पापपरिप्लुताः॥ नीयतेहादशाहेन धर्मराजपुरंनरः॥ कलेवरस्यमानेमहान्नंदाद्दृश्यते॥
भक्ष्यमाणेनथैवान्यैर्जीवद्भिर्घनानेकशः॥ क्लिश्यमानेप्यविरतंजंतुरुत्पद्यतेपुनः॥ स्वेनकर्मविपाकेनदेहांतरगतोपिसन्॥ तत्र
यद्भक्षयत्यन्नंपूयंप्रच्छर्द्यतेमहत्॥ यच्छ्राद्धपिंडप्रच्छर्द्यनीयमानस्तदश्नुते॥ तेलाभ्यंगोवान्ध्वानांप्रगमंवाहनंचयत्॥ तेनचाप्यायतेजन्तुर्मवाश्रुत्वाच्चबांधवाः॥ क्षुधोत्पादितैर्नित्यंक्लेशनाप्नोतिबांधवैः॥ दानंददद्भिस्तथाजन्तुराप्यायनेमृतः॥ नियमानःस्वकंगेहंद्वादशाहंसपश्यति॥ उपभुंक्तेसपिंडादिकंभुवि॥ द्वादशाहात्परंघोरमायांतंभीषणाकृतिं॥ यामंपश्यत्यतिभयोद्विग्नस्ततः॥ ततमात्रोपरक्ताक्षंभिन्नांजनचयप्रभं॥ मृत्युकालान्नकादीनामधोएषपदिस्थितं॥ दंष्ट्राकरालवदनंभ्रुकुटीदारुणाकृतिं॥ विरूपैर्भीषणैर्वक्त्रैर्नानाव्याधिशतैर्युतं॥ दंडशक्तिमहाचाहंपाशहस्तंभयंकरं॥ तंनिरीक्ष्यकृतोजातिर्गनिर्जन्तुर्भयाद्रवं॥ रौरवेकूटमादायतिष्ठतोनरः॥ तस्यस्वरूपंवदतोरौरवस्यनिशामय॥ योजनानांमहस्रेद्वेरौरवोहिप्रमाणतः॥ जानुमात्रप्रमाणंवतत्रस्थंश्रुद्रजन्तवः॥ तत्रजीवाश्चयेपेतंकृतंनरकिंकरैः॥ तांस्वरूपंविभुंचंतियमानुगाः॥ दह्यमानःसतीव्रेणवह्निनातेनधावति॥ यदेयदेतुपादास्यन्नीयतेजायतेपुनः॥ अहोरात्रेणोद्वरणंपादन्यासंवगच्छति॥ एवंमहस्रवर्षाणांयोजनानांविभुच्यतेततोनंपापमुद्वार्यतेनाद्रियमश्नुते॥ ततः सर्वेषुनिस्तीर्णाःपापातिर्यक्त्वमेणुवे॥ कृमिकीटपतंगेषुस्थावरेकशफेषुच॥ गत्वाकुमनुजाद्येषुगोस्वश्वेषुतथैवच॥ तत्रान्यांश्चैवपापांश्चदुःखदांश्चयोनिषु॥ मानुष्यंप्राप्य

क्रूरोवाक्रूरभोवामनोपिवा॥ चोरालपुक्कसाधार्मुर्नानायोनिषुजायते॥ अवशिष्टेनपापेनपूर्वपापेनवसमन्वितः॥ ततश्चारोहिणीयोनिंश्वैव
श्वपाकादिकां॥ विप्रदेवेंद्रतांवापिकदाचिदवरोहिणीं॥ एवंहपापकर्माणोनरकेषुपतंत्यधः॥ यथापुण्यकृतोयांतिततोनिर्गदितःशृण
॥ प्रायात्यमुविमानानिदिव्यगंधाश्रुज्वलाः॥ तेयमेनविनिर्दिष्टायांतिपुण्यागतिंनराः॥ प्रागतिगंधर्वगणाःक्लेशनाप्नुरोगणैः॥ हारवुकुमा
ध्यंशोभितेरत्नलांनिजैः॥ तस्माच्चप्रच्यवंतारात्रास्यंतेचमहात्मनांभोगाजायंतेनिरुजोगेहेमहत्॥ परिपालकाः॥ भोगासमाप्नुवंत्यत्यांस्तथायो
ऽर्ध्वमध्यधः॥ अवरोहिणीचसंप्राप्यपूर्ववर्घातिमानवाः॥ एततेसर्वमाख्यातंयमाज्ञंतुर्विपश्चते॥ अथश्रृणुष्वविप्रर्षेयथागर्भेप्रपद्यते॥
॥इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेपितापुत्रसंवादे॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥निषेकेमानवेस्त्रीणांवीजेप्राप्तेरजस्यथा॥ विमुक्तमात्रोनरकात्स्वर्गाद्वापिप्रपद्यते॥ नाभिश्चतंचतत्स्थेर्यंयातिवीजद्वयेहितत्॥ कललत्वंवुदत्वंततःपेशित्वमेवच॥ येश्यास्तनोयथावीजादंकुरादेःसमुद्भवः
॥ अंगानांचततोत्पत्तिःपंचानामनुभागशः॥ व्यंगाग्यंगुलीनेत्रनासास्यश्रवणानिच॥ प्ररोहंयातिवांगेभ्यस्तद्वंतेभ्योनखादिवा॥ त्वक्चरोमा
णिजायंतेकेशाश्चैवततःपरं॥ ममांसमेद्विमायातितेनेवोद्भवकोशकः॥ नालिकेलफलंमद्यत्मकोशंवद्विभृच्छति॥ तद्वत्प्रयात्मौद्विभृंस
कोशोधोभ्रुवःस्थितः॥ ततउजानुपार्श्वाभ्यांकरयोरप्यवद्वते॥ अंगुष्ठौचोपरिन्यस्यजानोरयंतथांगुलिः॥ जानुदृष्टेतथानेत्रेजानुमध्येच
नासिका॥ स्फिचोपार्श्वेहृदयस्योवबाऊजंघावहिःस्थितौ॥ एवंवृद्धिंक्रमाद्यातिजंतुस्त्रीगर्भसंस्थितः॥ अल्पमत्तोदरेजंतुर्यथारूपंयथास्थिते
॥ कंठिन्यमग्रियमायातत्यात्रिभुक्तंपितेनजीवति॥ पुण्यपुण्यापपापस्यस्थितिर्जंतोस्ततोदरे॥ नाडीवाय्वग्निनामानोभ्यंतस्थानिबध्नते॥ स्त्रीणां
तथांवसमिरेसानिवहोप्रजायते॥ कामान्नित्यंभुक्तपीनानिर्नस्त्रीणांगर्भदेरतथा॥ तेनाप्यायितदेहोसौजंतुर्वृद्धिमुपैति॥ वै॥ स्त्रान्नेतत्रप्रयात्ना

स्यावद्यःसंसारस्त्रमयःततोनिर्वेदमायात्रिपीड्यमानयितस्ततःपुननैर्वंकरिष्यामिशुक्रमाराधयतथाकरिष्यतिजन्मनाशयिष्यतिमृत्युं
हंयथा।इतिचिंतयतेस्मवाहुन्मदुःखशतानिवै।याउनिर्वृत्तिउक्तानिदैवभूतात्मजानिवै।ततःकालक्रमाज्जंतुःपरिवर्त्तत्यभासुखः।नवमे
दशमेवापिमासिसंजायतेततः।विक्रांप्यमानोवातेनप्राजापत्येनपीड्यते।निःक्रम्यतेयुविलपंतदाऽतिःस्वेत्रपीडितः।निक्रांप्यमानोवातेन
प्राजापत्येनपीड्यते।निःक्रम्यतेचविलपंतदाऽतिःस्वेत्रपीडितः।निःक्रांतश्योदरात्छोमसंद्यःप्रतिपद्यते।प्राप्नोतिचेतनांवासौवाऽप्यस्पर्श
सुखान्वितः।ततस्तंवैष्णवीमायामभास्कृत्तिमोहिनी।।तयाविमोहितास्मामोज्ञानंध्वंसमवाप्नुते।।नष्टज्ञानोवालभावंततोजंतुरुपपद्यते।त
तःकौमारवस्थांयौवनंचहतामपि।।पुनश्चमरणंतद्वज्जन्मप्राप्नोतिमानवः।ततःसंसारचक्रेस्मिन्भ्राम्यतेघटियंत्रवत्।कदाचित्स्वर्गमाप्नो
तिकदाचिन्नरयंनरः।।निरयंचैवभुक्त्वाकदाचिद्दुःखमश्नुते।कदाचिदेवयोनिंतुस्वकर्म्मभोगमश्नुते।।कदाचिच्चुतकर्म्मचक्रनेम्यांम
गच्छतिकदाचिदल्पैश्चततोजायतेशुभैः।।स्वल्पैकिंनरकेवापिशुक्रप्रायेद्विजोत्तमः।।नरकेयमहादुःखमेतद्यःस्वर्गगामिनः।।इ
त्येतेतातमादेत्रायात्यमानेस्मतारकैः।।स्वर्गोपिदुःखमत्यंतयदारोहपाकालतः।।प्रभ्रष्टहर्षनिष्पाभीएतन्मनसिवर्त्तते।।नारकांश्चैवसं
पेक्ष्यमहदुःखमवाप्यते।एतांगतिंमहंगंतेत्यहर्निशमनिर्वृतिः।।गर्भवासेमहदुःखंजायमानस्ययोनिवः।।जातस्यबालभावेचहद्वेदुः
खमेववः।।कामेष्वाक्रोधसंवद्धयौवनेचातिदुःसहं।।महदुःखंवृद्धभावेमरणेदुःखमुत्तमं।।क्रम्यमानेस्मयाम्यैश्चयात्यमानस्यकिंक
रैः।।पुनश्चगर्भेजिन्माथमरणंनरकस्तथा।।एवंसंसारचक्रेस्मिन्नेनवोघटियंत्रवत्।।व्याप्तेप्राकृतनैर्वैधैर्यद्यात्राप्यंतिवामकृत।। राम
नास्तिज्ञानंपरंकिंचित्त्रदुःखशतात्कृते।।तस्मान्मोक्षाययत्नंवाकथंप्रीव्यात्रयीमय।। ।।मार्कंडेयपुराणेपितापुत्रसंवादे।। ।।पितो २३

वाच।। ।।माधवन्मत्वयाख्यातंसंसारगहनंपरं।।ज्ञानप्रदानसंभूतंसमाश्रित्यमहाफलं।।हत्रतेनरकांसर्वेयथाचेरोरवस्तथा।।वर्णि
तास्त्वन्मयाचत्वंविस्तरेणमहामते।। ।।पुत्रउवाच।। ।।रौरवस्थमयाख्यातःप्रथमंनरकोमया।महारौरवसंज्ञंतुशृणुष्वनरवंसिमः।।प्रो्ज
नानांसहस्त्रोणिसचपंचसमंततः।।नमतात्रमयीभूमिरधस्तात्प्रज्वलनाशनः।संतापतप्तासासर्व्वाप्रोद्यद्विद्युत्समप्रभाः।।विभाव्यतिमहारौरो
दर्शनस्पर्शनादिषु।।तस्यावद्वंवकायाभ्यांचपद्भ्यांचैवयमालयैः।।क्षुद्यतेपापकृन्मर्ध्येलुठमानमगच्छति।।काकैर्ह्लकैर्वकोलुकैर्वृश्चि
कैर्म्मत्राकेस्तथा।।भक्ष्यमाणास्तथाघ्रैर्वैतंमार्गेविकल्पनी।दह्यमानःपितमातभ्रातस्मातेतिनाकुलः।।वदत्यसकृदुद्विग्नोमशंतिमधि
गच्छति।।एवंतस्मात्रैरौद्रास्त्वंतिक्रोतेरवाप्यते।।वर्षायुतायुतैःपाप्यैःकृतदुष्कृतकर्म्मभिः।।तथान्यस्तुतमोनामामोतिरौत्रिःस्वभावतः
।।महारौरवदीर्घंतुतथोक्तंसमाश्रितः।।शीतन्त्रीस्तत्रधावंतिनरास्तप्तसिदारुणे।।परस्परंसमासाद्यपरिरभ्याश्रयंतिच।।दंशंतात्तेषांचभक्ष
त्रेशतास्तीक्ष्णपरिकंपिताः।।क्षुतत्रापिबलवंतोतथाचान्येसुपक्षवाः।।हाप्रस्वउवहोवासुभिनत्यस्थीनिदारुणाः।।प्रज्ञाश्चगात्रंतंतस्माद
श्रांतिवक्षुधाक्षिताः।।अवलेह्यमानाश्चाप्यंतेपरस्परदमागते।।एवंतत्रापिमुहूर्त्तवल्लेशंशतमासिमानवैः।।प्राप्यतेत्रोणिःश्रेष्ठयान
उःकृतंक्षयः।।निकृत्तनासतिव्यातक्षतोन्योनरकोग्रः।।तस्मिंकुलालचक्राणिभ्राम्यंत्यविरतंततः।।तेषांहोर्ष्यानिकृत्तानिकालश्चे
णमानवाः।।मेमाउगांगुलिस्थेनआपादस्तलमस्तकं।।तेषांत्रासितभ्रंशोजायतेद्विजसत्तमः।।छिन्नानितेषांगात्राणिशरवज्रान्वेकपंचजंति
वै।।एवंवर्षसहस्त्राणिछिद्यतेपापकर्म्मिणः।।तावद्यावदशेषंवैतत्पापंसंक्षयंगतं।।अपतिष्ठंवनरकंशृणुष्वगदतोमम।।यत्रस्थै
नरकैर्दुःखमसह्यमनुभूयते।।नावेद्येवतत्रचक्राणिघटीयंत्राणिवान्यतः।।दुःखस्यहेतुभूतानिपापकर्म्मकृतानृणां।।वज्रकोद्यारोपि

स्म

तानकोचिताङ्गाम्येतेनत्रभानघः।यावद्वर्षसहस्राणिनत्रेषांस्थितिरंतर॥घटीयंत्रेषुचैवान्येवह्वास्तोयघटीयथा॥भ्राम्यंतेमानवारक्तमुक्ति
रंतःपुनःपुनः॥अत्रैर्भरवविनिष्क्रांतैनैत्रैरयावलंबिभिः॥उरवानिनेपापुरुषानिर्यातिसंत्यानिजन्तुभिः॥असीपत्रवनंनामनरकंशृणुवाप
रं।योजनानांसहस्रेषोद्वालदग्राकृताध्वनिः॥श्वानोतेप्राप्नुवंतीमनसाहर्यकरैश्चुरैःकल्पांतायातिदासरौः॥पात्रयतिसदातत्रपाणिनौ
नरकोकसः।तन्मध्येवनंशीलंभ्रिंभपरंविभाप्यतेपत्राणिनत्रखड्गानांफलानिद्विजसत्तम।स्वनंतीतत्रविहगावेदयास्वरभास्वरा
ः॥श्वानश्चतत्रशवलास्वरन्याप्तशोणितः।महावक्त्रामहादंष्ट्राव्याघ्राइवमहानखाः।ततस्तद्वनमोलोक्यशीतरच्छायमयूतः।पया
तिप्राणिनस्तत्रउरुवेगेनपरिपीडिताः॥हानाहामातरितिक्रंदंतोनीवदुःखितः।दह्यमानाघ्रिपुरुगलाःभ्रष्टाःस्थेनवक्रिनातेषामतानां
नत्राणिप्यत्रवातिसमीरणः।यत्रानितेनपक्षेत्रेषांखड्गारुणोपरि॥ततस्वतन्निरेलमोद्वालन्यावक्रसंचयो।लेलिह्यमानास्वान्यप्रव्यासोशेष
महीतले।सारमेयाःस्तनःस्वाघ्रीन्यंतिचारीरुणः।तेषारवंउानिशुदतामनेकान्यतिभीषणाः॥असीपत्रवनंनामयेनतत्किंत्रिनतवा।श्रुतः
पूरतरंभीमंतन्मऊंभनिवोधमे॥प्रसंतप्तस्तप्रप्रकंभावह्निज्वालासमाकुलाः॥द्वालदग्रिचयोतप्तेतेलायश्चर्पाशरिताः।तेषुदुःकृतकर्म्मा
णोयाम्येद्विसाश्चधोमुखवाः।क्वाथ्यंतेविस्फटेन्मात्रगलंन्मज्जाजनाविलाः॥स्फुटत्कपालनेत्रास्तिच्छिद्यमानविभीषणैः।एवंभूत्वाच
मुच्यंतेपुनस्तेषवदेगितेः।पुनःशिशिशिमायंतेतैलेनैवंक्रमेणतेच।इवीभूतेःशिरोगात्रस्त्वाधुमांसत्वगास्थिनिःततोयाम्येभटैराशुद राम
र्घिघट्टनद्यार्द्रिताः।क्रुतावर्त्तेमहातेलेनाप्यातेपापकर्म्मिणः।एषतेविस्तरेणोक्तःनप्रकंभोमयापितः॥ ॥पितापुत्रसंवादोनामः॥पुत्रउ २४
वाच॥ ॥अहहेशपक्रुलेजातोजन्मन्यस्माउमप्रभो।ममनीतेगवांरोधनेपानेक्रुतवासुरा॥विपाकत्कर्म्मणासूस्यनरकंघशदारु

णंसप्तःप्रोक्तंशिरवाघोरमयोमुखवगाक्रुतम्।यत्रापीउनवक्त्राश्चक्रव्यवाहोद्भूनकर्द्दमंविलुप्यमाणाडःवमिस्तंनानार्तिरवाकुलांपान्य
मानस्यमेनत्रेमार्यवधंस्तहस्तेकं।शतंगते॥महानापार्त्रिनमस्पृष्टस्तादाहादिनस्पचत्रयथाल्पादकरसघःपंचमःसुरवहीनलः।करंभवालुका
ग्रंभमध्यस्थेवैसमागतःतत्सपर्च्छदशेषेणनाभवधानानाहृणं।ममापिचयथास्वर्गेस्वर्गिणांनिहनिःपरा।किमेतदितिवाल्पादविस्मारिस्मि
तेक्षणैः।दृष्टमस्माभिरमत्रंनरत्रंभुवनेभृं।यास्यचपुरषोघोरोदाउहलोलसत्प्रभः।त्युरतोदर्शयंन्मार्गमिनएहास्तुवाचह।पुरुषः।मनदाह
ष्टायाननाशनसंकुले॥नरकप्राहनयाम्पकिंकरंरूपयाद्विजः।पुरुषउवाच॥ ॥भोयाम्यपुरुषाचत्वंकिंमयापानकंकृतं।एनेदंयातना
भीमंप्राप्तोस्मिनरकंपरम्।विप्रोस्मिदितिविख्यातोजनकानामहंकुलेजातोविदेहविषयेसम्यग्यजमालकः।यत्रेर्म्मयेष्टेद्रुभिर्म्मतः
पालितामही॥नोस्रष्टश्चेवसंग्रामोनातिप्रिर्विमुखोगतः।पितृदेवर्षिमृत्यानुनवापत्तर्पिताभया॥क्रुतास्नानचमयापरस्त्री।विभवा
दिषु।पर्वकालेषुपितरस्त्रिथिकालेषुदेवताः॥पुरुषस्वयमायांतिनियानमिवधेनवः।येनस्तेविप्रवार्यांनिनिःश्वस्पृष्टमेभिनःतस्मा
दिष्टश्चहत्रैश्चधर्म्मोद्वावधिनश्यतः।पिष्टेनिश्वासविधेसान्तसमजन्मार्जितुभे।विजन्मप्रभवंदेवोनिश्वासोहत्यमंशयं।तस्माद्वैवेवधिर्वेनि
त्यमेवादतोभवेत्।सोहंकथमिहप्राप्तोनरकंघोरदारुणं॥ ॥मार्क्कंडेयपुराणेपितापुत्रसंवादे॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥इतिपृष्टस्तदाभे
नस्पएवतांनोमहात्मना॥उवाचपुरुषोयाम्योघोरोविप्रस्तवचः।किंकरउवाच॥ ॥महाराजयथार्थंचेतथैतनात्रसंशयः।किंतुस्वल्पंक्रु
तंपापंभवमास्मारयामितत्।वैदर्भीतवयापत्नीपिवरीनामनामतः।क्रुतमत्याक्रुतंचैश्वंरुत्वंयातस्याःक्रुतःपुरा।शुनोभनायांकैकेया
मात्रुकेनतसोभवान्।क्रुतव्यतिक्रमान्यामोनरकंघोरमीदृशं।होमकालेयथावद्विशष्ठयातमग्नेर्मुखेक्रुतोप्रजापतिमहद्भुक्रुपातम

पिन्नेतोयस्वसुल्पघ्यधर्मार्थकामेषाशक्तिमान्नवेत्॥मनुष्येत्याहुराचार्यात्यागमवाप्यनरकेपतेन्॥एतावदेवेतेपापंनान्यत्किंचनविद्यते।तदेहि
गच्छपुण्यानांसुफलभोगायपार्थिव॥ ॥राजोवाच॥ ॥यास्मिन्दिवाचरयत्रभोक्तुंदिनेष्यसि।किंचिच्छ्रोतन्मेत्वंयथावद्वक्तुमर्हसि
॥वज्रतुंडास्तथाकाकाःपुमांसमनहारिणः।पुनःपुनश्चनेत्राणिनहृदेषांभवंतिच॥कर्मक्षतवन्नरत्वंकथंनजुगुप्सतमहरंत्येषां
तत्यजिच्छाजायमानांपुनःपुनःकरयत्रेणापघंतेकस्मादेतेनिदुःखिनाः॥करंभवालुकाक्वेनतप्तेनक्षायतेलगाः।अयोऽरवैःखगैश्चैव
कृष्यंत्रेकिंद्विधावदानिष्टदेहबधान्निर्महारावविराविणः॥अयश्चशंकुनिपातेनमर्माहृत्तिदुःखिनाः।किमेतेनिश्चमंतोपिदुष्टघ्ने
हत्रिणोनराःएताश्चदृश्यंतेयातनाःपापकर्मिणां।येन कर्मविपाकेनतन्ममोद्देशतोवद।किंकरउवाच॥ ॥यन्मांपृच्छसिभूपालपाप
कर्मफलोदयम्॥तन्तेहंसंघतत्त्वानिसंदेपेणयथातथं।पुण्यापुण्येहिपुरुषःपर्यायेणसमश्नुते॥अंजनश्चक्षयंयातिपुण्यंपापमथा
पिवा।।नतुभोगाहतेपुंस्यपाद्यंवाकर्ममानवाः।।परित्यजंतिभोगांश्चपुण्यापुण्यनिबोधमे॥उत्पत्तिस्थादेवदुर्मिक्षेशोकेवाभयाभयं।म
तेभ्यःप्रभृनायान्निदरिद्राध्यायकारणाः।गतिनानाविधांयांतिनिजंतवःकर्मबंधनात्॥उत्सवादुत्सवंयान्तिस्वर्गात्स्वर्गसुरवात्सुखं॥अहं
घानाश्चधनाद्राशुभकारिणः।व्याघ्रकुंजरदुर्गाणिसर्पचौरभयानिच॥हत्वावायेनगच्छंतिपापायानिकिमतःपरं।।सर्गाधिमात्यमहं
स्रमाश्रुपानाशनासनाः।।श्रयमानाःसदायांतिपुण्यापापसूत्राटवीघपि॥अनेकशतसहस्रजन्मसंचयसंचितं।।पुण्यापुण्यंनृणांतत्र
स्वदुःखंक्षरोदवं।यथाद्विजश्रेपालपयामिसमवेक्षते।पुण्यापुण्यंतथाकालेदेहाद्यंकर्मकारकं॥स्वल्पंपापंकृतंपूर्वंदेशकालोप
यादितम्।पादन्यासाहतेनदुःखंकरकोल्वंप्रयच्छति।तत्यतनरंस्थलंशंकुकीलकसंभवं।उःखंयच्छतितद्वच्छिरोरोगादिदुःखदं।अपथ्या

शनाशिशोतोष्णश्रमतायादिकारकं॥एवंदेहेतपापानिफलंगमेएवंमाहुतिपापानिदीर्घरोगादिकंक्रमात्।तद्वच्छस्त्राग्निदुःखंबंधनादि
फलानिवै॥अल्पंपुण्यंसुभंगंधंहेलयासंप्रयच्छति।स्वर्गंवाप्यथयाशद्वंरसंरूपंमथापिवा।चिरादुरुतरंतद्वन्नहन्नमपिकालजं॥एवंच
सुखदुःखानिपुण्यपापोभवानिच॥श्रेजानोनेकसंसारसंभवानीहतिष्ठति।जातिदेशंवेरूढानिज्ञानाज्ञानकृतानिच।तिष्ठतितत्रमुक्ता
निलिंगमात्रेनरात्मनि॥कर्मणामनसावाचाकदाचित्क्वचित्नरः।अकृत्वंन्यातकंकर्मपुण्यंवाथवनिष्ठते।यद्यदाश्नातिपुरुषःसुखदुः
खमथापिवा।घभ्नतमथवास्वल्पंविक्रियाकारिचेतसः।तावन्नातावतातस्यपापंवापुण्यमेववाउपभोगाद्व्ययंयान्तिश्वभ्रानमिवाश
नं॥एवमेतेमहापापंयातनाशिरहर्निशं।क्षपयंतिमहाघोरंनरकानरवर्त्मनः।तथैवराजन्सुपुण्यानिस्वर्गलोकेमरैःसह।गंधर्वसिद्धासुरम
नुष्यादेरूपश्रंजतेदेवत्वेचमनुष्यत्वेतीर्यक्त्वेचनुभाश्रुतं।।पुण्यापापयोरुभंक्तेसुखदुःखेस्वयंलभेत्।।मनुष्यसिंहराजन्यातनाःपापकारिणां
॥केनकेनेतिपापेनतत्तेवद्याम्यशेषतः॥दुष्टेनचक्षुषाहृष्टःपरदारानरोधमैः।मानसेनचदुष्टेनपरद्रव्यंचमत्सरैः।वज्रतुंडाःखगास्तेषांहरत्ये
तेविलोचने।पुनःपुनश्चमंक्षतिरक्षोरेषांभविष्यति।यावंतोऽस्मिन्मेवासुपापमेभिर्मृगिक्षतं॥तावद्वर्षाणिनेत्रान्निमेनेप्राप्स्यत्यवारितं।अ
मच्छास्त्रोपदेशास्तुयेदतांश्चैवमंत्रिनः॥सम्यग्दृष्टेविनाशंयरिरक्षणमपिमानवैः।येःशास्त्रमन्यथाघोक्तंरसद्भावदूषितं।देवदेवद्विजा
तीनांगुरुनिंदावयैःकृता।हरंतिपतेषांजिह्वांचजायमानांपुनःपुने॥यावंतिवचनानार्हनिष्टुराण्युरुवंतिहि।तावतोवत्सरानेववज्रतुंडा
मुदारुणाः।मित्रभेदंतथापित्रापुत्रस्यस्वजनस्यचयान्योपाध्याययोर्मात्रासुतस्यसहवारिणः।भार्यापत्योश्चयेकेचिद्भेदंवक्तुंनराधमाः
॥तन्नरंपश्यतायत्नेकरयत्रेणापार्थिव।परोपतापकायेचयेवाल्कादनिषेधकाः।तालवृन्तानिलस्थानचंदनोशीरहारिणः।घाणान्निकदु

स्नापमङ्गमङ्गुष्टानांचयेक्षमाः। करंभवालुकासंस्थास्तप्तायेमेपापभोगिनः॥भुंक्तेऽब्दंयोन्यस्पनरोन्येना॥निमंत्रितःदैवेवाप्यथवापि
त्र्यमद्विधाक्रूष्यतेरवैः। मर्म्मा णियस्कमाधनांवदन्नाग्निनिःक्रंतानिः॥नमेनेरुदमानास्तुरवगास्तिष्टत्यचारिताः॥यः करोतिनुःपुंत्र्यमत्य
वागन्यथामतिः। पाद्यतेहिद्विधाजिह्वांतस्यनिमितैः क्षुरैः॥माता पित्रोगुरूणांचएवज्ञांवक्रुरुयतः॥नरमेमूत्रविण्मूत्रगन्नमन्त्यधोमु
खाः॥देवतानिथिभृत्येषुभूतेष्वभ्यागतेषुच॥अश्नंक्रवन्तुयेश्नंतिनहुत्वित्रपितृन्क्षिषु॥उच्छिष्टाभृक्ष्यनिर्यासास्त्वीवक्त्राश्रुतेः क्र
ते॥ब्रायंतेऽरिनर्भगाःपथ्येतेयादृशानराः॥एकमन्नंपाउयेविप्रमथनेनरतर्णांजिघ्रमेभोजयतीहतेषु॥नक्षत्रमेमवा एकसार्थप्रया
तायेनिरवमत्रार्थिबुंन्नरं॥अपश्यस्त्वान्नमन्नंतिनरमेक्षेभभोजिनः॥योब्राह्मणाग्रयःसृष्टायेतुच्छिष्टेनरेश्वर॥नेषांमेनेग्रिकुमेषुप्रज्वल
न्त्वाहिनाःकराः॥सूर्यंतारकाउष्टादृष्टायेरुच्छिष्टेसुकामनः॥नेषांयाम्यैर्नरैर्नेत्यस्तोवाक्रिःसमेध्यते॥गोरग्रिर्जननीविप्रोस्वेष्टोभ्राताऽपि
नास्वसा॥नामयोयुरवोवृद्वायेःसृष्टस्रुपदान्नेनः॥बर्ह्वाग्रियस्तेनिगलेलौहैरग्निघनापितैः॥अंगारराशिमप्यस्थान्निष्टन्त्योजानुदाहिनः॥
पामसंकल्प्यन्नेरांछागंदेवतांनिचयानिचै॥अश्वकानियैसंस्कृत्यतेषांमंत्राणियापिनां॥निपातिभांनांभ्रष्टेऽहनाह्निनिरीक्षतां॥संदशो
रपकृष्यन्नेनरैर्याम्यैर्भरवान्नतः॥गुरुवेदद्विजानीनांदेवानांचनराधमैः॥निंदानिष्ठामिनायैश्चयायानामभिनिर्वृतां॥तेषामयोमयाक्षी
लानग्निवर्णाःसुनःपुनः॥कार्षिष्पुरयंत्यंतेपाप्याविलपनाप्रपि॥येःप्रपादेववित्रेकोदेवालयप्रभाः॥शुभाः॥भक्तोविघ्नसमानीनाःक्रोधलो
भानुवर्त्तिभिः॥तेषामेतैरितैः अस्वेर्युक्तुर्व्विलयतांत्वंः॥एथक्रुर्व्वंतिवैयाप्याःशरीरादनिदारुणाः॥गोब्राह्मणाऊमार्गेषुयेचमेहंतिमानवाः
तिषामेतानिकृष्यंतेयदेनात्राणिवायसैः॥दत्वाकन्यायएकस्मैद्वितीयायप्रयच्छति॥सत्वैचंनैकधाछिन्नःक्षारनद्यांप्रवाह्यते॥स्वयोषणाप

रोयस्कपरित्यजतिमानवः॥पुत्रभृत्युकलत्रादिबंधुवर्गमकिंचनम्॥उद्विग्नोसंग्रमेवापिमोप्येवंयमकिंकरैः॥उक्त्वादत्वानिरवेस्व
मांमाम्याप्यतेशुवा॥शनणागनातथस्त्यजतिलोभा॥उल्कावजिवनःसोप्येवंयंत्रयोज्ञाभिःपाद्यतेयमकिंकरैः॥शुक्रंतंयेप्रयच्छंतियावज्जीवकृतंनराः॥
तेपिप्यतेशिल्पायेषेयथैतेपापकारिणः॥क्ष्यामायहारिणोवह्वःमर्वगात्रेषुवैधनैः॥कृमिक्षश्चिककाकोलैर्भक्षनेहर्मशंनराः॥क्षुत्रापन्नदमजिह्वाना
लवोवेदनातुराः॥दिवामैथुनिनःपापाध्यवदारभुजश्चये॥तेषांवक्रंकरैस्तीक्ष्णैर्लोहतायमैः॥प्राप्यशाल्मलिम्॥आरोपिताविवृत्रागाःप्रभृताश्चेवविलाः
सूषायामपिपश्येतान्ध्यायमानायमानुगैः॥गुरुघासुरुषव्याघ्रपरदारामिमर्शिनः॥उपाध्यायमधःक्रुत्वातद्योर्ध्वंयनंनराः॥एलानिर्धिल्य
मद्यवामोप्येवंशिरसांशिलां॥वहन्लोणामवाग्रेनिर्व्रजन्मार्गेपिपीडितः॥क्षुत्क्षामोहार्त्रिशंन्नारपीडादूषितमस्तकः॥पूयशुक्लेषुपूरीषाणीयै
उच्छिष्टानिवारिणि॥नरमेस्नेश्नविद्यत्रदुर्गंधिनरकंगताः॥परस्परंवमांसानिभक्षयंतिक्षधार्दिताः॥अक्तमात्मप्यविधिनाप्रवंमेभिपरस्परं॥
अपठित्वातुयेवेदान्क्रूयश्चाहुनाधमाः॥नरमेघोलशृंगाद्यात्पात्यन्तेघःपुनःपुनर्भवतियेचयावज्जीवन्तेनराः॥इमेक्रमित्वमापन्नाभक्षयंतेनु
पारकैः॥पतितप्रतियहादानाद्याजनान्नित्यसेवनात्पाषाणप्रधेकोटत्वंनरःसतनमश्नुते॥पश्यतोभृत्यवर्गस्यमित्राणांप्रतियेमन्यथा॥एकोमि
ष्टान्नमश्नंतेज्वालदंगारसंचयं॥क्रकैर्भयकरैःपृच्छेनित्यमन्योपभुज्यते॥पृष्टमांसंहरेपेनेनयथालोकेनभक्षितं॥अन्धोघबधिरोमूकोधा
म्यतेनरकेधावितः॥त्रिक्तनक्षोधमुंमांसपकारेषुवर्त्तते॥अयंकृतघ्नोमित्राणामपकारेषुउच्यते॥नप्रक्रमेविलपतितनोयाम्यनिभूषणा
कारंभवालुकान्नस्मान्नतोमंत्रावयीदनं॥असिपत्रवनंनस्माकरपत्रेणपाटनं॥कालसूत्रेनयाच्छेदमनेकाश्चेवयातनाः॥पाप्यनिःक्रतिमेनस्मा
न्नवेद्रिकथनिप्रेष्यति॥ब्राह्मंगामिनोविप्राःसमुपेत्यपरस्परं॥दृष्ट्वाभृग्निप्रितंकेनंसर्वोमेऽग्निपवित्रवैसुवर्णस्तेपाविषघ्नसुरापगुरुतल्पगाः

अधश्चोर्द्ध्वं च दीप्ताग्नौ दह्यमानाः समन्ततः। निष्पत्यन्यद्महत्स्थानं सुदारुणतरं पुनः। जायन्ते मानवास्तत्र दुष्टहृदयरोगाः दिविह्निताः॥ मृता पुनश्च नरकं पुनर्जन्मानि चाश्नुते॥ वाधिसृष्टिं क्षितिं कल्पान्ते परिमाणं नराधिपः। गोश्चोपुनर्नरं यान्ति नरकेषु त्रिजन्मनि। ततोपपातकानां च सर्वेषामिति निश्चयः॥ नरकप्रच्युतायान्ति यैर्यैर्देहैर्हि पातकैः॥ प्रयायोनिजातानि तानि मे गदतः शृणु॥ ॥ मार्कण्डेय पुराणे पिता पुत्र संवादे॥ ॥ याम्य उवाच॥ घातिनोत्पत्तिमृत्वा अरवरयोनिं व्रजेद्विजः॥ नरकात्पतितश्चक्रस्तत्कर्मभिः पतितयाजकः॥ उपाध्यायव्यलीकमुत्कृत्वाश्रभवति भवति द्विजः॥ तज्जायां मनसा वाचा नेक्ष्यं वापि भाषयेद्यः॥ गृहभोजायते जंतुः॥ पित्रोस्ताप्यवमानकृत्॥ अक्रुस्यमाता पितृसेमारिका संप्रजायते॥ नावेक्षपीडयित्वाऽकच्छपत्वे प्रपद्यते॥ भर्तृपिंडसमश्रुतष्टेक्षानिषेवते॥ सोपिनोदृसमाविष्टोजायतेवानरोमृतः॥ न्यासापहर्तानरकाद्विमुक्तोजायतेश्वरः॥ अक्षयकश्चनरकात्मुक्तोभवतिलोकात्। विश्वासहर्तानरकान्मानवोनौभजायते॥ धान्यंतिलान्यवाभाषाकुलस्त्रीसर्वयाश्नुते॥ कलायात्कुलमाप्नुहाव गोधूमाननसीतथा। मस्यान्यान्यानिवाहृत्वा नोहाङ्गउरुचेननः। संजायते महावक्त्रोमुखकोव्यधसंत्रिभः। परदाराभिमर्शीनुत्तकोयोरोभिजायते॥ श्वाशृगालोवकोगृध्रोव्यालःकंकस्तथाक्रमात्॥ त्रायुभार्यी उडुर्द्विषोधर्षयतेपापकृत्। षुस्कोकिलत्वमाप्नोति सचापिनरकात्पुनः॥ सरिद्भार्यागुरोर्भार्यराजभार्यावपापकृत्। प्रधर्षयिवाकांक्षेत्सोधःसूकरोजायतेहतः। यज्ञदानविवाहानांविघ्नकर्त्राभवेत्क्षतिः॥ पुनर्दानाचकन्यायाःक्रमिरेवोपजायते॥ देवतानिधिमृत्पानांमदवायी सोधःसूकरोजायतेहतः। यज्ञदानविवाहानांविघ्नकर्त्राभवेत्क्षतिः॥ पुनर्दानाचकन्यायाःक्रमिरेवोपजायते॥ देवतानिधिमृत्पानांमदवायी

नप्रभुक्ते॥ पक्षुकोनरकात्सोपिवलाकःसंप्रजायते॥ ष्ठेष्ठ्यंपित्तसमेवापिभ्रावरंयोवमन्यते। नरकात्सापिश्रेष्टःक्रौंचयोनौप्रजायते॥ अक्षुतन्नभुक्ते॥ पक्षुकोनरकात्सोपिवलाकःसंप्रजायते॥ ष्ठेष्ठ्यंपित्तसमेवापिभ्रावरंयोवमन्यते। नरकात्सापिश्रेष्टःक्रौंचयोनौप्रजायते॥ अक्षुत ज्ञोधमःपुंसांविमुक्तोनरकान्नरः। क्षुतप्नःक्रमिकःकीटःपतंगोदंशकस्तथा॥ मत्स्यस्तथात्तरःकूर्मःपुरुक्षसोजायतेपुनः। अशस्त्रेपु

रुषंहत्वानरःसंजायतेखरः। क्रमिःस्त्रिवधकर्त्राचवालहंताचजायते। भोजनंचोरयित्वात्मक्षिकाजायतेनरः। वस्त्रापहारीविड्भोजनस्यशूकरः। हत्वाचाधजंतुमांसौरोजायतेनरकात्पुनः। तिलपिण्याकसंमिश्रमन्नंहृत्वावृषकः। एतंहत्वातुनकुलः काकिमद्रअजामिषामस्यमांसापहृत्काकःश्येनोमेषामिषापहृत्। चौरिकाकक्षयहृत्तेलवाणोदधिकक्रमिः। चोरयित्वापयश्चापिवलाकासंप्रजायते। यस्तुचोरयतेतैलमेलपायीप्रजायते। मधुहृत्वानरोदंशोधृतंहृत्वापिपीडिकः। चोरयित्वाहविष्यन्नंजायतेगलगोलकः। अस्मलचोरयित्वातु। नित्तिरत्वमुपाश्नुते। अयोहृत्वातुयायात्मावायसःसंप्रजायते। हृतेकांसेतुहारीतःकपोतोरौप्यभाजने। हृत्वातुकांचनंभाङ्क्रमियोनौप्रजायते॥ पटोर्णचोरयित्वातुचक्रचाकत्वमृच्छति। कोषाकारश्चकोशेयेहृतेवस्त्रेभिजायते। उडुक्षलेप्राङ्कपापोहृतेचैवांशुकेषुकः। अजायश्वादिकंहृत्वावस्त्रंक्षोमंचजायते। कार्पासिकेहृतेक्रौंचोवाङ्गिहृत्तित्थावकः। मयूरोवर्णकंहृत्वाशाकपत्रंचजायते। जीवंजीवकतांयातिरक्तवस्त्रायहृन्नरः। शाकहर्त्राचहारीतस्तोयहर्त्राचचातकः। भूमिहृन्नश्यकाहृत्वारौरवादीनसुदारुणान्। हृत्वाशुल्मलतावल्लील्कक्षारलवणान्नाक्रमात्। प्राप्यस्त्रीतोल्यपापस्तुनरोभवतिवैतनः। क्रमिकीटपतंगोथपक्षितोयचरोमृगः। गोत्वंप्राप्याचचांडालःपुक्कसादिर्जगर्हितः। यएवंधोवधिरःअष्टीयहृत्प्राणाचप्रपीडितः॥ ज्वरवोगाक्षिरोगैश्चगुदरोगैश्चबाध्यते। अपस्मारीचभवतिशूद्रत्वंयादिगच्छति॥ एषएवक्रमोहृष्टोगोमुखवर्णादिहारिणः। विधापहारिणाश्चैतेनिःक्रयंप्रतिनोयुरोः। जायमान्यस्यपारक्यापुरुषप्रतिपादयत्॥ प्राप्नोतिषंढनांस्त्रीयातनाभ्यःपरिच्युतः। यःकरोतिनरोहोमंसमिद्धेहुताशने। मोजीर्णवाक्सुरवार्त्तोमंदाग्निरभिजायते। पुरानिंदाकृतघ्नत्वंपरमर्मोपघातने। नेष्टुर्यानेष्टगोत्वंचपरदारोपसेवनं। परस्वहरणं। शौचंदेवतानांचकुत्सनं। निःक्रत्वावचनहरणं। कार्प्य

णंचतृणांवधः॥यानिचप्रतिषिद्धानितत्प्रवृत्तिरचसंज्ञतं।उपलक्षणाणिजानीयाउक्तानांनरकादव॥दयाभूतेषुसद्भावःपरलोकप्रतिक्रिया॥सत्याभूतहितावोक्तिर्वेदप्रामाण्यदर्शनं॥गुरुदेवद्विजसिद्धार्थिपूजनंसाधुसंगमः॥मन्त्रक्रियाश्चमनोमैत्रीचेतिबुध्येतपंडितः॥अन्यानिचैवमद्धर्म्मक्रियाभूतोनिपानिव॥स्वर्य्याच्युतानांविक्रांतिपुरुषाणांप्रयाणिनां॥एतद्वैद्विजनोराजःभवतःकथितंमया॥स्वकर्मफलभोक्तृणांपुण्यपापानांपापिनांतथा॥तद्वैहित्वन्यत्रगच्छामोहृष्टसद्भवयाधुनाः॥त्वयावहव्यानरकस्तदेत्यन्यत्रगम्यतां॥ततस्तामब्रवीत्कृत्वासराजगंउग्रघतः॥ततश्चसद्भैरुक्तश्चयातनास्थायिभिर्ईशिः॥प्रमादंकुरुभूयेतितिष्यनावंक्रूरकर्म्मकृत्वंत्वदंगासगीपंचनोप्रनोद्गादयतेहिनः॥परितापंचगात्रेभ्यःपीडावाधाश्चकृत्स्नशः॥अपहंतिनरव्याघ्रकुरुपीडुरुमहीपते॥एतच्छ्रुत्वावचस्तेषांतांयाम्यपुत्रषट्नृपः॥पप्रच्छकथमेतेषांमल्लादोमपितिष्ठति॥कीदृशंकर्म्मतत्पुंसांमर्त्यलोकेमहत्कृतं॥अल्पाददायिनीपृथिव्यस्मेहंतदुदीरयः॥पुरुषउवाच॥ ॥पित्रदेवानिधिप्रस्थेस्थितेनात्रेननेतरः॥पुष्टिप्रभागतायस्मानहंतंचप्रनोयतः॥ततस्त्वंगात्रसंस्पर्शपवनोक्लादयकः॥पापकर्म्मकृतांराजन्यातनानरकप्रवाधते॥अश्वमेधादयोयज्ञास्त्वयेस्मिंविधिवधतः॥ततस्त्वदर्शनाष्माप्यायंत्रशस्त्राग्निवायसाः॥पीडनच्छेददाहादिमहदुःखस्यहेतवः॥दुष्टत्वमागतारात्रन्तेनसापहृतास्तव॥ ॥राजोवाच॥ ॥यदिमत्सन्निधावेतान्याघातनानरप्रवाधते॥ततोनेदृग्भवान्नाहंस्वाम्येस्थाणुरिवाचलः॥ ॥पुरुषउवाचः॥ ॥एहिराजेदृगच्छामोनिजपुण्यसमर्जितं॥अंत्यभोगानपास्येमाःयातनानापापकर्म्मणां॥ ॥राजोवाच॥ ॥नस्वर्गेत्रिदशलोकेवातस्तुखंप्राप्यतेनरैः॥पदान्नजंतुनिर्वाणदानोत्थंनिमेमतिः॥तस्मान्नतावधास्यामियावदेतेसुदुःखिताः॥मत्सन्निधानात्सुखिनोभवंतिनरकौकसः॥धिक्तस्यजीवितंपुंसःशरणार्थिन

मातुरे॥योनार्थर्त्तिमनुप्रद्यानिवैरिपक्षमपिक्षवांपन्नदानतपांसीहपरत्रचनभूतये॥भवन्तिनस्ययस्मात्तेपरित्राणेनमानसम्॥नरस्ययस्यकठिनंमनोवालाउरादिषुहृद्देषुचनतंप्रन्येप्रानुषंगाद्वासोदितः॥एतेषांसन्निकर्षेणुपदाग्रपरितापजम्॥ततोग्रंधजंवापिदुःखंनरकसंज्ञवं॥क्षन्तिपासोद्भवंदुःखंयच्चमूर्छापदंमहत्॥एतेषांप्राणादानाघमन्येस्वर्गाश्रवात्यये॥प्राप्यतेनेमदिमुखंबहुवोदुःखितोप्रमि॥किंवापापंमयानस्यानस्मात्त्वंत्रजमाचिरं॥ ॥पुरुषेउवाच॥ ॥एषधर्म्मश्चशक्रश्चत्वान्येउसमुपागतोत्रवम्याम्यांगच्छंतस्मात्पार्थिवगम्यतां॥ ॥धर्म्मउवाच॥ ॥नयामित्वामहंमर्त्यत्वयासम्यगुयासितउविमानमेतदारोहमाविलंब्यस्वंगम्यतां॥राजोवाच॥ ॥नरकेमानकधर्म्मपीडयमानानमहत्तमशः॥त्राहित्यमाहिकदत्रिमाप्रनोनत्रजाम्यहं॥ ॥इंद्रउवाच॥ ॥कर्म्मणानरकप्राप्तिरेतेषांपापकर्म्मिणां॥स्वर्गप्राप्तिश्चगंतव्योहपुण्येनकर्म्मणा॥ ॥राजोवाच॥ ॥यदिजानासिधर्म्मत्वंत्वंवादेवशनक्रतो॥ममयावत्प्रमाणंहशुभंतद्वक्रुमर्हथ॥ ॥धर्म्मउवाच॥ ॥आश्चिदंवोयथाभोथोयथावदिवितारकाः॥यथावेवर्षतोधारागंगायांसिकतायथा॥असंख्येयास्तथाराजन्यथायोनिषुजंतवः॥नथानवापिपुण्यस्यसंख्यानैवोपपद्यते॥अनुकंपाविप्रापन्नघनरकोद्विहकुर्वतः॥तदेवशतमहाहस्त्रीसंख्यासुपगतंतवः॥यद्यच्छ्रुत्वानृपश्रेष्ठतत्तत्कुमरालयं॥एतेठनरकेपापंक्षपयंउस्वकर्म्मजं॥ ॥राजोवाच॥कथंस्मृहाकरिष्यंतिमत्संपर्क्कीयमानवाः॥यदिमत्सन्निधावेषमुक्तकर्षोनोपजायते॥तस्यघस्मृक्तकृतंकिंचित्प्रमाणंत्रिदशाधिपा॥उच्यतांतेननरकांपापिनोनरकांगता॥ ॥इंद्रउवाच॥ ॥एवमेतन्नरश्रेष्ठनात्यर्थावासंमहीपते॥एतांश्चनरकांपश्यविमुक्तान्यापकर्म्मणः॥ ॥पुरुषउवाच॥ ॥ततोपत्यत्सुघृष्टस्तेस्त्रोपरिमृद्दापतो॥विमानवाधिरोप्यैनंस्वर्गमेवानयद्दरिः॥अरुहान्येचएतत्रयातनाभ्यःपरिच्युताःस्वकर्म्मफलनिर्द्दिष्टंतोयोन्यतरंगताः॥एवमेतेसमा

रव्याता नारकाद्विजसत्तमा॥ येनयेनचपापेनयांयांयोनिमुपैतिवै॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंयथादृष्टंपुराप्रया॥ पुरानुप्रवंजज्ञातमवधानंविधत्तंभवि
॥ अतपरंमाहाभागकिमन्यत्कथयामितेः॥ ॥मार्कंडेयपुराणेपितापुत्रसंवादे॥ ॥पितोवाच॥ ॥कथितंतेमयावत्सससंसारस्यव्यवस्थिति॥
स्वरूपमतिहेयस्यघटीयंत्रवदव्यमंमातदेवमेतदखिलंमयानागतमिदृशं॥ किंप्रयावदकर्त्तव्यमेवमभिन्नवस्थिनेः॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥यदिमे
ववनंतातश्रद्दधात्यविमंकिनः॥ तत्परित्यजगार्हस्थ्यंवानप्रस्थमनाभव॥ तदनुष्ठायविधिवद्विधायाग्निपरियहं॥ आत्मन्यात्मानमाधायनिर्द्वंदो
निष्पतिग्रहः॥ एकोनशर्मात्रवस्थानाभवभिक्षुरनंदितः॥ तत्रयोगपरोभूत्वावाद्यस्पर्शविवर्जितः॥ ततः प्राप्स्यसितंयोगंउत्तमयोगमौक्षिदंजं॥
क्तिहेतुमनेनोपायमनाप्येयमसंशिनं॥ यस्मंयोगान्नतेयोगोश्रुयोश्नेभविष्यति॥ ॥पितोवाच॥ ॥वत्सयोगमहंवक्ष्यक्तिहेतुमतः परं॥ येनश्र
नैःपुनर्श्नोनेहपुरुषमवाप्नुयात्॥ यत्रमुक्तिपरंस्थानंमहंसंसारबंधनैः॥ नैतियोगोपितंयोगमधुनावदासंसारादिच्यत्यापत्तिपशुष्यदेहमा
नसं॥ त्रस्मज्ञानंलभतेनसिंचमांवाक्यवारिणा॥ अविद्याक्लमसर्पेणदष्टनहिषपिनं॥ स्ववाक्याष्टनदानेनमानीवमपुनर्नृनंम॥ पु
त्रदारगृहक्षेत्रममत्वनिगडादिनं॥ मामेवपेष्टमद्भावविज्ञानोद्घाटनेश्चिनम॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥श्रृणुतातयथायोगोदत्तात्रेयेणधीमतः॥ अ
लर्क्कायपुराप्रोक्तोमह्यंकष्टेनविस्तरात॥ ॥पितोवाच॥ ॥दत्तात्रेयस्तनः कस्यकथंवायोगमुक्तवान्॥ कश्चालर्कोमहाभागोयोयोगंपरिपृ
ष्टवान॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥कौशिकोब्राह्मणाःकाश्यित्यनिष्टानेभवत्पुरासोन्यजन्मकृतैः पापैः॥ कुष्ठरोगातुरोभवत्॥ ततश्चाव्याधितेभार्यापति
देवमिवार्च्चयत्॥ मादाभ्यंगंगसंवाहस्नानाच्छादनभोजनः॥ श्लेष्मपुत्रपुरीषाष्टक्यवाहत्वाल्लनेन्वारहश्चैवोपचारेणाप्रियंसंभाषणेनच॥ म
नथापुष्यमानोपितयानीवचिनीतया॥ अनिनाऽपकोपत्वाप्रिर्भस्मपतिनिष्ठुरः॥ ततश्चापिपरणातोभार्योनमनन्यनदैवतं॥ ततश्चापतिविभस्मसर्व राम
श्रेष्ठमन्यत॥ अवक्रमणशीलोपिसकदाचिद्विजोत्तमः॥ प्राहत्रामोनयस्त्वंनिस्वमांतस्यानिवेशनं॥ यामावेश्यामयाहृष्टाराजमार्गेग्रहोषिताः २९

नांप्रापायधर्म्मज्ञैसैवमेहृदिवर्त्तते॥ दृष्टासूर्योदमेबालारात्रिश्चेयमुपागता॥ दर्शनानंतरंसामेहृदयान्नापयर्पति॥ यदिवाचारुसर्वांगीपित्रश्रोणी
पयोधरा॥ नोपयूहतिनत्वोनतन्मांदहत्यग्निवेष्टनं॥ वामः कामोमनुष्याणांवज्रमित्याथवानच॥ प्रमाणशक्तिश्चगमनेसंकुलंप्रतिभातिमे॥ ततनदावच
नेऽत्वाभर्त्तुःनुकामाचुरमसः॥ ततत्तान्निमःकुलोत्पन्नाप्रहाभागापतिव्रता॥ गांढंपरिकरंबद्धाशुक्लमादायवाधिकं॥ स्कंधेभर्त्तारमारोप्यजगा
मसहेणामिना॥ निशिमद्याह्नतेव्योस्त्रिचलद्विपदद्विनि॥ राजमार्गेप्रियंभर्त्तुविकीर्षन्नीद्विजोगनां॥ पथिश्रमेणतथाघोनेमक्षेरक्षोरशकया॥ मांडव्य
निरुवार्त्तमंधकारेण्यसद्विजः॥ पत्नीस्कंधसमारूढश्शूलयाप्रासकौशिकः॥ तांमांदोनातिमंक्रुद्धोमाएवंत्वंवहसेनाहमेवमत्यर्थदुःखितश्शू
लिनोहत्या॥ इमंकाष्ठाप्रहृष्टाप्तःसपापात्मानराधमः॥ सूर्योदयेवशःप्राणैर्वियोक्ष्यतिनसंशयः॥ भास्करालोकनादेवमविनाशमवाप्स्यतिततस्यभार्या
ववचःश्रुत्वानच्छापमतिदारुणं॥ प्रोवाचव्यथितासूर्योनैवोदयमुपेत्यति॥ ततः सूर्योदयेभावादभवत्संततनिशा॥ ऋत्यृक्षप्रमाणानिततोदेवा
न्ययुनिःस्वाध्यायवषट्कारंस्वधास्वाहाविवर्जितं॥ कथंस्वस्त्विदंसर्वंनगछेत्संशयंजगत॥ अहोरात्रव्यवस्थायांविनामासर्तुसंज्ञयंःततसंज्ञ
यात्रत्वयेनज्ञायतेदक्षिणोत्तरे॥ विनावायनविज्ञानंकालःसंवत्सरःकुतः॥ पतिव्रतायावचनानोहछतिदिवाकरः॥ सूर्योदयंविनानेवस्त्रानदाना
दिकाःक्रियाः॥ अग्नेर्विहरणंचैवक्रवभावश्चलक्षते॥ नेवाप्यायनमस्माकंविनाहाग्नेनजायते॥ वयमप्रथायितामर्त्तैर्यज्ञभागैर्यथोचितैः॥ हव्यादिनृत्त
हलीमोत्सर्त्तास्मयादिवृद्धयै॥ निष्पादितास्त्वोषधीश्चमर्त्तायज्ञेनयन्निनः॥ एषांवयंप्रयच्छामः कामान्यज्ञादिपूजिताः॥ अथोहिवर्षाप्रोवयमत्तर्त्ता
श्रीहूपवर्षिणांःतोयवर्षेणाहिवयंहविवर्षेणमानवा॥ येत्रभ्यंनप्रयच्छंतिनित्यनैमित्तिकाःक्रियाः॥ क्रतुभागंतुरात्मानःस्वर्यंवाश्रंतिलोलु
पाः॥ विनाशायप्रयत्नयंत्तेषांतोयसूर्याग्निमारुतः॥ पक्षितिंचसंशुषयाप्रःपापानांप्रपकारिणां॥ उष्टतोयादिभोगेननेषांऽःक्रतकारिणां॥ उपसर्गाःप्रव

र्नेनेप्ररणाम्यमुदाहृणा। इष्टनोपादिभोगेननेषांदुःकृतकारिणां। पेचास्मात्रिणायित्वाउभंजनेशेषमात्मना।नेषांपुण्यांत्वयंलोकात्रि
तरामोमहात्मनां।तंत्रास्मिसर्वमेवैतघुनेषांक्रष्टिसंस्थितिं।कथंउदिनमर्गस्मादन्योन्यमवउस्मराःनेषामेवसमेतानांयत्रक्वान्यिनिशि
किनां।देवानांवचनंश्रुत्वाप्राहदेवःप्रजापति।तेनःयूरंतेजसैवतपसात्वतपस्तथा।प्रशास्मत्यमात्मनस्माष्टणुध्वंवचनंममः।पतिव्रता याम
हत्म्यानोऽछतिदिवाकरः।तस्यचाउदयाद्वानिमत्तंनाभवतांतथा।तस्मात्पतिव्रतानारेरनुसूयांनपस्विनीं।प्रसादयतवैपत्नीभानोरुदय
काम्यया॥ ॥पुत्रउवाच॥ ।।तेसाप्रमादिनाग्त्वाप्राहेष्टंब्रीयतामिति।अत्रिवत्रदिनेदेवाभवत्तिनियथापुरा॥ ॥अनुसूयोवाच॥ ॥
पतिव्रतायामहत्म्यंनहीयेनकथंत्विति।समाप्यनातनःसाध्वीमहःस्वस्याम्यहंसुराः।यथापुनरहोरात्रंसंस्थानमुपजायते।यथात्वतस्या स्
पतिव्रतायाभहत्म्यंनहीयेतकथंत्विति।समाप्यनातनःसाध्वीमहःस्वस्याम्यहंसुराः।यथापुनरहोरात्रंसंस्थानमुपजायते।यथात्वतस्या स्
पतिव्रताध्यानामप्रेष्यति॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥एवमुक्काउरांतस्यागत्वामाम्रंहिरंगुभा।उवाचकुशलंपृष्ट्वाधर्म्मेभक्तिस्थात्मनः।क्वासित्रं
दमिकल्याणिस्वभर्त्तुश्रुश्रूषदर्शनात्।कांदिक्षांविलंदेवेभ्योमन्यसेभ्यधिकंपतिं।भर्तृशुश्रूषणंदेवमयप्राप्तंमहत्फ ल॥सर्वकामफ
लावाप्तिःपतिशुश्रूषणेस्थिता।पंचवर्णानिमनुष्येणामाध्वीदेयानिसर्वदा॥तथात्मवर्णोधर्म्माणकर्त्तव्योधनसंचयः।प्राप्तश्चार्थस्तथापात्रेवि नि
योक्तोविधानतः।मत्यार्जवतपोदानदयाशक्तोभवेत्सदा।क्रियाश्चशास्त्रनिर्दिष्टारागद्वेषविवर्जिताः।कर्त्तव्याश्चरहःश्रद्धापुरस्कारेणशक्तिनाः।
स्वजातिविहितानेनलोकानाप्नोतिमानवः।क्लेशेनमहतासाध्वीप्रजापत्यादिकां ऋमात्।स्त्रियस्त्वेवंसमस्तस्तुनरैःस्वाजितःस्वैःपुण्यैस्या
ह्लोपहारिणः।पतिशुश्रूषयैवेहनोसिस्त्रीणांदृष्टयज्ञोनःआहुंत्राप्युपेयिते।भर्तृशुश्रूषयैवेनालोकानेनानयन्निहितस्मात्साध्वीमहाभागेपति राम
शुश्रूषणंयति।त्वयामतिःसदाकार्यायतोभर्त्तापरागतिः।येदेवेभ्योयः पित्रादिकेभ्यऊर्ध्वंदत्तंभवेत्कियावा।तस्माद्देवमाफलंनान्यत्तिन्नाना ३०

रीभुंक्तेभर्तृशुश्रूषयैव॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाप्रतिपूज्यतथादरात्।प्रत्यूचवाचात्रिपत्नीतामनुसूयामिदंवचः।धन्यास्मनु
गृहीतास्मिदेवैश्चाप्यवलोकिता।यत्रेप्रकृतिकल्याणिश्रद्धांवर्द्धयतेपुनः।जानाम्येतन्नवारीणांकांचित्यतिसमागतिः।तपोनिश्चोपकारायद
हलोकेपरत्रच।पतिप्रमादादिहत्वंप्रेत्यचैवयशस्विनी।नारीशुश्रूषतेभर्त्तारंयतोनार्याभर्त्ताहिदैवतं।मात्वंशुचिर्भवाभीरुप्राप्तायाममंदिरं॥आर्याया
:किंवुकर्त्तव्यंमयार्येणाविवाशुभे॥ ॥अनुसूयोवाच॥ ॥एतदेवाःसहेद्राणाप्राहुपागम्यउरिवनाः।त्वद्वाक्यायास्त्वसत्कर्म्मादिवानक्तनिरूपिणा।
यावन्नेहर्निशाचस्यात्तावदविरवस्थिता॥अहनदर्शमायातादृष्टेचैतद्वचोमम।दिनाभावात्समस्तानामभावोयागकर्म्मणां।तदभावेसुरापुष्टिंनोपयो
तिनपशूनिच।अहश्चैवसमुछेतोजरामुछेदमेष्यति।तच्चमहीमिवैवंनजगद्धर्त्तुमापदः।प्रसीदसाध्विलोकानांयूर्वंवद्धर्त्तानोह
विः॥ ॥ब्राह्मणउवाच॥ ॥मांउक्त्वेनमाहाभागेशापोभर्त्तामेश्वरः।सूर्योदयेविनाशंत्वमाप्यसीत्यतिमन्यना॥ ॥अनुसूयोवाच॥ ॥यदिनेरोच
तेमह्यंतत्तवचनादहं॥करोम्यपूर्ववदहोभर्त्तारंवचनंपुनः।प्रयाहिसर्वथास्त्रीणांप्रहात्मंवरवर्णिनि॥पतिव्रतानामीरोप्यमितिमंमानयाम्यहं॥
॥पुत्रउवाच॥ ॥ततश्चक्रुस्तयासूर्यमाज्ञप्तावनपस्विनी॥अनुसूयार्यभक्त्यादशरात्रेतदानिशि।ततोविवस्वान्भगवानुज्जगामपुरात्तदा।कृतिः
॥रौलाधिराजमुदयंप्राप्तोहोरुमउत्तमः।मप्रमत्तरमेवाप्यभर्त्तोपार्ष्यमुश्चंतपयातवमहिष्टेपतंत्यजेदेवसा॥ ॥अनुसूयोवाच॥ ॥
नविषादस्त्वयाभद्रेकर्त्तव्यस्मेवचोयदिशुश्रूषयावाप्तंतपसःकिंविरोधतः।यथाभर्त्तसमंनान्यमपश्यंपुरुषंक्वचित्॥रूपनःशीलतोबुध्यावा
ऽऽराधर्य्यादिश्रुषोःतेनसत्येनविप्रोयंव्याधिमुक्तःपुनर्युवा।प्राप्नोतुजीवितंभार्यासहायःशरदांशतं।यथाभर्त्तसमंनान्यमद्रक्ष्यंपुरुषंक्वचित्।
तेनसत्येनविप्रोयंपुनर्जीवत्वनामयः।कर्म्मणामनसावाचाभर्त्तुराराधनंप्रति।यथासमोयमोनित्यंतथायंजीवतांद्विजः॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥

नेत्राविप्रःसमुत्तस्थोव्याधिमुक्तपुनर्युवा॥ प्रभाभिर्भासयत्वेश्मचंदारकइवापरः॥ततोपतत्पुष्पवृष्टिर्देववाद्यनिशस्वनुः॥लेभिरेचमुदंदेवाश्चनुसूयाप्रथाब्रुवन्॥देवाऊचुः॥ ॥वरंवृणीष्वकल्याणिदेवकार्यमहत्कृतं॥त्वयामस्माञ्ज्ञतोदेवावरदास्तेनपस्विनि॥ ॥अनुसूयोवाच॥यदिदेवाःप्रसन्नामेपितामहपुरोगमाः॥वरदावरमर्हांश्चयद्यहंभवतांप्रतां॥तद्यास्मुमम्पुत्रत्वंब्रह्मविष्णुमहेश्वराः॥योगंचप्राप्नुयाज्ञेन्द्र महिमानंचशुक्रये॥एवमस्त्विनितेदेवाब्रह्माविष्णुशिवादयः॥उक्त्वाजग्मुर्यथान्यायमनुज्ञाप्यतपस्विनी॥ततःकालेवहूतिथेदत्तोयोब्रह्मणःसुतः॥स्वभार्यामगमन्निरनुसूयामपश्यत॥ऋतुस्नातांसुचार्वंगीलोभनीयतमाक्वचित्॥सकामोमनसामेरुंसस्मरनिस्त्रामेनिदितांतस्याःमिथ्यायतःस्नातुर्विकारोयोव्यजायत॥॥तमपोवाहपवनोनीर्यरूक्षंचवेगवान्॥ब्रह्मत्यरूपंसमुत्क्रामेपतमानंसमंततः॥सोमरूपंरजोरक्तंदिव्यास्तंजगृहुर्दशः समोमोमानमोज्ञेत्तेनस्यामत्रेः॥प्रजायतेः॥पुत्रःसमस्तसत्त्वानांमाधुराधारएवच॥तुष्टेनविष्णुनायज्ञेदत्तात्रेयेमहात्मना॥स्वशरीरात्समुत्पाद्य सत्त्वोद्रिक्तोद्विजोत्तमः॥दत्तात्रेयइतिख्यातःसोनुसूयास्तनंपयो॥विष्णुरेवावतीर्णोसौदत्तोयात्रेःसुतोभवन्॥सप्तार्चिःप्रच्युतोमाउरुदरात्कृपि नोयतः॥हैहयेरत्नतोगर्भसमारब्धसमुत्सवेन॥दृष्ट्वातंऋषितंघोसदेशुकामंसहैहयम्॥गर्भावासमपास्येवदुःखावर्षसमंत्रितः॥उर्वासा रत्नमसोद्रिक्तोरुदांशःसोभ्यजायतः॥इतिपुत्रत्रयंतस्याज्ञत्रेब्रह्मेशवैष्णवं॥सोमोब्रह्मा॥भूवद्विष्णुःदत्तात्रेयोभ्यजायतः॥उर्वासाशंकरोजज्ञेव रदानाद्विवोकसां॥सोमश्चरश्मिभिःशीतैर्विरुधोषधिमानवान्॥आप्याययन्सदास्वर्गंवत्तेतेसप्रजापतिः॥दत्तात्रेयप्रजापतिःदुष्टदैत्यनिवर्हणात्॥शिष्टानुग्रहकृच्छेतिज्ञेयश्चांशःसवैष्णवः॥निर्दहत्सवमात्मंश्चदुर्वासाभगवानुजः॥रौद्रभावंसमाश्रित्यरुद्रांशोवाग्निरुद्धतः॥सोमत्वं भगवानत्रेःपुत्रत्वंप्रजापतिः॥दत्तात्रेयोपिविषयान्योगस्योपजहारहि॥उर्वासाःपितरंत्यक्त्वामातरंचोत्तरंतनं॥उन्मत्तावंसमाश्रित्यपरि

वव्राजमेदिनीं॥ततिपुत्रत्रयोयोगीदत्तात्रेयोप्यसंगितां॥अभिप्समानसरसिनिप्रमत्तविरंविभुः॥तथापितंप्राहात्मानप्रतिवापिमदर्शनेवत्स र्तुर्त्रकुमारात्रेसरसस्तीरसंश्रयाः॥दिव्येवर्षशतःपूर्णेयदातेनत्यजंतितं॥तत्पीत्यासस्मरुस्तीरंसर्वेमुनिकुमारकाः॥ततोदिव्यावरधरांस्तरुपांश्चनिनंविनी॥नारीप्रादायकल्याणीसुव्रतारजलान्मुनिं॥ततःसहतयानार्यामायापानप्रथापिवत्॥तरायानरतंतेतेसभार्यंतत्यजुस्तनःगीतवाद्यादिवनितासंसर्गाद्दूषितं॥मन्यमानाप्रहात्मानंतुल्यासनवहिःकृतं॥नयानदोषसंयोगीवारुणीमपिवन्नपि॥अत्यावमायिविप्रांत्रंप्राप्तरिश्चास्यशत्रिव॥तृपिवन्सयत्नीकनपत्नपेसयोगवित्॥योगाश्चरश्चित्यमानोयोगिभिर्मुक्तिकांक्षिभिः॥कंप्यत्वित्वयकालस्यकृतवीर्यात्मनोर्जुनः॥कृतवीर्यदिवंप्राप्तेमंत्रिभिःसप्तरोहितैः॥पौरश्चात्माभिषेकार्थंसमाहूताब्रवीदिदं॥नाहंराष्ट्रंकरिष्यामिमंत्रिणोनरकोत्तरं॥यदर्घंगृह्यतेमुल्यंतदनिघ्नादयत्नथा॥एणपानोह्यदंशंगंभूपालायवणिग्जनः॥दत्त्वात्मरक्षणात्मागोरक्षितोयात्मिदस्मुतः॥गोपाश्चपतताक्रांदैःषड्भागंचकृषीबलाः॥दत्वान्यभूभुजेदद्युर्दिभागंततोधिकं॥पदीनामशेषाणांवणिजोगृह्णतस्मनः॥इक्षाश्चत्रविनाशायतद्राज्ञश्चोरधर्मिणः॥यदन्यैःपाल्यतेलोकोनतद्दत्तपरिक्षतैः॥एतस्मोवलिषड्भागंत्रयतेनरकोध्रुवः॥निरूपितमिदंराज्ञःपूर्वैरक्षा वेक्षणं॥अरक्षंश्चोरउच्छेप्तुंदेनोनृपतेर्भवत्॥तस्माद्यापितयत्नस्वाप्राप्यप्रोक्षितत्वमाप्तितं॥अवःपाननसामर्थ्यमुक्तये कोमहाप्तिः॥दृष्टिव्यामश्रुष्टवान्योद्यरमेचहिसंयुतः॥मनोभिविष्णेनात्मानंकरिष्येपापभागिनं॥तस्यतंनिश्चयंज्ञात्वामंत्रिभःध्रोस्थितोब्रवीत्॥गर्गोनामसा हाकुद्विमुनिश्रेष्ठवयोतिगः॥वपेवकर्दकामत्वंराष्ट्रेसम्यक्प्रशासनं॥ततःशृणुष्वमेचावंक्रुरुचंद्रपात्मज॥दत्तात्रेयमहात्मानंसदाद्रो णीकृताश्रमंतमाराधयभूपालपतियोभवनत्रयं॥योगयुक्तंमहात्मानंसर्वत्रसमदर्शिनं॥विप्रोरंशजगद्धात्रुरवतीर्णमहीतले॥यमाराध

महत्त्वाद्दुःप्रसवानात्मनःपदंदत्तंदुरात्मभिर्दैत्यैर्जप्यनचदिनेंसुतान्॥ ॥राजोवाच॥ ॥कथमाराधितोदैवैर्दत्तात्रेयप्रतापवान्वाकथंचापहृतंदैत्यैरिदंत्रापवासवः॥ ॥गर्ग्यउवाच॥ ॥देवानांदानवानांवमुहमासीन्मुदारुणं॥दैत्यानिर्मीश्वरोजंभेदेवानांवशवीपतौ॥तेषां च७धप्राणानांदिव्यंवत्सरोगतः॥ततोदेवांपराभूतादैत्यविजयिनोभवन्॥विप्रविद्विसुरवैद्देवादानवैस्तेपराजिताः॥पलायनकृतोत्साहानिरुत्साहाद्विषोन्नयो॥ब्रह्मस्थानिमुपागम्यदैत्यसैन्यवधंप्रवः॥अमंत्रयंतसाहितावालखिल्यैर्महर्षिभिः॥ ॥ब्रह्मस्थानिरुवाच॥ ॥ दत्तात्रेयंप्रहाणाग्रत्रेःपुत्रंतपोधनं॥विकृतावरणाभक्त्यातंतोषयितुमर्हथ॥सर्वादैत्यविनाशायवरदोदास्यतेवरं॥ततोहनिष्यथःक्षुराःसहितादैत्यदानवाः॥ ॥गर्ग्यउवाच॥ ॥इत्यूचुस्तेतदाजग्मुर्दत्तात्रेयाश्रमंसुराः॥ददृशुश्चमहात्मानंब्रह्मलक्ष्म्यासमन्वितं॥उपगीयमानंगंधर्वैःसुरापानरतंमुनिः॥तेनम्यगत्वाप्रणतिंप्रवंमाधित्सामनं॥वैकृतनोपियजकुश्चमधुनोयमृगादिकं॥निष्ठंतमुनिनिष्ठंत्रोयात्रेयान्नोदिवोकमः॥आराधयानासुरघःस्थिताकिष्टंतमासने॥सघाहदेवावरणानावदत्तात्रेयःकिमिष्यते॥प्रत्रोभवद्भिर्यनयंसुश्रूषक्रियतेमम॥ ॥देवाऊचुः॥ ॥दानवैर्मुनिमार्दलंनंभार्यैमुभूत्वादिवं॥हृतंत्रैलोक्यमाक्रम्यक्रतुभागाश्चकृत्स्नशः॥तद्दहकृतबुद्धित्वंपरित्राणायनोनघ॥तत्प्रसादादभिप्रामःपुनःप्राप्तत्रिविष्टपं॥ ॥दत्तात्रेयउवाच॥ ॥प्रघासन्तोहमुच्छिष्टोनचैवाहंजितेंद्रियः॥कथमिच्छथमत्तोपिदेवाःशत्रुपराभवं॥ ॥देवाऊचुः॥ ॥अनघस्त्वंजगंन्नाथानलेपस्त्वंविधेर्विधाःमालनमुद्धारित्रिविष्टपानदीक्षितेः॥ ॥दत्तात्रेयउवाच॥ ॥सत्यमेतत्सुरावित्रायप्रमाक्तिसुरदर्शनात्॥अस्यास्तुयोषितःमगादहमुच्छिष्टोगतः॥स्त्रीसभोगोतिदुःखायसान्तत्वेनोपसेवितः॥एवमुक्त्वासतोदेवाःपुनर्वचनमब्रुवन्॥ ॥देवाऊचुः॥ ॥अनघेयंमुनिश्रेष्ठलक्ष्मीस्तानुघ्नि॥यासाविघातंव

राम ३२

विद्योमर्वत्रस्थिताहृदिपथांमुमालासूर्यस्यहिनचांद्यालमंगिनी॥गर्ग्यउवाच॥ ॥एवमुक्तस्ततोदेवैर्दत्तात्रेयोब्रवीद्देवं॥ब्रह्मस्थानिदमुवत्सर्वान्नयघेन॥ईश्वरान्मनं॥तदाक्ष्यासुरान्भवीवमुद्यायसुरत्नमाः॥ब्रह्मानयतमद्दृष्टियोचरंभाविलव्यतां॥प्रदृष्टिपातकृतमुकृत्स्नाणवलतेजसः॥एनमीनाशमशेषास्तेप्रयांतिप्रमदर्शनात्॥ ॥गर्ग्यउवाच॥ ॥तस्यतद्वचनंश्रुत्वादेवैर्दैत्याप्रहावलाः॥अहवायमगानाजग्मुर्दैत्यगणाश्रमम॥तेदृष्ट्यमानादैतेयैर्देवाःशिघ्रंभयातुराः॥दत्तात्रेयाश्रमंजग्मुःसप्रेताःशरणार्थिनः॥तमेवविविशुर्दैत्याःकालपत्तोदिवोकसां॥ददृशुरुक्तमाहत्मानंदत्तात्रेयंप्रदालसं॥वामयाश्लिष्टितामिष्टामशेषजगमःशुभां॥गायंतमप्सुचाघूर्णल्लक्ष्मीप्रेंडनिभाननां॥नीलोत्पलाभवपनांपिन्नश्रोणीपयोधरां॥मुदनीमधुराभाषांसर्वयोषिद्गुणोर्युतां॥तेनाहृष्टायतोदैत्याःमाप्रिलाषास्ततोभवन्॥नसेऊरुद्वोधर्यामनमावोदुमाउराः॥देवानात्रियंतांउकामारुतोजसःचो॥दितास्तेनपापेनमंसक्तास्तेनतोद्भवन्॥स्त्रीरत्नप्रेनत्रैलोक्यंसारंचेद्विजितंभवेत्॥कृतकृत्यास्तःमर्ववयमित्यालयन्मुनःतस्मात्मर्वेमनुष्येष्वशिविकायांमुशर्दनाः॥आरोप्यस्वमधिष्ठानंनयान्नहितिनिश्चिताः॥ ॥गर्ग्यउवाच॥ ॥सानुरागास्तलेउघात्यन्यवेपरम्परं॥तस्यतांयोषितंमाध्वीमुक्षिप्यस्मरातुरासिविकायांस्वप्रारोप्यसहितादैत्यदानवाः॥शिरःमुमिर्विकांकृत्वास्वस्थानाभिमुखंयमुः॥दत्तात्रेयस्ततोदेवाविहस्येदमथाब्रवीत्॥दिष्ट्यावर्द्धध्वंदैत्यानाप्रियंलक्ष्मीःशिरोगताःमप्तस्थानान्यतिक्रांतालयमन्यउपैष्यति॥ ॥देवाऊचुः॥ ॥कथयस्वजगन्नाथकेषुस्थानेष्ववस्थिता॥पुरुषस्यफलंकिंवाश्रयन्तत्पनमंशति॥ ॥दत्तात्रेयउवाचः॥दृणांयादेस्थितालक्ष्मीर्नीर्यंयंप्रयच्छति॥मंत्रिनाक्षत्रियावस्त्रंवस्त्रेनानाविधंवऽ॥कयत्रदाद्गृहस्थाक्रोऽस्थापत्यदायिनी॥मनोरथान्पुरयतिपुरुषाणांहृदिस्थिता॥लक्ष्मीर्लक्ष्मावतोश्रेष्ठाकंठस्थाकंठभूषणां॥अभिष्टंबंधुरैश्चतथाश्लेषंप

वाभिः॥ प्रिष्ठान्त्रेवाक्यलावण्यप्राज्ञामवितथांनथां॥ सुखसंस्थाकविवंचयच्छत्फदधिसंभवा॥ शिरोगतामंत्यजातेततोन्यंयातेवाश्रयं॥
सेयंशिरोगतादैत्यान्यरित्यजविसांप्रतं॥ पश्यद्यास्त्रांणिवध्यंतांतस्मादेतेसुरार्यः॥ नमेतव्यंभृशंचैतेमयानिस्तेजसः कृताः॥ परदारावप्रणो
दग्धपुण्योहतौजसः॥ ॥ गर्ग उवाच॥ ॥ ततस्तेविविधैरस्त्रैर्वध्यमानाःसुरारयः॥ शिरःस्थलक्ष्माचाक्रांताविनेशुरिक्षिनःक्षणं॥ लक्ष्मीश्चो
त्पत्यसंप्राप्तादत्तात्रेयंमहामुनिं॥ क्ष्यमानसुरैःसेंद्रैःदैत्यनाशमुदान्वितैः॥ जजयक्रूरमजगंत्राथदेत्यांतकरणाप्रभो॥ नारायणाच्युतानं
तवासुदेवाक्षयाजर॥ त्वत्प्रसादासुरैर्लक्ष्मीराक्षंसर्वजनाईन॥ शार्ङ्गधन्वंश्चक्रपारेभक्तानांभक्तवत्सला॥ प्रणिपत्यततोदेवादत्तात्रेयम
नाधिपंनाकदृष्टमनुप्राप्तापथाहृर्वगतज्वराः॥ तथात्वमपिराजेंद्रयादिच्छसितथैवतं॥ प्राप्नुमैश्वर्यमतुलंत्रैलोक्यारिमाराधयस्वतं॥ ॥ मार्क
ंडेयपुराणेत्रेपाये॥ ॥ पुत्रउवाच॥ ॥ इत्यृषेर्वचनंश्रुत्वाकार्तवीर्योनरेश्वरः॥ दत्तात्रेयाश्रमंगत्वातंभक्त्यासमपूजयत्॥ यादसंवादना
देवंप्रघाताहरणेनच॥ स्वक्लंदनादिगंधाऽफलाद्यानयनेनच॥ तथान्यमाधनैस्तस्यउच्छिष्टापोहनेचवासुरैर्नाग्निनास्यदग्धंरक्षेऽजट
यंयारिष्टेषुनिर्भर्त्सनंमुक्त्वाचनथैवसः॥ यथैवोक्तंपुरादेवैर्मद्यभोगादिऊर्जनम॥ स्त्रियेयंमपार्श्वस्थेत्येतत्समर्गेहर्षिणाःसदैवाहंनमामेवमु
परोधुत्वमहाग्निंत्रत्राक्तमुपकारायमक्तमाराधयस्ववै॥ ॥ पुत्रउवाच॥ तेनैवमुक्तोमुनिनात्मवागर्गवचश्चतत्॥ प्रत्यक्षवत्प्रणम्येनकार्त्तवी
र्यस्ततोऽर्जुनः॥ देवस्तंद्विपुराणोवैस्वाप्तांसमुपाश्रितः॥ अनद्यस्त्वंतदद्यैवेयंदेवीसर्वभवारणिः॥ इत्यक्तप्रीतिमांश्चैवततस्तंप्रत्युवाचह॥ राम
कार्त्तवीर्यमाहाबोयंवसीकृतमहीतलं॥ वरंवृणीष्वयद्यहंप्रीतत्वयानामउदीरितं॥ तेनतुष्टिंपराजानात्वयद्यमम्यार्थितोयेचमांप्रजयिष्यंति ३३
गंधमाल्यादिभिर्नराः॥ मांसमद्योपहारैश्चतृप्तात्रेश्चात्मसंभवैः॥ लक्ष्यामेतगतैश्चत्राह्मणानांतथार्चनैः॥ यैर्मनोरमैर्वीरावेणुशंखा

दिभिःस्तथा॥ नेषामहेपरांपुष्टिंपुत्रदारधनादिकां॥ प्रदास्यामिवधुस्तश्चहरिष्याम्यवमन्यतां॥ सत्वंवरयभद्रंतेवरंयमनसेप्सितं॥ प्रसादसु
मुखस्तेहंगृह्णानामनुकीर्त्तनात्॥ ॥ कार्त्तवीर्यउवाच॥ ॥ यदिदेवप्रसंन्नस्त्वंतत्प्रयच्छद्विजोत्तम॥ यथाप्रजाःपालयेयंनचाधर्मंकदाचन
यां॥ प्रारानुस्मरणाज्ञानमप्रतिद्वंद्वनारणं॥ सहस्राभिर्द्धयावाहुनालभ्यांयुधांः॥ अंगागतयःसंतुलोकानांतुभृशंमिषुः॥ पाना
लेषुचमर्वेषुसद्वेषुवधेष्वाप्यधिकान्नरात॥ ततोन्मार्गप्रवृत्तस्यमंतुसंन्मार्गदेशिकाः॥ सन्तुमेतिथयःक्षुधाविन्नमेतथाक्षयाअनष्ट
द्रव्यभाराष्ट्रमनुस्मरणंनवा॥ त्वयिभक्तिश्चदेवर्षेनित्यमव्यभिचारिणी॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच॥ ॥ यएतेकीर्त्तिताःसर्वेनाद्यरास
मवाप्स्यसि॥ मत्प्रसादाद्यभविताचक्रवर्तीत्वमीश्वरः॥ पुत्रउवाच॥ ॥ प्रणिपत्यततस्तस्मैदत्तात्रेयायसोर्जुनः॥ अनामप्रक्रामस
म्यगभिषेकमृहत्मनः॥ आगताश्चापिगंधर्वास्तथाचाप्सरसोवराः॥ ऋषयश्चवशिष्ठाद्यामैत्रेयाद्याश्चभार्गवाः॥ गंगाद्याश्चतथान
द्यःसमुद्राश्चसंयुताः॥ ब्रह्माद्याश्चतथाब्रह्मादेवावैवासवादयः॥ वासुकीप्रमुखानागाअभिषेकार्थमागताः॥ अथप्रक्षाल्यतानद्यो
नदैर्वैब्रह्मादिभिःसह॥ नारायणेनाभिषिक्तोदत्तात्रेयेणधीमता॥ अधर्म्मवाचनाशार्थंधर्ममंरक्षणायच॥ अघोषयत्प्रासनदास्फीता
राष्ट्रेमहेहयः॥ दत्तात्रेयात्यराद्धिमवाप्यातिचलांश्रितः॥ अथप्रभृतियःशास्त्रंसाष्टतेन्योग्रहाप्यतिः॥ हंतव्यसमरादस्युःपरिहिंसा
रतोपिवा॥ इत्यानृपेनतद्राष्ट्रेकश्चिदाधृष्टनरःनष्टेषुरुषव्याघ्रचश्वोरुपराक्रमाःसएव ग्रामपालोभृत्यसुपालःसएवदेवपू
नःसएवमानाहिजातीनांवरश्रिता॥ तपस्विनांपालयीनमार्यपालश्चसोभवत॥ दस्युव्यालाग्निवात्रास्त्रारिभयेभ्योनिमज्जतं॥ अन्यासुचै
वमगानामापसुपरवीरहा॥ सएवसंस्मृतःसद्यःसुहृन्नोभवंशणां॥ अनष्टद्रव्यनाचासातांस्मेस्मसतियार्थिवे॥ तेनष्टंनऽभिर्यत्नैःसमा

प्रत्तरद्विजैः।तेनचैवनृपस्तत्रसंग्रामेचापिचेष्टितं।।तस्यर्द्धिमहिमानंश्रुत्वाप्राहाभिराघनिः।।तस्यनंकार्त्तवीर्यस्यगात्रियास्यतिपार्थिवाः।।
यज्ञैर्दानैस्तपोभिर्वासंग्रामेवापिचेष्टितैः।।दत्तात्रेयाद्हिनेयस्मिन्न।संप्राप्तर्द्धिन्नरेश्वरः।।तस्मिंतास्मिंद्विनेयागदत्तात्रेयस्यसोकरोत्।।तथै
वचप्रजाःसर्वास्तस्मिंत्रहनिभूपतेः।।तस्यर्द्धिंप्रार्थमांदृष्ट्वायागंचक्रुस्तमाधिना।।इत्येतत्तस्यमहात्म्यंदत्तात्रेयस्यधीमतः।।क्षिप्तोश्रुराचर
गुरोस्तत्तस्यमहत्मनः।।पाडुभीवपुराणेगुरुकथ्यतेषाड्धवना।।अनंतस्याप्रमेयस्यचक्रपाणेर्गदात्मनः।।एतस्यरूपंपठतंयश्चिन्तयतिमानवः।।सहस्रवी
चसमंसंसारासमुन्नीर्णोविराभवेत्।।आधुनडुनंलोकाभक्ताहःकुलभोस्मिसोपत्रपुष्पफलेनाहंपूजितोमोदादोस्मि
त्र।।यित्येवयस्यवैवाक्यंसकलैश्रुयतेजनैः।।अधर्मस्यविनाशार्थंजन्मतस्यार्थमेवच।।अनादिनिधनोदेवकरोतिस्थितिपालन
नातथैवलक्ष्मीचारव्यातंमलक्ष्मीकथयामिते।।कथंचयोगःकथितोदत्तात्रेयेणतस्यवै।।पितृभक्तस्यराजर्षेरलर्कस्यमहात्मनः।।मार्क्ं
डेयपुराणेदत्तात्रेययंसमाप्तं।। ।।पुत्रउवाच।। ।।प्राग्भूवमहावीर्यःराजाजिनामपार्थिवः।।उतोक्तमस्यजन्तुषुसोमावाप्तापुरंदरः।।तस्या
त्मजोमाहावीर्योविश्रुताखिविदोगणैः।।ऋद्धिविक्रमलावण्यैर्युक्ताकाश्निनामभः।।समानवयोरूपसत्वविक्रमचेष्टितैः।।दृष्टपुत्रोदृष्टः
सुतैर्नित्यमस्तेमप्राप्तेनः।।कदाचिच्छास्त्रसद्भावविवेकक्रतनिश्चयः।।कदाचित्काव्यसलापगीतनाठकसंभवैः।।तथैवाद्भविनोदेनशास्त्र
विनयेषुच।।योगाभ्युपध्यमानश्चस्यंदनाप्रासतत्परः।।रेमेनरेंद्रपुत्रोसौनरेंद्रननयेःसहः।।यथैवाहिदिवातद्वच्छात्रावपिसुदायुतः।।चेषाविक्रीडितांतत्रद्विजरूपविशांसुनाः।।समानवयसंप्राप्तास्तुप्रायान्तेकशाः।।कस्मिंश्चित्वनकालस्यनागलोकामहातलं।।ऊमाराबाग
नौनागोपुत्रावस्वतरस्यतु।।ब्रह्मरूपप्रतिष्ठंत्रोतरूपो।।प्रियदर्शनो।।तौतेनृपसुतैःशास्त्रंतथैवान्यैर्द्विनात्मजैः।।विनोदैर्विविधैस्तत्र

स्वतुःप्रीतिसंयुतो।।सहैवतेनृपसुतालेचब्रह्मविशांसुताः।।नागराजात्मजैतौतस्त्रानंवाहनादिकाः।।वस्त्रगंधानसंयुक्ताश्चक्रुर्भोगान्यथाक्रि
याः।।अहन्यहान्यउद्यानेतौवनागकुमारकौ।।आजग्मतुर्मुदायुक्तौप्रीत्याहूतौमहीपतेः।।सचतान्पार्थिवसुतःपरंनिर्वाणमाप्तवान्।।विनो
दैर्विविधैर्हास्यसंलापादिभिरेवच।।वैविनातान्यानउद्यानेनस्त्रोनपयोप्रभुः।।नररामनजग्राहशस्त्रंत्राणायात्मगुप्तोग्रया।।रमानलेवनो
द्यानेविनातेनमहात्मनाविश्रामयरमोनित्यंजग्मुस्तंदिनेदिने।।मन्यलोकेपरांप्रीतिर्भवतोःकेनपुत्रकौ।।सहेतिपप्रच्छपितौउभौतौ
नारदायकौ।।दृष्टयोरत्रपातालेवद्भिदिवसात्रिभिः।।द्विवाराजन्यात्रेवोभौपश्यामिप्रियदर्शनौ।। ।।पुत्रउवाच।। ।।शीघ्रंपित्रास्वयंयुष्टौ
प्रणिपत्यचकुतोजलं।।पप्रच्छतुर्महाभागावुरगाधिपतेसुतौ।। ।।उत्राउवुतः।। ।।पुत्रःराजजिनस्यानामाख्यातःकृतस्वनः।रूपवा
नाकृतोपेतःशरीरेमानिप्रियेवदः।।अनाहतमकथोवाग्मीविद्वान्मेत्रोगुणाकरः।मान्यमानोयेताधीमान्ब्रह्मोप्राविनयभूषणः।।तस्योपवास्य
प्रीतिसंभोगायकृतमनः।।नागलोकेनलोकेचानरतिर्विदितेपितः।।तद्वियोगेननस्तातनिशापातालसंस्थिता।।पुत्रिताप्यपनसंगावात्सादय
त्रविर्द्विवा।। ।।पितोवाच।। ।।पुत्रःपुण्यवतोधन्यःमयस्यैवंभवाद्विधैः।परोहन्यायिगुणाभिःक्रियतेगुणाकीर्त्तनं।।मन्त्रिशास्त्रविदोशीलाः
मन्त्रिनूरर्वाःसुशीलिनः।।शास्त्रज्ञालेमप्रेयस्मिन्मन्येधन्यतरंतनं।।यस्यमित्रगुणात्रात्रमित्राश्चप्रकाशकं।।कथयंत्रिसदासस्तुपुत्रवांस्तेनवै
पितास्योपकारिणाःकाद्विद्वद्वाभिवांछितं।।किंचिन्निष्पादितंवस्योपरितोषायचेतसः।।सधन्योजीवितंतस्यतस्यजन्मसुसंभवः।।यस्य
र्थिनोनविमुखामित्रार्थेनचदुर्बलः।।सहृदयस्सुवर्णादिरत्नंवाहनमामनं।।यद्यान्यप्रीतयेतस्यतदेवमविशंक्यया।।धिक्तस्यजीवितंपुंसोमित्रा
णामुपकारिणः।।प्रतिरूपमुतत्वन्योनीवामित्यवगच्छति।।उपकारंचमित्रेषुअपकारंचशत्रुषु।।इहप्रेधोवर्तनेपाताप्तस्पेच्छतिसज्जनाः।।

॥पुत्रा ऊचुः॥ ॥किंतस्यकृतकृत्यस्यकर्तुंशक्येनकेनचित्॥यस्यसर्वार्थिनोगेहेसर्व्वकामैःसदार्च्चिताः॥यानिरत्नानितेहेपातालेतानिनः
श्रुतः॥वाहानामनयानिनःश्रूयतांवरवर्णिनि॥विज्ञानंयत्रयत्रास्तितदंत्यत्रनविद्यते॥ज्ञानानामप्यसौतातसर्व्वमंदेहहृन्नभः॥एकंतस्यास्ति
कर्त्तव्यमसाध्यंतस्यनोमतं॥हिरण्यगर्भोविदशर्वादानीश्वरादृते॥ ॥पितोवाच॥ ॥तमापिष्टोऽभिलाषितस्यतत्कार्यंपुत्रमंत्रसाध्यमथवासा
ध्यंकिंवासाध्यविपश्चितां॥देवत्वंमम्रेशत्वंतनयत्वंचमानवाः॥प्रयांतिवाछितंचान्यद्देयेव्यंचसाधिनः॥नविद्यतेयंनवागम्यंनाप्राप्यंवि
द्यतेहच॥उत्तानपादवृत्तांतमनुष्याणांगम्यागम्यंनविद्यते॥ध्रुवस्यलक्षवर्षोव्यंस्थानंयत्प्राप्यवानध्रुवं॥उत्तानपादवृत्तेःपुत्रसत्रभूमिगोचरः॥त
त्कथ्यतांमहाभागःकार्यंवाच्येनपुत्रके॥॥मरुत्पालसुतःसाधुरेनाद्वृणांभवेद्वुवं॥ ॥पुत्रावूचतुः॥ ॥तेनास्यानमिदंतातपूर्वंहत्रेमहात्मना
कोमारकेयथातस्यहृन्नमहृतशालिनः॥तस्यशत्रूनपूर्व्वकाश्चिद्विजस्तमः॥गालवोभागमद्दीमांवरहीत्वाउरगोऽरगोत्रमं॥पुत्रत्वा
चचराजानंसमुपेत्याश्रमंततः॥कोविदेत्याधमोराजन्विघ्नंमयातिपापकृत्॥ततदृष्टंसमास्थायमिह्यभवनवारिणा॥अन्येषांचान्यकापानाम
हर्निशमकारणं॥समाधीध्योनमुक्तस्यमोनव्रतधरस्यच॥तथाकरोतिविप्रोऽयथाचलतिमेमनः॥दग्धुंकोपाग्निनामद्यःस्वमर्थात्संवर्यनृप॥
ऊःखार्जितस्यतपसोव्यर्थमिच्छामयार्यिव॥एकदाऽहमयाराजन्निर्विण्णावेनमा॥तत्क्रोधितेननिश्चासोनिरीक्ष्यावरमुद्वितः॥ततोवरंतलाक्ष
द्यःपातितोयंतुरंगमः॥वाक्काशरीरिणांप्राहनरनाथशृणुष्वतां॥अश्वोत्तरमकलंश्मेबलयंउरगोत्तमः॥समर्थःकंपुमक्रैणानवायंप्रतियादि
तः॥पातालांबरतोयेषुनास्यप्रतिहतागतिः॥मुक्तस्यदिव्यव्रजतोनसंगःपर्व्वतेष्वचायत्रश्चलयंसर्वमश्वोत्तोविवरिष्यति॥अतःऊवलयो राम
नाम्नाख्यातिलोकेषुयास्यति॥क्रिश्नांत्यहर्त्रिणांपापोयश्चवांदानयाधमः॥तमप्येनमभारूह्यद्विजःश्रेष्ठहनिष्यसि॥ततुजित्रासश्रूपाल ३५

स्यपुत्रोक्तमश्रुत्वातदेतदश्वनन्नंतेमयाश्रूपनिवेदितम्॥पुत्रमात्रापयतथायथाधर्म्मोनलुप्यते॥मतस्यवचनाद्राजांतंवपुत्रमृतश्वजं॥ततश्च
रत्नमारोप्यकृतकौतुकमंगलं॥प्रेषयामासधर्म्मात्मागालवेनमहात्मना॥समाश्वस्यप्रयदसोपितमादायययौमुनिः॥ ॥मार्कंडेयपुराणेऊवलया
श्वीये॥ ॥पितोवाच॥ ॥गालवेनमहंगत्वाहयपुत्रेणतेनयत्॥कृतंतत्कथ्यतांपुत्रोविविक्षाभवःयोकथा॥ ॥पुत्रावूचतुः॥ ॥मगालवाश्रमेरम्येति
ष्ठत्रश्रूपालनंदनः॥सर्वविघ्नोपशमनंचकारत्रह्मवादिना॥वीरंकुवलयाश्वंतंवमनंगालवाश्रमे॥प्रदावलेपोपहतोनाजानद्दनवाधमः॥तत
स्तंगालवंविप्रंसंध्योपासनतत्परं॥मोकरंरूपमास्थायप्रघर्षरुग्रागतः॥मुनिपुत्रैरयोक्तोसौघ्रमान्तृत्यतंदृश्यो॥अन्वधावद्दराहंतंनृपपुत्रशरा
सनं॥व्रजिघांसयाचवाणेनचंडदोर्दंडकारवं॥मोत्रक्तस्यवलवक्त्रायचाजुविन्नोपशोभितं॥नाशवानिहतःसद्यनात्मत्राणायरोगृणः॥रिपादपसंवा
धांमोत्यक्तामन्महाटवीं॥तमत्रवधावद्वेगेनउरगोमोमनोजवः॥चोदितोराजपुत्रेणपितुरादेशकारिणा॥अतिकर्शोथवेगेनयोजनानिमहद्
स्त्रमः॥धरणींविवृतेगर्त्तेनिपपातलघुक्रमः॥तस्मात्ततरमेवाशुमोक्षस्त्रिदृपतेसुतः॥निपपातमहागर्त्तेतिप्रिरोधसमाश्रिते॥ततोनादृश्यतशृग
:सतस्मित्रात्रहउना॥प्रकाशंचस्वरूपातालमयश्चनंत्रवोविषं॥ततोपश्यतत्रकंचिन्नरःपुरे॥भ्रमंतावतनोदृश्यातत्रयोपित्वाश्चेताः॥माहश्यते
ननत्वंगीप्रस्त्रिनाक्रोति कम्यवा॥नोवाचकिंचित्प्रासादमाउरोहवभामिनी॥सोप्यस्वप्रेकतोबद्धातमेवाहसमारहं॥विस्मयोस्फुलनयनो
निःशंकोवृपतेःसुतः॥ततोपश्यत्सुविस्तीर्णंपर्यंकेसर्वकांचने॥निषण्णंकन्यकाप्रेकाकामसुक्रमरतामिव॥विश्वदृष्टेदुसुखंसुभ्रुपान
श्रोणीपयोधरां॥विवाधरोष्ठीतन्वींगीं॥नीलोत्पलविलोचनांरक्तकुंगनखवांघ्रिपां॥मृदुतांम्रकाधिकां॥करभोरुंसुवदनांनीलसुघ्रिं
राकां॥तांदृष्ट्वाचाउसर्वांगीप्रनगांगलतंमिः॥सोमन्यत्याधिवसुतस्तांरमास्तल्देवतां॥मावदृष्ट्वेतेबालानीलकुंचितमूर्द्धजं॥पि

ल

नो नुस्कंधवाहुनामसंस्तमदनंतुभा॥ उन्नस्थौचमहाभागाचित्रस्रोभमवापमा॥ भेजाविस्मयदैन्यानमंद्यस्तंविवशंगता॥ कोयंदेवोसुयक्षो
सु[illegible]गंधर्वोवोरगेश्वरः॥ विद्याधरोवासंप्राप्तः॥ कृतपुण्यरतिर्नराः॥ एवंविचिंत्यवद्धानिश्चम्यवमहातले॥ उपविश्यपतनोभेजेमाश्चर्छा
मदिरेक्षणा॥ सोविकाप्रशराघातमवाप्यनृपतेसुतः॥ नांसमाश्वासयामासनभेवव्यथितेक्षवत्॥ यावत्सात्वीतदाहृष्टापूर्वतेनमहात्मना॥ तो
लहस्तमुपादायंपर्यवीजयदाकुलासमाश्वस्तातदाहृष्टापूर्वेणसामोहकारिणा॥ किंचित्प्रज्ञोवितावालातस्मैसरव्योनिवेदयत्॥ सचास्मैक
थयामासनृपपुत्रायविस्मरात्॥ मोहस्यकारणंसर्वतदर्शनमसुद्भवम्॥ यथातयासमाख्यातंतद्वृत्तांतंचभामिनी॥ स्मुवाच॥ ॥विद्याव
सुरिनिरव्यातोदिविगंधर्वराड्भो॥ तस्येयमात्मजासुश्रोस्नाम्नारव्याताभदालसा॥ वज्रकेतोःसुतःश्रेष्ठोदानवोरिवदारुणः॥ पाताल्केतु त
विख्यातःपातालात्परंश्रयः॥ तेनेयमुद्यानगताहृत्वाप्रसभंमोहयी॥ अपहृत्यहृतानीतावालेयंदुष्टभाविना॥ अगाभिन्योत्रयोदश्यां
मुहृष्यतेकिलासुरः॥ सउनाहीनिचार्वंगीश्रद्दोवेदक्षतिर्यथा॥ आरेतेवदितेबालामात्मव्यापाद्यनोद्यतः॥ सुरविप्रहनायंत्वांप्राप्स्यते
दानवाधमः॥ सर्वलोकमनुष्याणांयएतेभेत्यतेशरैः॥ सतेभर्त्राग्रहाभागेत्रिरणाभविष्यति॥ अहंतस्यामखीनाम्नाकुंडलेतिमनस्विनी
॥ सुनाविंध्यवतःपत्नीवीरपुष्करमालिनः॥ हतेभर्त्रिरिपुंभेनतीर्थातीर्थप्रवृत्तया॥ वरामिदिव्ययागत्यापरलोकार्थमुद्यता॥ पातालके राम
केनदुष्टात्मावाराहरूपमास्थितः॥ केनापिविद्वोबाणेनसुनीनात्राणकारणात्॥ तवाहंतत्वतोनिष्पत्वरित्यपुनरागता॥ मत्यमेवसकेो
नापिताडितोऽष्टदानवः॥ यावज्जीवंचतत्त्वंगुःखमेवोपभेनदाः॥ अधस्मादृदयरागीप्रतोचान्योभविष्यति॥ यावज्जीवमतोऽःखमुरध्या ३६
नान्यथावचः॥ अहंत्वयागतेप्रीत्याऽःखितारमसागता॥ एतस्मात्कारणान्मोहंप्रहात्रप्रियमागता॥ इयंचस्मृच्छीप्रगमकारणायऋणघतरात्व

यीप्रतिमतीबालादर्शनादेवमानद॥ देवपुत्रोपमेचारूवाक्यापियुणाशालिनी॥ भार्याचान्यस्यविहिताएनविद्वःसदानवात्वहंऊर्या
निवलीकेनचेतसा॥ त्वंतुकोवाकिमर्थंवासंप्राप्तोत्रमहाप्रभो॥ देवोदैत्योथगंधर्वःयक्षोवा॥ किंन्नरोपिवा॥ नह्यत्रमानुषेगतिर्नचेदृश्यानुषेव
पुःतत्त्वमाख्याहिकथितंयथैवाविनयमया॥ ॥ऊर्वलमाश्वउवाच॥ ॥यन्मांपृच्छसिधर्मज्ञेकस्त्वंकिंवासमागतः॥ तच्छृणुष्वाप्रलुब्धे
कथयाम्यहंतत्सर्वा॥ राज्ञःश्वाजितःपुत्रःपितामेहितःसुभे॥ सुनिरक्षणसुदृश्यगालवाश्रममागतः॥ कुर्वतोममरक्षांचमुनीनांधर्मवा
रिणा॥ विघ्नार्थमागतःकोपिसोकरंवपुरास्थितः॥ मयासविद्धोबाणेनचंडाट्टहासंरवंचसा॥ अपक्रांतोतिवेगेननभस्यंतर्गतोकपी॥ पप
तन्महामांसंममसमानदशातुरं॥ सोहमश्वंसमारूढःस्मरन्येकपरिश्रमम्॥ प्रकाशमासादितवान्दृष्टाचभवतीमया॥ दृष्ट्यात्वनेमेकिंचि
न्मभवत्यादमनुत्तरं॥ त्वांचेवानुप्रविष्टोस्मिप्रासादमुत्तमं॥ इत्येतत्कथितंमत्यंनदेवोहंनदानवः॥ पन्नगोनचगंधर्वःकिंन्नरोवाऽविम
स्मितो॥ सप्रसादःश्रूयतांदेवाद्यप्रभृत्यन्नदेवले॥ प्रतुष्योस्म्यत्रचश्रोत्रिःकर्त्तव्यानेहकर्हिचित्॥ पुत्रावचनम्॥ ॥ततःप्रहृष्टासाकन्यास
खीवदनमुत्तमं॥ लज्जाजडंविलक्षमाणा॥ किंचिन्नोवाचभामिनी॥ तत्सखीपुनरप्येनंप्रहृष्टाब्रुत्सुवाचह॥ यथावत्कथितेमेनसुरभ्याक्वचना
नुगे॥ ॥कुंडलोवाच॥ ॥वीरसत्यप्रसंदिग्धंभवतामिहितंवचः॥ नान्यत्रहृदयंस्वस्याहृष्टेस्थैर्यंप्रयस्यति॥ चंद्रमेवापिकाक्षांतिःसुख
पेतिरविप्रभा॥ श्रेनिर्घृण्यंश्रतिर्धारंशांतिरभ्योनिचोत्तमा॥ त्वंपेवविद्वोमंदिग्धंमयापोदानवाधमः॥ सुरभिःमागवामाताकथमित्थावि
दिष्यतितद्वन्येयंमभाग्यापतंमंबंधतमेत्यवो॥ कुरुष्ववीर्यत्कार्यंविधिनेवमसाहितः॥ ॥पुत्रावचनुः॥ ॥एरवानहमित्याहराजपुत्र
मदापितः॥ सावतंचिंतयामासनच्छरंतत्कुलेगुरुं॥ सचापितत्रणाप्राप्तःपृष्टहातमसाकुलाः॥ मदालसायोःसंप्रीत्याकुंडलागोरवेणाचा

प्रक्षाल्यपावकंकृत्वामंत्रवत्कृतमंगलांवैवाहिकेविधौकन्यांप्रतिपाद्ययथागतं ॥जगामतपसेधीमान्स्वमाश्रमं पदंतथा॥सावा
हनांसस्त्रीवालोक्तनाथास्मिवरानने॥संमुक्तामथुनाहृष्टाक्षमहंरूपशालिना॥॥तपस्तप्येहमतुलंनिर्विघ्नंकेनचेनसा॥॥नीर्थाभुधन्
पापावभविष्यतिनेहशीयथा॥तंचाहराजपुत्रेमाप्रश्रयावनतानदा॥॥गतंकोमानिजसखीस्नेहविक्लवभाषिणी॥॥पुंभिरयमितप्राज्ञेनोपदे
ष्टोभवद्विधे॥दातव्यःकेवलस्त्रीभिरेतानोपदिशामिते॥॥किंचस्यात्कृतमुग्धानांस्नेहाक्लांतेनचेतसा॥त्वयाचविश्रंभवतीस्मारयान्यरिक्त
दन॥भर्त्रेयारक्षणीयाचभार्याहिपतिनासदा॥धर्मार्थकाममंसिद्धौभार्याभर्त्रेमहायिनी॥यदाभर्त्राचभार्याचपरस्परवशानुगौ॥तदा
धर्मार्थकामानांत्रयाणामपिसंगतं॥॥कथंभार्यामृतेधर्मंमर्थंवापुरुषःप्रभो॥प्राप्नोतिकाममथवानस्त्रितयमाहितं॥तथैवभर्त्रा
रमृतेभार्याधर्मादिसाधने॥नमात्रर्थात्रिवर्गोपिदंपत्योयमनुपस्थितः॥॥देवतापितृभृत्यानामतिथीनांचपूजनं॥॥नपुंभिःशक्यतेक
र्तुमृतेभार्यांकृतात्मजः॥प्राप्नोमिवार्थमतुलैरानीतोपिनिजंगृहं॥॥तयमेतिविनाभार्यांकिभार्यासंग्रहेणवा॥कामस्तुनैवकस्मात्तिप्रत्य
क्षोपलभ्यते॥॥वंपत्न्योःसहधर्मोभवानुयात॥पितृनुत्रेस्तथैवान्नसाधनेरतिथीनापि॥पूजाभिरमरोत्तृप्तेमाधीभार्यानरोर्हति
॥स्त्रियाश्चापिविनाभर्त्रोधर्मकामार्थसंततिः॥नैवस्मात्तस्मंभर्त्राभार्यावैवाधिगच्छतिः॥एतन्मयोक्तंभुवयो.....धर्मकामा
र्थसंततिः॥नैवस्मात्तस्मंभर्त्राभार्यावैवाधिगच्छतिः॥एतन्मयोक्तंभुवयोर्मिथोमियथेप्सितं॥तंवद्वस्वनयामाद्यधनपुत्रसुखा
पुषा॥इत्युक्तासंपरिष्वज्यतांसरवीतनमस्यच्जगामादिव्ययागत्यायथाभिप्रेतमात्मनः॥सोपित्वाच्जितपुत्रस्तामरोप्पतुरंग राम
मे॥निर्गत्यकामंयातालाद्विज्ञातोदनुसंज्ञा॥भवेः॥ततस्तेमहसोक्तंद्विपतेद्वियतेत्विति॥कन्यारत्नंमदानीतंदितेःपातालक ३७

उना॥ततःपरिघनिस्त्रींशगदशूलचरासुधं॥दानवानांबलंप्राप्तंसहयातालकेतुना॥तिष्ठतिष्ठेतिजल्पंतस्तेतदार्दनवोन्मादाः॥शरवर्षैस्तथाशूलैर्व
वृषुर्नृपनोमुचः॥॥तंचजित्वापुत्रस्तानस्त्रान्यस्मिन्वीर्यवान्॥॥चिच्छेदशरजालानिप्रहसन्निवलीलया॥॥ह्यांश्चनयातालतलमसिशक्तिर्सायकैःछित्त्वैःस
छत्रमन्यर्थंधनुश्चशरोत्करैःततोरथंत्यक्त्वाश्रमादायचित्रंवपप्रतिदानवान्॥॥तेमतेदानवाःसर्वेसहपातादकेतुना॥॥ज्वालामालानिनीत्रेणा
स्फुटदस्त्रिचपात्तदा॥निर्दग्धाःकापिलंतेजःसमासाद्यवसागराः॥ततःसराजपुत्रोथनिहत्यासुरसत्तमान्॥॥स्त्रीरत्नेनसमंत्रेनमसागच्छद्वपि
उःपरम्॥॥प्रतीतपत्न्यःततःसर्वमनुपित्रेन्यवेदयत्॥पातालगमनंचैवकुंडलायाश्चदर्शनं॥॥तद्वृत्तदालमाप्राप्तिर्दानवैश्चापिसंगरं॥वंधंजतेषा
मस्त्रेणपुनरागमनंतथा॥इतिश्रुत्वापितातस्यवरीतंचारुचेतसः॥प्रीतिमानभवद्वेदंपरिष्वज्याहचात्मजं॥सत्पुत्रेणत्वयापुत्रतारितोयंमहात्म
ना॥भयेभ्योमुनयस्त्रातापेनसद्धर्मकारिणा॥मत्पूर्वैश्चख्यातिमानीतंमयाविस्तारितंयशः॥पराक्रमवतावीरंत्वयातद्वृद्धिंकृतं॥यदुपात्तंयशःपि
त्राधनवीर्यंयथापिवा॥॥तत्रहापयतेस्यल्पमनरोप्रथमःस्मृतः॥॥तद्वीर्यादप्यधिकंयत्पुनरन्यत्स्वशक्तितः॥निष्पादयतितंप्राज्ञावदंतिनरमु
त्तमम्॥॥यपित्रासमुपांतानीधनवीर्ययशांसिवै॥न्यूनतांनयतिप्राज्ञास्तस्माद्धःपुरुषाधमं॥॥तमयाज्ञात्मणात्राणंकृतंमासीपथावमा॥पातालं
गमनंयच्चयच्चासुरविनाशनं॥एतदप्यधिकंवत्सतेनत्वंपुरुषोत्तमः॥॥तद्वत्सोस्यथवानन्वमहमेवगुणाधिकं॥॥त्वांपुत्रमीदृशंप्राप्यश्लाघ्यः
पुत्रवतामपि॥॥नमपुत्रकृतांप्रीतिमन्येप्राप्तोतिमानवः॥पुत्रेणनामित्रायितोयःप्राप्तादानाक्रमैः॥धिक्तस्यजन्मयःपित्रालोकेविज्ञायतेनरः॥
यःपुत्रान्तरख्यातिमप्येतिनस्वजन्मसुतन्मनः॥॥आत्मनाज्ञायतेभन्नोमृध्नःपेदृपितामहैः॥भ्रात्रपदोषामात्रावरख्यातिनरोत्तमः॥तत्पुत्रधनवीर्ये
स्त्वंचिरंवद्दस्वपुरुषेनच॥॥गोधर्वतनयावेयंगाधियुज्यतुवैत्वया॥इतिपुत्रंबहुविधंप्रियमुक्त्वापुनःपुनः॥॥पनिष्वज्यस्वभावासस्वभार्यःसविसर्ज

तःसतयाभार्ययामार्ध्वरमेतत्रपितुःपुरोऽत्रुषवचततोघानंवनपर्वतमानुषास्वश्रुस्वशुरयोःपादौप्राणीपत्यचसाशुभा।प्रातःप्रातः
स्नतःस्नेनरेमेसहसुमध्यमा।श्रावाधाद्विजशुरव्यानामब्वेष्यव्यासदैवद्विजैनाःसन्निगतशोदानवाःपापबुद्धयः।तेभ्योनस्याघथावा
धासुनीनात्वंतथाकुरु।मयथोक्तंसदापित्रातथाचक्रेऽपात्मजः।परिक्रमामहाक्रुत्वावंदेवरणोपितुः।अहन्यहन्यनुप्राप्तेपूर्वाह्णेऽपनंद
नः।ततश्चशेषदिवसंतमारेमेसुमध्यमा।एकदासुचेरेसोथददर्शयमुनातटे।पातालकेतोरुजंतालकेतुंकृताश्रमं।मायाविदानवःसोथसु
निरूपंसमास्थितः।मयादराजपुत्रंतंपूर्ववैरमनुस्मरन्।राजपुत्रवधंचापित्वात्तंकरुष्यदासि।नवनेप्रार्थनाभंगःकार्यःसत्यप्रतिज्ञवा।यद्येष
नेयधर्मायकर्त्तव्याश्चमयेष्टयः।वितर्तेत्वद्यकर्त्तव्यंमाभिमेदद्विजाःयतः।अतःप्रयच्छमेवीरद्विरूपार्थंस्वशुरणां।।यदेतत्कंचलयंनेरक्त
मेवंममाश्रमंमावदर्त्तजलेदेवंवरुणांमादमांपतिं।।वैदिकौर्ब्राह्मणौर्मंत्रैःप्रजानांसृष्टिहेतुकैः।अतिच्छयंतरासुक्रःममम्पेमितिनाद्दिनं।।
तंप्राणांस्यतनःप्रादात्मतस्मैकंठशुषणां।।प्राहचैनंभवान्याउनिर्व्यलीकेनचेतसा।स्छाम्याम्तावदत्रैवतवाश्रमसमीपतःतवादेशान्म
हाभागयावदागमनेतव।।ततेत्रकश्चिदावाधीकरिष्यतिमहिस्थिते।विश्रुश्चात्वरतब्रह्मन्नुक्रुरुष्वचेगतागतं।।एवमुक्तस्तदातेनप्रम
ज्यमनदीकुले।।ररक्षसोपितत्रयवमायाविहितमाश्रमं।।त्वाजलात्मापातस्मातालकेतुःपितुःपुरं।मदालमायाप्रत्यक्षमन्येषांचैनउक्त्वा
त्।वीरऊवलयाःश्रीमोसमाश्रमसमीपतः।कोनापिदृष्टदैत्येनक्रूर्येनेनातपस्विना।।ध्यायमानोयथात्राक्रिविघ्नवद्रक्षद्विजोउद्दि।।माया
मास्थित्यगापेनभित्रश्चलेनवक्षसि।ध्रीयमाणोननेनेदंहन्नमेकंठशुषणां।।प्राथितश्चाग्रिसंयोगंमत्वैनःस्नुनामभैः।कृतानिहेवाह्नोवैत्र
क्षःसाक्रविलोचनः।नीतःक्षोश्चाश्वतेनेवदानवेनउरात्मना।एतंत्रयाद्यंसेनउदुष्टंउःकृतकारिणां।।यदत्रानंतरंकृत्यंऊरुष्वोत्तनका

राम ३८

लिकंहृदयाश्वासनंचैतगृह्यतांकंठशुषणांनास्माकंहिसुवर्णोनकृत्यमस्तिनपत्निनां।। ।।पुत्रउवु।।इत्युक्तोसृष्टनद्भौमजगामयथा
गतं।।विपपातजननःसोथशोकार्त्तेमूर्छयातुरः।।क्षणेनचेतनांप्राप्यमर्वाग्मानुपथोवितः।राजपत्न्यश्चराजाचविलेपुरतिदुःखिताः।मदा ल
साउतंदृष्टातदीयंकंठशुषणां।।तत्याजासुक्रियात्रप्राणात्रदृष्ट्वाचनिहितंपतिं।।ततःपुरेमहाक्रंदःपौराणांभवनेष्वभूत्।यथैवतत्पुरं
पतेःस्वर्गेहेसमदर्शत।।राजावतांमृताहृष्ट्वाविनाभर्त्रामदालसां।प्रत्युवाचजनंसर्वंविदुष्यस्वस्वमानसं।नरोदितव्यंपुरुषैःप्रियव
तामात्मनःस्वथा।सर्वेषामेवसंवित्यसंबंधानामनित्यतां।।किंनुशोचामितंयंकिंनुशोचाम्यहंस्त्रियां।विदुष्यक्रतकृत्यद्यामन्येमोचा
उभावपि।।मल्लुब्धुर्भद्रवनाद्विजरक्षणतत्परः।प्राप्तोमेयंसुतोदृष्टुंकथंशोच्यःमधीमता।।अवुध्यंयातियद्देहंनद्विजानाक्रतेयदि।।प्रम
पुत्रेणामत्यक्रंनत्वस्मुदयकारणं।इयंचमत्कुलान्यत्रभर्त्रेवमनुव्रता।कथंनुशोच्यानारीणांभर्त्रन्यत्रदैवतं।।अस्माकंवांधवानांचतथा
न्येषांदया।विनिशोच्याहिवाभवेदेवंयदिभर्त्तादियोगिनीत्याउभर्त्रुकर्त्तव्यंक्रत्वादक्षिणादेकनाभिनी।।भर्त्तरिमउयातेयेनशोच्यातोविपश्चि
र्नि।।तःशोचायादियोगिन्यःसहभर्त्राकुलागनाः।भर्त्रावियोगंस्वनयानानुभूतंःकृतया।दातारंसर्वसौख्यानामहाचछत्रवोभयोः।लो
कयोःकाहिभर्त्तारंनारीमन्येतमानुषं।नसत्रोव्योनचैवेयंनाहंतन्नननीनवा।त्यजतावब्रह्मणार्थायप्राणांस्वर्वेस्मनारिताः।विप्राणांमप्रध
र्मस्यगतःमनुमाश्रमंप्रति।।अवरुणप्रभवंउक्तस्यत्यामादेहस्यमेसुतः।मातुःसंतिलवगद्देहंवैमत्यंमोक्ष्यान्मनः।संत्यामेसंत्यजत्राणाक्षोवि
दद्विजरक्षणात्।।ततःक्रुवलयाश्वस्यमानाभर्त्रनंतरं।।श्रुत्वापुत्रवधंतादृक्[illegible]प्राहदृष्ट्वातुहंपतिं।नमेमात्रानमेस्वस्त्रापाप्रा
तिनमेदृशी।श्रुत्वातुनिपत्राणांहनंपुत्रंयथामया।शोचतांवांधवानांयेनिश्चसःप्रोतिदुःखिताः।घ्रीयंतेव्याभिनाक्रिष्टस्तेषांमाता।

तथाप्रजा।संग्रामेऽह्यमानायेभीतगोद्विजरक्षणात्क्षणाशत्रवैर्विपद्यंतेतएवबंधविनांनवाः।श्रोर्थिनांमित्रवर्गस्यापिद्विषांवप
राङ्मुखः।योनयतिपितातेनपुत्रीमाताचबालकः॥गर्भक्लेशात्स्त्रियंमन्येसाफल्यंभजतेतदा।यदारिक्षाजयंवास्यात्संग्रामेवाहतेः
सुतेः॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥ततःसराजासंस्कारंपुत्रपत्न्याप्रलंभयत।निर्गम्यचवहिःस्नानोददौपुत्रायचोदकम्।नालकेनाश्रुनिर्गम्य
तथैवयमुनाजलम्।राजपुत्रश्चवाचेदंप्राणायान्मधुरंवचः।गच्छभूपालपुत्रत्वंकृतार्थोहंकृतक्रियः।कार्यंयथाभिलषितंतत्तव
त्राविचलेच्छिते।वाक्यांतेयज्ञकार्यंचजलंतेशस्यमक्षयम्।तन्मयासाधितंसर्वंयन्मयाप्रार्थितंपितः॥प्राणिपत्यसतंप्रायाद्राजपुत्र
रथंपितुः।समारुह्यततोवाश्वंशुपर्णानलविक्रमं॥ ॥मार्कंडेयपुराणेऊर्ध्वचलयाश्वियो॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥सराजपुत्रःसंप्राप्यवेगा
वात्पुरंतन्नः।पित्रोर्घनंदिष्णुःपादौदिदृक्षुश्चप्रदालसां॥ददर्शतंतुर्विग्नमुद्वहंतंसुरंपुरः।पुनश्चविस्मितांसंप्रहृष्टवदनंपुनः
अन्यमुत्सृज्यनयनंदिष्ट्यादिष्ट्येतिवादिनं।परिष्वज्यात्मनोन्यांतेकोद्वहंवितं।विरंजीवेत्युक्त्वाहतास्तेपरिपंथिनः।पित्रो
प्रत्यादयमनःतथास्माकमकंटकः।इत्येवंवादिभिःपौरैःपुरःदृष्टेचमन्नृतः।तन्नाप्रभवानंदप्रावेशापिउदृहं।पितावनंपरि
ष्वज्यमानाचान्येचबांधवाः।विरंजीवेत्युक्त्वाददुस्तस्मैतदाशिषं॥प्रणिपत्यततःसोथकिमेतादितिविस्मितः।पप्रच्छपि
परवाथा।मोस्मैसर्वंतदुक्त्वात्र।संभार्यमाहृत्रंश्रुत्वाहृदयेष्टांप्रदालसां।पितरोनपुरोदृष्ट्वाज्ञानोकाधिमध्यगः।चेतयामास
माबालाश्रुचामानिधनंगतं॥नत्याजज्ञीवितंसाध्वीपुस्मानिष्ठुरभाषिणम्॥हशाभोहमनार्थोहंत्विनानांमृगलोचनां।मक्तृतेनि
धनंप्राप्तांयज्ञीवाप्यनिनिष्णाः।पुनःसंचिंतयामासपरिसंतप्यमानसं।मोहाद्रमयास्यैवनिस्वप्नोक्तस्यचाग्रतः।मृतेतिमांप्रति राम
३९

पितंत्यनाप्रियादेवीं।किंमयोयत्कृतंतस्याःश्लाघ्यमेतन्नयोषितां।यदिरोदिप्रियादानंहाप्रियेतितदंमुद्धः।तथापिश्लाघ्यमेतन्नोवयंस्त्रीरू
पाः।किला॥अथशोकजडोदीनोमज्जाहीनोमलान्वितः।वियत्सस्मभविष्यामितंतःपरिभवास्पदम्।मयाशिशातनात्कार्यंशत्रुक्षणंपि
तुः।जीवितंनस्पृहायंत्नंसत्यायंतत्कथंमया।किंत्वत्रमन्येकर्त्तव्यंत्योगोभोगस्पयोवितः।सत्वापिनोपकारायतन्नंग्याः।किंतुसर्वथा॥
मयानृत्रासंकर्त्तव्यंनोपकार्यपकारिच।यामदर्थंत्यजत्याणांस्नदर्थंत्यामिदंमम।इतिस्फुत्वामतिंमोत्थनिष्पायोदकदानिकं॥क्रियाश्चा
नंतरंकृत्वाप्रसुवाचक्रुनद्यजः।यदिसामममतत्वंगीनम्याद्भार्यामदालसा॥अस्मिंजन्मनिनान्येमेभवत्रीसहचारिणी।तामृतेनेष्टंगासावा
गंधर्वतनयामम॥नभोक्ष्येयोषितंकांचिदितिसत्यंमयोदितं।सधर्मचारिणींपत्नीतांमुक्त्वागजगामिनीं।काचिनान्याकरिष्यामितेनसत्यंम
योदितम्।एवमंपरिमज्यस्त्रिभोगान्त्यक्तवान्सदा॥क्रीडन्नास्तेसमंतुल्यैर्दृश्यमिःशालमंपदा॥एतत्कृष्णपरंकार्यंततत्केनशक्यतेकर्तुमन्येनद्रु
ग्राणमीश्वरैःकिमुतेतरैः।इतिवाक्यंतयोश्रुत्वाविमर्शंप्रेमन्यीता।विस्मयंचाहतोपुत्रोनागरुग्रायहसंस्त्रिव॥यद्यशक्यमितिज्ञात्वानकरिष्यं
न्निमानवाःकर्म्मएवधर्म्मयोगकर्म्महानिमतः परं॥अरेभेमनरःकर्मस्वपौरुषमहापपन्नानिष्यानिःकर्मणोदैवेपौरुषेवव्यवस्थिता।
तस्माद्दृहंतथायत्नंकरिष्येपुत्रकारितः।तपस्वयांसमास्थायययथेतन्मेस्यतेचिरात॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥एवमुक्त्वासनागेंद्रःस्नात्वाचतरणां
गिरेः।तीर्थंहिमवतोगत्वातपस्तेपेसुदुश्चरम्॥उष्णवर्गीमिश्चतत्रत्रदेवीसरस्वती।तन्मनानिय नाहारोश्वात्रिषवर्षाण्यनुतः॥ ॥
अश्वतरउवाच॥ ॥जगधात्रिमहंदेवीमारीराधत्रुतांमोघेषणाप्यमिरसाक्षस्यनिसरस्वती।सदमहंदेवीयत्रसर्वप्रतिष्ठिता।अक्षरंपर
मंब्रह्मचिश्चंचैतन्यलक्षणात्मकं।दारुण्यवाग्निरुतोवाहेमोप्राश्यपरमाणवः।तथात्वयिस्थितंत्रैलोक्यजगद्वेदमयोघतः।ॐकाराक्षरमंस्थानंयते

देविस्थिरास्थिरं॥तत्रमात्रात्रये सर्वमन्तियद्देविनान्तियो।स्त्रयोलोकास्त्रयोदेवास्त्रैविद्यंपावकत्रयं।त्रिधाज्योतिंषिवर्णाश्चत्रयोधर्मादयस्तथा
॥त्रयोगुणाःस्त्रयःशब्दास्त्रयोदोषास्तथाश्रमाः।स्त्रयःकालास्तथावस्थापितरोहर्निशादयःएतन्मात्रात्रयंदेवितवरूपंमरस्वति।विभिन्नदर्शना
मार्गाब्रह्मणोहिसनातना।सोमसंस्थाहविस्संस्थाःपाकसंस्थाश्चसप्तयाः॥तास्त्वद्द्वारेणादेवीक्रियन्तेब्रह्मवादिभिः।अनिर्देश्यंतयाचै
न्यदृष्टमात्राश्रितपरं॥अविकार्यन्तयंदेव्यपरिणामविवर्जितंतथैवचपरंरूपंयन्नशक्यमयोरुं।पंचास्येननवाजिह्वातालोष्ठादिभिस्त्यते
॥इडेपिचमवोब्रह्मावंद्यादेवीज्योतिरेवच।विश्वावसुश्चित्रश्चरूपोविश्वेत्रयःपरमेश्वरः॥सारस्यवेदंभवेदोक्तंबह्वृशाखास्थिरीकृतं॥अना
दिमध्यनिधनमदमत्रमदेवतं॥एकत्वनेकनाप्येकंभवभेदसमाश्रितं॥अनारब्धमहंकारंचवक्तारंविगुणाश्रयं॥नानाशक्तिमतामे
कंवाक्तिवैभाविकंपुनः।सरवासुरवंप्रहृष्टोरब्धंरूपतत्वंविनाविवेते॥एवंदेविस्थितावाग्नसकलैनिःकलंचयत्।अद्वैतावस्थितेब्रह्मयवद्दे
तेव्यवस्थितं॥येर्थानित्यायेविनश्यंतिवाच्येयेर्थास्थलायेचमृत्मानिमुह्मः॥येवाभूमौयेन्तरिक्षेच्यतोवातेषातेषांतत्वएवोपलब्धिः।यथा
मृन्नैयंघटमृन्नैसमस्तंयद्घमृतेघेवमेकंवेकिंचित्तयद्देव्यस्तिद्यानलेखेन्तोवातस्तवद्वत्स्वरेव्यंजनश्च॥एवंस्थितातदादेवीसोजिह्वा
सरस्वती॥घस्मुवाचमहादेवीत्मानंनागमश्चतरंततः॥ ॥सरस्वत्युवाच॥ ॥वरंतेकंबलश्रातःप्रयच्छाम्युरगाधिप॥तउच्चैर्नाघदास्या
प्रियन्नेप्रनासिवन्नते॥ ॥अश्वतरउवाच॥ ॥महायंदेविदेहित्वंसर्वंकंबलमेवमे।समस्तस्वरसंबद्धमुभयोसंप्रयच्छदः॥ ॥सरस्व
त्युवाचसप्तस्वराग्रामरागाःसप्तपन्नगसत्तमः।गीतकानिचसप्तैवतावत्यश्चाभिर्छनाः।स्थाना।नैकोनपंचाशत्तथाग्रामत्रयंचयत्। राम
एतन्मर्वभवान्नातकंवलश्चेवतेसखा॥ग्राप्यतेमत्प्रसादेनभुंजंवैंद्रापरंतथावज्रविधेपरंतालंत्रिःप्रकारंलयत्रयं॥घनित्रयंतथातोर्घ ४०

मयादनंचवज्रविधं॥एतद्वान्मत्प्रसादत्पन्नगेंद्रापरंचयत्॥अस्यांतर्गतमायांनंस्वरव्यंजनयोश्चयत्र॥तदशेषंमाया दत्तंभवतःकंबलस्य
च॥यथानान्यास्पन्नगेंद्रोकेपातालेवापिपन्नगैः।प्रणेतारौभवन्तौचःसर्वस्यास्यभविष्यतः।पातालेदेवलोकेचभूर्लोकेचैवपन्नगैः।इत्युक्ता
मालदादेवीसर्वज्ञिह्वासरस्वती।जगामादर्शनंसद्योनागस्यकंबलेक्षणा।तयोश्चतथाक्षत्रंश्चात्रेसर्वप्रजायतः।विज्ञानंतभयोरत्यंप
दंतालस्वरादिकं।ततःकैलासशैलेंद्रेनीखरास्थितमीश्वरं॥गीतकैःसप्तभिर्गीतंत्रीलयसमन्वितैः।आराधयद्देवमनंगागहरंहरं।
प्रवक्ष्यध्वंरयंत्रमुभौसंहननावक्त्रलोः।घातनिशायांमध्याह्नेसंध्ययोश्चापितत्परौ।ततःकालेनमहतास्रयमानोवृषध्वजाः।तुतोषगा
तकैलोक्यप्राहसंपूज्यतांवरः।ततःप्रणम्याश्वतरःकंबलेनसमन्नदा॥व्यज्ञापयन्महादेवंप्रीतिकंचउमापतिं।यदिनोभगवा।स्प्रीतोदेव
देवत्रिलोचनः।ततोयथाभिलाषीतंवरमेतप्रयच्छनोमृनाकंबलयाश्चस्पत्नी देवमदालस्मातेनैववयसामद्योद्वहेन्नवेषयाउमे॥
जातिस्मरायथाप्रवैतद्वकांतिसमन्वितौ॥योगिनायोगमाताबजायतांवचनोतव॥ ॥महेश्वरउवाच॥ ॥यथोक्तंपन्नगश्रेष्ठमर्वमेत
द्भविष्यति।मत्प्रसादसंदिग्धंशृणुचेदंअंगमश्रद्दीवसानेप्राशिष्यमध्यमंपिंडमात्मना।कांप्रंचेमप्रबुध्यायकुरुत्वंपिंडप्रजनंत
तदणादेवमासुभूभवता मध्यमान्कणात्॥सप्तत्यन्नातिकल्माणीतथारूपायथाभृता॥एतच्छ्रुत्वातंतसीतुप्राणीपत्यमहेश्वरम्।र
सातलप्रतुप्राप्तोपरितोषसमन्वितौ॥तथाचक्रतवान्श्रेष्ठंसनागकंबलाउगः।पिंडंचमध्यमंतद्वयथावदुष्णुकवाः।तमभिध्यायतःका
मन्नतमान्तुमध्यमा।जज्ञेनिश्वसतस्तस्यरूपामध्यमान्कणात्।नचापिकथयामासकस्यचिसुअंगमः।अत्रहेतांसुदेनात्रीग्रिर्ग
मधारयत्॥तौचवद्दिनमागत्यसतोनागपतेःसुखं।कृतवंजेनमहितौचित्रांगतेःमराविव।एकदाउसतोप्राहसनागोश्वतरोसुवे॥

यन्मयापूर्वमुक्तंहि क्रियतेतन्नतत्तथा।सराजपुत्रोसुवयोरुपकारीममंमतिं।केननानियतेवत्साउपकारायमानदः।एवमुक्तोततस्ते
नपित्रास्नेहवत्राप्तगो।गत्वातस्पुरंसरव्यारेमेतेनेनधीमता।ततःकुवलयाश्वंहत्वाकिंचित्कथान्तरं।अकृतोव्रणमोयैतौस्वगे
हगमनंप्रति।तावाहदृषदश्वोमोनाब्रिदंभवतोगृहे।धनवाहनवस्त्रादियन्मदीयंतथैववां।।मद्यस्यवांछितंदाउधनंरत्नमथापिवा।त
द्दीयतांद्विजश्रेष्ठौयादेवांप्रणयोमयि।।येतावताहंदैवेनवंचितोस्मिदरात्मना।।यद्दवर्ष्यांममत्वंत्रोमदीयेक्रीयतेगृहे।यादेवांप्रस्थियं
कार्यमनुग्राह्योस्मिवांयदितद्दनेममगेहेवममत्वमनुकल्पतां।सुवयोर्यन्मदीसंतन्नाप्रकंसुवयोःस्वकं।।एवमस्त्यंविज्ञानीतंसरवा
प्राणोवहिश्वरः।पुनर्नैविंविमित्रोहंवक्तव्योहिद्विजोत्तमौ।मत्प्रसादपरौप्रीत्यासायिनौहृदयेनमे।।ततस्तेहाऽब्रवंदनौताउभौत्रागतनेह
नौ।प्रीत्यानृपतेसुतंकिंचित्प्रणयेकोयिन्नमे।।कृतध्वजननंसंदेहोयथोवाहभवानिदम्।।तथेवचास्मन्मनसिनात्रचित्यमतोन्यथा।।
किंचावयोःसमंपित्राप्राक्तमेतन्महात्मना।इष्टंकुवलयाश्वंतमिच्छामितिपुनःपुनः।ततःकुवलयाश्वोमौसंछाद्यवरासनात्।
।यथाहतन्नरेसुत्काप्रणामंमकरोद्विजौ।। ।।कुवलयाश्वउवाच।। ।।धन्योहमतिप्रणयोहकृत्योस्मिसदृशंमया।।यन्नानोमामभि
दृष्टकरोतिप्रणवंमनः।निष्टतासुगच्छामस्मानाज्ञाप्यंमप्यहं।।नातिक्रोतुमिहेच्छानियद्ध्यानंस्पशयाम्यहं।। ।।पुत्रउवाच।। ।।
एवमुक्तायमौसोथसहनाभ्यांनृपात्मजः।प्राप्तश्चगोमतिंपुण्यांनिर्गम्यनगराद्बहिः।तंमध्येनयमुस्तेवैनागेंद्रपनंदनाः।मेनेव राम
राजपुत्रोमोपरित्वस्यास्मयोगृहे।ततश्चाकृष्टयानालंताभ्यांनिनोनृपात्मजः।।पाताले दृशौचौभौसपन्नगकुमारकौ।फणाप्राणा ४१
कृतोद्योतोव्यक्तस्वस्तिकलंक्षणौ।।विलोक्यतौसुरूपांगौविस्मयोत्फुल्ललोचनः।।विस्मयचाब्रधाद्दवेणामाधुभोद्विजसत्तमौ।क

सत्यवाक्यमुदाहृतोत्रानिमद्धनिचात्मवान्यथोपभोगंभुजेमभोगमाकृ।। ।।मार्कंडेयपुराणेपुराणेमहालमोपाख्याने।।पुत्रउ
वाच।। ।।कृताहारंमहात्मानमाश्रिपंपवनाशिनं।।उपासंचक्रिरेपुत्रोभूपालतनयास्ततः।कथाभिरनुरूपाभिःसमहात्माश्रजंगमः
प्रीतिसंजननयामासपुत्र मरुत्पुत्रवाचहतवभद्रमुखंहिगेहमभ्यागतस्यतव।कर्त्तव्यमस्त्रज्ञाशंकोपितरीवसुतोमयि।हिरण्यं
वासुवर्णंवाधनंवाहनमासनं।यद्वाभिमतमत्यर्थंदुर्लभंतद्ददामि।। ।।कुवलयाश्वउवाच।। ।।भवत्प्रसादाद्भगवन्सुवर्णादिसुहे
मम।पितुरग्निप्रसाद्यापिनकिंचित्कार्यमीहशैः।।तोवर्षसहस्राणिषासप्तमांबुधरां।तथैवत्वयिपातालत्रमेयाज्ञेसुरवंमनः।तेसमा
प्याःसुप्तपाश्चयेवापितरिजीवतो।तृणाकोटिसमंविप्रनंतारूपाद्विजकोटिषु।प्रियाणिदुल्यशिष्टानिनहृदेहमनाप्रयं।जनेवाप्रियतेविप्र
योवनेकिंतुनाग्निमे।असत्यर्थेहृणांयाड्राप्रवणंजायतेमनः।सत्यशेषकथंयाड्रांप्रमाजिह्मकारिष्यति।यैर्वित्तंधनंकिंचिदस्मद्देहेप्रि
वा।पितृवाक्यनरुद्धायांसंप्रितासुरविनोहीते।येनुवात्मात्मभृत्येवपिनापित्रोरुदंविनः।तेषरवाद्यादवि मान्नमेधावैवचेतः।तद्व
यंतत्प्रसादेनधनरत्नादिसंचयान्।पितृमकाक्षयछामःकामनोनित्यमर्थिनां।तन्सर्वमिहसंप्राप्तंयदेप्सुगलंतव।महद्भाग्यंनाहृ
ष्टंयदस्यर्शमाप्तवान्।। ।।पुत्रउवाच।। ।।इत्येवंप्रार्थितंवाक्यमुक्तःपन्नगसंभः।प्राहराजसुतंप्रीत्यापुत्रयोरूपकारिणं।यदिदत्तसु
वर्णादिमत्तोवाप्तनतेमनः।यदन्यनसःप्राप्तेनहृदिदंदाम्यहं।। ।।कुवलयाश्वउवाच।। ।।भगवंस्तत्प्रसादेनयाचितस्यगृहेमम।
सर्वमस्तिविशेषेणसंप्राप्तंतवदर्शनात्।।कृतकृत्योस्मिचैतेनसफलोजोवितंमम।।यदंगमक्षेषमितस्तवदेवस्यमानुषः।।ममोत्तमांडैःवत्या राम
दरजमायादिहाम्यदं।कृतत्तेनैवनप्राप्तंकंमयापन्नगेश्वर।।यादेवचशंदानवोचरोप्रेमनसेमितः।तत्सुपेकर्म्ममेस्कारोहृदयान्मा ४२

थयामासउत्तोचपितरंपन्नगेश्वरं॥शीघ्रंगच्छतरंनागंमाननीयंदिवौकसां॥रमणीयंतनोपश्यत्यातालंसकृपात्मनः॥कुमारैस्तरुणैर्हृद्यै
रुरगैरुपशोभितं॥तद्दृष्ट्वनागकन्याभिःक्रीडंतीभिरितस्ततः॥चारुकुंडलहारांहि स्त्रीरागिगगनंयथा॥गीतशब्दैस्तथान्यत्रवीणावेणुस्वरा
न्वितैः॥मृदंगपणवाद्यानांघोषैर्विवेशमहतांकुलं॥विद्यमाणासपातालंनयद्योगबलेजितः॥सहताभ्यामभिष्टाभ्यांपंन्नगाभ्यांपरिवृतः॥ततः
प्रविशतेसर्वेनागराजनिवेशनं॥दृष्ट्वासंमहात्मानमुरगाधिपतिंस्थितं॥दिव्यमाल्यांबरधरंदिव्यकुंडलभूषणं॥स्वच्छमुक्ताफलं
ननाहारविहारोपशोभितं॥कैयूरिणंमहानागमासनेसर्व्वकांचने॥मणिविद्रुमवैडूर्यज्वालांतरितरूपकेसताभ्यांदर्शितस्तत्रस्तातोस्मा
कमसाविति॥चारःकुवलयाश्वोयंपित्रेवामोनिवेदितः॥ततोननामघरणोनागैस्तस्यकृतध्वजः॥तमुच्छ्राप्यबलाद्गजनागःपरिव
स्वजे॥स्पर्श्वितैनमुपाघ्रायविरंजावेत्युवाचह॥निर्दिताभित्रवर्गश्चापित्रोःशुश्रूषणंकुरु॥वत्सध्रुवस्यकथनेपरोह्यसपितेगुणाः॥भव
तोममपुत्राभ्यामाभ्यांवैनिवेदिताः॥तदेतेरेवहेर्द्यामनोवाक्कायचेष्टितैः॥जीवितंगुणिनःश्लाघ्यंजीवंत्रपिशृतोगुणाः॥गुणावो
न्निवृतिपित्रोःशत्रूणांप्रमनस्विच॥करोत्यात्महितंकृत्स्नंनृविश्वासंचमहाजने॥देवताःपितरोविप्रामित्रार्थिकुलादयः॥वांछवाश्च
नयेछंतिजीवितंगुणिनश्चिरं॥परिवादनिवृत्तानांदुर्गतेषुदयावतां॥गुणिनांसफलंजन्मसंश्रितानांविपद्गतेः॥ ॥पुत्रउवाच॥
॥एवमुक्तासतंवीरंपुत्रंविदमथाब्रवीत॥ध्रुवंकुवलयाश्वस्यकर्त्तुकामोभुजंगमः॥स्नानादिकंकर्मकृत्वासर्वमेवयथाक्रमं॥
मधुपानादिकंभोगमहारीदियथेप्सितं॥ततःकुवलयाश्वेनहृदयोत्सवकृतया॥कथयाह्यल्पकंकालंस्थास्योहृष्टेनसं॥अ
नुज्ञप्तेनतंमौनीवाचःशक्रजितःसुतः॥तथाचकारासौसपतिःपन्नगानामुदारधीः॥प्रेम्णातेरात्मजंश्रुत्वानंदनैर्म्महोरगाणांमधिपःस

व्ययेनुमोमुवार्णप्रणिरुलादिवाहंनयहृप्रासनं॥स्त्रियोन्नपानंपुन्नाश्चवारुमाल्यानुलेपनं॥पतेवविधिष्ठाकामागीतवाद्यादिकंचयन॥सर्वम
तन्ममप्रमतंफलंपुरापवनस्पतेः॥तस्मान्नरेणातत्फलमेकेयत्नःकृतात्मना॥कर्त्तव्यःपुण्यसंग्रहानांनकिंचिदुविदुर्लभं॥अश्वतरउवाच॥ ॥
एवंभविष्यतिप्राज्ञतद्धर्म्माश्रितामतिः॥सन्त्यैवेतत्फलंमर्त्यैधर्म्मस्योक्तंयथाचया॥तथाप्यवश्यंमद्दृष्टमागतेनच्चषाधुना॥ग्राह्यंयन्मातु
पेलोकेहःप्रापंभवतोभंता॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥तस्यतद्वचनंश्रुत्वासतदाभृपनंदन॥प्रस्थावलोकनंवक्तुंपन्नगेश्वरपुत्रयोः॥तत
स्तौप्रणिपत्योरोजपुत्रस्ययन्मतं॥तस्मिन्सकलेवीरेकथयामासतुःस्फुटं॥तातास्यपत्नीदयिताश्चत्वेमेविनिपातितम्॥अत्यनद्द
यिताप्राणाद्विप्रलब्धाहरात्मना॥केनापिकृतवैरेणदानवेनकुबुद्धिना॥गंधर्वराजस्यसुतानाघ्राख्याताभवालसा॥कृतज्ञोयेततस्तात
पतित्वंकृतवानिमाम्॥नान्याभार्याभवित्रीतिवर्ज्जयित्वामदालसां॥इष्टंतावत्सवीरोतयंवीरोकृतध्वजः॥तातवांछतियद्येतक्रियेते
नस्कृतेभवेत॥अश्वतरउवाच॥ ॥श्रुत्वैवंयोगिनोयोगमाहृत्यैरेवताहृशः॥कथयेतद्धिनास्वप्नमायांचक्रेवरोदितां॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥
प्रणिपत्यभुजंगेशंपुत्रःशक्रजितस्ततः॥प्रत्युवाचमहात्मानंप्रेमलज्जासमन्वितः॥मायामयीमप्यसुनाममतातोमदालसां॥यदिदृशी
यतेमन्येपरकृतमद्यहं॥ ॥अश्वतरउवाच॥ ॥तस्मात्यश्येस्वत्सत्वमायांचेतद्दृष्टुमिच्छसि॥अनुज्ञान्योभवेद्वेहेबालोथभ्यागतोसु
हृ॥ ॥ऋउवाच॥ ॥आनयामासनागेंद्रोहृद्येगुप्तांमदालसां॥तेषांसमक्षंहनार्थायजगतांचततःस्फुरं॥दर्शयामासतनदानाजपुत्रासतो
शुभामेयनवेनितेमायानाजपुत्रमदालसा॥पुत्रउवाच॥ ॥मद्दृष्ट्वायतदानन्दोनक्षणाद्विगतत्रपः॥प्रियेतिताप्रभरवंययोवाचहृदा
यंत्रानिवाम्यप्रासचवनागश्चश्वतरत्वरन्॥ ॥अश्वतरउवाच॥ ॥मायेयंपुत्रमास्मान्हीःप्रागेवकथितंतव॥अतद्वोनमुपेत्याज्ञ

मायासम्पर्शनादिभिः ततः पपात मोदेन्यासन्मूर्च्छयारिहृतः। हा प्रियेति वदन्मोहाच्चित्रयामास भामिनी। मोहो ममायनो वेति नालं प्रत्यवानहं। मनोहं पातिनो राणो विनाशस्त्रनिपातितः। प्रायेनिदर्शितानेन प्रिया प्रायेति वैस्फुटं। वास्वकुतेजसांभूमेराकाशस्यचवेष्टया ॥पुत्रउवाच॥ ॥ततः कुवलयाश्वंसमाश्वास्यभृगप्रभः। कथयामासतन्मर्वं मृतसंजीवनादिकं। ततः प्रहृष्टः प्रतिलभ्यकान्तांप्राणास्यनागानेजमाजगाम। आरण्यमानः स्वपुरंप्रश्वमारुह्यसंविज्ञेनप्रभुपेतं॥ ॥इतिमार्कण्डेयपुराणेमदालसोपाख्याने॥ ॥ पुत्रउवाच॥ आगम्यस्वपुरंसोप्यपित्रोः सर्वमशेषतः। कथयामासतत्त्वज्ञः यथाप्राप्तापुरामृता। ननामूमाचतुरणोश्वश्रूश्वसुरयोः शुभा। स्वजनंचयथापूर्ववेदनाश्लेषणादिभिः। हृजयामासतत्त्वज्ञो गीयथान्यायंयथावयः। ततोमहोत्सवोजज्ञेपौराणोतत्रवैपुरे। मत ध्वजश्चपुत्रिरंनयारेमेसुमध्यया। निर्झरेषुवशैलानांनिम्नगापुलिनेषुच। काननेषुत्तरम्येषुवनेषूपवनेषुच। युगेषुदम्पतीष्टप्रानाका य
म्बिकामोपभोगतः महतेनातिकाम्यसुरेमेरम्यासुश्रमिषु। ततः कालेनमहताशत्रुजिन्मनराधिपः। सम्यविप्रेः सम्यवसुधांकालधर्म्म
मुषेयिवान्। ततः पौरामहात्मानपुत्रंतस्यसुतध्वजं। आश्यर्षिवंतमुराजानेऽदाराचारवेष्टितां। सम्यक्पालयंतंसम्यप्रजाःपुत्रानिवौरसा
न्। मदालसायाः संयज्ञेपुत्रः प्रथमजः सुतः। तस्यचक्रेपितानामविक्रान्तइतिधीमतः। उउक्तुलेनवैभृत्याजहारचमदालसा। सविप्रदा
लसापुत्रंबालमज्ञानशायिनं। उल्लापनबलेनाहरुदन्तंविस्वरं। शुद्धो सिसोतननोसिनामकृतंहितत्कल्पनयाधुनैव। पंचात्मकंदे
हमिदंनतेस्तिनैवास्यत्वंरोदिषिकुस्महेतुनिवाभवान्। दोषविस्वजनाशङ्कोयमासाद्यमहीसमूहः। विकल्पमानोविविधैर्गुणार्थै राम
र्गुणाश्चभोताःसकलेन्द्रियेषु। भूतानिभूतैःपरिदुर्बलानिन्नद्विंसमायान्नियतेहपुंसां ४३

श्चभोताःसकलेन्द्रियेषु। भूतानिभूतैःपरिदुर्बलानिन्नद्विंसमायान्नियतेहपुंसां। अत्रांबुपानादिभिरेककस्यनातेस्तिन्नद्विर्व्रवतेवं
स्तिहानिः। बद्धंतुकोशीर्यमाणोनिजैरमित्रस्त्रिंशूदेहेमूदतोमाऽत्रजेप्यः। शुभाशुभैःकर्म्मभिर्देहमेतन्मदादिभूदैःकंचुकस्तेपिनद्धः।
नातेतिकिंचिन्नयेतिकिंचिन्नवेतिकिंचिन्नतवेतिकिंचिन्न। प्रमेतिकिंचित्रप्रमेतिकिंचिद्भेतसंघंवन्नधामालयेथा। सुखानिजःस्वोपशमा
यभोगसुखायजानातिविमूढचेताः। तान्येवदुःखानिपुनःसुखानिजानातिविद्वानविमूढचेताः। हासोछिसंदर्शनमात्रिकेषुप्रमत्तमुन्मत्तवन्न
लुषंवमायाः। कुघादियानंपिशितंधनेतस्थानरतेः कित्तरवो नयोविदायानद्वितोयानगतंचदेहंदेहेपिचान्यापुरुषोनिविष्टः। प्रमत्तमु
र्व्यांनतथायथास्वदेहेनिमात्रंवतमूढतेषा॥ ॥मार्कण्डेयपुराणे॥ ॥जउउवाचवईमानः [illegible] राजपुत्रादिने। तमुल्लायादिनात्तोधमन्न
यन्निर्म्मलात्मकंयथायथाचलंदेहेयथालेप्रमतिपितः। तथातथात्मवोधंवमोवापमात्मापितेः। इक्षतयामतनयोजन्मप्रभृतिवोधितः।
चकारनप्रतिप्राज्ञोगाहेस्वंप्रतिनिर्म्मगः। द्वितीयोस्याःसुतेजज्ञेतस्यनामाकरोत्पिता। सुबाहुरयमित्युक्तेमाजहासमदालसा। तमप्येवंप
थापूर्ववालमुल्लापवादिनीयपूर्ववाल्पान्मा [illegible] यतथावोधमहामतिः [illegible]। द्वितीयंतनयंजातंमराजाशत्रुमर्दनः। यदाहतेनमाछत्र
जहासानिचिरंपुनः। तथैवसोपितन्नग्राबालवादेवबोधितः। क्रियाश्चकारनिकामे। नकिंचिन्नृपकारणावतुर्थस्यसुतस्यायविकीर्ष
न्नभूमिपः। ददर्शतांशुभाचाराग्रीष्टहासमदालसां। तामाहराजाहसतीं किंचिद्धोहृद्यवित्तनः। क्रियमाणेःसकृन्नात्रिकथ्यतांहास्यका
रणं। विक्रान्तश्चसुबाहुश्चतथान्यःशत्रुमर्दनः। शोभनानीतिनाप्रातानितानिप्रन्येकृतानिवै। योग्यानिक्षत्रचेष्टानांशौर्यादीयसुतानिचात्र
मन्येतानिवाभद्रेयदितेप्रनमिच्छितं। तदाम्यक्रियतांनामचतुर्थस्यसुतस्यमे॥ ॥मदालसोवाच॥ ॥प्रयाज्ञाभवतः कार्यामहाराजयथा

द्धमांतथानाम्नकरिष्यामिचतुर्थस्यसुतस्यमे। अलर्कइतिधर्म्मज्ञःख्यातिंलोकेषुयास्यति। कनीयानेषनेपुत्रोमतिमांश्चभविष्यति।
॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥तंकृत्वानामपुत्रस्यकृतंमात्रामहीपतिः। अलर्कंरतिसंवर्द्धंपुत्रस्येदमथाब्रवीत्॥भवत्यायदिदंनाम्नमपुत्रस्यकृ
तंमुमे॥किमीदृशंमम्भूदर्थःकोस्यप्रदालसे॥ ॥मदालसोवाच॥ ॥कल्पनेयंमहाराजकृतःसत्यवहरिकी॥वत्कृतानायथानाम्नी
र्भूगुभूपनिरर्थताम्॥वदन्निपुरुषःप्राज्ञोव्यपिनपुरुषंयतः॥क्रान्तिर्घगतिरुद्दिष्टादेशाद्देशान्तरंगमा॥सर्व्वगोनप्रयातीहव्यायीदेहश्व
रोयतः॥ततोविक्रान्तसंज्ञेयंमतामम्निरर्थिका॥सुवाद्गतिसंज्ञायाकृतान्यस्यसुतस्यते॥निरर्थामाष्टमूर्त्तेत्वात्पुरुषस्यमहीपते॥पुत्रस्यायत्क
तंनाम्नतत्तायस्यारिमर्द्दनः॥मन्येनचाप्यसंवर्द्धंशृणुवाप्यत्रकारणं॥एकएवशरीरेषुसर्व्वस्यपुरुषोयदा॥तदास्यराजक्रःशत्रुकोवमित्रमि
हेष्यते॥शत्रैर्मृतानिहृयन्तेअमूर्त्तिर्म्मर्यैतेकथंक्रोधादीनांएयभावकल्पनेयंनिरर्थिका॥यदिमंव्यवहारार्थंप्रसन्नामप्रकल्प्यते॥नाभि
कस्मादलर्कोख्येवैयर्थ्यंभवतोप्रतम्॥एवमुक्तस्तदामाधुप्रहिष्यामहीपतिः॥तथेत्याहप्रहृद्दियतांतथ्यवादिनी॥तेवापिसा
सुश्रूर्यथाएवंसुतांसया॥प्रावोवर्द्धयजननंनाम्नावाचमयार्थिनः॥करोषिकिमिदंमूढेममाभावायमेततेः॥दुष्टावबोधदानेनयथाएवंसु
तेषुमे॥यदिनेम्नियंकार्यंयदिग्राह्यंवचोमम॥तदेनन्नयंमार्त्रेप्रहृत्तेःसत्रियोजय॥कर्म्ममार्म्मःसदुद्देनंवदेनिर्गमष्ठानि॥पितृपिंडनिवृ
श्चनेवंमात्रेभविष्यति॥पितरोदेवलोकस्थास्तथातिर्यक्त्वमागताः॥तद्दमनुष्यतांजाताःसतवर्त्मचयेस्थिताः॥तान्सुएणानसुएणांश्चज्ञात्वा
स्वटपरिसुज्ञात॥पितृोदकप्रदानेननरःकर्म्मणवस्थितः॥मादाप्यायमतेसुसुतहृद्देवातिथानपि॥दैवैर्म्मनुष्यैःपितृभिःप्रेतैर्भूतैःसगुरुत्यकैः
॥वयोभिःकृमिकीटैश्चनरएवोपजाय्यते॥तस्मान्नत्वंगिपुत्रोमेयत्कार्यंक्षत्रयोनिभिः॥पैहिकामुष्मिकायालंत्रकर्म्मप्रतिपादय॥नेनेवमु

क्तासाभर्त्रोविरंनारीमदालसा॥अलर्कंनामतनयंप्रोवाचोल्लापवादिनी॥पुत्रवर्द्धस्वमद्वर्द्धर्म्मनोनंदयकर्म्मभिः॥मित्राणामुपकारायदुर्द्द
दंनाशनायचाधन्योभिरयोवसुधाप्रशत्रुरेकश्चिरंपालपितामिपुत्रानत्यालनादिदुःखोपभोगंधर्म्मफलेप्राप्यामिवामरत्वंयज्ञैर
नेकैर्द्विजवाव्यजस्वत्रंत्रैहिजागरितोपाश्रितोपाश्रितांश्चत्रियश्चकामैरुलैश्चिरायसुद्दैरपूजोषयेतामिवीरावालोप्रनोनदृष्यबांध
वानांगुरोस्तथाज्ञाकरोतेःक्षमारःस्त्रीणांसुवासकुलस्यपूषणानांनद्वेवनेवक्षवंतेवराणांराद्यंकुर्वसुहृदोनदृष्येयाःसाधु
तरंस्तानयत्नेर्यजेथाःदुष्टात्रिघ्नेरिणाश्चाजिमध्येगोविप्रार्थेवस्मसृंजेथाः॥ ॥मार्कण्डेयपुराणेमदालसोपाख्यानेप्र
हन्नानुशासनंनाम॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥एवमुल्लाप्यमानस्तुप्रत्रमात्रादिनेदिने॥वन्धेवपसावालोवुद्ध्वाचालर्कसंज्ञकः॥
सकोमारःकमासाद्यसतस्तुजसुतस्तदाकृतोपनयनःप्राज्ञःप्रणिपत्यहमातरं॥प्रयायदेग्वकर्त्तव्यमैहिकामुष्मिकायये॥ततो
यवदतन्मवेंप्रब्रूयावनतस्यमे॥ ॥मदालसोवाच॥ ॥वन्मराष्ट्राभिषिक्तेनप्रजारंजनमादितः॥कर्त्तव्यमैहिकामुष्मिकायवे॥सु
खायवदतसर्वप्रब्रूयावनतस्यमे॥ ॥मदालसोवाच॥ ॥वसराष्ट्राभिषिक्तेनप्रजारंजनमादितः॥कर्त्तव्यमविरोधेनस्वध
र्म्मस्यहीष्टतः॥व्यसनानिपरित्यक्तसन्मूलहरणानिवै॥आत्मारिषड्वर्गःसंरक्ष्योवहिर्म्मत्रविनिर्गमात्॥अदृष्टधानारामप्रोक्तिस्व
पक्षस्यविराधया॥तथाराजाथसंदिग्धंवहिर्म्मत्रविनिर्गमात्॥दुष्टादुष्टाश्चजानायादमात्यानारिदोषतः॥चारैश्चराज्ञस्थाशत्रोरन्वे
ष्टव्याःप्रयत्नतः॥विस्वासोनतुकर्त्तव्योराज्ञामित्रात्मवेत्तुना॥कार्यायोगादमित्रेपिविश्वसानराधिपः॥स्थानतुद्दिश्यसंज्ञेनयाज्ञ
णविदितात्मना॥भवितव्यंनरेंद्राणानकाप्रवशवर्त्तिना॥षाण्णांत्मामंत्रिणांश्चैवततोरक्ष्यामहीश्वरा॥ज्ञेयाश्चानन्नरंयोगाविरुध्येतत

नोरिभिः॥ यस्त्वेतानविजित्यैव वैरिणो विजिगीषते॥ सोऽजितात्माजितामात्यः शत्रुवर्योऽवधेतेऽस्माक्रोष्टुर्यः पूर्वजयाः पुत्रमहीभृता॥ तज्जयेद्विजयो राज्ञो राजानश्चपतिर्जितः॥ कामः क्रोधस्तथा लोभश्चत्वारो मानसास्तथेवच॥ हर्षश्चशत्रवोह्येतेनाशायकुमहीभृता॥ कामप्रभवमक्रमात्मानंस्मृत्वापापेऽत्रियोनिनं॥ निवर्भयेन्नथाक्रोधादुद्भवादात्मजः॥ हतेभेलेनथालोभात्मदाहेनद्विजैर्हतं॥ मानाहनपुषःपुत्रं॥ हनंहर्षात्सुरजयम्॥ एभिर्जितैर्जितंसर्वंमरुत्तेनमहात्मना॥ स्मृत्वाविवर्जयेदेतान्यदीषांश्रमहीयसिः॥ कोलकोकिलभृंगाणांवकव्याघ्रशिखंडिनां॥ हंसऋक्षटलावानांग्रिहीनेचारितंनृप॥ कीटकस्यक्रियाकुर्याद्विपञ्जेश्वरः॥ चेष्टांपिपीलिकानांचकालेभूयःप्रदर्शयत्॥ ज्ञेयाग्निविस्फुलिंगानांबीजवेष्टाचशाल्मलेः॥ चंडसूर्यस्वरूपंचनीत्यर्थंपृथिवी॥ क्षितां॥ चंधकीपद्मसरभेभूलिन्यार्गुर्विणीस्तनात्॥ पक्षात्रयेणाचादेयातद्वत्पुत्रालयोषितीशत्रोर्कार्यंप्रसोमानांतद्वद्यो महीपतिरुग्रांतिपंचकुर्वीतमहीपालनकर्म्मणि॥ यथेंद्रश्चनृपोमासंरनोपैद्वेणुःश्चभूगतम्॥ आप्याययेन्नयालोकान्हिरण्यैर्मंहीपतिः॥ मासानष्टौयथादित्यस्तोयंहरतिरश्मिभिः॥ सृष्टंतोवांशुयाग्नेनतथाशुल्कादिकंनृपः॥ यथायमःप्रियद्वेष्यौप्राप्तेकालेनियच्छति॥ तथाप्रियाप्रियेरोजाद्दुष्टदुष्टेसमोभवत्॥ हतंनुमालोक्यमयाप्रीतिर्माह्लायतेनरः॥ एवंयन्नृपजाः सर्वानिर्घृणामविरोत्रतिः॥ मासनःसर्वभूतेषुनिगृह्णश्वरतेयथा॥ एवंचरेन्नृपश्चारैःपौरामात्यादिवेक्षणैः॥ नलोभार्थंन्नकामार्थंन्नैर्घार्थंयस्यमानसंपदार्थैःकृष्यतेधर्म्मान्नराजा॥ स्वर्यदृच्छतिउत्पथ्याद्दीप्तोस्रद्धास्वधर्म्मारक्षनोनरान्॥ यकरोतिनिजेधर्म्मेराजास्वर्गंदृच्छति॥ वर्णधर्मानसादत्रियस्यराष्ट्रेनयाश्रमाः॥ राज्ञस्तस्य सुरवंनातपरत्रेहचसाश्वतं॥ पतद्राज्ञःपरंहत्यतंपैतद्दृष्टिकारणं॥ स्वधर्म्मच्छापनंदृष्टौचाल्यतेयकुरुद्विभिः॥ पालनेनेवभूतानांकृत

कृत्योमहीपतिः॥ सम्यक्प्रापितभागंधर्म्मस्यात्रोतिमानवः॥ ॥मार्कण्डेयउवाच॥ ॥तन्मातुर्वचनंश्रुत्वासोऽलर्कोमातरंसुतः॥ पप्रच्छामित्रयोत्तरणीश्रमात्माकम्॥ ॥मदालसोवाच॥ ॥दानमध्ययनंयज्ञोब्राह्मणास्यत्रिधामतः॥ धर्म्मोनान्यश्चतुर्थोस्तिधर्म्मस्यापदंविना॥ याजनाध्यापनेशुद्धस्तथाःहनप्रतिग्रहः॥ एषासम्यक्समाख्याताब्राह्मणस्यत्रिधाविधा॥ दानमध्ययनंयज्ञःक्षत्रियस्याध्ययंत्रिधा॥ धर्म्मःप्रोक्तःक्षितेरक्षाराजन्वश्वजीविकादानमध्ययंनस्तो वैश्यस्यापित्रिधैवसः॥ पाशुपाल्यंचकृषिश्चैवास्यजीविकाकुकर्मच॥ तद्वद्विजातिशुश्रूषायोषणंक्रयविक्रयौ॥ वर्णधर्म्मास्त्वियमेप्रोक्ताःश्रयतामाश्रमाश्रयाः॥ ब्रह्मचर्यंधर्म्मात्मंसिद्धिनरः प्राप्नोतिनयुतः॥ प्रयातिनरकंघोरंत्यप्रतिषिद्धनिषेवणात्॥ यावद्वलनोपनयनंक्रियतेद्विजन्मनः॥ कामचेष्टाक्रियभक्ष्मस्तुतावद्वतिपुत्रकाक्षत्रोपनयनंसम्यक्कृत्वाचारागुरोर्हिहोवसेत्तत्रधर्म्मोस्यकथ्यतेतन्निबोधमे॥ स्वाध्यायोयाग्निशुश्रूषास्नानंनित्यंक्षारंतथा॥ गुरोर्निवेदयेद्भाघमनुज्ञातेनसर्व्वदा॥ गुरोकर्म्मणिसोद्योगःसम्यत्रज्ञासुपयादकः॥ तेनाहूतःपठेद्वेदं तत्परोनान्यमानसः॥ पक्षंद्वौमकलान्वापिवेदान्॥ प्राप्यगुरोर्वरात्॥ अनुज्ञातोवराद्गादद्विजोगुरवेततः॥ गार्हस्थ्यात्रमकामस्तुदृष्ट्वाश्रमाचरेत्॥ चानपृष्ट्वाश्रमंचापिचरेत्तुधर्मंचेत्ययात्मना॥ नथैववानुरोर्द्वेष्टिजोनिष्ठामवाप्नुयात्॥ गुरोरभावेतत्पुत्रेतत्क्षेष्यस्तंविना॥ शुश्रूषुर्वृत्तिरेषामानोत्तमवर्णाश्रमवमोः॥ उपाहृत्यतस्मात्सस्माद्दृष्ट्वाश्रमकामयात्॥ तस्मात्मार्थिकुलंतुल्यंभार्यामरोगिणीं॥ उद्वहेद्भायतोव्यंगांदृष्ट्वाश्रमकारणाद्धनलस्वापितद्देवातेधीनय॥ सम्यवंसपीणायेद्दक्षापोषयेच्चाग्निनोस्त्रथा॥ दृत्यात्मज्ञानजाप्रयो ऽयदीनांधपतितानधि॥ यथाशक्तपात्रदानेनवयंप्रियश्रवश्रुये॥ एषधर्म्मोदृष्ट्वाश्रमस्यज्ञतावाभिगमस्तथा॥ यंनयज्ञविधानंचय

थाशक्त्यानहापयेत्। पितृदेवातिथिज्ञातिभुक्तशेषं स्वयंनरः। भुंजीतचसमंश्रुत्यैर्यमाविप्रवमात्मनः॥ एषतद्देशतःप्रोक्तोगृहस्थस्य
क्रमोमया। वानप्रस्थस्यधर्मंतेकथयाम्यत्तधार्यतां। अप्रत्यमन्ननिर्दृष्टाप्राप्तोदेहस्यवागतिम्। वानप्रस्थान्नमेवेदात्मनस्तुद्विकारणा
त्। तत्रारण्योपभोगश्चतपोभिश्चात्मकर्षणं। भूमौशय्याव्रह्मचर्यंपितृदेवातिथिक्रिया। होमस्त्रिषवणास्नानंजटावल्कलधारिता। मौनादिक
रणंचैवन्यस्मेहनिषेवणं। इत्येषआत्मसंस्कारार्थमनमश्चोपकारका। वानप्रस्थाश्रमस्यास्यद्वितीयस्योत्तरोपरः। चतुर्थस्यस्वरूपंतुश्रूयता
माश्रमस्यते। यश्चधर्मोस्यधर्मज्ञैःप्रोक्तस्तातमहात्मभिः। सर्वसंगपरित्यागोब्रह्मवर्यमकोपिता। यतेस्तियत्वमावासेनैवास्मिन्वसतिस्थिरं। अ
नारंभस्तथाहारोभिक्षान्नेनैककालिना। आत्मन्यात्मावलोकनं। चतुर्थ्याश्रमेधर्म्मोमयायत्नेनिवेदितः। सामान्यम
न्यवर्णानामाश्रमाणांचमेशृणु॥ सत्यंसौचंमहिंसाचन्यूनत्वंतथाक्षमा। आत्मशंस्यमकार्प्यंचसंन्यासेष्वष्टमोगु
णाः। एतेसंक्षेपतःप्रोक्ताधर्म्मावर्णाश्रमेतुये। एतेषुनित्यंधर्म्मेषुस्वेषुतिष्ठेन्ममन्नतः। यश्चोल्लंघ्यनिजंधर्मंस्वचर्णाश्रममंतिनं। नरोन्य
थाप्रवर्त्तेतमदाज्ञेभ्रष्टतोभवेत्। येवस्वधर्मसंत्यागात्यांक्रुर्व्वन्निमानवाः। उपेक्षन्तस्तुरूपतेरिपूत्रंप्रयात्यधः। तस्माद्राज्ञाप्रयत्नेनस
र्वेवर्णाःस्वधर्मतः। प्रवर्त्तन्नेन्यथादाद्याःछाप्याश्चैवस्वकर्म्मसु॥ ॥इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेपुरस्त्रीनृणामनेमदालसोपाख्यानंवरं॥ ॥
ऋलर्कउवाच॥ ॥एकार्यपुरुषेणेहस्वधर्मंप्रवर्त्तता। वश्यश्चस्याहकरणेक्रियायांयस्यचोद्यतिः। उपकारायसत्त्वस्यभवेत्सर्वस्यहेम
दा। यथावक्रियतेतत्रेयथावत्यत्कृतोवदा॥ ॥मदालसोवाच॥ ॥चक्रमागर्हछामास्थायनरःसर्वत्रिदंजगात्। एषाप्तिर्नेनलोकोश्रमज राम
यत्यभिवाहिता॥ पितरोमुनयोदेवाभूतानिमनुजास्तथा॥ क्षतिकाटपतंगाश्चवयांसिपशवोस्वराः। गृहछ्राः। गृहछ्रमुपजीवन्तितत ४६

स्मिंप्रयात्रिवासुखंवास्यनिरालस्येअपिनोदास्यतिवैसर्वस्याधारभूतेपवत्मधेभुव्रयीमयी। वस्यांप्रतिष्ठितंविश्वंविश्वंहेनुश्रयामतां
ऋवृक्षाःसायज्ञर्म्मध्यमवक्त्रशिरोधरः। दृष्टपूर्त्तविषाणाचसाभुस्रुक्तुन्नतूरुहा। यानिपुष्टिशक्तमूर्त्तीर्वापादप्रतिष्ठिता। उपजी
व्यमानाजगतांमदायानापयीयते। स्वाहाकारस्वधाकारौवसट्कारश्चपुत्रकाहन्नकारस्तथैवान्यस्मिन्नस्मिन्नचतुष्टयं। स्वाहाकारस्तुते
देवाःपितरश्चस्वधयामुनयश्चवषट्कारंदेवभूतभुरेतराः। हन्नकारंप्रजाश्चापिवंत्रिसतंत्रसंनं। एवमाप्यायतेयेषादेवादीनाखिं
लोब्रह्मयी। तेषांमुद्देहकर्त्तायःपुरुषोत्तंन्नपापकृत्। सतस्मिंश्चवतांप्रीतेतांप्रीतेवानेप्रजुष्टति। यस्त्वेतामानवोभेदंस्वेर्व्वेदैरप्रतिषि
द्धयत्यभिवाहिता॥ पितरोमुनयोदेवाभूतानिमनुजास्तथा॥ क्षतिकाटपतंगाश्चवयांसिपशवोस्वराः। गृहछ्राः। गृहछ्रमुपजीवन्तितत

दिप्रिस्तथा नामित्रमतिथिं कुर्यान्नैकयामनिवासिनं। अह्नातकुलनामानंतत्कालसमुपस्थिते। सुभुक्तुप्रागंतश्चान्नंयाचमानमकिंचन। प्राह्मणंप्राड्मुरीतेथिसंप्रष्टुःशक्तितोऽर्धेः नपृच्छेद्गोत्रचरणंस्वाध्यायंवापितेंतिनः। शोभनाशोभनाकारंतेमन्येतप्रजापतिं। अनेत्यसंस्थितोयस्मान्नस्मादतिथिरुच्यते। तस्मिंस्तुप्रेतपक्षेतुछात्रमुच्चेतर्क्षतिथौगृहाश्रमी। तस्यादत्त्वानुयोभुंक्तेस्वयंकिल्बिषभुग्नरः। मयापके वलेभुक्तेपुरीवंचान्यजन्मनि। अतिथिर्यस्यभग्नाशोगृहान्प्रतिनिवर्तते। मदत्त्वादुःकृतंतस्मैपुण्यमादायगच्छति। अप्युंछशाकदानेनयद्वाप्यन्नेनतिसस्वयंसंपूजयेत्नरः शक्त्यानैनंतिथिंप्राप्तंदद्यात्। कुर्याद्वाहरहःप्राद्धमन्नाद्येनोदकेनवापितन्नृष्ट्वर्षिपाश्चभोजये द्विप्रमेववाश्रत्नमप्यंतथोहत्यब्राह्मणोमोघपादयेत्। भिक्षांचयाचतोदद्यात्परिव्राड्ब्रह्मचारिणः। ग्रासप्रमाणंभिक्षास्योदद्यंग्रासचतुष्टयं। अन्नंचतुर्गुणंप्राज्ञस्तन्नकारंहिनोन्नभाः। भोजनंतन्नकारंवाअन्यंभिन्नमथापिवा। अदत्त्वानुनभोक्तव्यंजथाविभवमात्मनः। पूजयित्वातिथिं दद्यात्तदन्नंतथात्मनः। विकल्पात्वालब्धेश्वभोजयेद्वानुरांस्तथा। वाचयेद्भुत्यरातात्मापश्वन्यो त्रमकिंचनः। कुर्वीविनोभोजनी याःस्वसमंविभवेमतिः। नीमन्नंज्ञातिमामाद्ययोज्ञातिरनमीदति। सीदतायत्कृतंतेनतत्पंचसमलुंपते। मायंवैश्वदेविधिः कार्यः सूर्यादेत त्रवातिथिं। पूजयेत्नपथाशक्तिशयनासनभोजनैः। एवमुद्दृतनानाहिस्यंभारमाहितम्। स्कंधेविधातादेवाश्वपितरश्चमहर्षिभिः। शेषोभिवर्धणाःसर्वेभवन्नतिथिवांधवाः। पशुपक्षिमृगाःसूक्ष्मजंतवःकीटकाः। गाथाश्चात्रमसभागाःस्वयमत्रिरगायत। नाः शृण्वंतुमहाभागेगृहच्छ्राद्धप्रपंचनाः। देवानिमंत्रेश्वतिथीश्चतद्वत्संपूष्टवांधवाः। जाम्यश्चशृण्वंतुवैवगृहस्थोविभवेमति॥ राम

श्वभाश्वमेवेश्यरवनयोभ्यश्चापेक्षुदावेश्वदेवहिनाभेनत्कुर्यात्साधंतयादिनेमांमभमंत्रंतथाशाकंगृहेयथाविसाधितंनवतत्क्षय ४७

मश्नीयाद्विविधयज्ञनिर्वपेत्॥ ॥मार्कंडेयपुराणेप्रदालसोपाख्याने॥प्रदालसोवाच॥ ॥नित्यंतेमित्रिकंचैवनित्यनैमित्तिकंतथा। गृ हस्थस्यत्रिधाकर्मनित्यंयत्पंचयज्ञादिनैनित्यंयदेनप्रपितंतवानैमित्तिकंतथाचान्यत्पुत्रजन्मक्रियादिकं। नित्यनैमित्तिकंज्ञेयं यैवश्राद्धादिपंडितैः। तत्रनैमित्तिकंवक्ष्येश्राद्धमाभ्युदयंतव। पुत्रजन्मनियत्कार्यंज्ञातकर्मसमनरैः। विवाहादौचकर्तव्यंसर्वकर्मक्रमोदि तंपितरश्चात्रसंपृष्टाःख्यातानांदीप्सुरवास्तुयापिंडश्चदविसंमिश्रान्वधायवसमन्वितान्। उदपुरवःप्राप्नुरवोवामज्जमानःसमाहितः। वैस्व देवविहीनंतत्कविदिच्छंतिमानवाः। ऊर्ध्वमाश्रद्विजाःकार्यास्तृप्तिपृष्टाश्चवप्रद्विणाएतन्नैमित्तिकंज्ञेयंतथान्यच्चोर्द्धदैहिकं। मृताहनिनु कर्तव्यमेकोद्दिष्टंपृणुष्वतत्। दैवहीनंतथैकार्यंतथैवैकपवित्रकं। आवाहनंनकर्तव्यमग्नौकरणवर्जितं। प्रेतस्यपिंडमेकंवदघाड विष्टमंनिधौ। निलोदकंचापसव्यंतन्नामस्मरणादिकं। श्रन्यध्वमुक्तमेतिस्थानेविप्रविसर्जने। अग्निरम्यतामितिब्रूयाद्भुक्तेभिरतास्महा प्रीतमासंभवेदेतत्कार्यमावत्सरान्नरैः। अथसंवत्सरेपूर्णेयदावाक्रियतेनरैः। सपिंडाकरणंकार्यंतन्नापिविधिरुच्यते। तन्नापिदैवरहितमेका यैकपवित्रकंनैवाग्नौकरणंतन्नतद्वाचाहनवर्जितम्। अपसव्यंचतन्नापिभोजयेदमुजोद्विजान्। विशेषस्तत्रवान्योत्रिप्रतिमासंक्रियात्रि का। तंकथ्यमानमेकाग्रोवदन्नामेनिशामय। तिलगंधोदकैर्युक्ततत्रयाचतुष्टयाकुर्यात्पितृणांत्रितयमेकंप्रेतस्यपुत्रक। पात्रत्रयेपे तत्कार्यमर्घार्थंचप्रसेवयेत्। नेमंमानाद्विजपन्नूर्ववदेषमावहेत्। स्त्रीणांप्रेयेवमेवैतद्भेदोद्विन्नमुदादृतं। सपिंडाकरणंतासांपुत्राभावेन विद्यते। प्रतिसंवत्सरंकार्यंमृकोद्दिष्टंनरैःस्त्रियाः॥ मृताहनियमान्यांयंतूष्णींयद्दिहोदिहं। पुत्राभावेसपिंडास्युतदभावेसहोदकाः। मातुः सपिंडायेयस्युर्येवामातुःसहोदकाः॥ कुर्युरेतेत्रिसप्तगपुत्रस्यसुताःसुताः। कुर्युर्भ्रातापितृव्यश्चतत्पुत्रकास्तजयास्तथा। द्वाभ्यांव्यपनसं

न्नास्तुमातामहपितामहान्। एतयेशुर्यथान्यायंमाद्वैर्मित्रिकैरपिसर्व्हा भवेत्स्त्रियः कुर्युःस्वभर्तृणामंत्रकमातदभावेचनृपतिःकारयेत्स्वकु
टुंबवत्। तज्ज्ञानायेत्रपिंडसम्यग्दाहाद्याःसकलाःक्रियाःसर्वेषामेवसपिंडानांबांधवोनृपतिर्यतः। एतास्तेकथिताःसत्यनित्यनैमित्तिकास्तथा। क्रियाश्रा
द्धात्मयामन्यान्नित्यनैमित्तिकोशृणुदर्शस्तत्रनित्यंवैकालश्चेतनयात्मकः। नित्यतांनियतःकालस्तस्याःसंसूचयत्यथा॥ इतिमार्कंडेये
यज्ञवल्क्योमदालसोपाख्याने॥ ॥मदालेत्वाच॥ ॥सपिंडीकरणंहृद्यंपितुर्यःप्रपितामहः। मनुलेपभुजोयातिलुप्तःपिंडक्रियोदितः। तेषामन्यश्च
तुर्थोयःपुत्रलेपभुजोह्यसौ। सोपिसंबंधतोहानभुजयोगंप्रपद्यते। पिता पितामहश्चैवतथैवप्रपितामहः। पिंडमंस्वंधनोह्येतेविज्ञेयास्तु
त्रयस्त्रयः। तैलेपसंबंधिनश्चान्येपितामहादयः। प्रभृत्युक्ताश्चयस्तेषांजयमानश्चमप्तमः। इत्येषभुजिभिःप्रोक्तःसंबंधःसप्तयोस्त्रयः। जयमा
नात्मभृत्यृत्विग्गुरुश्वशुरमातुलाः। ततोन्येदूर्ध्वजाःस्वर्गेयेचान्येनरकौकसः। येचतिर्यक्त्वमापन्नायेचभूतादिसंस्थिताः। तान्सर्वान्यज्ञमानो
वैश्राद्धंकुर्वन्नथाविधि। समाप्नोत्ययतेवत्सयेनयेनभृगूद्वह। अत्रप्रकिरणंपत्रप्रभुक्तैःक्रियतेऽथवा। तेनदत्तेनयाप्रीतिर्यापिशा
चत्वमागताः। यद्वास्तुस्तानवस्त्रो यंश्रमोपतनिपुत्रकातेनयेनतुताप्राप्तास्तेषांतत्तिःप्रजायते। यास्तुगन्धास्तुकाणिकंःपतन्तिहरणी
तले। तामिश्राप्यायनंतेषांयेदेवत्वंकुलेगताः। उद्वेनेत्थंयथापिंडेषुयास्वात्रकणिकाभुवि। तामिश्राप्यायनंतेषांयेतिर्यक्त्वेकुलेगताः। येचादत्ताः
क्लेवालाःक्रियामोघाह्यसंस्कृताः। विपन्नास्तेत्रविकिरंप्राज्जनजलासिनः। भुक्त्वाचाचामतं। यद्वाजलंयद्वाब्रह्मशोधनेब्राह्मणानांतथै
वान्येनतत्तृप्तिप्रयान्तिवै। एवंयोयजमानस्यश्रुतेषाद्विजन्मनाम्। काश्चिज्जलान्नविन्नेपरशुचिर्नुच्छिष्टएववा। तेनान्येनकुलेपेठनन्नयो राम
न्यंतरंगताः। प्रयान्त्याप्यायनंवत्सयमश्राद्धक्रियावतां। अन्यायोपार्जितैरर्थैर्यत्क्रियतेनरैः। हव्यंतितेनचांडालपुक्कसाधास्तुये ४८

निष्ठायवप्राप्यायंनवत्सवद्दूनाप्रपिवांधवैः। श्राद्धंकुर्वद्विरन्नांबुशाकैरपिहिजायते। तस्माच्छ्राद्धेनरोभक्त्याशाकैरपियथाविधि। कुर्वीतकुर्वतः
श्राद्धंकुलेकश्चिन्नसीदति। तस्यकालान्हवून्नेनित्यनैमित्तिकात्यकान्। विधिनायेनचनरैःक्रियतेतद्विबोधप्रोकार्यश्राद्धप्रमाणाम्पासिप्रास्तु
दुपद्रुपे। तथाष्टकश्चाप्यवष्पंष्टकालंनिबोधमे। विशेषेत्रान्नपाप्तौचपूर्यदुग्रहणेयनो। विष्णुवेत्रयिमंत्रान्नित्यंतीयातेषुपुत्रका श्राद्धहिद्वयसे
प्राप्तौनश्राद्धःस्वप्रदर्शनेजन्मर्क्षेग्रहपीडासुश्राद्धंकुर्वतवेच्छया। विधिहृःश्रोत्रियोयोगीवेदविज्ञेषुसाग्रगः। त्रिणाचिकेतःत्रिभृधुत्रिसुपर्णाःषडंगवि
न्नोदोहित्रऋषिर्ज्ञामातृत्वश्वशुरस्तथा। पंचाग्निःकर्मनिष्ठश्चतपोनिष्ठोथमातुलः। माताविद्यपरश्चैवशिष्यसंबंधिबांधवाः। एतेहिजोत्तमा
श्राद्धेमप्तस्माकेतनन्नप्राः। अवकिर्णीतथारोगीसूनोपागोघ्नयाविकः। पौनर्भवस्तथाकाणाःकुंडगोलोथपुत्रकाःमित्रधुङ्नरवीजृष्टी। ७
प्रपावदत्तोनिराकृतिः। अग्निशस्त्रस्तथास्तेनःपिशुनसोमविक्रयी। कन्यादूषयितावैयोगुरूपित्रोस्तयोरुकः। कृतकाध्यापकोभेत्रःपरस्त्रीपजि
स्तथा। वेदोद्दीथाग्निसंत्यागीदूषणापतयद्दूषितः। तथान्येचविकर्मस्थावर्जाःपित्रोषुवेद्विजाः। निमंत्रयीतश्रद्धेयैःश्रद्धोक्तान्द्विजसत्तमान्। दैवे
नियोगेपित्र्येचतांस्तथैवापकलायेत्। तैश्चसंजपिलिभव्यंपश्चश्राद्धंकरिष्यतिश्राद्धदत्त्वाचभुक्त्वाचयस्यांवामंत्रननिग्रेश्राद्धंदत्त्वाचभुक्त्वा
चमैथुनंयोनुगच्छतिपितरस्तस्योसुप्तमंतस्मिन्नेनसिरते गत्वानुयोषितंश्राद्धेयोभुंक्तेऽश्वगच्छतिरेतोमूत्रकृताहाराकंमासंपितरस्तयोःत
स्माच्छ्राद्धंप्रयत्नंकार्यश्राद्धेनोपनिमंत्रणम्। अप्राप्तोत्तिथिनेवापिहित्वायोषित्प्रसंगिनांभिक्षार्थमागतावापिकालेसंयमिनोयतान्। भोजये
त्प्रीतिपाताद्यैःप्रसाद्यतेप्रानसः। यथैवशुक्लपक्षेहिपितृणांप्रसितःप्रियः। तथापराह्ण्दूर्ध्वंहिपितृणांप्रीतिरिष्यते। मंदप्रसवागतेनैनान
भुपेतान्प्रहेद्विजान्। पवित्रपाणिरासीनान्नानासनेषूपवेशयेत्। पितृणांभुजकांपूर्णान्नदेवेद्विजोत्तमान्। एकैकंवापितृणांचदेवानां

चस्वशक्तितः। तथामानामहानांवनुत्पत्वायैश्वदैविकंएथक्श्राद्धमात्मथावान्योक्तोविदिच्छन्निमानवाः। पाङ्मुखवाहवैवसंकल्पान्निच्याकुर्या
उदङ्मुखवातानथामातमहानांवविधिभक्तोमनीषिणः। विष्टरार्थंकुशान्दत्वालप्रष्टाधीदिनानथा। पवित्रकाणिदत्वाचनेभ्योऽन्नामवाय्य
चाकुर्यादावाहनंप्राज्ञोदेवानांमंत्रवतोद्विजः। यवाव्रीहिस्तिलश्चार्घंदत्वावैश्वदैविकमाहरेत्। गंधमाल्यानिधूपंचदत्वासम्यक्समादपके। अप
सव्यंपितॄणांवसर्वमेवोपकल्पयेत्। दर्भेश्चद्विगुणान्दत्वाचनेभोऽन्नामजाप्यच। मंत्रपूर्वंपितॄणांचकुर्यादावाहनंबुधः। अपसव्यंतया
चर्घ्यंयत्रंवतथातिलैः। निष्पादयेन्महाभागपितॄणांप्रीतानेरतः। अग्निकार्यमनुज्ञातःकुरुष्वेतिततोद्विजैः। जडयाद्यज्ञनद्वारवर्ज्यम
त्रंयथाविधिन्यायेकव्यवाहनायस्वाहेतिप्रथमाङ्गतिः। सोमायवैपितृमतेस्वाहेत्यन्यातथाभवेत्। कृतावशिष्टंदद्यास्वभाजनेषुद्विजन्मनाम्
। भाजनादवनेक्षुवादत्वाचान्नंयथाविधि। यथासुखंजनपदंभोजितेवाच्यमानिष्टुरं। भुंजीरन्वतनत्तेपितामहाभोजिनःसुखं। यद्यदिष्टतमे
तेषांतत्तदन्नमसत्वरम्। अक्रुध्यंश्चनरोदयात्संभवेनप्रभोभयन्। ततोवैप्रकिरेद्भूमितिलैर्हेमर्महामते। रक्षोघ्नश्चजपेन्मंत्रान्तिलैश्चवि
किरेन्महीं। सिद्ध्यर्थंकैश्चरन्दार्थंश्राद्धेहिप्रयुरक्षणं। एष्टैस्तैश्चतमाःस्वन्नमःस्मरंतिवारिभिः। अनुज्ञातोनरस्त्वन्नंग्राकिरेद्विसर्जितः।
।तद्दद्याच्चमनार्थंयदद्याद्वापःसकृत्सकृत्। अनुज्ञांवतनःप्राप्ययतवाक्कायमानसः। तिलेनननतोत्रेनपिंडन्न। सर्वमुपुत्रक। पितृन्द्वि
यदर्भंउदग्दद्याद्दक्षिणंसंनिधौ। पितृनाथेनितोयंवदद्यात्रेस्यःसमाहितः। पितृश्चसंक्षिप्यतदन्नंपायसमानोदयालभन। तद्दक्षाताग्रहानंवद।
त्वापिंडान्यथाविधिगंधमाल्यादिसंयुक्ताद्दादावमनन्नतः। दद्यावदन्निणाशन्नयस्वधात्वेतिनात्वदेत्। तैश्चनुष्टैस्तथैत्युक्तेचावयेद्वै
श्वदैविकान्। प्रीयन्तामितिमेइवोविश्वेदेवास्तथोरयेत्। तथेत्युक्तेचतैर्विप्रैः प्रार्थनीयास्ततोद्विजः। विसर्जयेत्स्त्रियास्मुक्तापाणिपत्यवभ

राम ४९

क्षितः। आहोरमनुगच्छेच्चाग्रतोदितःततोनित्यक्रियांकुर्याद्राजयेच्चतथातिथिं। नित्यक्रियापितॄणांचकोचिदेवन्निसन्नमाः। नपितृ
णांतयैवान्योषंपूर्ववदाचरेत्। दृष्ट्वाकेनेत्यन्येकेचित्सर्ववत्। ततस्तदन्नंभुंजानसहभृत्यादिभिर्नरः। एवंकुर्वीतधर्मज्ञःश्राद्धेपित्र्यंसमा
हितः। तयाद्विजमनुष्याणांपरितोषोविजायते। त्रीणिश्राद्धेपवित्राणिदौहित्रेऋततिलाः। दर्भानिदानेत्यन्वेश्चकोपोवगमनंत्वराजा
तेचतथायात्रेशस्तंश्राद्धेसुपुत्रकारजतस्यकथाकार्यादर्शनेदानमेवच। राजतेहिस्वयाउक्षापितृभिःश्रूयतेमही। तस्मात्पितॄणांरजतमभी
ष्टंघातिवर्द्धनं॥ ॥मार्कण्डेयपुराणेमदालसोपाख्याने॥ ॥मदालसोवाच॥ ॥अतःपरंशृणुष्वेदंपुत्रभक्त्यामयोदितं। पितॄणांप्रीतये
यत्नद्दर्घंचाप्तिकारकम्। मासंतत्रपितॄणांतुद्दविष्यान्नेनजायते। मासद्वयंमत्स्यमांसैस्तृप्तिर्याविंशतामहान्॥ त्रीन्मासान्हरिणांसंवि
ज्ञेयंपितृतृप्तयेपुत्रमातिचतुरोमासान्शशमांसेनपितरः। शाकुनंपंचवैमासान्षण्मासान्कलशंप्रियं। दशमासांस्तुश्रौरभ्रंपितृतृप्ति
दासंवत्सरंतथागव्ययंपायसमेववा। वाध्रीणमासंप्रियंवैलेहंकालशाकंतथामधु। दद्यान्मासंप्रियंवैलेहंकालशाकंतथामधु। दद्यान्मासंप्रियंवैलेहं
चप्रयत्नत्तित्तिरिगोरीसूतस्तथा। पितॄणांनात्रसंदेहोगयाश्राद्धेचपुत्रक। राजश्वासाकपर्पासाकोतद्दद्यैवप्रसाधिका। नीवाराःपोक्षलाः
श्चैवधान्यानांपितृतृप्तये। एवन्नीहीमगोधूमौतिलामुद्गाःसमर्षयाः। प्रियंगवःकोविदाराश्चिणाश्यामाकनीवाराःवेष्टमिर्धरकःश्राद्धे
राजमाषास्तथाणवः। विदलिकाःमसूराश्चश्राद्धकर्मणिगर्हिताः। लसुनंगृंजनंचैवपलांडुंपिंडमूलकम्। कवरंयानिनाम्यानिहीना
निरमवर्णतः। गंधारिकाःमवाद्दनिलवर्णान्योषरातिवे। आरक्तायेवनिर्यासाःप्रत्यक्षलवणानिच। वर्जयेन्नानिवैश्राद्धेयद्यद्वावानशस्य

तेयवासुत्कोचतः प्राप्नंपतिनाघउपार्जितं। अन्यायाकन्याश्रुष्कोचंडव्यंवात्रविगर्हितेऽर्थधिफेनिलंचाश्रुतयैलप्रतिरोधिकम्। नलभे
द्यत्रगोस्त्रिनक्रंयच्चासुयाङ्गतं। यत्रसर्वायनोस्पृश्यंयच्चाभोज्यनियानजंतद्दर्त्तमलिलंतातमदैवापित्र्यकर्म्मणि। मार्ग्गमाविकमौष्ट्रंवस
वैमेकशफंचयतःपाहिंसचामरंचैवधेनुंगोश्चाविनिर्दशं। पित्र्यंर्थंप्रियवस्त्रैस्तुत्कायद्यात्सुपाहेत। वर्जनीयंसदाश्राद्धेतत्पयः श्राद्धकर्म्मणि।
चष्टीजंतुप्रसूतिंरुष्टातथाग्निना। अनिष्टदुष्टशकृद्गंधाडिंभैर्धावात्रकर्म्मणि। वंष्टीकुलावमानकाःश्राद्धेषुवर्ज्यकलं
धकाः। नद्याःपातंकिनश्चैवहन्युर्दृष्ट्यापितृक्रिया। अप्रमानयविद्धश्रुकुक्कुटोग्रामसूकरा। श्वावेवहन्तिश्राद्धानियाताश्चा
दर्शनात्। तस्मात्सुसंवृतेदघात्तिलैश्चविकिरेन्महीं। यवाद्राभवेद्धाद्धेकृतानातोभयोरपि। शाक्वस्तकसंस्पृष्टंदीर्घरोमिरवा
यतितैर्मलिनैश्चैवपुष्टीनिनपितामहाः। वर्जनीयंसदाश्राद्धेतयोस्त्वलादिदर्शनं। सुरशोंडसमाभाषायजमानेनवादराः। काकेश
केशकीटावयत्रवर्तथाश्मिरवेक्षितं। इतिपर्युषितंचैवचार्त्तिकाभिषवालथा। वर्जनीयाहिवैश्राद्धेतथाचश्राद्धनिलाहृतम्।
श्राद्धयापरयावन्नंपितॄणांप्रयोजनं। यदाहाराःस्मृतेनानास्तदाहारत्वमेतितत्। तस्माच्छ्राद्धवतापात्रेयत्नस्तत्पितृकर्म्मणि। यथातथैव
दैतव्यंपितॄणांतृप्तिमिच्छता। योगिनश्चसदाश्राद्धेभोजनीयाद्विजाश्रिता। योगाच्चाराद्धिपितरस्तस्मात्तान्पूजयेत्सदा। ब्राह्मणानांसहस्र
स्ययोगोत्रयाणांनोयदि। यजमानंचभैक्षैश्चतोऽर्द्धेवाभोजनात्परं। पित्र्यगाथाः। सदैवात्रगीयन्तेब्रह्मघोषादिभिः। योगानांतितिभिः पूर्त्तैलस्यो राम
सन्महीपतेः। कदानःसंततावंश्यःकस्यचिद्वितासुतः॥ योयोगिभुक्तशेषान्नोभुंक्तेविधिवदादरात्। गयायाश्चाथवापुष्पेरवह्मो ५०
संमहाद्रिषु। कालशाकंतिलायंवाकुशरंमांसमत्स्ययोः। वैश्वदैवंचसोम्यंचश्वद्रमांसंपरंहविः। विषाणावाजिखड्गाघसूर्य्यप्रामान

नामहैतत्रयोदश्यांमघासुवपयाविधिः। मधुसर्पिर्ममायुक्तंयायसंदद्यिणायनेतस्मात्संपूजयेद्भक्त्यास्वपितॄन्सुप्रमानेनकाः। का
मानभीप्सुकलोत्यायोद्यात्मविमोचनं। वसूसद्रांस्तथादित्यान्तृप्तंत्रयंतारकाः। प्रीतायान्तिमुष्णांपितराश्राद्धतर्पिताः। आयुःप्रजांधनं
विद्यांस्वर्गंमोक्षंसुखानिवाप्रयच्छन्तिनराणांपितरःश्राद्धतर्पिताः। एतन्नेपुत्रकाम्यंश्राद्धकर्म्मयथोदितम्। काम्यानांक्षयंतोवक्ष्यश्राद्धानांनि
त्यिकात्रनम्॥ ॥इतिमार्कंडेयपुराणेमदालसोपाख्याने॥ ॥मदालसोवाच॥ ॥प्रतियद्भनलाभायद्वितीयाद्विपदंप्रदा। चरार्थिनांतृती
यातुचतुर्थीशत्रुनाशिनी। श्रियंप्राप्नोतिपंचम्यांषष्ठ्यांप्रष्ठोभवेन्नरः। राजाधिपत्यमाप्नोतिसप्तम्यांसप्तधान्यहृद्भवेन्नरः। स्त्रियोनवम्यांप्राप्नोतिनि
पत्यांदशमेभवेन्नरः। [illegible] पत्यमाप्नोत्यहिभुक्तन्नरः। स्त्रियोनवम्यांप्राप्नोतिनिदशम्यांपुत्रकामना। चेदाग्निथाप्नुयात्सर्वानेकादश्यां नथैवच
जयलाभंचप्राप्नोतिपितृभक्तः। प्रजामेवाप्नुयाद्द्विस्वांत्रयोदश्यांभुक्तन्नरः। दीर्घमायुरवाप्नोतिद्वादश्यांकुर्वाणस्त्रयोदशी। अवाप्नोतिनरोदेहंश्राद्धं
श्रद्धापरोनरः। यथाभवितात्रेनश्रद्धासंपन्नमानवः। सुवानःपितरोयस्यसृताःशत्रोरावाहनाः। तेनकार्यंचतुर्दश्यांतेषांतृप्तिमभीप्सता। श्राद्धकृ
र्ब्रह्मन्नात्मान्यायलेनधनमर्जयेत्। सर्वकामानवाप्नोतिस्वर्गंवान्तंसमश्नुते। क्रांत्रिकंपितृनर्घंस्वर्गंप्राप्नोतिमानवः। अपत्यकाम्योराद्धे
एणांसौम्यतेतास्वतालभेत्सौम्यमाईंसुप्राप्नोतिनरोनादिनवनर्घमौ। सुष्टिपुष्टेसदाभव्यंश्रद्धेषासुचरासुताद्। मघासुस्वजनश्रेष्ठं
सौभाग्यंफल्गुनीषुच। पदानशीलोभवतेमापत्यश्चोत्तराषुवै। प्रयातिश्रेष्ठतांसत्सुहस्तेश्राद्धप्रदोनरः। रूपंचक्रेश्वत्रासुतथायत्या
नवाप्नुयात्। चाणिष्ठलाभदात्वातेर्विशाखासुपुत्रकप्रदा। कुर्वतांचानुराधासुदक्षश्चक्रप्रवर्त्तनं। आधिपत्यंचज्येष्ठासुमूलेनारोग्य
मुत्तमं। आषाढासुयशःप्राप्तिमुत्तरासुविशोकता। श्रवणेनसुभांश्लोकाश्चनिष्ठासुधनंमहत्। वेदचित्वंचभिजितिभिद्विवाकृतो। श्रा

जाविकशौष्ठपदेविद्वेद्वायांतथोत्रेरेवतीसुतथाकुष्मांडविनीसुतरागाच। आद्दंकुर्वंतथानप्रोक्षिभरणीसुउत्तरप्रमातस्माकाम्या
निकुर्वीतः क्षैष्ठेतेउत्तरत्रवित॥ ॥इतिमार्कंडेयपुराणेमदालसोपाख्यानेआद्दकल्पःसमाप्तः॥ ॥मदालसोवाच॥ ॥एवंउत्तरगृह्यस्वेनदेव
नाःपितॄंस्तथा।संपूजयेद्व्यकव्याभ्यांमत्रेणानियतोबुधः। श्रुतानिशृण्वःसकलाःपशुपक्षिपिशाचिकाः।मित्रचोयावमानास्तुयेवाचेवसनाग्रहे।
सदाचारवतानात्माधुनागृहमेधिना।पापंशुक्रेमसुक्लंर्व्यानित्यनेमित्रिकीक्रियाः॥ ॥अलर्कउवाच॥ ॥कथितंमेत्वयाप्राज्ञनित्यंनैमित्रि
कंचयत्।नित्यनैमित्रिकंचैवत्रिविधंकर्मपौरुषं।मदात्तारमहंश्रोतुमिच्छामिकुलनंदिनि।यस्कुर्यतसुखमाप्नोतिपरत्रेहवमानवः॥ ॥मदा
लसोवाच॥ ॥गृहस्वेनसदाकार्यमाचारपरियालनं।नह्याचारविहीनस्यसुखमत्रपरत्रवा।यत्नदानतपांसीहपुरुषस्यप्रनश्यते।भवत्रियःस
दाचारसमुल्लंघ्यप्रवर्तते।उभावारोहिपुरुषोनेहासुखिनेप्रहृत्।कार्योयत्नःसदाचारेआचारोहंत्यलक्षणं।नस्यस्वरूपंवक्ष्यामिसदाचारस्य
त्रिकं तन्मप्रेकमनाश्रुत्वातथैवयरिपालय।त्रिवर्यमाधनेयत्नःकर्तव्योगृहमेधिना।तत्रांमिहोगृहस्थस्यमिद्विरत्रपस्त्रवापादेनार्यपूपा
त्रंकुर्याच्चंचयमात्मवान्। आर्द्रेनवात्मभरणंनित्यनैमित्रिकात्रितम्।पादंवार्थार्थमायस्यमूलमूतंविचर्द्धयेत्।पंचमावरतंपुत्रत्रैर्य
प्राफल्पमृद्धमिःतद्दत्यायनिषेधार्यधर्मःकार्योविपश्चित॥पनःकार्यतथावानाः।कामोत्रैवफलप्रदः।प्रत्यवायभयाक्कामस्तथान्यश्चविरोध
धरुतः।परस्परंउवद्वांश्चसर्वानेतान्विचित्रयेत्।विपरीतानुवद्वाश्चधर्मादीनावरश्रेष्ठमोधर्मोधर्मोउचद्वोर्योधर्मोयोनर्थसाधकेः
ओभाभ्यांचसदाकामस्तेनतोचद्विधासुनः॥त्रिद्वेनमुद्धर्तेनुध्योतधर्मार्थौचापिचिंतयेत्॥मसुद्धोयतयाचम्मप्राप्नुरवोनिपतःश्रुतिः।पूर्वं राम
संध्यांप्रनन्नत्रापश्चिमांप्रादितःकरं।उपासीतयथान्यायंनैनानत्यादनायदि।अमत्यलापमश्नंतंवाक्यांउच्यंवचर्जयेत॥ अमद्धाश्रमस ५१

द्वादमसेवाचपुत्रकामार्थंपानस्त्रथाहोमंकुर्वीतनियतात्मवान्। नोदयास्वमयेविप्रसुदीक्षेतविचक्षणः।केप्रपसाधनादर्शदर्शनंदक्ष
धावनप्रःपूर्वाह्णवकार्याणिदेवतानोचतर्प्णाणांयाप्रावमथनार्थानाक्षेत्राणांचैवचर्मनि।नमूत्रमुत्तिष्ठेतनकृष्टेनवमोन्नजेत्।नयापरस्त्रियं
नेक्षेन्नयप्पेदात्मनःशक्तः।उदक्याद्दर्शनंस्पर्शंचैवर्षिसंभाषणंतथा।नासुस्त्रस्नुनीधंवाप्रैषुनवासमावरेत्।नाधिनिष्ठेत्कृमूत्रकेशभ
स्मकयानिकाः॥नुषागारास्थिचूर्णानिरज्जवस्त्राणिकानिचत्।नाधिनिष्ठेत्रथाप्रात्तःयथिपत्राणिवाभुवि।पेतदेवमनुष्याणांस्तानांवत
थार्द्वनाक्षत्वाविभवतःपश्चाद्गृहस्थोभोक्तुमर्हति।उदक्शिरःप्राङ्मुखोवास्वाचान्तोवाग्यतःशुचिः।भुंजानोन्नेवनाद्यित्रोत्यन्नंजुःसदेनरः।उपया
न्नरंतेदोषान्नान्नस्योदास्यंहुधा।प्राप्यसतवणीवस्त्रमित्रमुकुष्मभेवचनाग्रहन्नंचनिष्टेद्विचक्षणोसर्वमाप्नुवात्।ऊर्द्धीतनैवमाचामेन्नकिंचिदपि
भन्नयेत्।उद्विष्टेनालयोक्तंचित्स्वाध्यायंचविवर्जयेत्।गोब्राह्मणानांतथैवाग्निस्वस्त्रद्वंनंनचस्पृशेत्।नपप्पेतेरंचित्रंदुःननदात्रासिकाप्रनः॥भिन्ना
सनंतथाभाण्यांभाजनंचविवर्जयेत्॥तृणाग्रासनदेयंप्रसच्छानादिमत्कतः।अनुकूलंतथालापमभिवादनपूर्वकं।नयेउगप्रनकुर्यात्प्रति
कूलंनसंनयेत्।नेकवस्त्रप्रवर्तेतनकुर्यादेवतार्चनं।नवविद्येद्विजात्रांश्चोहोमंकुर्वीतबुद्धिमान्।नस्नायात्तनरोनग्नोनस्नायात्तकदाचना
नपाणिप्यांमुखंभाभ्यांकदूयेतशिरस्तथा।नचोभाभ्यांशिरःस्नानंकुर्याद्विःकारणंनरः।शिरस्नातस्तुनेत्तेनगात्रंकिंचिदपिस्पृशेत्।अनध्या
येषुसर्वेषुस्वाध्यायंचविवर्जयेत्।ब्राह्मणानिलमोसूर्यान्नप्रेक्षेतकदाचन।उदयास्तोदिवारात्रावुभयंदीक्षणेसमः।अधोधोसुखयाकामं
कुर्यान्मूत्रपुरीषयोः।दुःस्वप्ननंनगुरोर्ब्रूयात्तथैवनंप्रसादयेत्।परिवादंनश्रृण्यादन्येषांमपिकुर्वतां।यथादोषोब्राह्मणानांराज्ञोदुःखाउरस्य
चविद्याधिकस्यगर्विणाभारार्तस्यमहीयसः।वृद्धाबधिराणांचमत्तस्योन्मत्तकस्यच।भुंश्वत्याःकृतवेरस्यबालस्यपतितस्यच।देवालयं

चैत्यतरुलोष्टचत्वरनद्यर्थं विद्याधिकंगुरुंचैववृधःकुर्यात्प्रदक्षिणं।उपानद्वस्त्रमाल्यानि धृतान्यन्यैर्न धारयेत्।उपवीतमलंकारंकंकणंचैववर्जयेत्।चतुर्दश्यांतथाष्टम्यांपंचदश्यांचयत्नतो।लाभ्यंगंनस्त्रीभोगंयोवितस्त्रीविवर्जयेत्।नक्षितावङ्गंघर्षेत्प्राज्ञस्तिष्ठेत्कदाचन।नृनाप्रिये
स्त्रिये।नाद्यात्पादंपादेननाक्रमेत्।मर्म्माभिघातमाक्रोशंपैशुन्यंचविवर्जयेत्।दंभाभिमाननैर्घृण्यानिनकुर्वीतविचक्षणः।रूक्षोष्णंतीक्ष्णरूक्षाम्लव्यमर्निशाविरूपान्नायिनस्तथा।स्नानांगाभ्यंगाश्चैवनोपहासेनहर्षयेत्।परस्यदंडंनोद्यच्छेत्क्षिप्यंपुत्रंशिष्ययोः।नहरेत्पविशो
न्यान्नाः।यादेनाक्रम्यचासनंसंध्यांचक्रुशंस्तांस्तनान्नर्यश्चपसाधयेत्।मांसंप्राज्ञश्चभोक्तव्यंकृत्वाचातिथिपूजनम्।उदङ्मुखोवाचा
ग्रंतोदिङ्नधावनम्।ऊर्द्धीनस्तनंतवस्त्रंवर्जयेद्धर्म्मवाक्रुधः।नोदाकाशःस्वयेज्जानुनवपत्न्याश्चिरोनरः।शिरस्यंगस्यसाध्यंशयीतार्थ
पुरस्कृतम्।नतुगास्वननाश्रुस्त्रायीननग्नामनिशि।उपरागेपरस्यानमूत्रेदिनपुदाहृतम्।अयस्पृष्टान्नवस्त्रान्नोगात्राण्यंबरपात्रतोभिः।नवा
पिधूनयेत्केशान्नासमांनचनिचनयेत्।नाउलेपनमादद्यादस्नातःस्नातकःक्वचित्।नचापिरक्तवासास्याद्वित्रासितधरोपिवा।नवक्रुर्या
द्विपर्य्यासंचासंभ्रमोन्नेचशूद्रतो।वर्ज्यंचविदर्शवस्त्रमाल्यंतोपहतंक्षयत्।केशकीटावपन्नंवस्त्राणांश्वभिरवेक्षितं।अचलीढावलीढंवमारोहर
णदूषितं।दुष्टांसंकल्प्यमांसंदद्यान्मांसंचपुंनपुंसकानभक्षयेत्।नुमतंप्रत्यक्षलवणानिच।वंदीविरोधितंपुत्रभक्तंपर्युषितंक्षयत्।पिष्टशाके
क्षयमांविकारान्क्षयनक्षनातथामांसविकाराश्वनैववर्ज्यं।श्रीरोविनाःउदयास्तमयोर्भानोःशयनंचविवर्जयेत्।नास्नातोनैवभोवि राम
ष्टोनचैवानुपसन्नरः।नचैवशयनेनोर्व्यांपविष्टोनशयेवृथा।नचैकवस्त्रोनवदन्त्रेनुनामप्रदापयेत्।अज्ञातपुरुषःस्नातःसायंप्रातर्यथा ५२
विधि।परदारानगच्छेत्।पुरुषैर्नापिपूजितान्।इष्टापूर्त्तंसुखंहंत्रीपरदारगतिर्नृणां।नहरेश्चप्रनाशुच्यलोकेकिंचनवितेत्।यादृशंपुरुषंसेवेत

परदारावमर्षनंदेवतार्घाग्निकार्य्याणिनथाग्रंवमिवादनंकुर्वीतसम्यगावस्यतदूरंप्रजिक्रेयान्नाअफेनाशुद्धगंधाभिरद्भिरछाभिरादृ
राद्।आचमेत्पुत्रपुण्याभिःप्राङ्मुखोवाप्युदङ्मुखः।अनंजेलादावमथाद्वल्मीकान्नविकस्थलात्।कृतशौचाचमनोद्विजिह्वश्चवर्जयेत्यंचवै
मदःप्रज्ञाल्यहस्तेषोदोचमनंत्रिस्त्रिःसमाहितः।अनंजीमुखदावामोत्रिश्चवर्ज्जीपिवेदपः।पादौसृष्टद्विरास्यंतस्त्रिनिर्मृज्जनमेवचासम्यग्
वस्यतोयेनक्रियांकुर्वीतवैशुचिः।जनेचलीदेचपुनस्तथानिष्ठीवनादिषु।कुर्यादावमनंस्पर्शोरेष्टस्यार्कदर्शनं।भुक्त्वाप्रिष्ठाव्यचास
श्रवर्यरिक्षायावमेद्बुधः।कुर्द्धीतांतलभनंचापिदक्षिणाश्रवणास्यये।यथाविभवतोद्योनत्पूर्वाभावेतनष्यरांनवियमानेवरोक्तेउत्तरप्रा
प्तिरिष्यते।नकुर्याद्वेनसंध्यर्षनात्मनोदेहनाउनं।स्वप्राध्ययनभोष्टनिसंध्ययोश्चविवर्जयेत्।संध्ययोर्भैक्षुनंचापितथाप्रस्थानमेव
च।ऋर्वाङ्नेनातदेवानांमनुष्याणांचमध्यते।वृधस्त्रायरात्रेचकुर्वीतपितृपूजनम्।शिरस्नातश्चकुर्द्धीतदैवंपित्र्यमथापिवा।प्रा
ङ्मुखोवापितृमङ्कुकर्म्मचकारयेन्नावंगांविवर्जयेत्कन्यामकुलावापिरोगिणीं।विकृतांपिंगलांवैववाचायंसर्वहितांत्रयंगां
स्निग्धनाश्रांवमर्वलक्षणालक्षितां।तादृशीमुद्वहेत्कन्यांश्रेयःकामोनरःसदा।उद्वहेत्पितृमातृश्वसृसपंचमांपंचमोत्तमा।रक्षेद्वारास्त्रयंजे
दीर्घनिद्रांस्वप्नमैथुने।परोपतापंकंकर्म्मजनुपीडांविवर्जयेत्।उदक्यासर्ववर्णानांवर्ज्यारात्रिंचतुर्थ्यांस्नानमपरेह्नार्द्धंपंच
मांवापिवर्जयेन्नातनःषष्ठ्यांव्रजेद्दास्यांषष्ठ्यामपुत्रकांसुप्तासुपुत्राजायन्ते।स्त्रियोयुग्मसुरात्रिषुविधर्मीणोऽपिहरव्यंमंधा
कालेचषंढकाः।नरकर्म्मणिवाप्येवंस्त्रीसंभोगेवपुत्रकाःस्त्रायीतचैलवान्स्नातःकटभ्रमिमुपेत्यवादेचवेदद्विजातीनांनासुमंत्रि

महात्मनागुरोःपतिव्रतानाचतधायद्धितपस्विनांपरिचादनकुर्वीतपरिहासेपिपुत्रकाःकुर्वतासविनीतानांनम्रोतव्यंकथंचन।
नोत्कृष्टशय्यासनयोर्नावक्रमस्यचारुहेत्।धवनलांचरसंचीतःमतपुष्पंचिश्रुतिः।नचाप्रगल्भचेष्टःस्यात्रचाप्रगल्भवाग्भवेत्।
नोहसेन्मत्तमत्तैश्चनाविनीतैश्चपंडितः।गत्वमैत्रीनचाशीलैर्व्रतचर्योर्याविहविनैः।नवातिव्ययशीलैश्चनलुब्धैर्नापिवैरिभिः।नबंध
कीर्न्नीसुयैर्बंधकीपतिभिस्तथा।साहैनबलिभिःकुर्यान्नवान्नैर्न्निदितैः।नपुर्वशंकिभिर्न्निर्स्वैनचदेवपरैर्नरैः।कुर्वतमाशु
भिर्म्मैत्रीसदाचारावलंकिभिः।प्राज्ञैरपिक्षुभैःयासैकर्म्मणुघोगकारिभिः।सहीक्षितभूपालस्नातकश्वसुरैःसह।नर्घयेत्पूजया
गनात्।यथाविभवतःपुत्रघतिसंवत्सरोषिताः।अर्घ्ययेन्मधुपर्कंणयज्ञाकालमतंद्रितः।निष्टेचशासनेनेचाश्रेयस्कामोद्वि
जोत्तमः।नतान्यश्विदधामानाकुष्ट्यापितैसह।सम्यग्गृहार्घ्यनकुर्याद्यथाछानमन्त्रकमात्।संपूजयेन्नोवह्निदधाद्येवाहुतीः
क्रमात्।प्रथमंब्रह्मणोदद्याद्वस्पजानांयतयेमतः।तृतीयंचैवरुद्राभ्यःकश्यपायतथायशं।ननोऽमतयेदद्याद्यद्याद्वहनलितनः
श्रवीख्यातमयायत्रेनित्यकर्म्माक्रियाविधौ।वैश्वदेवंततःकुर्यादिमांस्तत्रबलीहरेत्।यथाछानविभागंतुदेवाद्विश्वेचैव
पृथक्।पर्जन्यायोधरित्रीणांदद्याद्वस्पतीकेत्रयं।वायवेचप्रतिदिशांदिग्भ्यःप्राच्यादितःक्रमात्।ब्रह्मणोवास्तुरिद्राय रुद्राय
वयथाक्रमाविश्वेभ्यश्चैवदेवेभ्योविश्वभूतेभ्यएवचाउषसेभ्यतमतयेदद्याद्धोत्रेतमतः।स्वधानमश्नीतुक्तोपितस्पद्वा
पिदक्षिणो।कुर्वापसव्यंवायव्ययत्रैतत्रेस्तुभोजनात्।अचावरोषमिश्रंचैनोयंदद्याद्यथा।विधिततोन्नाद्यमुद्धृत्यहृन्नकारोप

कल्पनंयथाविधियथान्यायंब्राह्मणोयथादद्येत।कुर्याकर्म्माणितीर्थेनस्वेनयथाविधिदेव्यदानंतथाकुर्याद्ब्राह्मणाचमनक्रि
यां।अंगुष्ठोत्तरतोरेखापाणेर्यादक्षिणास्यउ।एतद्ब्राह्मंप्रख्यातंतीर्थमाचमनायतत्।तर्जन्यङ्गुष्ठयोर्मध्यःपित्र्यंतीर्थमुदाहृतं।पित्र्यो
ननोयानिदद्यात्रं।दीक्षुरवाहुते।अंगुल्यग्रेतथादैवंतेनदेव्यःक्रियाविधिः।तीर्थकानिछिद्रछिद्रिकाग्रेलयंतनप्रजायते।षडमैत्रैःसह।
तीर्थैर्दैव्यनापिदक्षिणःसह।जदाकार्यातिकुर्यातेनान्यतीर्थेनकर्हिचित्।ब्रह्मन्येणाचमनंशस्तंपित्र्येणसर्वदा।देवतीर्थेनदेवानां
प्राजायत्यंनिजेनत्वीनादीक्षुरवानाकुर्वातपा।ज्ञपिंडदक्रियां।प्राजापत्येनतीर्थेनयद्यत्किंचित्प्रदीयते।मुगयज्ञलमंत्रेनचविश्वा
न्नचिचत्रणाःमुरुदेवास्त्रीतेतथानचपादौप्रसारयेत्।नाचक्षीरुधयन्नीयांजलंनांजलिनापिवेत्।शोचकालेषुसर्वेषुसर्वेषुगुरुवत्सु
षुवापुनः।नचिलंचेतशौचार्थंनमरवेनानंलंधमेत।तत्रपुत्रनवाक्षव्ययत्रनास्तिचदुष्टयाश्रणप्रदातावैघश्चश्रोत्रियासुजलान
दी।जितामित्रोनृपोयत्रबलवान्धर्म्मतत्परः।तत्रनित्यंचसेत्साक्षःकृतःकृत्यतौसुरवोयैराःसुसंयतायत्रसतनंन्यायवर्त्तिनः।य
त्रामस्मारिणोलोकास्तत्रवासःसुरवोदयः।यस्मिन्कृषीवलाराष्ट्रेप्रायशोनातिलोभिनः।यत्रौषधान्यशोषाणिवसेत्तत्रविचक्ष
णः।तत्रपुत्रनवस्तव्यंत्रेतत्रितयंसदाजिगीषुःपूर्ववैरीवजनश्चसततोत्सवः।वसेत्रित्यसुशीलेषुसहवासिषुयाप्तिः।यत्रापश्यश्रोत्र
पतिर्यत्रशस्यप्रदामही।इत्येतत्कथितंवत्सप्रयातेहितकाम्यया।अतःपरंपृथुत्वत्रवर्षेवर्षेप्रतिक्रियां।श्रोष्यसत्रंपर्षुवितंत्रेहाक्रं
चिरसंभृतं।अत्रेहाश्वापिगोश्चमयवगोरसविक्रियाः।राशकःकचयोगोद्यासेद्यामस्योथशलकः।भक्ष्यान्तोतेतथावर्षेग्राम्यसूकरकुक्कुटौ।पित्रदेवादिशेषंचश्राद्धेब्राह्मणका

प्यया प्रोक्षितं चौषद्यार्यवरवादग्र्यं संनदुधानि। शंरवाश्वरवार्णरूपाणां रक्तानामथवामसां शाकमूलफलानांचतथा विदलवर्मणो। मणिक्षपवालानांतथा शुक्तिफलस्यच। पात्राणोचमनुष्यानामश्मुनाशौचपिष्यते। तथायसानांतोयेनभावात्संघर्षणेनवास्त्रैहानांचयात्राणोऽद्भिरुक्षेनचारिणाः। शूर्प्यघान्याजिनानोचमुसलोलूखलस्यचसंहतानांवस्त्राणांप्रोक्षणंसंचयस्यच। वल्कलानांप्रशोषाणोऽद्भिरुक्षेनवारिणा दर्भाणांकाष्ठौषधीनांवप्रोक्षणाऽद्भिरिष्यते। आविकाणांसमस्तानांकेशानांचारिसेधनं। सिध्यार्थकानांकल्केनतिलकल्केनवाऽथवा। सांवुनानांनाभवतिदग्धान्नवतांसदा। तयाकार्प्यासिकानांवविशुद्धिर्जलभस्मना। गंदंतास्त्रियूणानांतल्लक्षणाऽद्भिरिष्यते। पुनःपाकेनभांडानांपार्थिवानांचमेध्यता। शुचिलेपेनकाष्ठस्तःसुप्तेयोग्निरवत्रथा। रथ्यागतमविज्ञातंदासवर्गोयमश्नुते। वाक्यशस्त्रविनीतमनेकान्नरितंलघु। आतेप्रभूतंवालंश्वहतंशुनरविचेष्टितं। कर्म्मान्नागारशालाश्चत्रनंध्वयश्नुतास्त्रियः। शुचिन्यश्वतथैवायः श्रवत्योगंधवृक्षदाः। भूमिर्विशुद्ध्यतेकालेदाहमार्जनगोक्षेपैः। लेपाऽऽलेखनासेकाद्वैशसंमार्जिनार्हनात्। कौशकीदावपत्रेणगोघातेमन्निकाद्विते। मृदावाप्रमनावांवुप्रदेमव्यविशुद्ध्यैद्विऽखराणाप्रस्तेनक्षारेणात्रयुमासयोः। प्रस्रोवुभिश्चकांस्यानांशुद्धिःस्नावोऽवस्यवा। अप्रेध्यात्रस्यसूत्रेणैर्मध्यायरज्ञाः। नत्वाअन्येषांचैवतद्व्यैर्वर्णैर्धापहारतः। शुचिगोत्पन्निकृन्तोयंपक्षतिछंमहीगतं। शुचिर्मासत्रुचंगालक्रव्यादविनियातितं। रथ्यागतंचचैलादिरजोग्निरथखोगोद्यायरथ्यः पवनोमहा। विशुद्धोमन्निकाद्याश्चरुष्टसंगाददोषिणः। अज्ञातमेनोऽवतोमेध्योनगोर्वसवस्यवानमम। माऽऽप्रस्रवणेमेध्यंराक्षनिष्फलपातने। आसनंशयनंयानंनावः पथिष्टणानिच। सोमस्यांवुपवनैःशुद्ध्यतेनिपतंपचत्। रथ्यावसर्पंलस्नानंस्नुतपानान्नकर्म्मणः।

आचामेतयथान्यायचामोविपरिधायचास्पृष्टानाप्रप्यसंस्पृश्येर्विरथ्याकर्दमांप्रसांपक्केष्टकचितानांचमेध्यतावाप्सुसंगमात्रात्। भूतोपहतादत्रादग्रहत्यसेत्यजेत्। शेषस्यप्रोक्षणंकुर्यादाघम्याद्विरन्नयाद्दा। उपवाभाद्विरात्रंवृद्धुष्टभक्षाशिनोभवेत्। अज्ञातेज्ञातपूर्ववतद्दोषापगमेनतु। उदक्याशौचिनस्पृष्टेकान्यावसायिनः। स्पृष्ट्वास्नायीतसीदार्थंतथेवस्नुतहारिणः। नारंस्पृष्ट्वाछिन्नसत्वेहस्नातःशुध्यतिमानवः। श्वावरेवचनिस्नेहंगामालभ्यादोवीक्षीदेपवा। नलंघयेत्तथैवाछिष्टावनोद्वर्त्तानानिच। एहाजैष्टविण्मूत्रपादांभांसिद्विषेद्वहिः। पंचपिंडाननुद्धृत्यनस्नायान्यत्रचारिणी। स्त्रायीतदेवखातेषुसरोद्रदसरित्सुच। नोघानादीविकालेषुप्राज्ञस्निष्टेत्कदाचन। नालपेत्तनविद्विष्टवीरहीनांतथास्त्रियं दिवतानिशिसदाक्षयज्ञसिद्धादिनेदृकैः। कृत्वानुस्पर्शनालंयंशुद्धोदकीवलोकनात्। अवलोकांतथोदक्याप्रव्रज्यानिर्तंश्ववो विधर्म्मिस्तेकाषाएविवस्त्राव्रात्यसायिनः। मृतनिर्यातकांश्चैवयद्दारस्नाश्वयेएतदेवहिकर्त्तव्यंप्राज्ञैःसोधनमात्मनः। आमोज्यसूतिकांषंढमार्ज्जीरखुशवृक्षकुक्कुटान्। यतिनाथविद्वंशालमृताहाराश्चधर्म्मविन्। संस्पृश्यस्पृश्यतेस्त्रीनाऽदक्याप्रेहकरोतद्वच। सूतिकाशौचऋषिनौपुरुषावपि। यस्यवानुदिनंहानिर्गृहेनित्यस्यकर्म्मणः। यश्चब्राह्मणसंन्यस्तःकेचिद्वाशीनरोधमः। नित्यस्यकर्म्मणोहानिनऊनीनकदाचन। नस्पृश्यतेतोवन्धःकेवलंमृतजन्मसुदसाहंब्राह्मणस्यिहेहानहोरात्रिनिःत्रियोद्वादशाहंचवैश्योमासार्द्धमेवच। शूद्रस्यमासमाशौचं नित्यकर्म्मविवर्जितः। ततःपरंनिजकर्म्मकुर्युःसर्वेयथोदितं। प्रेतायपिंडनिलेदेयवहिर्ग्रेराब्रगोत्रजैः। अथधर्म्मोद्विजश्रेष्ठवर्मिप्रमेनवमेपिवातथस्यस्थिसंचयः कार्यश्चतुर्थेगोत्रिकौदिने। उर्द्धमेचएनात्रेकामेगस्यशौचविधायते। सोदकेषुक्रियाःसर्वाः कार्याःसंचय

नात्यंतंस्वर्गपत्वमपिंडानांमृज्जाहानिस्तथोभयोः अत्यग्निप्रियाशस्त्रतोपोदूंधनवह्निषाविषप्रपातादिमृतेषपानशनयोरपिवा
लेदेशांतरस्थेवतथाप्रव्रजितेमृते।सद्यःशौचंस्वयोपेक्षत्रदशुक्लप्रसौवर्कासपिंडनांसपिंडस्मृतोन्यस्मिन्मृतेत्रयदि।दर्शाशौच
ममाख्यातेःकार्यातत्रद्विभिःक्रिया।प्रथएवविधिर्दृष्टेजन्मन्यपिहिसूतके।सपिंडानांसपिंडेषुयथावत्सोदकेषुच।जातेपुत्रेपि
स्त्रानस्वेलस्यविष्ठायनेतन्नापियदिचान्यस्मिन्यातेयायेतत्रापरः।तत्रापिषड्दिनुद्दिष्टाःपूर्वजन्मोदितैर्दिनैः।दशाहादशमा
सार्द्धमासमस्त्र्यैर्दिनैः।स्वाःस्वाधर्म्मक्रियाःकुर्युःसर्वेवर्णायथाविधि।प्रेतस्योद्दिश्यकर्त्तव्यमेकोद्दिष्टप्रथमतस्त्रयं।दानानि
चैवदेयानिब्राह्मणेभ्योमनीषिभिः।मेघाविष्टमृतंलोकेयच्चस्यदयितंगृहे।तत्तद्गुणवतेदेयंतत्तदत्तयमिच्छता।पूर्णेसुदिवसैः
षष्टिमासालिंवाहनाश्वधं।प्रतोदंदंडौवस्त्रंयासर्वेवर्णाःकृतक्रियाः।स्वचूर्णधर्म्मनिर्दिष्टेनोपादाननथाक्रियाः।कुर्युःसमस्ताःसु
चयःपरत्रैहवभूतिदाः।अधीतव्यास्त्रयीविद्याभवितव्यंद्विपक्षिता।धर्मनतोचनप्रहार्यंयशश्चंवापियत्नतः।यज्ञापिकुर्यंने।
नात्मानुगुप्तामेतिपुश्चकातकर्त्तव्यमसेकेनयत्नगोप्यमहाजने।पवमाचरते।चत्मपुरुषस्यगृहेसतः।धर्म्मोर्थकामसंप्राप्तिःपरत्रेहच
शोभन॥ ॥इतिमार्कण्डेयपुराणेप्रदालसोपाख्यानेत्र्याचाराध्यायः॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥मएवमनुशास्तःमन्मावासंप्राप्तयौवनः।
त्रातश्चजसुतश्चक्रेसम्यग्दारपरिग्रहम्।पुत्रांश्चोत्पादयामासषड्त्रैवायजुतप्रभुः।पितुश्चसर्व्वकालेषुचकाराज्ञानुपालनं।ततः
कालेनमहतासंप्राप्यचरमंवयाःचक्रेभिषेकंपुत्रस्यतस्यराजात्रातश्चजः।भार्यायामहधर्म्मात्मायियासुत्तपसेवनं।अवती
र्णंमहीरक्षोमहाभागोमहामतिः।सदालसावतनयंप्राहेदंपक्षिप्रवरः।कामोपभोगसंसर्गंत्रह्मालनकरहितं।प्रदालसोवाच।

राम ५५

॥यदाङ्गःखमसत्यत्रेप्रियबंधुवियोगजं।स्कंधावारोद्भवंवापिचित्तमाशात्मसंभवं।प्रचेतकुर्वतोरावंशत्रर्म्माचलंचिनुःखायतनंभृतो
हिमम्बालचनोगृहीतदास्माकुत्रनिःकृष्यमहत्तादंशुलीयकान्।वाच्यत्रेशासनंपट्टेमाह्मरानिवेदितं॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥इत्युक्तोप
ददौतस्मैसौवर्णमंगुलीयम्।आशिवश्चापियायोग्याःपुरुषस्यगृहेसतः।ततःकुवलयाश्वोसौसावदेवीमदालसा॥ ॥पुत्रायदत्त्वातद्रा
ष्ट्रंतपसेकाननंगतो।सोप्यलर्कोनयायेनन्यायंपुत्रवसुदिताःप्रजाःधर्म्मतःपालयामासस्वेस्वेकर्म्मण्यवस्थिताः।दुष्टेषुदंडंशिष्टेषुसम्य
क्कृपरिपालनं।कुर्व्वन्नरांसुदंलेभेऽयाजयत्सुतान्प्रवेःअजायतसुतान्प्रवास्यमहाबलपराक्रमान्।धर्म्मात्मानोमहात्मानोविमार्गपरिपंथि
नः।चकारसोर्थधर्म्मोणधर्म्ममर्थंनवात्मचात्।तयोश्चवाविरोधेनत्रेविनयानपि।पबंबहूनिवर्षाणितस्यपालयतोमहीम्।धर्म्मार्थ
कामसक्तस्यजग्मुरेकमहर्यथा॥ वैराग्यंनास्यसेजज्ञेभुंजतोविषयाश्रियान्।नवाप्तंकृमश्नतस्यास्तृभनोर्थंघुपार्थिवः।ततथाभोगसं
सर्गंप्रमत्तंप्रजितेंद्रियं।सुवाङ्नाम्नीमष्ठपत्नीचश्रातातस्यवणोवरः।तेविवोधयितुंसोयंचिरंध्यात्वामहीपतिः।तेद्वेरमत्रयंतस्यसेयोप्रत्य
तभयतेः।ततःसकाशिराजपालसुदीर्णबलवाहनम्।स्वराष्ट्रप्राप्तयेगत्वहृदशःशरांकृतीसोपिसत्रेबलोद्योगमलंकर्मतिपार्थिवः।
हृतंचप्रेषयामासराष्ट्रमस्मेप्रदीयतां।सोपिनैवत्तदादोतुमाज्ञाप्रबलधर्म्मविरः।प्रत्युवाचवनंहृतमलकाकाथिभृतः।मामेचाश्येत्य
हार्दिनयाचयतांराज्यमाग्रजः।नाक्रांत्यासंप्रदास्याप्रियमेनाल्पुप्रपिहितेनेः।सुचाद्दरपिनोयाज्ञांवकारमतिसांत्वदः॥नधर्म्मद्वानेयस्येतिप्रानी
वाजंधरोहिसः।ततःसमग्रसैन्येनकाशिराद्यरिवारितः।अक्रांतप्रथमाद्राज्ञमलर्कस्यमहीपतेः।अनन्तरेश्वसंक्षेपमत्येत्यनदतंत्रसतेषा
मन्यतरैःभृत्यैःसमाक्रम्यानयदशं।आपाद्यद्वसीमत्रात्मस्यराज्येततोबलात्।ततोऽयोत्रयालोश्वचक्रेवाटविकाद्वयं।काश्चिद्योपदा

नेनकांश्चिद्देनपार्थिवान्सामैवान्यान्वशंनिह्येनिश्चतासयेभवतातत:सोल्पबलोराजापरचक्रावपीडित:कोशक्षयमवा
योद्यै:पुररोधंतथारिणाडण्यंसपीड्यमानस्तुक्षीणकोशोदिनेदिनेविषादमागात्परमत्याकुलत्वंचचेतसः।अ।त्रिसपरमांमा
यतत्तस्मारागुलंयकम।याउहिश्रपुराप्राहमानासास्यमदालसा।ततःस्मातःसुतंश्रुत्वावाचयित्वाद्विजोत्तमान्निःकृष्य
शासना।स्मादृदशेनुस्मरांस्तत्रैवलिखितंमात्रावाचयामासपार्थिवः।प्रकाशपुलकांगोसौप्रहर्षोत्फुल्लमानसःसंगःसर्व
त्मनात्माष्ठःसचेत्यक्तुनशक्यते।समद्रिःसहकर्त्तव्यःमत्रामंगसमेषजंकामःसर्वात्मनाहयोहञ्चेचत्यमेनमसुमुत्राप्रतिकर्त्तव्यःस
वैतस्यापिभेषजं।वाचयित्वात्तुवक्त्रंशोकाश्रुपूर्णांश्रेयःकथंचिन्निगुप्तज्ञयेतेनिश्चित्यसाचसमंगनोयतः।तत।समाधुसंपर्कंचित्रयन्पृथिवी
पति।दत्तात्रेयंमहात्मानमगत्यस्मान्निमात्।तसमेत्यमहात्मानप्रकल्मषमसंगिनाप्रणिपत्याभिसंपूज्ययानायप्रभाषत।त्रह्मन्
कुरुप्रसादंमेशरणंशरणार्थिनः।उस्तापहारंकुरुमेइःखान्नस्यात्तिकाभिनः।दत्तात्रेयउवाच।। ।।उःखापहारंप्रयेवकरिष्येनवपा
र्थिव।सत्वंहिकिमर्थंतेउःखंवदृथिवीपते।कस्यत्वंकस्यवाउःखंतत्त्वमेवाविचार्यतां।अंगान्यंजिनमंगंचसर्वांगानिविचिन्वय।।
सुत्रउवाच।। ।।उत्सुत्रंतंनिन्नयामाससराजातेनधीमताद्विविधस्यापिउःखस्यस्थानमात्मानमेववमचिरुस्मचिसांजापुनःपुनउहार
धीः।श्रात्मानमात्मनाधीरःप्रहृष्टेदमुवाचह।नाहमुष्टीनमुत्तिलेनष्टोतिरानिलोधनं।नाकाशंकिंउशारीरंसमेप्यसुरवंप्रेप्यतेअ
नात्तिरिक्तंतायतिपंचकेस्मिन्नुखंवासुखंयदिस्यान्ममाकित्रस्यादस्यस्थापिहितन्मयि।नित्यंत्रश्रुतसद्भावेनूनाधिक्यंत्रनोत्तने।त्त
यावत्रप्रतात्पत्रकेविशेषोनोपलभ्यते।तत्मात्रावस्थितेहृस्मेत्तीयांशेषिपश्यतः।।तथैवश्रुतसद्भावशरीरंकिंसुखंवासुखं।मनस्य

वस्थितंडःखंसुखंवामानसंचयत्रायतस्ततोनमेडःखंसुखंवानत्यहंमनः।नाहंकारोनवमनोबुद्धिर्न्नेंयतस्ततः।अत्रः करणा
जेडुःखंसुखंवामानसंचयत्रायतस्ततोनमेडःखंसुखंवानत्यहंमनः।नाहंकारोनवमनोबुद्धिर्न्नेंयतस्ततः।अत्रः करणजेडःखंया
रकंवमतक्षयांनाहंशरीरंवनमनोयतोहंपृथक्शरीरान्मनसस्तथाह।तत्सत्रुचेतस्यथवापिदेहेसुखंनिडःखंवाप्रेचकिंमात्रा।राह
स्यचांल्लोकुनेत्रजोस्यदेहस्यवेत्यंचमयःसराशिः।गुणप्रवृत्त्यामप्रकिंउततत्रतत्स्थःसन्वाहंवशरीरतोन्यः।नयस्यहस्तादिकमस्य
शेषमांसत्रवास्वीनिमिरादिभागः।कस्यनागाश्वनरादिकोशेःस्वत्योपिसंबंधउहालिपुसः।तस्मान्ममेरिर्न्नवमेसिडःखनमेसुखं
नापिपुरंनकोशः।नवाश्वनागादिबलंनतस्यनान्यस्यवाकस्यचिन्नावास्तिथायाबुद्धिकुंभकमंडलुस्थमाकाशमेकंबहुधाहिदृष्ट
म्।तथासुवाहःसवकाशिपोरुमन्येवदेहेषुशरीरभेदैः।। ।।मार्कंडेयपुराणेदत्तात्रेययोगे।।३।।सुत्रउवाच।। ।।दत्तात्रेयंततोविप्रंप्रनि
पत्यमहीपतिः।प्रत्युवाचमहात्मानंप्रश्रयावनतोवचः।मय्यकृपयशपतोब्रह्मन्नमउःखंनकिंचना।त्रसम्यग्दृष्टिर्नोमयाःसर्वदैवासु
खवर्णावोयस्मिन्मत्वेनमचिन्तुंसःप्रजायते।ततस्ततःसमादायउःखान्येवक्षयन्नृणांपाज्ञोरभिन्नेतेउःखंयाहृशंहृदकुरुकुरोनतादृग
मतास्तन्येकलाविद्धेथमुखंकोमोहंनउःखीनसुखीयतोहंप्रकृतेःपरः। योभूताभिभवोभूतैःसुखदुःखवात्मकोहिसः।। ।।दत्ता
त्रेयउवाच।। ।।एवमेतन्नरव्याघ्रयथैतद्ब्राह्मणोब्रवीत्।प्रमोतिमूलंदुःखस्यनमप्रेतिवनिश्चितेः।मत्मसादेवतेज्ञानमुत्पत्रंप्रेदमुत्तमम्
।प्रमोतिपत्यंयोमेनद्वेष्टिःशाल्मलितूलवत्।अहनित्यंकुरोत्यत्रोमेप्रेतिस्कंधवान्महान्।दृढमूलोद्यवान्सवसुखपुत्रदानादिपल्लवः
नत्रान्यान्महायत्रोनेककालप्रढार्द्धितः।पुण्यपुण्येग्रपुष्पश्रसुखदुःखमहाफलः।अपवर्ग्यथव्यापीमृढसंपकंसेवनाविधित्साश्रं

गमालाद्योहदिजातोमहातनुः संसाराध्वपरिप्राप्तायेतच्छायांसमाश्रिताःश्रान्तिज्ञानश्रवाधीणाःक्लेषाःप्रात्पत्तिकंकुलतः।येःसलंग
मुपाषणाश्रितेनमप्रतातनुः।छिन्नोविघाकुलगरेणतेगतातैनतर्त्मना।प्राप्यब्रह्मवनंशीतनीरजस्कमकंटकं।प्राप्तवधिपराप्रज्ञा
र्वृतिरनिवर्जितं।भूतेद्रियमयंस्थूलंनत्वंगजत्रचाप्यहम।नत्रान्नमयोचावांनैवान्नःकरणात्मकौ।किंचापश्यमिराजेद्रसधानमयम।व
योः।यतःपरोहिदेहेज्ञात्संवातोमंगुणात्मकः।प्रधकोद्रुम्बरेषीकाकुंजप्रत्यंभसांयथा।पक्वत्वेपिपृथग्भाकांतथाद्देहात्सनोरयिं॥ ॥
अलर्कउवाच॥ ॥भगवंस्त्वत्तासादेनप्रपा।विश्वंनमुन्नमम।ज्ञानंप्रधानविद्वन्विविक्तीकरमाद्दशम।किंत्वत्रविषयाक्रांत्रेस्थैर्यंवृत्त
त्रचेतसि।नचापिवेद्मिसुचेयंकथंप्रकतिवश्वनात्र।कथंनश्रयंश्रयश्वकथंनिर्गुणात्प्रियं।कथंचब्रह्मणोकथंब्रजेयंशश्वतेनचे॥
तन्मेयोगंतथाब्रह्मन्यथानस्मात्प्रियाचतः।मप्राप्तहिप्रहाप्राज्ञसंगोसुपक्वश्रणाम॥ ॥मार्कण्डेयउवाच॥ ॥दत्तात्रेयउवाच॥ ॥
शरंसंदत्तहेक्षाणुज्ञानंततोहियत।ज्ञानपूर्वोक्रियोयोगोज्ञानेनमयोगिनः।मासुकिर्ब्रह्मणोवैकपमनैकपाक्रनेर्गुणोः।मुक्ति
र्योगान्नथायोगःसंगत्यागान्महायते।मद्रदोषोद्रवेदुःखमप्रज्ञामक्तवेनसा।तस्मात्संगंप्रयत्नेनसुजनैःसंत्यजेत्तरः।संगाभावात्प्रेत्य
स्याःक्यात्तेहानिःप्रजायते।निर्ममत्वंसुखायैवं वैराग्यादोषदर्शनम।ज्ञानादेवचवैराग्यंज्ञानवैराग्यपूर्वकं।तद्दृढंयत्नवतोतद्वोदृष्टयेन
जीवति।यस्तुक्रुत्वेनदेवोक्तज्ञानप्रज्ञानमन्यथा।उपभोगेनपुण्यानांप्रपुण्यानांचयार्थिवः।कर्त्तव्यानोचनित्यानांप्रकोमकरणान्नथा। राम
अमंचयादश्वर्मिश्रंयश्चर्वाज्जितस्यचा।कर्म्मणावृक्षमाप्नोतिशरीरंनपुनःपुनः।एतत्तेकथितंज्ञानंयोगंचेमनिनोद्रमे।यंप्राप्यब्रह्म ५७
णोयोगीशारवैवात्रान्यतांत्रजेत्व।प्राणेवात्मनिजेयोयोगिनासाद्दुर्ज्जयः।क्रद्धीतनज्ञयेयत्नंतस्योपायंशृणुष्वमे।प्राणायामैई

ना

हेद्दोषान्धारणाभिरवकिल्विषांप्रत्याहारेणसंसर्गध्यानेनानीस्वरागुणान्।यथापर्वतधातूनांध्मातानांदह्यतेमलं।तथेंद्रियकृ
तादोषादह्यन्तेप्राणानियहात्।प्रथमंसोचनंकुर्यात्प्राणामाप्रम्ययोगवित्।प्राणायामनिरोधश्चप्राणायामउदाहृतः।लघुम
ध्योत्तरीयाख्यःप्राणायामस्त्रिधोदितः।तस्यप्रमाणंवक्ष्यामितदलर्कशृणुष्वमे।तस्तुद्वादशमात्रेषुद्विगुणाःसउमध्यमः॥त्रेगुणाभि
श्चमात्राभिरुत्तरीयउदाहृतः।निमेयोन्मेषणोमात्रातालोलघ्वक्षरंतथा।प्राणायामस्यमंस्यार्थेस्मृतोद्वादशमात्रकः।प्रथमेनजयेत्स्वे
दंमध्यमेनतुवेपथुंविषादंहृतीयेनजयेद्दोषानुक्रमात्।शृङ्खलंसेव्यमानास्तुसिंहशार्दूलकुंजराःयथाह्येतेप्राणोव
शेभवंतियोगिनः।वशंसन्नयथैकांतोनागंनयंतिहस्तियाःतथेचयोगीन्द्रेनःप्राणांनयतिसाधितांयथाहिमाक्षिका।सिंहोद्दगा
नहंतिनमानवान्।तद्वत्रिपिद्दःपवनःकिल्विषंनहरांतनुम।तस्माद्यक्तासदायोगीप्राणायामपरोभवेत।श्रूयतांमुक्तिफलंव
तस्यावच्छाचतुष्टयम।प्रीतिप्रीतिस्तथासंवित्यसादश्चमहीपते।स्वरूपशून्यैतेषांकथ्यमानेमुक्तमात।कर्मणामिष्टदुष्टानांजा
यतेफलमंद्रगः।चेतसोपकषायत्वंतत्रमाधास्तिरुच्यते।पेहिकामुष्मिकाःकामालोभमोहात्मकाश्चये।निरुध्यारवेभदायो
गीत्रानिःशासार्वकामिकी।अतीतानागतानर्थान्विप्रकृष्टतिरोहितान्।चित्रानानाद्दश्यदर्शनंप्रहाणंज्ञानसंपदः।तुल्यप्रभावस्तु
मद्योगीप्राप्नोतिसंविदं।तदासंविदितिख्यातप्राणायामस्यसास्थितिः।यात्रिप्रसादयेनास्यमनोयत्नवतोयतेः।इंद्रियाणांद्रियार्थेभ्यश्चप्रसादद्वतिस्मृता।शृणुष्वमहीपालप्राणायामस्यलक्षणं।सुखंजलमयंयोग्यादृष्टिहितमासनं।पद्मस्वस्तिकसंयुक्तंवाधितंथास्वस्तिकासनम।आस्थाययोगीपुंजीतकृत्वाचप्रणवंहृदि।समासनोश्लासहेत्यंचरणावुभौसंहृतास्यस्तथाचोर्द्धसमंशिरो

म प्र

ष्टम्यवायुनापार्ष्णिभ्यांलिंगन्नषणावस्फुशेन्प्रयत्नतः। कोचेउन्नामितशिरादन्नेईभानसंस्पृशन्वासंपश्यपन्नासिकाग्रंस्वंदिशं
षांकथ्यमानमनुक्रमात्।।कर्मणामिष्टदृष्टानांजायतेफलसंज्ञयः।चेतसोपकषायद्याद्यत्रसाभूस्निरुध्यते।पिंडिकाभ्रि
काःकामान्लोभमोहात्मकाश्चय।निरुध्यास्तेसदायोगीप्राप्निःमासार्वकामिकां।।त्यनीतानागतानर्थाविप्रकृष्टतिरोहितान्।।
विचानातंहसूर्यर्क्षग्रहाणांज्ञानमेपदानुत्पन्नभावस्तुयदायोगीप्राप्नोतिसंविदो।तदासंविदितिख्यानाप्राणायामस्यसाप्तिते
यान्निप्रमादयनास्यमनःपंचत्र।चायनः।इंद्रियाणांद्वियार्थास्त्रसप्रसादइतिस्मृतः।इणुष्वचयहीपालप्राणायामस्यलक्षणं
एंजतश्चयथायोगयादग्विहितमासनम्।परंमहीसनेचावितथास्तिकमामनम्।।आसुंप्रयोगंपुंजीतकृत्वाचप्रवणंहृदि।समप्रःसमासनोश्वनासंहृत्यचरणावुभौ।संहृतास्यस्थावोन्नम्यचिष्टभ्यधायतः।पार्ष्णिभ्यांलिंगन्नषणावस्फुशावपयत्नः।छित्त
।किंचिदुन्नामितशिरादेनैईक्षानमंस्पृशन्।संपश्यपन्नासिकाग्रंस्वंदिशश्चानवलोकयन्।रजसातमसोहार्त्तिसत्वेनरमस्थया।संवाधनेज
र्मलेसत्वेष्टितोऽजीतयेणावित।इंद्रियाणांद्विहार्थेभ्यःप्राणादान्मनपचापवच।निरुत्यमप्रमवायेनप्रत्याहारउपक्रमेत।पस्तुप्रत्या
हरेकामान्कूर्मोगानीवसर्वशः।सत्वात्मरतिरेकस्थःपश्यत्यात्मानमात्मनि।समवाप्यसमोहार्त्तिसत्वेनरमस्थया।संवाधनेज
र्मलेसत्वेष्टितोऽजीतयेणावित।इंद्रियाणांद्विहार्थेभ्यःप्राणादान्मनपचापवच।निरुत्यमप्रमवायेनप्रत्याहारउपक्रमेत।पस्तुप्रत्या
हरेकामान्कूर्मोगानीवसर्वशः।सत्वात्मरतिरेकस्थःपश्यत्यात्मानमात्मनि।समवाप्यसमोहार्त्तिसत्वेनरमस्थया।संवाधने

हमाक्रान्ताम्ररानिर्जिताःसिवर्हयातेनारोहेन्नस्माद्भिमानिर्जिताः।प्राणानासुपसंरोधात्प्राणायामइतिस्मृतः।धारणोत्सुच्यतेवैयधा र्यते
यन्मनोनराणाद्दाहृदिप्रःप्रसन्नानियदात्मनः।तीयतात्मभिःप्रत्याहियन्नेयोगेनप्रत्याहारस्ततःस्मृतः।उपायश्चात्रकथितोयोगिभिःपरम
र्षिभिः येनव्याधयोदोषानजायन्तेहियोगिनः।ययातेयाधिनलीयेयंननालाक्षभिःशनैः।आपिनेसुस्थआसुंपेवेयोगंजितश्रमः
।प्राङ्मुखोदयेचाथदक्षतोवावतोरसि।कंठेसुखेनासिकाग्रेनेत्रमध्यमहंसुस्किंचिन्नस्पात्यस्मिंश्चधारणापरमास्मृता।द
शैताधारणाःप्राप्यप्राप्योत्तरतात्मतां।नाध्यातःक्षोभितःक्षत्रोनवव्याकुलचेतनः।पुंजीतयोगंराजेंद्रयोगीसिध्यर्थमाहता।नांवि
शेनेनतेवोलेभेहेनाग्निलोत्मकेकालेष्टेनेषुपुंजीतननयोगंध्यानतत्परः।मत्रोद्वेग्निजलाभ्यासेनोगिनेहेचदुष्यथेषुष्कपणा
त्ययेनग्रांशमशानेसमशोरीरुपे।सभयक्तपतीरेवाचेत्यवल्मीकसंचये।देशेष्टेतेषुतत्वज्ञोयोगभ्यासंविवर्जयेत।सत्वाणांउपपत्तोचदे
शकालविवर्जिते।चसतोदर्शनंयोगेतस्मात्तत्परिवर्जयेत।दोषानेतानसात्म्येनरत्यल्पोहाघोषुनाक्षैवैरवि प्रायतस्यैदोषाजायतेनात्रि
वोधमे वाधियेजउतालोपःस्मृतेर्शकत्वमंधता।द्वारश्चस्यजापतेमथस्तद्वज्ञानयोगिनः।प्रमादाद्योगिनादोषायदेतेस्युश्चिकित्सि
तेनेसांनाशायकर्त्तव्योयोगिनातत्रिवोधमे स्निग्धांयवागुमुष्णांपुष्कातत्रैवधारयेत।वातघ्नंस्निग्धशाल्यन्नंदद्यात्तत्रैवाधिष्ठयवागुवा।पि
त्तघ्नेवाघृतंथामरिदिपेत।नहृकंयेमहाशैलंरिवरंगेनसिधारयेत।वैघातेवंक्रमोवाविवाधिवणेहिसो।तथाघ्नंस्निग्धंधामे हे
ग्राह्योरसनेद्रिये।यस्मिन्यस्मिंश्चयोदेशेतस्मिंस्तुपकारीतां।धारयेद्वारणासुस्थोशीतांशीनेविदाहिन।कालशिरसिसंछाप्यकाष्ठ
कोऐनताउयेत।नुन्नस्मनेःस्मृतेःसद्योयोगिनस्तेनजायते।यावाहृदयेव्योवायुग्रावाव्यापिनावाधेधारयेत।अमानुषात्सच्चजानाद्द

ब्रास्विनिचिकिसितम्। अमानुषंसत्त्वमत्तन्मर्योगिनंद्यनिशेद्यादि।वायग्नियारणाश्चैनंदेहमुच्छंविनिर्हरेत्। एवंमर्त्यात्मनाकार्यारब्धायोग
विदाब्रह्मधर्म्मोर्थकामप्रोक्तागणैश्वरीसंसाधनंयमः।प्रच्छर्त्तिलक्षणाव्यानाद्योगिनोविस्मयान्नरा।विज्ञानेविलयंयातिनस्माज्जोषाः
पन्नत्रयः।अग्नेरोत्यमाशेषमनिष्टर्त्तेगंधः।शुभोमूत्रपुरीषमल्पंक्षीतिः प्रसादःस्वरसोम्पनाचयोगप्रच्छत्तेः प्रथमंहिचिह्नं।अ
नुरागाजनोयातिपरोहेगुणाकीर्त्तनं।नचिप्सतिवमत्वातिमिहेर्लब्धागुप्तमप्र।शीनोष्णादिभिरप्युग्रैर्यस्यचाधानजायते।नभीतिमेति
चान्येभ्यस्तस्यसिद्धिरुपाछिन॥ ॥इतिश्रामार्कंडेयपुराणेयोगचिकित्सानाम॥ ॥दत्तात्रेयउवाच॥ ॥उपसर्गःप्रवर्त्तन्तेयेषृष्ट
नत्वम्प योगिनः।येनांस्तेसंप्रवक्ष्यामिममामेननिबोधमे।काम्याःक्रियास्तथाकामान्मानुषानभिवांछति।स्त्रियोदानफलंविघा
मायाःकुर्य्यवनादिकं।देवत्वप्रप्तरेश्वरसायनव्ययःक्रियाः।मनुष्यपतनंयत्नंजलाग्न्यावेशनंतथा।आहानशनदानानाफलानेनि
यमांस्तथा।तथोपनामान्नूत्नेवदेवतेष्वर्च्चनानिचतेभ्यस्तेभ्यश्चकर्म्मभ्यउपसृष्टोभिवांछति।चित्तेभिक्षेप्रवर्त्तन्तेयत्नायोगिनिवर्त्तये
त्।ब्रह्मसंगिमनःकुर्य्यज्ञयमर्त्यात्मुच्यते।उपसर्गैर्जितैरेभिरुपमर्यांस्ततः पुनःयोगिनः मप्रवर्त्तन्तेमाश्चराजसतामसाः।प्रातिभःश्रव
णोदैवोश्रमात्वर्त्तीतथापरौ।एतेनेयोगिनोयोगविघ्नायकडुकोदयाः।वेदार्थकाव्यशास्त्रार्थीवियाःशिल्पान्यशेषतः।प्रतिभात्रियदस्येति
प्रातिभःसत्रयोगिनः।ब्राह्मार्थनिखिलान्वेतिशब्दंदृष्ट्वानिवेत्रयतायोजनानांसहस्रेभ्यः श्रावणःसोभिधीयते।अष्टौयदाउदृश्यन्तेसमन्ता
दैवयोनयः।उपसंर्जतप्रख्याहृदैवंमन्नत्रचक्षुवाःश्राप्यतेयात्रिरालग्वंप्रनोदोषेणायोगिनःसप्तस्ताधारचिन्नंशाडुभःसुपरिकीर्त्तितः।
आवर्त्तश्चक्रीयस्यज्ञानावर्त्तीयदाकुलः।चित्तेनाथाकृदावर्त्तउपसर्गःसउच्यते।एतैर्त्रीगितयोगास्तुसकलादेवयोनयउग्रैर्मर्त्यैर्म्महाघोरै

रावर्त्तेपुनःपुनःप्राङ्नत्यकंचलंसुक्ष्मयोगीतस्यान्नोप्रमोविघ्नयेत्परंब्रह्मसक्त्वातत्वगोप्रनःयोगमुक्तःसदायोगीजहारोजितेंद्रियः।सू
क्ष्मास्तुधारणाःसप्तभूराद्यासूद्विधारयेत्रिधारयन्योगीतत्रौसंप्रतिपद्यते।आत्मानंमन्यतेचोर्द्धंचजहातिप्रः।तथैवापतुरंसूक्ष्म
तदृदृपंचतेनस्पिस्पर्शंचायोतद्यातदृद्विप्रतत्सम्पधारणं।स्थोप्रः सूक्ष्मप्रवृत्तिंचशब्दंतद्वज्जहातिप्रः।प्रतसामर्वभूतानांसन्नआविशतेयदा।।
मानसीधारणंविप्रन्नमानौदम्पंजहातिच।तदृदृद्विप्रशेषणिमन्त्रोनामेत्ययोगंवित्।परित्यजतिसंप्राप्यसुद्विमोस्यप्रतन्नप्रं।परित्यजति
सूक्ष्मातिसप्तत्वेतनियोगंविन्।मप्यग्निप्रायथोलर्कंतस्याहन्नित्रंविघतेएतासांधारणानांउसप्तानांसोस्यासवाच्यःसूक्ष्मादृष्टानतःसिद्धिंत्य
क्त्वायाभजेत्।यस्मिन्यस्मिंश्चकुरुतेभूतेरागंमहीपतेतस्मिंस्तस्मिन्समासक्तिंसप्राप्यसविनश्यति।तस्माद्विदित्वासूक्ष्मातिसंभेक्तानिपरस्परं।
परित्यजतियोयोगीसपरंप्राप्नुयात्पदं।एतान्येवतुवैघायसप्तसूक्ष्मातियाश्रिताः।श्रादानांविरागोत्रसङ्गवस्यविमुक्तयेगंधादिषुसमास
क्तामनेनेनदाविलजहात्।पुनरावर्त्तयेन्भूयःसन्नह्मगरमासुषांसमितोधारणायोगीसपतीत्ययदाक्षतिंतस्मिंस्तस्मिंस्तयंसूक्ष्मेजातेश्रते
नरेश्वरः।देवानामप्रतुरागंचगंधर्व्वोरगरक्षसां।देहेःउलयप्राप्तोनिसंगंनाप्तोनिचक्रविन्।अणिमांलाघिमाचैवमहिमाप्राप्तिरेवच।प्रा
काम्यंवशित्वंशिघंवशित्वंचतथापरं।यत्रकामावसायित्वंगुणानेनानथैश्वरान्।प्राप्तोत्यष्टौवरव्याघ्रपरनिर्गुण सूचकार।सूक्ष्मात्सू क्ष्मत
रोःगीयान्दशीप्रच्चाल्पिमाणुगः।महिमाशेषसृष्ट्वात्मानित्रोप्राप्यप्रमयत्।प्राकाम्यप्रस्यवामित्वादीशित्वंचेश्वरोयतः।वशित्वाद्व
शिनानामयोगिनःसप्तसोगुणाः।यत्रेदाछानप्रसुक्तंयत्रकामावसायिताऐश्वर्यंकारणेरेभिर्योगिनःपोक्तमष्टधा।सुक्तिसंसूचकंश्रु
पानिर्च्छिणपरंचेतमः।ततोनजायतेनैववर्द्धतेनविनश्यति।नाविन्नयमवाप्नोतिपरिणामंनगच्छति।वेदेकोदंतथादाहुरोषंभूगदिकेनच।

भूतवर्गादवाप्नोतिशब्दाद्यैर्हियतेनच।नचास्यसन्निशब्दाद्याःसङ्गोक्तैर्नसृष्टते।यथाहिकानकंखंउभपद्व्यवदग्निनादग्धदोषंहितोये
नरवेंउनेजांत्रजेन्नृप।नविशेषमवाप्नोतिनदग्धोगाग्नितायति।।निदग्धदोषस्तेनैकंप्रयातिब्रह्मणासह।यथाग्निरग्नौसंक्षिप्तःसमानत्व
मश्नुतेतादात्म्यंतत्रयश्चास्यात्रयस्तेनविशेषता।परेणब्रह्मणातद्वत्प्राप्येवपदग्धकल्मषः।योगायानिष्टथाभावनकदाचिन्नहीय
ते।यथाजभंजलेनैकंनिहिप्तमुपगच्छति।तथात्मसाम्यमभ्येतियोगीहिपरमात्मना।। ।।मार्कंडेयमुराणे।। ।।अलर्कउवाच।।
।।भगवन्योगिनश्चर्याश्रोतुमिच्छामितत्त्वतः।तस्तवन्मार्गमनुसरन्मोगीनाप्नुवसीदति।। ।।दत्तात्रेयउवाच।। ।।मानावमानौ
यावेतौद्वेगकरौनृणां।तावेवविपरीतार्थौयोगिनःसिद्धिकारकौ।मानावमानौप्राप्तौतौनावेक्षेदुर्विषामृते।अवमानोमृतंतत्त
मानस्तुविषमंविद्यात्तस्मात्मंत्यस्तमेत्यदंवस्त्रएतंजलंपिवेत्।मत्यएतांवदेद्वाणींभुङ्क्ष्वएतंविचिन्तयेत्।आतिथ्यंश्राद्धयज्ञेषु देवयात्रोत्सवेष्वा
महाजनंवासिद्धयोगाश्रयेयोगविकत्थितं।व्यक्तेविक्षेपेव्यंगारेसर्वस्मिन्नभक्तवज्जने।अटेत्तयोगविद्वैसंजनेतेष्टेवनित्यशः।यथैवमक्षमन्य
तेज्ञानाःपरिभवन्तिवान्यथासुकृच्छ्रंयोगीसन्मार्गचर्यांचरेद्यथा।भैक्षंचरेद्गृहेष्वेषुशालीनेष्वसंक्षुब्धजनेषुच।भैक्षचर्याहिवर्णेषुविधि
श्रेष्ठानिरम्योपदिश्यते।श्रेष्ठानिप्रथमावेतिक्षत्रियेषुमहात्मसु।अतश्चर्यांपुनश्चापिश्रद्दधानेषुपातितेषुच।भैक्षचर्याहिवर्णेषुविधि
श्रेष्ठाशालीनेषुवेश्मनि।अद्वेषिनेषुदान्तेषुश्रो

रमार्थतात्तत्रऊंकेनत्रयोयोगीसतल्लयमवाप्नुयात्।।अकारस्त्वथश्रूलोकउकारश्चोच्चतेभुवःसव्यञ्जनोमकारश्चस्वर्लोकस्यरि
कल्प्यते।व्यक्तानुप्रथमामात्रादितीया व्यक्तिसंज्ञिता।मर्वातनीयाविद्यक्तिरर्द्धमात्रापरंपदाअनेनैवक्रमेणौतावितेयायोगभ्र
मयन्।ॐमित्युच्चारणात्सर्वंगृहीतंप्रदसद्वेत्।इत्वाक्तप्रथमामात्राद्वितीयादेर्घसंयुताततीयाचप्लुताद्वर्व्याचवृत्तःसानगोचरे।
इत्येतदक्षरंब्रह्मपरयोंकारमंज्ञितंयस्तुवेदनरःसम्यक्तथाध्यायमिवापुनः।संसारचक्रमुत्सृज्यपत्यक्त्रेविधवंधनी।प्राप्नोतिब्रह्म
निलयंपरंपरात्मानिन्यात्राणाकर्मवंधान्मुक्तानामृत्युंमुयच्छितम्।उक्तानिकालेसंस्मृत्यपुनर्योगिचरुक्तिते।तस्मादभिदयो
गेनसिद्धयोगेनवापुनःक्षेयान्परिष्ठानिसदायेनोक्तेनसीदति।। ।।माक्कोण्डेयपुराणे।। ।।दत्तात्रेयउवाच।। ।।अरिष्यनिमहाराज
शृणुवक्ष्यामितानिते।मेषाप्रलोकनान्मृत्युनिर्जनंजानातियोगवित्।देवमार्गंप्रवंशुक्लंनेक्ष्यैकादशमासंसुनचोर्द्धंसजीव
ति।वाक्यापुरावंमृत्युंवाकुचर्णंरजनेतथा।प्रत्यक्षमथवास्वप्नेजीवितंदशमासिकं।दृष्टाप्रेतपिशाचादीगृंधर्वनगरादिच।सुचार्व
क्षीन्नक्षत्रांश्चनवग्रासान्नजीवति।क्षुल्लःक्षशःकृशःक्षुल्लोयेकस्मादेवत्तायतोप्रक्षतेसुविवर्तयतेनिवर्त्तयतिवाभ्रमत्स्पाउश्चाशुश्चाष्टमासि
कांश्चंयदंपाक्ष्योग्यादस्यघेतथाश्वेतांपांशुकर्दमयोर्मध्येमग्नमात्मानंजीवसि।कपोतरध्रकाकोलावायसोवापिमूर्द्धनि।क्रव्या
देवाग्नयोलीनःषण्मासाभ्यःपदर्शकः।दृश्यतेकायंक्रमिपांशुवर्षेणावानराःवोलाग्नोचान्यथादृष्टाचन्मर्मासा मजीवति।अ
नभ्रेविद्युतेदृष्टादक्षिणंदिशमाश्रितः।उदकंदृधनुर्वापिजीवितंद्वित्रिमासिकं।दृतेनेलतपादर्शतोयेवाप्यात्मनस्तुयापश्ये राम
दात्मिरक्तामप्रमाणेनजीवति।यस्यवस्तिसमोगंधोगात्रेमवमभेविवातस्यदृष्टासिकंक्षेमंयोगिनोवृपजीवितंयस्यचेत्रातमात्रस्य ए१

दृत्वादमवशुध्यानिपिवतश्रजतंशोषोदशादृसोपिजीवति।मंतिमित्रोमाहृतोंयस्यमर्म्मछानिकृन्तति।नदृष्यतंतुसंस्पर्शान्मस्तु
रुपस्थितः।अत्रवानरयानस्थोगायत्रैदक्षिणांदिशं।स्वप्नेपुयातिनस्यापिनमृत्युःकालमृच्छते।रक्तकृष्णोवरधरागायत्रीहसतीचयं।दृ
क्षिणाशानयेत्रारीस्वप्नेसोपिनजीवति।नानक्षत्रयणंकंस्वप्नेदृसमानंपदृश्यवै।एनंचवीक्ष्यवलांत्रेविधामृत्युमुपस्थितम्।आत्मनकत
नाष्टस्तुनिमग्नंयंकसागरेस्वप्नेपश्येत्तथात्मानंनरःसघोघ्रियेतमः।केशंगारांस्तथाभस्मअजगात्रिजलानदी।दृष्टास्वप्नेदशाहंवृत्यु
रेकादशेदिने।कालैर्विकलैदैःकल्पैःपुनर्पैरुघतासुधी।याषाघाणैस्तादितःस्वप्नेप्रेयोवृत्युर्भवेन्नरः।सूर्येदग्धेयमंशिवाक्रोशन्तीयातिस
ध्रुवं।विपरीतंपरीतंवासद्योवृत्युंसदाति।यस्यवैअक्रमात्रेपिहृदयंपीड्योवृत्युंसवृच्छति।यस्यवैअक्रमात्रेपिहृदयंपीड्यतेन्नधाजायते
दन्नघर्षश्चमगताश्रमंशयांदापादिगंधनोवेत्तिस्वपित्यङ्गितथानिशि।नात्मानंपरनेत्रेछंवीक्षतेनसजीवति।शक्रायुधंचार्द्रात्रेदिवायदृ
गणंतथा।दृष्टाप्रन्येतसंज्ञाणामात्मजीवितमात्मवान्।नामिकावक्रत्वमेतिकर्णयोर्त्रनोत्रती।नेत्रंचवामंप्रवतिषम्यतस्यायुरुदृतम्।
आरक्तातामेतिमुखंनिद्रावाम्यमितायदा।तदाप्राणोविजानीयान्मृत्युमासन्नमात्मनः।उदूरामभयानेनयःस्वप्नेदक्षिणांदिशम्।प्रयातिते
विजानीयान्मृत्युंनरेश्वरापिधायकर्णोनिर्घोषंनशृणोत्यात्मसंभवं।भक्षतेउक्तशोष्ठौतिर्यग्यसोपिनजीवति।यततोयस्यवैगन्धंस्वप्नेदृ
रंपिधीयते।नचोच्छ्वसितियःस्वप्नात्तदंतस्यजीवितम्।उर्द्धंचहृच्छिर्नचमंधविस्वारक्तापुनःसंपरिवर्त्तमाना।मुखस्यचोष्मासुविरुत्वनासि
मांसिप्रमप्रंशरीरम।स्वप्नेग्निंप्रविशेष्टस्तुनचनिष्क्रमतेपुनः।जलप्रवेशादपिवातदंतस्यजीवितम्।यश्चाभिहन्यतेदृष्टश्रुतेरात्रावमो
दिचा।मृत्युंमप्रशरात्रान्तःप्रमानाप्रोत्मंशयं।स्वचक्रमेलशुक्लांरक्तंपश्यत्यथामितं।यापुमान्सुप्तुमासन्नंतस्यापिहिविनिर्दिशेत्।स्वभा

वचैपरान्यंउपब्रूहतेस्वविपर्ययः।कथयंतिमनुष्याणांमर्त्यमन्त्रीयमांतकौ।एषांविनीतःमतंतयेस्युःश्रुतप्रामाण्याः।तानेवचावज्ञानातिनानेव
चविनिंदति।देवतानार्चतेब्रह्मानुरूनार्याश्चनिंदति।मानापित्रोरसत्कारंजामात्रणंकरोतिचायोगिनांज्ञानविद्वांसमन्येषांचमहात्मनां।
प्राहेरत्नकालैपुरुषस्तद्विज्ञेयंविचक्षणैः।योगिनामतंतयनादरिष्टान्यवनीपते।मार्चन्सरान्तस्तेनफलदानिविचारिविलोक्यानिमदाचे
चफलंयन्निमित्तभीरुणा।विज्ञायकार्यमनसिस्वकालोनरेश्वर।ज्ञात्वाकालंयतंसम्यगभयंछानमाश्रितः।मुंजीतयोगीकालोमौयथातस्या
फलोभवेत्।इष्टाःरिष्टंतथायोगीत्यक्त्वामरणजंभयं।तत्स्वभावंनयलोक्यकालेयावत्सुपागतम्।तत्स्वभावेतथैवाङ्गे।योगमुंजीतयोगवित्।पू
र्वाङ्गेवापराङ्गेवामध्याङ्गेवा।दिनेदिने।यत्रवारत्रयंभागेतदरिष्टंनिरीक्षितं।तत्रैवतावत्फलंतावत्कालंहितंहितं।ततस्त्यक्त्वाभयंसर्वंजित्वा
तंकालमात्मवान्।तत्रैवाचसथेछित्वायत्रचाछैर्यमात्मना।पुंडीतवर्षंजीतयावत्यांहितंहितं।ततस्त्यक्त्वाभयंसर्वंजित्वातंकालमात्म
वान्।तत्रैवाचसथेछित्वायत्रवाछैर्यमात्मनः।मुंडीतयोगीनिर्जित्यत्रीन्लोकान्परमात्मनः।तत्रथश्चात्मनोभ्रष्ट्वाचिद्वान्निमित्तमपिमत्यजेत्।त
तःपरमनिष्टोनमतोक्रियमणोचरं।यद्दुर्दर्शत्रवाख्यातुंशक्यतेनत्रमश्रुते।एतत्सर्वंमयाख्यातंतवबालर्कयथार्थवत्।प्राप्यसेयेनतद्ब्रह्मसंदेपा
द्वानिबोधमेशशांकरश्मिसंयोगाद्वदर्कान्नेमतिः।पयःसमुद्भूजातिनामुक्तःसोपमायोगिनःस्मृता।यथार्करश्मिसंयोगादर्ककान्नेहतापा
नं।आविष्करोतिनैकःसन्नुपमामात्रियोगिनः।पियालिकाखर्जनकुलवृहगोधाकपिंजलाः।चमन्निस्वामिवद्वेहेध्वनेयान्निनतोन्यतः।उःरक्तु
च्छामिनोधूमेनतस्यतेघोनाकिंचन।वेश्मनोयत्रराजेंद्रसोपमायोगमिद्धये।रहेहिकाल्यदेहापिपुरुषाग्रेणात्यणीयसा।करोतिरुद्धारंवयसुप
देशःसयोगिनः।पक्षुपक्षिमनुष्याद्यैःपत्रपुष्पफलान्वितं।छनंविलुप्यमानंतुवृक्षंसिद्धान्नियोगिनः।उडुगात्रविषाणाग्रमालद्यानिलकाकृति।

महतेनविवर्द्धत्रेयोगासिर्हिसुपाश्नुते।दवपूर्णमुपादायपात्रमाहृतेभुवः।उंगंमार्ग्यविलोकेवंविज्ञातंकिनयोगिना।सर्वमेवेनजीवनाया
लंनेक्षतेपुरुषस्यया।वेणातंतत्रतोज्ञात्वायोगिनांकृतकृत्यता।तद्दृश्यत्रवसतिंतद्दोषेयेनजीवति।मेनेनिघ्नतेचार्थस्तत्त्वकप्रमतात्रका
ग्र्यप्रार्थितार्थितैःकार्यकरोतिकरणैर्यथा।तथाबुद्ध्यादिभिर्योगीयोगंकोःसाधयेत्परम्॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥तनःप्राप्यात्रिपुत्रमलर्कःसमहा
पतिःप्रत्र्यावनतोवाक्यमुवाचानि[illegible]मुदान्वितः॥ ॥अलर्कउवाच॥ ॥दिष्ट्यादेवैरिदंब्रह्मनाशभवसंभवं।उपयादितमत्युग्रंप्राप्तासंदेह
देभयंदिष्ट्याकाशिपतेर्भूखिलसंपत्प्रत्यराक्रमः।यदुक्तेकादिहायातःमयुत्मसंगदोप्रमादिष्ट्यासंदेवलश्चाहंदिष्ट्यादृत्याश्चमेहृताः।दिष्ट्याकोशःक्षयं
यातोदिष्ट्याहंभीतिमागतः।दिष्ट्यात्वत्यादमूलंप्रमस्मृतिपथंगतं।दिष्ट्यावृक्षेयःसर्वाप्रभवेतसिसंस्थितः।दिष्ट्याज्ञानंप्रमोत्पन्नंभवतश्चसमागमा
त्।भवतावैवकारुण्यंदिष्ट्याब्रह्मनकृतंमयि।अनर्थोघर्थतांयातिपुरुषस्यसुभोदये।यथेदमुपकारोयंव्यसनंसंगमान्नव।सुबाहुरुपकारीमेसव
कोशिपतिःप्रभोःयथोःकृतेहसंप्राप्तोयोगाद्यभवतोन्निकंसोहंभवत्यसादाद्विनिर्दग्धाज्ञानकिल्बिषः।तत्तयायनियेयेनेहनभूयोदुःखमाप्स्यनः।
परित्यज्यात्मिगहिछुपमात्रियादपकानंतन्नोउंगंसमासाद्यज्ञानदात्मसंहारात्मनः॥ ॥दत्तात्रेयउवाच॥ ॥गच्छराजेंद्रभद्रंतेयथानेकाथितंमया।नि
र्ममोनिरहंकारस्तथाचरविमुक्तये॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥एवमुक्त्वाप्रणम्यैनंराजगामस्वराश्रितः।पत्रकाशिपतिर्धीमान्सुबाहुश्चाप्यसोयजः।मत्वेत्य
महावाहुःसोलर्कःकाशिभूपतिं।सुबाहोरयतोवीरमुवाचपरहन्मिव।राष्ट्रकासुककाशीशदुष्टनाराज्यमर्जितंयथात्वयाचनेनहसुबाहोःसंप्रयत्न
तः॥ ॥काशिराजउवाच॥ ॥किमलर्कपरित्यक्तंराज्यंतेमगरंविना।क्षत्रियस्यधर्मोयंभवाश्रुत्वाधर्मवित्तमनिर्जितामात्यवर्गंस्वराज्यंकोमरणं
जंभयम्।संदधीतशरंराजालक्ष्यमुद्दिश्यवैरिणम्।तंजित्वानृपतिर्भोगान्यथाभिलषितान्नरान्।हनत्रुंजीतपरंसिद्धौयमेनवमहामखैः॥ ॥अल

र्क उवाच॥ ॥एवमीदृशकंचीरममाप्यासीन्मनःपुरा।मांप्रतंविपरीतार्थंशृण्वाप्यत्रकारणं।यथायंभौतिकःसंघःनथान्नःकरणंगुणो।
गुणाःश्रमकलारूपहृदशेषेष्टेवनत्रयं।विहंकिरेकएकार्थंयदानाप्नोत्तिकश्चन।तदाकात्रयतेज्ञानावमित्रस्वाप्यरिश्रुत्पतः।तन्म
याडुःखमासाधत्रडमोडवसुत्रमतादत्रात्रेयप्रसादेनज्ञानंप्राप्तंनरेश्वर।निर्जितेंद्रियचर्मस्तुत्यत्कासंगप्रशेषतः।प्रनोब्रह्मणिसंधास्ये
तज्जेयेपरमोजसः।संसाध्यप्रन्यत्रासिद्धौयतः।कोविन्नविपतेसोहंननेरिंत्रप्रमापेशत्रुःसुवाडुःरप्येषनप्रेयकारी।हृदंमयासर्वमिदंय
थात्माअविष्यतांभूपरिमुत्त्वमान्यःजडुछेसतेनाप्रिहितोनरेडोडुष्टःसमुद्धायतनःसुवाडुः।दिष्ट्येतिमश्रात्तरमभ्यनंदत्काश्यीश्वरं
वाक्यमिदंबभाषे॥ ॥मार्कंडेयपुराणेऽलर्कोपाख्याने॥ ॥सुवाडुरुवाचयदर्थंनृपमल्लिलाभडंशरणागतः।तन्मयासकलंत
प्राप्तंयास्यामित्रसुखीभवा॥ ॥काशिराजउवाच॥ ॥किंनिमित्रंभवान्मासोनिष्यत्रोर्घश्रवकत्नवः।सुवाहोतन्मक्षावत्रूपरंकोडुह
लेहिमे।ममाक्रान्तमल्लकेणापितृपैत्यमहंमहत्।राष्ट्रदेहात्रिरिंर्जुघयाहमभिनोदितातोमयासमरक्रम्यराज्यात्प्रभ्याडुज्जम्पते।एतन्मे
वसमानीतंनडुःस्वकुलोचितम्॥ ॥सुवाडुरुवाच॥ ॥काशिराजनिबोधत्रंयदर्थंकमयप्रुघाप्रः।कृतोमयाभवांश्चैवकाशिरा
ज्यत्रसुघमप्र।ज्ञातोममायंत्राप्येषमक्रोलेभोपेषुनत्रकिंत।विप्रदोवोधवत्रोचश्रातरावयज्ञोममा।तयोर्ममपचयत्रात्राचावाल्पेस्त
त्रंयथाप्रुरवे।तथावबोधोविन्यस्तःकपियोरवनायते।तमोर्ममववित्तेयाःयदार्थायेनवैरभिः।प्राकाश्यंमनसोनीतास्तेमात्राना
स्पपार्थवायथैकमार्थमानानाप्रेकमित्रवसीदति।डुःखमेवतिसाधनोतयास्माकंमहायते।गाहंछपमोहमायत्रेसादत्यमित्र
रेश्वरासंवत्तिन्यस्यदेहस्यविभ्रतिभ्रातकल्पनाम्।ततोमयाविनिश्चित्यडुःखादेशापकल्पना।भवित्यत्यसहिभवानिसुयोगाए

राम
६१

सेश्रितःतदप्यडुःखहेशपंसंवोधादवनायतेसमडुतंकृतंकार्यमडुतेसुत्रजाम्यडांउष्टाप्रदामसागप्रेतम्याःपीत्रातयास्तनांनान्य
नाशुतेयोतंवर्त्मयाचिनियार्थिव।विनायेतिन्नयासर्वंशुश्रूसंशप्रपूर्वकम्।कृतन्नज्ञापिप्रिप्यत्रंघयास्पेसिसिद्धयेपुनः।उपेत्यते
पीद्यमानाःसुजनोवोधवःपुरुत्व।यैत्रेरेडनतागमन्येसेंद्रियाचिकलोहितोसुडुःदिस्वजनेवधोसमर्थोवसीदति।धर्मार्थकाम
मोक्षेभ्योवाक्यमेतद्धनत्रयौ।एतत्त्वसंगमात्तन्मूपप्रयाकार्यमडुःकृतम्।स्वस्तिनेस्तुगमिष्यामिज्ञानमाज्ञावमत्रमा॥ ॥काशिराजउवा
च॥ ॥अपकारात्त्वयासाधोरलर्कस्यकृतोमहान्।ममोपकारायकथंनकरोषिस्वमानसं॥ फलदायीसतांसाडुःसंगमोनीफलो
यतः।तस्मात्त्वंसंश्रयाफलंमयाप्राप्तुमुत्रतिम्॥ ॥सुवाडुरुवाच॥ ॥धर्मार्थकाममोक्षाख्यंपुरुषार्थचतुष्टयं।नत्रधर्मा
र्थकामालहायतेमकलाःमरतत्रेयंत्रैयतोवद्येनदिहैकमनाःशृणुःश्रुत्वावसप्यागालोच्यतेयाश्रेयसेत्रयाप्रेप्तिप्रत्ययोभूपका
र्योहाप्रितिचानते।सम्यगालोच्यधर्मोहिधर्मभानिराश्रयः।कोवाहाप्रिसंत्रेयमित्यालोच्यत्रयात्मना।राज्ञात्रगीतमालोक्यमालोच्या
परराजिषु।प्रक्रांतियाविशेषांतंसविकारमचेतनं।व्यक्ताव्यक्तंत्वमात्रेयंज्ञात्वाकश्चाहमित्युत।एतस्मिन्नेवविज्ञातेविज्ञातमखिल
वयं।अनात्मन्यात्मविज्ञानमस्वस्त्वमितिमूढतामोहंसर्वगते।भूयलोकसंव्यवहारतः।प्रयेदसुत्यतेसर्वंधयाडुष्टोत्रजाम्यहं।एवमु
क्त्वायतीभप्रासुवाडुःकाशिभूमियं।काशिराजोविमंप्रष्टुमोलर्कस्वपुरंययौ।अलर्कोविसुतंष्ठेषुमभिविन्यप्राधिपत्र।वनंजया
मसंत्यक्तसर्वसंगःस्वसिद्धयेततः।कालेनमहतानिष्टोनिःपरिग्रहः।प्राप्ययोगंहिमडलांपरांनिर्वाणलक्षणां।पपवत्रजगाहेदंसर्व
सदेवासुरमानुषम्।पारौर्गुणामयैर्बद्धंवत्रमानंतनित्यशः।पुत्रात्मभ्रातृमित्रारिस्वपारक्यादिभावितैः।आकृष्यमाणोकरुणोडुःखा

न्नमाप्रदर्शनम्। प्रज्ञानपंकगर्त्तस्थमुद्धारंमहामतिः। आत्मानंचसमुन्नीतंगाधंप्रेतामगामनात्। श्लोकषंडयदस्माभिः पूर्वंराजमनुष्टि
तं। इतिपश्चात्मयाज्ञातंयोगात्रात्रिपरंमुखंम॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥नातेतत्रंसमानिष्टमुक्तंयेयोगमुत्तमं। प्राप्यसेयेनतद्ब्रह्मयत्तग
च्छानशोचसितनोहमधियास्यामिकिंयत्नैःकिंजपेनमे। कृतकृत्यस्यकार्याद्यैर्ब्रह्मन्नभायकल्पते। त्वत्तोज्ञात्रवाप्याहंनेहंहोनि
ष्पक्रियहः। प्रमानिष्येतथाशुक्रिंयथायास्यामिनिर्वृतिं॥ ॥पक्षिणाउवाच॥ ॥एवमुक्तासपितरंप्राप्यानुज्ञांतनश्चमः। ब्रह्मन्नाग
मेधावीपारित्यक्तपक्षिग्रहः। सोपितस्यपितानद्यक्रमेणागमत्समा। हितः। वानप्रस्थंसमाश्रित्यमचनुर्थाश्रमप्रधागतः। तत्रात्मजयप्रा
प्यहिंसाचधंगणादिकम्। प्राप्यासिद्धिंपरांप्राज्ञस्तत्कालोपात्तसम्पत्ति। पुत्रेकथितंब्रह्मन्दृष्टायद्रवतावयं। सविस्तरंयथावत्त्व
किमन्यद्रोतुमिच्छसि॥ ॥मार्कण्डेयपुराणेपितापुत्रसम्वादःसमाप्तः॥ ॥जैमिनिरुवाच॥ ॥मयप्येतन्नमाख्यातंभवद्भिर्हिनम
न्नमाः। प्रश्नत्रंवनिश्चंचहिंचिधेकर्म्मवैदिकम्॥ अहोपितृप्रसादेनभवतांज्ञानमीदृशं। येनतिर्यक्कमप्येतत्प्राप्यमोहस्त्रिराकृतः॥ध
न्याभवन्तःसंसिद्धोरागवर्ज्जास्थितंयतः। भवतांविषयेकृतेत्रमोहोल्यतेप्रनः। दिष्ट्यामगवतातेनमार्कण्डेयेनधीमता। भवन्तोवेम
माख्याताःसर्व्वसंदेहनुन्नमोः। संसारेस्मिन्नगुण्याणांध्रमतांप्रतिसंकटे। भवद्भिर्धैःसमंसंगोजायतेनातपाछिनां। ययहंसंगमामाघ
भवद्भिर्ज्ञानदृष्टिभिः। नस्पोकृतार्थस्त्रभवंनमेत्यत्रकृत्यर्थता। प्रश्नत्रेवनिश्चनेचभवतांधर्म्मकर्म्मणि॥ प्रतिरस्तमलामन्येयथानान्यस्क
म्यक्तिरायदिवनुग्रहवतीमयिद्विजोत्तमाः। भवतांतन्नमाख्यातुमर्हथोदमशेषतः। कथमेतत्समुद्भूतंजगद्भावरजोभंम। कथंवप्रल राम
यंकालेपुनर्यास्यतिमन्नमाः। कथंवदेवर्षिपितृयक्षभूतादिसंभवाः। प्र न्नराणिचकथंवंशाश्चरितंच याचत्यःसृष्टयश्चेयावन्न ६४

न्नं न

प्रलयास्तथायथाकल्पविभागश्चयथाप्रभवन्नरक्षितिः। यथावद्विनिसंछानंयत्प्रमाणंचवेभवः। यथाक्षिताःसमुद्राद्विनिम्नागाः कान
नानिवा। श्लोकाधिकमिदंलोकानांगणः पातालजश्चयः। गतिस्तथार्कसोमादियहक्षेष्वितिपामपि। श्रोतुमिच्छाम्यहंसर्वमतदाश्चर्यसंभवम। उप
संहृतेवयद्वेवंनगत्यस्मिन्नविद्यति। पक्षिणउवाच॥ ॥प्रश्नमारोयमनुमोयत्त्वयामुनिसत्तमाएष्टस्तत्त्वंप्रसन्नेनप्रब्रूहिप्रसन्नएष्टेनैमिने। मार्क्क
एयेनकथितंपुराक्रोष्टुकायेयथा। द्विजपुत्रायशान्तायदत्तत्रातायधीमते। मार्कण्डेयेमहात्मानमुपासीनंद्विजोत्तमं। क्रौष्टुकिःपरिपप्रच्छ
यदेतदृष्टवान्नाहं। तस्यवाकथयत्प्रीत्यायमुनिर्भृगुनंदनः। तत्तेप्रकथयिष्यामृणुत्वंद्विजसत्तम। प्रातीप्रत्यूषसमयेसमाधेरुत्थितोहरिं
महः। जगद्योनिस्थितंसर्व्वस्थितोविष्णुस्वरूपिणं। प्रलयेचात्मकर्त्तारंरुद्ररूपीरहच्छरूपिणम्॥ ॥मार्कण्डेयउवाच॥ ॥ततस्तमा
त्रम्यपुराब्रह्मणाव्यक्तजन्मनः। पुराणमेतद्दाश्वमुत्तेत्योक्तविनिर्गताः। पुराणसंहिताश्चक्रुर्यस्मात्तस्मात्पुराणवित्। पुराणानांपुरा
श्चक्रुतास्तेमुनयस्ततः। धर्म्मोज्ञानंचवैराग्यमैश्वर्यंचमहात्मनः। तस्योपदेशनविनासहस्रिंवत्सरैरपि। वेदान्सम्यग्धियंस्मात्सञ्जगृ
ह्नुः सप्तमानसाः। पुराणांस्त्रहृदाद्यांश्चमुनयस्तस्यमानसाः। भृगोः। मकाशाच्यवनस्तेनोक्तंद्विजमनोऽधिगम्यवेदशास्त्रयोक्तमे
तन्महात्मभिः। देवेणवापिकथितमिदमासीन्नदाप्रभात्तन्नृपंकथयाम्यहंकलिकल्मषनाशनम्। सर्व्वमेतन्महाभागश्रयतांप्रेसमा
सिन। यथाश्रुतंमयाह्यंवंदत्तस्यगदतोमुनेः। प्राणिपत्यजगद्योनिमजमव्यपमाश्रयं। चराचरस्यजगतोधाणारंपरमंपदम्। ब्रह्माणा
मादिपुरुषस्तत्रास्थितिमतांयतः। कारणंमनोपस्यंयत्रप्रवर्त्तनेछिनं। तस्मैहिरण्यगर्भायलोकतंत्रायधीमते। प्राणायस्यप्रयत
स्यामिश्रंतमर्यमनुत्तमं। प्रहृदाद्यंविशेषांतंसर्वेरूपंसलक्षणं। प्रसादंपंचमिर्मन्त्रैस्तोमिःषड्भिश्चनम। पुरुषायाधिपतयेनित्य

प्राणेन्द्रियेचसंस्थितंनानाप्रयत्नोपग्रहाभागपरमेणसमाधिनाप्रहाणंकारणंयत्तदव्यक्तंरव्यंप्रहर्षयः। यदाऽऽत्मप्रकृतिंस्थोनिर्गुणोनित्योऽदमदा
त्मिकां।ध्रुवमक्षयमरसमगंधमव्ययं।रूपंगंधरसैर्हीनंशब्दस्पर्शविवर्जितम्। अनायत्तजगद्योनिर्विगुणःप्रभवाव्ययः। अजोऽप्रतिम
विज्ञेयस्तदाऽऽत्मेससर्वगः। प्रलयस्थास्तुतेनेदंव्याप्तमासीद्योषनः। गुणसाम्यात्ततस्तस्माद्यत्रेत्राधिष्ठितोगुणैः। गुणाभावाच्चषड्भ
निसर्गकालेततःपुनःप्रधानतत्त्वमुद्भूतंमहान्ततस्माद्गुणात्। यथाबीजंचवाउदग्नेर्वेनेनावृतोमहान्। माद्विकोराजमेस्त्रैवतामसश्च
त्रिधोदितःततस्तस्मादहंकारस्त्रिविधोवैव्यजायत। वैकारिकस्तैजसश्चभूतादिरेववतामसस्तामसश्चापियथाव्यक्तेनचेमहान्।
भूतादिश्चविकुर्वाणःशब्दतन्मात्रिकंनभः। ससर्जनाद्दतन्मात्रादाकाशंशब्दलक्षणं। आकाशंशब्दमात्रंतुभूतादिर्वायुरावृणोत्ततः। वल
वोस्तुततोवायुस्तस्यस्पर्शोगुणोमतः। आत्मास्पर्शतन्मात्रंतेजस्पर्शमात्रंसमावृणोत्। वायुश्चापिविकुर्वाणोरूपमात्रंससर्जह। ज्योतिस्तु
तापतेवायोस्तद्रूपगुणमुच्यते। स्पर्शमात्रस्तथावायूरूपमात्रंसमावृणोत्। ज्योतिश्चापिविकुर्वाणोरसमात्रंससर्जह। संभवन्नितोह्यप
श्चारक्तोरसात्मिकारसमात्रंतथाज्योरूपमात्रंसमावृणोत्। आपश्चापिविकुर्वाणोगंधमात्रंससर्जिरे।।संघातोजायतेतस्मात्तस्यगंधो
गुणोमतः।तस्मिंस्तार्क्ष्यस्तुतन्मात्रंतेनतन्मात्रतास्मृता।।आचिरोषवाच कथादविशेषस्तुतश्चतेनगन्धानाविशेषस्तेनस्मृताश्चविशेषतः।रू
ततन्मात्रमर्थायमहंकारानुतामसात्। वैकारिकादहंकारान्मोहिकान्मात्रिकात्। वैकारिकःससर्ज्जस्तुप्रभुरप्रवर्त्तते।बुद्धिंद्रिया
णिपंचैवपंचकर्मेंद्रियाणिच।तैजसान्नेंद्रियाण्याहुर्देवावैकारिकादश।एकादशंमनश्चात्रदेवावैकारिकाःस्मृताः।।श्रोत्रंचकटुषाजिह्वा
नासिकाचैवपंचमा।शब्दादीनामवाप्त्यर्थंबुद्धिपूर्वाणिचक्रमे। पादौपायुरुपस्थश्चहस्तौचाक्पंचमीभवेत्। गतिर्विसर्ग्गआनंदःशिल्पंवाक्पंच

राम
६५

कर्म्मतन्त्रात्। आकाशंशब्दमात्रंतुस्पर्शमात्रंसमाविशत्। द्विगुणोज्ञायतेवायुस्तस्यस्पर्शोगुणोमतः।त्रयंतथैवाविशतःशब्दस्पर्शगु
णंबुधाः।त्रिगुणाश्चततश्चाग्निःसशब्दस्पर्शरूपवान्। शब्दःस्पर्शश्चरूपंचरसमात्रंसमाविशत्।तस्माच्चतुर्गुणान्त्यापोविज्ञेयास्तारसा
त्मिकाः।शब्दःस्पर्शश्चरूपंचरसंतेगंधमाविशत्। सहतागंधमात्रेणत्वाहुर्बह्मर्षिसत्तमाः।तस्मात्पंचगुणाभूमिःस्थूलाभूतेप्रदृश्यते
।शान्ताघोराश्चदृष्टाश्चविशेषास्तेनतेस्मृताः।परस्परानुप्रवेशाद्धारयन्तिपरस्परम्।।मेरवस्त्विदंसर्वंलोकालोकंघनावृतं।विशेषाश्चे
न्द्रियग्राह्यानिपतत्वाच्चतेस्मृताः।गुणाःपूर्वंसपूर्वंसमुद्भवन्तुत्तरोत्तराः।नानावीर्याःसमुद्भूताःसप्तैतेमहतिविना।नाशक्नुवन्प्रजाः
सृष्टुंसमागम्यकृत्स्नशःसमेत्यान्योन्यसंयोगमन्योन्यापूरिणश्चते।एकमेवानविद्धंचसंघातेष्वेकमप्रशेषतः। पुरुषाधिष्ठितंचैवा
व्यक्तानुग्रहणंच।महदादयोविशेषान्ताह्यण्डमुत्पादयन्तिते।जलबुद्बुदवत्तत्रब्रह्मादेवहिमागतं। भूतेभ्योऽमहाबुद्धेस्तद्भूत
देकेशयं।प्राकृतेऽविद्यदःसर्वेतेनतेऽप्रतिसंज्ञिनः।मवैशारीपृथमःसर्वेपुरुषउच्यते। आदिकर्त्तेचभूतानांब्रह्मात्रेसमवर्त्तत।तेनस्वे
त्रिदंव्याप्तंत्रैलोक्यंसवगवरोवेऽस्मत्पोल्वसंभूतोजरायुश्चापिपर्वताः।समुद्रागर्भसंभिन्नंतस्याऽसीन्महात्मनः।नाभित्रऽद्यगर्भस्थं
देवासुरमनुष्यम।ह्रीमान्यद्विमुद्राश्चसप्तेतिलोकसंग्रहः।जलानिलानलाकाशैस्तथाभूतादिनावृतैः।दशोत्तरैर्दशगुणैरेकैकस्तेनवे
पुनः।महतातत्त्वमाणेनसहैवाप्तिनचेष्मितः।महांसैः सहितःसर्वैस्त्वक्तेनसमावृतः।एभिरावरणैरंडंसप्तभिः प्राकृतैर्वृतम्।अन्योन्य
प्रवृत्यचतात्यर्थीप्रकृतयःस्थिताः।एषामाप्रकृतिर्नित्यानदत्रःपुरुषश्चसः।ब्रह्मत्वंकथितोयस्तेसमासाद्भयतांपुनः।येषामयोत्त
लेकश्चिदुन्मज्जज्जलसंभवं।जलेनविप्लवतेब्रह्मासतथाप्रकृतोविभुः।अव्यक्तंक्षेत्रमुद्दिष्टंब्रह्मादेवंजउच्यते।इत्येवप्राकृतःसर्गः

क्षेत्रज्ञाधिष्ठितस्तुसः। अनुद्दिष्टपूर्वः प्रथमः प्राऽभूत्तत्सविधा॥ ॥मार्कंडेयेपुराणेब्रह्मोत्पत्तिः॥ ॥क्रोष्टुकिरुवाच॥ ॥वयंवै
सत्त्वसंभूतिर्यथावत्कथितात्प्रभो। ब्रह्माऽजब्रह्मणोजन्मतथाचोक्तंमहात्मनः। पुनर्दिक्षाप्रहेप्रोक्तंत्वत्तोऽहंगुरुकुलोद्वहाद्यदानसृष्टि
र्भूतानामस्तिकिंचित्रदानवा। कालेवैप्रलयस्यप्राप्तेसर्वस्मिन्नुपसंहृते॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥यदाऽनुद्दिष्टपूर्वोयात्तिलयंनिश्चलप्रिय
जगत्। तदोच्यतेप्राक्तनोयंविद्वद्भिःप्रतिसंचरः। स्वात्मन्यवस्थितेव्यक्तेविकारेप्रतिसंहृते। प्रकृतिःपुरुषश्चैवसाधर्म्येणैवतिष्ठतः
। तदानमश्चसत्त्वंचसप्रत्ययेनगुणौस्थितौ। अनुद्दिक्तावक्तनोवर्तनौतौपरस्परम्। तिलेषुनायथातैलंदध्यस्यसर्पिर्नास्थिते। तथा
नप्रमिसत्त्वेचरजोप्यनुद्दिष्टंसमन्वितम्। अन्यत्रेब्रह्मणोयावद्दशैवैहपरार्द्धिकाःतावदिनंसुरेशस्यतत्समयोनिशा। अहर्मुखेप्रबुद्धस्यजगदा
दिरनादिमान्। सर्वहेतुरचिन्त्यात्मामरःकोप्यपराक्रियः। प्रकृतिंपुरुषंचैवप्रविश्यपाद्मंजगत्यतिः। द्वाभ्यामासर्गोनपरेश्वरःय
थाप्रदोनरस्त्रीणांयथात्मावायुरनिलः। अनुप्रविश्यशक्तोभावयतथासोयोगरूपिभाव। प्रभानेद्वाभ्यमानेतुसदेवोब्रह्मसंज्ञितः
। सहत्यत्रोएकाशस्योमथानेकथितंप्रभा। सपवनोभवःपूर्वंसत्त्वोप्राकृतेःपतिः। ससंकोचविकाशाभ्यांप्रधानंक्षेप्यव
स्थितः। अन्यत्रामजगद्योनिरगुणोविरजोगुणः। भुंजन्प्रवर्त्ततेसर्गेत्रैत्यत्वेसमुपस्थितः। त्रैत्यत्वेसप्रजाःसृष्वातंतःसत्त्वान्निरेक
वान्। विष्णुत्वेनत्यधर्मेणकरुतेपरियालनं। ततस्तमोगुणोद्रिक्तोरुद्रेनाखिलेजगत्। उपसंहृत्यवैशेतेत्रैकाल्येत्रिगुणोगुणान्। य
थाप्राप्तापकःक्षेत्रीपालकोलावाकस्यया। तथासप्रजाप्रायातिब्रह्मविष्णुशिवात्मिका। ब्रह्मत्वेसृजतेलोकान्रुद्रत्वेसंहरत्यपि। राम
विष्णुत्वेवापुदासीनस्तिस्रोवस्थास्वयंभुवः। रजोब्रह्मोतमोरुद्रोविष्णुः सत्वंजगत्पतिः। एतएवत्रयोवेदाएतएवत्रयोगुणाः॥ ६६

अन्योन्यमिथुनास्तेत्रयोन्याश्रयिणास्तथा। ज्ञाणांवियोगोनहोघांनत्यजन्तिपरस्परं। एवंब्रह्माजगत्सृष्टेदिवदेवश्चतुर्मुखः। रजोगुणंसमा
श्रित्यसृष्वाभूतंसंव्यवस्थितः। हिरण्यगर्भोदेवादिरनादिरुपचारतः। भूयश्चकल्पिकासंस्थोब्रह्मायेसप्रजोयतातस्यवर्षाणांतेकंपरमायुर्महात्म
नः। ब्राह्मोवदिप्रानेनतस्यसंख्यांनिबोधमेनिमेषैर्दशभिः। काष्ठातत्रापंचभिरुच्यते। कलात्रिंशत्तुवैकाष्ठाभुहूर्त्रस्त्रिंशदेवता। अहोरात्रंमु
हूर्त्तानांत्रिंशत्तुवैस्मृतं। त्रिंशदहोरात्रैरेकोमासःपदोद्वौमासावुच्यते। तैःषड्भिरयनंवर्षंहेतुतेदक्षिणोत्तरे। देवानामहोरात्रंदिनतोत्तरायणं। दि
व्यैर्द्वादशसहस्रैस्तुकृतत्रेतादिसंज्ञितं। चतुर्युगंद्वादशसिद्धभागंकृतयुगेचत्वारिसहस्राणिवर्षाणांकृतमुच्यते। शतानिसंध्यावत्वारि सं
ध्यावत्वारिसंध्यांशश्चतथाविधः। त्रेतात्रीणिसहस्राणिदिव्याब्दानांशतत्रयं। तस्यसंध्यासमाख्याताःसंध्यांशश्चतथाविधः। द्वापरंद्वेसहस्रेतु
वर्षाणांद्वेशतेनच। तस्यसंध्यासमाख्याताद्वेशतेवतदंशकः। कलिःसहस्रंदिव्यानामब्दानांहिजसत्तमाः संध्यासंध्यांशकश्चैवतावत्कोमनुदा
हृतौ। एकाद्दशसहस्राणांख्याकविंशतिस्मृता। एतत्सहस्रगुणितंसहस्रोत्सृष्टदानत्यते। ब्रह्मणोदिवसेब्रह्मन्मनवस्तुक्त्रयोदशभवन्तिभागमात्रेण
षांसहस्रंनिभक्षते। देवाःसप्तर्षयोयेंद्रामनुस्तत्सूनवोनृपाः। मनुनामसहस्रेणसंख्यातास्तेचसर्वदा। चतुर्युगानांसंख्यातासाधिकाह्येकसप्ततिः।।
मन्वंतरंसंख्यांप्राज्ञोवैत्रिबोधमेत्रिंशत्कोट्यस्तुसंप्रमाणाःसंख्याताःसंख्यायाद्विजासप्तषष्टिस्तथान्यानिनिगुतानिवसंख्यया। विंशतिश्च
सहस्राणिकालोयंसाधिकंविना। एतन्मन्वंतरंप्रोक्तंद्विचैवर्षैस्त्रिबोधमे। अष्टौशतसहस्राणिदिव्यासंख्यासमृतं। द्वाषंचाशत्तथान्यानिसह
स्राणिकालोयंसाधिकंविना। एतन्मन्वंतरंप्रोक्तंद्विचैवर्षैस्त्रिबोधमे। अष्टौशतसहस्राणिदिव्यासंख्यासमृतं। द्वाषंचाशत्तथान्यानिसह
स्राणिकालोयंसाधिकंविना। चतुर्दशगुणोनैषकालोब्राह्मप्रहःस्मृतं। तस्यान्तेप्रलयःप्रोक्तोब्राह्मोनैमित्तिकोमुधैः। भूर्लोकोयश्चवर्लोकः स्वर्लोकश्चव
विनाशिनः। तदाविनाशमायान्तिप्रहर्लोकश्चतिष्ठतिनह्यसिनोपिनापेनजनलोकंप्रयान्तिचे। एकार्णवेतत्रैलोक्यंब्रह्मास्वपितिचैनिशि। तत्र

प्राणोवसारात्रिसदनेहनतिप्रभुः।एवंब्रह्मणोवर्षप्रमेवंवर्षशतंचयत्रा।शतंचयत्र।शतंहितस्यवर्षाणांपरार्द्धमित्यभिधीयते।पंचाशद्भिस्तथा
वर्षैःपरार्द्धंप्रतिकीर्त्यते।एकमस्यपरार्द्धंद्वितीयंतोद्विगुणंतत्प्रमाणंस्यादेवं
द्विगुणाराद्दशतिकल्पोयंप्रथमःपरिकीर्त्तितः॥ ॥मार्कंडेयपुराणोब्रह्मापुःकथंनंनाम॥ ॥क्रौष्टकिरुवाच॥ ॥यथासमर्ज्जदेवंब्र
ह्माभचानादिकृत्यजाः।प्रजापतियतिर्देवसत्त्वेविस्मरतेवद॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥कथयामेषतेब्रह्मासमर्यभगवान्यथा।लोककृ
त्वाश्वतःकृत्स्नंजगत्स्थाचरजंगमं।एवंब्रह्मावसानप्रलयनिशासुसोत्थितेषिभुः।सत्वोद्रिक्तस्तथाब्रह्मासृज्यंलोकमवेक्षते।इमंचोदाहरन्त्यत्र
श्लोकंनारायणोप्रति।ब्रह्मसर्गेणदेवंजगतःप्रभवाव्ययं।आदौनारायणंनत्वंकृत्स्नयोनामधोक्षजः।नाशुशेतेसयस्माच्छेतेनंनारायणाःस्मृतः
।विष्णुर्दःसलिलेनाम्निविज्ञानंतर्गतंमहा।अवज्ञानात्समुद्भूरेकर्णकाप्रस्रदद्रितेः।अकरोत्सततंरक्षाःकल्पादिषुयथापुरा।प्रलयक
र्त्तोदिकीलद्वाराहंवपुरास्थितः।वेदयज्ञप्रमंदिव्यंवेदयज्ञमयोविभुः।रूपंकृत्वाविवेशाशुसर्वगःसचेसंभवः।मधुहत्यवपात्लाक्षु
मोवमतिलेभुवेःजनलोकास्थितेःसिद्धैरवित्यसानोजगत्पतिः।तस्योपरिजनलोकस्यप्रहतोनोरिवस्थिता।वितततत्वाच्छदेहस्यनमहीपति
संज्ञवप्रांततःक्षितिंसप्रोक्त्यपृथिव्यामोहजाग्रिराः।प्राक्सर्गेदत्यमानेनतदासंवर्त्तकाग्निता।तेनाग्निनाविशीर्णास्तेपर्वताश्चविसर्ज्ज
शःशैत्यादेकार्णवेप्रप्राचापुनापस्तुसेदृताः।निष्कायत्रयत्रायंस्तत्रतत्रवाचलाभवत्।अग्निभागंततःकृत्वासप्तद्वीपोपशोभितमाःरायां
श्चतुरोलोकान्मूर्त्तवन्मप्रकल्पयत्।सृष्टिचित्रयतश्चैवकल्पादिषुपथापुरा।अनुद्दिष्टंकल्पस्मात्पाद्भूतंस्तत्तत्समोगयः।तेमोसो राम्
होप्रहामोहस्मिश्चोत्तंधसंज्ञितः।अविद्यापंचपर्यंषापाद्भूतामहात्मनः।पंचधावस्थितःसर्गोव्यायतेःप्रतिनोधवाः।पद्मिरत्नवतापका ६७

शःसंवृतात्मानगात्मकः।मुख्यानगायतःपोक्तामुख्यसर्गस्मतत्तयं।तंदृष्ट्वासाधकंसर्गंप्रमन्यदपरंपुनः।तस्याभिध्यायतः संर्य
र्यक्सोतोप्यवर्त्तत।यस्मात्तिर्यक्प्रवृत्तःसतिर्यक्पूनोतस्मतः स्मृतः।पश्वादयस्तेविख्याताःस्मृः प्रायात्यवेदिनः।उन्मथ्यात्हिणश्चै
वतेतानिज्ञानमानिनः॥ ऊर्द्धस्रोतास्तृतीयस्तुसर्गोविद्याद्विधात्मकः।ऊर्द्धतःप्रकाशास्तेसर्वेज्ञानाध्ययरम्परंतस्मात्साधकंमस्वाध्या
यतोन्यस्तदाभवत्।ऊर्द्धस्रोतस्तृतीयस्तुसात्विकःसप्तउच्यते।तेसुरवप्रीतिवहास्तावद्विरंतेस्तनाश्रिताः।प्रकाशाश्चाद्विरंतश्चऊ
र्ध्वस्रोतोद्भवाःस्मृताःनुष्टात्मानस्ततोयस्तुदेवसर्गोद्विसप्तमः।तस्मिंस्तुसर्गेभवत्प्रीतिर्विप्रेब्रह्मात्मदाततोमंसप्तदाधोसाधकं
र्ज्जउच्यतेतमंतमसिध्यायतस्मस्यसत्यभिध्यायिनस्ततः।माऽर्द्धस्रोतोदवाक्कादर्धाकस्रोतस्तुसाधकः।पस्मादर्द्धंव्यवर्त्ततेततोर्धाकस्रोतसस्तु
तेतेवप्रकाशवहलास्तमोद्रिक्ताजोधिकाःतस्मात्तेदुःखबहुलाःश्रयोश्रयश्चकारिणः।प्रकाशावहिरंतश्चमनुष्याःसाधकाश्चते।पंचमोऽयह
ःसर्गःसचतुर्द्धाव्यवस्थितः।विपर्ययेणशक्त्याचशक्त्यानुग्रानयेवच।निवृत्तंवर्त्तमानंचतेभविष्यन्निवैपुना।भूतादिकानांभूतानांषष्ठः
सर्गःसउच्यते।तेपरियाद्विगाःसर्वेसंविभागरताःसदा।चोदनाद्याप्यशीलाश्चवेदाभूतादिकाश्चते।प्रथमोग्रहतःसर्गोविज्ञेयोब्रह्मनस्तु
सःतन्मात्राणाद्वितीयस्तुभूतसर्गःसउच्यते।वैकारिकस्तृतीयस्तुसर्गश्चैंद्रियकःस्मृतः।इत्येषप्राकृतःसर्गःसंभूतोबुद्धिपूर्वकः।मुख्याः
सर्गावनुर्थश्चमुख्यावैस्थावरास्मृताः।तिर्यक्स्रोतास्तुयःप्रोक्तस्तैर्यग्योन्यःसउच्यते।ऊर्ध्वस्रोतोद्भवःसर्गोदेवसर्गस्तुसस्मृतः।ततोवीक्ष्य
तमांसर्गःसप्तप्रःसप्तधातुकः।अष्टमोनुग्रहःसर्गःसात्विकस्तामसस्मृतः।पंचैतेवैकृताःसर्गाःप्राकृतास्तुत्रयस्मृताः।प्राकृतोवैकृतश्चैवकौ
मारोनवमःस्मृत।इत्येतेनवसंप्रोक्तानवसर्गाःप्रजापतेःप्राकृताश्चैवकिमन्यत्क्रोतुमिहासि॥ ॥मार्कंडेयपुराणोसप्तमोध्यायः

स्थितिर्निर्माणा ॥ ऋक्षेष्टिकिंवाच्या ॥ समासाख्यिता सृष्टिर्ब्रह्मणश्च भवतामया देवादीनां भवाद्ब्रह्मन्विस्तराच्छ्रूयतामिमे ॥ ॥ मार्क्ण्डेय उवाच ॥ ॥ कुशलाकुशलैर्ब्रह्मन्नावितः पूर्वकर्मभिः । ख्यात्यात्मया ह्यनिर्मुक्ताः प्रलयेष्वपसंहृताः । देवादयास्त्रयो वर्णा ब्राह्मणाः प्रजा ब्रह्मसंभवाः । ब्रह्मणाकुर्वतः सृष्टिं ब्रह्मणो रोमकूपतः । ततो देवासुरपितृमानुषाश्चतुष्टयम् । सिसृक्षन्नंभस्येतानि स्वमात्मानमात्मनाभुजङ्गशयनस्थमोमात्रा बुद्धिकारणमजायतेः । सेसृक्षोर्जगतो नरर्षभ सुरराजर्षितनतः । अभिसंजनतस्तोत्र नमो मात्रात्मिकां ततः । मापश्चेदुर्ततनुमोनघोरात्रिरजायतानन्यांततनुपादायापि शुक्लः । तेमानसृजत्सन्नोदिकासततो देवासुरवतस्मत्यजायेरेऽतस्सर्ज्जसृतेशास्तनुंनामापिसप्रभुः । मावापविदुतदेवसामत्वप्रायोभ्यजायतासंज्ञयंमात्रात्मिकामवतनोन्यांजघृहेतनुम् । पितरवन्मन्यमानस्यरितरस्मत्यजाज्ञिरे । सस्यापिदुनुतसर्ज्जतनुतामापिसप्रभुः । मात्रोनरष्टभवत्संध्यादिननक्तोनरास्थितिः । रजोमात्रात्मिकामन्यांतनुंभेजेथसप्रभुः । ततोमनुव्याः संश्रुतारजोमात्रामसृजद्व्याः । दृष्ट्वामनुव्यान्सृजतंतनुंतांछोनघासंभवत्मानन्नक्तान्नेरर्सुरतेवया । इत्येतास्तनवस्मदेवदेवस्यधामतेः । ख्यातारात्रहनीचैवसंध्याष्टोत्रावैद्विजाः । ष्टोत्रतासंध्यानंथेवाङ्गासस्मात्रात्मिकांत्रयं । तमोमात्रात्मिकारात्रिर्मोहैतस्मात्रिशास्मृता । तस्माद्देवादिवारात्रावसुराश्चबलाचिताः । ष्टोस्वागमेवमनुजाःसंध्यायांपितरस्तथा । भवन्निबलिनोश्वस्याविपक्षाणांनसंशयः । नाहिपर्ययगामाघप्रयान्निचविपर्ययम् । योःस्वारात्रहनीसंध्यावन्नायेतानिवैप्रभोः । ब्रह्मणाहरिरातिश्रिणोयाश्रथातिच । वन्नार्यमान्ययोत्याघतनुमन्यांप्रजापतिः ॥ ६८
। रब्रह्मसोप्रयारा । त्रीजगृहेन्नरुद्रितः । तदांश्वकोरेनत्रामानसृजद्रागानजः । विरूपानश्मश्रुलानन्नुसारम्यास्तेनतांतगे । रक्षो

प्रंहनिनेभ्योन्येयउद्भस्तेनरात्रमाः । खादाप्रहनिनेयेवोद्भस्तेयक्षायक्षणाष्टिहिंसनात्रक्षात्प्रियेणास्यकेशाः शीर्णाश्चवेधसोमम । रोहणाद्धानाश्चशिरसोब्रह्मणास्तुतौ मर्यणात्रेभवत्मर्प्यो हानक्षादहयस्मृताः । सर्पाहृक्षात्ततः क्रुद्धः क्रोधरूपान्निनिर्मितेः । वरोनिर्ज्वोपिदोनोग्रासेश्रुताः पिशितारनाः । ध्रुयतोगांततस्तस्यमंधर्वाजज्ञिरेसुताः । विवतोजज्ञिरेवानंगंधर्वास्तेनतेस्मृताः । अप्सास्वेतासृष्टासृष्टादेवयोनिषुसप्रभुः । ततः स्वलंदतोन्यानिचयांमिवयसोसृजन् । सरवतोजाः समज्जांथवक्षसश्चविसेज्ञिताः । गारवैवोदरतोब्रह्मापार्श्वाभ्यावचिनिर्म्मिमे । पद्भ्यांचाश्वान्समातंगान्त्रासमान्मृगवमान्मृगान् । उष्ट्रानश्वतरांश्चैवनानारूपाश्चजातयः । ओषधीःफलमूलिन्योरोमभ्यस्तस्यजज्ञिरे । पवंपस्त्रोषधीःसृष्ट्वान्यसृजासोधरोविभुः । तस्मादादौतुकल्पस्यत्रेतासुरवयुगेतदा । गोरजापुरुषोमेषोश्वोश्वतरगर्दभाः । एतानानाप्रकारान्यान्मृगान्पशूंश्चनिर्वधमे । एवापदंद्विषुरहस्तानानरक्षन्तिपंचमाः । औदकाःपक्षिणश्चषष्ठाःसप्तमास्तुसरीसृपाः । गायत्रेवस्त्रवश्चैवत्रिकल्पाप्रस्थंतरं । अग्निष्टोमंचयज्ञानांनिर्म्ममेप्रथमान्मुखात् । यज्ञंत्रिवेदमंदद्यःस्तोमंपंचदशंतथा । बृहत्सामरथोस्यंचदक्षिणादशमजमुखात् । सामानियगतीछंदःस्तोमंसप्तदशंतथा । विरूपमतिरात्रंचनिर्म्ममेप्रयाश्विमान्मुखात् । एकविंशमथर्वाणमप्तोर्यामाणमेवच । अनुष्टुभंसवैराजमुत्तरादक्षजन्मुखात् । विपुतोरानिमेघांश्चरोहितेडक्षुतंक्षिच । वयांसिवयसर्यादोकल्पस्यभावात्रिभुः । उद्यावचानिभूतानिगात्रेभ्यस्तस्यजज्ञिरे । दृष्ट्वाचतुष्टयंपूर्वदेवासुरपितृप्रजाः । ततोऽसृजत्मभूतानिचराणिस्थावराणिच । मक्षान्पिशाचान्गंधर्वान्सप्तेवाप्सरसांगणान् । नरकिंनररक्षांसिवयःपशुमृगान् । अव्ययंव्ययंचैवयदिदंस्थाणुजंगमम् । तेषांयेयानिकर्म्माणिप्राक्सृष्ट्यांप्रतिपेदिरे । तान्येवप्रतिपद्यंतेसृज्यमानाःपुनःपुनः । हिंस्राहिंस्रेमृदुक्रूरेधर्माधर्मानृतेतथा । तद्भावितःप्रपद्यंतेतस्मात्तत्तस्यरोचते । इंद्रियार्थेषुभूतेषुशरीरेषुच

मप्रभुः नानात्वंविनियोगंचधातैश्चयदधात्वयंनामरूपंचभूतानांकृत्स्नांचप्रपंचनम्। वेदशब्देभ्यएवादौदेवादीनांचकारसः। ऋषीणांनां
प्रश्नेयानियाग्रतदेवेषुदृष्टयः। शर्वंयत्रेप्रभूतानामन्येषांचदधातिमः। यथर्तुष्वृतुलिंगानिनानारूपाणिपर्यये। दृश्यंतेतानितान्ये
वतथाभ्यचापुराणादिषु। एवंविधाःदृष्टयस्तुब्रह्मणोव्यक्तयन्मनेः। शर्वंयत्रेप्रभूतानामन्येषांचदधातिमः। यथर्तुष्वृतुलिंगानिनानारूपाणिपर्यये। दृश्यंतेतानितान्ये
वतथाभ्यचापुराणादिषु। एवंविधाःदृष्टयस्तुब्रह्मणोव्यक्तयन्मनेः। शर्वंयत्रेप्रभुरधस्यकल्पेकल्पेभवत्रिधा। ॥मार्कंडेयपुराणे
षेनाष्टिः॥ ॥क्रौष्टकिरुवाच॥ ॥अर्धाब्रह्मन्नोतस्तुकथितोभवतायस्तुप्रातुपः। ब्रह्मन्विस्तरतोब्रूहिब्रह्मानमृजयथा
।यथाचवर्णानसृजेद्गुणाश्चप्रहासुने। यवतेषां। मृतंकर्म्मविप्रादीनांचद्रवतत्र। ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥ब्रह्माणःसृजतः
सर्वंसत्यामिध्यायिनस्तथा। मिथुनानांसहस्रंतुपुरवात्समभवेत्सुने। जनालस्तुयपघ्नसक्वोक्तिकाश्चुचेतनः। सहस्रमन्यद्दृष्ट
स्तोमिथुनानांससर्ज्जहः। तेसर्वेरजसोद्रिक्ताःशक्तिमंतश्चविर्णिताः। ससर्जान्यत्सहस्रंसद्दृष्टानासृजतःपुनः। रजसस्तोभ्यापुद्रिक्तारेहा
शीलास्तुतेस्मृताः। पद्मोसहस्रमन्यत्तेमिथुनानांससर्जहः। उद्रिक्तासमासर्व्वेनिश्रीकात्त्वल्पवेतसः। ततःसंवर्द्धमाणास्तेदृष्टादीत्पत्रा
प्राणिनाः। अन्योन्यस्यकाप्रयाविष्टाःमैथुनायोपचक्रमुः। ततःप्रभृतिकल्पेस्मिन्मैथुनोत्पत्तिरुच्यते। मासिमास्यार्त्रवंपत्नुनदाशत्योवि
तां। तस्मान्नदानसुखुःखैर्वितैरुपैमैथुनैः। आसुषोत्रेप्रहृयत्रेमिथुनान्येवताः। मकरावकालिकाकालिकाचैवतुत्यघत्रेसुरूपैर्तान
तः प्रभृतिकल्पेस्मिन्मिथुनानांचसंभवः। धानेनुमनसातासांप्रजानांजायतेमकृत। शक्तादिविषयःसुदृःघयेकैपंचलक्षणाः। इत्येवं
मानसीसृष्टिरभूतसूर्वेप्रजायतेः। तस्यवायंभूतायैरिदंपूरितंयात्। सरिभरःमसुद्रांश्चसेवत्रेपर्वतानपि। तास्तदात्वल्पशीतो

राम
६९

प्राप्तुगेतस्मिंपवृत्तेवैतस्मिंस्वाभाविकीप्राप्तविषयेषुमहाप्रलये ननासांप्रेतिघातोस्तिनद्वेषोनातिमत्सरः। पर्वतोदधिसेवित्यत्वनिकै
तास्रसर्वशः। तावेनिकाप्रचारिणेनित्यंमुदितमानसाः। पशवःपक्षिणश्चैवनतदासत्सरीसृपाः। तनास्कात्त्वएवंजचातेत्वधर्म्मप्रमनयैः
नमूलफलपुष्पाणिनात्रवाऋतवोनचासर्वकालसुरवः कालोनात्यर्थधर्मशीतदृः। कालेनगच्छतामेषांविप्रसिद्धिरजायत। ततश्चैतेषां
प्रवीद्रेमध्याद्रेचविन्नमता। पुनस्तथेछतांवृद्धिर्न्नचायासोभवत्रदा। दृछतांचतदायासोमनसःसमजायत। अथसौदर्म्यत्रस्तासांसिद्धिर्न्ना
नारसोत्तमा। समजायतवैवान्यासर्वकामप्रदायिनी। असंस्कार्यैःमेरीरेतुप्रजास्ताःस्थिरयौवनाः। तासांविनाविधिंकल्पाज्ञायन्तेमिथु
नात्मजाः। समंजन्यचरूपंचत्रिपत्रेवैवताःसमं। अनिकाद्वेषमुक्ताचत्रयत्रिपरस्परं। तुल्यरूपाप्रुषःसर्वाश्चधर्मोत्तमतांविनाचत्वारिंशु
महस्राणिवर्षाणांमानुषाणिच। अयुःपमाणंजीवन्तिनचक्लेशाविपलयः। क्षुचिंतुनश्चाभूत्क्षतिरासांनसर्वतः। कालेनसुपमः कालात्स्या
दधोयन्तितथाप्रजाः। तथातासुक्रमप्रोनाशंजगुःसप्तसुसिद्धयः। तासुसर्वासुनष्टासुनभसःपच्युतालताः। प्रायसःफल्यवृक्षास्तेसंभृता
गृहसंश्रिताः। सर्वप्रत्युपभोगाश्चवतासांतेभ्यःप्रजायतावर्त्तयो। तेस्मतेभ्यस्तात्रेतापुराभुरवेतदा। ततःकालेनवैरागस्तासासाक्रमिकोभवत्।
मासिमास्यार्त्रवोत्पत्तिरागोत्पत्त्यातत्तासांवृक्षास्तेगृहसंस्थिताः। मत्तोसुरपरेषांतुपेतुशालाप्रहासुहाः। बस्त्राणिच
प्रसूयन्तेफलेष्वाभरणानिवै। तेष्वेवजायतेतासांगंधवर्णारसान्वितं। अमृतिकप्रसावीर्यपुटकेपुटकेमधु। तेननावर्त्तयन्तिस्मसुरवेत्रेता
युगस्यवै। ततःकालात्रोतोवसुनर्लोभान्वितासुनाः। वृक्षास्तान्यर्यदृक्षन्प्रमत्ताविगतेवतसः। तेषुक्षीणेषुवारीणांतेपितासमहाद्रुहाः
।ततोदृंद्वानजायन्तक्षीतोष्णसुखनिवैतासुदृंद्वोपघातार्थवक्रः पर्वपुराणेषु। प्रजधचसउर्ग्रेषुयर्वतेषुनदीषुच। मत्स्ययात्रे

वडुर्ग्राणिधात्वंपविनप्रोदकमाक्षत्रियेवतथाडुर्ग्मित्वामित्वात्मनोगुलैःगमार्ग्यानिप्रमाणानिनास्तुपूर्वंप्रवक्ष्यिरे।परमात्मा।परंब्रह्म
त्रसरेणुर्महारजः।बालाग्रंचैवलिक्षावपूकाचाथयवोदरम्।क्रमादष्टगुणानाहुर्यवानष्टावतोंगुलंषडंगुलंपदंतथाविन्तस्तिर्हिगुणंस्मृ
तम्।हैविनस्तीतथाहस्तोब्रह्मतीर्थादिवेष्टनंचतुर्हस्तंधनुर्द्वंनालिकायुगमेवचे।क्रोशोधनुःसहस्रेद्वेगव्युतिश्चचतुर्गुणा।युगो
क्रंसंख्यानार्थमिदंपरं।वनुर्णिमियडुर्ग्राणांस्वसमुत्थानिवीणिनु।चतुर्थंक्षत्रियंगंतचक्रुर्यत्नतस्तुते।पुरंचावेरकंचैवतद्द्वीणासुरेवि
द्विजा।शारवानगरंकंवासीत्रेयाकार्यद्विकंहशीम्।यामंसघोषविन्यासंतेषुवावसथान्पृथक्।सप्राकारंस्वसोत्सेधमर्द्धतःखातकान्वितं।
दद्यैनतथाखेटंतस्माद्दूनंचकर्षटं।द्रोनंद्रोणासुखंवतस्मादष्टभागेनचोच्यते।पाकारयरिखावाद्दीनेपुरखर्वेवमुच्यते।शारवानगरंकंवान्य
न्नैत्रिसाधनमुक्तिमत्।तथामृद्दुनपाषाणमृदुकृष्णवलम्।शैत्रोपभोगमध्येवसतिर्ग्रामसंज्ञिता।अन्यस्मान्नगरंदेयोकार्यमु
दृष्टप्रमाणवैःक्रियतेवसतिःमानुषितेयावसविद्वैरिः।दुष्टग्रामोविनाद्वैत्रैःपरभूमिश्वरोवली।ग्रामएवदृशीसंज्ञोराजचक्रप्रसंभ्रमः।शकरा
दूदेभांडश्वसगोयोविर्योतिविनागोमहदुत्तमयाघोषमत्रेवाभूमिकैतनः।पवत्तेनगरादीनुकृत्वावामार्थमात्मनः।निकोतनानिहृ
द्वानांचक्रुश्चोपशमायथौहाकारायथापूर्वंतेषामासन्महीरुहाः।तथासंस्मृत्यचक्रुर्वैश्मानिताःप्रजाः।हृद्वासैवंगताःशारवास्तथैव
वापरागताः।नताश्चैवोत्रताश्चैवतद्वशालाःप्रचक्रिरे।याःशारवाःकल्पवृद्धाणांपूर्वग्रामहृद्विजोत्तमाःपवशालारोहणशालवृंतेनतानुत्त
रंकृत्वाहुंडोपघातन्नेवात्रैयायग्रविन्नयत्।नष्टेषुमधुनामाहुंकल्पवृद्धेस्वशोषतः।विषादव्याकुलात्मावैप्रजास्रष्टारुधादिताः।पाडुर्व
भौनुसांमादितनत्रैताश्चखेतदा।वात्रार्थंमाधितात्यन्याहृष्टिःसांसारिकीमता।तासांहृष्टुदकानांहियानिनिम्नैगतानिवै।हृष्यानुवंधैरभ

वश्चोतारवानानिनिम्नगाः।येपुरस्तादयांस्तोकाअपत्राःपृथिवीतलेअपामृमेश्चसंयोगादोषध्यस्तेतदाभवान्।अफालकृष्माश्चौषध्यो
प्यारम्याश्चतृणवृक्षलताश्चैवक्षुद्रागुल्माश्चजज्ञिरे।प्राडुर्भावस्तुत्रेतायामाद्यायामौषधस्पतातेनौषधेनबर्त्तन्तेप्रजास्त्रेतासुतेनुनोगग
लोभीसमासाघप्रजात्याकस्मिकोतदा।ततस्तुःपर्यपृच्छन्तनदीक्षेत्राणिपर्वतान्।वृक्षगुल्मौषधाश्चैवमास्मर्यायाथवलं।तेनदोषेणातानेपुरो
षध्योमिषतोद्विजाअग्रग्रस्तन्नधवानासुतदौषध्योप्रहाउनेयस्तासुवेपुभस्माब्रविप्राज्ञात्वाःपुनःप्रजाः।ब्रह्माणंशरणंजग्मुःब्रह्मात्मानःपरमेष्ठिनं।
सवापितन्नतोज्ञात्वांतास्तुग्रस्तांवसुंधरां।वर्षंकृत्वातुमेरुवउदोहभगवान्विभुः।उधेयंगौस्तदातेनमस्यानिपृथिवीतले।जज्ञिरेतानिवीजानिग्रा
म्याराण्यास्तुताःपुराऽषध्यःफलपाकाद्वादशैतेसमृदशाःस्मृताः।ब्रीहयश्चयवाश्चैवगोधूमाश्चाणवस्तिलाः।प्रियंगवोनीवाराश्चकोद्रवाश्चसतीना
काःमाषाश्चहामसूराश्चनिष्पावोमकुलकलकाः।आढक्यश्चणकाश्चैवशणकाश्चैवशालयस्तदशास्मृताः।इत्येतौषधीनांतुग्राम्याणांजातयः
पुराःऔषध्योयज्ञियाश्चैवग्राम्याराण्याश्चतृदशाब्रीहयश्चयवाश्चैवगोधूमाश्चाणवस्तिलाः।प्रियंगवस्तमाख्यातेअष्टमास्तुकुलत्थकाः।श्यामाकात्व
थनीवाराजन्निलाःसगवेधुकाःकुलत्थविदामर्कश्यामाकाश्चयवाश्चये।ग्राम्याराण्यास्मृतान्येतान्यौषधश्चचतुर्दशायदाप्रदृष्टाऽषध्योनप्ररोह
न्तिताःपुनःततःमतांसांब्रह्मन्नथैवान्नौपायंचकारह।ब्रह्मास्वयंभूर्भगवान्हृत्साभिद्विचकर्मजान्।ततःप्रभृत्यौषध्यःकृष्यापद्याश्चजज्ञिरे।संप्रदा
यांश्चचान्नायांततस्तासांस्वयंप्रभुःमर्यादाछाययाप्रामयथान्यायंचचागुणं।वर्णानामाश्रमाणांचधर्म्माधर्म्मभृतांवरः।लोकांश्चसर्ववर्णानां
सम्यधर्म्मानुपालिनाम्।प्राजापत्यंब्राह्मणानांस्मृतंछानंक्रियावतांछानमैंद्रंक्षत्रियाणांसंग्रामेस्वपलायिनां।वैश्यानांप्राप्तांछानंस्व
धर्म्मंमनुवर्त्ततां।गांधर्वंशूद्रजातीनांपरिचर्यानुवर्त्तिनां।अष्टाशीतिमहस्राणिऋषीणामूर्द्धरेतसां।स्मरंतेषांतुयछानंतदेवगुरुवासिनां।

सप्तर्षीणांत्रयतच्छानंस्मृतंतद्वैवनोकसांश्राजायतयंपृहच्छानांन्यामिनांब्रह्मणाः हयंयोगिनामप्रतंच्छानमितेषांच्छानकल्पना॥ ॥मार्कंडेय उवाच॥ ॥ततोभिध्यायतस्तस्यजज्ञिरेमानसीप्रजाः।तदराश्रसतत्रैः कोपैस्तैःकारणैःमहः।क्षेत्रज्ञाःसमवर्त्तन्तयेप्रयो
ग्राश्चदाहनादेवाव्याःच्छावरान्ताश्चत्रेगुणविषयोस्विताः।पवंभूतानिसृष्टानिचराणिस्थावराणिवायदास्यताःप्रजाःप्रंसर्वानाभ्यवर्द्धन्तधीम
तः।तदान्यान्मानसान्पुत्रान्सदशानात्मनोसृजत।भृगुंपुलस्त्यंपुलहंक्रतुमंगिरसंतथा।मरीचिंदक्षमत्रिंचवसिष्ठंचैवमानसान्।नवब्रह्माणाश्च
त्येतेपुराणेनिश्चयंगताः।ततोसृजत्पुनर्ब्रह्मारुद्रंरोषात्मसंभवं।संकल्पंचैवधर्म्मंचसृष्टवेषाःमयिसृष्टवंजः।सनत्सनादयोयेचसृष्टेसृष्टाःस्वयंतवा
।तेतेलोकेषुसर्व्वत्रनिरयेद्वाःसमाहिताः।सर्वेतेन्यागतज्ञानाविरागाविप्रसराः।तेष्वेवनिरयेद्वेषुलोकसृष्टौमहात्मनः।ब्रह्मणोमुखान्मुखान्नृको
धात्रयोत्पन्नोर्कसन्निभः।अर्द्धनारीनरवपुःपुरुषोतिशरीरवान्।विभजात्मानमित्युक्त्वामतदांतर्दधेपुनः।मनोःकोवैसृष्टकस्त्रीत्वंपुरु
षत्वंतथाकरोतत्।विभेदपुरुषत्वंवदशधाधेकत्वात्मा।सोमासोम्येस्मृधाशात्रैःपुंस्त्वंस्त्रीत्वंचसप्रभुः।विभेदवदुधादेवःस्वतत्रैरसितैःसि
तैः।ततोब्रह्मात्मसंभूतेपूर्व्वस्वायंभुवंप्रभुः।आत्मनःसदशंवक्रेप्राजायत्यंमनुद्विजा।शतरूपांचतांनोरात्रेनेहतकल्पवा।स्वायंभुवो
मनुर्देवःपत्नीवेनहहेविभुः।तस्माच्चपुरुषात्पुत्रोशतरूपाव्यजायत।प्रियव्रतोत्तानपादौविख्यातांवात्मकर्म्मभिः।कन्येद्वेचतथारूपिण
स्तितंवतनुः।पिता।ददौप्रसूतिदत्तायतथाकर्दमंकवेःपुरा।प्रजापतिःसजयाहतयोर्जन्मसदक्षिणाः।पुत्रोयज्ञोमहाभागदयत्योस्मिंपुनर्ततः
यज्ञस्यदक्षिणायांतुपुत्रादशजज्ञिरे।याप्राहुतिसमाख्यातादेवास्वायंभुवेन्तरे।तस्यपुत्रास्तुयज्ञस्यदक्षिणायांतुभास्वराः।प्रसूत्यावतथादत्त राम
त्वतस्त्रोविंशतिस्तथा।ससर्ज्जकन्यास्तासांवसम्यग्यामानिमेमृषिः।श्रद्धालक्ष्मीद्वेतिस्रुष्टिःपुष्टिर्मेधातथाक्रिया।बुद्धिर्लज्जावपुःशा ७१

न्तिःसिद्धिःकीर्त्तिस्त्रयोदशी।पत्न्यर्थंप्रतिजग्राहधर्म्मोदाक्षायणीःप्रभुः।तासांशिष्ट्यवीयस्यपकादाक्षुलोचनाः।रवतिःसत्यधर्मंभूतिः।स्मृ
तिःक्षमातथा।मैत्रीतेश्चानुसूयाचऊर्जीस्वाहास्वधातथा।भृगुर्भवोमरीचिस्तुतथैवांगिरसमुनिः।पुलस्त्यःपुलहस्त्वेवक्रतुश्चैवविरूपतथा
ऽत्रेर्वशिष्ठोचक्षिप्तापितरश्चयथाक्रमम्।ख्यात्याधाजगृहुःकन्यासुनयोपुनिमत्रमाश्रद्धाकामंश्रीश्चहृदयेनियमंभूतिरात्मजं।मन्नोक्ष्व
तयाजुष्टिर्लोभंपुष्टिरसूयतः।मेधाक्रुतंक्रियादंडंनयंविनयमेवच।वोधंबुद्धिरसूतथालज्जाविनयंवपुरात्मजं।व्यवसायंप्रजज्ञेवैदेमंशान्ति
रसूयत।क्षेमंसुखंत्वर्यशःकीर्त्तिरित्येतेधर्म्मसूनवः।कामस्तुदितेहर्षधर्म्मयोत्रमसूयतांहिंसाभार्याचधर्म्मस्यतस्यांजज्ञेत्वथावृतम।कन्या
वानेऋतिस्त्वभ्यांसुतौद्वौनरकंभयम्।मायाचवेदनाचैवमिथुनेद्वयमेत्यतः।तयोर्जज्ञेथवैमायामसुंस्मृतापहारिणम्।वेदनास्वसुतंवापिदुः
खंजज्ञेथरौरवात्मत्योर्व्याधिजरा।शोकस्तृष्णाक्रोधाश्चजज्ञिरेहिंसतःखोत्तराःस्मृताःत्येतेसर्वेवाधर्म्मलक्षणाः।नैषांनार्याःस्त्रिपुत्रोवासर्वेते
नरहैरतमः।प्रियंभूतिरवतथाचान्यामृत्योर्भोर्यामवत्सुते।अन्नह्मीत्रासनस्यांचमृत्योःपुत्रान्श्चतुरःशत्रून्नह्मःस्वकात्पतेर्मृत्योरादे
शकारिणः।विनाशकालेपुनरावभजन्तेतेहृएषहृतान्।इंद्रियेपुदशस्वेतेनथामनसिवछिताः।स्वेस्वेनरंद्रियंवापिविषयेयोजयन्ति
चातथेंद्रियाणिचाक्रम्यरागक्रोधादिभिर्नरान्।योजयन्तियथाहानिंयान्तिधर्म्मादिभिर्द्विजाःअहंकारगताश्चान्येवहिर्मोछिताः।वि
नाशायनरस्त्रीणोयतन्तेमोहमाश्रिताःनथैवान्योहहेपुंसांडःमहोनाससंछितः।ब्रह्मामोधोमुरवोनग्नश्वरीकाकमस्वनः।मस
र्वस्वादिर्हृष्टोब्रह्मणानमोनिधिःदंष्टाकरावमत्यंतंविहतासंसुतैरवम।तमहुकामहादेवंब्रह्मालोकपितामहः।सर्वंब्रह्ममयंसु
ष्टेःकारणंजगतोव्ययः॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥नात्रव्यत्नेजगादिदंमहिकोपंशमंव्रज।न्यजैतांतामसीन्नित्रियास्यरजमः कलां॥ ॥ऽःमहू

उवाच॥ ॥ब्रह्मन्नामोस्मिजगन्नाथपिपासश्चसुदुर्बलः।कथंतर्पमियांनायमवेयंवलवान्कथम्।कश्चाश्रयोममाख्याहिचमेयया।त्र
निर्घृणः॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥तवाश्रयोगृहेपुंसांजननश्चाधार्मिकोवले।पुष्टिंनित्यक्रियाहान्याभवान्वत्स्यतिप्रियाते।नेच्छन्ताप्टश्रुते
वस्त्रमाहारश्चददामिते।श्रुतंकीरवपन्नेचनथाश्चमिरवेक्षितम्।भग्नभांडगतंनदृष्टंरुदवातोपमामितम्।उलुप्तायक्षमस्वित्रम
वलादमसंस्कृतम्।भग्नासेनगतेर्भुक्तमामहाद्दीगतमेवच।विदिदुरवंसंध्ययोश्चनृत्यवाद्यस्वनाकुले।उदक्योपश्पनाभुक्तमुदं
क्याहृष्टमेवच।यद्वोपघातवतविंवद्रव्यंक्रयेपयमथाविवा।एतानितवपुत्रार्थमन्नमत्यहदामिते।श्रद्धयाह्यदत्तमन्नानैर्यदेवत्तया
यन्नोनुपूर्वकोक्तहृष्टमन्नार्थीकृतमेवच।त्यक्तमाविःकृतंयच्चवन्नैवातिविस्मयाच्हिष्टकुद्वान्नदत्तंचयत्नत्रशाप्यसितत्फलम्।यच्च
पौनर्भवैःकिंचित्करोत्यामुष्मिकंक्रमम्।यच्चपौनर्भवीयोषित्रयत्नोनचहृमये।कन्यासुल्कोपधान्यायसमुपान्नधनक्रियाः।तथैवपत्नत्रपु
रुषार्थप्रसक्तास्त्रक्रियाश्चयाः।यच्चाशुचिकृतंकिंचितकरोत्यामुष्मिकंनरः।तत्सर्वंतवकाम्यांश्चदृदामितवसिद्धये।गर्विणपिगमेसंध्यानि
त्यकार्यव्यानित्यकार्यव्यतिक्रमे।असक्तास्त्रक्रियालापहसितेषुवदुःसहः।तथाभिभवसामर्थ्यंभविष्यतिमदात्मजे।पुंक्लिभेदेहथापाकेपा
कभेदेतथाकृते।नित्यंचगेहकलहेभवितासवरस्यच।अपोष्यमाणोवामथाचहेगोवाहनःदिके।असंध्याभ्रक्षितागारेकालेवन्नोभयंनृ
णाम्।नक्षत्रग्रहपीडासुन्निर्विघ्नोत्यातदर्शने।अशास्त्रिकपरान्यहत्यन्नरानभिभविष्यसि।हत्योपवासिनोमघघूतस्त्रीषुसदारताः।वच्छा
सनोपकार्त्तानांवैद्यालस्रतिकाच्छपे।अब्रह्मबारिणार्धं।तमिष्टावाविदुषाकृता।तपोवनेग्राम्यभोजनेयत्रआनिर्जितात्मनः।डाह्यणाक्षत्रिय राम
विशांशूद्राणोवस्त्वकर्मतः।परिच्यतानांयाश्रेष्ठाःपरलोकार्थमीप्सताम्।तासांचयत्फलेमर्वतन्नेयत्नन्नविष्यति।अन्यत्रतेभवद्यामि ७२

पुष्पार्थंयत्रिवोधनवाभवतोवैश्वदेवान्नेनामोद्वारणपूर्वकम्।पतन्नवेतिदास्यन्नियत्नराचलिमूर्जितांयःसंरक्षतासीविविधवृद्धिरंतस्यावहिः।श्रलोलुपोजितस्त्रीकलहंत्यत्नभवर्जयापुष्टन्नेहव्यकव्याभ्यांदिवताःपितरस्तथा।जाप्रयोनित्ययाःश्रान्येतहृहंयत्नभवर्जय।यत्रमै
त्रीगृहेवालहृदयोषित्रेषुचान्तथास्वननवर्गेषुगृहंतत्रापिवर्जय।वोषितोभिरतायत्रनत्रहिस्त्रंप्रनोभुक्तोभ्यक्तास्नतकथंचहृयत्नभत
त्परिवर्जय।वयःसंबंधयोगाणानिश्चयनान्यासनानिचायत्रोहेत्ययायत्नतहृर्षवचनान्नम।यत्रसारणिकानित्यंमाधुकर्मणपवर्द्धिता।
सामान्योपस्करैश्चार्यात्यजेथायत्नतहृहं।यत्रासनस्थाःनिष्टभुगुरुवृद्धद्विजातिषुनतिष्ठेनियहृतंतत्रवर्ष्ठयत्नन्नयामदा।।तरुकोणा
दिक्षिद्वारंनविद्धयस्यवेश्मनः।मर्मविधोथवाभुमत्तत्रेयोभवेननतेदिवताःपितृभृत्यानामतिथीनांचवन्नेनंयस्यावमिष्टेनान्नेनपुंस
स्तस्यगृहंत्यज।सत्यवाक्यान्नत्नमाशीलानहिंस्त्रान्नउतापिना।पुरुषानीक्षणान्यत्नत्यजयेचानसूयवः।भर्तृभक्तश्चपोषकाःप्रसन्नास्त्रीस
गवर्जिनं।कुटुंबभर्तृशेषान्नपुष्टंवैत्यजयोषितम्।यजनाध्ययनाभ्यासदानसक्तमतिंतथा।याजनाध्यायनादानकृतन्नान्निर्द्विजं
त्यजादानाध्ययनयज्ञैप्रमदोफलंक्रवदुःसहान्नत्रियंत्यजसदुल्कशश्राजीवात्मवेतनांत्रिभिःसर्वगुणैर्युक्तंयाप्युपाल्यवतीष्ठया।कुवे
श्वावान्नन्निवत्यजवैश्यप्रकल्मषम्।दानेष्टाहिनसुश्रूषातत्परंयत्नत्यजाशूद्रंचत्राह्मणादीनांशुश्रूषान्नियोषकम्।क्रतिस्मरत्यवि
रोधेनकृतन्नन्निर्हरेद्यहा।यत्रतत्रचतत्पत्नीतस्यैवानुगतालिका।यत्रपित्रोर्गुरोःपूजादेवतानांतथानरः।पश्यावपत्युःकुरुतेतत्राह्मन्भी
भयंकृतः।मदानुलिप्तंमंध्यासुहृहंमंडुसमुक्षितं।कृतपुष्पबलियत्नत्रत्रंशकोविवीनिर्नुं।भाक्षरादृष्टयप्यानिनित्याग्निसलिलानि

चास्यविलोकिदीपानिलरूपागेहानिभाजनांयत्नोह्लाचंदनंवीणाआदर्शोमधुभार्य्यावी॥विषाणताम्रपत्राणिलूहनंतवाश्रयः।यत्रकं ढकिनोहन्याद्यत्रनिष्पावबल्लरा।भार्याजनश्चर्वलीकस्तंपदंभस्तवमंदिरं।यस्मिन्गृहेनराःपंचस्त्रीत्रयंगोत्रयंतथा।अन्धकारंवनंगृ ह्यतद्गृहंवसतिस्तवा।पक्वान्नागंहिवालेयंत्रिगवंपंचम्यहियं।घटश्चंसप्तमातंगंगृहंयद्दमनंवाश्रयः।कुद्दालदात्रपिटकंतद्भाल्यादि भाजनम्।यत्रतत्रैवविद्वेषेनवदक्षःप्रतिश्रयम्।शुशलोलखलेह्लाणामास्यातद्वदुच्चरे।अवस्करेमंत्रणांवयद्मेतदुपक्लप्तंत्रवालेध्यत्रेयत्रधान्यानिपक्वामक्वानिवेश्मनि।तद्वत्रह्लाणितत्रत्यंयष्टेश्चरुःसहाछालीपिधानेयत्राग्निर्दत्तोदधाफणोनच।गृहंतत्रत्वरिष्टा नामशेषाणांसमाश्रयः।मानुषाछियगृहेयत्रब्रह्मोरात्रंमृताश्चितः।तत्रयद्भवनंतत्वावासस्तथान्येषांवरक्षसां।अदत्तेभुंजतेयेवैवंधो ष्टेतथोदके।सपिण्डास्तोदकांश्चैवतत्कालेतान्नराज।यत्रपद्मंमहापद्मौशुरभिर्मन्नकाशिनी।तृषभैरावतोयत्रकल्पान्तेतद्गृ हंत्यज।अथास्यादेवतायत्रशस्यस्याश्राद्धंविना।कल्पान्तेमनुजैरस्मात्परित्यजमंदिरं।योरजानपदैर्यत्रप्राक्त्वंसिद्धामहोत्सवा श्चक्रियन्तेऽर्घवद्गृहंतत्वंतद्गृहंक्षिरः।सूर्य्यवातघटांभोभिःस्नानवस्त्रांशुविद्युषैःनवकेशायसलिलैःतादृशंह्लहतलक्षणा तादेशावारान्नमयान्तिधर्म्मान्नजपहोमंगलंदेवतेज्या।मस्यह्लोचंविविधांल्लोकवादान्सत्वयाकृष्टतेमासुसक्ताःसुदुःसहंनस्ता तत्रैवान्तरधीयतचकारशासंनमोपितनुपंकजन्मनः॥ ॥मार्क्ण्डेयपुराणेऽहानुशासनंनाम॥ ॥मार्क्ण्डेयउवाच॥ ॥ राम दुःसहस्यभवद्भार्यानिर्म्मर्षिर्नामतःजाताकलेस्तुयाप्रायासृतोचाऽऽलदर्शनात्।तयोरपत्यान्यभवन्नगह्यापीषोऽशः।अष्टौकु ७३

प्रगःकन्याश्चतद्वाश्वतिभीषणाः।दन्ताकृष्टिस्तथोक्षिश्चेपरिवर्त्तस्तथापरः।श्रृंगध्वजऋनिश्चैवगंडूषाग्नरतिस्तथा।गर्हासस्यहरश्चा न्यःऋमाराख्यनयास्तयोः।कन्याश्चान्यास्तथैवाष्टौतासांनामानिमेशृणु।नियोजिकावैप्रथमातथैवान्याविरोधिनी।स्वयंहारकाचैव ग्रामणीरुद्धहारिका।स्तूतिर्वीजहरेवान्येतयोःकन्येसुदारुणे।विद्वेषिणेपुत्रीप्रोक्तास्तृकुरीकुरिलाननाः।एतासांकर्मवक्ष्यामिदो षशमनंचयत्र।अष्टानांऽऽऋमाराणांश्रूयतांद्विजसत्तमाःदन्तकृष्टिःप्रसुप्तानांबालानांदशनेस्थितः।करोतिदन्तसंघर्षंचिकीर्षुःस हागमम्।तस्योपशमनंकार्यंसुप्तस्यमित्रमर्पयेः।शयनस्योपरिस्थित्वामन्त्रेणैवंदशनोपरि।सुवर्चलौषधीस्नानाच्छमेत्रोनात्रसंशयः।उ ष्ट्रगंडकस्वरूपाछिद्रौप्रवक्त्राविधारणात्।तिष्टत्यन्यःऋमारस्तुतथास्त्रिनिमक्षुवः।शुभाशुभेक्षणेतुक्रोतयोःक्रियाश्चनान्यथा।त स्मादृष्टंगल्यवक्त्रव्यंपंडितैःसदा।उष्टेक्षतेतथैनोक्तेकीर्त्तनीयोजनार्हनः।वरीवरंसुरुद्रह्मायाचस्यकुलदेवता।अन्यगर्भेपरिव र्मदेवपरिवर्त्तयत्।रतिमाप्नोतिवाक्यंचविवक्षोरन्यदेवयत्।परिवर्त्तकसंज्ञोयंतस्यापिमितमर्षयेः।रक्षोघ्नमंत्रेर्जप्येसुरक्षांकुर्वीत नत्रविद्।अन्यश्चानिलवद्रूणामंगच्छःस्फुरणोदितम्।शुभाशुभंसमाचष्टेतस्यागम्यवताऽनंकाकीदेपक्षसंछोन्यःश्वादेरणातो। पिवाशुभाशुभंचरुक्तनिर्भुक्तारोन्योब्रवीतिवैतत्रापिदोषेव्यादेपःपारंभत्यागा।ववाशुभेऽतनरकार्यंप्रतिष्ठाहग्रजायतेः।गरुडान्नै श्छितश्चान्योऽहन्नाहीनोनमासर्वारम्भाद्रुक्तारोन्निशमस्यचश्रूयतां।विघ्नोक्तादेवतास्तुल्यामूलोखातेनवद्विजाः।सूत्रमर्थस्त्रानैस्तदर्थेग्रहणेनैःशुनश्चधर्म्मोयानेधिकरणोःशास्त्रदर्शनैः।श्रवसेयाजनाभ्यनश्चप्रशंसंयातिगंडुवात्।गर्भेभ्राणांतथान्यस्तुक लालाशीसुदारुणोः।तस्यरक्षासदाकार्यानित्यशोवनिषेवणात्।प्रशस्तमंत्रालिखनाद्धस्तमाल्यादिधारणात्।विशुद्धेहेवसनाद

दनावासाघवेद्विजातथैवमस्यहाचान्यःमस्यर्द्विसपहनियः।तस्यायेरक्षांक्रुधीतजीर्णोयानद्विधारणात्।तृणापसव्यानयना
द्यंजालाघप्रवेशनात्।वाद्वेलिप्रदानाद्यसोमांषुपरिकीर्त्तनाद्।पदारयरइव्यहरणाद्दिष्प्रानवाद्।नियोजयतिचैवान्या
कान्यामाचनियोजिका।तस्यपवित्रपठनात्क्रोधलोभादिवर्जनात्।नियोजयतेमप्रेषेत्यवोधाद्ववर्जनद्।आक्रुष्टेनेनमन्येनता
डितोवानियोजिकानियोवपत्येनमितिगद्धेन्नतद्दशंशुधः।परदारादिसंसर्गिवन्नमात्मनपवद्।नियोजमत्यत्रमामामितेमाजोविचि
न्नयेत्।विरोधंकुरुतेवान्यादंपत्यांश्रायमाणयोः।चंश्रूनांद्दोषित्रोःपुत्रैःसारणिकैश्चया।किरोधिनीमातद्दांक्रुद्धीतवलिकर्म्मणा
।तथाविवादमहनाछस्माचारनिषेधणात्।धान्यंखलाद्दृहाद्दोष्ठात्यमासर्पिस्तथापरा।मृद्दिमृद्दिमद्व्यप्रयद्दान्निचकन्यकौसा
स्वयंहारिकोसुक्रासदान्नद्दनितत्परा।महानसादर्द्दसिंहमत्रागारछिनंतथा।परिविष्यमाणावतदासांद्दंक्रेद्यंजनंतांउविष्टानांमनु
ष्याणांद्दारयत्रंवउद्दृग।कर्म्मात्राणारमालोभ्यासिंद्दद्दिहरतिद्दिज।गोघ्रास्नेश्वयःद्वारागोषेमदैवसा।दधोधृतंतिलातैलंमुरा
गारान्नथाक्षणारगकुंभकादित्यःकर्म्मासूचमेक्व।मास्वयंहारिकानामहरत्यावितंद्दिजाक्रुर्याक्रियंडिकोद्दद्दांरक्षार्थंनिमांप्रि
यांरक्षाश्चैवघृतेलेरव्यावष्टीयोकुभ्रनातथा।होमाग्निदेवताभ्यैःभस्मनावपारेःक्रिया।कुर्यादीरादेभांडानामेवेतद्दाणांस्मरत।।
उद्देगंजनयत्यन्यापक्वान्ननिवासिनः।पुरुषस्यउयाप्रोक्तास्त्रीणांसानुकन्यका।तस्यास्तुरक्षांक्रुर्वीताविप्रैःसेतसर्षयो।।आ राम
सनेशयनेयानेवोर्व्योयत्रास्तेमनुमानवः।नितंयेतनरत्यापामप्रेयाउद्दवेतना।श्रायत्यसंक्रुज्जप्यंवःसूक्तंसमाधिना।प्रीणोपु ७४
यंहरत्यन्याप्रद्वन्नंयाकुकन्यका।अथाप्रद्वन्तसोदेयादोःसहाद्दाकुद्दारिकाक्रवीततीर्थदेवीकश्चैत्यपद्वतसान्नभ।नदीसंगमपा

नेषुस्नपनंतत्प्रशांतयेमंत्रविद्भूततत्वज्ञापर्वद्दषभिर्वेद्दिजचिकित्साश्चवैद्येयःसुप्रयुक्तेद्वेरोषधैःस्मृतिचापिहरत्यन्यादृणासास्मृति
द्दारिका।विविक्तदेशमेविद्वान्नस्याःश्रोत्रयशप्रोभवेत्।वीजापहारिणीचान्यास्त्रीणांरतिभीषणा।मेध्यान्नभोजनैःस्नानैस्तस्याश्चोत्रशप्रोभ
वेत्।अष्टमीद्दषणानामकभयावद्दायाकरोतिनरंद्दिष्टंनरनारीमथापिवा।मथापिवा।मधुक्षीरमसासुक्राद्यान्यर्थंजद्दयात्रिलान्क्रुर्वी
तपित्रविद्दावतथेष्टितस्यशान्तये।एतेषांक्रुमाराणांकन्यकानांद्विजोत्तमाश्रुत्रिंशदयत्यानितेषानामानिमेशृणु।।दत्तक्रुष्टेरूक्ष
न्यानिजल्पाकलद्दातथा।अवद्दाद्दतदुष्टोक्तिर्द्विड्भाल्पातत्प्रशान्तये।नामेवविन्नयेत्प्राज्ञाप्रयतश्चग्रहीभवेत्।कलद्दंकलद्दागे
द्देकरोत्यविरतंनृणाम।क्रुद्देवनाद्दाद्देनुतत्प्रशांतिनिशामय।द्दर्व्योक्रुरान्मधुघृतक्षारक्षात्रवलिकर्म्मणि।।निक्षिपेज्जद्दयाद्वैवन
लंमित्रंवकीर्त्तयेत्।भूतानामानृभिःसार्द्धंचालकांनांतुशांतये।विद्यानांतपसांचैवसंयमस्यचसम्पदा।क्षमयावाणिशांलाभेवशांति
क्रुर्व्वंतुमेसदा।पूजिताप्रयताभ्यर्च्यमंत्रहिनयोगेषुरुदेवार्द्धनादिशेत्।तोयज्ञाभिधानेषुयात्रासुवनुर्द्दिशे।शरीरीरोगभोगेषुस
नदानधनेषुच।वृद्दवालानुरेष्टेवशांतिक्रुर्व्वंतुमेसदा।सोमाग्नुदौतथाभौमिसरितश्चाम्बरानिलौ।तथोक्तेःकालजेद्धौभूतसुत्रस्ता
लुनिकेतनः।मयेषांरसनासंस्थस्तानमाक्षस्यवादयेत्।परिवर्त्तस्तौद्दौत्रविरुपविक्रुतौद्दिज।तोत्रद्दाद्दियरिषाप्राकारामोधिमे
ध्यो।पुर्द्धिणाःपरिवर्त्तौक्रुरुतःपादयादिशु।क्रोष्टुकेयंरिवर्त्तःस्याद्दर्भस्यान्योदरादतः।नद्दद्देवैवनेवाद्दिनप्राकारानयोनिधिपरिरवा
वासमाक्रामेदक्लागर्भाधिरिणा।अगश्चक्रनयंतेभेषुनंनामनामतः।क्षिप्तोप्रज्ञागतःपुमावलप्रज्ञानेनात्मनो।पेनकाककपोनाश्च
गृध्रोलूकोचवैपुनात्र।अवापशकुनःपंचजगृद्दस्तान्मुरामुरा।।श्येनंजयाद्दवैश्यस्तुःकाकंकालोगृद्दीतवात्रउलूकंनिर्ऋतिश्चाजिज

याहानिभयावहम्। १९५व्याधिस्मृहामोथकपोतंवस्वमयम्। गेहेप्रमूतिरेतेषांतद्वृक्षेनिवेदः। नम्रानशस्तंनर्जयेद्हंकपोताकान्नम
स्त्रकम्। शोनःकपोतोगृधोचाकौशिकोवाद्विजोत्तम। संविष्टःकथयत्येनंवसतांतत्रवेशनि। ईदृक्परित्यजेद्हंशान्निकुर्याद्विजोत्तमास्व
त्रेपिहिकपोतस्यदर्शनंनप्रशस्यतेवदृपत्यानिक्रुद्ध्यन्तेगांउपान्नरतेस्मथा। स्त्रीणांरजस्यवस्थानंतेषांकालोश्रमेशृणु। चत्वार्यहानिपू
र्वाणितथैवान्यद्त्रयोदशी। एकादशतथैवान्यदपत्यंहानिवैदिने। अन्यद्दिवानिगमनेआद्यदिनेतथापरं। पर्वस्वथान्यन्नस्याद्वर्ज्यन्ते
निपंडितैः। गर्भहंतुःसुतोविरोमेहनाद्यापिकन्यकाप्रविषगर्भहन्त्रेकोभुक्तामेहयतेपराजायन्तेमेहनान्नस्याःमर्म्यमा। रक्तकंढयाः। मरी
शृष्याणिचान्यानिपुरीषमव्यवायुनःषण्मासामार्द्धिणीमांसमक्षुचातामसंयतां। हृद्रक्तामाश्रयोरात्रौस्थितांवापिचतुष्पथे। श्मशानकरभ
मिष्ठांमुन्नरीमविवर्जितां। नुदमानांनिशीथेवश्रा। विशेतामिमौस्त्रियम। मम्यहनुस्तथैवैकानडुकोनाम्नामतः। मर्मस्थानिसदाहन्तिलक्षा
पुंश्चण्डतत। अंगहीनाल्पदिनारक्तेस्वतन्नस्तेषुचैवमः। नेत्रेष्टउपवेशावेकरोत्यन्याचमंगिनु। तस्माक्कल्यःसुप्रशस्तेदिनेप्रच्यंनिशाकरं
कुर्यादारंभमुन्निचन्द्रारवृत्तमहायवान्न। नियोजिकोनियाकन्याडुःसहस्यमयोदिता। जातंपचोदिकासंज्ञंतस्याःकन्याचदुष्यं। मन्नोत्त
न्नप्रहृष्टाश्चनगात्रारीसुतासदासमाविशन्निनाशायचोदयन्निवदारुणाः। अधर्म्मधर्म्मरूपेणाकामंवाकामरूपिणं। अनर्थंचार्थरूपेणमोहं
चामोक्षरूपेणाम। उर्विनीताविनाशौचंदर्शयन्निष्ठयग्रतान्। धन्यन्नेताभिरक्षाभिःपुरुषार्थैःएवयग्रतः। तामात्रवेशश्चवृहेसंध्यारूपेत्फद
स्वरोधात्रेचबलिर्यत्रकालेनदायते। भुंजतांपिवचापिमंगिभिर्जलचिह्नकैः। नरनारीषुसक्तान्निक्षामाप्रेस्वभिजायतोविरोधिन्याश्रयःपुत्रा
श्चवोदकोग्राहकस्तथातमः। प्रह्लादकाश्चान्यस्तस्वरूपंशृणुष्वमे। प्रदीपतैलसंमर्थहरितैलांधितेखले। कुशलोलूखलेयत्रपाडवे

चासनंस्त्रियःसूर्यदात्रादिकंयत्रयदाकृष्यत्यथासनंयत्रोपलिप्तेनाभ्यर्च्यविहारःक्रियतेपहे। दर्व्यास्रवेपुयत्राग्निराहृतोन्यत्रदीयते। वि
रोधिनीसुतास्तत्रविजभत्रेस्वकामतः। पकोजिह्वागतःपुंसांस्त्रीणांवालीकसत्यवाक्। वोदकोनाम्नसप्रोक्तःयेषुन्यंकुरुतेगृहे। श्रवधान
गतश्चान्यश्रवणेस्त्रोतिउर्म्मतिः। करोतियहणांतेषांवसायाग्राहकस्तुसः। आक्रम्यान्योम्नोवृणांतमसाच्छाद्यउर्म्मदः। कोधंजनयतेय
स्तुनप्रःप्रह्लादकस्तुसः। स्वयंहास्तुचोर्यंणजनितेतनयत्रयत्र। सर्वहार्यहरावीर्यहागतथैवच। अनावान्नगृहेस्वेतेशहावान्वगृहेषु
वा। अप्रक्षालितयादेषुप्रविशंतुमहानसम। स्वलेषुगोष्टेषुवचैत्येहीयेषुगृहेषुवा। तेषुसर्व्वेयथान्यायविहरन्निरमन्निचाग्रमाणस्तनयस्त्वेकः
काकजंवदंतिऋतवः। तेनाविष्टोनिसर्व्वेजैकाप्राप्नोतिवैभरः। भुजनोगायतेमेहगायतेहसतेवयः। संध्यारौद्रेमुनिनंवैवनरमाविशंतिद्विजाक
न्यात्रयंप्रजातामोयावन्याकन्यहारिणी। एकाकुचहराकन्याअन्यावज्रनहारिका। हतीयातुसमाख्याताकन्यकाजातहारिणी। यस्यांजि
यतेसर्वःसम्यग्धेवाहिकोविधिः। कालातीतोथवातत्याहरत्येकाकुचद्वयं। सम्यक्कृत्वाहृदद्वावतथनप्यर्थमात्वकाः। विवाहितायाः।
कन्यायाहरतिद्वंजनंतथा। अप्रयत्नहृन्येवतथानिर्धनेरुतिकाग्रहे। उदीपशस्त्रशस्त्रेरुतिसर्वंपवर्जिते। अनुप्रविशेपयाजातप्रयहृत्याव्यसं
भवाःक्षणात्प्रसविनीवालेनत्रेवोसृजतिद्विजा। माजातहारिणीनाम्नसुचोरापिप्रीतासनातस्मात्संरक्षणंकुर्योयत्नतःसृतिकागृहे। स्मृतिचाप्र
यतासूयाग्रन्यागारनिषेवणात्। अपहरन्तिसुतास्तस्याःप्रवालोनाम्नामतः। पौत्रेभ्यस्तस्यमंत्रतालीकाःशतसहस्रशः। वांडालयोनयश्चाष्टौ
उपायेणाभाषणाः। कुब्जाविष्टासुतालीकास्तथाचांडालयोनयः। अभ्यधावत्रवान्योन्यप्रजकाभाःपरस्परं। प्रचंडोवारयित्वातुतास्तांश्च
चांडालयोनयान्। मभयेस्थापयामासयाहरोचकृणुत्वमे। अघघ्नतीलीकानाम्नावासंयोहिदास्यति। दक्षंतस्याहमतुलंपातायिष्येनमंश

यः वांडालयोन्यावसथेलीकामाप्रसविष्यति। तस्याश्च संततिः सर्वासावसयोचिनं ह्यनिः प्रसूताकन्यके द्वेनुघ्राप्सोवीजहारिणी।वा
तरूपामरूपांचतस्याप्रहरणांतुते।वातरूपानिषेकान्तेमायस्मै।दीयतेसुताश्चमपुमान्जातमुक्त्वेपयाति वनित्यपिवा।तथेवागतःसद्यो
निवीजत्वमरूपया। अस्नाताशीनरोगेवैनद्यात्।विविधोनिगनिर्वाजत्वंनरोयानिनारीवाशोचवर्जिता।विद्वेषणीवयाकन्याभ्रकुटाकु
टिलाननात्।तस्याद्वौतनयौपुंसापपकर्षप्रकाशकौ। पैशुन्याभिरतंलोभमसज्जननिषेविणः।पुरुषद्वेषिणांचैतौनरमाक्रमस्यतिष्ठतः।प्राचा
श्राज्ञातथापुत्रेरभीष्टस्वजनैःपरैः।विद्विष्टोनाशमायातिपुरुषोधर्मतोर्थतः।एकस्तस्यागुणाज्ञोकेप्रकाशयतिपापकृत्।द्वितीयश्चयज्ञ
णात्रैलोक्यछाप्रपकर्षति।इन्येनेदौःसर्वेयज्ञगणाःसन्नतोयथा।यापापानाराःसमाख्यातायैर्घोरंनरकंविलंनगत्।। ॥इतिमार्क्कण्डेय
पुराणेऽःसहसंहितेः॥ ॥मार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥इत्येषनाप्रसःसर्योब्रह्मणोवक्त्रजन्मनः।रुद्रसर्ग्रवक्ष्यामितन्मेनिगदतःशृणुत
नवश्चतथैवाद्यैपत्र्यःपुत्राश्चयेतथा।कल्पादावात्मनस्तुल्यंसुतंप्रध्यायतःप्रभोः।प्राडुरासीन्नथाङ्क्स्यकुमारोनीललोहितः।रुदन्वै
सुस्वरंसोथद्रुवंश्चाद्विजसत्तम।किंरोदिषीतितंब्रह्मारुदन्तंप्रत्फवाचह।नामदेहीतितंसोथप्रत्फवाचब्रजापतिः।रुद्रस्त्वंदेवनाम्नासि
मारोदीर्यस्मात्वह।एवमुक्तस्ततःसोथसप्तकृत्वोरोदयेतवोन्यानिहदोनस्मैसप्तनामानिसप्रभुः।भवसर्वमथेशानंतथापशुपतिंद्विज।भीम
सुयंमहादेवसुवाचप्रपितामहः।वक्त्रेनामान्यथैतानिपत्नीःपुत्रांश्चसप्रभुः।सूर्याजलंमहीवाह्निर्धीमुराकाशमेवच।दीक्षितोब्राह्मणाःसो
मश्चेतानामानिचाक्रमात्।सुचर्चलातथैवोषाविकेशीचापरास्वधा।स्वाहादिशस्तथादीक्षारोहिणीसंयथाक्रमं।सूर्यादीनामभिमाःपत्न्योरु
द्रस्यैर्नामभिःसह।रानेश्वरस्तथाशुक्रोलोहितांगोमनोजवः।स्कंदास्वर्योथसंतोषोभश्चापित्रुपासुताः।एवमेकादशरुद्रोमोसंतीभामभिर्वि

दत्ता।दक्षकोपाद्वतत्याजसाप्रतीस्वंकलेवरं।हिमवद्दुहितावभूत्मेनायांद्विजसत्तमातस्यातनुमेनाकःसोम्बोधेरुन्नमःसवा।उपमे
मेपुनश्चैनामनन्यांभगवान्भवः।देवौधाताविधाताचसृष्टेःख्यातिरसूयत।श्रियंचदेवस्यपत्नीनारायणस्यया।आयतिर्नियतिर्नियति
श्चैवमेरोःकन्येमहात्मनः।भार्येधातुर्विधात्रेस्तेमयोजंतोसुताबुभौ।प्राणश्चैवहकाण्डश्चपितापुत्रमहायशाः।प्रनश्विन्यामहंतस्यपुत्रो
वेदशिरामम।धृषावत्यामभवत्यातस्याविनिवोधमे।प्राणस्यकृतिमान्पुत्रउत्पन्नस्यवात्मजः।अजवांश्चतयोःपुत्राःपौत्राश्चव
हवोभवन्।पत्नीमरीचिःसंभूतिःपौर्णिमासमसूयत।विरजाःपर्वतश्चैवतस्यपुत्रोमहात्मनः।तयोःपुत्रांसुवर्चोहेवंशसंकार्त्तनोद्विज।
स्मृतिश्चाङ्गिरसापुत्रानसूयतकन्यकास्त्वयो।सिनीवालीकुहूश्चैवराकाचानुमतिस्तथा।ऋतोश्चसेन्नतिर्भार्यावालखिल्यानसूयत।षष्टियानिसहस्रा
णिप्रधानामूर्ध्वरेतसां।ऋतोयान्वनिष्टस्यसप्ताजायन्तवेसुताः।रत्नास्वाहासुतास्तेभेनिरेदारोद्विजोपावकंपवमानवसुचे
वापिद्विजाग्निनेषानुमन्नतावन्येवत्वारिंशद्वैपंचवाकव्यन्नेवहव्यश्चैवयिताप्रत्रयंचयत्।एवमेकोनपंचाशद्वयःपरिकीर्त्तिताः
।पितरोब्रह्मणाःसृष्टायेव्याख्याताप्रयाद्विज।अग्निष्वात्ताबर्हिषदोनप्रयःसाग्यश्चवये।तेभ्यःस्वधासुतेभ्यस्तेमेनावैधारिणीतथा।तेऽभेन्नस्यवा
दिन्योयोगिन्योवासुमेद्विज॥ ॥मार्क्कण्डेयपुराणेरुद्रसर्गोनाम॥ ॥कोकिमुरुवाच॥ ॥स्वायंभुवंत्वयाप्रोक्तमेतन्मन्वन्तरंप्रभो।तद
हंभगवन्सम्यक्श्रोतुमिच्छामिकथ्यताम्।मन्वन्तरप्रमाणंयद्वेवायेवर्षयस्तथा॥ ॥येवाक्षितीशाभगवद्वेवद्यश्चेवषस्तथा॥ ॥मार्कण्डे

यदुवाचमन्वन्तरामासंख्याता सहस्राणि चैकसप्ततिः। मानुषेणैषमाणोनश्चाणमन्वन्तरंचमे त्रिंशत्कोट्यस्तुसंख्याताः सप्तत्रिंशच्च
चविंशतिः। सप्तषष्टिस्तथान्यानि नियुतानि चसंख्यया। भन्वन्तरप्रमाणानुक्रमेणैतन्मयाधिकंविना। अष्टौशतसहस्राणि दिव्यासंख्ययोच्य
तम्। द्वेयंवाशतयान्यानि सहस्राणषधिकानितु। स्वायंभुवोमनुः पूर्वमनुः स्वारोचिषस्तथा। औत्तमस्तामसश्चैव रैवतश्चाक्षुषस्तथा। घरे
तेमनवोनीतास्तथावैवस्वतोभुना। सावर्णाः पंचरोच्यश्चभौत्यश्चागामिनस्त्वमी। एतेवांविस्तरंश्रुत्वामन्वन्तरयथाहि वक्ष्वेदेवाश्चषो
श्चैवयश्चेद्रपितरश्चयेऽत्यन्तिसंग्रहोब्रह्मनश्रूयतामस्यसन्ततेः। यत्रतेषामभूद्वैत्रंतत्सुतानांमहात्मनां। प्रनोःस्वायंभुवस्यासद्द
शपुत्राश्रुतस्समाः। यैरियंसप्तद्वीपावतीसर्वासमुद्राकरवतीप्रतिवर्षनिवोधिता। स्वायंभुवेन्तरेपूर्वमायेन्नेताभु
गोतदा। प्रियव्रततस्यपुत्रैस्तैःयैस्त्रैःस्वायंभुवस्यव। प्रियव्रतात्प्रजावंतौवारकाम्याव्यजायत। कन्यामानुमहाभागकर्दमस्यप्रजापतेः।
कन्येदेदशपुत्राश्चसम्राड्कुक्षिश्चतेत्रुभे। तमन्नेभ्रातरःश्रेष्ठाःप्रजायातेसमादशा। त्रयोद्रश्चशिवाद्रेश्चमेधामेधातिथिर्वपु। ष्टेति
भ्रान्तिमान्नव्यःसवनःपुत्रपवच। प्रियव्रतोप्यकिंचित्रान्सप्तसप्तसुपार्थिवान्। द्वीपेषुतेषुधर्मेणाहीषांस्त्राश्चनिवोधमे। जंबूद्वीपेत
थाग्नीध्रराजानंकृतवान्पिता। ज्यंबूद्वीपेश्वरश्चापितेनमेधातिथिःकृतः। कृतः। मालमलेनुवपुष्मन्तंष्ठेतिभ्रंकुशाद्भये। क्रौंचेद्वीपेपुरुति
मन्तंभव्यंशाकाह्वयेसुतम्। पुष्करांपतिः चैवमवनंकृतवानुतमा महावीतोधानंकिंश्चपुष्करांधिपतेःसुतौ। द्विधाकृत्वातयोर्वर्षं पु
ष्करेमंन्यचैशयव। भव्यस्यपुत्रःसप्तासन्नाप्रतसन्निवोधमोजलजश्चकुमारश्चकुशेशयः। हरिश्चसोमोमणिचकः। कुशोन्नगेथमोदाकिसप्तप्रस्तुम राम
हाद्रुमः। तन्नामांकाणिवर्षाणिसाकद्वीपेतकारसः। तथाशुनिप्रतः सप्तपुत्रास्त्वाश्चनिवोधमे। शालोप्रनोउगाश्चोत्मःप्रधानश्चाधकारकः। ७७

वृक्षाकेरकवर्षविषईद्रोपे ५०।४०

मुनिश्चउंदुभिश्चैवसप्तप्रस्तुतथापरः। तेषांसनाप्रधेयानिक्रौंचद्वीपेतथाभवत्। ष्टोतिष्यतकुशद्वीपेपुत्रनामांकिंतानिवै। तन्नाधिसप्तवर्षाणि
तेषांनामानिमेशृणु। उद्भिज्जंधेनुमद्वैवद्वैरथंलंबमेवच। धृतिमत्प्रभाकरंचैवकपिलंवाधिसप्तमं। वसुधातःसुताःसप्तसाल्यलेरास्यवाभ
वन्। श्वेतश्चवहारितश्चैवजीमूतोरोहितस्तथा। वैद्युतोमानसश्चैवमहाद्रिश्चसप्तमस्तथा। तथैवशाल्मलेतेषांसनामानिवैसप्तमेधा
तिथेःपुत्राःसप्तद्वीपेश्वरस्यये। तेषांनामांकितेद्वीपेसप्तवर्षसमन्वितं। एवंशांतभयंधीशिशिरंसुखोदयं। आनंदंवारिधंचैवद्वेमकंच
ध्रुवंतथा। सप्तद्वीपाःक्षेषुत्वेषुशाकद्वीपान्निकेषुच। ज्ञेयःपंचसुधर्म्मोवैवर्णाश्रमविभागतः। सुखमासुश्चरूपंवलंधर्मश्चनित्यशः।।
पंचस्वेतेषुवर्षेषुसर्वमाधारणंस्मृतम्। आनीध्रायपिताप्रवेजंबद्वीपंददौद्विजा। तस्यपुत्रावभूतुहिप्रजापतिसमानवाष्टौनामिरितिख्यात
स्तस्यकिंपुरुषोजज्ञः। हरिवर्षंततीयस्तुवर्षंतस्यैदिनाद्ततः। रम्यश्चयंतप्रः प्राक्तोहिरण्यःषष्ठउच्यते। कुरुश्चसप्तमस्तेषांभद्राश्वश्चाष्टम
स्मृतः। नवमाकेतुमालश्चतत्रमावर्षसंस्थितिः। वानिकिंपुरुषायानिवर्जायित्वाहिमाह्वयम्। तेषांस्वभावतःसिद्धिःसुखप्रायात्ययत्र
नः। विपर्ययोनतेष्वस्तिजराम्रत्युभयनच। धर्म्मोधर्म्मोनतेस्तास्वानोत्तमाधमप्रधमः। नवैवनुर्युगावस्थानार्नवात्रानचौनवा। अग्नीध्रस्तु
नाभेस्तुऋषभोभूत्सुतोद्विजाऋषभाद्भरतोजज्ञेवीरःपुत्रशतादरः। सोभिषिच्यर्षभःपुत्रंमहाप्रव्रज्यामास्थितः। तपसेपमहायोगयु
क्तोहापममंशयः। हिमाहूंदक्षिणंवर्षंभरतायन्यवेदयौ। तस्माद्भारतंवर्षंतस्यनाम्नामहात्मनः। भरतस्याप्यभूत्सुतःसुमतेर्न्नाम
भार्यकः। नाभिन्नाष्टमपावैष्णवंभरतोपिवनंययौ। पनेषोपुत्रपोत्रैस्तुसप्तद्वीपायसंभरा। प्रियव्रतस्यपुत्राणांसुक्त्वाचयंभुवेन्तरे। एषस्वा
यंभुवःसर्गःकायितस्तेद्विजोत्तमा। सर्वमन्वन्तरेसम्यक्प्रियव्रतकथयाभिते॥ ॥मार्क्ंडेयपुराणेसर्गवर्णनंक्रोष्टुकिरुवाच॥ ॥कलि

द्वीपाःसप्तद्वावार्यवर्ताःकांतेवाद्विजाकियंतेचैववर्षाणितेषांनघशवकाम्यनेमहाभूतप्रमाणंचगतिंचंद्रार्कयोरपिएतत्सर्वंहिमेरु
र्वैकिंतरेणमहाभुजे॥ ॥मार्क्कंडेयउवाच॥ ॥शतद्रुंकौ शिविस्तारांपृथिवीकृत्स्नशोद्विजातत्संस्थानमविलंकथयामिशृणु
ष्टतत्रायेतेद्वीपामयाप्रोक्ताजंबुद्वीपादयोद्विज॥पुष्करान्तामहाभागाश्चैववर्षाविस्तरंशृनुः॥द्वीपात्तुद्विगुणोद्वयोजनैरुलनोयशालमलि।
कुशाक्रौंचस्तथाशाकःपुष्करद्वीपएवच॥लवणोऽसुरासर्पिर्दधिक्षीरजलानिनिभिः॥द्विगुणोद्विगुणोज्ञेयामानाभिःपरिवेष्टिताः॥द्वी
कुद्वीपस्यसंस्थानंप्रवक्ष्येतन्निबोधमे॥लक्षमेकंयोजनानान्तुविस्तारैर्वृतः॥हिमवान्हेमकूटश्चनिषधोमेरुरेवच॥नीलःश्वेतस्तथा
शृंगीसप्तास्मिन्वर्षपर्वताः॥द्वीलक्षयोजनायामोप्रथमेतत्रमहाबलो॥नवयोजनसाहस्रमुत्सेधेनैवतस्यतु॥दक्षिणोयेतुपर्यंतास्ते
स्तरस्यरम्॥हिमवान्प्रथमोज्ञेयःसर्वेतावद्विरुत्सिताः॥गंधमादनमासाद्यसमुद्रान्तःप्रविष्ठाश्चदउत्तरेवर्षपर्वताः॥दक्षिणोत्तरतोनित्यमायतौपू
नःस्थितिःविंशाद्वेद्वेसहस्रेतुविस्तीर्णास्तेत्रयःस्मृताः॥त्रयस्त्रिंशत्सहस्राणिशतानिचतुरेवतु॥उच्छ्रायोमहागिरेः॥प्रविष्ठापोदधिंस्पृष्ट्वाजा
मौश्लाक्षनस्यमध्येतुमेरुःकर्णिकपर्वतः॥चतुरशीतिसाहस्रंतस्योच्छ्रायोमहागिरेः॥प्रविष्ठापोऽस्पृष्ट्वालाक्षाद्वीपोयथोऽशीतिरा व
संस्थितश्चावृत्तात्रिंशन्मूर्द्धविस्तृतः॥शुक्लरूपीतोमितोरक्तःप्राच्यादिक्षुयथाक्रमम्॥विप्रोवैश्यस्तथाशूद्रःक्षत्रियश्चवरस्त्रवर्णतः॥तस्योप
रितथाचाष्टौपुर्योदेवस्यथाक्रमं॥इंद्रादिलोकपालानांतन्मध्येब्रह्मणःसयोजनानांसहस्राणिचतुर्दशसमुच्छ्रिता॥अशुतोज्ञयाश्च
तस्याधस्तथाविष्कंभवंपवताः॥प्राच्यादिक्रमेणैतेमंदरोगंधमादनः॥विपुलश्चसुपार्श्वश्चत्रयोज्याद्यसोमिताः॥कंदम्बोमंदरेकेतुर्जं राम
कूर्द्यैगंधमादने॥विपुलेचतथाश्वत्थःसुपार्श्वेवटएवच॥एकादशशतायामायोजनानामितेनगाःजठरोदेवकूटश्चपश्चिमेपार्श्वे ७८

दिशिपर्वतौ॥श्रानीलनिषधप्राग्रौपरस्परमिमुखौ॥निषधःपारियात्रश्चमेरोःपार्श्वेतुपश्चिमेमथापूर्वेतथैवेतावानीलनिषधायतौ॥कै
लासोहिमवाश्चैवदक्षिणोत्तरमहाबलौ॥पूर्वपश्चायतावेतावर्णवांतर्व्यवस्थितौ॥शृंगवान्श्वेतश्चैवतथैवोत्तरपर्वतौ॥यथैवदक्षिणौ
तद्वदर्णवान्तर्व्यवस्थितौ॥पर्यंतापर्वतानांचेतेकथ्यन्तेद्वौद्विजोत्तम॥नवयोजनमाहस्रमुदादक्षिणतोत्तरं॥मेरो
विलाक्षतेतद्वंशवैचतुर्दिशफलानिया॥निवेजंतेष्ठागंधमादनपर्वते॥गजदेहप्रमाणा॥निपतंतिशिरःसुद्दीनितेषांस्वबालभवंतिख्याता
जंबूनदानिवेतत्रजांबूनदंनामकनकंसप्रजायते॥सापरिक्रम्यवैमेरुंजंबूमूलंपुनर्व्रजेविणतिज्ञातेद्विजाद्वूलपीयमानाजनैश्चतेः॥भ
द्राश्वकेतुमिराविषुभारतेकूर्ममत्स्यिनिः॥वराहः॥कल्पमाल्येचमत्स्यरूपस्तोत्तरितेपुनस्तत्रविनाशाद्विषयाःसमस्तास्थिताः॥वसुष्ठा
पिद्विजश्रेष्ठयहाभिभवपाकदाः॥ ॥इतिश्रीमार्क्कंडेयपुराणेभुवनकोशविन्यासेजंबूद्वीपवर्णनंनामः॥ ॥मार्क्कंडेयउवाच॥ ॥
शैलेषुसप्तशृंगेषुचतुर्षुद्विजसत्तम॥वनानियानिचत्वारिसंभवंतिबोधमे॥एवंचैत्रस्थंनामदक्षिणोनंदनंवनम॥वैभ्राजंपश्चिमेशैलेसावि
त्रंचोत्तरेचले॥अरुणोदसरःपूर्वेमानसंदक्षिणेतथा॥शितोदंपश्चिमेमेरोर्मरुभद्रंतथोत्तरे॥शितांतश्वसुकुजश्वकुलीरोश्वकुलीरोश्वकं
कवात्रामणिशैलोलोष्टश्चवाग्रहानीलोमहाबलः॥विद्युद्दंशरोवेणुमेरोनिषधस्तथा॥देवशैलस्यपूर्वेणमहाश्वमहाबलः॥विकरःवि
श्वरुद्रेश्वरोलिंगोयपतंगकःमातुमांश्चैवनाम्नकोथविणारवनाम॥श्वेतोदरासुमूलश्वसुधावारश्वरत्नवान्पंकमृंगोमहाशैलोराजशै
लःपिशाचकः॥पंचशैलोथकैलासोहिमवांश्चबलोत्तमः॥इत्येतेदक्षिणेपार्श्वेमेरोःप्रोक्तामहाबलाःश्वेतश्रृंगशिखरश्चैवचैहयंःपिंगल
स्तथा॥पंजरोथतथाऊर्द्धःसुरसःकपिलोमधु॥अंजनःकुक्कुटःकाम्यःपांडुरश्चबलोत्तमः॥महाशारवरश्चैवद्वेःपारियात्रःसप्तशृंगवान्नाप

क्षिमेनतथामेरोर्दक्षिक्षभात्यहिमाहहिः।एतेवलाःसमाख्याताःशृणुष्वातस्ततोत्तरान्।शंखकूटोथऋषभोहंसनाभोथवलो।कपिले
इत्यथाशैलःमानुमान्निलपक्षाशतशृंगःपुष्पकोमद्यपर्वतः।विरजाख्योवराहोहिर्मयूरोऽधिरत्नथा।इत्येतेकथितास्तत्रमेरोरुत्त
रतोनगाः।एतेषांपर्वतानांतुद्रोणपोतीवमनोहराः।वनेर्विमलपानीयैःमृगोभिश्चोपशोभिताः।तासुपुण्यकृतांजन्ममनुष्याणांद्विजोत्तम
एतेभौमाद्विजश्रेष्ठस्वर्ग्याःस्वर्ग्यगुणाधिकाः।ननेषुपुण्यपापानामपवर्गाणामुपार्यनम्।पुण्योयंभोगपक्षोदेवानामिवतास्वपि।शीतां
तांधेऽचेतेषुशैलेषुद्विजसत्तमा।विद्याधराणांपद्मानांकिन्नरोरगदंसाम्।देवानांचमहावामागंधर्वाणांचशोभनाः।महापुण्यमनोज्ञारवस
दैवोपवनैर्युताः।मरांसिचमनोज्ञानिसर्वत्रसुरवदोनिलः।नवैतेषुकृमावाधावैमणास्यानिकृत्रचित्।नदेतत्पार्थिवंपद्मंवनुःपत्रंप्रमोदित
।भद्राश्वभरताद्याभिपत्राणापस्यचनुर्दिशम्।भारतंनामभद्रंवर्षदक्षिणोनमयोदितम्।नकर्मभूमिपित्रीन्यत्रसंप्राप्तिःपुन्यपापयोः।एतत्म
धानमाधमतत्रमर्वप्रतिष्ठितम्।अस्यास्वर्ग्यैपवर्ग्यावामानुष्यनरकावपि।तिर्यक्त्वंप्रथवापुन्यनरःप्राप्नोतिवैद्विजा॥ ॥मार्कण्डेय
पुराणे॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥स्तुवाधारजगद्धोनेःपंदनाभवणस्ययत्।ततःप्रहृत्तामादेवीगंगात्रिपथगानदीसाप्रविश्यसुत्रायोनिंत
ममाधारंमहसा।ततःसंवत्समानार्कस्मिंगतियावनीपपातसा।मद्राधेषुपदेषुप्रतिभक्तोदकासमं।चतुर्थंपियमाति।स्तुविभिन्नाद्वि
शिलोत्रयाद्वर्वासीतेतिविख्याताभूयोवैत्रेरयंवनम्।तत्सावधित्वाचतुभयावक्षणोदंसरोवरं।शीतान्नंवगिरिंतस्मान्ततश्चाक्ष्यानारीन्न
क्रमात्।गत्वासुवंसमासाद्यभद्राश्वेजलधिंगता।तथैचालकनंदाख्यादक्षिणेगंधमादने।मेरुंयादेवनंगत्वानंदनंदेवनंदनम्।मानसंच राम
महाविगाह्यावधित्वासरोवरम्।श्रासाद्यशैलराजानंरम्यंत्रिशिखरन्नया।तस्माच्चयर्वनावसर्वादक्षिणोथक्रमोदितान्।तान्नद्यावधित्वासंप्रा ७९

प्ताहिमवन्तंमहागिरिमादधारततोगंधर्वनुमोवनषधनःभगीरथेनोपवामैःस्तुत्याचाराधितोविभुःततस्तुक्रावमर्वाणमप्रधादत्रिणोदधिं
।प्रविवेशत्रिधाप्राच्यांप्रतीच्यांचमहानदीभगीरथरथस्थानुपोतसैकेनदक्षिणं।तथैवपश्चिमेपादेविपुलेमाप्रहानदी।सुवंक्षरिनिविख्याता
सैशैलंमावनंयमी।तस्मात्तक्रमेणाचाद्रीणांशिखरेषुनियत्यसा।सुचंद्रोःपर्वतंप्राप्यततश्चशिखरंगता।मितोदंचसरस्तस्मात्सावयन्नीम
हानदी।केतुमालंममासाद्यप्रविश्यालवणोदधिम्।सुपार्श्वेचतथैवाद्रिमेतुपादंशेचमागता।भद्रसोमेतिविख्यातासायमौमविनुर्वनम्।तस्मा
वधित्वामप्राप्तामहाभद्रेमरोवरम्।ततश्चशरक्कारंमाप्रयातावैमहानदी।तस्माच्चक्षुषमादास्माक्रमात्प्राप्यशिलोच्चयान्।महाशैलंवमनुप्राप्ता
वधित्वोत्तरान्कुरून्॥एवमेषामयागंगाकथितातेद्विजर्षभ।जंबूद्वीपनिवेशंचवर्षाणांवयथातथम्।वर्षान्तेनेषुमर्यादाप्रजाःकिंकुरुषादिषु।सु
खप्रायानिरातंकान्यनेनाकर्षवर्जिताः।नवस्वपिचवर्षेषुसप्तकुलाचलाः।एकैकस्मिन्यथादेशेनद्यश्चवापिविनिःसृताःयानिकिंपुरुषाद्यानि
वर्षाण्यष्टौद्विजोत्तम।तेषूद्भिन्नानितोयानिमेध्यंवार्यत्रभारते।वाह्यास्वाभाविकीदेशनोयोदयामानसीतथा।कर्मजावृणांसिद्धेर्विशेषेषुवाष्ट
सुकामप्रदेशोद्भवेषुयोवाह्यामिद्विःस्वभावजा।स्वाभाविकीसमाख्यातसिद्धिर्दृष्टाचादेशिकी।श्रुतांसोत्कर्षतोपो ाधानोपेतावमानसी।उप
माधनादिकायानुकर्मजासाप्युदाहृता।नचेतेषुयुगावस्थानिधयोव्याधयोनवा।पुण्यापुण्यसमाभोगेनेषुद्विजोत्तम॥ ॥इतिश्रीमार्कंडेयपुरा
णेगंगावतारः॥ ॥कोष्टुकिरुवाच॥ ॥भगवन्कथितस्त्वेषजंबुद्वीपःसमासतः।यदेतद्वर्षतापोक्तंकर्मनान्यत्रपुण्यदापापदंवाप्रहाभाग
वर्जयित्वातुभारतं।इतास्वर्ग्यश्चमोक्षस्यमध्यंचान्तश्चगम्यते।नरत्वंत्वनपत्रमर्त्यानांभूपोक्तंमविधीयते।तस्माद्विस्तरशोब्रह्मन्मेमद्वारतंवद
।यवाम्यभेदात्रिवोधमेसमुद्रान्तरिनाज्ञेयास्तित्वगम्याःपरस्परं।इद्वद्वीपःकमेतुश्चस्तात्रवर्णागर्भस्तिमान्।नागद्वीपस्तथासोम्योगंधर्वोविद्युता

स्तथा। अयंतुनवमस्तेषांद्वीपःसागरुपंवृतः।योजनानांसहस्रंचैद्वीपोयंदक्षिणोत्तरात्पूर्वेकिरातायस्यांनेपश्चिमेयवनाःस्मृता॥ब्रह्मणा
क्षत्रियावैश्याःशूद्राश्चवातःस्थिताद्विज।दृष्टाश्चदृष्टवत्यिष्टाधैःकर्म्मणांभिःकृतजावनाः।तेषांसंव्यवहारश्चवपभिःकर्म्मभिरिष्यते।स्वर्गा
पवर्ग्गप्राप्तिश्चपुण्यपंयामंत्रवैतथा।प्रहेंद्रोमलयःसह्यःशुक्तिमान्ऋक्षपर्वतः॥विंध्यश्चपारियात्रश्चसप्तैवात्रकुलाचलाः।तेषांसहस्रश
श्चान्येशूधरायेसमीपगाः।विस्तारोक्रोयिणीरम्याविपुलाश्चित्रमानवः।कोलाहलःमवैभ्राजोमंदरोदर्दुरोबलः।वातधमोवैद्युनश्चमै
नाकःसुरसभ्यश्चांगषष्ठोनागगिरिर्गोधनःपाएरत्नश्च।पुष्पगिर्यर्जयन्तोत्रैरवतोदुदपर्वच।क्षुद्रश्रृंकःसगोमन्तःक्रौटशैलःकृतःश
रः।श्रीपर्वतश्चकोरश्चशतशृंगोन्येवपर्वतमाःतेद्विजिश्रेजनपदाश्चैकाश्चर्यशभागशःतेःपीयन्तेसरिद्भेदाःस्तोःसम्यग्निवोधमे।गंगास
रस्वतीसिंधुश्रृंडभागतथापगाः।यमुनाचशतद्रुश्चवितस्तैरावतीकुहूः।गोमतीधूतपापाचवाहदावृषद्वती।विपासोदेविकावे
त्रवतीसारागंडकीतथा।कौशिकीचापगाविषाहिरण्यत्यादनेःस्मृताःवेदस्मृतिर्यैतभिन्नाहन्नद्यःसिंधुरेवच।देशावसंदनाचैवसदानीना
महीनतथा।पर्णाशर्म्मावतीलूपीविदिशावेत्रवत्यपि।शिप्राह्यवन्तीनतथारियाधाश्रयाःस्मृताः।शोणोमहानदश्चैवनदुवनदाकुल्या
क्रिया।मंदाकिनीदशार्णाचचित्रकूटातथापगाचित्रोत्पलावैतसमाकरतोयापिशाचिकातथान्यापिप्पलाश्रोणाविपाशावेकु
लानदी।सप्तैनयाश्चक्रिमतीमहत्यत्रिदिवाश्रुतः।नलपादप्रसूतावैतथाबाह्यासुवाहिनी।सिप्रायवोध्यानिर्वंध्यापीतावनिषधा
वती।वेणावैनरणाचैवसेनीचाऽरुणवृतीतोयाचैवमहागौरीदुर्गावान्नःशिवातथा।विंध्यपादप्रसूतास्तानद्यःपापहराःशुभा
:।गोदावरीभीमरथीकृष्णवेणातथापगाःतुंगभद्रासुप्रयोगावात्यात्कावेर्यतथापगा।मत्स्यपादविनिःकान्ताइत्येताःसरिउत्तमाः।कृतमा

लाताम्रपर्णीपुष्पजास्तुत्यलावती।प्रत्यग्रोद्दिसमुद्भूतानद्यःशीतजलास्त्विमाः।पितृसोमर्षिकुल्याचहस्तुलात्रिदिवाभया।लाघलिनीवंशक
रामहेंद्रप्रभवःस्मृताःस्वर्षिकुमारीचमंदगामंदक्षाहिनी।कृशावालासिनीचैवशुक्तिमत्प्रभवाःस्मृताःमन्द्राःपुण्याःसरस्वत्यःमन्द्रागंगास
मुद्भवाः।विश्वस्यमातरःसर्व्वाःसर्व्वाःपापहराःस्मृताःअत्रयाःसहस्रशश्चोक्ताःकुरुजंगलद्विजोत्तमा।प्राङ्मालवहराःसर्व्वेमर्त्यकालचरास्त्रियः।प्र
त्यग्याश्चकुल्याश्चकुत्सलाकाश्चिकोशलाः।अथर्वाश्चकलिंगाश्चप्रशकाश्चवृकैःसह।मध्यादेशोजनपदाःप्रायशोमाघ्रकोत्रिताःस
त्यस्योत्तरेयेतेमत्रगोदावरीनदी।एतस्यांप्रतिकूलस्थायांमध्यदेशोमनोरमः।गोवर्द्धनेपुरंरम्यमार्यवश्रेयमहात्मना।वाह्लीकावाटधानाश्च
आभीराःकालतोयकाःअपरान्ताश्चशूद्राश्चपल्लवाश्चप्ररोहिकाः।गांधारायवनाश्चैवसिंधुसौवीरमद्रकाः।शतद्रुद्दानलिंद्राश्चपारदाहा
रमत्स्यिकाः।मठरारुद्रहंतकाःकेकेयाःक्षुद्रमालिकाःक्षत्रियाःपरिवेष्टाश्चवेश्यशूद्रकुलानिच।कंचोजादरदाश्चैववर्ब्बरान्यत्रलौकिकाः।वी
राश्चैवतुषाराश्चपल्लवावाह्यतोदनाः।त्रात्रेयाःसभरद्वाजाःप्रस्थलाश्चदशेरकाःलम्पकाःसूतकाराश्चदलिकाश्चाऽवेःसहाःअषधाश्चालिम
द्राश्चकिरातानांचजोनयःनामसाःकर्मसार्य्याश्चकाशीरात्मगणास्तथा।सलिकाहूहुकाश्चैवतत्रार्णादार्धस्तथैवच।एतेदेशात्यदाच्यउदाच्या
देशान्निबोधमे।ओंध्रावाकामुद्रथाअन्त्रर्गिरिवाहिर्गिरःतथापवङ्गावङ्गेयाप्रलदाप्रलवर्त्तिकाः।।त्रदोत्तराःप्रविजयाभार्गवाभोमप्रालकाः
।प्राग्ज्योतिषश्चमद्राश्चविदेहास्ताम्रलिप्तकाःमल्लाप्राग्धर्मोनदीःप्राच्याजनपदास्मृताः।अथापरेजनपदादक्षिणापथवासिनः।पांड्या
श्चकेरलाश्चैवचोलाःकुल्यास्तथैवच।मेउकामुषिकाश्चैवकुमाराःचानवासकाः।महाराष्ट्रामाहिषिकाःकलिंगाश्चैवसर्व्वशः।आभी
राःसहवैषिकाआटव्यारावाश्चये।पुलिंदादाविंध्यमौलेयावैदर्भादाक्षिकैःसह॥पौरिकामौलिकाश्चैवअश्मकाभोगवर्द्धनाःतौलिकाः

कुन्तलाश्चान्ध्राउत्कलादानालकालिकाः। दाक्षिणात्याच्छिमेदेशाश्चत्वरात्रित्रिवोध्रमोसूर्य्यारकाः कालिवनाः उर्य्यारुत्तालीसकैः सह। का
म्बोजाश्चसुराष्ट्राश्च आवन्त्याश्चार्बुदैः सह। इत्येतेत्यपरांतास्तु मृगुविंध्यनिवासिनः। मनोज्ञाश्चक्रूषाश्चमेलकाश्चोत्कलैः सह। उन्नमाणा
दशार्णाश्चभोजाः किष्किंधकैः सहनोसलाः कोशलाश्चैवतत्रैपुरावेदिशास्तथा। उपरामुरुराश्चैवपाटवोनैषधोसह। एवशाः पाक्कजिके
राश्चवीरहोत्रावत्सयः पत्तेजनपदा। सर्व्वेविंध्यएष्टनिवासिनः। ततोदेशान्प्रवक्ष्यामिपियङ्गेनाश्रयिणाश्चये। नैहाराहस्मगार्गाश्चकुपथा
स्तंगनाः शनसाः कुंथप्रावरणाश्चैवत्रैगर्त्ताः सङ्गकाः। त्रिरात्रामालवाश्चैवकिरातास्तामसैः सह। कृतत्रेतादिकाश्चात्रवर्त्तुर्युगक्र
तोविधिः॥ एतद्भारतंवर्षंधनुःसंस्थानसंस्थितं। दक्षिणोयरतोह्यम्पर्व्वतात्समहोदधिः॥ हिमवाउत्तरणास्यकार्म्मुकस्यथायुणः॥ तदे
तद्भारतंवर्षंमध्यार्व्वाजंहिनोत्तमं। ब्रह्मत्वमसरेशत्वंदेवत्वामरतांमथा। दृगयश्चैवसत्त्वरायोनीस्तद्वमरीदृपाः॥ स्थावराणोत्तमर्व्वर्षांमनो
ब्राह्यंशुभाशुभैः। प्रयातिकर्म्मभर्व्वह्मन्नान्यलोकेषुविद्यते। देवानामपिविप्रर्षेभदंवैप्रमनोरथः। ऋषिप्राजपमाण्यमिदेवत्वात्प्रयुनाः
हितो॥ मनुष्यःक्रुरुतेनत्रयत्रशक्यंसुरासुरैः। इंस्वकर्म्मनिगउयस्मेःस्वकर्म्मक्षयणो॥ सुरवैः। नाकौविक्लिश्यतेकर्म्मसुखलेशोयह
हितैः॥ ॥मार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥कोष्टकिरुवाच॥ ॥भगवन्कथितंमम्यग्भवताभारतंसमं। सरितः पर्व्वतादे
शायेवतत्रवमन्निव॥ कैस्तुकर्म्मस्त्वयाप्रर्व्वभारतेभगवान्हरिः। कथितस्वस्यसंस्थानश्रोतुमिच्छाम्यशेषतः। कृत्यंसमंस्थितोदेवःक्र
र्म्मरूपीतनाहिनः। शुभाशुभंमनुष्याणां वेधतेचेवतत्कथं। यथासुरंयथायादात्मस्थत्वंशतः॥ ॥मार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥शृ
ण्वोभगत्वाद्देवं कर्म्मरूपीव्यवस्थितः॥ आक्रम्यभारतंवर्षनवभेदंमहिजं। नपधासंस्थितेआस्यनत्रत्रीणिप्रमंतनः॥ विषयाश्चद्वि

जश्रेष्ठयेसम्यक्। त्रिवोध्रमोमेदमद्रिमांद्व्यशाल्वनीमास्तथाशकाः॥ उज्जिहानास्तथावत्साःस्वोषमंत्रासेयापुनाः। प्रधेसाराच
नाम्नन्याःशूरसेनाःसमाश्रुराः। धर्म्मारण्यास्त्वोतिविकागोरायोवीरुडाश्मकाः॥ उदेहकाःसपांचालाःसाकेताःकंकमात्स्यलाः। कालकोरिसपार्षंडाः
पारियात्रनिवासिनाकापिष्ठलाःक्रुतरास्त्वास्तथैवोउस्वराजनाः। गजाह्वयाश्चकुर्म्मस्यजनाःमध्यनिवासिनः। कृत्तिकारोहिणीसोम्यप्रेते
वांप्रथचासिना। नक्षत्रत्रितयंचैषशुभाशुभविपाकदे॥ कृषश्चभोजनश्चैवपद्माख्योमालवाचलः। सूर्य्यकर्णोविग्रहस्वःगंधर्वाद्विशूयत्व
:कर्पटःशनः। तथावंङ्गपुरश्चैवरवशाःसमगधास्तथा। शिवयोमैथिलाःसौद्युम्नास्तथावदनदत्तराः। प्राग्ज्योतिषाःमलौहित्याःमाण्डाःपुरु
षादकाः। पौंड्रौकटोभट्टगोरास्तथोदग्गिरिर्द्विजा। कालेयाःमेकलाश्चैवपुलिंदाःकांचिदोकपादपाः। वर्द्धमानाःकोशलाश्चसुरवेकर्म्मस्थसंसि
यत्ना। रोंडमुर्व्वभूनिष्पंनक्षत्रत्रितयंषडरवे॥ पादेउदक्षिणेदेशाश्चोष्टकेवदनःस्मृत॥ कलिंगवंगोजवराःकोशलामूषिकामहायो
वाट्टेयावेदयश्चैर्द्वकाश्चैवमप्यास्त्वाविंध्यवासिनः॥ वेदर्भानाविकेलाश्चधर्म्मद्वीपास्तथैलिकाः। व्याघ्रग्रीवामहाग्रीवाश्चैवपुराःस
श्रुधारिणः। कोक्किंधाहेमकूटाश्चनिषिधाःकवदयास्थलाः। दशार्णाहारिकानग्रानिषादाःकाकुलालकाः। तथैवपर्णाशवराःपा
देवेपूर्वदक्षिणे॥ अश्मकेवहंतिथापित्रयंफल्गुनः पथपाद्विजा नक्षत्रत्रितयंपादमाद्रि। ग्रनंपूर्व्वदक्षिणेभ्रम। कालकालाजिनाश्चैवशैल
केलिकरास्तथा। प्रहेरेमलयाद्रौचदर्दुरेवसत्रियो॥ कर्कोटकवनेचैवकृष्णकाकाःसकाकणाः। आभाराःशवराश्चैवमोमानारनिवा
सिनः। आवन्त्योदाक्षपुरास्तथैवाकारितोजनाः। महाकर्णाःसकर्णाटाःनदाश्चप्रकटाकाः। कोल्लाकोल्लगिरश्चैवकौंकहापज
टाधराः। काकेरीसङ्गमकथानाशिकाश्चैवयेजनाः॥ शंखवैदूर्य्यसुक्त्यादिशैलप्रान्तरिताश्चये। तथावास्त्रीलोकाश्चर्म्मपत्रम्बा

मिनागगणारायप्रहाराष्ट्राःक्रमद्वीपनिवासिनःसूर्याद्वीक्रमदाद्वैचयेवमंटितथाजनाःनोवंधनाःसपिंडिकाःतथामेदाःक्षेणाश्रिताःकौवे
राश्चमथायेवत्तविकाःतापसाश्रयाःसषभाःसिंहलाश्चैवतथाकांचीनिवासिनःतिलांकुंजरदीकत्तासीचयोजनाःनाम्रयाणीत
थाकुंजीरितेकूर्मस्यदक्षिणाः।फल्गुन्यश्चोत्तराहत्तास्त्रिचत्तत्रयंद्विज।कूर्मपदानतोकुंजोवत्तेपादमथापरं॥कांचोजा
पल्लवाश्चैवतथैवचउवासुरवः।तथैवसिंधुसौवीराःसानर्त्तानिनाप्तरवाः।पचनामार्गगाःशूद्राःकर्मप्राधयवर्वराः।केरातःपा
रदाःखंडास्तथापारशवाःकलाः।दउकाहैमयिरिकाःसिंधुकालकरैचनाः।सौराष्ट्रावादराश्चैवद्विजाःसमहाराणिशाएतेजनपदाः
पादेस्थिनाचैदक्षिणेपरे॥स्वात्योविशारवामेत्रेचनदत्तत्रयमेचत्त।मालीमेवःशेराद्विश्वरंजनोस्त्रगिरिस्तयासापरात्रिकाहैहया
श्वसारिकाद्विप्रशस्तकाःकौकणाःपुंचनदत्तत्रयमेवच।मालीमेवःशेराद्विश्वरंजनोस्त्रकाःरामठाःपारदास्तथातारस्त्रीर्ज
मतकाःसकारासाश्वेश्यकाः॥ठरुपुरुफाल्गुनुकावेणमत्यांचयेजनाःपकेक्षणाश्चपुष्यहादार्यपीवाःसुकलिकाःश्रश्च
थास्तथाउवेजनाःकूर्मस्यसंस्थिताःऐंद्रंमूलंतथाषाढानत्तत्रत्रयमेवच।याएडव्याश्रवणंकाललनास्तथाकुल्लनाउलहा
श्चैवद्राराहलोकिकालथा२सिंहाचेएमतश्चवनावस्थास्तथापरे।चर्म्मरंगास्तथोल्लकाअजकुक्षास्तथाजनाःजथाफाल्गु
लकावीरासुरुश्चालकास्तथापकेक्षणावाजिकेशाःदीर्घादारास्तथैवच।वामाचारजनाःसर्वेस्थिनाःकूर्मस्यभागसे।श्रा
टाश्रवणंचवश्रविष्टाचांशद्विनाः।कैलाशोहिप्रवांश्चैवतपुष्यान्वसुमास्तथा।धनुमीनकोजरश्चचत्रइवीणाश्चेतनराद्वो
सेरकाचारयानाःसरधानास्तथैवच।पुष्कराचत्रकैरातास्तथातशिलाश्रयाः।अम्बलामालवामद्राःकैरिकाःरारदाःकापिंगला

मालहलकाद्रूणाःकोलाहलस्तथामांड्यास्तनिपुरकाःशान्नकाहंसतालकायशोचन्याःसंगाधाराश्चैराथागवनामयाःयोधेयादाशमे
मांश्चरात्नन्याःश्यामकास्तथाजेमश्चर्त्राश्चकूर्मस्यवामंकुक्षिंसमाश्रिताःवारुणाचत्रनत्रंतहत्योष्टपदाहयाःनैमिकिंनचराज्यंचपशु
लंचमकौचकाःकाश्मीरकंतथाराप्रमाभिसद्रजनस्तथादरदास्तंगणाश्चैवकुनदावनराष्ट्रकाःमैरित्यात्रद्वापुरकास्तथैवचनराव
काः।किरातायीरकालिंदाजनापद्मचलोलजाः।दीर्घादामरकाश्चैवकुरंगाश्चानुदीरकाः॥एकपादाःखशाघोषाःस्वर्णाभोमानुवेरव
काः।तथावक्षुवनास्त्रिमाश्चीरप्रावरणास्त्रयोत्रिनेत्राःपेशाश्चैवगान्यर्क्षाश्चऋक्षिणोनत्रमात्रंवित्रत्रंकूर्मस्यपादमंतेसमाश्रिता।श्वेत्यश्चा
ढविदेवंत्यायांचर्क्षमितित्रयंनत्रपादिसमाख्यातथाकायशुनिमत्रमादेशेष्टेषुवेतानिनत्रत्राणपश्चिवेद्विज।एतत्पीडास्वभीदेशाःपाद्म
नेनक्रमोदिताःमात्रिचाभ्युदयंविप्रग्रहैःसम्यवस्थितैः।यस्यकूर्मस्यनिर्यातोवेगग्रहत्रहा।नितोभयंतद्देशस्यशुनिश्चेष्टनयोक्रर्षशुभागमः।प्र
त्येकंदेशसामान्यंतज्जत्रग्रहसंभवाभयंलोकस्यभवतिशोभनवाद्विजोत्रमास्वकैरशोननैर्जनोःसामान्यमितिकीर्त्तितम।ग्रहैर्भवंतियोहोत्यम
न्यायाएषप्रशोभनानतथैवशोभनःपाकोऽस्थितैश्चतनोग्रहैः।अल्पोपकारायवृणांदेशनेश्चानिकंद्विधा।द्रव्यगोछेशुभृत्येषुकुद्रुतनमेषुच।
भार्यायांचयहेडम्येभयंपुत्रेवनोत्तमा।आत्मन्यथात्मपुत्रायानाग्रहैत्रैवानियापिनो।नैकत्रापित्यपाणानानरांताज्ञायतेभयं।दिदेशजनसा
मान्यंनृपसामान्यमात्मजम।नत्रत्रग्रहसामान्यंनयेशंकुशुभम।परस्परामित्रत्रग्रहदौस्थ्येजायतेएतेभ्यएवविद्वेद्रशुभदानिस्तथाशुभैः।
यदेतत्कूर्मसंस्थानंनत्रत्रेषुभयोदितं।एतत्तुदेशसामान्यंप्रशुभशुभमेवचात्तस्माद्विज्ञायदेशस्यग्रहपीडांतथात्मनः।कर्त्तानशांतिमेधावीलो
कचादांश्चसत्रभ।आकाशाद्देवतानांवदेन्नादानादोचहिदाश्।एष्यापनात्रितेलोकेलोकेवादाइतिक्रतः।तांस्तथैवबुधःकुर्याल्लोकवादान्न

हापयेन्नानेषान्तु करणं हृणाश्रुकोऽष्टागमद्वयः। शुभोदयः प्रहाणिश्च पापानां द्विजसत्तम। प्रज्ञाहानिप्रकुर्म्मस्ते इव्यादीनाच कुर्व्वते।।
तस्मात्त्वान्निपरः प्राज्ञो लोकचारतत्परस्तथा। लोकवादाश्च ग्राह्यास्ते ग्रहपीडासु कारयेत्। ऋदोहानुपचारांश्च शस्त्रं चैत्यादिचंदनं। जपंहोमन्त्र
यादानेस्नानंकोधादिवर्जनं। अइोहंसर्व भूतेषु मैत्रीकुर्वीतपंडितः। वर्जयेदुर्जनांवाचमनिष्टवादांस्तथैवच। ग्रहपूजाश्चकुर्वीतसर्व्वपीडासुशा
नवः। एवंशाम्यंत्यशेषाणिघोराणिद्विजसत्तम। प्रयतोमनुष्यागंयहजैत्यान्यसंशयं। एषवःकर्म्मोप्रपाख्यातोभोरनेभगवाविभुः। नारा
यणोन्तर्गतात्मायत्रसर्व्वंप्रतिष्ठितं। अत्रदेवाःस्थिताःसर्वेयतिनश्चत्रसंश्रयाः। यत्रामध्येहृतवहःदृष्ट्वासोमस्तवैद्विज। मेषादय
स्त्रयोमध्येशुरवेहौमिथुनादिकोः। प्राग्दक्षिणेनथापादेककिमिहौष्यवस्थितौ।। मेहकन्याचुलोश्चैवकुलीरोत्रयंस्थितं। तुलाधनुश्चश्चि
कश्चोभौपादेदक्षिणापश्चिमे। दृष्टेतुहृश्चिकचैवमकरधनुषीव्यवस्थिते।। वायव्येचास्यचैपादेधनुर्मकरादिकंत्रयं। कुंभमीनौतथैवास्यउ
त्तरांकाष्ठमाश्रितौ। मीनमेषौद्विजश्रेष्ठपादेपूर्वोत्तरेस्थितौ। कूर्म्मदेशास्तथर्क्षाणिदेशश्चैतेषुवैद्विजा प्रायशश्चतथैवेषुग्रहाराशिष्ट
वस्थिता।। तस्माद्दुर्दृष्टपीडासुदेशपीडांविनिर्दिशेत्।। तत्रस्नानंप्रकुर्व्वीतदानहोमादिकंतथा। मयूषवैनवपदोत्रस्नमध्येग्रहस्यवा। ना
रायणारव्योचिंत्यात्माकारणंजगतःप्रभुः।। ।।मार्कंडेयपुराणेक्रर्म्मनिवेशनंनाम।। ।।मार्कंडेयउवाच।। ।।एतत्तेभारतंवर्षं
यथावत्कथितंमुने। कृतंत्रैतादापरंचतथाकलियुगंत्रयं। अत्रैवैतेषुगानांउचाउच्चाणिपश्चवैद्विज। चत्वारित्रीणिचतथैवैकंशरकृत। राम
जीवत्यत्रनरात्रस्तंकृतत्रेतादिकंक्रमात्।। देवकूटस्यदृर्क्षस्यशैलेंद्रस्यमहात्मनः। दृर्क्षाणायश्चिनंवर्षभद्राश्वेनिवोधमे। श्वेतवर्षस्यश्चनी ८३
लशश्वालश्चावलोत्तमः। कोलंजःपर्वशाताग्राःपंचचैतेकुलाचलाः। तेषांप्रस्तरिरन्योषिवरुवः भद्रपर्वताः। तैर्विभिन्नाजनपदानानो

थापरमंतत्रापिपुत्पाविख्यातःसमुद्रांतर्भूतानांइत्येतत्कथितंतत्र्यत्रकुरुवर्षप्रमोत्तरमाश्रएकिंपुरुषादीनिवर्षाणिगदतोप्रम॥ ॥मार्क्ण्डेय
उवाच॥ ॥एवमुत्तरोवर्षवर्णना॥ ॥याज्ञवल्क्यउवाच॥ ॥यत्तुकिंपुरुषंवर्षतत्रेत्यादिमहद्विज।तत्रापुरुषाशतसहस्रंपुरुषाणोवपुष्मताम्।
प्रमयाद्यशोकाश्चनरास्तत्रतथास्त्रियः।लतारवंश्चतत्रोक्तःसुमहान्नंदनोपमः॥तस्यतेवैफलरसंपिबंतिपुरुषाःसदा।स्थिरयौवनाःत्र्यनेष
दाःस्त्रियश्चोत्पलगंधिकाः॥अतःपरंकिंपुरुषाहरिवर्षंप्रवर्त्तते।महाराजतसंकाशाजायत्रेतत्रमानवाः।देवलोकच्युताःसर्द्देवान्कोश्वस
र्त्तशः।हरिवर्षेनराःसर्व्वेपिवत्रीजरसंयुताः।नतराचाधतंतत्रनजीर्यंक्वेचकर्हिचित्।नावत्रमेवनेकालंजीवत्र्ययानेशमया।मेरोर्वर्षंत्वदात्रोक्तं
मध्यमंयदिलाक्षतं।ततत्रसूर्य्यसपातेसतेजोमीत्रेमातवाः।सभत्रेतात्मतोलोभरश्मयश्चइरूर्य्यां।नक्षत्राणांग्रहाणांचमेरोस्तत्रपराक्रांति।पजप्र
भायद्यगंधाजंबूफलरसाशिनः।पमपत्रायतात्रास्वजायत्रेतत्रमानवा।वर्षाणांचसहस्राणितत्रायाशुत्र्योदशाशरावाकीरसंस्थानोमेर्म्मध्य
इलावृते।मेर्यत्रमहाशैलस्तदाख्यातमिलावृतं।रायकवर्षमस्मच्चकथयिष्येतिचेधनत्र। इत्यस्तत्रापिचोत्तुगान्यग्रोधोहरितद्दः।तस्यापि
तेफलरसंपिबत्र्ययानिचेवधीसुनाशुवस्तत्रनरास्तत्रस्फलभोजिनः।रतिप्रधानाविमलाजरादौर्मध्यवर्जिताः।तस्मिद्दोत्रंरवर्षंतत्रास्याख्यानहि
रण्मयं।हैरण्वतीनदीयत्रशुवर्णकमलोद्भवा।प्रहावलःसुतेजस्काजायत्रेतत्रभानवाः।यत्रास्त्रयामहासत्त्वाहनितःप्रियदर्शनः।कोष्टाकेरु
चाच॥ ॥कथितंभवतासर्व्वंयत्पृष्टोसिमहामुने।श्रुतंमयातंप्रमाणाविनिश्चायहाः।तेषांचैवप्रमाणंयुतत्रत्रत्राणांत्रसंस्थितिः॥श्रु
दधरतथालोकायातालान्येरिवलानिच॥स्वार्यंभुवंतुवाख्यातंसुनेमन्वंतरंप्रमात्रनंतरंमहत्योजुमिदेमन्वंतरातीवे।मन्वंतराधिपादेवान्सर्षी राम
स्तत्रनयात्रयात्र॥ ॥मार्क्ण्डेयउवाच॥ ॥मन्वंतरंप्रयाख्यातंसुनेस्वायंभुवंवय।स्तारोविधीरव्यमन्युमृएतस्मादनंतरं॥कोष्टिहिजा ८४

तिप्रचरःपुरेश्रदरुणास्यदेववरुणामात्मतेविप्रनृपेणात्यधिनावपि।मृदुस्वभावःसहृत्तोवेदवेदांगपारगः।सदातिथिप्रियोरात्रावागतानांस
मात्रयः।तस्ययज्ञेमतिःदृष्ट्वाप्रदेयमितिनित्यदा।अतिरम्यचनोद्यानानानागरथोमितां।अथागतोतिथिर्विधःकदाचित्तस्यवेश्मनि।नानो
षधीप्रभावज्ञोमंत्रविद्यंत्रमाचकः।अभ्यर्च्चितस्ततेनासौप्रहृष्टेनचेतसा।तस्यावत्तेसदेमांश्चरम्यांतिगरामिच।नदीगनानितीरेला
श्रुणापातनानिच।सततोविस्मयाविष्टःप्राहतंद्विजसत्तमं॥अनेकदेशादर्शित्वनानातीर्थसमन्वितः।यत्रानिहृद्दोवयमानानित्तत्रश्च
योवनात्।कथमल्पेनकालेनदृष्ट्वायमटिताद्विजा॥ ॥ब्राह्मणउवाच॥ ॥ममौषधीप्रभावंतेविप्रःप्रतिहतागतिः।योजनानांसहस्रंहि
दिनार्द्धेनत्रजाम्यहं॥ ॥श्रीमार्क्ण्डेयउवाच॥ ॥ततोसविप्रस्तंदृष्ट्वःप्रत्युवाचेदमादरात्।अहंधानावचस्तस्यश्रुत्वाब्राह्मणस्यविपश्चितः॥
प्रप्रसादमावत्रकरोद्यौषधदानत्वं।इष्टपेतांमप्रमहीमतत्वेच्छाप्रवर्त्तचे।मशादाद्ब्राह्मणाश्चास्मेघादलेयसुदारधीः।अभिमंत्र्या
मासादिशमख्यातंतेनपलतः।तेनातासेनपादोद्यमद्विजसत्तमा॥हिमवंतमगाद्दृष्टुंनानाप्रस्रवणान्वितं।सहस्रंयोजनानांहिदिनार्द्धे
नव्रजाम्यतत्र।आयास्यामीतिसंचिंत्यतदद्दैणापरेणाहि।मंत्राग्नेहिमवत्पृष्ठंनानेत्कांतनउद्विजः॥विचचारततस्तत्रउद्दिणाःस्तनश्रुतले
।पादाक्रांतेनतस्याथर्उद्दनेनचलीयसः।प्रज्वालितःपादलेपःपरमौषधिसंभृतः।ननोजउगतिःसोःथस्तनोश्चपयेदच्च।ददर्शतिमनोज्ञानि
सानूनिहिमश्रृंगतः॥सिद्धगंधर्व्वजुष्टानिकिन्नराभिमतानिच॥कीर्णानिविद्याधरैप्यभिदेवादानामितस्ततः॥दिव्यापरोगाणांशतैराकीर्णान्य
वलोकयत्।नाद्दथनाद्दिजश्रेष्ठाश्रोद्भूतपुलकोमुनिः॥क्वचित्प्रस्रवणाश्रृष्टजलपानप्रमोरमं।प्रसृप्तान्शिविकोकाभिरन्यत्रजितादि
नम।दात्यूहकोजाष्टवंकाधैःक्वचिद्वातिप्रमोहरापुंस्कोकिलकलालापैर्म्मनोहारिभिश्चितं।शोभूक्षत्रनमंरुगंधेनवासितानिलवीजि

तांमुदाप्तुक्तः ददर्शहिमचंतंप्रलोगिरिंदृष्ट्वाचतंद्विजश्रेष्ठहिमचंतंप्रलोवलोश्चोद्दत्याग्नीनिसंचिंत्यमतिचक्रोटदंधति। विपन्नपादलेपोमोचिरेणाजउसंक्रमः।चिंतयामासकिमिदंमयाऽत्रानादनुष्ठितं।पादप्रलेपोनष्टोमेविलीणोहिमवारिणा।।शैलोनिर्दग्धमश्चायद्दराद्वाहमिहागता प्रयास्यतिक्रियाहा।नेमाग्निमुष्णादिका।कथमत्रकरिष्यामिसंकरंमहदागतं।ददर्शस्यामिदंरम्यामित्यस्मिन्वनानिदूरे।सक्तदृष्टिरहंत्रिनयात्मेदृशनैरपि।किंनरणोकलालापासनतान्नाचहारिणः।योत्फुल्लनरुगंधाश्चप्राणामत्यंतमिद्धृतिः।सुरतस्यश्रस्त्रियावासुजिलानिप्रश्रवंतिव।हरंतिकांतरंगान्मनोज्ञानिसरांसिचापवैगतेनउपश्पेंयदिदंकंचिन्नपोधनं।समंमोपादेशेनाग्रेगमनामहदहेषति।। ।।श्रीमार्कंडेयउवाच।। ।।पवंसंचिंतयन्विप्रोवप्रामसहिमाचलेश्रेष्ठपादोषधिवलोवेक्ष्यंपरमंमतानंददर्शश्रेप्रंतंवरुनिश्रेष्ठंवरूथिनी।वरासरामहाभागामौतेयारूपशालिनी।तस्मिन्नदृष्टेततःसाश्रद्विजवर्यंवरूथिनी।मदनाशक्रहृदयासानुरामाचतेत्रणात्।चिंतयामासकोत्रेषरमणीयतराकृतिः।सफलंमेभवेज्जन्मयदिमात्रावमन्यतं।अहोस्यरूपमाधुर्यमहोसललितागतिः।अहोगंभीरताहृष्टेःकुलोन्यमहशोभवि।दृष्टादेवासुरादैत्याःसिद्धगंधर्वकिन्नराः।कथमेकोपिनास्त्यस्यरूपतुल्योमहात्मना।यथाहमस्मिन्नयेषमासुरागस्तथायदि।।भवेद्वेतन्मयानन्कृतःपुण्यसंचयः।यद्येषमयिसुस्निग्धंदृष्टिमप्यतिपातयेत्। कृतपुण्यानमन्योन्यस्त्रैलोक्यवतितास्मृत। ।।मार्कंडेयउवाच। ।।पवंसंचिंतयंतीमादिव्यंयोवास्मरान्नरा।आत्मानंदर्शयामासकामनीयतराकृतिं।सताहृष्टाहिजस्मृतःचाकरुपांवरूथिनांकरुथिनां।सोपचारंसमागम्यवाक्यमेतदुवाचहा कार्यंकामतमामेकम्यकिंचान्नास्तिमे। ब्रह्मणोदायतोनेनरागादरुणाश्रयान्।पादलेपोत्र[illegible]प्रेक्षलोविलीनोहिमवारिणा।।यस्मान्नभाग्यादत्राहमागतोप्रदेशेनाणो।। ।।वरूथिन्युवाच।।

मोनेयात्यंमहाभागनाम्नारव्यातावरूथिनी।।विचरामिसदैवात्ररमणीयेहिमाचले।।माहंत्वदृशनाहिष्यकामवैक्लव्यतोगतः।घसाधियन्नयाकार्यंवदधीनास्मिसांप्रतं।। ।।ब्राह्मणाउवाच।। ।।येनोपायेनमत्कार्यंनिजगंहंचिस्मिते।तन्ममाचक्ष्वमाहानिर्भवत्वरिचलकर्मणो। नित्यंतेग्निकानांचहान्याहानिर्द्विजन्मनः।भवत्यनत्वंकस्याशिमग्नमुद्धरमाग्नितः।प्रशस्यतेनप्रवासोब्राह्मणानांकदाचना।न्यपाराध्यतिमेभीरुदेवादर्शनकौउकं।मनोदृहेद्विजाग्र्यस्यनिष्पन्निःसर्व्वकर्म्मणां।नित्यंनैग्निकानांउहानिरंवप्रवासिना।मत्वंकिंबहुनोक्तेनतथाकुरुमुपथ्यमे।यथानारुंगतेदृर्यंपशपाग्निनिजमालयं। ।।वरूथिन्युवाच।। ।।मैवंब्रूहिमहाभागमाभूत्तदिवसोग्रमांपरित्यज्यत्रत्वंनिजगेहमुपेत्वाग्नि।।अतोरम्यतरःस्वर्गोमनोनाहिनंदनं।तनोवयंपरित्यत्यंतेष्टामोत्रकुत्रचिलयं।मत्वंसहमयाकांतेत्रउहिताचलं।रममानोहिमर्त्यानांचंद्रेनांनस्मरिष्यसि।। स्त्रगोचशाकपलकारान्भक्ष्यभोज्यानुलेपनो।दास्यामित्रतथाहंतेस्मरेणानशगाकृता।वीणावेणुस्वरंगीतांकिन्नरीणांप्रनोरमां।श्रोत्वादकरोवायुदृष्ट्वान्नमुदकंवेगु।।मनोमिलश्चिताशय्यागंधमनुसंपनं।इहामनोमहाभागदृहेकिंतेधिकंनिजे।इहामनोनेवजराकदाचित्तेभविष्यति।त्रिदशानामियंश्रेमियेवनोपवयप्रदाहत्युक्तामातुरागासहमातरलेत्रणा।आलिलिंगप्रसीदेतिवदंतीकलभुमदा।। ।।ब्रह्मणाउवाच।। ।।मामंस्मांस्त्रजेनाम्यत्रदृष्टोयःसदृशस्तव।अन्यत्रयायाचित्तमस्यथोवाभुषेषिमां।सायंघातिक्रैतदृष्वंलोकान्त्रयस्त्रातिशास्त्रना।त्रैलोक्यमेतदखिलंदृदंदृष्वेप्रतिष्ठितं।तमुपायंसमाचक्ष्वयेनयामिस्वमालयं। ।।वरूथिन्युवाच। ।।कितेनाहंप्रियाविप्रमाणोयोनकिंगिरिः।विधायाधरादानंगंधर्व्वोवापक्रांभीष्टोदृकस्त्वं। ।।मात्मणाउवाच।। ।।अभीष्टगाहंपत्याघाःमतनंमेत्रयोत्रयः।रम्यंममाग्रिरणावेदाविष्टरेणाप्रिया। वरूथिन्युवाच।।अष्टावा

त्मगुणापेहेतेषीमादोदयाद्दिज।नं।केरोविकथंनत्वंमायेमहर्म्मयालानेो चहेयुक्तानजीवा।मेतथामीगतिर्भमत्रयिनैतदाभ्यस्तंगिथा
प्रमीदत्वंप्रमानत्वाप्राप्तागउवापंचा॥ ॥यदिप्रीतिर्मनीसत्यंतोपचाराद्ववाविभो।तत्पुषापंसमावत्वंयेनपाप्तिस्वमालयं॥ ॥वरूथि
न्युवाच॥ ॥निजमालयमप्यस्याद्वान्यास्यत्ययेशयं।स्वल्पेकालंप्रयासाद्दंतुल्काभोगान्वमउलिभाव॥ ॥ब्राह्मणाउवाच॥ ॥
नभोगार्थायविप्राणांराज्यंतेदिवनश्वरं॥इहलोकायविप्राणांविष्टमित्यफलमतः॥ ॥वनार्थिन्युवाच॥ ॥संत्राणंह्रियमाणायाप्रमत्तत्वापरंस्मृते॥पुण्यस्यैवफलेभक्तिर्भोगाश्चाप्यत्रजन्मनि॥एवंवदृयप्रपेतत्रबोपचयकारकः।प्रत्याख्यातोद्यहंस्मृत्वचवयापभवाप्यमे॥ ॥मार्क्कंडेयउवाच॥ ॥इत्युक्तोसमहाभागःस्मृष्टापापयतःशुचिः।धाद्देवर्षिणिपत्याग्रेगाहेपत्यमुपाशुना।भावान्नगहिपत्याग्रेयोनिस्त्वमग्निकर्म्मणा।चत्तदृत्वाहवनीयोग्रेदक्षिणाग्रेश्रितान्यतः।पुण्यदाथायनाद्देयात्तस्मात्सस्यादिहेतवः।भवंतिप्रस्यादरिवलंजगद्रचनेनान्यतः।एवंवत्रोभवत्येतयेनसत्येनवैजगत्।तथाहमध्यस्वगेहंपश्येयंसतिभास्करे।यथावेदोदितंकार्म्मस्वकालेनोक्तितंमया।तेनसत्येनपश्येयंपृहस्थोद्यदिवाकरांयथानहिपरद्रव्येपरदारेषुमेमतिः।कादाचित्कामिलावास्तत्रचैतान्सिद्धिमेउमे॥ ॥इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेस्वारोचिषेतरो॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥पंचउवदतस्तस्यद्विजपुत्रस्यपावकः।गार्हपत्यःशरीरस्थंनिधानमथाकरोन्नतिनचाधिष्ठितःसोयत्रभागंउलंमध्यगा।व्यदीपयततंदेशंमूर्त्तिमानिवकृत्स्नशः।तस्माच्छुतरोतत्रतदृपेद्विजन्मजिःप्रउरागोभवद्विप्रपशंत्यादेवयोषितः।ततःसोधिष्ठितस्तेनहव्यवाहेनतत्क्षणात्।शप्यथाप्रर्द्धतथागंउंपत्तनोद्विजनंदनःजगामचत्वरंउक्तःतयासाध्वनिरीक्षितः।आद्दाष्टपाताचत्वंप्यानिश्चासाकंपिकंपिकंधरंततः।क्षणेनैवतदानिजगेहमवाप्य राम ८६

सःयथाप्रोक्ताद्विजश्रेष्ठवकारसकलप्रक्रिया॥ ॥अथसावारुसर्वोगीतत्रामक्तात्मगानसा।निश्वासपरमानियेदिनशेषंतयानिशां।निःश्वसत्यनवद्यागीहाहेतिवदतीमुहुः।मंदभागएमथात्मानंनिनिंदमादेरक्षणाः।नविहारेणावाहारेरमणीयेनवाचरे।नयंदरेषुशैल्यनांभावचंधतदारतिं।।चकारस्मानोचक्रचाकश्मेस्रहां।ठक्रसेनवरोहानिनिंदनयोवर्ना।क्रगतोहमिमंशैलंउष्टादैवखलाक्रुता।क्रचप्राप्तःसनेहश्चैगोचरनाउशोनृनः।यष्टचसमहाभागोनमगामंगमेष्यति।तत्काप्राग्रेखयमाहपायिष्यनिउगमहाः।रमणी।क्रमाभूधेत्रत्युस्केलिनादिनं।तेनहानेनदेवेनहृनीवाघमानसं॥ ॥श्रीमार्कंडेयउवाच॥ ॥इत्यसामदनाविष्टाजगामसुनिमन्नमा।वत्वधेचेतदारागत्वस्त्रिप्रेप्रतिनृणां।कालेनोमातुमंधर्वैःसानुरागोनिरक्षतः।तयाप्रर्द्धमृक्षोथतदवस्थांददर्शतां।मचिंतयामासतदाकिंचेषागजगामिनी।।निश्वासपरमाद्यानागिरावत्रचरथिनी।।ऊनिसापक्षनाकिंनुकेनामेहृविमानिना।वाथवारिपारेक्लिष्टमियंधत्तेयतोमुखांततःसदथोसुचिरंतमर्थकोनुकाक्षलिः।ज्ञातवांत्रप्रभावेनसमाधेःसमथातथा।ततःसचिंतयामासतद्विज्ञायमुनेकलिः।ममोपपादिनंमोधुःभाग्येपेरेतत्सुराक्षतैः।मथैषामातुरागेणावृथःप्रार्थितामनी।निराक्षतवतीमेऽयंमपप्राप्यामचिष्यति।।मानुवेमातुरागेयंमत्रतहपधारिति।।स्मरनेमप्यसंदिष्टंकिंकालेनकरोमितत्।। ॥श्रीमार्कंडेयउवाच॥ ॥आत्मप्रभावेननतत्कामरूपंद्विजन्मनः।कृत्वावचारयप्रास्तेनिषण्णासावरथिता।मातंदृष्टावरारोहाकिंचिदुत्फुल्ललोचना।समेत्यप्राहनत्वंगाप्रसीदेतिपुनःपुनः।श्रुत्वान्यत्कानसदेहःपरित्यज्यात्मिनीवितं।नवाधर्मःकष्टतरःक्रियालोपाहविष्यति।मयासमेत्यरम्येस्मिन्नद्यात्मत्रगिरिकंदरे।मत्तस्त्रिनाजनेधर्म्मप्रवक्ष्यप्रतिपत्तये।आश्रुषःमावशेषंमेक्रवमस्तिमहामते।निर्वृत्तिर्नेनसनंवेदृष्टपाहादकारका॥ ॥कलिरुवाच॥ ॥क्रंकरोमिक्रियाहारिर्भवत्यत्रनसंशयः।त्वपथेवंविधंवा

कंवत्ववीषितन्नमध्येनोतदहंमकटंशान्नोयहुवीषिकरोमितत्। यदितत्संगमोमेस्याहवत्यासहनान्यथा॥ ॥वसुष्ठिरुवाच॥ ॥प्रसीद यहुवीषिचेनकरोमितनतेनृषा।प्रवीम्येनन्नदाशंकोमत्रेकार्यमयाधुना॥ ॥कालिरुवाच॥ ॥नात्मसंभोगसमयेद्रष्टव्योहंत्वयावलो।निमीलिनाह्यःसंसर्गस्त्ववसुक्रमयासह॥ ॥वसुष्ठिरुवाच॥ ॥एवंभवउकल्याणायदिच्छसितथाकृतामयासर्वप्रकारेहिच थैस्योयंतवाधुना॥ ॥इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेरवारोविषेनरे॥ ॥श्रीमार्कंडेयउवाच॥ ॥ततःसहतयासोथरगमार्गिरमाउशुफुल्ल कानवहूमेषुमनोज्ञेषुसरःषुव॥कंदरेषुवेशैलानांनिम्नगापुलिनेषुव॥प्रनोज्ञेषुतथान्येषुवेशेषुस्त्रादितोहिजो॥वह्निनाधिष्ठितस्याद्यु द्यूपंतत्रतस्यसा॥अचिंतयद्योगकालेनिर्मि।लितविलोचनो॥ततःकालेनसागर्भमवापसुप्रिमन्नमा।गंधर्ववीजंतोरल्पंचितनाद्याहजेन्न नः।तांगर्भधारिणांमोदिसांत्रयिद्यावहूथिनी।विमनूपधरोयातस्तमाप्तीत्याविसर्जितः॥ततोयज्ञेथकतिप्रान्नहलन्नविविभावसुः।स्वरोवि प्रियेथासूर्योप्रासयत्सकलादिशः।स्वरोचिर्मिर्जनोभातिभास्वान्त्विसवालकः।ततःस्वरोचिरित्येवंनाम्नारख्यातोचभूवसः।वहूधेमसहाभागो ययमाजदिनतथा।ष्णोधैश्रयथावालःकलाभिःशशलांछना।मजयाहधर्वदंविद्यास्वसुमहामनाः।प्रासवाश्वाविरेणोवनदायोवनगोचरो मेदराद्यैकदाचित्त्वरमंक्षारुविचेष्टितः।ददर्शैकोनदाकन्यांगिरेःप्रस्थेभयातुरां।वाघस्त्रेतिनिरीक्ष्यैनंसातदावाक्यमब्रवीत्।माभैषीरितिताभा हभयाविलवलोचनां।किमेतदितितेनोक्तावीरवाक्यंमहात्मना।ततःसाकथयासास्मरवासापहेलतात्रम्॥ ॥कन्योवाच॥ ॥अहमिंदोच राक्षस्यसुतावियाधस्यवो।नाघ्रामनोरमायप्राप्तुतायांमरुधन्वनः।मंदारविघाधरजासरवीप्रमचिभावरी।कलावतीचाथपराजुनापारस्यवै राम
सुनेतास्यामदंसमायातावैलाशतटसुन्नमंतत्रदृष्टोमुनिःकश्चित्तपसामिक्षशाक्षति॥क्षुत्क्षामकंठोनिस्तेजाहरजानाक्षितावेरेःमयाव ८७

हमितःक्रुद्धःसतदासोमश्रापह॥क्षामःक्षामस्वरःकिंचितकंपिताधरपल्लवः।क्षयावहसितंयस्मादनार्येदुष्टनायसितस्मात्त्वमविरेणैवराक्षसो पहरिष्यति।दत्तेशापेमन्मरवीभ्यांसतुनिर्भत्सितोमुनिः।धिक्तेक्षात्रंएषमक्षान्त्याहतेनेनिखिलंतपः।क्षयंप्रयेणैवसुष्ठोसितपसानातिकार्शि तः।क्षांत्याम्यदंतैत्रात्राणंक्रोधसंयमनेनयः।एतक्षत्वादंदशापंतयोरप्यप्रितक्षतिः।एकस्याःकुसुमप्यंगेभावन्यस्यास्वथाक्षयः।नयोक्तष्टेवतथा नंयथोक्तंनेनतक्षणात्।समाप्येतन्महद्दत्तःसदोषेनिपदात्तगां।नष्टोसिविमहानादंतस्यहरंपिनहृतिः।हतीयमह्यादिवसंयमेष्टस्वंनपुंचति।क्षुत्क्षया मस्यर्त्तुमहदयन्नाहप्रपते।तत्क्षयकामिमांरत्नरक्षसोस्यान्महाद्यमे।प्रदास्यायंपुत्रस्यादोस्वयंरुद्रः।पेनाकथक्तस्वायंश्वोवाधिष्यायसिद्धवर्यायद त्तवान्।तेनापिदत्तंमन्यान्।पित्रेचित्रांगधायवे॥पादादोहहिकंचापिमात्रित्रेक्षरःस्वयं।प्रयापिहिहिनंवीरमकाशाद्दालयापितः।हृदयंसकला प्राणामशंषरिपुनाशनं।तदिदेहत्यतोशीघ्रमशेषाघ्रयरायण।ततोजाहिद्धरात्मानमेनंरात्रसमोगतं॥ ॥श्रीमार्कंडेयउवाच॥ ॥तथेत्युक्ते ततस्मेनवार्षपस्पृश्यपतत्ततः।अप्राणंहृदयंपादावमरहस्यनिवर्त्तनं।पतास्मिंतरेरक्षस्तत्रदाभीषणाकृतिः।नदमानेमहानादनाजगामक्षयान्वितं।ममामिश्रेतकंत्राणुपैषिहंतमोहिमे।भक्षयेकिंक्षिरेणेतिक्रुवाणंनहदर्शसः।स्वरोविश्वितयामासहृष्टात्मसुपागतं।हृत्वात्पे षवचःसत्यंतस्याश्चिंतिमहामुनेःजग्राहसमुपेत्येनांबरयासोपिराक्षसः।नाहित्राहीतिकरुणांविलपंतांसुमध्यमां।ततःस्वरोचिःसंक्रुद्धश्चंड। भ्रमनिभैरवं।दृष्ट्वानिवेशपतद्दोदद्यौनिमिषेक्षणः।दाहाभिश्रुतःसनदानमुक्त्वज्योतिशाचरः।प्रसीदशाम्यनामंत्रंश्रयनांवेत्यभाषत।सो क्षितोहंत्वयाशापान्महाघोरान्महाक्षते।प्रदत्तादातेनीत्रेणाक्षत्रमित्रेणाधीमता।ऽयकारीनमेवत्तेमहाभागाधिकःपरः।येनाहंसुमहाकष्टा न्महाशापाद्विमोक्षितः॥ ॥स्वरोचिरुवाच॥ ॥क्षत्रमित्रेणमुधीना।किंनिमित्तंमहात्मना।शप्तस्त्वंकोहशाश्चैवशापोदत्तोभवत्सुरा॥ ॥

राहमउवाच॥ ॥ब्रह्ममित्रोष्टधामित्रमायुर्वेदमधीतवान्॥त्रयोदशाधिकारंचपरत्याथर्वणोद्विजः॥ अरिष्टीवरादोनियःख्यातोस्या
जनकोभवं॥विद्याधरपतेःपुत्रोनलनाभस्यवल्गिनः॥समयाचितःपूर्वैत्रह्ममित्रोभवन्मुनिः॥आयुर्वेदमशेषंमेभगवन्वदाऽतमर्हसि॥यदाऽ
वऽशोचीरप्रश्रयावनतस्यमे॥नपदाद्यावियामायुर्वेदान्मिकांमयाशिष्येभ्योददतस्तस्यमयानदृष्टनगेनहि॥आयुर्वेदान्मिकाविद्याटहीनाभूतदाम
या॥गृहीतायांतुविद्यायांभासैरष्टभिरादरात्॥ममानिहर्षदंभचहासोतीवपुनःपुनः॥प्रत्यभिज्ञायमांहासान्मुनिःकोपसमन्वितः॥विकत्थितोधरः प्रा
हमामिदंपरुषाक्षरं॥गंधर्वराजयस्मान्मेत्वयाहसेनउर्यते॥हतंविद्यातहामश्चप्राप्तवाज्ञायवैकृतः॥तस्मात्त्वंराक्षसःपापमदाघोनिर्निराकृतः॥भ
विष्यसिनसदेहःसप्तरात्रेणदारुणः॥इत्युक्तेप्रणिपातादैरुपचारैःप्रसादितः॥ममाप्याहपुनर्विप्रप्रज्ञाणान्नरुतमतमः॥यन्मयोक्तमवश्यंतद्विगं
धर्वनान्यथा॥किंचत्वराज्ञमोभूत्वापुनःसंशास्यमेवपुः॥नेष्यस्मृतिर्यदाक्रूरःस्वमयत्योविषादिषुः॥निशाचरत्वंगंतामितदस्त्रानलनाधितः॥स
नःसंज्ञामवाप्येप्राप्तबाणप्रभिनेजंवक्ष्यतेनस्वमाधिछानंलोकंगंधर्वसेवितं॥मोहंचयामहाभागमोहितोस्मासुदारुणात्॥निशाचरत्वंप्रह्ली
रतेनप्रेषार्थनंकुरु॥इमांनेनवयांभार्यांप्रयत्नाप्रिपतीज्ञता॥आयुर्वेदश्चसकलःस्वधीतोयंमयाननः॥तेनेःसकाशात्त्वंप्राप्तत्वंगृह्णीष्वनंमहा
मते॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥इत्युक्त्वाप्रददौविद्यांएतद्दिव्यास्त्रलक्षणः॥खड्गंभूषणधरंदिव्यंपुराणंवसुराणांवसुरास्थितः॥दत्त्वाविद्योननःक
थ्यांमदाऽनुपक्रमेनमाहमानदाकन्याजनेनारंस्वनूपिणं॥अनुरामोमयाप्यत्रतानतीवमहात्मनि॥दर्शनादेवसंजातोविशेषेणोपकारिणि॥
किंतुमेयामरवीमात्मत्कृतेदुःखपीडिने॥अतोनाभिलषेभोगान्बौद्धमेतेनवैसमं॥पुरुषैरपिनोकर्तुंमिथ्याशंकानृशंसता॥स्वभावकठिनै राम
र्मोहश्चक्षयंयोविकरिष्यति॥साहंयथानेदुःखात्तैमत्कृतेकन्यकोपितः॥तथास्यास्मिंतदुःखंसुमहानलनाधिता॥ ॥स्वरोऽउवाच॥आयुर्वेद ८८

प्रसादेननेतारिष्येपुनर्नवोसरव्योतवप्रहाशोवासमुत्सृजसुमध्यनेमार्कंडेयउवाच॥ ॥ततस्तेनास्वयंदत्तांकन्यांस्वविधानतः॥उपयेमेगि
रौतस्मिंस्वारोविश्वारुदर्शनां॥दत्त्वाऽनांतदाकन्यामामेशस्यवभामिनीं॥जगामादेव्ययागत्यागंधर्वःस्वपुरंततः॥सचापिसहितस्तच्याऽनु
घानेनदायया॥कन्यकामुगलेनतत्रतत्रामोत्यगदाऽरं॥ततस्तयोःसतचंगपोरोगाश्चरौषधैरसे॥वकारनीरुजौदेहोस्वरोविरपेराजितः॥ततो॥
निशोभनेकन्येविमुक्तिव्यविनाशुभे॥कन्येतिनादेभागंवक्ष्यतेनंमहीधरं॥ ॥इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेस्वारोविषे॥ ॥मार्कंडेयउवाच
॥ ॥एवंविमुक्तरोगाऽकन्यकालंसुदाचिता॥स्वरोविषमुवाचेदंशृण्वष्टवचनंममामेदारविधाधरब्राम्हारव्यातायिभावरी॥उपकीरणो
हमात्मानंप्रयच्छामिप्रतीत्रमांविद्यांचऽभंदास्यामिमर्त्यऽनरुतावितो॥यथाभिवाक्तिमेयंतेप्रसादप्रभवा॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥एवम
स्त्वितेतेनोक्तेधर्मज्ञेनस्वरो॥विद्यांहैनीयासातदाकन्याऽदेववनमब्रवीत्॥ऊर्जावरब्रह्मचार्यासीत्यारोनामापितामम॥ब्रह्मर्षिःसुमहाते
त्राचेदवेदांगपारगः॥तस्यपुंश्चल्लीकेलालापरमाणीममधौपुरा॥आजगामाश्रमंतस्यव्याताऽजैकस्यला॥कामवैक्लव्यतांनीतःसतयो
ऽनिपुंगवः॥तस्मयोगेदमुत्पन्नांतस्यांतत्रमहाबलो॥विहायस्यातःसाचमामास्मिद्विजनेवने॥बालामेकांमहीपृष्ठेव्यालश्वापदसंकुले॥त
तःकलाभिःसोमस्यवर्द्धन्नीनिरहःक्षये॥आप्यायमानाहरहोवृद्धिजाताऽस्मिसत्तम॥ततःकलावतीनेतन्ममनोममहात्मना॥गृहीतायःकृतेपि
त्रागंधर्वेणसुभानना॥वदन्नाहंपदापित्रायाचितेनलमहात्मने॥देवारिणाऽकलिनासुतदामेस्वानितःपिता॥तेनाहमानिर्विर्वेदादात्मव्यापादनो
द्यता॥निवारितोशपत्न्यासत्यासत्यप्रतिश्रवः॥मांसुचःसुभ्रनेभर्त्रामहाभागोभावेष्यति॥स्वरोविप्रर्षभसुव्रतस्यभावेष्यति॥ॐशां
तिनिधयःसर्वेकरिष्यंतिनसंशयः॥यथाभिलषितंविप्रांप्रदास्यतितेसुभे॥यस्यावत्सेप्रभावेनाविघायाक्षांगृहीतामे॥पाणिनानाभावेभे

यंमहायज्ञाभिषेजितः। इत्याहसादरंभक्तानामंत्यपरायणः। स्वरोविरवंत्रवंदेवानान्यथास्ववदेद्यति। माहंप्राणाप्रदायाघतो विघास्तंत
थावयुः। प्रयच्छाभिषतोऽवंप्रसादंकुरवोभव॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥एवमित्वानिनामाहसनुकन्याकुलावतं॥विभायर्यास्वरुच्या
चास्त्रिग्धरेम्यानुमोदितः॥जग्राहचततःपाणीमनयोरमितद्युतिः॥नदसुदेवत्रयंसुरतंतीस्वपरंसःच॥ ॥इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेस्वारोचि
षो॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥ततःसतांभिःसहितःपत्नीभिरमितद्युतिः॥रराममाभिरशोकेरेरम्यकानननिर्झरे॥सर्वभोगोपपन्नानिमधुरा
णिचानिधयःकुसुमाजडःपद्मिन्यावशवर्त्तिनः॥त्रजोवस्त्राणपल्लवारावोधादामनुलेपनं॥आसनोत्थानिशय्राणिकांचनाभियशे
वया॥मोवाणोनिमहाभागकरकाभाजनानिच॥तथाभव्याश्चविविधादिव्यैरास्वरणोर्युनाः॥एवंसनाभिःसहितोदिव्यंधादिवासिते
॥रराससरुचिभीमितेचरयवते॥ताश्चापिमहतेनेत्यंलोभेरेसुन्नभो॥रमाणाःयथास्वर्येतथातत्रशिलोच्चये॥अथहंसाजगादैकाचक्रवा
कीजलेचरी॥नस्यतामांचसलिलेसंबंधेवस्पृहावती॥धन्योयमतिपुण्योयंयोवनगोचरः॥दयिताभिःसहैतानिश्रेक्षभोगानभाभिनाव
॥मंतियोवनेनश्लाघ्यास्त्यत्पोनातिशोभनाः॥जगत्यामत्रिकाःपत्न्यःपतयश्चापिशोभनाः॥अभीष्टकस्यचिद्भार्यासभर्त्रीकस्याश्चिद
पितः॥यस्यरागुरागायंदापत्यमतिदुर्लभं॥धन्योयंदयिताभीष्टएताश्चास्यानिवल्लभाः॥परस्परागुरागोहिधन्यानांमेचजायते॥एतत्वै
शम्यवचनंकलहंस्यासमीरितं॥उवाचचक्रवाकीतांनातिविस्मितमानसा॥नायंधन्योयनोलग्नानास्त्रासनिकर्षतः॥अन्यांस्त्रियमय
॥ उक्तेनसर्वास्वस्थानसंचित्तानुरागाएकस्मिन्नाधिष्ठानेमतःसखि॥ततोदिप्रीतिमानेयभार्याभावितानकं॥एतानंदयिताःसुभ्रुवांतामा
दयितःपतिः॥विनोदमात्रमेवैतायथापरिजनोपरः॥एतासोवयदृष्टयेतत्किंप्राणात्रसंचनि॥आलिंगत्यपरांकांतध्यातोवैकांतध्यायान्य

याविद्याप्रदानमूल्येनक्रीतोह्येषमुमूर्त्यचरात्प्रवर्त्तनेनहिप्रेमसमंवर्द्धीभुक्तत्रचित्॥कलहंसिपतिर्दुर्न्योमप्रधनाप्रेहवनं॥यस्मैकस्मैस्थि
रचित्तयस्याश्चैकत्वाश्रितं॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥सर्वसत्वरुतज्ञोसोस्वरोविस्मयान्वितः॥निशम्यलाज्ञिनोदधौमत्यप्रेवहिनाहृतं॥ततो
वर्षशतेनासौस्मप्राणोमहागिरौ॥रममाणाःसमंताभिर्ददर्शमृगीःसन्निधपीनावयवंमृगीहृदयहारिणं॥वामिनाभिःसुरूपाभिःमृ
गाभिःपरिवारितं॥आकृष्टाघ्राणपटकाजिघ्रतीन्नासतोमृगीः॥उवाचसमृगोलंवोलज्जान्यागेनागम्यतां॥नाहंस्वरोविस्वस्त्रीलोनवैवै
षमुलोचनानेत्रज्ञाःसंतिवहवःनाहंशास्त्रत्रगतःएकामनेकेःगतःयथाहंस्याम्यदंजने॥अनेकाभिस्तथाचैकोभोग्यहृष्टानिरीक्षि
तः॥अस्यधर्म्मक्रियाहानिरहन्यहनिजायते॥दत्तोयोभार्यचयाम्यकामासक्तस्तथापरः॥यस्माहशोनान्यवालःपरलोकपराङ्मुखः॥नैका
मयतभद्रेवोनाहंत्यःस्वरोविषः॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥एवंनेरम्यमानास्ताहरिणोनमृगांगनाः॥ऊचुस्वरोविरामानंमेतेमपतिनेयथा॥
एवंनेरम्यमानास्ताहरिणोनमृगांगनाः[illegible]त्यागेवकारचमनःमतासंछिन्नमः॥चक्रवाकीमृगाघोक्त्वानिजवर्याकृपान्वितः॥समेत्यता
भिर्मृगीभिश्चवर्द्धमानमनोभवः॥आश्लिष्यनिर्वेदकथोरेमेवर्षशतानिषट्॥किंतुधर्म्मोविरोधेनकर्त्तव्यधर्म्माश्रिताःक्रियाःभुजेस्वरोविविष
यात्महतामिरुदारधीः॥ततश्चजाज्ञिरेतस्यत्रयःपुत्राःस्वरेविषः॥विजयोमेरुनंदश्चप्रभासश्चमहाचलः॥मनोरमापिविजयंसुषुवेदेवरात्म
जा॥विभावरीमेरुनंदंप्रभासंवकलावती॥पद्मिनीनामयाविद्यासर्वभोगोपपादिका॥मनेर्धातृप्रभावेणापिनाचक्रेपुरत्रयं॥प्राच्यांउवि
जेयंनामकामरेणगोत्रप्रे॥विजयायसुतायादौमदत्तेपुरमुत्तमं॥उदयादिमेरुनंदस्यपुरानंदनमितिस्मृतं॥ख्यातंचकारपौलोमंचप्रभाका
रमालिनी॥कलावतीसुतस्यापिप्रभासस्यनिवेशितं॥पुरंतात्त्वमितिख्यातंदक्षिणापथमाश्रितं॥एवंनिवेशपुत्रान्वैमन्वंतरेमनुरुत्तमः॥

रमेतामिःसमंविप्रमनोस्वेतानिश्रमिष्यएकदागतोरणंमृगमांसधनुर्द्धरान्वकर्षधनुरालोकवरायभामाभ्रुवनिपातनया।व्र
यानिपातितोवाणोमांसुःखानरोवधिष्यति॥ ॥स्वरोविरुवाच॥ ॥नतेशरीरंमरुजमस्माभिरुपलक्ष्यते।किंत्वयकारणंयेनचंपा॥
ह्वातुमिच्छामि॥ ॥मृरपुवाच॥ ॥अन्यास्वासक्तहृदयेमयत्रचेतःकृतास्पदा।ममतेनविनामृत्युरौषधंकिंपुनापुरे।स्वरोविरुवाच॥ ॥
करुत्वानाभिलरवेद्रुमाचुरागामिकुत्रवा।यदप्राप्तोनिजप्राणान्नपरित्यक्ष्यव्यवस्यसि॥ मृरपुवाच॥ वामेवेद्मिभद्रतेत्वयामेपत्तनम
नःवृणोम्यहमतोमृत्युमामेत्वावाणोनिपात्यतां॥ ॥स्वरोविरुवाच॥ ॥व्रमृगीवपलापागीनरम्यश्रावयं।कथंत्वयामयोगोमद्वि
धस्यभविष्यति॥ ॥मृरपुरुवाच॥यदिमापृच्छसेचित्रंप्रियेमांयरिष्टज।एतावतोहंभवतोभविष्यामिनान्यथा॥ ॥मार्क्कंडेयउवाच॥
आलिलिंगततस्तांमस्वरोविह्वरिणांनना।तेनाभिलिंगिनासद्यःमाभूद्दैवबलद्वरा।ततःसविस्मयाविष्टाकात्वमित्यस्यभावत।।माचास्मे
कथयात्मानमप्रेमालज्जाजडाक्षरं।अहंप्रभ्यर्थितादेवैःकानन्यास्यदेवना।उत्पादनीयोहिमयत्त्वयामापिमहामते।प्राणित्यक्त्वाप्रियस
नंमृत्युंकापरिपालंकाबलुत्पादयदेवानावामहंक्वचनाद्दवे॥ ॥श्रीमार्कंडेयउवाच॥॥ततःमतस्योतनयेसर्वलक्षणालक्षिते।तेजस्वि
नमिवातरानंजनयामासतद्वणान्।जातमात्रस्यतस्यायदेववाद्याःनिसस्वनुः।जगुर्गंधर्वपतयोननृश्चाप्सरोगणाः॥भिषिक्तंतलमेवा
तोरत्नकंमहातलं।पवनःपुष्पवर्षंचसुमोचाथसमंततः॥तस्यतेजःसमालोक्यनाभत्रैलोक्यनाथवत्।स्वयंतिमानितेयेनास्यतेजस्यभामिता दृ
शः॥सबालोघातिमात्रोमहाबलपराक्रमः॥स्वरोविषःसुतोयस्मात्स्वरोविषोभवत्।सचापिविबरत्नाप्तेकदाविद्विरिनिर्ज्झरे।स्वरोविद्वं राम्
शेहंसंनिजपत्न्यासमाश्वितं।उवाचमनदाहंमांमाभिलाखंपुनःपुनः॥उपसंत्यतमात्माचिरतेक्रीडितंगया।किंमर्त्यकालभोगैस्तैरामस्त्रंचे ९०

रमंवयःयरित्यागस्यकालोप्रेतवचापिजलेचरि॥ ॥हंसुवाच॥ ॥अकालःकोहिप्रेयानांसर्वभोगात्मकंजगत्।यस्माःक्रियंतेभोगार्थंबाल
णैःसंयतात्मभिःदृष्टादृष्टांस्तथाभोगान्वांछमानाविवेकिनः॥दानानिचप्रयच्छंतिनिर्द्वंद्वधर्मोऽकुर्वते।मत्वंनेच्छसिकिंभोगान्भोगाश्रेष्ठफ
लंतृणांविवेकिनांतिरश्चांचकेपुनासंयतात्मनां॥ ॥हंसउवाच॥ ॥भोगेष्वासक्तचित्तानांपरमार्थाश्रितामतिः।भविष्यतिकदामंगुप्रेतानां
चयेवंधुषु॥पुत्रमित्रकलत्रेषुमक्तानांमादृशेजनेतनः॥तरःपंकार्णवेमग्नाजीर्णावनगनाइव।किंनपश्यसिचाभद्रेजातसंगंखरोविषं।आवा
ल्याद्भावमसंसक्तंमग्नंस्नेहंसुकर्दमे।योवनेनातवाभार्यंसुसाप्तंपुत्रनरपु॥स्वरोविषोमनोमग्नंमृद्वारंप्रास्वसेकुलः।नाहंस्वरोविषस्तव
त्यःआवशोवाजलेचरोविवेकवाभोगेभ्योविनिवृत्तोस्मिसांप्रतं॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥स्वरोविषेनंदाकार्य्याजातोद्वेगःस्वरोरिणां।आदा
यभार्यांस्वपसेयंयौवेवतपोवनांतत्रतस्थातपोवोरंमहतामिरुदारधीःजगामलोकानमलान्नेईतासिवलकल्मषः॥ ॥श्रीमार्कंडेयउवा
च॥ ॥स्वरोविषःसिद्धिंप्राप्तः॥ ॥श्रीमार्कंडेयउवाच॥ ॥ततःस्वरोविषंताप्तुनिमंतेप्रजायतिः।मंत्रंकारभगवांस्तस्यमत्रंत्रस्थृणु।तत्रो
तरेत्रयेदेवामुनयस्तुनाश्चये।कृपालाःक्रोष्टकेयेनाश्रमदतोमेनिशामया देचःपाराचनास्तत्रतथेवंक्षिताद्विज।स्वारोविषेतस्मैइविषांवि
दितेविश्रुतः।उर्ज्जस्वंवस्वधाप्राणोदत्तोनिर्वंभस्तथा।निधरश्चावरावोश्वतत्रसप्तर्षयोभवन्।चैत्रेकेपुरुषाह्याश्चुनात्मस्यमहात्म
नः।सप्तासनस्तुमहावीर्याःस्थविष्ठीपरिपालकाः॥तस्यमन्वंतरस्यावत्रावत्रतिसंभवैः॥क्रोष्टमवनिःमर्त्यहितीयंवैतदंतरे॥स्वरोविषक्त
चरितंजन्मस्वारोविषस्यवानिशम्यश्रुण्वतेयापैःश्रद्दधानोहिमानवा॥ ॥इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेस्वारोविषंनाममसाप्तं॥ ॥क्रोष्टु
किरुवाच॥ ॥भगवन्कथितेनसर्वचित्तंहरेणात्वयामम।स्वरोचिषोमनुर्जन्मततःस्वारोविषस्यतु।यावत्सापत्निनामाविद्याभोगोपपादिका।

नत्रोक्त्वानंतरेवि मनुप्रथमोनत्तमाप्तुत्रोजन्मतोनरःकपिलदत्तमरीचप्रभुवासुरत्नयःसर्व

कात्तन्मेष्टनायेनिधयस्तन्मेविस्तरतोवदाऽष्टौयेनिधयस्तेषास्वरूपंद्रव्यसंस्थितं।भवताभिहितंसम्यक्श्रोतुमिच्छाम्यहंगुरो॥ ॥मार्कण्डेयउवाच॥ ॥पद्मिनीनामप्रथमोविघालद्मीस्तथाऽपरा।तदाधाराश्चनिधयस्तन्मेनिगदतःशृणु।नन्नपद्मप्रहापद्मोनर्यमकरकच्छपौ।मुकुंदकुंदौनीलश्चशंखश्चैवाष्टमोनिधिः।देवतानांप्रसादेनमानुषंसेवनेनवा।मत्याभद्रोभवत्येषांसिद्धिस्तेषांप्रजायते।एभिरालोकिनोविप्रमनुष्यश्चातरामते।स्वरूपेभवतिनन्मेनिगदतःशृणु।पद्मेनामनिधिःपद्मंसयस्यभवतिद्विज।मनस्यतस्तुतानांवनस्त्रीणांवनान्यमः।दाक्षिण्यमारुरुक्षत्नवाधिष्ठितोभवेत्।सन्धाधारोमहाभागोयतोसौसर्विकोनिधिः।सुवर्णानाम्नरत्नादिधान्यानांचपरिग्रहं॥करोत्यनितरांमोदेतेषांवक्रयविक्रयौ।करोतिवमथायज्ञेदक्षिणाश्चप्रयच्छति।मत्यसंसक्तचेताश्चसकारयतितन्मनाः।सन्धाधारोनिधिश्चान्योमहापद्मइतिस्मृतः।मन्त्रप्रधानोभवतिनेनवाधिष्ठितोनरः।करोतिपद्मरागादिरत्नानांउपरिग्रहं।ममोक्तिकप्रवालादेस्तेषांचक्रयविक्रयं।ददातियोगशीलेभ्यस्तेषांभावसमंस्तथा।सकारयतितल्लोलःस्वयमेवचनायते।तत्रहृतास्तथाशीलाःपुत्रपौत्रक्रमागत।हर्षहर्षिमात्रःसमासौपुरुषश्चिंतमुंचति।नामसंरोमकंनामसोमकरोनामनिधिस्तेनावलोकितः।पुरुषोयतमःप्रायःसुशीलोपिहिजायते।नामसोमकरोनामनिधिस्तेनावलोकितः।पुरुषोयतमःप्रायःसुशीलोपिहिजायते।वामवहर्षिधनुषांशक्तिश्चूलपरियहं।दशनानांचकुरुतेपातिमैत्रीवराजभिः।दशनिसौर्यहस्तीनाशंसयामेवाभिसंज्ञतेतः।कवपाख्योनिधिर्योन्योनरत्नेनाभिवीक्षितः।नमःप्रधानोभवतियतोसौनामसोनिधिः।व्यवहारानशेषांश्चपण्यजानांकरोतिच।कंमीनात्रिखिलांश्चैवनविश्वसतिकस्यचित्।ममस्तानियथागानितिहृद्यालेहिकच्छपः।तयाविष्टायरत्नानितिष्टत्याकुलमानसः।ददातिनवाभुक्तेतद्विनाशभयाकुलः।निधानमुर्व्याकुरुतेभिधिः सोप्येकप्रहरः।रजोगुणाभयश्चान्येसुकुंदोनामयोनिधिः।नरोचलोकितस्तेननहृणोभवतेद्विजा।वीणावेणुमृदंगादेर्नोधस्यपरियहं।करोतिगायतांचित्रंनृत्यतांचप्रयच्छति।वंदिनामथसूतानांविदुषांलस्यपाठितां।ददात्यहर्निशंभोगांवशंकृतेस्तेसमाद्विजःसमाद्विज।कुलराशुरतिश्चास्यभवत्यग्रेशनाद्दिधेः।प्रयातिमंगमेकंचसनिधिर्मजतेनरं।रजःसत्त्वमयश्चान्योनंदोनामप्रहानिधिः।उपैतिसंभमधिकंचसनिधिर्मजतेनरं।रजःसत्त्वमयश्चान्योनंदोनामप्रहानिधिः।उपैतिसंभमधिकंनरस्तेनाचलोकितः।समस्तधान्योत्तरत्नानांपण्यवाद्यादिकस्यवा।यरियहंकरोत्येषतथैवक्रयविक्रयौ।आधारःस्वजनानांचआगतानांगतस्यच।सहतेनावमानोऽल्पांस्वल्पामपिमहामते।श्रूयमानश्चमहतीप्रीतिंवृद्धानियच्छति।यत्रामिछतिवैकामंश्रुत्वसुपयातिच।वह्नेभार्यायभवंत्यस्मृतिमप्येतिशोभनां।त्रयेसन्नचनरान्निधिर्नंदोनवर्तते।प्रवर्द्धमानोह्युनरमष्टभागेनसन्नम।दीर्घायुषंचमर्त्येषुरुणांप्रयच्छति।वंधनाप्तेनभरणोयेचहराजयागताः।तेवांकरोतिनंदासःपरलोकेनचाहुताभवत्यस्यतवत्रेहःसहवासिजायते।हर्षंप्रीतेश्चशीलंपीतिमन्येःकरोतिवा।नरंवमवतमप्रीयोविभर्त्तिप्रहानिधिः।।निधिःमनालस्तसंगीनरस्तवीलभागभवेत्।वस्त्रकार्प्यौमधान्यादिकंफलपुष्पपरियहं।मुक्ताविद्रुमशंखानांशुक्रमदानातथाऽऽकरे।काष्ठादीनांकरोत्येषयत्नान्यज्जलसंभवेक्रयविक्रयमप्येषानानूत्तरमतेमनुः।तज्ञागुणयुक्तंरत्नंस्वतथारामाकरोतिच।वंधवसारोगेहन्नांस्तथारोपयतेनरम्।उत्सवेनसुखादिनोभक्ष्यतेपिनजायते।विपौरुषंपीतिनिषेव्रीलोनानिविश्रुतः।रजस्वमोविविधस्यस्वरूपंकोशुकेशृणु।एकएवात्मनाशृष्टमत्रेशंकतेयोवरः।कदन्नशंकाजिनोनवशोभनवसुशंकः।ददातिनिषदूद्यार्थसुतापुत्रकृषादिषु।स्वपोषणपराशंस्तीनरोभवतिसर्वदा।इत्येतेनिधयःख्याताःनराणामर्थदेवताः।मिश्रावलोकनात्तेभ्रस्वभा

वफलदायिनःयथाख्यातस्वभावक्रंक्रमवत्येषविलोकनात्॥सर्वेषामाधिपत्यंवश्यरेषाद्विजपक्षिणा॥ ॥इतिश्रीमार्क्ंडेयपुराणेनि
धिलक्षणं॥ ॥क्रोष्टुकिरुवाच॥ ॥विप्ररात्रुक्थितंत्रह्यवमम्मस्वारोचिवंत्रया।मन्वन्तरंतथैवाष्टौयेष्टानिधयोमया।स्वायंभुवस्यैमेव
मन्वन्तरमुदाहृतं।मन्वन्तरंतृतीयंमेकथयोत्तममंतिनं॥ ॥मार्क्ंडेयउवाच॥ ॥उत्तानपादपुत्रोध्रुवउत्तानोनामनाम्नः।सुरुच्यास्तनयःख्या
तोमहाबलपराक्रमः।सधर्मात्मामहात्मावपराक्रमधरोनृपः।अतीत्यसर्व्वभूतानिवभौमेरुरिवापरः।समःशत्रौचमित्रेचदासुत्रेचध
र्मविच्।उष्टउष्टेवयमवन्द्यमहामुने।वीप्सेवीवद्रुलांउपयेमेमधर्म्मनः।उत्तानपादतनयःसवीमिंद्रवोत्तमा।तस्यामतीवतस्यासी
द्विजवर्यमनःसदा।स्वैरवकाशिनोयद्वद्रोहिणीनिहितास्यदं॥अथप्रयोजनासक्तिरुपैतिनदिनेमनः।स्वप्नेवैवनदालविमनोभू
त्तस्यभूपतेः।ततस्यासुचावर्ण्यादर्शनादेवयर्थिवः।ददाहलोचनेगात्रंगात्रदंस्पर्शवतन्मयः।श्रोत्रेद्वेगकरंवाक्यंप्रियमप्यवनी
पतेः।ततस्यासुवावर्ण्यादर्शनादेवयर्थिवः।ददाहलोचनेगात्रंस्पर्शवतन्मयः।श्रोत्रेद्वेगकरंवाक्यंप्रियमप्यवनीपतेः।तस्यावरु
वसन्मानंप्रेमपरिभवास्पदं।अवमेनेअजंदन्तांशुभान्याभरणानिच।उत्तस्थावर्द्धपीतेवपिवतोस्यसुरासवं।अहूतानेनरेंद्राणां
णमात्रंकरेस्थिता।भुंजेरवल्पंकदाचिद्विजनानिमंत्रवासुता।एवंतस्याउत्कलस्यनाउत्कलामहात्मनः।प्रश्नवरमन्यंचक्रेराज
गंमहीश्वरः।अथापानगतोस्यःकदाचिन्नृपनिंदिता।सुराश्वेतंपानपात्रंग्राह्यामासमादरे।यश्पतांभूमिपावानांवारमुख्यास
मन्वितः।उपगीयमानोमंधुरंगायनैर्गीतितत्परैः।माउनेवंतितत्पात्रमादायतत्परावभूवह।समस्तमवनीशानांनतनःकुरुतेस्यार्थिवः
स्ववाचद्वास्थमाहूयनिश्चसन्नुरगोयथा।निरीक्षतस्यादेव्याप्रिययापतिरप्रियः।द्वास्थेनांउष्टहृदयामादायविजनेवने।परित्य

जामुनेतन्नोविचार्यवचनंमम॥ ॥मार्क्ंडेयउवाच॥ ॥ततोदृपस्यवचनंश्रुत्विचार्यमचेद्यसाद्वास्थस्तस्याज्ञयासुश्रमारोप्यस्यंदनंत्वभो।साच
तंविपिनेत्यागंकृतंतेनमहीभृता।अपस्यमानातंमेनेपरंकृतमनुग्रहं।सोपितत्रानुरागार्त्तिदह्यमानात्ममानसः।कृत्रानपादेश्यालोना
म्नोभार्यामिर्विदतासस्मारतांचचार्चगीश्चहृत्रिरामानिर्वृतः।वकास्वनिजेराज्यंप्रजाधर्म्मेणपालयन्।प्रजाःपालयतस्तस्यपितुःसुचानिवी
रमात्।आगत्यब्राह्मणाःकश्चिदिदमाहार्त्तमानसः॥ ॥ब्राह्मणाउचुः॥ ॥महाराजशृणोत्वेषयोवदतोमम।कृपणाःस्मोवयंदीनाःपरित्राणमत्र
तोनराधिपात्।ममभार्यापुत्रसुतस्यकेनाप्यंधहृताबिलेदृष्टहृदारमनुघाघंतासमतिनुमर्हसि॥ ॥राजोवाच॥ ॥नवोत्रैकेमानापहृताक
चनीतावसाद्विज।यतिष्येनियतंकस्यनुतोवाप्यानयामितां॥ ॥ब्राह्मणाउचुः॥ ॥तथैवबलिनेद्वारिपुत्रस्यहृतेमम।कृजाद्विभार्या
किंकेनतद्विज्ञान्यच्चरक्षितानोदृपतेवद्वागादानचेततः।धर्म्मस्यतेतनिश्चिताःस्वर्यतिमनुजानिशि॥ ॥राजोवाच॥ ॥ततेदृष्टाममाभार्यायां
दृश्यतावदेहतां।वयश्चप्रेमसाख्याद्विकिंशीलाब्राह्मणीचतो॥ ॥ब्राह्मणाउचुः॥ ॥कटोरनेत्रासात्युग्राक्रूरस्वाक्रूरःकृशाननाविरूपच
याश्रुपालतानिंदाप्रितथापिताचावित्रूपातिपरुषानसोम्यावाशीलतः।इत्याख्याताभयाभार्यामकरालेनिरीक्षणा।मनागतीतंश्रयाले
तस्योश्चप्रथमंवयः।ईदृम्भूताद्विप्रेभार्यामत्यप्रेतन्मयोदितं।राजोवाच॥ ॥अलतेब्राह्मणायाभार्यामभ्यांदत्तामितेसुरवाद्यभार्याकल्याणी
दुःखहंत्रीहिताशी।अल्पाक्रूरयतावित्रकरणशीलसुव्रतारूपशीलाविहीतायात्याज्यासातेनहेतुना॥ ॥ब्राह्मणाउचुः॥रक्ष्याभार्यामहीपा
लइतिनश्रुतिरुत्तमा।भार्यारक्षामाणायांप्रजाभवतिरक्षिताश्चात्मद्विजायतेनस्यांमानरक्षारतोहरेवर।प्रजायांरक्ष्यमाणायामा
त्मात्मामयतिरक्षिताः।तस्माप्ररक्षामाणांयोभवितावापिसंकरा।सपातयेन्महीपालःकृत्वास्वर्गादकपितॄनाधर्म्मरतिश्चादेनंअभा

र्यस्यभवेन्मम।नित्यक्रियायाश्चभ्रंशःसचापिपतनायमे।तस्यांचपृथिवीपालभवित्रीममसंततिः।तवरक्षागदात्रीभापवित्रीधर्महेउ
का।तदेतन्मेमयाख्यातंपत्नीमामेहृताप्रभो।नामसानयरक्षायंभवानधिक्रतोयतः॥ ॥मार्क्ंडेयउवाच॥ ॥ततस्यतद्वचःश्रुत्वाविस्
श्पवनरेश्वरः।सर्वोपकरणोर्ज्ञामाकरोहरथोत्तमं।तश्चेतश्चतेनासोपरिचक्रामभेदिनीं॥ ददर्शमहारण्येनानायसाश्रमसुन्नमं।अवती
र्यवनत्रासोप्रविष्पदृशेऽनिं।कौशंपान्नद्यांसमासीनेक्ष्वलंतमिवतेजसा।सदृष्ट्वानृपतिंप्राप्तंसमुत्थायत्वगावितः॥संमान्यस्वागतेने
नेशिघ्रमाहात्रमानम।तमाहाशिष्यःशतकैःदातव्योमेम्यनेसुने।तदाज्ञापयसंवित्पतवातांहिकरोम्यहं।ततोविज्ञानदृष्टांतोश्य
नेत्सम्यसद्विजः।संभाषांसवदानेनचक्रेसंमानमात्मवान्॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥किंनिमित्तंप्रेहायातोभवान्किंचविकीर्षति।उन्ना
नयादतनयंवेत्रिन्नाशुत्रंनृपो।राजोवाच॥ ॥भ्रत्तस्पत्नेनेनयाविंवश्रुतनामभेन्येसमेन्येनबलिनोबलशालिना।दिनानित्रीलिस
नदायोधितस्तेनदानवः।ततःकोपपरीतात्मासुशलायाभ्यधावत।गंधर्म्मोल्पेस्वदावेपेःपूज्यमानःमातिष्ठति।अतःपुत्रेहाभागप
जापतिविनिर्मितः।ततोविज्ञानशलप्रभावसाशुदावत॥पस्पर्शशुशलंत्रेष्ठमभिनम्रशिरोधरः।पुनर्यात्वाभृङ्गानेशलंतंमहाऽसुरः।
तावन्नायेदनव्याजोपस्पर्शनकशःशुभा।ततःसत्वाशुधेशशलेनाऽसुरेश्वरा।त्यर्थंशः लपातोत्तंसम्मिशुत्रुशु।परमास्त्रेचनि
वीसौनदैशशलेशुने।अस्त्रैश्चशस्त्रैर्दैतेयःसौपुधानरणाद्रिणासत्रा।।वदानवस्यावकारमघोविरथंतनश्चसवर्म ङ्गेर्भद्विराजपे
रवदायकरोभवावशतमापततंरमासुदा।।तिस्पृकापंचिद्दशेऽकोपं।अस्त्रेणांवङ्गेर्भद्विराजपुत्रोजयोनकानलसप्रभेणा।मक्रा राम
द्विशस्त्रपाङ्गदिन्नतोभृशेनंत्रास्त्रणास्यशृहाहार्यांकेनापहृतासुने।अविज्ञातस्त्वत्रवेणमतावेष्टुमिहागतः।एकाप्रियंतुतमेत्रेप्राणान ९३

स्यानुकंपयात्रश्रागतस्यातदृहेभावद्वक्तुमर्हसि॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥इच्छामिप्रवतीपालयत्यष्टयप्रशंकितः।वक्तुंवैवत्रवप्रयाक
थयिष्यामितेतत्रतः॥ ॥राजोवाच॥ ॥एहागतायत्नाहत्रिप्रथमेदर्शनंमुने।त्वयासहघृतःकस्मात्त्यर्घोमेविनिवर्त्रितः॥ ॥ऋषिरुवा
च॥ ॥त्वदर्शनेनरश्रेष्ठादात्तोयंममहत्फलंयदातदाहमेनाशिष्येणप्रातेवोधितः।पश्चवैत्रिजगत्यत्रमत्प्रसादादनागती।यथाहंसमती
तेचवर्त्तमानेचमर्त्यशः।आलोक्याज्ञापयेशुक्रमतोज्ञानप्रयोपितान्।ततोनदत्तवानर्घंत्वहृउयंविधानतः।मत्प्रंराजंस्त्विप्रर्घाहंःकृत्वे
वायंउत्तमस्त्वेतथापितार्घोपत्रांप्रन्यासोवयशुत्रमं॥ ॥राजोवाच॥ ॥कोनत्कृतंमयात्रह्मन्नज्ञानादज्ञाननोपेवा।येनत्वन्नोर्घमर्हांमिनाह
प्रन्यागताश्चिरात्॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥किंचित्स्मरतंतेपत्नीत्वयात्यक्तामहात्मने।परित्यक्तस्त्रयायाहैत्वयाधर्म्मोनृपाविलः।पत्नेणाकर्म
णोहान्याप्रयात्यस्पृशमप्रवरः।किंसेवेर्घार्षिकायस्यहनिस्तेनित्यकर्म्मणः।पत्न्याउकूलयाभाव्यंयथाशीलेपिभर्त्तरि।उःशीलाप्रित
पाभार्यापोवरणीयातेश्वरा।प्रतिकूलापिसापत्नीतस्यविप्रस्यायाहृताःतथापिधर्मकामोसौत्वामुधोनितवान्नृपः।चलतःस्थायस्यत्वान्न
स्वधर्म्मेत्वमहीपते।त्वांस्वधर्म्माद्विचलितंकोपरःस्थापयिष्यति॥ ॥मार्क्ंडेयउवाच॥ ॥विलक्षःसमहावाङ्गरित्युक्त्वातथाप्रत।तस्थे
यत्युत्काथपश्चदृहांएवंद्विजन्मनः।भगवन्केननीतासापत्नीविप्रस्यकुत्रवा॥ब्रूतीतातागतेवैत्रिजत्यचेतथभवान्॥ ॥ऋषिरुवाच॥
नाजहाराद्वितनयोवलाकोनामराक्षसः।इक्षामेचाघतांश्रेष्ठपत्न्यलावर्त्तकेवने।गदसंयोजयाशुत्वंभार्यांघंतंद्विजोत्तमं।मापापास्यदतामात्रुवमि
वासोदिनेदिनो॥ ॥इतिश्रीमार्क्ंडेयपुराणेउत्तमेत्रेमेत्रेयविदर्शनं॥ ॥मार्क्ंडेयउवाच॥ ॥अथारुरोहस्वरथंश्रीपत्यमतंमुनिं।तेना।
रण्यंचनंयत्रमयाद्वत्पत्नवनं।यथारण्यातस्वरूपांशुभर्त्राभार्याद्विजन्मना।भक्षयंतीदर्दर्शाथवृक्षेफलानिनरेश्वरः।पत्रक्षवक यंभरेत्र

मेतद्वनमागता।स्कुटंतद्वहिवैशालेरपिभार्यासिधर्म्मतः॥ ॥ब्राह्मणउवाच॥ ॥सुनाद्दमतिरात्रस्यद्विजस्यवनवासिनःपत्नीविशालपुत्रस्यम
स्यनामत्रयोदिनं।मादृङ्नतावलाकेनराक्षसेनदुरात्मना।प्रसह्यभक्षवनद्दाक्षीत्सार्द्धमाद्दविमोजिता।भस्माभक्षयतद्दोयेना।स्मिवियोजिताग
मात्राभ्राद्दमिस्त्येश्चतिष्ठाम्यंत्रदुःखिता।आत्मिवचनेतिगद्दनेयेनानीयाद्दसद्विना।नचोद्विकारणंकिंचित्रोपलंकेमयांत।तद्भुत्वापरिप
प्रच्छविप्रपत्नीमनिंदितां॥ ब्राह्मणीद्दितदत्वासुरूपंचवैगतं।अद्दंभर्त्तातचैवात्रप्रेषितोद्विजनेदिनि॥ब्राह्मणउवाच॥ ॥अस्मेचक्काननन्
स्पांतःसनिष्ठतिनिशाचरः।प्रविशयपश्यतमवात्रविभेषितनोयदि॥ ॥श्रीमार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥प्रविवेशततःसोपतयावर्त्मनिदर्शितोददर्श
राक्षसंतत्रचप्रेमध्येव्यवस्थितं।दृष्टमात्रेततस्मिन्त्वरमाणाःसराक्षसः।हरादेवमंहीमूर्द्धीसृशन्नपादांतिकंययौ॥ ॥राक्षसउवाच॥ ॥
मानात्रागच्छतागेहंप्रयादःसुमहाद्दकृतः।प्रशाधिकिंकरोम्येषवसामिविषमेतव।अद्दंतुमेप्रतीक्षस्वस्थोमतांवेदभाषनं।वयंभृत्या
भवत्वस्वामीदृष्टरूपंपुरुषर्षभ।तस्मादादिशमेकृत्यंकिंकरोमिप्रसाधिसां॥ ॥राजोवाच॥ ॥ब्रूयाराक्षसमाईलसर्वप्रेषविनितः कृता
॥किमर्थंब्राह्मणाबद्धस्त्वमानीतानिशाचरा।नेमंस्वद्दपासंत्यन्यांभार्यार्थंचेत्त्वमाद्दता।अद्दार्थंवेकथंनोत्रावमैकृथ्यनामभा।राक्षसउ
चाच॥ ॥नवयंमानुषोद्दाराअस्मेद्दपराक्षसाः।कृतस्यफलंएतुनदरनीमेतद्दपास्वभावंत्वमनुष्याणांयोद्दितांवविप्रानिताः।मानि
ताश्चसमश्नामोनवयंजातुखादकाः।यदास्यामिर्नृणांद्दोतिउक्तंकृप्यतितेनदा।अक्रेउष्टस्वभावेउष्णावतोभवतितोसंतिनःप्रभ
वद्योरुपेणासरसांसमाः।राक्षसयःसंभवेतासांमानुष्यानोरतिःकृता॥ ॥राजोवाच॥ ॥यथेषानिषुभोगायनाद्दाराक्षसाःप्रणामनमोराजानंवद्दांजलिपुटोसुनो॥
नरेंद्राज्ञाप्रदानेनप्रसादाक्रियतांमम।भृत्यस्यप्राणतस्येकंप्राद्दितकरावयं॥ ॥राजोवाच॥ ॥अस्मत्प्रीतिकरश्चेत्त्वंत्रयोक्तंपत्रिशावर।
तदार्यनोवयंयेनकार्यंतच्छृणुतन्मम।अस्यास्त्वंयायत्राह्मणापादौःशील्यपुपभुज्यतो।येनत्वयानेदौःशील्येनातामेवेदियंनीयतायस्यभा
र्यैतंनस्यवेश्मनिशाधरा।अस्मिस्कतेकृतंसर्वंगृहमभ्यागतस्यते॥ ॥मार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥ततःसराक्षसस्यास्याःप्रविशंतःस्वमाय
या।भद्रयामासदौःशील्यंनिजशक्त्यात्रयात्रया।दौशील्येनातिरौद्रेणपत्नीतस्यद्विजन्मनः।तेनमासंपरित्यक्तामाद्दजातीपानी॥ ॥
ब्राह्मणउवाच॥ ॥स्वकर्मफलपाकेनपतितस्यमहात्मनः।वियोजिताहंतद्दैसुभयवत्यामितेनध।मास्यदोषोनवानस्यममभर्त्तुर्म्मह
त्मनः।ममैवदोषोनान्यस्यस्वकृतंह्यनुभुज्यते॥अन्यजन्मनिकस्यापिचित्प्रयोगःकृतोमया।सोयंममासुपततःकोदोषोस्यमहा
त्मनः।राक्षसउवाच॥ ॥प्रापयामितवादेशादिमाभर्तृर्गृहंप्रभो।यदन्यत्करणीयंतेनद्दातापयपार्थिव॥ ॥राजोवाच॥ ॥अस्मि
न्नक्षतेकृतंसर्वत्वायामेरजनीचर।आगंतव्यंत्वतेचीरकार्यकालेस्मृतेनमे॥ ॥मार्क्कंडेयउवाच॥ ॥तथेत्युक्त्वातंराक्षसःतामादा

रनंदय।सुप्तेषुतेनावयंतस्यमंत्रोद्वाराणाकर्म्मणा॥ क्रियामःसर्व्वयत्नेषुसचिभवतिसद्विजः।ततोमिरिदत्तस्यवैक्लव्यमुपपादितं।पत्न्याचि
नापुमानिज्याकर्म्मयोग्योनजायते॥मार्क्कण्डेयउवाच॥ वैकल्पोद्वरणात्रस्यब्राह्मणस्यमहात्मनेः।ततःसराजास्मृशंविषण्णःसमजाय
त।वैकल्यमेषविप्रस्यवदस्मामेनिंदति।अतद्दर्मध्यवसायोप्याद्दमुनेसेः।नप्रः।वैकल्यंस्यविप्रस्यराक्षसोप्याद्दिमेयथा॥अपत्नी
कतयासोद्दसंकटमद्ददास्थितः॥मार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥एवंचित्रमतस्तस्मैपुननपाद्दराक्षसः।प्रणामनम्रोराजानंवद्दांजलिपुटोसुनो॥
नरेंद्राज्ञाप्रदानेनप्रसादाक्रियतांमम।भृत्यस्यप्रणातस्येकंप्राद्दितकरावयं॥ ॥राजोवाच॥ ॥अस्मत्प्रीतिकरश्चेत्त्वंत्रयोक्तंपत्रिशावर।
तदार्यनोवयंयेनकार्यंतच्छृणुतन्मम।अस्यास्त्वंयायत्राह्मणापादौःशील्यपुपभुज्यतो।येनत्वयानेदौःशील्येनातामेवेदियंनीयतायस्यभा
र्यैतंनस्यवेश्मनिशाधरा।अस्मिस्कतेकृतंसर्वंगृहमभ्यागतस्यते॥ ॥मार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥ततःसराक्षसस्यास्याःप्रविशंतःस्वमाय
या।भद्रयामासदौःशील्यंनिजशक्त्यात्रयात्रया।दौशील्येनातिरौद्रेणपत्नीतस्यद्विजन्मनः।तेनमासंपरित्यक्तामाद्दजातीपानी॥ ॥
ब्राह्मणउवाच॥ ॥स्वकर्मफलपाकेनपतितस्यमहात्मनः।वियोजिताहंतद्दैसुभयवत्यामितेनध।मास्यदोषोनवानस्यममभर्त्तुर्म्मह
त्मनः।ममैवदोषोनान्यस्यस्वकृतंह्यनुभुज्यते॥अन्यजन्मनिकस्यापिचित्प्रयोगःकृतोमया।सोयंममासुपततःकोदोषोस्यमहा
त्मनः।राक्षसउवाच॥ ॥प्रापयामितवादेशादिमाभर्तृर्गृहंप्रभो।यदन्यत्करणीयंतेनद्दातापयपार्थिव॥ ॥राजोवाच॥ ॥अस्मि
न्नक्षतेकृतंसर्वंत्वायामेरजनीचर।आगंतव्यंत्वतेचीरकार्यकालेस्मृतेनमे॥ ॥मार्क्कंडेयउवाच॥ ॥तथेत्युक्त्वातंराक्षसःतामादा

यद्द्विजांगणां।निन्येभर्तृगृहंशुद्धांदोःशील्यापगमान्नदा॥ ॥पार्क्कण्डेयपुराणेब्राह्मणभार्यानयेनम॥ ॥मार्कण्डेयउवाच॥ ॥नाप्रेषयद्विजा
जापिस्वगृहगुणासंस्मृतां।चिंतयामासमनिःस्वस्यकिमत्रसुकृतंभवेत॥ ॥अनर्घ्ययोग्यतांकृष्णसमाप्राप्तमहाप्रभाः।वैकल्यंविप्रदृष्टिक्षयतया
चायंनिशावरः।सोहंयंकरिष्यामित्यक्त्वापत्नीमयाहिसाधयवासानतप्रांतंपृच्छामिमुनिमत्रमं॥मार्क्कण्डेयः॥ ॥संचिंत्येत्यंसभूपालःसमा
गुह्यरथंतदाचयौतत्रसधर्मात्माक्रिकालज्ञोमहामुनिः।अवतुत्यरथोयस्मात्समेत्यप्रणिपत्यच॥यद्याज्ञप्तंसमावद्दोराज्ञसेनसमागमं
।ब्राह्मणादर्शनंचैवदोःशील्यापगमंतथा।प्रेषणंभर्तृगोहेवकार्यमागमनेवयम्॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥ज्ञातमेतन्मयासर्वंयत्कृतंतेनराज
ष्रिणा।कार्यमागमनेवेवमस्माभियेतनाखिलं॥पृष्टुमामिहकिंकार्यमेतद्विस्मयमानसः।त्वमागतोमहीपालश्रेष्ठकार्यंवयंतव
पत्नाधर्म्मार्थकामानाकारणप्रवरंपुणां॥विशेषतःस्वधर्म्मश्चसंत्यक्तस्त्रीजनाहितो।अपत्नीकोनरोनृपनयोग्यो।नित्यकर्मणां॥ब्रा
ह्मणाःक्षत्रियोवापिवैश्यःशूद्रोपिवानृपात्यजनामवतापत्नीनशोभनमनुष्ठितं॥आप्याज्यो।हियथाभर्त्तास्त्रीणांभार्यातथानृणां॥ ॥
राजोवाच॥ ॥भगवन्किंकरोम्येवविपाकोममकर्म्मणां।नातुक्कलोतुक्कलस्यस्यात्यक्तानतोमया।पद्मकरोमितन्मह्यंदह्यमा
नेनचेतसा।भावह्यद्दियोगार्त्तिमोतेनातिनिरुणार।मांप्रतंतुवनेत्यक्तानवैस्त्रिकतुसागता।भक्षितासाविविपिनेमेहव्य।ग्रनिशा
चरैः॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥नभक्षितःसाभूपालसिंहव्याघ्रनिशाचरैःसाह्यविसुतचारित्रांमांप्रतंतुस्मानले॥ ॥राजोवाच॥ ॥मानी राम
ताकेनपातालंआस्तेचारुचिताकथं।अत्यद्भुतमिदंब्रह्मन्यथावद्वक्तुमर्हसि॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥पातालेनागराजोस्तिप्रख्यातःशे ८५

लपोतकः।तेनादृष्टाह्यायात्यक्ताश्रमपराणमहावने।साकृपसालिनीतेनभानुरागेणपार्थिवा॥विदितार्थेमनपातालंनीतामाया
विनातदा।ततस्तस्यसुताभुक्ष्णदानामप्रहीपते।भार्यामनोरमारव्यस्यनागराजस्यधामतः।तयामातुःसपत्नीयंमाभवित्रीनिशोभ
ना।हत्वात्मगेहमानीताशुभावांतःपुरेश्वता।यदाउयाचितानंदानददातेनृपोत्तरं।मुक्ताभविष्यसीत्याहत्तदानांतनयांपिता।एवस
मासुतातेननसाचास्तेतत्रभूपतो।नीतातेनोरगेंद्रेणाश्चतातसुतयासती॥ ॥इतिमार्क्कण्डेयपुराणे॥ ॥मार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥त
तोराजापरहर्षमवाप्यतमष्टवत्।द्विजवर्यंसदोभार्गवकारागंदयितांप्रति॥ ॥राजोवाच॥ ॥भगवन्सर्व्वलोकस्यमयिप्रीतिरनुत्तमा
।किंउतब्राह्मणायेतत्वपत्नानातिवत्सलाःप्रमातीवचसाचेष्टाप्राणेभ्योपिमहांमुने।साचमांप्रतिनिःशीलाकारणंकृतद्विज॥ ॥ऋषि
रुवाच॥ ॥पाणिग्रहणकालेवैसूर्यसौभाग्यनेश्वरैः।मुक्तवाचस्मतिर्भ्योवतवभार्यावलोकिना।ब्रह्मन्नवभवद्दोमत्तस्याःसोमत्तदाभव
त्तापरस्परविषद्दोतोतनत्तेपार्थिवंदृशांतद्वत्वंस्वधर्म्मेणपरिपालयप्रेदिनं।पत्नीसहायःसर्वाश्रुक्रुधर्म्मवतांस्त्रियाः॥मार्क्कण्डे
यउवाच॥ ॥इत्युक्तःप्रणियत्यैनमारुह्यस्यंदनंततःउत्तमःपृथिवीपालःआजगामपुरंद्विज॥ ॥इतिश्रीमार्क्कण्डेपुराणेउत्तमचरि
त्रे॥ ॥मार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥ततःसनगरंप्राप्यतंददर्शद्विजंनृपः।समेतंभार्यायागेहेशीलचत्यासुदायुतं॥ ॥ब्राह्मणउवाच॥ ॥
राजवर्यकृतार्थोस्मिवक्तोधर्म्मश्चरक्षितः।धर्म्मज्ञेनेहभवतामार्यामानयतामम॥ ॥राजोवाच॥ ॥कृतार्थस्त्वंद्विजश्रेष्ठनिजधर्म्मोनुपा
लनात्।चर्यसंकक्षितावित्रप्रेयोयायत्नीनवेस्मनि॥ ॥ब्राह्मणउवाच॥ ॥नरेंद्रमाहिविपिनेभक्षितास्वापदैर्वनः।ज्वलतयाकेमन्यस्य
नपाणिर्गृह्यतेत्वया॥ ॥राजोवाच॥ ॥नभक्षितामेदयिताश्वापदैसहिजीवति।अविदूषितचारित्राकथमत्रकरोम्यहं॥ब्राह्मणउवा

चा॥ ॥यदिजीवतिमेभार्यानथैवाच्यप्रिचारिणी॥तदाऽपत्नीकृतापापंजन्मकिंक्रियतेत्वया॥ ॥राजोवाच॥ ॥आनीतापिहिस्मविषति
कूलासदैवमे॥ज्ञस्वायनंशरवायालंतस्यामैत्रीनवैमयि॥ ॥ब्राह्मणउवाच॥ ॥वसंप्रीतयेतस्याश्चरेष्टिरुयकारिणी॥कियतेमित्रका
म्यैर्यामित्रविंदाकरोम्यहं॥अप्रीतयोःप्रीतिकरीमानिमंवदतपरं॥भार्यापत्योर्मृषोद्दतांतवेष्टिंकरोम्यहं॥यत्रसातिष्टतेशुक्रस्तवभा
र्याप्रहीयते॥तस्मादानीयतांशीघ्रंपरांप्रीतिमुपेष्यसि॥ ॥श्रीमार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥इत्युक्तःसतुसंभारान्ब्राह्मणोनवनीपतिः॥ज्ञा॥नेना
यचकारेष्टिंसचनांद्विजसत्तम॥समक्षंतस्यराज्ञोद्विजश्रेष्ठोभार्यासंस्तूतनायवै॥यदारोपितंतस्मैराज्ञा
ममन्यतयानदा॥स्वभर्त्रेतदाविप्रस्तुष्टावनराधिप॥आनीयतांनरश्रेष्ठमात्रयेष्टात्वनोनकं॥शंदभोगांस्त्वयासार्द्धंयजयज्ञां
स्त्वयाहृतः॥ ॥मार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥इत्युक्तेनविप्रेणभूपालोविस्मितस्तदा॥समारसंमहाराज्ञींमत्संभंनेशांवरां॥स्मृतस्तेन
तदामद्यःसमुपेत्यनराधिपांकिंकरोमीतिसोथाहप्राणोयत्याहृतोऽनोनस्तेननरेंद्रेणविस्मरेणानिवेदिते॥गत्वापातालमादायराज
पत्नीमुपायथौ॥आनीतावानिहार्द्रेनमाददर्शनदापतिं॥ववावचप्रसादेनिश्चयोश्चयोमुदावती॥ततःसराजारंभमात्यारेष्ठत्याहभा
मिनी॥प्रसन्नएचाहमतोभूयोभूयोब्रवीषिकिं॥ ॥पत्नुवाच॥ ॥यदिप्रसादप्रवणंनरेंद्रमायतेमनः॥तदौतदभियाचेत्वांलकुरु
ष्टमभाविरे॥ ॥राजोवाच॥ ॥निःशंकाब्रूहिचत्तोयद्वरंस्याकिंचिदीप्सितं॥तदलभ्यंनतेभीरुत्वदायत्तोस्मिनान्यथा॥ ॥पत्नुवा
च॥ ॥मदर्थेतनयानांगनमुनासमासरत्वमम॥एकत्वमागताःतस्याप्रतिकियांप्रीत्यामथाकुरुतेवरवाचावारिविघातप्रशांत्यर्थं राम
ततःकिंनकृतेमम॥ ॥मार्क्कण्डेयः॥ततःसराजातांविसमाहास्निग्धो॥इशीक्रियातन्मकतायकारायमनुनप्राहमार्थिवांत्राम ९६

णउवाच॥ ॥श्रूयसारस्वतीप्रिष्टिंकरोमिववनात्रव॥पत्नीतवेयमाहराणंयानुतद्वाक्यवर्त्तनात्॥ ॥मार्क्कण्डेयपुराणउवाच॥ ॥इ
ष्टिसारस्वतींचक्रेतदर्थंताविभायज्ञ॥सारस्वतानिसूक्तानिजजापचसमाहितः॥ततःप्रसन्नवाक्योतागर्ग्यःप्राहरसातले॥उपकारास
रवीभर्त्राकृतोयमातेदुःकरा॥इत्थंज्ञातेसमागम्यनंदाशीघ्रंतिःपुरंततोराज्ञोपरिष्ठज्यतांमरवीपुरागात्मजा॥तंचसंस्त्रयश्रूपालंक
ल्याणीरूपापुनःउवाचमधुरंनागाङ्गनामनयारिग्रहा॥उपकारःकृतोवीरभवतायोममाधुना॥तेनास्माकृष्टहृदयायद्दवामिष्टंवृणुष्व
तत्॥ततपुत्रोमहावीर्योभविष्यतिनराधिपा॥तस्यामतिहृतंचक्रमस्मोऽविभविष्यति॥सद्योघ्रशस्त्रशस्त्रज्ञोधर्म्मज्ञोज्ञाननत्परः॥भवद्वरे
श्वरोधामाभविष्यतिसवैमनुः॥ ॥मार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥इतिदत्त्वावरंतस्मैनागराजसुतातनतः॥मरवाचतांपरिस्वस्वपातालमगमत्मुने॥
नत्रतस्यतयासार्द्धंरमतःपृथिवीपतेःजगामकालसुमहान्प्रजापालयतस्तथा॥ततःसतस्यांतनयोमज्ञेराज्ञोमहात्मनः॥पोतमास्थाय
कांतश्चंद्रामंश्रूतमिवलः॥नाम्निचजातेसुदंशासुःप्रजाःसहायराः॥देवदुंदुभयोनेदुःपुष्पवृष्टिःपपातहतस्यदृष्ट्वानपुःकांतंभविष्यत्क
लमेवच॥उन्नमस्यैवपुनयोनामवक्त्रःमगागताः॥ज्ञातोयमुन्नमेवंशेधालःकालेतथोतमे॥उन्नमाव्ययवंशेनश्रवणोयंभविष्यति॥ ॥
मार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥उन्नमस्यसुतःमोऽथनाम्नारत्नातस्तथोन्नमः॥पुत्रासान्नत्यभावोभागुरेश्रूयतांमम॥उन्नमारत्नानमरिवलंजन्मवै
वोन्नमस्यः॥नित्यंश्रृणोविविद्वेवंनकदाचिन्मागकृति॥दृष्टेहरिस्तथापुत्रेवंधुभिर्नाकवासवा॥तेयोगोनास्माभवांतेश्रृणवन्नःपठतोवि
वा॥तस्यमन्नत्रंन्नस्तन्वदतोममचित्तरात्र॥श्रूयतांतत्रप्रयश्चेत्रोयेदेवायेमहर्षयः॥ ॥मार्क्कण्डेयपुराणोउन्नमेमन्वन्नरे॥ ॥मार्क्कं
ण्डेयउवाच॥ ॥मन्वन्नरेतनयेस्मिन्नउन्नमस्यप्रजायतः॥देवानिद्रेक्षपीश्रूपान्निलोधगदतोममा॥कुधामानस्यथादेवायथानामा

र्यधारिणः ॥ सप्तार्चिष्मांश्च हविर्भुग्दशनांतथागणाः ॥ इतीयेऽगणोदेवाः शिवाख्यावैमहामुने ॥ शिवस्वरूपतस्तेऽक्रतोः पा
पघ्ननाशनः ॥ एतईताव्यश्चगणोदेवानांमुनिसत्तम ॥ चतुर्थस्तत्रकथितआत्रमहेंद्रांतरेमनोः ॥ वशवर्त्तिनःपंचमेपिदेवास्तत्रगणाह्वि
जायथाख्यातस्वरूपाक्रमसर्व्वएतेमहामते ॥ एतेदेवगणाःपंचस्मृतायज्ञभुजस्तदा ॥ भवत्तरेमुनिश्रेष्ठसर्व्वेह्यादशकाश्यपनाः ॥ तेषां मिंद्रो
महावीर्यस्त्रैलोक्यस्येश्वरोभवत् ॥ शतंक्रतूनामाहृत्यमुशांतिर्ब्राह्मनाप्रतः ॥ यस्योपसर्गनाशायनामात्तरधिभूषिता ॥ अद्यापिमान
वैर्याथाद्यापितेवसुधातलो ॥ सुशांतिरितिचेंद्रस्यशांतिःसुशांतिनप्रयच्छतु ॥ सहितःशिवसत्याद्यैस्तथैवचवशवर्त्तिभिः ॥ अजश्चापरिदेव्याद्या
महाबलपराक्रमाः ॥ पुत्रास्तस्यमनोरासन्प्रख्याताह्रिदशोपमाः ॥ तन्मन्वंतरसंभवैर्भूमिपालिताश्चनरेश्वरैः ॥ यावन्मन्वंतरंतस्यमनो
रुत्तमतेजसः ॥ चतुर्युगानांसंख्यातासाधिकात्येकसप्ततिः ॥ कृतत्रेतादिसंज्ञानियास्तुकानिपुरामया ॥ सुतेजसःसुतपोवशिष्ट
स्यप्रख्यातस्यनःतनयाश्चांतरेतस्मिन्सप्तसप्तर्षयोभवत् ॥ तृतीयमेतत्कथितंतवमन्वंतरंमया ॥ नामसम्यक्चतुर्थंचमनोरंतरमुच्यते ॥ वि
योनिजन्मनोयस्यययशसाघोतितेजगत् ॥ जन्मतस्यतथाख्यंसंक्षेपेणशृणुतोमम ॥ अतीद्रियमशेषाणांमनूनांचरितंयथा ॥ तथा
जन्मापिविज्ञेयंप्रभावश्चमहात्मनां ॥ ॥ मार्कंडेयपुराणोत्तमेमन्वंतरंसमाप्तं ॥ ॥ श्रीमार्कंडेयउवाच ॥ ॥ संज्ञाच्छायाविवस्वतः
सुराष्ट्रमाभवद्यत्र ॥ अनेकजन्मकृत्याज्ञःसंज्ञामेष्ठपरायुरवा ॥ तस्यासुमहत्तपस्तप्त्वा ॥ राधितेनवैः ॥ यत्नांचशत्मस्यवंध्यानामभवत्ह्रि
जातस्यदीर्घासुखःपत्न्योनातिदीर्घासुषोमुने ॥ कालेनजरमुर्निर्धनंवेमुहूत्यजन्मानास्तथा ॥ सभार्यामिस्तदायुक्तोभूत्पेश्चसहजन्मभिः
॥ उद्विग्नचेताःसंप्राप्तोवार्धक्यानिमहर्न्निशं ॥ तंवीर्यहीनंनिश्चेतैःभत्योत्यक्तंसउःखितैः ॥ अनंतरंविमर्हीरव्योराज्याद्वाविततोस्तदा ॥

राज्याच्युतःसोषिवनंगत्वावकाशकःजलशायीवशिशिरेमिराहारोयतव्रतः ॥ ततःस्नपस्यतस्तस्यप्राद्दुर्ज्वालेमहत्स्रवः ॥ वभूवाउ
दिनेमेधेर्घषाहरुसंतत ॥ नदिविग्विज्ञायतेस्वर्द्वादिग्णावानपश्चिमा ॥ नोत्तरातमसासर्वमुलिप्तमिवभूवत ॥ ततोनिष्टरेणनृपः
सनद्याःपरितस्तटं ॥ प्रार्थयत्रापिनावापद्यिमाणोनिनेमिना ॥ अथहरंजलौघेनह्रियमाणोमहीपतिः ॥ आससादजलेरोहोसमुच्छेजगृहेवत ॥
तेनस्ववेतसयायुत्यमानोनदीजलेः ॥ तस्त्रेनश्चाधकारेश्मयमादतटंततः ॥ विस्तारिपंकमत्यर्थंउत्तरंसनृपस्तरन् ॥ तथैवकृष्यमानोन्यद्व
प्यंवनमवापचांधकारेशरोहीवकर्षवसुधाधिपं ॥ पुत्रैलग्रंप्रहाभागंकृशचमनिसंततं ॥ तस्याश्चम्यर्शसंभूतामचापश्यदसुतप्रभं ॥ सोध
कारेत्रमत्रूपोप्रदनाक्लिष्टमानसः ॥ विस्मयसानुरागंतदृष्ट्वस्पर्शनतत्परं ॥ नरेंद्रतनयस्तातः सामृगीतमुवाचह ॥ किंदृष्टंवेषमतां करेणास्पृ
शसेप्रमाअन्यथैवास्मकार्यस्यसंपदा ॥ नृपतेर्गतिः ॥ नास्थानेवैमनोजातेनागम्याहंनरेश्वर ॥ किंतुप्रेमंगमेवित्रमेवित्रप्रेषलोलः करोति.
नो ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यामृगयाःसजगतीपतिः ॥ जातकौतूहलोरोहाप्रियंवचनमब्रवीत् ॥ कात्वंकृहिदृगीवा
कंकथंमानुषवद्वदेः ॥ कश्चैषलोलोयोद्विपुत्रस्तोजातुतेप्रभ ॥ ॥ दृग्युवाच ॥ अहंतेदयितानृपागामंसुन्यलावतीप्रभार्यीशनायप्रम
हिषीउहिनाहृदधन्वनः ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ किंचत्वंयातलक्तंकर्म्मयेनेमांयोनिमागता ॥ पतिव्रतांधर्म्मपरामावेत्वंकथमीदृशीं ॥ ॥ दृग्यु
वाच ॥ ॥ अहंपित्रृहेबालामरवीभिःसहितावने ॥ रंतुंगतादृदर्शेकंदृग्यासमागमं ॥ ततःसमीपवर्त्तिन्यातामाहृगीमया ॥ ततस्त्रासाग
तात्रत्रक्रुद्धःप्राहततोदृगः ॥ दृष्टेकिमेवमन्यानिधिक्तेदोशात्यदृशं ॥ आधानकालोयेनायंत्वयामेविफलीकृतः ॥ वांछत्रातत्तस्य
मानुषस्येवभाषतः ॥ भीतादृक्रुद्धकोसीत्येतायोनिमागताः ॥ ततःसप्राप्तपुत्रोहदृष्टेर्निर्हतचेतसः ॥ तपोनामदृग्युमाभिलाषे ॥ दृ

गोभवंवाहसांचाऽगतस्त्रेस्नायांछितश्चानयावनोऽयाविषोजितेऽष्टेतस्माद्वापंददामितोमयाचोक्तंतवाज्ञानादयाद्वंमहाभनोप्रसादं
कुरुशापंमेनभवावदाऽमर्हसि।इत्युक्तःप्राहमांमोपिभुनिरित्थंमहीपते।नष्टयज्ञमितेशापंपयात्मानंददासिमे।मयात्वोक्तंमृगीनोहृग
रूपधरावने।लप्स्यसेन्यांमृगीतांवामपिभावोनिवर्त्स्यते।इत्युक्तःकोपरक्ताक्षःसप्राहस्फुरिताधरः।नादंमृगाभ्यंसुक्रूरंमृगमूदंभवि
ष्यसि।ततोमृगंव्यथिताघणाम्यभुनिभवत।त्वरूपस्थंमयिक्रुद्धेप्रसीदेतिभुनःभुनः।वालानांमित्रावासानांततःप्रोक्तमिदंमया।पि
तर्यमानिनाशीभिःक्रितेजाकिपतिःस्वयं।सतितातेकथंवाहंहनिष्यामिभुनिभत्तमा।अवलानाथवत्यादोषसादृशाम्यहे।प्रसादेतिप्रसी
देतिपुणतायामहामते।इत्थंलालप्यमानायांमयाहभुनिपुंगवः।नभवत्यन्यथाप्रोक्तंमत्वाक्यकदाचन।मृगीभविष्यसिसुतावनेवैवा
त्रजन्मान।मृगघ्नेवमहावाहुस्तवगर्भेपेष्यति।लोलोनामभनेःपुत्रमित्रंवर्यस्यभामिति।जातिस्मराभवित्रीवंतस्मिनार्भेपागते।स्म
रंतिषाघतदावाघंमातुवीमीरयिष्यसि।तस्मिन्रजातंमृगत्वात्वंविमुक्तायतिनार्जिताः।लोकानवाप्स्यसिप्राप्यायेनदुःक्रुतेकर्म
णिः।सोपिलोमहावीर्यःपितृशापवनियत्यवै।जित्वावसुंधरांक्रत्स्नांभविष्यतितनोमनुः।एवंसापमहंलब्धाभृतातिर्यक्कामागता।वत्स
स्यर्शाश्रगर्भेमौसभूतोजठरेमम।अतोन्नवासितास्थानेतवजातंमनोमयि।नवाघगम्यागर्भस्थोलोलोविघ्नंकरोत्यसौ॥ ॥मार्क्कंडेय
उवाच॥ ॥एवमुक्त्वातुसोपिराजाघ्यपरमुदं।पुत्रोमेमारीरंजित्वाऽवनिंधर्मेणभविताभुवः।ततस्तंसुषुवेपुत्रंमाभृगंःलक्षणा राम
न्वितं।तस्मिन्रजातंवभूतामिसर्वाणिप्रयमुर्मुदं।विशेषतस्तुराजामौपुत्रेजातेमहाबलोमापिभुक्तामृगीशापाद्व्यायालोकानभीप्सितान् ९८
॥ततस्तमृषयःसर्वेसमेत्यभुनिसत्तमं।ऊचुस्तोतनःसतामयस्तेनपित्रामंवदिष्यतोवते।जातेभुद्विरुवाचेदंपितरंभुनिसत्तमं।कस्त्वंतो

चतुर्थऽत्तमश्चाताभन्नर्प्राताता मः प्रभुष्याऽन्नर्क्कोनरित्याऽदधातऽता ६ (शिवि ६
स्वरन मःज्योतिर्द्रुमादाः सभूकम्पः जजातोनार जजमोचनःऽरिऽन्नर्त्यन

हणोनैवहृतयेापित्रोर्दुःखायाधिरजन्मतस्पदः कृतकर्म्माणमंधत्वान्नेतनयायेषांसर्वलोकाभिसंमताः।परोपकारिणाःशांताःसाधुकर्मण्यनुव्रताः॥ अनिर्दृत्ततयानर्थेपरलोकपराङ्मुखं॥ नरकायनसंगत्येकुपुत्रोलोचिजन्मनः किरोतिशुद्दांदेयंश्राद्धितानांतथासुदांअकालेपिजरांपित्रोकुपुत्रकुरुतेहिवे॥ ॥श्रीमार्कण्डेयउवाच॥ ॥एवमोत्पंतदुःखस्यपुत्रस्याचरणोर्मुनिः।दह्यमानमनोदुःखान्निर्दहंगर्गमब्रवीत॥ ॥ऋष्टिकवाच॥ ॥सुव्रतेनपुरावेदाहृहीताविधिवन्मया।समोथवेदाश्चविधिवच्चकृतादारपरिग्रहः।स्वदारेणायथाकार्योःऋयास्तद्वत्कृतामया।नमेन्यूनाःकृताःकश्चिद्यावदघमहामुनेः।गर्भाधानविधानेनतत्कामंमनुरब्रवीत।पुत्रार्थंविहितश्चायंपुत्रोकिंप्रतापनेासोयंकिंमानिदोषेणमगदोषेणवामुने।अस्मात्तुरवावहोजातोदोःशीलत्याद्दुःखेशकदः॥ ॥गर्ग्यउवाच॥ ॥रेवत्यंतेसुनिश्रेष्ठजातोयंतनयस्तव।तेनदुःखायतेऽष्टकालेयस्मादज्ञानतानतेपवारोनेवास्यमानुन्नीयंकुलस्यतो।तस्यदोशांस्यहेत्वंरेवत्यंतनुपागते॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥यस्मान्ममैकपुत्रस्यरेवत्यंतमकृवंदोःशीलत्यमेतनरातस्मात्यतनामासुरेवती॥ ॥मार्कण्डेयउवाच॥ ॥नेतेवंव्याहृतेशापेरेवतद्वपपातह।पश्यतांमर्त्यलोकस्यविस्मयाविष्टचेतसां॥ रेवतद्वंचयत्तेनंकुशदोहेममंतनः।भासयन्भासमहामावनंकंदरानिर्झरं।कुशदाहेऽथतत्यागात्रख्यातोरेवतकोभवत्। अतीवरम्यमर्वस्यांपृथिव्यांदधिवीक्षयतस्यर्क्षत्यजयाकांतिर्जीमूतंपंकजिनीसरः।ततोजज्ञेतदाकन्यारत्नेणातीवशोभनारेवतीकांतिसंभृतोनांदृष्ट्वाप्रभुरोमुनिः।तस्यानामवकाशंथरेवतीभतिभासुरांपोषयामासवैचेतस्त्वाश्रमाभ्यमसंभवां॥ प्रभुवयमहाभागस्मिन्नेवमहावलेतांयौवनवतीदृष्ट्वाकन्यकांनृपशालिनीं।सजुनिश्चिसयामासकोस्याभर्त्राभवेदिति।एवंचिंतयतःकालोजग्मासुमहात्मनः।तवासमादसद्दशेवरंनस्यमहामुनेः॥ततस्तस्यावरंप्रष्टुमग्रिस्वप्रभोमुनिः॥विवेशाच्छिशालावैदृष्ट

राम ९५

स्तंप्राहहृद्यबाद्रामहाबलोमहाबीर्यःप्रियवाक्यधर्म्मवत्सलाद्दृष्टसोनामभविताभर्त्राचारयामहीपतिः॥मार्कण्डेयउवाच॥ ॥अनंतरंवनृगयाप्रसंगंनागतोमुनेःतस्याश्रमपदंचीमानद्दृष्टःमनराधिपः॥प्रियव्रतान्वयभवोमहाबलपराक्रमः।पुत्रोविक्रमशीलस्वकालिंद्यनृगोद्दवः।सधविश्रुतपदंतांतद्वीजगातीपतिः॥अपश्यपमानस्मृषिप्रियेत्यामंत्र्यदृष्टवान्॥ ॥सजोवाच॥ ॥क्वगताभगवानस्मादाश्रमान्मुनिपुंगवः।लप्स्येमुनिंहेद्रष्टुमितथ्यंतद्वदिमेनृप।मार्कंडेयउवाच॥ ॥अप्रियालांगतोविप्रःसतस्कृत्वातस्यभाषितं।प्रियेत्यामंत्रणंवैवनिश्चक्रामत्वराचित।मददर्शमहात्मानंराजानंद्दृष्टमंमुनिं॥नरेंद्रविक्रमाहितंपप्रयावतनपुरः।तमिद्दृष्टेतनःशिष्यमुवाचमनुगोत्तम॥गौतमानीयतांशीघ्रमर्घेस्यजगतीपतेः।कस्तावदयंरूपाश्रीरकालाद्युपागतां।जामातावविशेषेणायोग्योग्यविधीयते॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥ततःसचिंतयामासराजाराजामहाकरणे।विवेदनचतंमौनीजद्दृष्टेर्व्वचनंनृपः।नमामनागतंविप्रोदृष्टातार्चमहामुनिः।पप्रच्छप्राहराजेंद्रआपेतेकुशलंपुरे।कोषवलेथप्रियेत्युक्त्वाप्रोवुवेश्वरःतथात्मनिमहाबाहोयेत्रसर्व्वेप्रतिष्ठितापत्नीयतेऽकुशलिनीयतएवाब्रवीत।दृष्ट्वाम्यस्यासतोनाहंकुशलिन्योऽथरासवा।राजोवाच॥ ॥चत्तस्मादाद्यकुशलेनर्क्षविप्रमुनेमम।जातकोद्दहलेश्चास्मिन्मम्भार्यावरोमुने॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥रेवतीनुमहाभागत्रेलोक्यस्याविलंदरा।तवभार्यावरारोहावरार्हातांनवेत्सिकिं॥ ॥राजोवाच॥ ॥सुभद्रांशांततनयांकाचेरीतनयांविभोःसुरात्मजांचकदंवांचवद्रथजां।विप्रानंनोदनीवैवेभिभार्यार्हेस्वयंतिष्ठंतिमेनमगवंस्तेरेवतीचेद्रिकाद्रियं॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥प्रियेतिमोप्रजंयेयंत्वयोक्तावरवर्णिनी।किंविस्मर्तंतेनृपालस्त्रीयंमहिणीनवाराजोवाच॥ ॥सत्यमुक्तंत्वयाकिंतुभावेऽस्तीनमेमुनेनात्रकोयंभवान्कर्त्तुमर्हस्यस्मासुयाचितः॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥तत्रंब्रवीविभूपालनभाचस्तवहृषितः।व्याजहारभवानेतद्दृष्टिनाद्रुपवोदित्॥प्रयाहृष्टोद्रुतवहःकोस्याभर्त्तेतिपार्थिवाभविताते नचासु

क्रोभवतेवाघवेवरान्तद्दत्यतांमयादत्तांउभंकन्यांनराधिपप्रियेतामंत्रितावेयंविवारंकुरुषेकथं॥ ॥मार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥ततश्चासौभवक्रोना
तेनोक्राष्टथिवीपतिःसविस्तथोघतःकर्त्तुंतस्यावैवाहिकंविधिंतमुद्दृतेसापितरंविवाहायमहामुनेउवाचकन्यामाकिंचित्स्मरयावनना
तदा।यदिमेप्रीतिंतांस्तानप्रसादंकर्त्तुमर्हसि॥हेवत्तद्धेविवाहंमेतक्रोउपमादितः॥ ॥सविरुवाच॥ ॥रेवत्तद्धेनवैभद्रेवेद्योगिदिविस्थि
तं।अन्यानिसंतिस्त्रीणिसुक्रैवावहिकानिनेकन्यावाच॥तानतेनविनाकालोविकलःप्रतिभातिमे॥ध्रिवाहोविकलेकालेमद्विधाया।क
थंभवेत्।सविरुवाच॥ ॥रेतवागिनिविख्यातस्तपस्वीरेवतोप्रतिचकारकोयंकुद्दैनतेनद्दांविनिपातितं।प्रमयावास्मप्रतिज्ञाताभार्येति
मदिरक्षणोनचेद्वामिविवाहंत्वंसंकल्पनःमगतं॥ ॥कन्योवाच॥ ॥ततवाक्यमुनिस्तातकिमेकंतमवास्मपः।नचेयमाममतातेनत्रस्मवै
धोःसुतास्मिकिं॥ ॥ऋविरुवाच॥ ॥वत्सवधोःसुतानत्वंवालेनैवातपस्विनःसुतात्वंममयोदेवाक्रुंतमन्यमसुन्महे॥ ॥कथोवाच॥॥
तपस्वीयदिमेतातस्वक्रियमर्हसिदेहिवोममारोप्यविवाहोमेतत्रदोक्रियतांपितः॥ ॥सविरुवाच॥ ॥एवंभवतुभद्रंतेभद्रेप्रीतिमतीम
ममाग्नीरोपयार्मंहुमर्तारंरेवतंतंकुरुतेतव॥ ॥मार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥ततस्तपःप्रभावेनरेवतंद्दांमहामुनिः।यथादृष्टंतथाचक्रेसोमयोगि
द्विजोत्तमाविवाहंचेवदिव्यविधिवन्मंत्रयोगिनं॥निपाद्यप्रीतिमान्भूयोनामाभरमथाब्रवीत्॥त्रैद्वाद्विकंतेभूपालकथ्यतांकिंददाम्य
हं॥ ॥उवर्त्तम्यमपिदास्यामिममप्रीतिर्हनंतप॥राज्ञोवाच॥ ॥मनोःस्वायंभुवस्यात्रुत्यत्रःसंततौमुनेममत्वंत्रराधिपंपुत्रंत्वत्प्रसादाद्दृणीस्पदं राम
॥ ॥मुनिरुवाचभविष्यत्येषतेकामोमत्वुत्वत्तनयोमहान्।सकलांभोक्ष्यतेभूमिंधर्म्मविद्याभविष्यसि॥ ॥मार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥तामादाय १००
ततोभूपास्वभेवनागरयथोतस्यास्त्वजायतसुतोरेवत्यारैवतोमनुः।सप्रेतःसकलेद्वर्म्मेमानवैरपराजितः।विज्ञातारिवतशास्त्रोवेद

विद्यार्थशास्त्रविज्ञानसम्पन्नत्तरेदेवान्मुनिद्देचेंद्रपार्थिवान्।कथ्यमानान्मयाद्वत्सनिबोधसुसमाहितः॥सप्रेषसस्तत्रदेवान्तथाभूतरजो।द्विज
वैकुंठाश्चाग्निनाभासत्तेषांगणाश्चउद्दृशा।तेषांदेवगणानांउचउर्णामापवेभ्रुवःनाम्नाविभुस्त्रिदंद्रशतयज्ञोपलक्षणा॥हरापरोमोवेद
श्रीरुद्दृवाद्दस्तथापरःवेदवाद्दःसधोमावसर्जन्यश्चमहामुनिः।वामिष्टश्चमहाभागसद्धेदानपारगाः॥एतेसप्तर्षयश्चासन्रैवतस्यान्त
रेमनो॥वलंवंधुर्महावीर्यस्यसंकाव्यस्तथापरः॥सत्यकाधास्तथैवासन्रैवतस्यमनो।सुना॥चेवतानांक्रमनक्कथितास्तुमयाभवास्वा
यंभुवान्तरयात्येतेस्वारोचिषेमनुं॥ ॥मार्क्कण्डेयपुराणेरैवतमन्वन्तरंसमाप्तं॥ ॥मार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥अनमित्रोभवद्भूयोमहाकुलसमुद्द
वः॥तस्यदेव्यभवद्भेष्ठागिरेभद्रेतिविश्रुता।तस्यामभूयतिश्रेष्ठोजनयामासवेसुतं।राजलक्षणसंपूर्णंमहाबलपराक्रमं।जातिस्मरक्रजातो
सौमानुरुसंगंमास्थितः।जहामतन्नदामानासंकुद्धावाक्यमब्रवीत्।ममास्मिकिंपिदंवत्सहासोयद्दनेनव।अकालदोवमयांतःकश्चित्यप
मिशोभगनः॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥मामन्नमिद्धानिपुरोमाज्जीवीकिंनपश्यसि॥श्रांतद्दीनयनांवेयंद्दिनीयाजातहारिणी।पुत्रप्रीत्याभवतामहा
ईमामवेत्तमीउल्लाप्योल्लाघवद्दशःपरिस्वजतिमायतः।उद्दतशुलकालेदसंभवास्त्राविलेक्षणा।ननोयमागतोहासःस्पष्पवाप्यत्रका
रणं।स्वार्थेप्रसूक्तामार्जारीप्रस्तुंमामवेत्तते।तयात्तद्दीनगोवेयंद्दिनीयाजातहारिणी।स्वार्थायास्निग्धहृदयायथैववत्समोपरि।प्रवृत्तास्वो
र्थमंगेयेनथैवंप्रतिभातिमे।किंतुमप्युभोगायमार्जारीराजगहारिणी।वेउक्तप्रेणोपभोरुपंप्रवःफलप्रभोसमि॥नमाजानामिकोप्येषन
चेवोपक्रतंमया।संगतंनातिकालीमंचमप्रादिनात्मकं।तथापिस्तित्वामेमांसंपिष्टजमिचाप्यमि।नातेनिवत्समद्रैतिव्यवाकंचब्रवी
षिमं॥ ॥मानोवाच॥ ॥नद्वाहमुपकारार्थंत्वंप्रीत्यारिक्षजे॥नवेदेनत्रवत्सात्वेपरित्यक्तोस्पलंत्वयास्वार्थेप्रयापरित्यक्तोपत्यंत्वं

पंचमारैवतानामसुतानामसोदरविभुद्रुस्रुएतान्हिरोमावद्दृषाःयसारिभ
नप्तकुंस्पत्नीसुप्रसन्नदिशपनदैत्यानांप्रापुत्वांस्वपावसाभावराहप्रवतारंवसमाप्त

प्रेभविष्यनि।इत्युक्तामानसुस्रज्यनिःक्रांतांक्षत्तिकांपृहात्।जडात्मवाक्यकरणंमुद्वान्तःकरणात्मकोजहारतंपरित्यक्तंमनदाजानहारिणीसाहृन्नाततनदावालंविक्रांतम्यप्रसीभृत॥॥प्रसूतपत्नीशयनेन्यस्यतस्यादेसुतंतमप्यन्यगृहेनीत्वागृहीत्वातस्यावात्मंजतनीयंभक्षयामासस्वउपाजग्मतहारिणी॥साचतृष्वाटतीयंतुभक्षयत्यतिनिर्घृणाकरोत्यनुदिनंमानुपरिवर्त्ततेन्ययोः।विक्रांतोपितनस्तस्यसुतस्यपरयासुदृशाकार्यामासमंस्कारवज्जातकस्यभृवंतिये॥आनंदेतिचनामास्यपितोवक्रोविधानतः।सुदापरमयासुक्तोविक्रांतःमनराधिपः।क्रतोपनयमंतंउगुरुराहकुमास्क।जनित्र्याःप्राग्पस्थानंक्रियतांवाभिवादनं।सगुरोस्वहृवःक्रत्वाविहस्येदप्रयाद्यवीत्।वंघासौकतमामाताजानित्रायामिनीक्रो॥॥गुरुरुवाच॥॥नाद्येयत्रेमहाभागाजानित्राजारुहात्मजा।विक्रांतस्यात्रमहिषीनामनाप्रतनः।आनंदउवाच॥॥इयंजानित्रीवैत्रस्यविशालग्रामवासिनः।विप्राण्यबोधसुत्रस्ययोस्माज्ञातोवयं॥॥गुरुरुवाच॥॥क्षतात्त्वंक्षतनरृवैत्रःकोवात्रयोवसते।संकटंमहदाभातिजातोत्रत्ववीविकिं॥॥आनंदउवाच॥॥जातंमामनमित्रस्यसन्निधस्यगृहेहिगातत्यत्यांगिरिभद्रायांव्रगदेजातहारिणी।तत्रयोसुक्तोजातंवगृहीत्वाथसुतंवसा।बोधस्यहिजउरव्यस्यगृहेनीतवतीपुनः।भक्षयामासमसुतंतस्यबोधद्विजन्मनः।मतन्नद्विजसंस्कारैःसंस्कृतोहेप्रितीसुतः।वयमत्रमहोभागसंस्कृतोगुरुणात्वया।तयानववचःकार्यसुपैप्रिकतमांगुरो॥॥गउरुवाच॥॥अतीवगहनेवत्सभयंकटंमहदागतं।नवेद्मिकिंचिन्मोहेतश्चमंत्रीवहिरुद्यमः॥॥आनंदउवाच॥॥मोहस्यावमरःकोत्रजगत्येवंव्यवस्थिते।कःकस्यपुत्रोविप्रकोवाकस्यनबांधवः।आरभ्यजन्मनोदृष्टंसंबंधित्वमुपैनियत।अन्यसबंधनेविप्रदृसुनामनिवर्त्तितः।तत्रापिजातम्यसुतःसंबंधोयोस्यबांधवैः।मोप्यमस्तेदेहस्यप्रयात्येपोखिलः॥

क्रमः।अतोब्रवीप्रियंमारेसरतःकोनबांधवः।कोवापिसततंबंधुःकिंचाविश्राम्यतेमतिः।पितृहृदयमयाप्राप्तमस्मिन्नेवनायवैत्रमानीमतनयेराज्यभोगंवकारसः।संमान्यब्राह्मणांयेनपुत्रश्चध्यसुपालितः।सोप्यानंदातपस्तेपेबालएवमहावनेकर्मणांक्षपणार्थायविप्रक्रोःपरिपंथिनांतपस्विनंततस्तंवप्राहदेवाप्रजापतिः।किमर्थंनसमेवेसतपस्तप्तंवदस्वतत॥॥आनदआत्मनःउद्धिकामोहंकरोमिभगवंस्तपः।बंधायमप्रकर्मणीतियानितक्षपणेसुरतः।ब्रह्मोवाच॥॥क्षीणाधिकारोभवतिमुक्तिर्वोप्योनकर्मवान्।मद्भाधिकारवान्मुक्तिर्भवाप्यतितोन्यवान्।प्रसुनाभवताभाव्यंकष्टेनत्रजतेक्रुरु।आलंतेनतपसातस्मिन्कृतेमुक्तिमवाप्स्यसि॥॥श्रामार्कण्डेयउवाच॥॥इत्युक्तोब्रह्मणासोपितप्तेसुक्तापदामतिः।तेकर्मणिमुखोजातस्तपसोविरतोमहान्।वालुपेत्यहृतंब्रह्मातपसोविनिवर्त्तमन्।हर्षनाम्नावभूवातःप्रख्यातश्चक्षुषोमनुः।उपयेमेविदर्भस्यसुतायस्यभृतः।तस्यांवोत्पादयामासपुत्रोचप्रख्यातविक्रमान्।तस्यमन्वंतरेशस्ययेतरेदृदशाधिपाधीयेवर्षमस्तथेवेंद्रोमेउतासान्वृणुष्टमे।आद्यानामसुरास्तत्रतेषांमेकोष्टकोगणाः।प्रख्यातकर्मणांविप्रयज्ञेहव्यसुजामया।प्रस्थनबलवीर्याणांप्रभावंउत्वदृशं।हिनीयश्चप्रसूतारुद्रदेवानांमष्टकोगणाः।तथेवाष्टकएवान्योभव्यारव्यदेवतागणाः।वसुर्थ्यानामसुरास्तत्रतृथगाद्यस्तथाष्टकः।लेखामंत्रास्तथेवान्येतत्रमन्वंतरेद्विज।पंचमेवसुराणांदेवास्तंरख्यात्यदृनाशनाः।शंतक्रतुनामात्यथमस्तेषामधिपोभवत्।मनोजवस्तथैवेंद्रःसरख्यातोयज्ञभागभुक्।सुमेधाविरजाश्चैवहविष्मान्वतोमधुः।अतिनामामहिक्रश्चसप्तमश्चयशस्वयः।वरुपुरुःशतक्रत्वक्षपश्चत्वाष्टमंहवला।वासिष्ठस्यमनोपुत्राःसप्तविंपतनयोभवन्।एतन्वे कथितंषष्टमयामन्वंतरंद्विज।वाजवस्यततोजन्मवरिनंवमहात्मनः।सांप्रतंवर्त्ततेयंनाम्नावैवस्वतोमनुवाम्प्रभोयोनेनस्यदेवाप्रास्मृष्ण

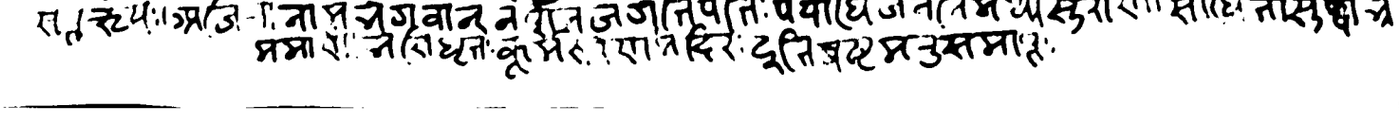

मप्रमेश्रीमार्क्कंडेयउवाच॥ ॥श्रीमार्क्कंडेयउवाच॥ ॥मार्त्तंडस्याभवद्भार्यानिशायाविश्वकर्मणः॥ संज्ञानाममहाभागानस्यांभास्करजीजनत्॥ मनुंप्रख्यातयशसमनेकज्ञानपारगं॥ विवस्वतःसुतोपस्मात्तस्माद्वैवस्वतस्मृतः॥ संज्ञात्वदीयंरूपंदृष्ट्वानिमीलितेक्षणे॥ यतस्ततस्मरोषोर्कःसंज्ञांवचनमब्रवीत्॥ प्रियेदृष्टेमदीयस्माच्चक्षुरुषेनेत्रसंयमं॥ तस्माज्जानिष्यभेरूढेप्रयासंयमनंयमं॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥ततःसावपतंत्रष्टुर्देवीवक्त्रेभवाकुला॥ विलोलितेदृशंदृष्ट्वापुनरादृवतोरपिः॥ यस्माद्विलोलितादृष्टिर्गविदृष्टेत्वयाधुनो॥ तस्माद्विलोलनयनादेवंपुत्रीभविष्यसि॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥ततस्तस्याःक्रुद्धसंयज्ञेभर्त्रशापेननेनवोयमश्रुयसुनाचेयंप्रख्याताच्छ्रद्धानदी॥ सावसंज्ञास्वतेजःमहेरूःखेनभाभिना॥ अमुंचंतीस्वमातेजश्चिंतयामासवैतदा॥ किंकरोमिक्वगच्छामिक्रुद्धानाथाश्चनिर्घृणः॥ भवेन्मप्रकथंभर्त्ताकोपमर्कंप्रयास्यति॥ इतिसंचिंत्यवडवारूपाप्रजापतिसुनातदगवद्भूमेनेमहाभागापिरसंश्रयमेवमा॥ ततःपितृगृहंगंतुंकृतबुद्धिर्यशस्विनी॥ छायाप्रयीमात्मतनुंनिर्ममेदयिताग्रतः॥ तांप्रोवाचयथावैश्मन्यक्रमंत्रमातोर्थाम्यगपत्येषुवर्त्तितव्यंतथात्वया॥ एष्ठयाविनवाच्यंतेनकोतरमनमम॥ मेचास्मिनाममंज्ञेतिवाच्यमेनक्कथंचना॥ ॥छायोवाच॥ ॥आकेशग्रहणाद्देविआशापाद्यवचस्तव॥ करिष्येकथयिष्यामिशापकेशापकर्षणे॥ इत्युक्त्वामातरंदेवीजगामप्रभवनंपितुः॥ वदर्शतत्रत्वष्टारंतपसाभूतकल्मषं॥ वडवानाद्यतेनापिदृष्ट्वाजिताविश्वकर्म्मणा॥ ततस्तेपितृगृहेसातांकिंचित्कालमनिंदिता॥ ततःप्राहमचार्वंगीपितानानानिवासिनां॥ कस्यचित्वथनयोःप्रेत्यावडवामनुरुस्मरात्॥ तांतुमेपशुतोवन्यैदिनानिसुवडवापि॥ मुहूर्त्तंदुःखमानिस्मःकिंनुधर्म्मोविलुप्यते॥ तांधैर्यवेषुचिरंवासोननारीतोषणस्करः॥ मनोस्थोवांधवानांभार्यामर्तृहितेरतिः॥ मार्त्तंडेलोकनाथेमभर्त्रादुर्यशसंज्ञातापि॥

गृहेचिरंकालंवत्स्यनाहंपितृकोतवंमहितृहेगतदृष्टोहृजिनाप्रियो॥ पुनरागमनंकार्यंदर्शनायशुभेक्षणे॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥इत्युक्तासातदापितृत्रातपेत्युक्तावडवेपुनेष्टजनपित्रावजपितरंजगामासोत्तरान्कुरून्॥ सूर्यतापसनिच्छन्तीतेनसत्तम्यविभ्यती॥ तपश्चचारतत्रापिवडवारूपधारिणी॥ संज्ञातापितृभक्तानोद्वितीयामांदिवस्पतिः॥ जनयामासतनयोकन्याचैवमनोरमां॥ छायासंज्ञात्वपत्येषुयास्वेष्टतिलालसा॥ तथानसंज्ञाकन्यांपुत्रयोश्चावर्त्तत॥ लालनाकृपभोगेषुविशेषमनुवामरं॥ प्रकृत्तस्त्रीतवांस्तस्यामसंज्ञस्यानवाक्षमत्॥ माऽनायततःकोपारूपादत्तेनसुघतः॥ तस्माःपुनःस्त्रीतिमतोनदेहेनिपातितःततःशशापतंकोपात्छायासंज्ञायमंहिजा॥ किंचित्प्रस्फुरमानोष्ठीविचलत्याणिपलवा॥ पिंडःपलीप्रमर्यादयन्मालज्ज्येयमेपदा॥ शुविंचितस्माद्देमायस्तवाद्यैवपतिष्यमि॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥इत्याकर्णयमःशापंमात्रादत्तंभयातुरः॥ अप्येत्यपितरंप्राहप्रतिपातपुरस्मरं॥ तातैतन्महदाश्चर्यंनदृष्टंकेनचित्क्वचित्॥ मातावात्मसुदृष्ट्वशापंपुत्रेप्रयच्छति॥ यथामनुर्ममाचष्टेयंमाताभथाप्रमा॥ विगुणेस्वपिपुत्रेषुनमातानिगुणाभवत्॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥यमस्यैतद्वचःश्रुत्वाभगवांस्तिमिरापहः॥ छायासंज्ञांप्रथादृष्यपप्रच्छक्रुद्धमानसेनिमां॥ मातावाहतनमाचष्टेरहस्संज्ञाविभावमो॥ पत्नीतवत्वयापत्न्याःसूनिजानितानिमे॥ इत्याविवस्वतःसापिवडवाशंकटोमदो॥ नाचचक्षेतदाक्रुद्धोभास्वतासमुदीरितः॥ ततःसौकेथमासमथाह्वतंविवस्वतः॥ विदितार्थश्चभगवांजगामत्वष्टुरालयं॥ ततस्तंपूजयामासत्वष्टात्रैलोक्यपूजितं॥ भास्वंतंपरयाभक्त्यानिनंगेहेसुपागतं॥ संज्ञांदृष्ट्वातुतत्रस्थेकथयामासविश्वकृत्॥ आगतेवैहमेवेश्मभवतःप्रेषितप्रभो॥ दिवाकरःसमाधिस्थोवडवारूपधारिणी॥ तपश्चरंतीदृश्येउत्तरेकुरुजस्वधा॥ सौम्यमूर्त्तिःशुभाकारोभर्त्राप्रभवेदिति॥ अभिमंधिचतपोधवोधारयादिवाकरःशातनंतेजसोप्येथकियतामितिभास्करः॥ तवाहविश्वकर्म्माणंसंज्ञोयाःपितरंद्विज॥ संचक्रसंभ्रमिस्थस्यविश्वकर्म्मरवेस्ततः॥

नेजसः शातनंचक्रेसूर्यमातस्यदैवतैः॥ ॥मार्क्कण्डेयपुराणे॥ ॥मार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥ततस्तंतुष्टुवुर्देवास्तथादेवर्षयोरवेः॥वाग्भिरीशंसमस्यत्रैलोक्यस्यसमागताः॥ ॥देवाऊचुः॥ ॥नमस्तेस्तवास्वरूपायसामरूपायतेनमः॥यजुःस्वरूपरूपायधाम्नांधामनतेनमः॥ज्ञानेकथामरूपायनिर्द्वंतमसेनमः॥ऋङ्मयोतिःस्वरूपायविशुद्धायामलात्मने॥चरित्रायवरेण्यायपरस्मैपरमात्मने॥नमोविश्वजगद्धात्रेविश्वरूपायतेसदा॥ये॥मर्त्यकारणभूतायनिरंबायजगन्नचैतसे॥नमःसूर्यस्वरूपायप्रकाशात्मस्वरूपिणे॥भास्करायनमस्तुभ्यंतथादिनकृतेनमः॥शर्वरीहेतवेतुभ्यंसंध्यारूपायतेनमः॥त्वंमर्त्यमेनइंगवज्रंगवदामनः॥त्वयाभ्रमत्यविद्यारबलंत्रह्मोडुसचराचरं॥त्वदंशुभिरिदंसर्वंसंभृतंजायतेपुनः॥क्रियतेत्वंकरस्पर्शाज्जलादानोपवित्रता॥होमदानादिकोधर्मोमोषकारामजायते॥तावद्यावन्नसंयोगिजगदेनत्वदंशुभिः॥त्वत्तेसकलाएतामन्नरोगाविनाशतः॥एकलानिचसामान्निपतंतित्वदंगतः॥त्वंप्रपद्यस्वजगन्नाथात्वमेववयतुर्मयः॥यतःसाप्रभवस्त्वेवततोनाप्नत्वयीतयः॥त्वमेवब्रह्मणोरूपंपरंचापरमेवच॥सूर्त्तामूर्त्तेतथाकालस्यलरूपेतथास्थितः॥निमेषकाष्ठादिमयकोलरूपोह्ययान्मकः॥प्रसीदस्वेक्षयारूपंस्वतेजसमपाकुरु॥ ॥श्रीमार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥एवंसंस्तूयमाणस्तुदेवैर्वेदैश्चर्षिभिस्तथा॥उमोचस्वंततोदेवोजेजसांराशिरव्ययः॥तस्मयतद्दृग्मयंतेजोभातेनमेदिनी॥यज्ञाग्नेयेनापिदेवस्वस्वसामप्रभयेनवौ॥शांतिनास्तेजसोभागाःयच्चेष्टादशपंचचवैष्णवेनशक्रेस्वकृतंफूलंमहात्मनः॥चक्रविप्रोर्द्धसूनांचशंकवोथरुद्रारुणाः॥यावकस्यतथाशक्तिःपिंडिकाधनदस्यच॥अन्येषांचसुराणांशआप्यायंतियानिशैः॥यद्वाविधाधराणांचतानिचक्रेसविश्वकृत्॥ततश्चषोडशांभागंविभर्त्तिभगवान्हरिः॥स्वतेजसःपंचदशाप्तित्तावैश्वकर्म्मणा॥ततोश्वरूपंभगवानुत्तरानगमत्कुरून्॥दृष्टोतत्रसंज्ञयाउडवारूपधारिणी॥पाचद्दष्टातमायांतंपरपुंसोविशंकया॥जगामसन्मुखंतस्यदृष्ट्वस्त्रीणांतयाश्रांतंश्वनासिकायोगंतयोस्त

न्नमप्रेतयोः॥नासत्यदस्रोतनयावश्ववक्त्रादिनौतोरेतसोंऽतेचरेवंतः॥वज्रांसहीतनुत्रश्च॥अश्वारूढःसमुत्पन्नोवाणान्॥णसमन्वितः॥ततःस्वरूपमतुलंदर्शयामासभास्वतः॥तौप्रीतश्चसमालोक्यस्वरूपंपुनरेददे॥स्वरूपधारिणीचेमामानिनायनिजाश्रमं॥संज्ञांभार्यांप्रीतिमतीं॥भास्करोवाचतिष्ठतः॥तमःपूर्द्धसुतोयोम्यामोरुद्वैवस्वतोमनुः॥द्वितीयश्चयमःधीमान्हर्म्महर्षिरभूत्सुतः॥छायायोमासमादायपादतस्तेभ्रातलेपतिष्यतीतिमापापांतंतम्यवक्त्रेस्वयंपिता॥धर्म्मदृष्टियंतश्चासौसमोमित्रेतथाहितेतंतोनियोगेतंयाम्येवकारातेमिसंग्रहः॥यस्तुनांचनदीवक्त्रेतुलिंदीतरवाहिना॥अश्विनोदेवभिषजौछत्रतोपित्रामहात्मना॥सुत्यकाधिपमित्त्वंवैरेवंतोविनियोजितः॥नायासंज्ञासुतानांचनियोगःश्रूयतांमम॥पूर्द्धजम्यमनोकर्ल्यःदायासंज्ञासुतोयजः॥ततःसावर्णिकोमंज्ञामवापतनयोरवेः॥भविष्यतिमनुःसोपिवलिरिंद्रोयदातदा॥शनैश्चरोग्रहाणांउमध्येपित्रनियोजितः॥तयोस्त्रीतीयायाकन्यातपनीनामसाभवत्॥रूपसंवरणंपुत्रमवापमनुजेश्वरं॥मम्यवैवस्वतम्याहंमनोःसप्तममंतरं॥कथयामिसुतानांवैभूपालत्वंमहीदेवाखराधिपान्॥ ॥इतिश्रीमार्क्कण्डेयपुराणेवैवस्वतमन्वंतरे॥ ॥

श्रीमार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥आदित्यावसवोरुद्राःसाध्याविश्वेमरुद्गणाःभृगवोंगिरथासप्तैयत्रदेवगणाःस्मृताः॥आदित्यावसवोरुद्राविज्ञेयाःकश्यपात्मजाः॥साध्याश्चमरुतोविश्वेधर्म्मपुत्रागणास्मृताः॥भृगोःक्रभृगवःपुत्राह्यंगिरसोंगिरःसुताः॥षण्मर्गक्रमाद्वारोविज्ञेयाःसप्रतर्हियः॥अजस्वीनामचात्रेज्ञेमहात्मायज्ञभागभुक्॥अतीतानागमाश्चैववर्त्तमानचयेसर्द्धतेत्रिदशेंद्राक्रविज्ञेयाक्रत्यलक्षणाः॥महस्त्राज्ञाःक्रलिशिनःसर्वेवज्रधरंदराः॥मन्नवंतोनृषाःसर्द्धेभृगवोगजगामिनाः॥तेशतक्रतवःसर्द्धेभूताभिभवतेजसः॥धर्मार्थेकारणैःपुद्भिराधिपत्यगुणान्विताः॥भूतभव्यभववाथाःकृष्णवेतत्रयंद्विजः॥भूर्लोकोयंस्मृताभूमिरंतरिक्षंस्मृतंभुवः॥दिव्यो

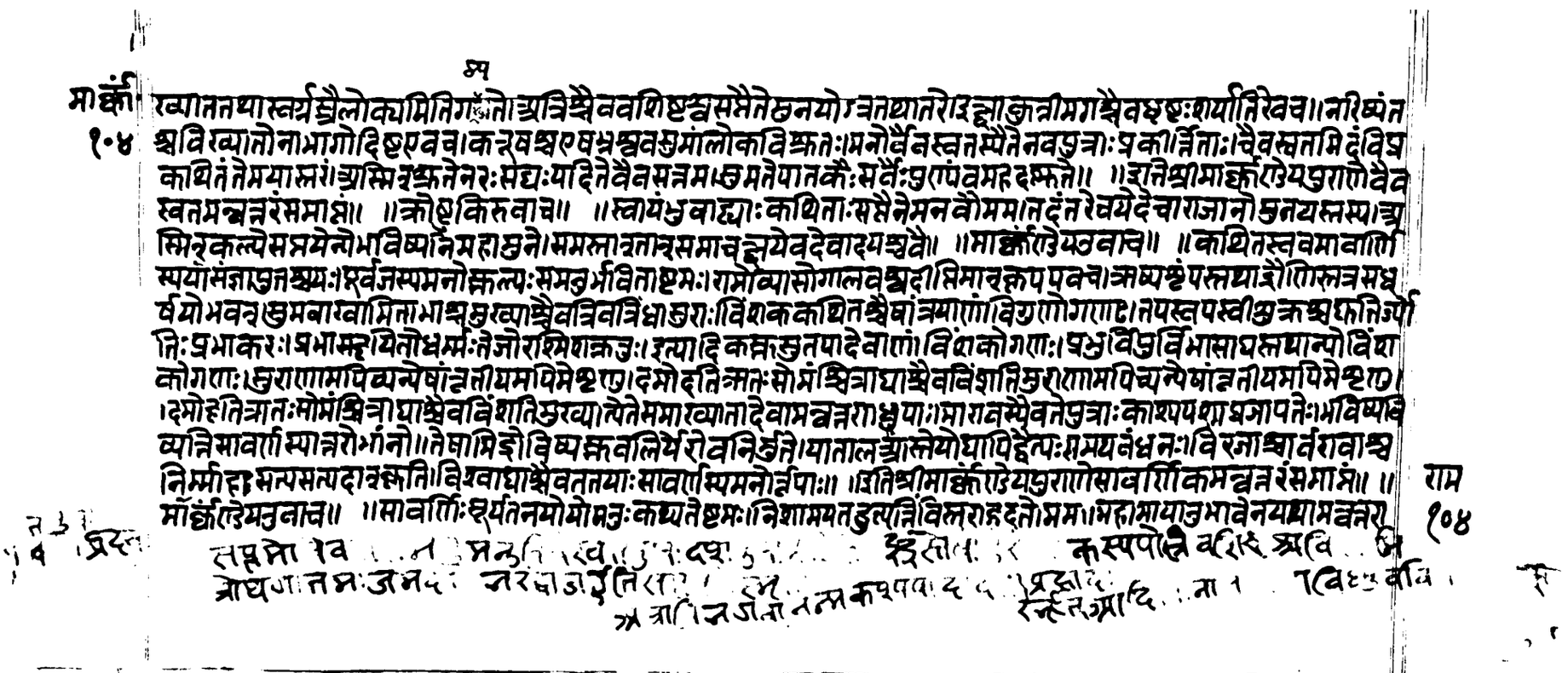

ऽस्यायैः संस्तुतस्त्वं पितृभिस्तेऽहंधनलुब्धैर्निराकृतः। पतिस्वजनहार्दैर्वहार्दिभिष्टैश्चमेप्रभनः॥४॥ किमेतन्त्राजिजानाम्यजानन्नपिमहाप्रभतेयत्नेमप्रवृत्तांश्चित्तंविमुग्धेष्वि
वेधुषु॥५॥तेषांकृतेनिनिःस्वामोदोर्मनस्यंत्वजायते॥ करोमिकिंजन्नप्रनतेस्वपादाब्जनिष्ठनिष्टुरं॥६॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥ततस्तोमहिषोविप्रस्तुनिसंस्तु
पस्थितो॥ममाधिर्न्नमवैश्योसौमत्वपार्श्वेसमन्नमा॥७॥ कृत्वाततौयथान्यायंयथार्हंतेनसंविदं॥उपविष्टौकथाः कांश्चिच्चक्रतुर्वैश्यपार्थिवौ॥८॥ ॥राजोवाच॥ ॥
भगवंस्त्वामहंप्रष्टुमिच्छाम्येकंवदस्वतत्॥ दुरवाप्यंयन्ममप्रनमःस्वचित्तायतनंविना॥९॥ प्रमत्तेगतराज्यास्त्राराज्यांगेषुविवलेषुविजानतोपियमाज्ञानम्याकेमेतन्मुनिस
त्तम॥१०॥ अयंचनिःकृतःपुत्रैर्दारैर्भृत्यैस्तथोज्झितः॥स्वजनेनवसंत्यक्तस्तेषुहार्दीनथाप्यति॥११॥ एवमेषतथार्हद्वहावैश्यत्वंतदुःखितौ॥ दृष्टवैतौविविषमेप
त्रवाक्लृष्टमानसौ॥१२॥तत्किमेतन्महाभागयन्मोहोज्ञानिनोरपिममास्यचभवत्येषाविवेकांधस्यमूढता॥१३॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥ज्ञानमस्तिसमस्तस्यजन्तोर्विष
यगोचरेविषयश्चमहाभागयतिर्न्नैवंपृथक्पृथक्॥१४॥दिवांधाप्राणिनःकेचिद्दिवारात्रांधकास्तथापरेकेचिद्दिवान्धारात्रौप्राणिनस्तुल्यदृष्टयः॥१५॥ज्ञानि
नोमनुजाःसत्यंकिंतुनेनहिकेवलं॥ यतोहिज्ञानिनःसर्व्वएवहिस्तृगादयः॥१६॥ ज्ञानंचतन्मनुष्याणांयत्तेषांमृगपक्षिणां॥मनुष्याणांयथातेषांतुल्यमन्यत्तथो
भयो॥१७॥ज्ञानेपिपश्यतेपैतान्पतंगान्मोहसंवृतान्॥ कणामोक्षादृतान्मोहात्पीड्यमानानपिक्षुधा॥१८॥मानुषामनुजव्याघ्रसाभिलाषाःसुतान्दृशां॥लोभा
त्प्रत्युपकारायनन्वेतान्किंन्नपश्यसि॥१९॥तथापिममतावर्त्तेमोहगर्त्तेनिपातितः॥महामायाप्रभावेनसंसारस्थितिकारिणा॥२०॥तत्रात्रविस्मयःकार्योयोगिनि
ष्ठाजगत्पतेः॥महामायाहरेश्चैषातयासंमोह्यतेजगत्॥ २१॥ज्ञानिनामपिचेतांसिदेवीभगवतीहिसा॥बलादाकृष्यमोहायमहामायाप्रयच्छति॥२२॥तयाविसृज्यतेविश्वंजगदेतच्चराचरं॥ सैषाप्रसन्नवरदानृणांभवतिमुक्तये॥२३॥सविद्याप्रमाप्तजैर्दृश्यतासनातनी॥संसारबंधहेतुश्चसैवसर्व्वेश्वरीश्वरी॥२४
॥राजोवाच॥ ॥भगवंस्त्वाहिसादेवीमहामायेतियांभवान्॥ब्रवीतिकथमुत्पन्नासाकर्मास्याश्चकिंद्विज॥२५॥यत्प्रभावाचसादेवीयत्स्वरूपायदुद्भवा॥तत्सर्व्वंश्रोतुमिच्छामित्वत्तोब्रह्मविदांवर॥२६॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥नित्यैवसाजगन्मूर्त्तिस्तयासर्व्वमिदंततं॥तथापितत्समुत्पत्तिर्बहुधाश्रय

तांमम॥२७॥देवानांकार्यसिद्ध्यर्थमाविर्भवतिसायदा॥उत्पन्नेतिनदालोकेसानित्याप्यभिधीयते॥२८॥योगनिद्रांयदाविष्णुर्जगत्येकार्णवीकृते॥आस्तीर्यशेषमभजत्कल्पान्तेभगवान्प्रभुः॥२९॥तदाद्वावसुरौघोरौविख्यातौमधुकैटभौ॥विष्णुकर्णमलोद्भूतौहंतुंब्रह्माणमुद्यतौ॥३०॥
समाप्तिकमलेविष्णोस्तेब्रह्माप्रजापतिःदृष्ट्वातावसुतौघोरौप्रभुंसंचजनार्दनं॥३१॥उष्ट्वावयोगनिद्रांतामेकार्णवकृतस्थितां॥विबोधनार्थायहरेर्हरिनेत्रकृतालयां॥३२॥ब्रह्मोवाच॥ ॥विश्वेश्वरींजगद्धात्रीस्थितिसंहारकारिणीं॥स्तोष्यितेनिद्रांभगवतीविष्णोरतुलतेजसः॥३३॥त्वंस्वा
हात्वंहिवषट्कारस्त्वंस्वात्मिकास्वधात्वमक्षरेदेवित्रिधामात्रात्मिकास्थिता॥३४॥अर्द्धमात्रास्थितानित्यायानुच्चार्याविशेषतः॥त्वमेवसंध्यासावित्रीत्वंदेविजननीपरा॥३५॥त्वयैतद्धार्यतेविश्वंत्वयैतत्सृज्यतेजगत्॥त्वयैतत्पाल्यतेदेविंत्वमत्स्यंतेचसर्व्वदा॥३६॥विसृष्टौसृष्टिरूपात्वंस्थितिरूपाचपालने॥तथासंहृतिरूपांतेजगतोस्यजनन्यये॥३७॥महाविद्यामहामायामहामेधामहास्मृतिः॥महामोहाचभवतीमहादेवीमहेश्वरी॥३८॥
प्रकृतिस्त्वंचसर्व्वस्यगुणत्रयविभाविनी॥कालरात्रिर्म्महारात्रिर्मोहरात्रिश्चदारुणा॥३९॥त्वंश्रीस्त्वमीश्वरीत्वंह्रीस्त्वंबुद्धिर्बोधलक्षणात्वंपुष्टिस्त्वंतथातुष्टिस्त्वंशांतिस्त्वंक्षांतिरेवच॥४०॥खड्गिनीशूलिनीघोरागदिनीचक्रिणीतथा॥शंखिनीचापिणीबाणाभुशुंडीपरिघायुधा॥४१॥सौम्या
सौम्यतरशेषसौम्येभ्यस्त्वतिसुंदरापरापराणांपरमात्वमेवपरमेश्वरी॥४२॥यच्चकिंचित्क्वचिद्वस्तुसदसद्वाखिलात्मिकेतस्यसर्व्वस्यया
शक्तिःसात्वंकिंस्तूयसेतदा॥४३॥ययात्वयाजगत्स्रष्टाजगत्पात्यत्तियोजगत्॥सोपिनिद्रावशंनीतःकस्त्वांस्तोतुमिहेश्वरः॥४४॥विष्णुशरीरसंभू
ताथमहामीशानएववाकारिताऽतेयतोतस्त्वोत्थितोयदा॥तदैषैनंजहिमूढावैष्णवीशक्तिरुर्जिता॥४५॥मात्वमित्थंप्रभावैरुदारैर्देवैःसंस्तुता॥मोहयैतौदुराधर्षावसुरौ
मधुकैटभौ॥४६॥प्रबोधंचजगत्स्वामीनीयतामच्युतोलघु॥बोधश्चक्रियतामस्यहंतुमेतौमहासुरौ॥४७॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥एवंस्तुतातदादे

चीनामसीतत्रवेधसा।विद्योःप्रबोधनार्थायनिहंतुंमधुकैटभौ।निद्रास्यनाभिकावाङ्गहृदयेभ्यस्तथोरसः।निर्गम्यदर्शनेतस्थौ ब्रह्मणः व्यक्त
जन्मनः।६९।३ततस्तोचजगन्नाथस्तयाशक्त्योजनार्दनः।एकार्णविहिसघनानतः सहदशेवने।७०।मधुकैटभौदुरात्मानंविनिर्वीर्यपराक्रमौक्रो
धरक्तेक्षणावत्रह्माणंजनितोपमौ।७१।समुत्थायततस्ताभ्यांयुयुधेभगवान्हरिः।।पंचवर्षसहस्रंवैबाहुप्रहरणोविभुः।७२।नावध्य
तेबलोन्मत्तौमहामायाविमोहितौ।।एकमेवंवरोस्माभिर्वियतामितिकेशवं।७३।।।श्रीभगवानुवाच।।।भवेतामद्यमेतुष्टौममवध्याबु
भावपि।किमन्येनवरेनात्रएतावद्धितंमया।७४।।ऋषिरुवाचवंचिताभ्यामितितदासर्वमापोमयजगत्।विलोक्यताभ्यांगदितोभगवान्काम
लेक्षणः।७५।।ग्रीवौत्वत्सवधेनाद्यत्वमुरुचयोः।आवांजहिनयत्रोर्वीमालेनपरिसृता७३।।।ऋषिरुवाचा।।।ततेसुक्ताभ
गवतावंचक्रगदाभृता।कृत्वाचक्रोपरिविन्यैधिरमीनयो।७७।एवमेषाससम्मोहयामहामायाभगवतीप्रभावमस्यादेव्यास्तुम्यः
शृणुवदामितेते।७८।।।इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेसावर्णिकेमन्वन्तरेदेवीमाहात्म्येमधुकैटभवधः।।।ऋषिरुवाच।।।देवासुरमभूद्युद्धं
पूर्णमब्दशतंपुरा।महिषेसुरराजेप्रधिपेदेवानांचपुरंदरे।।ततोदेवैर्महावीर्यैर्देवसैन्यंपराजितं।जित्वासकलान्देवान्निंद्रोभूद्महिषासुरः।।ततः प
राजितादेवाःपद्मयोनिंप्रजापतिं।पुरस्कृत्यगतास्तत्रयत्रेशगरुडध्वजौ।यथावृत्तंतयोस्तद्वन्महिषासुरचेष्टितं।त्रिदशाःकथयामासदेवाभिभ
वविस्तरं।४।इंद्रार्कान्यनिलेन्दूनांयमस्यवरुणस्यच।अन्येषांचाधिकारान्स्वयमेवाधितिष्ठति।५।स्वर्गान्निराकृताःसर्वेतेनदेवगणाश्च
विधिवंनियम्यप्रत्यर्थमहिषेणदुरात्मना।६।एतद्वःकथितंसर्वममरारिविचेष्टितंमयारणांवःप्रपन्नास्मोवधस्तस्यविचिंत्यतां।इत्युक्तेनिशम्यदेवा राम्र
नांवचांसिप्रभुमुद्दनंचकार्केंपशंभुहरीकुटिलाननौ।८।ततोतिकोपपूर्णस्यचक्रिणोवदनात्ततः।निश्चक्रामम्महत्तेजोब्रह्मणःशंक १०६

कुं ह

रस्यचाऽपि।।७।अन्येषांचैवदेवानांशक्रादीनांशरीरतः।निर्गतंसुमहत्तेजस्तच्चैक्यंस्वमगच्छत।।८।अतीवतेजसःकूटंज्वलंतमिवपर्वतं।ददृशुस्तेसुरास्तत्र
ज्वालाव्याप्तदिगंतरं।।९।।अतुलंतत्रतत्तेजःसर्वदेवशरीरजं।एकस्थंतदभून्नारीव्याप्तलोकत्रयंत्विषा।।२०।यदभूच्छांभवंतेजस्तेनाजायतततमुखं।या
म्येनचाभवंकेशाबाहवोविष्णुतेजसा।।२१।यौम्येनतुस्तनयोर्युग्मंमध्यंचैंद्रेणचाभवत्।वारुणेनतुजंघोरुजितंवस्तेजसाभुवः।।२२।ब्रह्मणस्तेजसःपादा
दोनदंगुल्योह्यतेजसा।वसूनांचकरांगुल्यःकौबेरेणतथानसिका।।२३।तस्याःकृदंतसंभूताःप्राजापत्येनतेजसा।नयनत्रितयंज्ञेयंतथापावकतेजसा।।२४।
भ्रुवौचसंध्ययोस्तेजःश्रवणावनिलस्यच।अन्येषांचैवदेवानांभवतेजसामिवा।।२५।।ततःसमस्तदेवानांतेजोराशिसमुद्भवां।तांविलोक्यमुदंप्राप्ता
शंभहिषाद्दिनाशनं।२६।शूलंशूलाद्विनिष्कृष्यददौतस्यैपिनाकधृक्।चक्रंचदत्तवान्कृष्णःसमुत्पाट्यस्वचक्रतः।शंखंचवरुणायादाद्दाशक्तिंददौतस्यै ह
ताशनः।मारुतोदत्तवांश्चापंबाणपूर्णेतथेषुधी।२८।वज्रमिंद्रःसमुत्पाद्यकुलिशादमराधिपः।ददौतस्यैसहस्राक्षोघंटामैरावताद्गजात्।२९।कालदं
डाद्यमोदंडंपाशंचांबुपतिर्ददौ।प्रजापतिश्चाक्षमालांददौब्रह्माकमंडलुं।३०।समस्तरोमकूपेषुनिजरश्मीन्दिवाकरः।कालश्चदत्तवान्खड्गंतथाचर्मचनि
र्मलं।३१।क्षीरोदश्चामलंहारमजरेचतथांबरे।दिव्यान्यभूषणान्यंगुलीयकमनुत्तमं।३२।अजरेअमलेचैवतथादिव्येशिरोरुहे।चूडामणौतथाकुंडलेकटकानिच।३३।अर्द्धचंद्रंतथाशुभ्रंकेयूरानसर्वबाहुषु।नूपुरौविमलौतद्वद्ग्रैवेयकमनुत्तमं।३४।अंगुलीयकरत्नानिसमस्तास्वंगुलीषुच।विश्वकर्मापददौतस्यैपरशुंचातिनिर्मलं।३५।अस्त्राण्यनेकरूपाणितथाभेद्यंचदंशनं।अम्ला
नपंकजांमालांशिरस्युरसिचापरां।३७।अददज्जलधिस्तस्यैपंकजंचातिशोभनं।हिमवान्वाहनंसिंहंरत्नानिविविधानिच।३८।ददावन्यंसुरापानपात्रं
धनाधिपःशेषश्चसर्वनागेशोमहामणिविभूषितं।३९।नानारूपधरंदहैतस्यैधत्तेयाट्टथिवीमिमां।अन्यैरपिसुरैर्देवीभूषणैरायुधैस्तथा।४०।संमानितालीला
वोद्धेःसाट्टहासंमुहुर्मुहुः।तस्यानादेनघोरेणाकृत्स्नमापूरितंनभः।४१।अमायतानिसकलाजगतिप्रतिपक्षोमहात्मना।त्रैलोक्यंसकलालोकाःसमुद्विग्नाश्च
कंपिरे।४२।चचालवसुधासकलाश्चमहीधराःजयैतिदेवश्चमुदीतमुच्चैःसिंहवाहिनी।।तुष्टुवुस्तंनमश्चेनांभक्तिनम्रात्ममूर्तयः।हृष्टासमस्तेसंस्तु

ता

वृतैर्लोकत्रयमभयदैः॥३४॥ मन्त्रद्रविलसैन्यास्तेमुमुचुस्तुरुदायुधाः॥ आकिमेतदितिक्रोधादाभाष्यमहिषासुरः॥३५॥ आम्यधावतसंशब्दमशेषैरसुरैर्वृतः॥ ददर्शततो देवीव्याप्तलोकत्रयांत्विषा॥ पदाक्रान्यानतभुवंकिरीटोल्लिखितांबरां॥ क्षोभिताशेषपातालांधनुर्ज्यानिस्वनेनच॥३७॥ दिशोभुजसहस्रेणसमन्ताद्व्याप्यसंस्थितां॥ ततःप्रववृतेयुद्धंतयादेव्यासुरद्विषां॥३८॥ शस्त्रास्त्रैर्बहुधामुक्तैरादीपितदिगंतरं॥ महिषासुरसेनानीश्चिक्षुरोरथिनांवरः॥३९॥ युयुधेचामरश्चान्यैश्चतुरंगबलान्वितः॥ स्थानामयुतैःषड्भिरुदग्रायुधोमहासुरः॥४०॥ असिध्वजधनुर्बाणशक्तिमुद्गरपालवान्॥ परशुपट्टिशनिस्त्रिंशान्दधानाःकोपतत्परान्॥४१॥ अयुतानांशतैःषड्भिर्बाष्कलोयुयुधेरणे॥ गजवाजिरथारूढैर्वृतोदेवीपरश्वधैः॥४२॥ बिडालाख्योयुतानांचपंचाशद्भिरथायुतैः॥ युयुधेसंयुगेतत्रररथानांपरिवारितः॥४३॥ अन्येचतत्रायुतशोरथनागहयैर्वृताः॥ युयुधुःसंयुगेदेव्यासहतत्रमहासुराः॥४४॥ कोटिकोटिसहस्रैस्तुरथानांदन्तिनांतथा॥ हयानांचवृतोयुद्धेतत्रासौमहिषासुरः॥४५॥ तोमरैर्भिन्दिपालैश्चशक्तिभिर्मुशलैस्तथा॥ युयुधुःसंयुगेदेव्यांसमरेषुपरमुपहिशोः॥४६॥ केचिद्विपुःशक्तिकेचित्खड्गांस्तथापरे॥ देवींवरूथप्रहारैरुक्तनेतांहंप्रवक्तुमुः॥४७॥ सापिदेवीतमस्तानिशरास्त्राण्यस्त्राणिचंडिका॥ लीलयैवप्रचिच्छेदनिजशस्त्रास्त्रवर्षिणी॥४८॥ अनायस्तानना देवीस्तूयमानासुरर्षिभिः॥ मुमोचासुरदेहेषुशस्त्राण्यस्त्राणिचेश्वरी॥४९॥ सेपिक्रुद्धोधुतसटोदेव्यावाहनकेसरी॥ चचारासुरसैन्येषुवनेष्विववृतोशनः॥५०॥ निश्वासान्मुमुचेयांश्चयुध्यमानारणेऽम्बिका॥ तएवसद्यःसंभूतागणाशतसहस्रशः॥५१॥ युयुधुस्तेपरशुभिर्भिंदिपालासिपट्टिशैः॥ नाशयंतोसुरगणान्देवीशक्त्युपबृंहिताः॥५२॥ अवादयन्पटहान्गणाःशंखास्तथापरे॥ मृदंगाश्चतथैवान्येनन्दिनश्चमहोत्सवे॥५३॥ ततोदेवीत्रिशूलेनगदयाशक्तिवृष्टिभिः॥ खड्गादिभिश्चशतशोनिजघानमहासुरान्॥५४॥ पातयामासचैवान्यान्घंटास्वनविमोहितान्॥ असुराञ्छुवियाशेनवशब्देनान्यान्यकर्षयत्॥५५॥ केचिद्विधाकृतास्तीक्ष्णैःखड्गपातैस्तथापरे॥ विपोथिताःनिपातेनगदयाभुविशेरते॥५६॥ वमुश्चकेविद्रुधिरंमुशलेनभृशंहताः॥ केचिन्निपतितास्तत्रभुवि

राम १७

भिन्नाःशूलेनवक्षसि॥५७॥ निरन्तराःशरौघेणकृताःकेचिद्रणाजिरे॥ सनाडकाशिराःप्राणान्मुमुचुस्त्रिदशार्दनाः॥५८॥ केषांविद्वारवक्त्राणिकेषांग्रीवास्तथापरे॥ विपोथितानिपातेनगदयाभुविशेरते॥५९॥ वेमुश्चकेविद्रुधिरंमुशलेनभृशंहताः॥ केचिन्निपतितास्तत्रभुवि
चक्षमि॥५७॥ निमेन्नराःशरौघेणकृताःकेविद्रणाजिरे॥ सेनाडकाशिराःप्राणान्मुमुचुस्त्रिदशार्दनाः॥५८॥ केषांविद्वारवक्त्राणिकेषांग्रीवास्तथापरे॥ शिरांसि
चेच्छिरन्येवोमध्येभिन्नेविदारिताः॥५९॥ विच्छिन्नजंघास्त्वपरेपेतुरुर्व्यांमहासुराः॥ एककाक्षिनिरस्याःकेचिदेव्याद्विधाकृताः॥६०॥ छिन्नेपिवान्येशिरसिपतिताःपुनरुत्थिताः॥ कबंधायुयुधुर्देव्याहतान्यप्रमुखाःपरैः॥६१॥ ननृतुश्चापरेतत्रयुद्धेतूर्यलयाश्रिताः॥ कबंधाश्छिन्नशिरसःखड्गशक्त्यृष्टिपाणयः॥
॥निहतेतेमहावीर्येमहासैन्येतथाऽसुरे॥ ववृतेसाप्रभादेवीपरमंमुखमात्मनः॥६३॥ शोणितौघामहानद्यःप्रसुस्रुवुस्तत्रविसंज्ञकाः॥ मध्येचासुरसैन्यस्यवारणासुरवाजिनां॥६४॥ क्षणेनतन्महासैन्यमसुराणांतथाम्बिका॥ निन्येक्षयंयथावह्निस्तृणदारुमहाचयं॥६५॥ सचसिंहोमहानादमुत्सृजन्धुतकेसरः॥ शरीरेभ्योमरीणांमहिषीणांविचिक्षिपे॥६६॥ देव्यागणैश्चतैस्तत्रकृतंयुद्धंतथाऽसुरैः॥ यथैषांतुष्टुवुर्देवाःपुष्पवृष्टिंमुचोदिवि॥६७॥ ॥इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकेमन्वन्तरेदेवीमाहात्म्येमहिषासुरसैन्यवधः॥

॥ऋषिरुवाच॥ ॥निहन्यमानंतत्सैन्यमवलोक्यमहासुरः॥ सेनानीश्चिक्षुरःकोपाद्ययौयोद्धुमथाम्बिकां॥१॥ सदेवीशरवर्षाणांवर्षमुल्बणं॥ २
ययामेरुगिरेःकृष्णंतोयवर्षमिवोदः॥२॥ तमायांतंततोदेवीलीलयैवशरोत्करैः॥ जघानतुरगान्बाणैस्तोत्रैरिवद्विजोत्तमाः॥३॥ चिच्छेदचधनुः
घ ॥मघोजघानतिसृभिस्त्रिभिर्नेत्रेणतेपिवै॥ चिच्छेदध्वजमेकेनबाणेनास्यशिरोहरत्॥४॥ सच्छिन्नधन्वाविरथोहतास्वोहतसारथिः॥ अभ्यधावत्तदादेवीखड्गचर्मधरोसुरः॥५॥ सिंहमाहत्यखड्गेनतीक्ष्णधारेणमूर्द्धनि॥ आजघानभुजेसव्येदेवीप्रत्यतिवेगवान्॥६॥ तस्याःखड्गोभुजंप्राप्यपफालनृप

देहाः॥ ॥देवान्नवुः॥ ॥देव्याख्यातन्तमिदंजगदात्मशक्त्यानिःशेषदेवगणशक्तिसमूहमूर्त्या॥तामम्बिकामखिलदेवमहर्षिपूज्यां॥भक्त्यानतास्म
विदधातुशुभानिशानः॥१॥यस्याःप्रभावमतुलंभगवान्ननन्तोब्रह्मा हरश्चनहिवक्तमलंबलंच॥सावंडिकाखिलजगत्परिपालनायनाशायचाशुभभ
यस्यप्रणिकरोतु॥याशु॥स्वयंसुकृतिनोभवन्तुनेस्वलस्मिंयापात्मनोक्तधियांहृदयेषुदुष्टैः॥श्रद्धासतांकुलजप्रभवस्यलक्ष्मीर्नोवांतनाम्यय
रिपवोयहेविविश्वं॥किंवार्णयांप्रतवरूपमचिन्त्यमेतत्किंवातिकीर्यमसुरत्वयकारिपूरि॥किंचाहदेवचरितानित्तवाद्भुतानिसर्वेषुदेव्यसुरदेवगण
र्षिकेषु॥५॥हेतुःसमस्तजगतांत्रिगुणापिदेवित्वंनायसेहरिहरादिभिरप्यपारायन्मायया॥खिलमिदंजगदात्मशक्त्यातृतमयाकृतंहियदमाप्रकृतिस्त्व
मीश्वरा॥६॥यस्याःसमस्तसुरतासमुदीरणेनतृप्तिंयातिसकलेषुमखेषुदेवि॥स्वाहासिवैपितृगणस्यचतृप्तिहेतुरुच्चार्यसेत्वमतएवजनैःस्वधाच॥७॥
यात्वंकिहेतुरविचिन्त्यमहाव्रतात्वंयभ्यस्यसेसुनियतेंद्रियतत्त्वसारैः॥मोक्षार्थिभिर्मुनिभिरस्तसमस्तदोषैर्विद्यासिसाभगवतीपरमाहिदेवि
॥८॥मेधासिदेविविदिताखिलशास्त्रसारादुर्गासिदुर्गभवसागरनौरसंगा॥श्रीकैटभारिहृदयैककृताधिवासागौरीत्वमेवशशिमौलिकृतप्रतिष्ठा॥९॥ईषत्स
हासममलंपरिपूर्णचंद्रबिंबानुकारिकनकोत्तमकान्तिकान्तं॥अत्यद्भुतंप्रहृतमात्तरुषातथापिवक्त्रंविलोक्यसहसामहिषासुरेण॥१०॥दृष्ट्वातदे
विकुपितंहरकालिकायाःसद्योविनाशमुपयास्यतिकोपवंशात्॥विज्ञातमेतदधुनैवयदस्तमेतन्नीतंबलंसुविपुलंमहिषासुरस्यतेसम्प्रतिजनपदेषुधनानिनेष्यतेषांयसंसिनचसी
दतिबंधुवर्गः॥धन्यास्तएवनिभृतात्मजभृत्यदारायेषांसदास्तुदयदाभवतीप्रसन्ना॥१२॥धन्यासएवदिविसकलानिमदैवकर्म्मोपेतान्यहंतःप्रतिदिने

मुक्तनीकरोतिस्वर्गप्रयानिचतनोभवतीप्रमदालोकत्रयेपिफलदानुदेवितेना॥४॥दुर्गेस्मृताहरसिभीतिमशेषजन्तोस्वस्थैस्मृ
तामतिमतीवशुभांददासिदारिद्र्यदुःखभयहारिणिकात्वदन्यासर्वोपकारकरणायसदार्द्रचित्ता॥एभिर्हतैर्जगदुपैतिसुखंतथैतेकुर्व्व
नामनरकम्पतिरायपापं॥तेषांमतिर्भवतुसुप्रसन्नेतिस्तुतंप्रहितानितांविदधासिदेवि॥७॥दृष्ट्वैवकिंनभवतीप्रकरोतिभस्ममग्वांसु
रारिरुषमुत्थितहार्च्चिषोलोकान्दहंपरिरुषेवविधास्यतीतिमतिर्भवतिनेषुहितेषुसाधी॥८॥वज्रप्रभानिकरविस्फुरणोत्तमोग्रैर्नखाग्र
कांतिनिवहेनहरोसुराणांयत्रागतंविलुलितंश्लथमादिदैत्यंयोग्यंननंभवविलोकयतांतदेतन्नूनंहतंहतंसमंनंतवदेवियालंहसंतमेवदवि
त्रिंयमुल्यमन्येःवीर्यंविहन्तुमतुलंदेवपराक्रमाणांवैरिघ्नपिघ्नकटितेवमयाक्षयेत्वांकोनोपमाभवतुतेम्यपराक्रमस्यरूपंचशत्रुभयकार्यतिहारिकु
त्रचित्तेकृपासमरनिष्ठुरतावदृष्टाक्षयेवदेविवरदेशुवतक्षयेपि॥१२॥त्रैलोक्यमेतदखिलंरिपुनाशनेनत्रातंत्वयासमरमूर्द्धनिनोपहत्या॥नीतादि
वंरिपुगणाभयमप्युपास्तिस्माकमुन्मदसुरारिभवप्रमत्ते॥१२॥शूलेनपाहिनोदेविपाहिखड्गेनचाम्बिके॥घंटास्वनेननःपाह्यिज्याज्यनिःस्व
नेनच॥१३॥प्राच्यांरक्षप्रतीच्यांचचंडिकेरक्षदक्षिणे॥भ्रामणेनात्मशूलस्योत्तरस्यांतथैश्वरि॥१४॥सौम्यानियानिरूपाणित्रैलोक्येविचरं
तितेयानिचात्यंतघोराणितैरक्षास्मांस्तथाभुवं॥१५॥खड्गशूलगदादीनियानिचास्त्राणितेम्बिकेकरपल्लवसंगीनितैरस्मान्रक्षसर्वतः॥
॥१६॥॥इतिरुद्रयामले॥ ॥पवंक्रतासुतैर्दिव्यैःकुसुमैर्नन्दनोद्भवैः॥अर्चितोजगतांधात्रीतथागंधानुलेपनैः॥१७॥मन्त्रयामासमन्त्रज्ञैर्दिवशैर्दिव्यैर्धृपै
सुधूपितः॥प्राहप्रमाद्यसुरवीसमस्तांप्राणानरक्षसुरान्॥१८॥॥श्रीदेव्युवाच॥ ॥ब्रियतोत्रिदशाःसर्व्वेयदस्मत्तोभिवांछितं॥ददाम्यहंप्रसन्नेत्वा
त्यक्त्वैरेभेसुपूजिता॥कर्त्तव्यमपरंमह्यदुष्करंनहिगद्यतां॥१९॥ ॥देवान्नवुः॥ ॥भगवत्याकृतंसर्व्वंनकिंचिदवशिष्यतेयदयंनिहतःश

उरस्माकंमहिषासुरं॥यदिवापित्रोदेयस्त्वयास्माकंमहेश्वरी॥समृतासंस्मृतात्वन्नोहिंसेथाःपरमापदः॥३॥यश्चपठ्यतेसदैवैरेभिस्त्वास्तोत्रैरहंत्वामलाननेनित्यंवित्तर्द्धिविभवैर्द्धनदारादिसंपदं॥ह्रदयेस्मत्सुपत्राणांवंभवेयाःसर्व्वदांबिके॥४॥ऋषिरुवाच॥ ॥इतिप्रसादितादेवैर्जगतोर्थेतथात्मनः॥तथेत्युक्त्वाभद्रकाल्यांतत्रैवान्तर्हितानृप॥३५॥इत्येतत्कथितंभूपसंभूतासाद्यथापुरा॥देवीदेवशरीरेभ्योजगत्त्रयहितैषिणी॥३६॥पुनश्चगौरीदेहात्सासमुद्भूतायथाभवत्॥वधायदुष्टदैत्यानांतथाशुंभनिशुंभयोः॥३७॥रक्षणायचलोकानांदेवानामुपकारिणी॥तच्छृणुष्वमयाख्यातंयथावत्कथयामितेः॥३८॥-॥इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकेमन्वन्तरेदेवीमाहात्म्येशक्रादिस्तुतिः॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥पुराशुंभनिशुंभाभ्यामसुराभ्यांशचीपतेः॥त्रैलोक्यंयज्ञभागाश्चहृतामदबलाश्रयात्॥१॥तावेवसूर्यतांतद्वदधिकारंतथैवच॥कौबेरमथयाम्यंचचक्रातेवरुणस्यच॥२॥तावेवपवनर्द्धिंचचक्रतुर्वह्निकर्म्मचः॥ततोदेवाविनिर्द्धूताभ्रष्टराज्याःपराजिताः॥३॥हृताधिकारास्त्रिदशास्ताभ्यांसर्व्वेनिराकृताः॥महासुराभ्यांतांदेवींसंस्मरंत्यपराजितां॥४॥तयास्माकंवरोदत्तोयथापत्सुस्मृताखिलाः॥भवतांनाशयिष्यामित्वराणात्परमापदः॥५॥इतिकृत्वामतिंदेवाहिमवंतंनगेश्वरंजग्मुस्तत्रततोदेवींविष्णुमायांप्रतुष्टुवुः॥६॥देवाऊचुः॥ ॥नमोदेव्यैमहादेव्यैशिवायैसततंनमः॥नमःप्रकृत्यैभद्रायैनियताःप्रणतास्मताः॥७॥रौद्रायैनमोनित्यायैगौर्यैधात्र्यैनमोनमः॥ज्योत्स्नायैचेंदुरूपिण्यैसुखायैसततंनमः॥८॥कल्याण्यैप्रणतांवृद्ध्यैसिद्ध्यैकुर्म्मोनमोनमः॥नैर्ऋत्यैभूभृतांलक्ष्म्यैशर्व्वाण्यैतेनमोनमः॥९॥दुर्गायैदुर्गपारायैसारायैसर्व्वकारिण्यैख्यात्यैतथैवकृष्णायैधूम्रायैसततंनमः॥१०॥अतिसौम्यातिरौद्रायैनतास्तस्यैनमोनमः॥नमोजगत्प्रतिष्ठायैदेव्यैकृत्यैनमोनमः॥ ॥यादेवीसर्व्वभूतेषुविष्णुमायेतिशब्दिता॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥१२॥यादेवासर्व्वभूतेषुचेतनेत्यभिधीयते॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥१३॥यादेवीसर्व्वभूतेषुबुद्धिरूपेण

संस्थिता॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥१४॥यादेवीसर्व्वभूतेषुनिद्रारूपेणसंस्थिता॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥१५॥यादेवीसर्व्वभूतेषुक्षुधारूपेणसंस्थिता॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥१६॥यादेवीसर्व्वभूतेषुछायारूपेणसंस्थिता॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥१७॥यादेवीसर्व्वभूतेषुशक्तिरूपेणसंस्थिता॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥१८॥यादेवीसर्व्वभूतेषुतृष्णारूपेणसंस्थिता॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥१९॥यादेवीसर्व्वभूतेषुक्षान्तिरूपेणसंस्थिता॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥२०॥यादेवीसर्व्वभूतेषुजातिरूपेणसंस्थिता॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥२१॥यादेवीसर्व्वभूतेषुलज्जारूपेणसंस्थिता॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥२२॥यादेवीसर्व्वभूतेषुशान्तिरूपेणसंस्थिता॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥२३॥यादेवीसर्व्वभूतेषुश्रद्धारूपेणसंस्थिता॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥२४॥यादेवीसर्व्वभूतेषुकान्तिरूपेणसंस्थिता॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥२५॥यादेवीसर्व्वभूतेषुलक्ष्मीरूपेणसंस्थिता॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥२६॥यादेवीसर्व्वभूतेषुवृत्तिरूपेणसंस्थिता॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥२७॥यादेवीसर्व्वभूतेषुस्मृतिरूपेणसंस्थिता॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥२८॥यादेवीसर्व्वभूतेषुदयारूपेणसंस्थिता॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥२९॥यादेवीसर्व्वभूतेषुतुष्टिरूपेणसंस्थिता॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥३०॥यादेवीसर्व्वभूतेषुमातृरूपेणसंस्थिता॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥३१॥यादेवीसर्व्वभूतेषुभ्रान्तिरूपेणसंस्थिता॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥३२॥यादेवीसर्व्वभूतेषुइन्द्रियाणामधिष्ठात्रीभूतानामखिलेषुयाभूतेषुसततंतस्यैव्याप्तिदेव्यैनमोनमोनमः॥३३॥चितिरूपेणयाकृत्स्नमेतद्व्याप्यस्थिताजगत्॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥३४॥स्तुताह्यै

पूर्वमभीष्टमंत्र्यानथाऽरेरेणादिनेऽमेवितामकरोऽमानः शुभहेतुरीश्वरीशुभानिभद्राण्यभिदंतुचापदः॥३८॥यासांप्रतंवोहृतदैत्यनाथिनैरम्याभिरीशाच्छुरेर्ब्रह्मपत्ने।याचस्मृतानन्नयतिप्रह

तिवीर्यबलाविकरोमि प्रतिज्ञामेपदनालोचितपुरा॥७८॥ सत्वंगच्छमयेवोक्तंयदेतन्मर्द्दनंमहत्॥ततोदाचक्षतासुरेंद्रायमत्वचमुक्तंकरोत्यत॥२७॥ ॥इति श्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकेमन्वन्तरेदेवीमाहात्म्येधूम्रलोचनवधः॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥इत्याकर्ण्यवचोदेव्याःसदूतोमर्षपूरितः॥समाचष्टसमग्रा म्यदैत्यराजायविस्तरात्॥१॥तस्यदूतस्यतद्वाक्यमाकर्ण्यासुराधिपः॥सक्रोधःप्राहदैत्यानामधिपंधूम्रलोचनं॥हेधूम्रलोचनाशुत्वंस्वसैन्यपरिवारितः॥तामानयबलाद्दुष्टांकेशाकर्षणविह्वलां॥३॥तत्परित्राणदःकश्चिद्यदिवोत्तिष्ठतेपरः॥सहंतव्योमरोवापियक्षोगंधर्वएववा॥४॥ऋषिरुवाच॥ ॥तेनाज्ञप्तस्ततःशीघ्रंसदैत्योधूम्रलोचनः॥वृतःषष्ट्यासहस्राणामसुराणामुपाययौ॥५॥सदृष्ट्वातांततोदेवींतुहिनाचलसंस्थितां॥ जगादोच्चैःप्रयाहीतिमूलंभंनिशुंभयोः॥६॥नचेत्प्रीत्याभवतीमद्यनारयिष्यतिततोबलान्नयाम्येषकेशाकर्षणविह्वलां॥ ॥देव्युवाच॥ ॥दैत्येश्वरेणप्रहितोबलवान्बलसंवृतः॥बलान्नयसिमामेवंततःकिंतेकरोम्यहं॥८॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥इत्युक्तासोभ्यधावत्तामसुरोधूम्रलोचनः॥हुंकारेणैवतंभस्मसाच्चकारांबिकातता॥९॥अथक्रुद्धंमहासैन्यमसुराणांतथांबिका॥ववर्षसायकैस्तीक्ष्णैस्तथाशक्तिपरश्वधैः॥१०॥ ततोधुतसटःकोपात्कृत्वानादंसुभैरवं॥पपातासुरसैन्येषुसिंहोदेव्यास्ववाहनः॥११॥कांश्चित्कराग्रहारेणदैत्यानासेनयोरपरान्॥आक्रम्यचाधरेणान्यान्जघानमहासुरान्॥१२॥केषांचित्पाटयामासनखैःकोष्ठानिकेशरी॥तथातलप्रहारेणशिरांसिकृतवान्पृथक्॥१३॥विच्छिन्नबाहुशिरसःकृतान्तेनतथापरे॥पपौचकेशरीकोष्ठाद न्येषांधुतलोशरः॥१४॥सणोनतद्बलंसर्वंक्षयंनीतंमहात्मना॥तेनकेसरिणादेव्कावाहनेनातिकोपिना॥१५॥क्रुद्धान्तकसमस्तस्यदेव्यानिहतंबलं॥धूम्रलोचनोबलंचैवसर्वंक्षयमितिक्षणात्॥१६॥ततःसिंहःसमुत्पत्यगजकुंभान्तरंसटां॥ धुत्वाकरांभ्यांचक्रोधान्निर्जघानमहासुरान्॥१७॥ केषांचित्पाटयामासनखैरुरसिकेसरी॥तथाचकेषांचिदास्यंस्वपुच्छेनाहत्यसोसुरान्॥१८॥ निजघानमहासिंहोदेवीवाहनमुत्तमं॥ततोदेवीशरैःसर्वेहन्यमानंमहासुरं॥१९॥ दृष्ट्वाधूम्रजटाकोपंचकारातुलमंबिका॥ववर्षसायकैस्तीक्ष्णैस्तथाशक्तिपरश्वधैः॥२०॥ ततोधुतसटःकोपात्कृत्वानादंसुभैरवं॥पपातासुरसैन्येषुसिंहोदेव्यास्ववाहनः॥२१॥ कांश्चित्करप्रहारेणदैत्यानासेनयोरपरान्॥आक्रम्यचाधरेणान्यान्जघानमहासुरान्॥२२॥ केषांचित्पाटयामासनखैःकोष्ठानिकेशरी॥तथातलप्रहारेणशिरांसिकृतवान्पृथक्॥२३॥ विच्छिन्नबाहुशिरसःकृतान्तेनतथापरे॥पपौचकेशरीकोष्ठाद न्येषांधुतलोशरः॥२४॥ सणोनतद्बलंसर्वंक्षयंनीतंमहात्मना॥तेनकेसरिणादेव्कावाहनेनातिकोपिना॥२५॥ क्रुद्धान्तकसमस्तस्यदेव्यानिहतंबलं॥धूम्रलोचनोबलंचैवसर्वंक्षयमितिक्षणात्॥२६॥ ततःसिंहःसमुत्पत्यगजकुंभान्तरंसटां॥ धुत्वाकरांभ्यांचक्रोधान्निर्जघानमहासुरान्॥२७॥ केषांचित्पाटयामासनखैरुरसिकेसरी॥तथाचकेषांचिदास्यंस्वपुच्छेनाहत्यसोसुरान्॥२८॥ निजघानमहासिंहोदेवीवाहनमुत्तमं॥ततोदेवीशरैःसर्वेहन्यमानंमहासुरं॥२९॥ दृष्ट्वाधूम्रजटाकोपंचकारातुलमंबिका॥ववर्षसायकैस्तीक्ष्णैस्तथाशक्तिपरश्वधैः॥३०॥ ततोधुतसटःकोपात्कृत्वानादंसुभैरवं॥पपातासुरसैन्येषुसिंहोदेव्यास्ववाहनः॥३१॥ कांश्चित्करप्रहारेणदैत्यानासेनयोरपरान्॥आक्रम्यचाधरेणान्यान्जघानमहासुरान्॥३२॥ केषांचित्पाटयामासनखैःकोष्ठानिकेशरी॥तथातलप्रहारेणशिरांसिकृतवान्पृथक्॥३३॥ विच्छिन्नबाहुशिरसःकृतान्तेनतथापरे॥पपौचकेशरीकोष्ठाद न्येषांधुतलोशरः॥३४॥ सणोनतद्बलंसर्वंक्षयंनीतंमहात्मना॥तेनकेसरिणादेव्कावाहनेनातिकोपिना॥३५॥ क्रुद्धान्तकसमस्तस्यदेव्यानिहतंबलं॥धूम्रलोचनोबलंचैवसर्वंक्षयमितिक्षणात्॥३६॥ ततःसिंहःसमुत्पत्यगजकुंभान्तरंसटां॥ धुत्वाकरांभ्यांचक्रोधान्निर्जघानमहासुरान्॥३७॥ केषांचित्पाटयामासनखैरुरसिकेसरी॥तथाचकेषांचिदास्यंस्वपुच्छेनाहत्यसोसुरान्॥३८॥ निजघानमहासिंहोदेवीवाहनमुत्तमं॥ततोदेवीशरैःसर्वेहन्यमानंमहासुरं॥३९॥ दृष्ट्वाधूम्रजटाकोपंचकारातुलमंबिका॥ववर्षसायकैस्तीक्ष्णैस्तथाशक्तिपरश्वधैः॥४०॥ ततोधुतसटःकोपात्कृत्वानादंसुभैरवं॥पपातासुरसैन्येषुसिंहोदेव्यास्ववाहनः॥४१॥ कांश्चित्करप्रहारेणदैत्यानासेनयोरपरान्॥आक्रम्यचाधरेणान्यान्जघानमहासुरान्॥४२॥ केषांचित्पाटयामासनखैःकोष्ठानिकेशरी॥तथातलप्रहारेणशिरांसिकृतवान्पृथक्॥४३॥ विच्छिन्नबाहुशिरसःकृतान्तेनतथापरे॥पपौचकेशरीकोष्ठाद न्येषांधुतलोशरः॥४४॥ सणोनतद्बलंसर्वंक्षयंनीतंमहात्मना॥तेनकेसरिणादेव्कावाहनेनातिकोपिना॥४५॥ क्रुद्धान्तकसमस्तस्यदेव्यानिहतंबलं॥धूम्रलोचनोबलंचैवसर्वंक्षयमितिक्षणात्॥४६॥ ततःसिंहःसमुत्पत्यगजकुंभान्तरंसटां॥ धुत्वाकरांभ्यांचक्रोधान्निर्जघानमहासुरान्॥४७॥ केषांचित्पाटयामासनखैरुरसिकेसरी॥तथाचकेषांचिदास्यंस्वपुच्छेनाहत्यसोसुरान्॥४८॥ निजघानमहासिंहोदेवीवाहनमुत्तमं॥ततोदेवीशरैःसर्वेहन्यमानंमहासुरं॥४९॥ दृष्ट्वाधूम्रजटाकोपंचकारातुलमंबिका॥ववर्षसायकैस्तीक्ष्णैस्तथाशक्तिपरश्वधैः॥५०॥ ततोधुतसटःकोपात्कृत्वानादंसुभैरवं॥पपातासुरसैन्येषुसिंहोदेव्यास्ववाहनः॥५१॥ कांश्चित्करप्रहारेणदैत्यानासेनयोरपरान्॥आक्रम्यचाधरेणान्यान्जघानमहासुरान्॥५२॥ केषांचित्पाटयामासनखैःकोष्ठानिकेशरी॥तथातलप्रहारेणशिरांसिकृतवान्पृथक्॥५३॥ विच्छिन्नबाहुशिरसःकृतान्तेनतथापरे॥पपौचकेशरीकोष्ठाद न्येषांधुतलोशरः॥५४॥ सणोनतद्बलंसर्वंक्षयंनीतंमहात्मना॥तेनकेसरिणादेव्कावाहनेनातिकोपिना॥५५॥ क्रुद्धान्तकसमस्तस्यदेव्यानिहतंबलं॥धूम्रलोचनोबलंचैवसर्वंक्षयमितिक्षणात्॥५६॥ ततःसिंहःसमुत्पत्यगजकुंभान्तरंसटां॥ धुत्वाकरांभ्यांचक्रोधान्निर्जघानमहासुरान्॥५७॥ केषांचित्पाटयामासनखैरुरसिकेसरी॥तथाचकेषांचिदास्यंस्वपुच्छेनाहत्यसोसुरान्॥५८॥ निजघानमहासिंहोदेवीवाहनमुत्तमं॥ततोदेवीशरैःसर्वेहन्यमानंमहासुरं॥५९॥ दृष्ट्वाधूम्रजटाकोपंचकारातुलमंबिका॥ववर्षसायकैस्तीक्ष्णैस्तथाशक्तिपरश्वधैः॥६०॥ ततोधुतसटःकोपात्कृत्वानादंसुभैरवं॥पपातासुरसैन्येषुसिंहोदेव्यास्ववाहनः॥६१॥ कांश्चित्करप्रहारेणदैत्यानासेनयोरपरान्॥आक्रम्यचाधरेणान्यान्जघानमहासुरान्॥६२॥ केषांचित्पाटयामासनखैःकोष्ठानिकेशरी॥तथातलप्रहारेणशिरांसिकृतवान्पृथक्॥६३॥ विच्छिन्नबाहुशिरसःकृतान्तेनतथापरे॥पपौचकेशरीकोष्ठाद न्येषांधुतलोशरः॥६४॥ सणोनतद्बलंसर्वंक्षयंनीतंमहात्मना॥तेनकेसरिणादेव्कावाहनेनातिकोपिना॥६५॥ क्रुद्धान्तकसमस्तस्यदेव्यानिहतंबलं॥धूम्रलोचनोबलंचैवसर्वंक्षयमितिक्षणात्॥६६॥ ततःसिंहःसमुत्पत्यगजकुंभान्तरंसटां॥ धुत्वाकरांभ्यांचक्रोधान्निर्जघानमहासुरान्॥६७॥ केषांचित्पाटयामासनखैरुरसिकेसरी॥तथाचकेषांचिदास्यंस्वपुच्छेनाहत्यसोसुरान्॥६८॥ निजघानमहासिंहोदेवीवाहनमुत्तमं॥ततोदेवीशरैःसर्वेहन्यमानंमहासुरं॥६९॥ दृष्ट्वाधूम्रजटाकोपंचकारातुलमंबिका॥ववर्षसायकैस्तीक्ष्णैस्तथाशक्तिपरश्वधैः॥७०॥ ततोधुतसटःकोपात्कृत्वानादंसुभैरवं॥पपातासुरसैन्येषुसिंहोदेव्यास्ववाहनः॥७१॥ कांश्चित्करप्रहारेणदैत्यानासेनयोरपरान्॥आक्रम्यचाधरेणान्यान्जघानमहासुरान्॥७२॥ केषांचित्पाटयामासनखैःकोष्ठानिकेशरी॥तथातलप्रहारेणशिरांसिकृतवान्पृथक्॥७३॥ विच्छिन्नबाहुशिरसःकृतान्तेनतथापरे॥पपौचकेशरीकोष्ठाद न्येषांधुतलोशरः॥७४॥ सणोनतद्बलंसर्वंक्षयंनीतंमहात्मना॥तेनकेसरिणादेव्कावाहनेनातिकोपिना॥७५॥ क्रुद्धान्तकसमस्तस्यदेव्यानिहतंबलं॥धूम्रलोचनोबलंचैवसर्वंक्षयमितिक्षणात्॥७६॥ ततःसिंहःसमुत्पत्यगजकुंभान्तरंसटां॥ धुत्वाकरांभ्यांचक्रोधान्निर्जघानमहासुरान्॥७७॥ केषांचित्पाटयामासनखैरुरसिकेसरी॥तथाचकेषांचिदास्यंस्वपुच्छेनाहत्यसोसुरान्॥७८॥ निजघानमहासिंहोदेवीवाहनमुत्तमं॥ततोदेवीशरैःसर्वेहन्यमानंमहासुरं॥७९॥ दृष्ट्वाधूम्रजटाकोपंचकारातुलमंबिका॥ववर्षसायकैस्तीक्ष्णैस्तथाशक्तिपरश्वधैः॥८०॥ ततोधुतसटःकोपात्कृत्वानादंसुभैरवं॥पपातासुरसैन्येषुसिंहोदेव्यास्ववाहनः॥८१॥ कांश्चित्करप्रहारेणदैत्यानासेनयोरपरान्॥आक्रम्यचाधरेणान्यान्जघानमहासुरान्॥८२॥ केषांचित्पाटयामासनखैःकोष्ठानिकेशरी॥तथातलप्रहारेणशिरांसिकृतवान्पृथक्॥८३॥ विच्छिन्नबाहुशिरसःकृतान्तेनतथापरे॥पपौचकेशरीकोष्ठाद न्येषांधुतलोशरः॥८४॥ सणोनतद्बलंसर्वंक्षयंनीतंमहात्मना॥तेनकेसरिणादेव्कावाहनेनातिकोपिना॥८५॥ क्रुद्धान्तकसमस्तस्यदेव्यानिहतंबलं॥धूम्रलोचनोबलंचैवसर्वंक्षयमितिक्षणात्॥८६॥ ततःसिंहःसमुत्पत्यगजकुंभान्तरंसटां॥ धुत्वाकरांभ्यांचक्रोधान्निर्जघानमहासुरान्॥८७॥ केषांचित्पाटयामासनखैरुरसिकेसरी॥तथाचकेषांचिदास्यंस्वपुच्छेनाहत्यसोसुरान्॥८८॥ निजघानमहासिंहोदेवीवाहनमुत्तमं॥ततोदेवीशरैःसर्वेहन्यमानंमहासुरं॥८९॥ दृष्ट्वाधूम्रजटाकोपंचकारातुलमंबिका॥ववर्षसायकैस्तीक्ष्णैस्तथाशक्तिपरश्वधैः॥९०॥ ततोधुतसटःकोपात्कृत्वानादंसुभैरवं॥पपातासुरसैन्येषुसिंहोदेव्यास्ववाहनः॥९१॥ कांश्चित्करप्रहारेणदैत्यानासेनयोरपरान्॥आक्रम्यचाधरेणान्यान्जघानमहासुरान्॥९२॥ केषांचित्पाटयामासनखैःकोष्ठानिकेशरी॥तथातलप्रहारेणशिरांसिकृतवान्पृथक्॥९३॥ विच्छिन्नबाहुशिरसःकृतान्तेनतथापरे॥पपौचकेशरीकोष्ठाद न्येषांधुतलोशरः॥९४॥ सणोनतद्बलंसर्वंक्षयंनीतंमहात्मना॥तेनकेसरिणादेव्कावाहनेनातिकोपिना॥९५॥ क्रुद्धान्तकसमस्तस्यदेव्यानिहतंबलं॥धूम्रलोचनोबलंचैवसर्वंक्षयमितिक्षणात्॥९६॥ ततःसिंहःसमुत्पत्यगजकुंभान्तरंसटां॥ धुत्वाकरांभ्यांचक्रोधान्निर्जघानमहासुरान्॥९७॥ केषांचित्पाटयामासनखैरुरसिकेसरी॥तथाचकेषांचिदास्यंस्वपुच्छेनाहत्यसोसुरान्॥९८॥ निजघानमहासिंहोदेवीवाहनमुत्तमं॥ततोदेवीशरैःसर्वेहन्यमानंमहासुरं॥९९॥ दृष्ट्वाधूम्रजटाकोपंचकारातुलमंबिका॥ववर्षसायकैस्तीक्ष्णैस्तथाशक्तिपरश्वधैः॥१००॥

दिवःसंक्षयेसुधिनदाशेषाऽसुरैःसर्वैरशेषेरसुरैर्हतेषु॥ ॥ततस्तांहतायांदुष्टायांमिदेवविनिपातिते॥शीघ्रमागम्यतांवध्यादृष्ट्वावार्तांमयाविकं॥१॥ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकेमन्वन्तरेदेवीमाहात्म्येधूम्रलोचनवधः॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥आज्ञप्तास्तेततोदैत्याश्चंडमुंडपुरोगमाः॥चतुरंगबलोपेतायमुस्तंप्रतिसत्वराः॥१॥ ददृशुस्तेततोदेवीमीषद्धासांव्यवस्थितां॥सिंहस्योपरिशैलेंद्रउदयाद्रेर्यथारविं॥२॥ दृष्ट्वातांसमादातुमुद्यमंचक्रुरुद्यताः॥आकृष्टचापासिधरास्तथान्येतत्समीपगाः॥३॥ततःकोपंचकारोच्चैरंबिकातांवरीवृषां॥कोपेनचास्यावदनंमसीवर्णमभूत्तदा॥४॥ भ्रुकुटीकुटिलात्तस्यललाटफलकाद्द्रुतं॥कालीकरालवदनाविनिष्क्रांतासिपाशिनी॥५॥ विचित्रखट्वांगधराम्रमालाविभूषणाहाविचर्मपरीधानासुष्कमांसातिभैरवी॥६॥ अतिविस्तारवदनाजिह्वाललनभीषणा॥निमग्नारक्तनयनानादापूरितदिङ्मुखा॥७॥ सानेनैवातिपतिताघातयन्तीमहासुरान्॥सैन्येतत्सुरारीणामभक्षयतततं॥८॥ पार्ष्णिग्राहांकुशग्राहयोधघंटासमन्विताः॥समादायैकहस्तेनमुखरवंविनिक्षेपवारणान्॥९॥ तथैवयोधंतुरगैरथंसारथिनासह॥निक्षिप्यवक्त्रेदशनैश्चर्वयन्त्यतिभैरवं॥१०॥ एवंजक्षैर्हतंकेशैश्चामरंचापरैःपादैराक्रम्यचैवान्यैस्तथामान्यमपोथयत्॥११॥ तेनैकक्षणेचैवसैन्यंतत्सर्वमक्षयं॥ दृष्ट्वाचंडोभिदुद्रावतांकालीमतिभीषणां॥१२॥ बलिनांतद्बलंसर्वंमसुराणांमहात्मनां॥ममर्दभक्षयन्कालीन्यानन्योग्राणाउपायत॥१३॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥अथामरानिहतान्दृष्ट्वाचंडोमहासुरः॥ कोपेनरक्तनयनोमुंडश्चविनाशमसुरादनयाप्रहृतास्तथा॥१४॥ क्षणेनतद्बलंसर्वंमसुराणांनिपातितं॥दृष्ट्वाचंडोभिदुद्रावतांकालीमतिभीषणां॥१५॥ शस्त्रवर्षैर्महाभीमैर्भीमाक्षीतांमहासुरः॥छादयामासचक्रेणमुंडश्चसुमहाबलः॥१६॥ तानिचक्राण्यनेकानिविशमानानितन्मुखं॥बभुर्यथार्कबिंबानिसुबहूनिघनोदरं॥१७॥ ततोजहासातिरुषाभीमंभैरवनादिनी॥कालीकरालवदनादुर्दर्शदशनोज्ज्वला॥१८॥ उत्थायचमहासिंहंदेवीचंडमधावत॥गृहीत्वाचास्यकेशेषुशिरस्तेनासिनाच्छिनत्॥१९॥ अथमुंडोभ्यधावत्तांदुष्टा

चंडेनिपा।तने।तमथ

पातयद्भौरवद्भुगा।निहतंरुषा॥२०॥हतशेषंततःसैन्यंदृष्ट्वाचंडेनिपातितं।शुंभश्चप्रहावीर्यादेशोभेजेभयाउरं॥२१॥शिरस्यंबुस्थकोलि
चरहरीशुंभश्चैवच।प्राहश्चेउद्दासमिश्रमश्लक्ष्णयेत्यंडिका॥२२॥मयातवात्रोपहृतोचंडशुंडोमहासुरः।शुंभोनिशुंभोवाघस्तौयुध्यस्वत्वंयशोभांनंशुंभंचहनिष्यसि॥
२३॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥तानानीतांततोदृष्ट्वाचंडशुंडौमहासुरौ॥उवाचकालीकल्याणीललितंचंडिकावचः॥२४॥यस्माच्चंडंचमुंडंचगृहीत्वात्वमुपागता
ना।चामुंडेतिततोलोकेख्यातादेवीभविष्यसि॥२५॥ ॥इतिश्रीमार्कंडेयेसावर्णिकेमन्वन्तरेदेवीमाहात्म्येचंडमुंडवधः॥ ॥ऋषिरु
वाच॥ ॥चंडेचनिहतेदैत्येमुंडेचविनिपातिते।बहुलेषुचसैन्येषुक्षयितेष्वसुरेश्वरः॥१॥ततःकोपपराधीनचेताशुंभ्रातृपवाच।उद्योगंसर्वसै
न्यानांदैत्यानामाज्ञापयाशुरः॥२॥अद्यसर्वबलैर्दैत्याषडशीतिरुदायुधाः।कंबूनांचतुरायांतुनिर्यांतुस्वबलैर्वृतः॥३॥कोटिवीर्याणिपंचाशदसु
राणांकुलानिवै।शतंकुलानिधौम्राणांनिर्गच्छंतुममाज्ञया॥४॥कालकादौहृदामौर्यकालकेयास्तथासुराः।युद्धायसज्जानिर्यांतुआज्ञया
त्वरितामम॥५॥इत्याज्ञाप्यासुरपतिशुंभोभैरवशासनं।निर्जगामम्हासैन्यसहस्रैर्बहुभिर्वृतः॥६॥आयांतंचंडिकादृष्ट्वातत्सैन्यमतिभीषणं।
धनुर्ज्यासिंहघंटानांनादापूरितदिङ्मुखं॥७॥ततःसिंहोमहोनादमतीवकृतवान्नृप।घंटास्वनेननादैश्चविकोचोपबृंहयन्॥८॥धनुर्ज्यासिंहघंटानां
नादापूरितदिङ्मुखा।निनादैर्भीषणैःकालीजिग्येविस्फारितानना॥९॥तंत्रिनादमुपश्रुत्यदैत्यसैन्येचतुर्दिशं।देवीसिंहस्तथाकालीमरुद्भिःपरिवारितः॥१०॥पतन्भिन्नतनूरुहविनासायासुरद्विषां।भक्षयाप्रसिंहानांपरिवारोर्यबलाचिताः॥११॥ब्रह्मशरुद्र
विष्णूनांतथवेंद्रस्यशक्तयः।शरीरेभ्योविनिष्क्रम्यतद्रूपैश्चंडिकांययुः॥१२॥यस्यदेवस्ययद्रूपंयथाभूषणावाहना।तद्वदेवहितत्क्षिप्रमसुरान्योद्धु
मायया॥१३॥हंसयुक्तविमानेयंसाक्षसूत्रकमंडलुः॥आयाताब्रह्मणःशक्तिर्ब्रह्माणीसाविधीयते॥माहेश्वरीवृषारूढात्रिशूलवरधारिणी॥महाहि

वलयाप्राप्तचंद्ररेषाविभूषणा।कौमारीशक्तिहस्ताचमयूरवरवाहना॥योद्धुमभ्याययौदैत्यानंबिकागुहरूपिणी॥१६॥तथैववैष्णवीशक्तिर्गरुडोपरिसंस्थि
ता।शंखचक्रगदाशार्ङ्गखड्गहस्तासुपायया॥१७॥यज्ञेवाराहमतुलंरूपंयाबिभ्रतोहरेः।शक्तिःसाप्यययौतत्रवाराहीविभ्रतीतनुम्॥१८॥नारसिंहीनृसिंहस्य
श्रतीमहाबलंवपुः।प्राप्तात्रयटाक्षेपविक्षिप्तनक्षत्रसंततिः॥१९॥वज्रहस्तथैवैंद्रीगजराजोपरिस्थिता।प्राप्तासहस्रनयनायथाशक्रस्तथैवसा॥२०॥ततःपरिवृ
तस्तासांरेशानोदेवशक्तिभिः।हन्यंतामसुराश्चंडाप्रथमंचात्याहचंडिका॥२१॥ततोदेवीशरीरात्तुविनिष्क्रांतातिभीषणा।चंडिकाशक्तिरत्युग्राशिवाशतनिना
दिनी॥२२॥सचाहशुंभंगर्जंतंदानवानांपुरःस्थितं।हृतनक्षत्रसद्भावंगर्जंतंशुंभमेवच॥२३॥ह्रिंसंतंनिशुंभंचदानवानांचवाहिनीं।यैर्व्याप्तंत्रिजगत्सर्वं
युद्धायसमुपस्थिताः॥२४॥त्रैलोक्यमिंद्रोलभतांदेवाःसंतुहविर्भुजः॥यूयंप्रयात पातालंयदिजीवितुमिच्छथ॥२५॥बलावलेपादथवेदंवतोमुहुर्मामुपयंत्यसंगता
तदागच्छतवःक्षिप्रंवधंयास्यथमेऽचिरात्॥यतोनियुक्तोदौत्येनतयादेव्याशिवःस्वयंशिवः[illegible]हतानितिलोकेषुतेनमांख्यातिमागता॥२७॥ऋषिरुवाच
चोदेव्यःसर्वेख्यातिमहासुराः।अमर्षापूरिताजग्मुर्यत्रकात्यायनीस्थिता॥२८॥ततःप्रथमंचाग्रेशरशक्तिऋष्टिभिः।वेचपूर्वहतामर्षात्तांदेवींप्रमथन्मयः
॥२९॥माचतत्याहितास्तीक्ष्णाश्चिक्षेपुस्तांपरश्वधान्।चिच्छेदलीलयाभ्यानंधनुर्मुक्तैर्महेषुभिः॥३०॥तस्यायतनुयाकालीशूलपातविदारिताःषडंगपोथितास्त्या
शान्कृत्वैनीव्यवरत्नदा॥३१॥कंभंडुजलजग्राहदोषहतवीर्यावृतोजसः।ब्रह्माणीचाक्षरोदक्षनृपेनस्मधावति॥३२॥माहेश्वरीत्रिशूलेनतथावज्रेणवैष्ण
त्यावज्रज्ञानकोमारीनाशयांशक्त्यातिकोपना॥३३॥ऐंद्रीकुलिशपातेनशतशोदैत्यदानवाः।पेतुर्विदारिताःपृथ्वांरुधिरौघप्रवर्षिणः॥३४॥उद्यतप्रहरणोविष्णु
स्त्वंदंष्ट्राग्रदलनक्षतः।वाराहरूपत्यानन्यपतश्चक्रोचविदारिताः॥३५॥नखैर्विदारितांश्चान्यान्भक्षयंतीप्रहासुरान्।नारसिंहीचचारोजोनादापूरितदि
ङ्मुखा॥३६॥चंडाट्टहासैरसुराःशिवदूत्याभिहूषिताः।पेतुःपृथिव्यांपतितांस्तांश्चखादाथसातदा॥३७॥इतिमातृगणंक्रुद्धंमर्दयंतंमहासुरान्।दृष्ट्वाभ्यु

पायैर्द्विविधैर्नृपुर्दुर्वारिसैनिकाः। इत्यापलायनपरान्दृष्ट्वा दैत्यान्महासुरः॥ ३॥ हन्यन्तामेष दुर्मारे धिग्धिग्यायत पामराः। इत्याज्ञप्तास्तु ते सर्वे दैत्याः सर्वायुधैर्वृताः॥ ४॥ ततो युद्धमभूद्भूयः शस्त्रास्त्रैर्देवसैनिकाः। ययुर्निहन्तुं चण्डिकां दैत्याः शुम्भपुरोगमाः॥ ५॥ तथा तथा हरिः शक्तीर्विदधे तासु तासु च। यथा यथा हरेः शक्तीर्विदधे तासु तासु च॥ ६॥ ततो देवीशरीरेभ्यो विनिष्क्रान्तातिभीषणा। चण्डिकाशक्तिरत्युग्रा शिवाशतनिनादिनी॥ ७॥ सा चाह धूम्रजटिलमीशानमपराजिता। दूत त्वं गच्छ भगवन्पार्श्वं शुम्भनिशुम्भयोः॥ ८॥ ब्रूहि शुम्भं निशुम्भं च दानवेश्वरमुद्धतम्। ये चान्ये दानवास्तत्र युद्धाय समुपस्थिताः॥ ९॥ ये त्रैलोक्यमिन्द्रायत्तं भुञ्जते हतकण्टकम्। बलावलेपदुष्टास्तान्मच्छीघ्रं प्रतिपादय॥ १०॥ यद्यैश्वर्यमदात्तत्र युष्माकं प्रीतिरुत्तमा। तत्त्यजध्वं सुरगणा मत्कृते दानवेश्वराः॥ ११॥ अथ वा मद्बलं युद्धे ज्ञातुमद्यैव वर्तते। तदागच्छन्तु मे शीघ्रं सर्वे सह बलैर्द्रुतम्॥ १२॥ यतो नियुक्तो दौत्येन तया देव्या शिवः स्वयम्। शिवदूतीति लोकेऽस्मिंस्ततः सा ख्यातिमागता॥ १३॥ ते चापि गत्वा दैत्येन्द्रास्तत्सर्वं शूलपाणये। कथयामासुरुन्मत्तं धूम्रं देव्या विचेष्टितम्॥ १४॥ तच्छ्रुत्वा दानवेन्द्रस्तु शुम्भो निर्गतलोचनः। प्रेषयामास धूम्राख्यं दैत्यानामधिपं बलम्॥ १५॥ हे धूम्रलोचनाशु त्वं स्वसैन्यपरिवारितः। तामानय परिक्लेशं किमेकाकिन्यबान्धवा॥ १६॥ सा वा प्रतीच्छतां कांचिन्मुनीनां शरणं प्रति। अथ वा देवतानां वा यदि युद्धे समुद्यता॥ १७॥ तत्सर्वथा प्रकर्तव्यं मम प्रीत्या त्वरान्वितैः। केशाकर्षणनिर्धूतगौरवा गौरवेण सा॥ १८॥ मामुपैतु समाधाय पाणिना दानवेश्वराः। एवमाज्ञप्त इत्युक्तो धूम्रः सोऽसुरपुङ्गवः॥ १९॥ वृतः षष्ट्या सहस्राणामसुराणां द्रुतं ययौ। स दृष्ट्वा तां ततो देवीं तुहिनाचलसंस्थिताम्॥ २०॥ हुंकारेणैव भस्मोद्यत्कर्तुमारब्धवान्बलात्। ततः प्रववृते युद्धं देव्याः सैन्यस्य दानवैः॥ २१॥ शरशक्तिपरश्वधैः। ततो देवी शरीरात्तु कोपपूर्णातिभीषणा॥ २२॥ काली करालविकटा घोरा मुण्डविभूषणा। कालरात्रिर्महारावा धूम्रा विस्फारितानना॥ २३॥ कपालखट्वाङ्गधरा नरमालाविभूषणा। द्वीपिचर्मपरीधाना शुष्कमांसातिभैरवा॥ २४॥ अतिविस्तारवदना जिह्वाललनभीषणा। निमग्नारक्तनयना नादापूरितदिङ्मुखा॥ २५॥ सा तान्प्रविश्य तद्सैन्यं तं बभक्ष बलं महत्। पार्ष्णिग्राहाङ्कुशग्राहयोधघण्टैः सहासुरान्॥ २६॥ समादायैकहस्तेन मुखे चिक्षेप वारणान्। तथैव योधं तुरगैः सरथं सारथिं रथी॥ २७॥ निक्षिप्य वक्त्रे दशनैश्चर्वयन्त्यतिभैरवम्। एकं जग्राह केशेषु ग्रीवायामथ कंचन॥ २८॥ पादेनाक्रम्य चैवान्यमुरसान्यमपोथयत्। तैर्मुक्तानि च शस्त्राणि महास्त्राणि तथासुरैः॥ २९॥ बाहूरुवक्षोवदनैर्बाणैरसकृदाहतापि। न व्यथा न व्यथां चक्रे भक्षयन्ती महासुरान्॥ ३०॥ असिना निहताः केचित्केचित्खट्वाङ्गताडिताः। जग्मुर्विनाशमसुरा महाभैरवभक्षणाः॥ ३१॥ क्षणेन तद्बलं सर्वं क्षयं नीतं महात्मना। तया देव्यम्बिकया तत्दृष्टं चण्डमुण्डयोः॥ ३२॥ ततश्चण्डोऽभिदुद्राव तां कालीमतिभीषणाम्। मुण्डोऽपि शरवर्षेण महता तामवाकिरत्॥ ३३॥ चक्राणामयुतैस्तानि सहस्राणां भयानकम्। जगर्ज सा घनश्यामा तदा विद्युल्लतोज्ज्वला॥ ३४॥ ननाद सुमहन्नादं जिता ह्यसुरसैनिकैः। पपौ च रुधिरं तेषां गजानां रथिनां तथा॥ ३५॥ तुरगाणां तथा मांसं तेषां योधं तथाम्बिका। भक्षयन्ती तान्ददर्शाथ धूम्रलोचनमग्रतः॥ ३६॥ हुंकारेणैव तं भस्म सा चकारातिकोपना। ततः कोपपरीताक्षी चण्डिका प्रहसन्मुहुः॥ ३७॥ उवाच कालीं चामुण्डे विस्तीर्णं वदनं कुरु। ह्यहं पातयिष्यामि तत्र मद्बाणताडितान्॥ ३८॥ भक्षयैतान्महादैत्यान्धूम्रलोचनसैनिकान्। एवमुक्त्वा ततो देवी शूलेनैनमभिद्रवत्॥ ३९॥ पपात सा मुखे तस्य कालिकाग्रसदव्रतम्। ततः सिंहोऽभ्यधावत्तान्धूम्रान्दृष्ट्वा सुभैरवान्॥ ४०॥ भक्षयत्सकलान्सद्यः सटाक्षेपैर्निरस्तखान्। कांश्चित्पादप्रहारेण कांश्चित्कोपकृतैर्नखैः॥ ४१॥ पाटयामास दैत्यांस्तान्कांश्चिच्चापि तथाननैः। भक्षयामास केषांचिदङ्गानि क्रोधतत्परः॥ ४२॥ तस्मिन्क्षणे महादेव्याः सिंहेनाक्रम्य भक्षिताः। केचिद्दैत्याः क्षयं जग्मुर्विनेदुः सुमहारवान्॥ ४३॥ केचित्पलायनपरा बभूवुस्तत्र दानवाः। ततो देवीगणाः सर्वे हर्षनिर्भरमानसाः॥ ४४॥ ववृषुः कुसुमान्देव्यै नेदुर्वाद्यानि सर्वशः। ततो युद्धमभूद्भूयः शस्त्रास्त्रैर्देवसैनिकाः॥ ४५॥ ययुर्निहन्तुं चण्डिकां दैत्याः शुम्भपुरोगमाः। तथा तथा हरिः शक्तीर्विदधे तासु तासु च॥ ४६॥ यथा यथा हरेः शक्तीर्विदधे तासु तासु च। ततो देवीशरीरेभ्यो विनिष्क्रान्तातिभीषणा॥ ४७॥ चण्डिकाशक्तिरत्युग्रा शिवाशतनिनादिनी। सा चाह धूम्रजटिलमीशानमपराजिता॥ ४८॥ दूत त्वं गच्छ भगवन्पार्श्वं शुम्भनिशुम्भयोः। ब्रूहि शुम्भं निशुम्भं च दानवेश्वरमुद्धतम्॥ ४९॥ ये चान्ये दानवास्तत्र युद्धाय समुपस्थिताः। ये त्रैलोक्यमिन्द्रायत्तं भुञ्जते हतकण्टकम्। बलावलेपदुष्टास्तान्मच्छीघ्रं प्रतिपादय॥ ५०॥ यद्यैश्वर्यमदात्तत्र युष्माकं प्रीतिरुत्तमा। तत्त्यजध्वं सुरगणा मत्कृते दानवेश्वराः॥ ५१॥ अथ वा मद्बलं युद्धे ज्ञातुमद्यैव वर्तते। तदागच्छन्तु मे शीघ्रं सर्वे सह बलैर्द्रुतम्॥ ५२॥ यतो नियुक्तो दौत्येन तया देव्या शिवः स्वयम्। शिवदूतीति लोकेऽस्मिंस्ततः सा ख्यातिमागता॥ ५३॥ ते चापि गत्वा दैत्येन्द्रास्तत्सर्वं शूलपाणये। कथयामासुरुन्मत्तं धूम्रं देव्या विचेष्टितम्॥ ५४॥ तच्छ्रुत्वा दानवेन्द्रस्तु शुम्भो निर्गतलोचनः। प्रेषयामास धूम्राख्यं दैत्यानामधिपं बलम्॥ ५५॥ हे धूम्रलोचनाशु त्वं स्वसैन्यपरिवारितः। तामानय परिक्लेशं किमेकाकिन्यबान्धवा॥ ५६॥ सा वा प्रतीच्छतां कांचिन्मुनीनां शरणं प्रति। अथ वा देवतानां वा यदि युद्धे समुद्यता॥ ५७॥ तत्सर्वथा प्रकर्तव्यं मम प्रीत्या त्वरान्वितैः। केशाकर्षणनिर्धूतगौरवा गौरवेण सा॥ ५८॥ मामुपैतु समाधाय पाणिना दानवेश्वराः। एवमाज्ञप्त इत्युक्तो धूम्रः सोऽसुरपुङ्गवः॥ ५९॥ वृतः षष्ट्या सहस्राणामसुराणां द्रुतं ययौ। स दृष्ट्वा तां ततो देवीं तुहिनाचलसंस्थिताम्॥ ६०॥ हुंकारेणैव भस्मोद्यत्कर्तुमारब्धवान्बलात्। ततः प्रववृते युद्धं देव्याः सैन्यस्य दानवैः॥ ६१॥ शरशक्तिपरश्वधैः। ततो देवी शरीरात्तु कोपपूर्णातिभीषणा॥ ६२॥ काली करालविकटा घोरा मुण्डविभूषणा। कालरात्रिर्महारावा धूम्रा विस्फारितानना॥ ६३॥ कपालखट्वाङ्गधरा नरमालाविभूषणा। द्वीपिचर्मपरीधाना शुष्कमांसातिभैरवा॥ ६४॥ अतिविस्तारवदना जिह्वाललनभीषणा। निमग्नारक्तनयना नादापूरितदिङ्मुखा॥ ६५॥ सा तान्प्रविश्य तद्सैन्यं तं बभक्ष बलं महत्। पार्ष्णिग्राहाङ्कुशग्राहयोधघण्टैः सहासुरान्॥ ६६॥ समादायैकहस्तेन मुखे चिक्षेप वारणान्। तथैव योधं तुरगैः सरथं सारथिं रथी॥ ६७॥ निक्षिप्य वक्त्रे दशनैश्चर्वयन्त्यतिभैरवम्। एकं जग्राह केशेषु ग्रीवायामथ कंचन॥ ६८॥ पादेनाक्रम्य चैवान्यमुरसान्यमपोथयत्। तैर्मुक्तानि च शस्त्राणि महास्त्राणि तथासुरैः॥ ६९॥ बाहूरुवक्षोवदनैर्बाणैरसकृदाहतापि। न व्यथा न व्यथां चक्रे भक्षयन्ती महासुरान्॥ ७०॥ असिना निहताः केचित्केचित्खट्वाङ्गताडिताः। जग्मुर्विनाशमसुरा महाभैरवभक्षणाः॥ ७१॥ क्षणेन तद्बलं सर्वं क्षयं नीतं महात्मना। तया देव्यम्बिकया तत्दृष्टं चण्डमुण्डयोः॥ ७२॥ ततश्चण्डोऽभिदुद्राव तां कालीमतिभीषणाम्। मुण्डोऽपि शरवर्षेण महता तामवाकिरत्॥ ७३॥ चक्राणामयुतैस्तानि सहस्राणां भयानकम्। जगर्ज सा घनश्यामा तदा विद्युल्लतोज्ज्वला॥ ७४॥ ननाद सुमहन्नादं जिता ह्यसुरसैनिकैः। पपौ च रुधिरं तेषां गजानां रथिनां तथा॥ ७५॥ तुरगाणां तथा मांसं तेषां योधं तथाम्बिका। भक्षयन्ती तान्ददर्शाथ धूम्रलोचनमग्रतः॥ ७६॥ हुंकारेणैव तं भस्म सा चकारातिकोपना। ततः कोपपरीताक्षी चण्डिका प्रहसन्मुहुः॥ ७७॥ उवाच कालीं चामुण्डे विस्तीर्णं वदनं कुरु। ह्यहं पातयिष्यामि तत्र मद्बाणताडितान्॥ ७८॥ भक्षयैतान्महादैत्यान्धूम्रलोचनसैनिकान्। एवमुक्त्वा ततो देवी शूलेनैनमभिद्रवत्॥ ७९॥ पपात सा मुखे तस्य कालिकाग्रसदव्रतम्। ततः सिंहोऽभ्यधावत्तान्धूम्रान्दृष्ट्वा सुभैरवान्॥ ८०॥ भक्षयत्सकलान्सद्यः सटाक्षेपैर्निरस्तखान्। कांश्चित्पादप्रहारेण कांश्चित्कोपकृतैर्नखैः॥ ८१॥ पाटयामास दैत्यांस्तान्कांश्चिच्चापि तथाननैः। भक्षयामास केषांचिदङ्गानि क्रोधतत्परः॥ ८२॥ तस्मिन्क्षणे महादेव्याः सिंहेनाक्रम्य भक्षिताः। केचिद्दैत्याः क्षयं जग्मुर्विनेदुः सुमहारवान्॥ ८३॥ केचित्पलायनपरा बभूवुस्तत्र दानवाः। ततो देवीगणाः सर्वे हर्षनिर्भरमानसाः॥ ८४॥ ववृषुः कुसुमान्देव्यै नेदुर्वाद्यानि सर्वशः।

शूलेनवज्रेणवाणैरसिभिर्ऋष्टिभिर्जघानरक्तबीजंतंचासुरंपीतशोणितं॥ पपौसपर्यन्तमहाहृष्टैश्शस्त्रसंघसमाहतः॥ नीरक्तश्चमहीपालरक्तबीजो महासुरः॥ ६०॥ ततस्तेहर्षमतुलंलेभिरेदेवसैनिकाः॥ तेषांनाशंसमालोक्यनिशुम्भोजगदेतदा॥ ६१॥ ॥ ऋषिरुवाच॥ ॥ विचित्रमिदमाख्यातंभवतेभावितात्मना॥ देव्याश्चरितमाहात्म्यंरक्तबीजवधाश्रितं॥ भूयश्चेच्छाम्यहंश्रोतुं रक्तबीजेनिपातिते॥ चकारशुम्भोयत्कर्म्मनिशुम्भश्चातिकोपनः॥ २॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥ चकारकोपमतुलंरक्तबीजेनिपातिते॥ शुम्भासुरोनिशुम्भश्चहतेष्वन्येषुचाहवे॥ ३॥ हन्यमानंमहासैन्यंविलोक्यामर्षमुद्वहन्॥ अभ्यधावन्निशुम्भोथमुख्ययासुरसेनया॥ तस्याग्रतस्तथापृष्ठेपार्श्वयोश्चमहासुराः॥ संदष्टौष्ठपुटाःक्रुद्धाहन्तुंदेवीमुपाययुः॥ ५॥ आजगाममहावीर्यःशुम्भोपिस्वबलैर्वृतः॥ निहंतुमम्बिकांकोपात्कृत्वानादंसुभैरवं॥ ६॥ ततोयुद्धमतीवासीद्देव्याःशुम्भस्यचोभयोः॥ शरवर्षमतीवोग्रंमेघयोरिववर्षतोः॥ विव्याधदशभिर्बाणैश्चण्डिकांप्रथमंशरैः॥ ताडयामासचांगेषुशस्त्रैरस्त्रैश्चसागरः॥ ८॥ निशुम्भोनिशितंखड्गंचर्मचादायसुप्रभं॥ अताडयन्मूर्ध्निसिंहंदेव्यावाहनमुत्तमं॥ ९॥ ताडितेवाहनेदेवीक्षुरप्रेणासिमुत्तमं॥ निशुम्भस्याशुचिर्बाहुंचर्मचाप्यष्टचंद्रकं॥ १०॥ छिन्नेचर्मण्यसीतिखड्गेचशतपर्वणिसोसुरः॥ नामद्यस्यद्विधाचक्रेचक्रेणाभिमुखागतं॥ ११॥ कोपाध्मातोनिशुम्भोथशूलंजग्राहदानवः॥ आयांतंमुष्टिपातेनदेवीतच्चाप्यचूर्णयत्॥ १२॥ आविध्याथगदांसोपिचिक्षेपचण्डिकांप्रति॥ सापिदेव्यास्त्रिशूलेनभिन्नाभस्मत्वमागता॥ १३॥ ततःपरंशूलहस्तंतमायांतंदैत्यपुंगवं॥ आहत्यदेवीबाणौघैरपातयतभूतले॥ १४॥ तस्मिन्निपतितेभूमौनिशुम्भेभीमविक्रमे॥ भ्रातर्यतीवसंक्रुद्धःप्रययौहंतुमंबिकां॥ १५॥ मरुद्गणार्द्धसंख्यातास्तद्वैर्दृप्तानपरान्बहून्॥ जघानभगवांश्चण्डोभ्रुकुटीकृतभीषणः॥ १६॥ तमायांतंसमालोक्यदेवीशंखमवादयत्॥ ज्याशब्दंचापिधनुषश्चकारातीवदुःसहं॥ १७॥ पूरयामासककुभोनिजघंटास्वनेनच॥ समस्तदैत्यसैन्यानांतेजोवधविधायिने॥ १८॥ ततःसिंहोमहानादैस्त्याजि

तेभ्यो महाभैरवैः पूरयन्नाभितो गगनं गणैरन्यैश्च तत्रैव दिशो दशेति ॥२९॥ ततः कालीसमुत्पत्तौ गगनं गामवाप्तवतीत्यादिना देव्याः शरीरात्कोशाख्यायां तस्यामुत्पन्नायां रूपं कौशिकमित्युच्यते ॥ ततः शुम्भनिशुम्भसैन्ययोर्युद्धारम्भे चण्डमुण्डयोर्देवीं दृष्ट्वा तस्याः सकाशाद्भीषणं काली समुत्पन्नेति ॥ ततः शुम्भेन प्रस्थापितं धूम्रलोचनं देवी हुंकारेणैव भस्मसात्कृतवती ततः शुम्भेन प्रस्थापितयोश्चण्डमुण्डयोर्देवी सकाशं गतयोः काली विकटरूपा सती महाट्टहासमतिभीषणं कृत्वा चण्डमुण्डावासाद्य तयोः शिरांसि गृहीत्वा चण्डकाठ्यं त्वमस्मान्मुण्डयोर्हतावुपानयः व्यं मया तवात्रोपहौ युद्धयज्ञे स्वयमेव शुम्भनिशुम्भौ हनिष्यसीति देवीं प्रोक्त्वा तयोः शिरांसि देव्यै प्रयच्छति ततो देवी प्रहसन्ती सती चण्डमुण्डौ मयैवात्र हतौ त्वं स्वयमेव चण्डमुण्डौ गृहीत्वा मम व्यायोपहरसि तस्मात्त्वं चामुण्डेति लोकेषु ख्याता भविष्यसीत्युक्त्वा तथा कृतवती ॥ ततो रक्तबीजवधार्थं देवीं प्रति गते चण्डमुण्डे सेनासहिते शुम्भः सैन्यस्य सर्वस्य प्रस्थानमादिदेश ॥ ततो देवीं प्रति धूम्रलोचनवधानन्तरं चण्डमुण्डयोर्वधे च शुम्भेन प्रेषितं रक्तबीजं देवी गदया जघान तस्य रक्तबिन्दुपातेन समुत्पन्नाः प्रहरणपाणयो रक्तबीजास्तैश्च सर्वं जगद्व्याप्तमालोक्य देवी कालीं प्रोवाच मम शस्त्रपातसमुद्भवान्रक्तबिन्दून्गृहीत्वा त्वमेभ्य उत्पन्नान्महासुरान्भक्षयन्ती रणे चर एवं रक्तबीजस्य रक्तं क्षीणं भविष्यति ततोऽन्ये न समुत्पत्स्यन्ते इत्युक्त्वा देवी रक्तबीजं शूलेनाभिजघान कालीं च मुखं व्यादाय रक्तबीजशरीरोद्भवं रक्तं पातयन्तीं प्रोवाच मद्बाणाहतस्य शरीरोद्भवं रक्तं सर्वं त्वया भक्षयितव्यं नोत्पत्स्यन्ते चास्मादसुरा इति ततः कालीं रक्तबीजं च देवी

र्तयमासभिच्छा शूलेनवक्षसि॥२३॥सगतासुःपपातोर्व्यां देवी शूलाग्रविक्षतः।चालयन्सकलांदेवीसाब्धिद्वीपासपर्वताः॥२३॥ततः प्रसन्नमखिलं हतेतस्मिन्दुरात्मनि।जगत्स्वास्थ्यमतीवाप नभंलंचाभवन्निर्मलं॥२४॥उत्पातमेघाःसोल्काये प्रागासन्ते सभर्यगुः॥सरितोमार्गवाहिन्यस्तथाक्षुभ्यन्पयांसिच॥२५॥ततोदेवगणाःसर्वेहर्षनिर्भरमानसाः।बभूवुर्निहतेतस्मिन्गंधर्वाललितंजगुः॥२६॥अवादयंस्तथैवान्येननृतुश्चाप्सरोगणाः।ववुःपुण्यास्तथावाताःसुप्रभोभूद्दिवाकरः॥२७॥ ॥इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकेमन्वन्तरेदेवीमाहात्म्येमहिषासुरवधोनाम॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥देव्याहतेतत्रमहासुरेसैन्येसुरारिणिसुरोगमास्ताम्।कात्यायनीतुष्टुवुरिष्टलाभाद्विकाशिवक्त्राब्जविकाशितास्याः॥ ॥देवाऊचुः॥ ॥देविप्रपन्नार्तिहरेप्रसीदप्रसीदमातर्जगतोखिलस्य।प्रसीदविश्वेश्वरिपाहिविश्वंत्वमीश्वरीदेवि चराचरस्य॥१॥आधारभूताजगतस्त्वमेकामहीस्वरूपेणयतःस्थितासि॥अपांस्वरूपस्थितयात्वयैतदाप्यायतेकृत्स्नमलंघ्यवीर्ये॥२॥त्वंवैस्मवीशक्तिरनंतवीर्ये।विश्वस्यबीजंपरमासिमाया।संमोहितंदेविसमस्तमेतत्त्वंवैप्रसन्नाभुविमुक्तिहेतुः॥४॥विद्याःसमस्तास्तवदेविभेदाःस्त्रियःसमस्ताःसकलाजगत्सु।त्वयैकयापूरितमंबयैतत्कातेस्तुतिस्त्व्यपरापरोक्तिः॥५॥सर्वभूतायदादेवीस्वर्गमुक्तिप्रदायिनी।त्वंस्तुतास्तुतयेकावाभवंत्युपरमोक्तयः॥६॥सर्वस्यबुद्धिरूपेणजनस्यहृदिसंस्थिते।स्वर्गापवर्गदेदेविनारायणिनमोस्तुते॥७॥कलाकाष्ठादिरूपेणपरिणामप्रदायिनि।विश्वस्योपरतौशक्तेनारायणिनमोस्तुते॥८॥सर्वमंगलमंगल्येशिवेसर्वार्थसाधिके॥शरण्येत्र्यंबकेगौरिनारायणिनमोस्तुते॥९॥सृष्टिस्थितिविनाशानांशक्तिभूतेसनातनि।गुणाश्रयेगुणमयेनारायणिनमोस्तुते॥१०॥शरणागतदीनार्तपरित्राणपरायणे।सर्वस्यार्तिहरेदेविनारायणिनमोस्तुते॥११॥हंसयुक्तविमानस्थेब्रह्माणीरूपधारिणि॥कोशांभःक्षीरकेदेविनारायणिनमोस्तुते॥१२॥त्रिशूलचंद्राहिधरेमहावृषभवाहिनि॥महेश्वरीस्वरूपेणनारायणिनमोस्तुते॥१३॥मयूरकुक्कुटवृतेमहाशक्तिधरेनघे।कौमारीरूपसंस्थानेनारायणिनमोस्तुते॥१४॥शंखचक्रगदाशार्ङ्गगृहीतपरमायुधे॥प्रसीदवैष्णवीरूपेणारायणिनमोस्तुते॥१५॥गृहीतोग्रमहाचक्रदंष्ट्रोद्धृतवसुंधरे॥वाराहरूपिणिशिवेनारायणिनमोस्तुते॥१६॥नृसिंहरूपेणोग्रेणहंतुंदैत्यान्कृतोद्यमे।त्रैलोक्यत्राणसहितेनारायणिनमोस्तुते॥१७॥किरीटिनिमहावज्रेसहस्रनयनोज्ज्वले॥वृत्रप्राणहरेचैंद्रिनारायणिनमोस्तुते॥१८॥शिवदूतीस्वरूपेणहतदैत्यमहाबले॥घोररूपेमहारावेनारायणिनमोस्तुते॥१९॥दंष्ट्राकरालवदनेशिरोमालाविभूषणे॥चामुंडेमुंडमथनेनारायणिनमोस्तुते॥२०॥लक्ष्मिलज्जेमहाविद्येश्रद्धेपुष्टिस्वधेध्रुवे।महारात्रिमहाविद्येनारायणिनमोस्तुते॥२१॥मेधेसरस्वतिवरेभूतिबाभ्रवितामसि।नियतेत्वंप्रसादेनोनारायणिनमोस्तुते॥२२॥सर्वबाधाप्रशमनंत्रैलोक्यस्याखिलेश्वरि।एवमेवत्वयाकार्यमस्मद्वैरिविनाशनं॥२३॥सर्वस्वरूपेसर्वेशसर्वशक्तिसमन्विते।भयेभ्याहिनोदेविदुर्गेदेविनमोस्तुते॥२४॥एतत्तेवदनंसौम्यंलोचनत्रयभूषितं।पातुनःसर्वभूतेभ्यःकात्यायनिनमोस्तुते॥२५॥ज्वालाकरालमत्युग्रमशेषासुरसूदनं।त्रिशूलंपातुनोभीतेर्भद्रकालिनमोस्तुते॥२६॥हिनस्तिदैत्यतेजांसिस्वनेनापूर्यजगत्त्रयं।साघंटापातुनोदेविपापेभ्योनःसुतानिव॥२७॥असुरासृग्वसापंकचर्चितस्तेकरोज्ज्वलः।शुभायखड्गोभवतुचंडिकेत्वांनतावयं॥२८॥रोगानशेषानपहंसितुष्टारुष्टातुकामान्सकलानभीष्टान्।त्वामाश्रितानांनविपन्नराणांत्वामाश्रिताह्याश्रयतांप्रयांति॥२९॥एतत्कृतंयत्कदनंत्वयाद्यधर्मद्विषांदेविमहासुराणां।रूपैरनेकैर्बहुधात्ममूर्तिंकृत्वांबिकेतत्प्रकरोतिकान्या॥३०॥विद्यासुशास्त्रेषुविवेकदीपेष्वाद्येषुवाक्येषुचकाव्यनाट्येषु।ममत्वगर्तेतिमहांधकारेविभ्रामयत्येतदतीवविश्वं॥३१॥रक्षांसियत्रोग्रविषाश्चनागायत्रारयोदस्युबलानियत्र।दावानलोयत्रतथाब्धिमध्येतत्रस्थितात्वंपरिपासिविश्वंविश्वेश्वरित्वंपरिपासिविश्वंविश्वात्मिकाधारयसीतिविश्वंविश्वेशवंद्याभवंतिविश्वाश्रयामेत्वयिभक्तिनम्राः॥३२॥देविप्रसादपरिपालयनोरिभीतेर्नित्यंयथास्वरभादसुरेवधाद्धुनैवसद्यः।पापानिसर्वजगतांप्रशमंनयाशुउत्पा

नकपालजनितांश्चमहोपसर्गान् ३४॥ प्रणतानांप्रसीदत्वंदेविविश्वार्तिहारिणि॥त्रैलोक्यवासिनामीड्येलोकानांवरदाभव॥३५॥ देव्युवाच॥ ॥
वरदाहंसुरगणावरंतवमनसेस्थितं॥तंवृणुध्वंप्रयत्नेनजगतामुपकारकं॥३६॥ ॥देवाऊचुः॥ ॥सर्ब्बाबाधाप्रशमनंत्रैलोक्यस्याखिलेश्वरि॥एव
मेवत्वयाकार्य्यमस्मद्वैरिविनाशनं॥३७॥देव्युवाच॥ ॥वैवस्वतेनरेणेहसंप्राप्तोविंशतिमेयुगे॥शुंभोनिशुंभश्चैवान्यावुत्पत्स्येतेमहासुरौ॥३८॥ने
दंगोपहेजाताययोदानवसंभवा॥ननस्तोनाशयिष्यामिविंध्याचलनिवासिनी॥३९॥पुनरप्यतिरौद्रेणरूपेणपृथिवीतले॥अवतीर्यहनिष्या
मिवैप्रचित्तांस्तुदानवान्॥४०॥भक्षयन्त्याश्चतानुग्रान्वैप्रचित्तान्महासुरान्॥रक्तादंतास्तदाभवितारोदाडिमीकुसुमोपमाः॥४१॥ततोमांदेवताःस्वर्गो
मर्त्यलोकेचमानवाः॥स्तुवंतोव्याहरिष्यंतिसततंरक्तदंतिका॥४२॥शतवार्षिक्यामनावृष्ट्यामनंभसि॥मुनिभिःसंस्मृताभूमौसंभविष्याम
योनिजा॥४३॥ततःशतेननेत्राणांनिरीक्षिष्यामिमुनीन्॥कीर्त्तयिष्यंतिमनुजाःशतार्क्षी॥मितिमांततः॥४४॥ततोहमखिललोकेमात्मदेहसमुद्भ
वैः॥भरिष्यामिसुराःशाकैरावृष्टेःप्राणधारकैः॥४५॥शाकंभरीतिविख्यातंततदायास्याम्यहंभुवि॥तत्रैवचवधिष्यामिदुर्गमाख्यंमहासुरं॥४६॥दु
र्गादेवीतिविख्यातंततोमेनामभविष्यति॥पुनश्चाहंयदाभीमंरूपंकृत्वाहिमाचले॥४७॥रक्षांसिभक्षयिष्यामिमुनीनांत्राणकारणं॥तदामांऋषय
सर्ब्बेस्तोष्यंत्यानमनस्विनः॥४८॥भीमादेवीतिविख्यातंततोमेनामभविष्यति॥यदारुणाख्यस्त्रैलोक्येमहाबाधांकरिष्यति॥४९॥तदाहंभ्रामरं
रूपंकृत्वासंख्येयषट्पदं॥त्रैलोक्यस्यहितार्थायवधिष्यामिमहासुरं॥भ्रामरीतिचमांलोकेस्तदास्तोष्यंतिसर्ब्बतः॥५०॥इत्थंयदायदाबाधादान
वोत्थंभविष्यति॥तदातदावतीर्याहंकरिष्याम्यरिसंक्षयं॥५१॥ ॥इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकमन्वन्तरेदेवीमाहात्म्येनारायणीस्तुतिः॥ ॥ राम
श्रीदेव्युवाच॥ ॥एभिःस्तवैश्चमांनित्यंस्तोष्यतेयःसमाहितः॥तस्याहंसकलांबाधांशमिष्यामसंशयः॥मधुकैटभनाशंचमहिषासुरघातनं॥कीर्त्तयि ११७

ष्यंतिमेतद्वदधंसुभनिशुंभवधोत्थं॥शुंभस्यचवधंयुद्धेपानवध्यांचैवकचेतसः॥स्तोष्यंतिचैवयेभक्त्यामममाहात्म्यमुत्तमं॥३॥नतेषांदुष्कृतंकिंचिद्दुष्कृतो
त्थाश्चापदः॥भविष्यतिनदारिद्र्यंनचैवेष्टवियोजनं॥शत्रुतोनभयंतस्यदस्युतोवानराजतः॥नशस्त्रानलतोजलाक्षदाविंभविष्यति॥४॥तस्मान्म
ममैतन्माहात्म्यंपठितव्यंसमाहितैः॥श्रोतव्यंचमदाभक्त्यापरंस्वस्त्ययनंमहत्॥उपसर्गानशेषांस्तुमहामारीसमुद्भवान्॥तथात्रिविधमुत्पातंमाहा
त्म्यंशमयेममं॥७॥यत्रैतत्पठ्यतेसम्यङ्नित्यमायतनेममसन्निधानेसदानृणां॥नमृत्युनाग्निसर्पाद्यैर्भयंक्वापिप्रजायते॥८॥बलिप्रदानेपूजायामग्निकार्येममोत्सवे॥सर्ब्ब
मेतन्मयेरितमुच्चार्यंश्राव्यमेववा॥९॥जानताजानतावापिबलिपूजांतथाकृतां॥प्रतीच्छिष्याम्यहंप्रीत्यावह्निहोमंतथाकृतं॥१०॥शरत्कालेमहापूजा
क्रियतेयाचवार्षिकी॥तस्यांममैतन्माहात्म्यंश्रुत्वाभक्तिसमन्वितः॥११॥सर्ब्बाबाधाविनिर्मुक्तोधनधान्यसुतान्वितः॥मनुष्योमत्प्रसादेनभविष्यतिनसं
शयः॥१२॥शत्रवःसंक्षयंयांतिकल्याणंचोपपद्यते॥नंदतेचकुलंपुंसांमाहात्म्यंममशृण्वतां॥१३॥शांतिकर्म्मणिसर्ब्बत्रतथादुःस्वप्नदर्शने॥ग्रहपीडासुचोग्रासुमाहात्म्यंशृणुयान्मम॥१४॥उपसर्गाःसमायांति
ग्रहपीडाश्चदारुणाः॥दुःस्वप्नंचनृभिर्दृष्टंसुस्वप्नमुपजायते॥१५॥बालग्रहाभिभूतानांबालानांशांतिकारकं॥संघातभेदेचरणेमेत्रीकरणमुत्तमं॥१६॥
दुर्वृत्तानामशेषाणांबलहानिकरंपरं॥रक्षोभूतपिशाचानांपठनादेवनाशनं॥१७॥सर्ब्बंममैतन्माहात्म्यंमम्संनिधिकारकं॥पशुपुष्पार्घ्यधूपैश्च
गंधदीपैस्तथोत्तमैः॥विप्राणांभोजनैर्होमैःप्रोक्षणीयैरहर्निशं॥१९॥अन्यैश्चविविधैर्भोगैःप्रदानैर्वत्सरेणयात्॥श्रीर्ममैवतथाह्येषासहिसर्ब्बत्रगीयते॥
२०॥ऋतंहरतिपापानितथारोगमशेषतः॥स्मृताहरतिसंपूर्णाभक्तिमत्यामयापि॥२१॥हंतिसर्ब्बानिपापानिदुष्टस्मरणतोनृणां॥कल्पकोटिसहस्राणांकृतानांकीर्त्तनंममा॥२२॥पुत्रदंधनदंचैवधर्म्मसंतानदंनृणां॥सर्ब्बकामप्रदंनॄणांभूयःशृणुवचोममं॥२३॥अरण्येप्रांतरेवापिदावाग्निपरिवा

रितः। दस्युभिर्वाहृतः। अन्ये वृद्धीतो वापि शत्रुभिः २४ सिंहव्याघ्रानुभुजातो वा वनेवा वनहस्तिभिः। राजाकुद्धेनचाज्ञप्तो वध्योबंधगतो विवा
२५ आहृतीतो वावातेवस्थितः पोतेमहार्णवे। पतत्सुचापिशस्त्रेषु संग्रामेशत्रुदारुणे २६ सर्व्ववाधासुघोरासु वेदनाभ्यर्दितो विवा। स्मरन्ममै
तच्चरितंनरोऽन्येतसंकटान्न। २७॥ ममप्रभावात्सिंहाद्याद॰स्यवोवैरिणास्तथा। दूरादेवपलायन्तेस्मरतश्चरितंममा २८॥ ऋषिरुवाच॥ ॥इत्युक्तामा
भगवती चंडिकाचंडविक्रमा। पश्यतामेववेदेवानांतत्रैवान्तरधीयते॥२९॥ तोपिदेवानिरातंकाःस्वाधिकारान्यथापुरा। यज्ञभागभुजाःसर्व्वे च
क्रुर्विनिहतारयः। ३० दैत्याश्चदेव्योनिहतेशुंभेदेवरिपौयुधि। धगर्द्धिध्वजकेतासिद्धमहोग्रबलविक्रमे। निशुंभेचमहावीर्येशेषाः पातालमाय
ः॥३१॥ एवंभगवतीदेवीसानित्यापिपुनःपुनः। संभूयकुरुतेभूपजगतःपरिपालनं॥३२॥ तयैतन्मोह्यतेविश्वंसैवविश्वंप्रसूयते। सायाचितातविज्ञा
नंतुष्टाकरोतिविश्वंयच्छति। ३३॥ व्याप्तंतयैतत्सकलंब्रह्माण्डंमहदीश्वरि। महाकाल्यामहाकालेमहामारिस्वरूपया॥३४॥ सैवकालेमहामारी सैवासृ
ष्टिर्भवत्यजासैवस्थितिंकरोतिभूतानांसैवकालेसनातनी॥३५॥ भवकालेनृणांसैवलक्ष्मीर्वृद्धिप्रदागृहे। सैवाभावेतथालक्ष्मीर्विनाशायोपजा
यते॥३६॥ स्तूयतांसंस्तूयतांपुष्पैर्धूपैर्गंधादिभिस्तथा। ददातिवित्तंपुत्रांश्चमतिंधर्मेक्रियासुच॥३७॥ ॥इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकेमन्व
न्तरेदेवीमाहात्म्येफलस्तुतिः॥ ॥अथरुवाच॥ ॥एतत्तेकथितंभूपदेवीमाहात्म्यमुत्तमं॥१॥एवंप्रभावाभगवतीसादेवीनित्यायेदंजगत्। तयाततंमोह्यतेविश्वं
क्रियतेभगवद्विष्णुमायया॥२॥तथान्यमेभवैश्यैषपुरावृत्तंहेवाग्विवेकिनः। मोह्यन्तेमोहितांश्चैवमोहमेष्यन्तिचापरे॥३॥नामुंपृच्छहिमहाराजशरणा
पन्नमीश्वरी। आराधितासैवनृणांभोगस्वर्गापवर्गदा॥४॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥इतितेचस्मवचःश्रुत्वासुरथःसनराधिपः। प्रणिपत्यमहाभा राम
गंतंमुनिमन्वितव्रतः॥५॥ निर्विण्णोतिममत्वेनराज्यापहरणेनच। जगामसद्यस्तस्मिन्सवैश्योमहामुनेः॥६॥ संदर्शनार्थंमेधायानदीपुलिनमं ११८

स्थितः। मत्वैश्यस्तमथोवाचेदेवीसूक्तंपरंजपन्॥७॥ तौतस्मिन्पुलिनेदेव्याःकृत्वामूर्त्तिंमहीमयीं। अर्हणांचक्रतुस्तस्याःपुष्पधूपाग्नितर्पणैः॥८॥ निराहारौ
यताहारौतन्मनस्कौसमाहितौ। ददतुस्तौबलिंचैवनिजगात्रासृगुक्षितौ॥९॥ एवंसमाराधयतोस्त्रिभिर्वर्षैर्यतात्मनोः। परितुष्टाजगद्धात्रीप्रत्यक्षंप्राहचंडि
का॥१०॥ ॥देव्युवाच॥ ॥यत्प्रार्थ्यतेत्वयाभूपत्वयाचकुलनंदन। मत्तस्तत्प्राप्यतांसर्व्वंपरितुष्टाददामितत्॥११॥ मार्कंडेयउवाच॥ ॥ततोवव्रतेराजा
ज्यमविभंशंस्वजन्मनि। अत्रैवचनिजंराज्यंहतशत्रुबलंबलात्॥१२॥ सोपिवैश्यस्ततोज्ञानंवव्रतेनिर्विण्णमानसः। ममेत्यहमितिप्राज्ञःसंगविच्युतिका
रकं॥१३॥ देव्युवाच॥ ॥स्वल्पैरहोभिर्नृपतेस्वराज्यंप्राप्यसेभवान्। हत्वारिसैन्यंस्वलिंततवतत्रभविष्यति॥१४॥ मृतश्चभूयःसंप्राप्यजन्मदेवा
द्विवस्वतः। सावर्णिकोमनुर्नामभुवि विभविष्यति॥१५॥ वैश्यवर्य्यवयायत्त्वंवरोमत्तोभिवांछितः। तंददामिमहाभागयेनतेवासंभविष्यति॥१३
॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥इतिदत्त्वातयोर्देवीयथाभिलषितंवरं। बभूवांतर्हितासद्योभक्त्याताभ्यामभिष्टुता॥१७॥ एवंदेव्यावरंलब्ध्वासुरथःक्षत्रिय
र्षभः। सूर्याज्जन्मसमासाद्यसावर्णिर्भवितामनुः॥१८॥ ॥इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकेमन्वन्तरेदेवीमाहात्म्येमधुसूदनीकासमाप्ता॥ ॥ॐतत्स
दिति॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥सावर्णिकोमनुर्यःपूर्व्वोक्तःसंप्रतिमन्वन्तराधिपः। तस्योत्पत्तिंविस्तरेणनिबोधमम॥ विप्रचित्तिमहाभाग
यांचसप्तमहाबलाः। दानवेशाःसमुत्पन्नादेव्याःसुरथयाप्रभो॥ शिवाहत्याश्चमाहात्म्यंवधःशुंभनिशुंभयोः। रक्तबीजवधश्चैवसर्व्वमेतन्मयोदितं॥ शृणुतांसु
निशाद्वैलसावर्णिकमथापरं। यत्रजन्मसावर्णिर्भावीयोमनुरंगजः। कथयामिमनोस्तस्यये देवाद्यानयोनृपाः॥ सुरथानामराविगभविष्यतिमहाबलः
स्तथासुराःक्रुष्टादशपूर्णोयुसारंसाक्षौहिणेयमुत्तमं॥ तत्रापिदेव्यामाहात्म्यंपरमंपरिकीर्त्तितं॥ सृष्ट्वासम्पूज्यसुरदेवाछितांमिद्विमाक्रयात्। ऋषि
व्याश्चमाहात्म्यंतथैवनियतात्मनः। गाप्रेकास्वर्णसंज्ञोदेवीप्रीत्येनिवेदयेत्। वांछितंमिद्विमात्रोतिगोदानस्यप्रसादतः एतेवोछाभविष्यंतिसं

भावरहितेनचैवमविवेकेनपावकेनलिप्यते॥ ॥रुचिरुवाच॥ ॥ अविधापूर्वयतेवेदेकर्म्ममार्गःपितामहाः॥नक्रथंकर्म्मणोमार्गोभवेत्
नोयोजयंतिमां॥ ॥पितरऊचुः॥ ॥ अविधासत्यमेवेतत्कर्म्मणोनैतदन्यथावचः॥किंत्वविधापरिप्रायो हेतुःकर्म्मणमंतरायः॥विहिताकरणात्तुभिरस
द्भिःक्रियतेऽयः॥मयमोक्षुक्रयेमोक्षसुताधोगतिप्रदा॥२॥प्रत्यवायोभवेच्चैवमात्मानंउभयत्रयेनवृथामात्रायतोहिंसा॥तस्माद्दत्सकु
रुष्वैविविवहारसंयद्दांमाजन्मचिफलंनेक्षुरवप्राप्याप्यलोकिकां॥ ॥रुविरुवाच॥तद्वोहंसाप्रतंकोमेपितरःसप्रदास्यंति॥भार्यानयाद
रिद्रामदुःकरोदारसंग्रहः॥ ॥पितरऊचुः॥ ॥अस्माकंपतनंवत्सभूततश्चाप्यधोगतिः॥तन्नमातेत्रीयनाभिनदामतेवचः॥ ॥श्रीमा
र्कंडेयउवाच॥ ॥इत्युक्तापितरस्तस्यपश्यतोऽन्तेसन्नमः॥वभूवुःसहसादृष्टादीपावातहतादव॥मतेतापित्वाक्येनरुशद्भिद्दियमानस
:॥कन्याभिलाषीविप्रर्षिःपरिक्षेभ्रममेदिनी॥कन्यामलभमानासौपित्वाक्याग्रिदीपितः॥चिंतामवापमहतीमतीवोद्दियमानसः॥किंकरोमि
क्वगच्छामिकथंमेदारसंग्रहः॥द्विप्रभवंत्यिद्दाणांयोमयाभुदयकास्कः॥इतिचेतयतस्तस्यमतिर्ज्ञातामहात्मनःतयसाराधयाम्मेनंब्रह्माणक
मलोद्भवं॥ततोवर्षशतंदिव्यंतपस्तेपेसवेद्यसंदिदृक्षुःसुचिरंकालंमहर्षिर्द्रियमास्थितः॥ततस्तेदर्शयामासब्रह्मलोकपितामहः॥उवाचवत्सस
त्रोमिद्धियत्तेभिवांछितंततोमयाप्रीतिपत्याह्यत्तत्सर्वांजगतःपातापित्रृणांवचनान्नयद्वृत्तमभिवांछितंब्रह्मावाक्यंचविप्रऊचातस्मा
भिवांछितंप्रजापतिस्त्वभविनात्मद्दष्ट्याभवताप्रजाः॥दृष्टोप्रजाःसुतार्थिप्रसक्तन्याधिक्रियात्मया॥ततःकृतामिकारस्त्वंवत्समिद्धिसंवाप्यसि राम
।मद्वंसयद्योक्तोपित्रभिःकुरुदारपरिग्रहं॥कामंवेममभिध्यायक्रियतांपित्रृजनांतपवउद्यताः॥पितरःप्रदास्यंतिनकोसंतेयंसुश्रमंउद्यताः किं १२०

नदफःधितामहाः॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥इत्यविर्द्धवनंश्रुत्वाब्रह्मणोव्यक्तजन्मनः॥नयाविधिक्रेप्रलितेवकारयित्वतर्प्यणोऽष्टवर्षाद्वि
द्विप्रस्तवेरभिरेणिस्थाहृतः॥एकाग्रःप्रयतोभूत्वाभक्तिनम्रात्मकोरुषि॥ ॥रुचिरुवाच॥ ॥नमस्येहंपित्रृनभक्त्यायेचमंत्यधिदैवतोदेवैरपिहि
तर्प्यंतेयेश्राद्धेषुषडोडशं॥श्राद्धैर्म्मनोभ्येभक्त्याऽऽक्रियाऽक्रियाभीप्सुभिः॥नमस्येहंपित्रृवस्वर्गंसद्भावंतर्प्यंतिमर्त्य॥श्राद्धेषुदिव्येःसकलैरुपहारैर
उन्नमैः॥नमस्येंपितृभक्त्यायेवैतिष्ठत्यकेऽवि॥तन्नयंतेनवांछद्भिरिद्धिप्राप्तिकोपरंनमस्येहंपित्रृन्सर्व्वैर्व्वतऽवियेसदा॥श्राद्धेषुश्रद्धया
श्रीभैर्लोकेषुद्विप्रदानिनःनमस्येहंपित्रृणांविप्रैरर्च्यतेऽवियेनदा॥वांछितार्थीष्टलाभायप्रजापत्याप्रदापिनःनमस्येहंपित्रृन्पैवैतर्प्यन्नैर
न्यवामिभिः॥वन्यैःश्राद्धैर्यनाहारैस्तयोनिर्द्दृतकल्मषैः॥नमस्येहंपित्रृवैविद्यैर्नैष्ठिकव्रतवारिभिः॥संयतात्मभिरित्यंतेसमाधिभिःनमस्येहं
पित्रृनश्राद्धेराजन्यास्तेर्प्यंतियेत॥कव्यैरशेषैर्विविधैर्लोकेकल्पफलप्रदान॥नमश्यहंपित्रृन्वैश्यैरर्च्यतेऽवियेसदा॥स्वकर्म्मभिरतैर्नित्यंपु
ष्पभूम्यात्रवारिभिः॥नमस्येहंपित्रृश्राद्धेयेशूद्रैरविद्रितः॥संतर्प्यंतेजगत्यत्रनाम्नारव्याताःसुकालिनः॥नमस्येहंपित्रृश्राद्धेयातालेयेमहासुरैः॥सं
तर्प्यंतेसुधाकारात्मकदंभमदैःसदा॥नमस्येहंपित्रृश्राद्धेत्यन्नैर्नियेरसातले॥भोगैरशेषैर्विविधैर्नरैःकामानवाप्तुभिः॥नमस्येहंपित्रृन्श्राद्धेसर्व्वैः
संतर्प्यितान्सदा॥तत्रैवाविधिवन्मंत्रैर्भोगसंपत्समन्वितैः॥पित्रृन्नमस्येनिवसंतिसाक्षायेदेवलोकेषुमहीतलेवातोप्यंतरिक्षेवसुरादिदृज्यास्तंस
प्रतीक्षंतयोपनांतंपित्रृन्नमस्येपरमाणुरूपायैवैविमानेनिवसंत्यमूर्त्तजयमियान्नस्तमलैर्मनोभर्योगीश्वराःक्लेशविमुक्तहेतवः॥पित्रृन्नमस्येदि
वियेचमूर्त्तासुधाभुजःकाम्यफलाहसंभवः॥प्रदातसक्ताःसकलेसितानोविमुक्तिदायेनमिसंधितेषु॥तर्प्यंतुतेस्मत्पितरःसमस्ताश्छायावतांसंपदं
शंतुकामान्॥सुरत्वप्रिंत्वप्रमनोधिकंवात्वत्वात्मजंसेभवलंवृहाणि॥सूर्यस्यपरोक्षमुपयंतविशुक्रेविमानेवसदावसंति॥तर्प्यंतुतेस्मित्वपितरोन्न

नोयैर्गंधादिनापुष्टिप्रितोव्रर्जनुयेवांछतेयोहविषावनुष्टेयैर्भुंजनेविप्रशरीरसंस्थायेपिंडदानेनसुदंपत्यातित्रिप्यउतोस्मिन्पितरोव्रतोयैः।येषव्र
मांसेनसुरैरभीष्टैःक्रमौक्तिलैर्हैत्यमहोरगैर्यःकालोतशाकेनमहर्षिवर्येर्मंत्रीणानास्वेसुदमत्रयाजुःकव्यान्यशेषाणिचयान्यभीष्टान्यनीवतेवाप्रा
र्द्धितनोतेषांतसांनिध्यमिहाक्रगंधपुष्पाविभौष्टेषुमयाक्रतेषु।दिनेदिनेयेषतिपूरुलेद्वैमासांतपूज्यासुवियेष्टकासु।येश्रसरातेसुदयेवपूज्याप्रयं
उतेमेपितरोव्रन्नग्निःपूज्याहिजानांक्रसुदैवभाषोयेत्रत्रियाणांवनवाक्रवर्णाः।तथाविशांयेकनंकोवदांतानीलीप्रिभाःक्रदृजतस्ययेवतेस्मिन्रम
मस्तामप्रमुष्यगंधश्रयान्रतोयादिनिवेदितेनांतथाग्निहोमेनवयांउदृस्मिंसदापित्रम्यप्रणातोस्मितेभ्यःयेदैवरक्षणीचव्रग्निहेतोरश्वतिकव्या
निक्रुभाङ्गनानेव्रग्नाश्चयेश्रुतिक्रुतोभवंतिव्रप्पंउतेस्मिन्रप्रणातेस्मिनेभद्रारक्षांसिश्रुतान्यसुरांस्तथोग्रान्त्रिभ्राशियंवक्रशिवप्रजानां।आघा
सुराणांप्रप्रशदृज्यात्रप्पंउतंस्मिप्रणातोस्मितेभ्यःअग्निष्वात्ता वर्हिषदःआज्यपाःसोमपास्तथा।प्रयांउदाहिलादेस्मिन्र॥पितरस्त्रयोर्थि
नामया।अग्निष्वात्ता पितृगणाःप्रावीस्मंसुमेदेशेतथावर्हिषदःपांडुयाम्यांयेपितरस्थिताः।पत्नीचाज्यपास्तेक्रुदावीर्मविसोमयाः।रक्षोश्रत
पिशाचेभ्यःतथैवासुरदोषतः।सर्व्वतश्चाधिपस्तेषांयमोरक्षांकरोत्रमे।विश्वेविश्ववसुगाराध्योधर्म्मोधन्यःसुभातनः।श्रुतिक्रुद्भूतिःपितृणां
येगणानवा।कल्याणाःकल्यदःकाव्यकल्याःकाल्यनशंसियः।कल्यनहिउरुतवःषडितेतेगणाःस्मृताः।वरोवरेण्योवरदश्चाष्टदःपुष्टि
दस्तथा।विश्वपातातथाधातासप्तमेचैतगेणास्मृताः।महान्महात्मामहितोमहिमान्चमहाफलः।७५।गणाःएवंतयेवेतेपितृणांपापनाशा
नाःसुखदोधनदश्चान्योधर्म्मदोनश्चश्रुतिदः।पितृणांकथ्यतेवेवंतथागणाक्रुष्यांएकविंशतिर्विगणोयेवैप्रमाखिलंजगत्।तेमेत्र राम
व्रग्नाक्रध्वंतुपक्रंशुचसदाहिता॥मार्क्कंडेयउवाच॥॥एवंउक्रवतस्तस्यतेजसोथशिरुछ्विसः।प्राउर्द्धंश्चसहसागगनव्यानिकार १२१

कशतदृष्ट्वाउग्रहस्तेजःसेमाछ्यास्थितंजगन्नाजानुभ्यामवनिंगत्वारुठेत्रमिदंजगौ।अग्नयेनोवसुव्रनांपितृणांदीप्ततेजसां।नमस्यामिसदातेवां
ध्यानिनादिव्यचक्षुषां।इंद्रादीनांजनेनारोदक्षमारीत्रयोस्तथा।मसत्सीणांतथान्येषांतात्रमस्यामिकमदृग्नमत्रादीषांजनेनारः सूर्यावंदृमसोस्त
थातान्रमस्यामहंसर्व्वपितृणास्वर्गावेषुवानदृक्षाणोग्रहाणांवचाश्वग्निनभसंतथा।त्रावारथिव्योश्वतथानमस्यामिकृतोजलिःपनोयतेःकश्प
पायसोमायवरुणायचवायोरोश्वरोत्यश्रुसदनमस्यामिकृतांजलिःनमोगणेभ्यःसाप्तभ्यास्तथालोकेषुसप्तसु।स्वायंभुवेनमस्यामित्रदृक्षतोयोगक्ष
जषे॥सोमाधारापितृगणान्योगदृयतनमस्यामितंतःसोमंपितरंजगतीमहं।अग्निदृयास्तथैवाम्यानमस्यामिपितृनहं।अग्नीषोमम्यंविश्वपतए
मदशोषतः।येवृतेजसिजैर्यौसोमस्थयोग्निमूर्त्तयः।नगत्स्वरूपिणश्चैवतथान्रस्तत्स्वरूपिणः।तेभ्योखिलेभ्योयोगिभ्यःपितृभ्योयतमानमः।नमोन
मोनमस्तेप्रसीदंतुस्वधाभुजः॥श्रीमार्कंडेयउवाच॥॥एवंस्तुतानतस्तेनतेजसोछनिसन्नम।।प्रिभ्रुक्रुञ्चेपितरोभासयंतादिशोदश।मिवेदितं
चयतेनपुष्पगंधानुलयतः।तदृचितानयमंतादृशेसुरतस्थितानाप्रणोयन्सुनमंत्रयासुनरेवक्रतांजलिः।नमस्क्रुभ्यंनमस्क्रुभ्योमित्यादृष्टयागृहत
दांतनःप्रसन्नाःपितरमन्नहसुनिसन्नमाचरंवृणास्वेतिमेनानुवानकंचरः।वेउवाच॥॥सांप्रतेमर्गकर्दृनमादिदृव्रस्तणासप्रयोहंपत्नीमिभाशा
मिधव्यादिव्यानावनी॥॥पितरऊचुः॥॥अथैवमयःकतमेयमिष्यतिमानोहरांतस्यांचपुत्रोमषिनाभवतोमनुसन्नमाःसर्व्वनरायथोधामावदृ
त्राग्रेवोप्लाक्षितःरचैरौच्यहनिस्व्यातिप्रयास्यतिजगत्रमांतस्यापिवेहवःसुत्रामहाबलपराक्रमाः।सविष्यंतिमहात्मानःएथिवीपरिपालकाः।च
चप्रजायतिश्चवाप्रजाःदृष्ट्वानवर्द्धिधाः।दाणाधिकोधर्म्मस्तनतःसिहिमवाप्यसिस्त्रोत्रेतानेनंदनरोयोस्मास्तोष्यतिभक्तितःतस्यवृष्टावमोगावे
दास्यामोज्ञानमुत्तमं॥धारारणाम्यमस्थविपुत्रपौत्रादिकंतथा।वाहदिस्यतनेस्तव्यास्तोत्रेणानेनमत्ततः॥श्राद्धेवयद्यमंक्रत्वाश्रमवीतिकरमवां।यठि

ख्यातिद्विजाग्र्याणांश्रुंजनांप्रणानस्थितःस्तोत्रश्रवणसंप्रीत्यामात्रधानेक्रतेपरे। अस्माभिरद्यपंश्राद्धंतद्विधत्यसंशयं। ययथश्रोत्रियंश्राद्धंप
घ्यपदतंभवेत्। आन्यायोपात्तवित्तेननयादेवाक्रतमन्यथा। अश्राद्धैरुपहृतैरुपहारैस्तथाक्रतं। अकालेमध्यचादेशेविधिहीनमथापिवा। अ
श्रद्धयावापुरुषैर्हृमाश्रित्यवाक्रते। अस्माकंतृप्तयेश्राद्धंतथाप्येतद्दारुणंत्यक्तेनत्यव्यतेश्राद्धैस्तोत्रमस्मत्सुरवावहे अस्माकंजायतेतत्तिस्र
स्तद्दादशाचार्षिका। हेप्रेतेश्राद्दादशान्नानेनत्वंप्रेमेतत्त्यक्ष्यसे। शीतोष्णेरुणाज्ञानिनत्वयेस्तोत्रमिदंस्मृतं। वसतेषोडशमनास्तृप्तयेश्राद्धकर्म्मणि। ग्री
ष्मेद्विषोडशेवैनंनृपाठेतंतृप्तिकारकं। विकलेपिक्रतेश्राद्धेस्तोत्रेणानेनसाधितो वर्षाशुक्लाग्निमस्मांकमन्नयाजायतेरुचे। शरत्काले।पिपाठैतं
श्राद्धकालेप्रयत्नति। अस्माकप्रेतंत्यरुषैस्तृप्तिंवदशाब्दिकी। यस्मिन्गृहेपिलिखितमेतन्निष्ठतिनित्यदा। सत्रेधानेक्रतेश्राद्धेतत्रास्माकंभवि
ष्यति। तस्मादतत्त्वयाश्राद्धेविप्राणांश्रुंजतीपुरः। आचक्षाणायमहाभागअस्माकंपुष्टिहेतुकं॥ ॥इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेपितृस्तोत्रेसमाप्ति
ति॥ ॥ततस्तस्मात्रदीमध्यान्मुनस्योमनोरमा। प्रश्नोचानामतत्त्वंगीतसमीपेचराप्सराः। सावोचाचमहात्मानंरुचिंमधुरयागिरा। यावन
ताश्रुश्रुत्रोवाचवदापुराः। अतीवरूपिणाकन्यामुतातपतावराजाताक्रतापुत्रेणापुष्करे। महात्मनातांदृष्ट्वाकामयादक्रेभार्यार्थेविश्व
र्षिणे। मनुर्म्महात्मासम्प्रिसम्पा सूसुत्यघतितेसुतः॥ ॥मार्कण्डेयउवाच॥ ॥तथेतितेनसाश्रुक्तातस्मात्रोव्याहृसुप्रतां। उवाहरततः कन्यांमालि
नांतामनामनः। नत्वाहृसुनिनेतस्मिन्मुनिर्निमन्नमाजयाहृपाणिं विधिवत्समानायमहाहनीरा। तस्यांतस्यसुतो यज्ञेमहाचार्योमहाम
ति। रोचीभवत्तिउत्तरिवारवानोत्रवसुधातले। तस्यमन्वन्तरेदेवास्तथा सधर्मयज्ञक्तवे। तनया श्रृत्रपाश्चैवतेसम्यक्रकाथितास्तवा धर्म्मन्हिंसतथा
रोगंपनथसुधातलेतंस्यमन्वन्तरेदेवा। स्तथासप्तर्षयस्तत्रये। तनयाश्रृत्रपाश्चैवतेसम्यङ्काथितानेवा। धर्म्मन्हिंसतयारोगंपनधात्सुतो देवः। १२२

मन्वन्तरेदेवासावेदेवसावर्णिश्चात्मवान्विचित्राद्यादेवसावर्णिदेवा
देवश्रेष्ठविरजस्कपितिर्मेक्रतलक्षणाचात्र्यंतिरिक्षि १३

नृणोभवत्यसदिष्टंत्रस्मिन्मन्वन्तरेक्रते। निवृत्तंचंतयाश्रुत्वापिन्नणोवतयागणा। सर्वाक्रामानवाप्नोतितत्प्रसादान्नरोत्तमे॥ ॥इतिश्रीमार्कण्डे
येपुराणेरौत्यमन्वन्तरंसमाप्तं॥ ॥श्रीमार्कण्डेयउवाच॥ ॥अतःपरंप्रभौत्यस्यवक्ष्यत्यन्निरामयादेवाक्रतीस्तयापुत्रास्तस्यैवसुधाधिपान्। चत्व
वोग्निरसःपुत्रोभूतिर्न्नातिकोपनः। चंडशापप्रदोल्पेपिक्षुनिरागस्यसौम्यवाक्। तस्याश्रमेमातरिश्वानचवातोवितन्निसुरां। नातितापरविश्वक्रेपर्ज
न्यो नातिकर्दमं। नातिशीतंवशीतांशुः परिवृणोपिरश्मिभिः। चकारभीत्यावैतस्यक्षोधनस्यातितेजसा। आतचक्रंमहेन्द्रस्यवज्रंदेवाश्रमजन्मसुतस्यप
ष्यफलंवक्रराज्ञाप्रर्वकालिकंनऊरापश्चदेनतस्याश्रमसमीपर्ज्ञः। कमंडलुगतश्चैनतस्यभातोमहात्मनः। नातिक्लेशसहोविप्रोभवद्दशकोप
नः। अपुत्रश्चमहाभागःसतपस्यकरोन्मनः। पुत्रकामोमतात्राशीतवातामलाहृतः तस्यामं तिविविधायतपस्येवमनोदधे। तस्यैवर्त्रातेशी
नायनातितापायभास्करः। अभवन्मानरिश्वाचववोनातिमहासुनः। अपीप्यमानोहृदेवैश्चसभूतिश्चनिसन्नमाअनचाथाप्रिलाखिवंतपसःसन्य
वर्त्तत। तस्यभ्रातासुवर्च्चोभृयज्ञेतेतनिमंत्रितः क्रियासुरोतिनामातंशिष्यमाहमहामतिः। प्रसांतमज्ञडुतमंचिनोतेगुरुकर्म्मणि। मदोघक्रंसदावा
रसुदारंसुनिसन्नम॥ ॥भूतिरुवाच श्रूहृयंतगीतिघ्नामित्राजुःशातैसुवर्च्चसः। तेनाहृतंत्वयावेहृयकर्तव्यमाणुष्ठतत्र॥ अतिजागरणंश्रुत्वाहृत्वयाका
र्यंप्रमाश्रमे। तथातथाःत्रयत्नेनयथाग्निर्न्नशमंग्रजेनृ। इत्याज्ञाथतथत्सुक्तशुश्रिष्यनशांतिना। जगामयज्ञतेश्राद्धगृहंतःसपचीयमः। सचशांतिर्च
नायावद्यग्निस्तुष्यफलादिकउपानयनिवृत्त्यर्थेगुरोस्तस्यमहात्मनः। अन्यच्चक्रुरुतेकर्म्मगुरुभक्तिवशानुगः। प्रशांतस्यावदनलोयोमोभूतिं
परिग्रहः। संदृष्टमोनलंसांतंशांतिरत्यंतदुःखितः। भीतस्यभूतंदृष्ट्वाचितेमन्महामतेः। किंकरोपिकथंचात्रभवत्यागसमेगुरोः। मयायापतिं
पतव्यंकिंक्रतंसुक्रतंभवेत्। प्रशांतात्रिमेमंक्षिप्रंयदियएषनिमेगुरुः। ततोमामविषत्येमव्यसनेसंनियोक्ष्यति। पत्यमग्निमत्राहमग्निस्थानेकरो

मितत्सर्व्वप्र त्यङ्नद्भस्मसोवश्यंमोकरिष्यति मोहंपाप्योऽरोखस्यनिमित्रंकापशय्यो नथात्मानंननशोचामियथावापकृतंपुरो हृष्टाप्रशांतमनलंदृनं संप्यतिमेगुरुश्रथवापावकंकुद्धेनथावीर्योहिमहिजः।यस्यकोपायस्यकोपाद्वत्रस्यतेघजा।।स्निष्टंनिशास्ने। कृतागोमसांशुत्रपाक्यानोघशर्पिष्यति।। ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥वऽधैवंविचिंत्यासौभातत्तस्यतदागुणाग्र्यौमतिमतांश्रेष्ठःशरणंजातवेदसंमत्तकारतदस्तोत्रंप्रपन्नर्व्वेयंतमानमः।सवैकचिन्नो मेदिन्यांन्यस्तजानुःकृतांजलि॥ ॥शांतिरुवाच॥ ॥ॐनमःसर्व्वभूतानामाधारायमहात्मने।एकत्रियंवाविधेयत्रयस्तेवऽात्मने॥नमःममस्तदेवा नांवह्निवायमुवर्व्वसे।शक्रत्रयायजगतामशेषाणांस्थितिंप्रति।त्वंहुरवंसर्व्वदेवानांत्वयात्वंभगवान्हविः।प्रीणायत्यखिलान्देवान्वात्प्राणाःसर्व्वदे वृताः।कृतंहविर्व्वयनलमेत्वंवहसुपगवति।ततश्चजलत्रयेणापरिणामसुपैतिनशततोरिवलौषधाजंत्रभवत्यनिलसारथे। ऽौषधाग्निरशेषाश्चऽुरवंती वतिजंतवः।वितत्वंतेतरायज्ञान्वत्स्मृष्टास्वोषधीषुवा।यस्मेदंवात्मनाद्वैत्यात्सहृदृष्टोसिपावक।आयाद्यातिततोयज्ञात्त्वदाधाराऽुताशन।अतःसर्व्वप्रा योनित्वंचऽेसर्व्वमयस्तथा।देवतादानवायज्ञादैत्यगंधर्व्वराक्षसाः।मानवाःपशवोवृक्षाःसृगपक्षिसरीसृपाः।आयाद्यंतेत्वयासर्व्वंसंचर्व्वंतेव पावकात्वत्तयवोऽवजानित्वय्यत्तंचतथालयाःअयःसृजसिदेवत्वंत्वमग्निःपुनरेचताः।पच्यमानास्त्वयाजाताःपाणिनांउष्टिकारणा।देवेषुतेत्रीरूपे णाकंत्यासिहेहवस्थितः।विषरूपेणानागेषुवासुरूपेणपार्थिवे।मनुजेषुभवान्कोष्ठीमोहःपशुमृगादिषु।अग्नितिष्ठतानामंतस्थरःसिपावक॥ दामेकमाहुःकवयस्त्वामग्निंविधंपुनःत्वामष्टधाकल्पयित्वायज्ञवाहमकल्पयन्।त्वयाहृष्टमिदंविश्ववर्दंतिपरमर्षयः।त्वदंतेहिजगत्सर्व्वस घोतस्योद्भुताशन।उभंरुत्वाहिजाःस्वर्गंस्वकर्म्मविहितांगतिं।प्रकल्पयंत्यकव्यंचोषेस्वाधाकृदाशनात्।परिणामात्मवीर्यंप्राणिनांभरणक्षितेःद राम
त्तिसर्व्वभूतानिचत्रोनिःक्रम्यहायनायातवेदत्वयैवेदंविश्वंस्तहंमहाद्भुते।तथैववैदिकंकर्म्मसर्व्वभूतात्मकंजगत्।नमस्तेःनलविंगायनमस्ते १२३

कऊताशनःपादकाद्यनमस्तेकनमस्तेहव्यवाहन।त्वमेवयुक्रभूतानांपावनाविरवपालकः।सत्यानांयाकर्त्रेत्यात्योष्टावंजगतस्त्वया।त्वमेय स्त्वंवापुरुत्वंवीजंसम्यहेतुकोपोषायसर्व्वभूतानांभूतभव्यस्त्वयात्यसि।ब्रह्मोतिःसर्व्वभूतेषुत्वमादित्योवेभावसुः।धमहरुत्वंतयाराविरुभेसंध्येत थाभवान्।हिरण्यरेतास्त्वंवह्निहिरण्येहवकारणं।हिरण्यगर्भश्चभवाहिरण्यसदृशप्रभः।वंसुरुद्रनत्तणाश्चवंसुहित्यंचतथानलाःकलाकाष्टानि मेषादिरूपेणंमिजगत्प्रभो।त्वमेनदाविलंकालीपरिणामात्मकोभवान्।याजिह्वाभेवतःकालीकालनिष्ठाकरीप्रभोःतयानःपाहिपापेभ्य पेहिकाव्यमहाभयान्।करालिनीनामयाजिह्वामहाप्रलयकारिणी।।तयानःपाहिपापेभ्योष्टहिकाव्यमहाभयान्।मनोयवावूयाजिह्वालहि भाव्यकलद्वाणाः।तयानापाहिपापेभ्यःपेहिकाव्यमहाभयान्।कपोतरागारूतेभ्योजातोजिह्वासुलोहिताः।तयानःपाहिपापेभ्यःपेहिकाव्य महाभयान्।श्वस्रवर्णाचयाजिह्वाप्राणिनांष्टिगदायिनी।तयामायाहिमापेभ्यपेहिकाव्यिमहाभयान्।सुरूपलिंगिनीचयाजिह्वमनश्चंचलापि गला।तयानःपाहिपापेभ्यहिकाव्यमहाभयान्।यातेविस्वसृजाजिह्वाप्राणिनांशर्म्मदायिनी।तयानःपाहिपापेभ्यएहेकाव्यमहाभयान्न ।पिंगाश्मलोहितग्रीवकस्मश्रुर्व्वर्त्मङ्गताशनापाहिमांसर्व्वपापेभ्यांसंसाराऽुद्धरेहमां।प्रसीदवह्नेसप्तार्च्चिःकृशानोहव्यवाहना।ॐनमोग्नेयावैका ॐकादेतमोष्टकल्पन्त।ॐनमोग्नेयावैकाॐकादेतयोनामाष्टकस्कन्त।ॐनमोग्नेसर्व्वभूतानांमुखेभूतविभावसो।प्रसीदेहाधसहः।ग्निरभिहुतमयावा याज्ञमद्रव्यःकोप्यविधिंत्यरूपमरहिमानऽप्रसहोनितीऽःतवाव्ययंभीमप्रशेषलोकसंचर्त्तकंमाव्यथबीजंविर्वीर्ऽवमुन्नमंतयमशेषमवहत्सु उशीकस्थमनंतमीड्यः।त्वयानतंसर्व्वमिदंचरावरंहुताशनेकोवऽवान्नमत्र।प्रमन्तयासगिरेधसवसुधरात्वमंवरसरविनिमाकरादिको।महा

देवेज्येऽरगतश्चवाहवोभवाद्विभुःपिवनिपयाग्निपावकाद्हताशनस्त्वग्निरितिचप्रजल्पतेसदामहाक्रतोनियमपरैर्महात्मभिः॥ अभिष्टुतःपितमिचमो
ममश्वखेवइहकृतान्यपिवहवोविभृतयो॥ त्वंविप्रैःसततमिहेज्यसेफलार्थंवेदांगेष्टिषुसकलेषुगीयसेच॥ त्वद्वेतोर्यजनपरायणाद्विजेंद्रावेदां
गान्यवगम्यतिसर्वकामदेवांश्चाप्नुयाद्यजनपरस्तथैवविष्णुस्त्वेशःसुरपतिरर्यमाजलेषुगीयसेच॥ त्वद्वेतोर्यजनपरायणाद्विजेंद्रावेदांगान्यव
गणाः॥ स्वर्यैहसकलसुराष्टहवो॥ संतोष्याग्निमतफलान्यपाप्नुवंति॥ आचिर्भिःपरममहोपधानउष्णंसंस्पृष्टतचसुविजायतेमसस्तनसानाना
परमतीवभस्मनायन्मंसष्यायुनिभिरतीवमेचयंतत्र॥ प्रमादवद्वेषुचितानाग्नेयमग्नीदवायोरग्निमाविदाग्नेप्रभेदमेघावृकवेहताव्यप्र
सीदहव्यामनपाहिमांचांयत्नेवद्वेशिवंत्वंपाश्चतेसप्तहेतवः॥ तैःपाहिनस्कृतोदेवपितापुत्रमिवात्मजं॥ ॥श्रीमार्कंडेयउवाच॥
॥एवंस्तुतस्तुतस्तेनभगवान्हव्यवाहनः॥ हृष्टोलामालाहृतनाउस्तस्यासीदग्नेर्मुनेःदेवोकिमाचसुप्रीतास्तोत्रेणानेनवैद्विजा॥तेशांति
माहुप्रणतंमेबगंभास्वागथ्यापरिवृष्टोस्मितेविषमक्रियायातेस्कृतिःकृता।वरंददामिभवतःप्रार्थ्यतांयन्नवेस्थितं॥ ॥शांतिरुवाच॥ ॥भ
गवन्स्तुतस्तुतस्तोत्रेणत्वांपश्यामिस्तुतोयदिमत्तोनप्रसन्नभगवन्श्रूयतांमम॥ श्रान्वयजनगतोदेवसमाचार्योनिजाश्रमाच्च॥ आगतस्वाश्र
मेविघ्नंवृसनार्थंसपश्यन्तमपराधान्त्सक्रंयन्वेधिष्यंविभावसो॥तत्रयाधिष्ठितंसोधदृष्ट्वार्थवत्यश्रमेतादृजः तथान्यदपिमेदेवप्रसादंकुरु
षेयदि॥पुत्रोविशिष्टोभवनुनिरपत्यस्यमेगुरोः॥यथातमेत्रांतनयेसकरिष्यतिमेगुरुः॥तथामममसमक्षेपुभवत्रस्यप्रनोदनः॥यश्चत्रांस्तोष्य राम
तेनेनप्रीतिंयातोसियेनमे॥स्तोत्रेणतस्यवरदोभवेथामत्तमादितः॥ ॥श्रीमार्कंडेयउवाच॥ ॥एतच्छ्रुत्वावचस्तस्यतमाहद्विजसत्तमं॥स्तोत्रे १२५

णाग्निनोनेनगुरुभक्तभावपावकः॥ ॥अग्निरुवाच॥ ॥गुरोरर्थेयतोब्रह्मन्वयार्चितंतेवरद्वयं॥तामर्थेनेनमेप्रीतिस्त्वप्यतीवमहामुने॥भविष्यत्येत
दखिलंगुरोर्यत्वार्थितंत्वया॥मैत्रीममसुताश्चैतेषुपुत्रश्चास्यभविष्यति॥मत्तत्रराधिपश्चायंतोत्पोनाममभविष्यति॥महाबलोमहावीर्योमत्तो
ऽतेनयश्चस्तोत्रेणास्तोष्यतेमांप्रमाहितः॥तस्यापिलषितंसर्वंपुराणंचाप्यभविष्यति॥यत्रेषुसर्वकालेषुतीर्थंचाहोमकर्मसु॥धर्म्यायपठतामेतन्नम
उष्टिकरंपरं॥अहोरात्रकृतंपापंश्रुत्वैतन्नश्यतुद्विज॥नाशयिष्यत्यसंदेहंममस्तोत्रंकरंपरं॥अहोमकालदेशादावयोपेरयवान्नतेःयेदोषास्तानिदं
सघाशमयिष्यतिमंश्रुते॥पौर्णमास्यामममाद्यायांसर्वेस्वनेषुचेद्विजा॥ममेषविश्रुतोमर्त्यैर्भीक्षेतापापनाशनः॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥इत्युक्त्वा
भगवान्नग्नियश्चतस्मात्पवैसुने॥वभ्रवादर्शनसघःप्रदीप्तोग्निरिवाभवत्॥नलेमत्तशांतिर्गतेवह्नौपरिस्तुष्टेनवेतसा॥जांतशांतिर्मुदातेजाःप्रविवे
शाश्रमंगुरोः॥ज्ञाद्वात्यमानंदरथेगुरुंसिष्यैरुपस्थितं॥प्रणीतंमिवधापचतःसपरमांमुदाएतमित्रंतरसोपिगुरुस्तस्यमहात्मनः॥श्रुत्वयथायथो
यज्ञाद्वनगमश्रवमाश्रमोतस्मागतस्शिष्योभोवक्रोपादाभिवंदनाःस्तुतातासतद्वजश्चतमाहमतदागुरुः॥वत्सानिहाद्वचयिष्येतथान्येपुत्रजंतुप्र
नवेद्मिकिमिदंश्रुवेत्वंस्पैनंकथयासुने॥ततःसर्वानितस्सर्वेसाचार्यायमहात्मने॥अग्निनाशादिकंविप्रमावेद्यथातथं॥तश्चासंपरिपृच्छ्य
स्तेनद्वैनयनोगुरुः॥शिष्यमप्रदोवेदानसांगोपंगान्महामुने॥भोतोनाम्नामनुस्तस्यसुतोभूतेरजायत॥तस्यमन्वंतरेदेवान्ऋषींश्चरूपांश्चसर्वशः॥
विघ्नस्यभाविनांश्चगदतोमयिविस्मरात्॥देवैर्देयश्चभावितानस्यविख्यातकर्मणः॥चाक्षुषाश्चकनिष्ठाश्चपवित्राश्चाजिरास्तथा॥वाधात्रकाश्च
इत्येतेपंचदेवगणाःस्मृताः॥शुचिरिंद्रस्तथातेषांत्रिदशानांभविष्यति॥महाबलोमहावीर्यःसवैरिंद्रसुपोषितः॥आनीध्रश्चाग्नियोवायुश्चक्षुषोचैर्वृ
क्षोथमाधवः॥शुक्रोजितश्चसभैतेतदासप्तर्षयस्मृताः॥गुरुर्गभीरोवृक्षश्चतरस्वीनग्नपवच॥धीतिमाश्चप्रवीरश्चविक्रमंकंदनस्तथा॥तेजस्वी

वत्वलश्चैवमौत्यस्यैतेमनोःसुनाःचत्वईशंमर्येतन्नेमन्त्वन्नरसुदाहृतानाक्रचामवृतराणांयंक्रमेणासुनिसन्नमांपुराणमाप्रोतिवतथान्नाणापावश्च
संतनि।ऋतमन्त्रवरंवृवोधर्म्ममाप्नोतिमानवः स्वोरोधिवस्यश्रवणात्तसवीक्षामःनवाकयात्र।औन्नमेधनमाप्नोतिज्ञानमाप्नोतिनावः।स्वा
रोधिवस्यश्रवणात्तसवीक्षामःनवाकयात्र।औन्नमेधनमाप्नोतिज्ञानमाप्नोतिनामसोरेवन्नेवक्रतेन्हाहिंस्वरूपादिदनेद्रियांत्रारोगंचाजयंसं
क्रतेवैवश्वतेवलःगुणावत्सुन्नपोक्तंचसूर्यसावर्णिकेक्रतेःमाहात्म्यन्नत्तसावर्णोधर्म्मसावर्णिकेसुभांप्रतिमाप्नोतिमनुरोरुडसावर्णि
केजयः।ज्ञातिश्रेष्ठोसुनाश्रेष्ठोदक्षसावर्णिकैक्रतोशान्तयतियत्वलंरौच्यंक्रतमरोन्नंसदेवसूमादमाप्नोतिभौत्येमन्त्वन्नरेक्रतेनतथाग्निदीक्षि
पुत्रान्सुनाःसुक्षानवाक्रयात्र।सर्व्वाण्युक्रमामंसन्नृणोतिसुनिसन्नमानन्नदेवान्नषीन्विप्रान्नमनसन्नन्नयान्नरूपान्न।इंद्रांश्चक्रत्वासर्व्वम
:पापेभोविप्रमुच्यतेदेवंर्षिनृपाश्चान्येवमन्त्वन्नराधिपा।।नेमीयेतेतथाप्रीताःप्रयच्छंतिशुभांप्रति।ततःसुभांप्रतिप्राप्यक्रत्वाकर्म्मतथा
क्रुभांशुभांगतिमवाप्नोतियावदेंद्राश्चतुर्दशा।सर्व्वेसुक्रतवःदोमाःसर्व्वेसोम्यामखाग्रहा।।भवंत्यसंशयंक्रत्वाक्रमात्मन्वन्नरस्थितिः।।
।।इतिश्रीमार्क्कंडेयपुराणेमन्वन्नरोणांसमाप्तानि।। ।।क्रोसुकिरुवाच।। ।।भगवन्काथितासम्यक्क्रममंप्रन्वन्नरस्थितिःक्रमाद्विस्तरत
स्त्वतोमयावैवावधारिता।ब्रह्मायमरिलवेशंभूजाद्विजमन्नम।श्रोतुमेच्छातसम्यक्प्रभोवदमन्ववीहिमे।।मार्कंडेयउवाच।। ।।शृणुवत्स
नृपाणांवक्ष्यशेखाणांसमुद्भवंचरितंवंजगन्मंलमादौकृत्वाप्रजापतिंत्रयवंशोद्भवंपालेरनेकक्रतुकर्त्तृभिः।संग्रामजिद्भिर्म्मत्तैःशतसं
ख्यैरलंकृतान्।क्रत्वाचैपांनरेंद्राणांचरितानिमहात्मनं।।मनुत्पन्नाश्चपुरुषःसर्व्वयापैःप्रमुच्यते।मन्वंतरंमहेक्ष्वाकुरनएणोभगीरथाः।अन्ये
चशतमौभूपाःसम्यक्कालितन्नमयाः।धर्म्मन्यायहिनःश्रासम्यकारमवेदिनः।क्रत्वाचैनंपुमान्वशंपापोयाद्विमुच्यते।तदयंश्रूयतांवंशोय

राम १२५

वत्वलश्चैवमौत्यस्यैतेमनोःसुनाःचत्वईशंमर्येतन्नेमन्त्वन्नरसुदाहृतानाक्रचामवृतराणांयंक्रमेणासुनिसन्नमांपुराणमाप्रोतिवतथान्नाणापावश्च
संतनि।ऋतमन्त्रवरंवृवोधर्म्ममाप्नोतिमानवः स्वोरोधिवस्यश्रवणात्तसवीक्षामःनवाकयात्र।औन्नमेधनमाप्नोतिज्ञानमाप्नोतिनावः।स्वा
रोधिवस्यश्रवणात्तसवीक्षामःनवाकयात्र।औन्नमेधनमाप्नोतिज्ञानमाप्नोतिनामसोरेवन्नेवक्रतेन्हाहिंस्वरूपादिदनेद्रियांत्रारोगंचाजयंसं
क्रतेवैवश्वतेवलःगुणावत्सुन्नपोक्तंचसूर्यसावर्णिकेक्रतेःमाहात्म्यन्नत्तसावर्णोधर्म्मसावर्णिकेसुभांप्रतिमाप्नोतिमनुरोरुडसावर्णि
केजयः।ज्ञातिश्रेष्ठोसुनाश्रेष्ठोदक्षसावर्णिकैक्रतोशान्तयतियत्वलंरौच्यंक्रतमरोन्नंसदेवसूमादमाप्नोतिभौत्येमन्त्वन्नरेक्रतेनतथाग्निदीक्षि
पुत्रान्सुनाःसुक्षानवाक्रयात्र।सर्व्वाण्युक्रमामंसन्नृणोतिसुनिसन्नमानन्नदेवान्नषीन्विप्रान्नमनसन्नन्नयान्नरूपान्न।इंद्रांश्चक्रत्वासर्व्वम
:पापेभोविप्रमुच्यतेदेवंर्षिनृपाश्चान्येवमन्त्वन्नराधिपा।।नेमीयेतेतथाप्रीताःप्रयच्छंतिशुभांप्रति।ततःसुभांप्रतिप्राप्यक्रत्वाकर्म्मतथा
क्रुभांशुभांगतिमवाप्नोतियावदेंद्राश्चतुर्दशा।सर्व्वेसुक्रतवःदोमाःसर्व्वेसोम्यामखाग्रहा।।भवंत्यसंशयंक्रत्वाक्रमात्मन्वन्नरस्थितिः।।
।।इतिश्रीमार्क्कंडेयपुराणेमन्वन्नरोणांसमाप्तानि।। ।।क्रोसुकिरुवाच।। ।।भगवन्काथितासम्यक्क्रममंप्रन्वन्नरस्थितिःक्रमाद्विस्तरत
स्त्वतोमयावैवावधारिता।ब्रह्मायमरिलवेशंभूजाद्विजमन्नम।श्रोतुमेच्छातसम्यक्प्रभोवदमन्ववीहिमे।।मार्कंडेयउवाच।। ।।शृणुवत्स
नृपाणांवक्ष्यशेखाणांसमुद्भवंचरितंवंजगन्मंलमादौकृत्वाप्रजापतिंत्रयवंशोद्भवंपालेरनेकक्रतुकर्त्तृभिः।संग्रामजिद्भिर्म्मत्तैःशतसं
ख्यैरलंकृतान्।क्रत्वाचैपांनरेंद्राणांचरितानिमहात्मनं।।मनुत्पन्नाश्चपुरुषःसर्व्वयापैःप्रमुच्यते।मन्वंतरंमहेक्ष्वाकुरनएणोभगीरथाः।अन्ये
चशतमौभूपाःसम्यक्कालितन्नमयाः।धर्म्मन्यायहिनःश्रासम्यकारमवेदिनः।क्रत्वाचैनंपुमान्वशंपापोयाद्विमुच्यते।तदयंश्रूयतांवंशोय

वत्वलश्चैवमौत्यस्यैतेमनोःसुनाःचत्वईशंमर्येतन्नेमन्त्वन्नरसुदाहृतानाक्रचामवृतराणांयंक्रमेणासुनिसन्नमांपुराणमाप्रोतिवतथान्नाणापावश्च
संतनि।ऋतमन्त्रवरंवृवोधर्म्ममाप्नोतिमानवः स्वोरोधिवस्यश्रवणात्तसवीक्षामःनवाकयात्र।औन्नमेधनमाप्नोतिज्ञानमाप्नोतिनावः।स्वा
रोधिवस्यश्रवणात्तसवीक्षामःनवाकयात्र।औन्नमेधनमाप्नोतिज्ञानमाप्नोतिनामसोरेवन्नेवक्रतेन्हाहिंस्वरूपादिदनेद्रियांत्रारोगंचाजयंसं
क्रतेवैवश्वतेवलःगुणावत्सुन्नपोक्तंचसूर्यसावर्णिकेक्रतेःमाहात्म्यन्नत्तसावर्णोधर्म्मसावर्णिकेसुभांप्रतिमाप्नोतिमनुरोरुडसावर्णि
केजयः।ज्ञातिश्रेष्ठोसुनाश्रेष्ठोदक्षसावर्णिकैक्रतोशान्तयतियत्वलंरौच्यंक्रतमरोन्नंसदेवसूमादमाप्नोतिभौत्येमन्त्वन्नरेक्रतेनतथाग्निदीक्षि
पुत्रान्सुनाःसुक्षानवाक्रयात्र।सर्व्वाण्युक्रमामंसन्नृणोतिसुनिसन्नमानन्नदेवान्नषीन्विप्रान्नमनसन्नन्नयान्नरूपान्न।इंद्रांश्चक्रत्वासर्व्वम

तोवंशामहत्त्वशःप्रियंतेमनुजेंद्राणांन्यवरोहायथावरावन्नाप्रजायतेःपूर्वांमनुर्विविभाःप्रजाःत्रयोष्टाद्विजाःइक्ष्वाकुमनुजद्विजसन्नम
।वामाग्रष्टावनत्यन्मीजगन्नृतिकरोमम्।।ससर्जभगवान्ब्रह्माजगतांकारणांपरं।अदितिस्तम्यदक्षस्यकन्याजायतशोभना।तस्यांवैकश्यपो
धीमान्मारीचंमनजीजनत्।ब्रह्मक्षत्रंयजगतामशेषाणांपरायणं।आदिमध्यांतभूतेचसर्गास्थित्यंतकर्म्मसु।यतोखिलमिदंयस्मिन्नशेषं
चस्थितंद्विजैःयस्वरूपंजगद्वेदंसदेवासुरमानुषं।यासर्वभूतःसर्व्वात्मापरमात्मासनातनः।आदित्योभगवान्स्वाम्भूर्ब्रह्मणाधितस्तया।।क्रो
ष्टकिरुवाच।।वदब्रह्मविदांश्रेष्ठमित्यस्वरूपंविवस्वतः।यकारणाच्चादिदेवःसोभवत्कश्यपेनया।।ऋषिरुवाच।।कथंचाराधितोदेव्यामेदित्याकश्यपेन
चाराधितेनचोक्तंयत्तेनदेवेनभास्वता।प्रभावंवावतीर्णस्यययावत्सुनिसन्नप्रभवनाकथितंसम्यक्क्रोष्टुमिदाम्यहंवत।।।।आगाक्रो
ष्टयउवाच।। ।।विमृष्टापरमात्मेयाद्योतिर्भासात्मवतीसुरा।कैवल्यंज्ञानमाविर्भूःप्राकाशंसंविदेवच।बोधकश्चमतिश्चैवस्मृतिर्विज्ञानमेवच।
एवमादानिरूपाणितस्यारूपस्यभास्वतः।।श्रूयतांचमहाभागदनोमपविस्तरात्।यत्पृष्टवानमिरत्रेयंकिमीड्योयंयाभवत्।त्रिःप्रमेस्मिन्निरोलो
सर्व्वतस्समप्रमात्मेते।हृद्दंशप्रभृदेकमन्त्रेकारणापरं।तद्विभेदनदंतस्योभगवान्प्रपितामहःपद्मयोनिःस्वयंब्रह्मायःस्रष्टाजगतोप्रभुः।तन्मुखा
दोमिनिहानभस्वन्होमहुनोऽभवद्भूर्वसस्मात्तनश्चस्वरनंतरोणतोव्याहृतयस्मिंस्वरूपंद्विवस्वतः।त्रिप्रमत्स्मात्स्वरूपंत्रस्मन्नपरंत्रैःकृ
तेततोमहानिनिस्थलंजनस्थलंतपंतेः।ततस्मपःसत्यमितिसृत्वाप्रेतानिसप्तधा।।नित्यंतस्यस्वरूपाणिभवंतिनवतिंच।अभावभावयन्नावोय
तोगच्छत्यसंशयं।।आयंयत्परमंरूपंअरूपंपरमंतथा।यांरश्मिसुक्रमणाविपतत्यरंब्रह्मतद्विदुः।। ।।इतिश्रीमार्कंडेयपुराणे।। ।।श्रीमार्कंडेयउवाच
।। ।।तस्मादेशद्विजिन्नाजब्रह्माणोस्यक्रजन्मनः।सेवोवरुजःप्रथमंप्रथमाद्वानासुनोजपापुष्पनिभाःमधस्मेजोरूपात्यमंत्रनाः।एयकृपथक्क

विभिन्नाश्चरजोरूपामहात्मनःमयंविदधिरेणाद्भुताद्निवहानिकांचनंमाहात्म्यंतीर्थवर्ष्मान्यसंहनिधरातिवोपश्चिमंयहिभोर्ब्रह्मंब्रह्मणःपरमोहिने।अ
विर्भूतानिसामामानिततःक्रोदमितान्यथा।अथर्ब्बाणमशेषेणाभिन्नाजनसमप्रभंघोराघोरस्वरूपंतदाग्निवारिकशांतिनरूपंतन्नरात्मकरीरूपंवेदनात्मरूपंवेद
सः।सुखसत्वतमःप्रायंसौम्यासौम्यस्वरूपवत्।घोरजोगुणाःसत्वमयजुषांवृणोमुनेनमोगुणानिसामानितमासत्वमथर्ब्बसुरूपंतानिहुलमानानितेनसा
प्रतिमेनवैः।पृथक्पृथमवस्थानंजिरूर्ब्बमिवाभवत्।ततस्तदाधयन्नेजंमित्युक्त्वाभिगतेतस्यात्रुमावाघन्नेजस्तस्मात्तत्यसंस्थिते।तथामज्जर्म्मयं
तेजोयद्वसामांमहामुनेएकत्वमुपयातानिपरेतेजसिसंश्रयांशांतेकंपौष्टिकंचैवतथाचैवाग्निचारिकं।ऋगादिकलमंत्रात्मरूपितयंत्रिस्वयोगप्रवर्त
तोविश्वमिदंमघस्तमोपायान्मुनिर्म्मलं।विभावनीप्रविघर्षेनिर्यगूर्ध्वमधस्तथा।ततस्तमंडलाश्चर्तंडोदसंतेजउत्तमं।परेणतेजसात्रह्मत्रेकत्वमुपगम्य
तन्नाआदित्यसभामगमदादावेवयतोभवत्।विश्वस्यास्यमहाभागकारणंचाव्ययात्मकं।प्रातर्म्मध्यंदिनेवैवतथाचैवापरह्निकं।त्रयीतपति
साकालेरूपंयःसामसंज्ञिता।त्रयस्तपंतिपृथ्वीह्नेमध्याह्नेचयह्नपिच।सामानिचापराह्नेउतपत्तिप्रलयात्मकः।सांनिकंसज्ञपृथ्वीह्नेयंयुःस्व
न्त्वयोहिकंअपराह्नेस्थितंनित्यंसामसमेवाग्निवारिकं।हरौचसंगमयोब्रह्मास्थितौविस्पर्यज्ञमर्मायः।रुद्रःसाममयोनेवतस्मान्नस्पृशेचि
र्ध्वमिः।तदेवंभगवान्भास्वान्वेदात्मावेदसंस्थितः।वेदविद्यात्मकश्चैवपरःपुरुषउच्यते।सर्गस्थित्यंतहेतुःसरजःसत्वादिकरुगुणाःमाआदि
न्यब्रह्मविष्णोदिसंज्ञाम्प्रेतिशास्वतः।देवैःसवेद्यमतुवेदमूर्त्तिरमूर्त्तिराधोकिलमूर्त्तिमूर्त्तिः।विश्वाश्रयंज्योजिरवेद्यधर्म्माधर्म्मावदोतःपरमःपरे
श्यः॥ ॥इतिश्रीमार्क्कंडेयपुराणे॥ ॥मार्क्कंडेयउवाच॥ ॥तस्यसंतप्यमानस्यतेजसोर्ध्वमधस्तथा।सिसृक्षाश्रितयामासपद्मयोनिःपितामहः॥
ष्टिःक्षणापिमेनाशंप्रयास्यन्त्यतितेजसा।भास्वतःसृष्टिसंहारस्थितिहेतोर्म्महात्मनः।अयमाणाःप्राणिनास्सर्ब्बेआयःक्षयंतितेजसानचोभसावि

राम १२६

नासृष्टिर्वश्वस्यास्यभविष्यति।इतिसंचिंत्यभगवान्स्तोत्रंभगवतोरवेःचकारतत्रयोभूत्वाब्रह्मालोकपितामहः॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥नमामिसूर्य्यम
र्ब्बमयंश्चयः।विश्वरूपिन्परंज्योतिर्यत्रध्यायंतियोगिनः।यस्त्वद्यमोयोयजुषांनिवासनंमाद्यंचयोयोनिरचिंत्यशक्तिः।त्रयीमयंस्थूलतयाहमाद्यःपरस्व
रूपोएतयाचयोग्यः।तंसर्ब्बहेउंपरमंचवेदंआद्यंपरंज्योतिरवाच्यरूपं।स्थूलंचवेदात्मतयानमस्येभास्वंतमाद्यंपरमंपरेभ्यः।सृष्टिंकरोमिप्रियदहंतच
शक्तिराद्यातत्प्रेरितोजलमहंपवत्राग्निरूपां।हेदेहादिकंसकलदेहवतामशेषमात्मेत्रयास्थितिलयावपितहृदेवावहित्वमेवजलशोषणतःसृष्टि
र्यांसृष्टिकरोविजगतांवतयाविपाकं व्याप्तिंत्रमेवगगनंयवनस्वरूपत्वंचधाजगदिदंपरिपासिसृष्टं।यज्ञेर्यजंतिपरमार्थविदोभवंतंविष्णस्वरूप
मरिंलेष्टिमयंविवस्वन्नाध्यायंतित्वांपियत्योनियतात्मचित्ताःसर्ब्बेश्वरंपरममात्मविभूतिकामाः।नमस्तेवेदरूपायययज्ञरूपायतेनमः।परब्रह्मस्व
रूपायचित्यमानाययोगिभिः।उपसंहरतेजस्वतेनसःसंहरतिस्वयासृष्टेर्विधातापविभोसृष्टौचाहंसमुद्यतः॥ ॥श्रीमार्क्कंडेयउवाच॥ ॥इत्येवंसं
स्तुतोभास्वान्नब्रह्मणामार्कारिणा।उपसंहृतवांस्तेजःपरंस्वल्पमधारयत्ततश्चकारचततःसृष्टिंजगतःपद्मसंभवः।यथान्येषुमहाभागसर्ब्बकल्प
ल्पमधारयन्नचकारवततःसृष्टिंजगतःपद्मसंभवः।यथान्येषुमहाभागसर्ब्बकल्पांतरेषुवै।देवासुरादिमर्त्योरगश्चादानवब्रह्मरुधःससर्ज्ज
सर्ब्बवद्ब्रह्मानरकांश्चमहामुने॥ ॥श्रीमार्क्कंडेयउवाच॥ ॥एवंस्तुतोभगवान्भास्करोब्रह्मलोकपितामहेन।
वेर्णाश्रमसमुद्रादिद्वायानंसर्ब्बवथा।देवदैत्योरगादीनांसर्ब्बस्थानानिसर्ब्ववत्।वेदेभ्यश्चभगवान्चक्रेलोकमलोकृत्।ब्रह्मणास्तनयायोसृ
ग्वरीचिरितिविश्रुतः।कश्यपस्तस्यपुत्रोभूत्कश्यपोनामभकाश्यपा।दक्षस्यतनयाब्रह्मस्तस्यभार्यात्रयोदशः।वहवस्तत्रसुताश्चासनदेवदैत्यो
रगादयः।अदितिर्जनयामासदेवांस्त्रिभुवनेश्वरान्।दैत्यान्दितिरुशीयावदानवान्भूमिविक्रमान्।गरुडारुणौचविनतायस्तरक्षोभिवेरवसम्

कद्रूस्तुरवेनागर्विगंधर्वान्सुरवेश्यानिः क्रोधायायग्निरेकन्यारिष्टायाश्वागारोगणाः पेरावतादीन्मातंगानिरावसुवेहिजा शुकीच
सुवैश्येनीघ्रसुरवाः कन्यकाहिजा यासांघ्रस्वनाः रवगमाः श्येनभासशुकादयः इलायाः पादपाजाताः पक्षायाश्चापरोगणाः। हिनीमावैमसुत्यन्नाक
नृपपत्नीनिसनाते। नस्यांश्चपुत्रदौहित्रपौत्रदौहित्रिकादिभिः। ब्रह्मन्मेतज्जगत्सृत्वानेषांतानांचवैसुने। तेषांकल्पप्रसुत्राणांप्रधानादेवतागणाः
मात्रिकाराजमास्त्वन्येमाप्रसासमुनेगणाः। देवान्यज्ञसुजश्चक्रेतथात्रिभुवनेश्वरान्। ब्रह्मात्रमविदांश्रेष्ठपरमेष्ठीप्रजापतिः। ततस्तेसहिता
सर्वेसपत्नादैत्यदानवा। सहसाअतदासुहृतेषांमासाऽदारुणा। दिव्यवर्षसहस्राणियत्राजीयंतदेवताः। जयिनश्चाभवंस्तत्रप्रबलिनोदैत्यदान
वाः। ततोनिराकृतान्पुत्रान्सुत्राव्रदेनेर्हानवैस्मथा। हृतंत्रिभुवनंदृष्ट्वाअदितिर्मुनिसत्तमा। आराधनायसवित्रेपरंयत्नंपुत्रकर्मे। एकाग्रानिघ्नाहारापरंनियममास्थिता। उष्णीषंतेजसांराशिंगगनस्थंदिवाकरं॥ ॥ अदितिरुवाच॥ ॥
नमस्कृत्यंपरंब्रह्मंसौख्यंविश्वतेजलं। धाम्नांधामप्रधानाग्रीधाग्राग्राधारशाश्वतं। जगतांत्वंप्रकाशायतथाप्यस्तवनोपते। आदादानस्यरूपं
पीत्वेतत्तेनमास्महे॥ हृतंतमष्टमासेतकालेनेरूपयंरसं। चिंत्यतत्सवयरूपमनितीत्रेनतास्मिवा। तमेवंपुंवतः सर्व्वरसंवैवर्षणायारूपमाप्या
यको भास्वत्तास्मैप्रेत्वायतेनमः। वायूसर्गविनिष्पन्नमरोषंवैषधीगणाः पततत्रत्वयरूपंभास्करंतंनमाम्यहं। यच्चकूर्यंतवात्तावहिमोत्सर्गा
विशीतले। कोलेसम्याद्योषापतरणीतन्नमाम्यहं। नातिनीलंवयरूपंनातिशीतंवयत्नव। वसंतत्रेतिस्पेदंवैनमोस्तुते। आप्यायकमशेषाणां
देवनामप्रजात्मकांपितॄणांवनमाम्यहं। सोमोमाम्यंतेदेवपितृस्तस्मैसम्यक्कयत्नैकतेनवा। याहूंधारणायेवत्तीरूधामशृतात्मकांपीयतेदेवपितृभिस्तस्मैसोमात्मनेनमः
यायदरूपोग्यंरूपंविश्वतेप्रियंतव। समेतमरुतांधामाग्नेयंनमस्तस्मैष्ठरणात्मने। यत्रूपमृग्यजुःसाम्नाभेदेनस्तुवतेजनैः। त्रैशब्दमेतद्धयी

स्वस्मैविभावसोयत्नेतस्मात्यरूपंउमित्युक्तामिशहितं। अस्थूलंस्थूलमाचंचनमस्तस्मैप्रभातते॥ ॥मार्क्कंडेय॥ ॥एवंसानियतादेवीचक्रे
स्नोत्रमहर्निशं॥ निराधारावियच्चंतमाराधयिष्यंस्तुनेततःकालेनमहतामगचाहृतपनोमुने। प्रत्यक्षतामगान्मस्यादात्मायिप्यादृजोत्रमः॥ मा
ददर्शमहाकूटंतेजसोवरमंस्थितं। अग्रेचसंस्थितंभास्वन्तंज्वालामालानिरीक्षितं॥ तंदृष्ट्वाततोदेवीसंभ्रमागताजगदाप्रभोदेहिनत्व
पश्यांप्रियोपतेयथाहृष्टचेतसर्व्वमस्यंसुरेश्वरं। संधास्यतेजसस्तस्याहृषयप्यांप्रियंतले। प्रसादंकुरुरूपेशेमयरूपंतेप्रभाकरं। भक्तानुकंपकंवि
विधोभक्ताहृदयांहिमेसुतान्। देधातविष्टजातिविश्वमेतदेकत्वपातास्थितिकारणायसंप्रवृत्तवान्। व्रज्यंतेलयमरिवंप्रयातिवैनवत्रत्वो। नो
नहितपनास्तिसर्व्वभूतानांत्वंब्रह्माहरिहरसंज्ञितस्त्वमिंद्रोविन्नेशापितृपतिर्वपुःसमीरःसोग्नीर्जगतप्रभाधरस्वरूपः किंस्तव्यंतवलोकेहिक
लात्मरूपधाम्नः। येतेस्त्वामनुदिनमात्मकर्म्मसक्ताक्रतुंनो। विविधपदैर्हिजायजंतिधाम्यंतेविविनियतवैतसोभवंतंयोगस्थाःपरमपदंप्रयांति
मार्च्यः। तमसिपचमिविरंचपामिरथोचकरोषिप्रकटयमिप्रभवेदृदेयस्पंदुगर्भैःहृजमिकमलजन्मापालयस्यद्युतारव्यःक्षपयसिचक्षणांते
रुद्ररूपीचमेकः॥ ॥इतिश्रीमार्क्कंडेयपुराणेसूर्यस्तुतिः॥ ॥श्रीमार्क्कंडेयउवाच॥ ॥ततःसतेजसस्तस्मात्भावआविर्भूतोविभावसुः। अदृश्यतततो
दित्यस्वप्नताग्रेपमप्रभुः। अथतांप्रणतांदेवींतस्यसंदर्शनात्मुने। प्राहभास्वान्नरूपेष्टंवरंमत्तोयमिच्छसि। प्रणतांशिरसासाधुजाऽपिदितिमे
दिनी। प्रत्युवाचविनम्रांतंवरंमत्तोपस्थितं। देवप्रभादपुत्राणांऽशमंत्रिभुवनंप्रभामज्ञभागांश्चदैतेयैर्हृतंत्रैश्चतलाधिकैः। तन्निमित्तंप्रमादंवै
ऊरुस्थमममगोपते। अंमेनतेवाभ्रातृवंगत्वानाशयतेदृतं। यथामेतनयाश्चयोयज्ञभागंअजः प्रभो। भवेसुरधिपाश्चैवत्रैलोक्यस्यादिवाकरः।
तथामेतनयाश्चयोयज्ञभागंअजः प्रभो। भवेसुरधिपाश्चैवत्रैलोक्यस्यादिवाकरः। तयाऽकंप्रणम्यपुत्राणांसुप्रसन्नेरवेमयि। ऊरुरूपनभित्वैरुग्राध

स्थितिकर्त्रेत्रमभद्यमो॥ ॥श्रीमार्कण्डेयउवाच॥ ॥ततस्तामाहगोवान्भास्करोवारितस्करः॥प्रणाताम्रादितिंविप्रप्रसादसुरवोविभुः॥महस्त्रांशेन
तेगर्भंसंभूयाहमरोधतः॥त्वत्सुतत्रमत्रनदितेनाशयाम्याश्वनिर्हृतः३सुव्रताभगवान्भास्वान्त्रतहीनसुयागमत्र॥निश्चत्रासापितपमःसंप्राप्तास्खिलवां
छिता॥ततोरश्मिमहस्त्रान्तुप्राक्षोरवैःकरः॥विप्रावतारंसंचक्रेदेवमातुरयोदरे॥कृत्वाचांद्रायणादीनिमासचक्रेतुसमाहिता॥सुचिःसंधारयांमासनदिवं
गर्भमितिह्येनानतत्सांकश्यपःप्राहकिंचिक्रोपसुतादरांकिमारयसिगर्भंडमितिनित्योयवामिनीसाचतंप्राहगर्भंडमेनन्यश्येतिकोपनाःनमारितो
विप्रद्वाणांमृत्यवेयंभविष्यति३सुव्रतासातदागर्भंसुस्रवज्जसुरारणिः॥जात्यप्रमंतेजोभिःपत्सुर्वनकोपिता॥तंदृष्टाकश्यपोगर्भंसुघट्टाकरव
च्चसांउष्टावप्रणतोभत्वाज्ञभिराघ्रिरादरात्॥संश्रयमानःसतदागर्भंडात्मकरोभवत्॥पद्मपत्रसवर्णाभस्त्रेजसाधुस्तदिव्यरवः॥अथातोदेवादाभा
घकश्यपंमुनिमब्रवन्मेसतोयमेच्चगर्भोरावागुवाचोच्चारिरिणा॥मारितंवयतःप्रोक्तमेतदव्ययादितेःतस्माच्चुनेसुतस्तेयेनमार्त्तंडारव्योभविष्यति
॥सूर्यधिकारंचविभुंजगत्येषकरिष्यतिहनिष्यत्सुरांश्चायज्ञभागहरानरान्॥देवानिशम्येतिवचोगगनासमुपागतं॥प्रहर्षप्रफुल्लेजाताददानवास्तेहतो
जसः॥ततोयुद्धायदैत्यानाज्ञाहावशतक्रतुः॥सहदेवैर्ह्यदशक्रोदानवान्तंतदाभ्यगु॥तेषांयुद्धमभूद्घोरंदेवानामसुरैःमहा॥शस्त्रास्त्रदीप्तिसंदीप्तमभस्त
शुवनांतरं॥तस्मिन्नयुद्धेभगवतामार्त्तंडेतनिरक्षिताःतेजसादह्यमानास्तेभस्मीभूतामहासुराः॥ततःप्रहर्षप्रफुल्लेप्राप्तासर्वेदिवौकसः॥उष्णप्रफुल्लेजसो
योनिमार्त्तंडमदितिंतदा॥स्वाधिकारेततःप्रापुर्यज्ञभागांश्चपूर्ववत्॥भागवानपिमार्त्तंडःस्वाधिकारंयथाकरोत्॥कदंबपुष्पवद्गात्रास्वात्रअधश्चोर्ध्वंच
रश्मिभिः॥वृत्तोग्निर्पिंडसदृशोदधोनातिस्फुरंवपुः॥ ॥इतिभार्क्कण्डेयपुराणेमार्त्तंडोत्पत्तिरितिः॥ ॥श्रीमार्कण्डेयउवाच॥ ॥ततस्तस्मैददौकन्यांसंज्ञा राम
ज्ञोनामविवस्वते॥प्रसादप्राप्ततोभूत्वाविश्वकर्म्माप्रजापतिः॥वैवस्वतस्यसंभूतौप्रभोरिहपरंगतं॥पूर्वंमंवेतचाख्यातंमयेनदखिलंद्विजात्रीएप १२८

त्यान्यसोतस्यांजनयामासमनोपतिःद्वौपुत्रौसुमहाभागौकन्याचयसुनंसुने॥मनुर्वैवस्वतोश्रेष्ठःप्राद्देवःप्रजापतिःतेषांयमोयमीचैवजमजौसंवभू
चतुः॥ततेजोभ्यधिकंचैवमार्त्तंड्स्यविवस्वतःतेनातिताप्यामासत्रैलोक्यसचराचरं॥ोत्वाकारंततःसंज्ञास्वंज्ञात्वारूपंविवस्वतः॥असहंतीचतत्तेजःस्वोद्वायां
वीरूपमात्मवीज॥ ॥संज्ञोवाच॥ ॥अहंयास्यामिभद्रंतेत्वंकंवभवनंपितुः॥निर्विकारंत्वयाप्यत्रस्थेयंमद्वामनासुभे॥ ॥छायोवाच॥ ॥कोशयहणा
द्वेविशमंपात्रेवकाहिचित्॥आख्यास्यामिनतेतुभंगम्यतांयत्रवांछितं३सुव्रताछायासंज्ञाजगामपितृमंदिरं॥तत्राचसत्पितृहृद्वैकिंचिच्छालंसुभद्रेत्ति
॥भर्त्रुःसमीपंजगामहानिपित्रोक्तासमुनःपुनः॥अगच्छद्वडवारूपंछायाछन्नंविभोत्रांसनः॥तत्रतेपेतपःसाऽत्रिरहारामहासुने॥पितुःसमीपंयाताया:संज्ञया
वाक्यनत्परा॥तद्रूपधारिणीछायाभास्करंसमुपस्थिता॥तस्यांचभगवान्सूर्यःसंज्ञेयमितिचिंतयन्॥तथैवजनयोमासद्वौपुत्रौकन्यकांतथा॥पूर्वंजन्म
मनोश्छल्पःसावर्णस्तेनसोभवत्॥मनुषोःप्रथमंजातःपुत्रयोर्हिजसत्तमाद्वितीयोयोभवद्वान्यःसयहोयन्नैरः॥कन्यामूत्रपतीनांउवत्रेभवरणो
नृप॥संज्ञाउपार्थिवीतेषांआत्मजानांयथाकरोत्यल्पासुदःखितः॥मयैकोयाचवाल्पाद्भाविनोर्थस्यवैबलात्॥पदात्संतयोयामासद्वायांसंज्ञोत
तोयमःतंशशापततःक्रुद्धासंज्ञामापार्थिवीभृशं॥ ॥छायोवाच॥ ॥पदाभंतर्ज्जसेयन्मांपित्रभार्यांगरीयसीं॥तस्मात्रयेषचरणापतिष्यतिनसंशय
यः॥यमस्तभेनशापेनभृशंपीडितमानसः॥मनुनासहधर्मात्मासर्वेपित्रेमवेदयत्॥ ॥यमउवाच॥ ॥स्नेहेनउत्पन्नमस्मासुमाताद्वेवर्त्तते॥विशेषज्य
ज्यायस्योथस्मात्रकनीयांसोबुभूषति॥तस्मात्मेयोघतःपादोनतुदेहेनिपातितः॥वात्सल्याद्वायदिवामोहात्रनद्वावान्द्वेतुमर्हति॥शप्तोहंतातक्रोधेनज
नन्यातनयोयतः॥ततोनप्रत्ययंजननामभेष्यतपतांवर॥विशेषतस्त्वपित्रेषुनमाताविशेषतः॥पादस्त्रेपतनांपुत्रकथमेतत्त्ववक्ष्यते॥तवप्रसादाद्वे
वरणोनयतेत्रभागवत्रवथा॥मातृशापादयंमंत्यतथाचेतयगोपते॥ ॥रविरुवाच॥ ॥अमंशयामिदंपुत्रभविष्यत्रकारणं॥येनत्वामाविशत्क्रोधोधर्म

तंमत्यवादिनांसर्व्वेषामेवशापानांप्रतियातोहिविद्यते।नत्रमात्राभिशप्तानांक्वचिदक्यनिवर्त्तनं।नशक्नवन्मेतन्निष्प्राउकर्त्तुंमाउर्घचस्तव॥किं
चित्रेमंविधास्यंप्रियुत्रस्नेहादउग्रहं॥क्रियमयोमांसमादायप्रयास्यंतिमहीतलं।क्रर्तनचित्रेमंविधास्यंप्रियुत्रस्नेहादउग्रहं॥क्रियमयोमांसमादायप्र
यास्यंतिमहीतलं।क्रर्तनस्यवचःसत्यंचत्रतोभविष्यमि॥ ॥श्रीमार्क्कंडेयउवाच॥ ॥आदित्यश्रुत्रवीद्वाक्यांक्रिमर्थंतनुयेषुव।उल्लेख
म्यधिकःस्नेहएकत्रक्रियतेत्रथा।त्रनेनैषांत्रुजननीमंज्ञाकापिचप्रागता।विष्णोस्वप्यतपंसुमातःशापंनदास्यति।मातत्यरिहरंतीदंनवाचत्रेवि
वस्वते।प्रचामानंसमाधायमुक्तस्तत्रमवैदतांशनैतपंतंदृष्ट्वाछायासंज्ञादिवस्यति॥यनेनकंपितान्नस्तत्रयथात्रत्रंन्यवेदयत्र।विश्वा।
क्रतःऊद्वाक्रधाश्वमुखमभ्यगात्।सनापितंयथान्यायमर्घयित्वादिवाकरांनिईष्टकामंरोषेणशांतयामासमुत्रतः॥ ॥विश्वकर्म्मोवा
च॥ ॥तवाप्रितेजसाव्याप्तादाप्रिंदुरुएंसुदुःसहं।अमहंतउतसंज्ञाचनेचरतिवैतपः॥इंद्रत्वतेतामवानयस्वांमायांसुभवाशिणां।रूपार्थंभवतो
रण्येवरंतंसुप्रहृत्यपा।मंतंप्रेत्रह्मणाजावंनप्रदितेदंवरोचंतारूपंनिर्च्चर्त्यामायतवकांतंदिवंस्यते॥ ॥मार्क्कंडेयउवाच॥ ॥यतोहिभास्वतेत्रंपत्रा
गामात्परिहरंतांतत्तथेपितंप्राहत्वष्टारंभगवान्त्ररचि।विश्वकर्म्मीत्रउज्ञातःशाकाहीपेविवस्वता॥अप्रिप्रागेप्यतत्रेजःशातनायोपचक्रमे।अप्र
तोषजनतानाप्रिश्नतेनभास्वता।मसुदाद्दिवनोपेताआरुरोहप्रहानभः।गगनेवास्थितंविप्रसंवद्ग्रहेतारकं।अधोगतंमहाभागवश्वादि
प्रमाकुलं।विक्षिप्तमालिलासर्व्वंवश्वंत्रुश्चतथाहयः।व्यप्रियंतमहालोलाःक्षीर्णासानुनिबंधनाःक्रवोधारातपेनेकानिक्षिप्यानिमुनिसत्तम॥श्रा
म्यंरश्मिनिबंधानित्रधोजग्मुःसहस्रसः।वेगध्वनिसंजातवासुक्षिप्राःसप्ततंतवः।व्योशयेतमहाप्रेघाश्चरावाविरविणाःभास्वत्प्रणादविश्रांतभस्मा
कोशमहीतलं।जगदाकुलमभ्यर्थंतदासामुनिसत्तम।त्रैलोक्यंसकलंविप्रध्वस्तमाणेमहर्षयः।देवाश्चत्रह्माणःसार्द्धंभास्वंतमभिदुदुवुः।श्रादि

देवोदिदेवोसिदेवानांजातप्रेनस्त्वयंतवा।सर्गस्थित्यंतकालेषुत्रिधाभेदोनतेष्ठसि।त्वास्तेतेक्रजगत्राथधर्म्मरक्षहिमाकराजषस्वशा।तिलोका
नांदेवदेवदिवाकदरंदृष्ट्वागत्यतदेवंलिष्यमानमथाक्रवत्।जयदेवजगद्यानिश्वरवज्रंयजगत्पते।अषयश्चनतःसप्तवशिष्ठाद्यपुरोगमाना
तुष्टुवुश्चैवविधैस्तोत्रैःस्वस्तिस्यस्तीतिवादिना।वैदोक्तामिरथाप्रिक्षालिरिवित्याश्रुतुष्टुवुः।स्यामिरांघाप्रिभिस्तवंतोलिख्यमानंमुदायुतो
।चनाथमोक्षिणांमोक्षोध्येयस्त्वधोनिनांवरः।वंगतिःसर्व्वभूतानांकर्म्मकांक्षिनवार्त्तिनां।समजाभ्योस्कदेवेशतपोक्रनगतांयतोततो।वि
घाधारगणाःयज्ञरात्रसप्तत्रगाःस्कतोजलिपुटाःसर्व्वेशिरोभिःप्रणम्यतारविं।त्रुवंविधावोमलोत्रुवावहाः।सत्यंभवतेतेजोश्रुतानां
श्रुतांनांश्रुतयालनाततोहाहाहहुश्चैचनारदस्तुंबुरस्तथा।उपगुंसमारवागंधर्व्वस्कथलीरविंविद्रुत्रषभगंधराग्रामत्रयविशोरदाः।सर्व्वनां
भिश्चतानेश्रुप्रयोगैःसुरवर्षदं।विरवाचीन्यहतानिन्यर्च्चशीचतिन्योत्रमाग्रनकासत्रन्याचरंभावासरसांवरा।ग्रहत्रुर्जगनामीशेलिख्यमा
नेविभाचसौ।हावभावविलासाद्याश्चक्रुर्यंतोभिनवाश्चवद्रुवा।पावायंतनस्तत्रचाणाःवैएवदिमर्दभा॥पणावःपुष्करश्चैवस्मृदंगाःपटहा
नकाः।देवदुंभयःशंखाःशतसोथमहास्वनाः।गायद्भिश्चैवगंधर्व्वैर्नरवद्भिश्चाप्सरोगणैः।तूर्यवादित्रघोषेश्चसर्व्वकोलाहलीकृतं।ततःक्रतोजलिपु
टाभक्तिनप्रात्मश्चर्त्तयः।प्रिख्यमानेमहाप्रांपुणोमुःसर्व्वदेवताः।ततःकोलाहलेतस्मिंश्चसर्व्वदेवसमागमे।तेजसःशांतमंनंक्रेविश्वकर्म्माश
नैःशनैःशनैहिमजवर्म्मकालनेतोर्हरकमलाशनाविष्कुमेस्कतनस्य।तनुपारेलिरवनंनिशम्यसम्यक्तत्रजानतिदिवाकरलोकमाशुवेते॥ ॥इति
श्रीमार्कंडेयपुराणेतेजसःशातनं॥ ॥मार्क्कंडेयउवाच॥ ॥लिरनमाउत्रनोभानुविस्तकर्म्मीप्रजापतिः।उद्भूतएलकस्तोत्रमेदधक्रेविश्वस्त
नः।विवस्ततेप्रणातजनाहुकांतिमेमहात्मनेसमजत्वसप्रस्थयेस्वतेजसाकमलकुलावबोधिनेनमस्तभ्यःपटलपरावपाहनेपावनातिशयपुण्य

कर्मणोवैककाम्यविषयप्रदायिनोभास्कराम्बलमयूषमालिनेनमस्तमःपरलपटाचपाटिनोपाटनानिशयपुराणकर्मणोनैककर्मविषयप्रदायिने
भास्कराम्बलमयूषमालिनेसर्वभूतहितकारिणेनमः। आज्ञायलोकत्रयभावनायभूतात्मनोपतयेहवाय।नमोमहाकारुणिकोत्तमायसूर्यायवपुः प्र
भवमवैनमाविवस्वत्प्रणम्यतांतयात्मनेत्रगात्प्रतिष्ठायजगाहेनैषितौ।स्वयंभुवैनिर्मलालोकचक्षुषेसुरोत्तमायामितनेजसेनमः। दीप्तसुदयावलमौलिमालिनः सुरेगणागीतगरिष्ठगुणाः।वपुरुपंयूवमहत्त्ववउर्जगतेत्रिभा
मितमांसिमुदव।भवतेग्रिरामत्त्वयानमदाद्भुवातेविलोहितायेहनाभिमेहिरविभासितयाभुवनंत्रिभुवनभावनभानिकरैगरथताधिमत्यसयावयवत
स्त्रिरविकल्पितहिव्यहयं।मतनमास्वित्रनयाभगवन्नवरंसिजगाहितवद्वरमः। अमृतमयेनरमेनरमंविबुधपितृनपिमर्ममृतेऽरिगणाद्वदन
तेनतवमाणतिमुपेत्यलिखावामिवपुः।शुक्रमभवर्णहृयमथितंतवपदपांसुपवित्रतनं।प्रणतजेनवत्सलप्रणालेत्रिभुवनपावनयाहिरवोइति
मकुलजगत्प्रणतिभूर्तेत्रिभुवनभावनधामहेतुमेकंरविमरिविलजगत्प्रदापभूतंनेदशयंप्रणतोगस्मिसर्वदात्व।। ।।इतिश्रीमार्कण्डेयपु
राणे।। ।।श्रीमार्कण्डेयउवाच।। ।।एवंतस्यस्तवकुर्वतोविश्वकर्मादिचक्ष्यतेः।तेजसःसोऽशभागंप्रेलस्थमधारयत् शातितेनतस्तेनसोभा
गेर्दशभिःपंचभिस्तथात्रतीवकांतिमद्रूपमासीन्नदावपुः।शातितंवाम्यसत्तेजस्तेनचविनिर्मितत्त।विष्णोःशूलंचशर्वस्यशिवेकाधन
स्यच।दंडंप्रेतपतेःशक्तिर्दैवमेनापतेस्तथा।अन्येषांचैवदेवानामायुधानिमविश्वकृत्।चकारतेजसाभानोभागुराणपनिशांतये।इतिशांति
ततस्तेजाःस्वसुरेणातिशोभनेवपुर्धारमार्त्रेःपुष्यचापमनोरमंसददर्शसमाधिस्थःस्वांभार्यांवरुवाकृतिं। अथैषांसर्वभूतानांतपसाश राम
जसेनव।सावर्हेष्टातमोघांतंयत्नंसोपसंकया।जमाप्रसम्भ्रवंतस्यदृष्ट्वाक्षणात्तत्परा।ततश्चतांशिकायोगंतयोस्तत्रसमेतयोः।नासत्यदस्री १३०

ततयावस्वत्रुक्षाग्निविनिर्गतौरोहसोतेचरेवंतःस्वर्भ्रष्टौनउत्रुष्कावश्वावूदःसमुत्पन्नोवाणात्प्रणम्यत्रिनेःततःस्वंरूपमास्थिलंदर्शयामास
भानुमान्।तस्याथमासमालोक्यस्वरूपंमुदमाददे।स्वरूपधारिणंचैनांसत्रिनायनिजालयं।मैज्ञोभार्यांप्रतिमतीभास्करोवारितस्करः।ततःपू
र्वमुपोस्याःसोभूद्वैवस्वतोमनुः।हितीपस्कृयमःसाध्यान्धर्मस्तृत्रिरभूसुतः।कृपयोमांसमादायपतत्तेमहातले।पतिष्यंतीतिशापांतेनस्यचक्रे
पितास्वयंधर्मदृष्टिर्यतश्चासौसमोमित्रेतथाहिते।ततोनियोगेतयाप्रेचकारतिप्रियापहः।यमुनांचनदीचक्रेकालेदानरवाहिनी।आश्विनौदेवभि
षजौकृतौपित्रामहात्मना।गुरुत्यकाधिपतिश्चैवरेवंतेनविनियोजितः।रेवंतस्पाहृततोभगवान्लोकभावनः।त्वमप्यशेषलोकस्यप्रभोक्ष्यसिभवि
ष्यति। अरण्येवोमहादेवैरिदमुभयेश्वरा।मांस्मरिष्यंतिये मर्त्याःसोतेतेमहापदः।क्षेमंप्राप्स्यंतिसुखंराज्यंआरोग्यंकीर्तिमुत्तमां।नराणांपरितु
ष्टस्त्वंप्रीतःसंपदाम्यसिदायासंज्ञासुतश्चापेसावर्णिःसुमहायशाः।भावीमेनागतेकालेमनुःसावर्णिकोष्टमः।मेरुपृष्ठेतपोधारंअद्यापि
चरतेप्रभुः।ज्ञानाशनेश्वरस्तस्यग्रहेमूर्द्धाग्रनाहवेः।पैठीयसीमुषाकन्यायमनाभूतद्विजोत्तम। अभवन्सामरिश्रेष्ठायमुनालोकपावनी
।यस्तस्पृष्टोपहाभागःसर्वायस्येहसांप्रतं।वित्तरंतस्यवक्ष्यामिमनोर्वैवस्वतस्यहि।यइदंपठतेनरदेवानांश्रृणुयाद्वापठेद्वा।द्विचस्वतक्रमयता
नांरवेर्माहात्म्यमेवच।आपदस्तस्यप्रणश्येत्प्राक्रयाच्चमहायशः। अहोरात्रकृतेपापंतत्क्षणान्निर्क्रतंमाहात्म्यमादित्यस्यमार्त्रेयमहात्मनः
।। ।।इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेमार्त्रेयमाहात्म्यसमाप्तं।। ।।क्रोष्टुकिरुवाच।। ।।भगवन्कथितस्तक्रभानोःसंततिसंभवःमाहात्म्यंचादिदेवस्य
स्वरूपंवातिविस्तरात्।श्रोतुमिच्छाम्यहंतन्मेप्रसन्नोवक्तुमर्हसि।। ।।मार्कण्डेयउवाच।। ।।श्रयतामादि
देवस्यमाहात्म्यंकथयामितेविवस्वतोयश्चक्रारुद्रोमाराधितोजनैः।दमस्यपुत्रोविख्यातोराजाभूदिक्ष्वकुर्नृपः।समस्यकुक्षालतंचकेपृथिव्याः

थिवीपतिः॥धर्म्मतःपाल्यमानंतुतेनराष्ट्रंमहात्मना॥वह्वधत्तदिनंविप्रजनेनचधनेनच॥तत्रशुष्टशमतीवासीत्तस्मिन्राजन्यशेषतः॥निर्भयःसकलश्चौ
व्यपौरजानपदोजनः॥नोपसर्गोनचव्याधिर्नचपोलोडवंभपांनानावृष्टिरभूत्तत्र दशपुत्रैर्महीपतेः॥सदायाजमहायज्ञैर्ददौदानानिचार्थिनां॥त्वधर्म्म
स्यावरोधेनसुभगोविषयानपि॥तस्यैवकुक्षेतोराज्ञंमम्यक्पालयतःप्रजाः॥सप्तवर्षसहस्राणिजग्मुरेकमहर्यथा॥विदूरथस्यप्रभवादक्षिणात्यस्यभू
पतेः॥तस्यपत्नीवभूवाथमालिनीनामनामतः॥कदाचित्तस्यसाध्वीस्त्रीशिरसोभ्यंजनादतः॥पश्यतोराजलोकस्यमुमोचाशिरसोनी॥तदक्रुपतितंगा
त्रेयदाचास्यमहीपतेः॥तदोत्तमय्यवादेनंतासदृवल्लभाभिनिः॥चूडमक्रमेदोषाकुवंतीनांविलोकयेत्॥किमेतादृविधप्रज्ञामानिनीरास्कवद्दनः॥एष्टांस्त
उततस्तेनभर्त्राप्राहप्रनास्त्रिनी॥तांकिंचिदितितांभूयःपप्रक्षमेहीयतिन्॥वद्दशःपृच्छतस्यभूभृतःसुमध्यमा॥दर्शयामासपलितंकेशमेकंरुरोद्दवे॥
एतत्यश्चसिभूपालाकिंमल्पमसुकारणं॥प्रमातेमेदभाग्यक्षयाजरासाश्रद्दयसतः॥सत्विहम्यायतांपलोभूपावतांसर्व्वभुजां॥योराणांचमहीपालोयेतत्रास
त्रसमागताः॥शोकेनालंविशालाक्षिरोदितव्यंननेसुभे॥जन्माहियरिणांमाघ्यांविकाशःसर्व्वजंतुषु॥॥ध्रुवाताःसकलावेदाश्चयज्ञासश्चशःदत्तंहु
जानांपित्रानिमत्येस्मिन्कृतानिचसुन्का॥भोगास्त्वयामाद्दयेप्रत्यैस्वपिदुर्लभाःसुसम्यक्पालिनाभृत्वासाधुसद्दैस्वदृष्टितं॥मित्रैःसर्द्धेष्टसंहितंवि
हृतंचवरानने॥किमन्यत्रकृतंभद्रेपलितेपीतियन्॥भवंतुकेशाःपलितावत्तयःसंतुमेसुभे॥शोधितप्रेतुकामोयंकृतकृत्यो॥स्मिमानिनि॥सृष्टियद्द
र्शितभद्रेभवत्यापलितंप्रभः॥विकिंसाप्रेषतस्माद्दंकरोमिवनमंशयः॥त्वात्पंवालक्रियामद्दंचतद्दक्षोमारकेवया॥मोवनेयस्ययायोस्याद्दंकोधर्म्मसंग्र
याएवंमत्पुर्द्दकैर्भद्रेकृतंतत्पुर्द्दकैश्चयत्॥अतोनतेक्रपातस्याकिंचित्यश्पिकारणं॥अलंतेमन्युनाभद्रेनवभुदयकारिणी॥दर्शनंपलितस्यैतन्मारो
दीर्निःप्रयोजनं॥॥श्रीमार्क्कंडेयउवाच॥॥ततःप्राणाम्यनंभूयःपौराश्चैवसमीपगाःमाश्रु[illegible]सुम्रहीपालंमहद्दैराज्यवद्दनं॥नरोद्दितव्यमनमा

तवपल्यानराधिपः॥रोदितव्यमिहास्माभिरथवासर्व्वजंतुभिः॥वंत्रवाविपतोनाथवनवासानिवर्तनं॥प्रतिंततोयोषकिंपादानिःसर्व्वदृष्ट्यानिवासिनं॥प
विध्यतिनसंदेहस्त्वयिनाथेवनाश्रये॥मवमद्दोपचातायतस्वयंप्रविंभूपतः॥सप्तवर्षसहस्राणित्वयेयंपालितामही॥तत्सुताश्चमहाभाग्यप्रमालोक
यनराधिप॥वनेवसन्महीपालचंकारेप्सितंकिन्नरः॥तन्महीपालनस्याप्यकलांनार्हतिषोडशीं॥राजोवाच॥॥सप्तवर्षसहस्राणिप्रमेयंपालितामही॥
इदानींवनवासस्यप्रमकालोयमागतः॥ममायत्पानिजातानिदृष्टाप्रेपत्यसंततिः॥स्वल्पैरेवप्रमाद्दोभिरंतंकोनमद्दिष्यति॥यदेतत्पालितंभद्रेहितहिजानीतना
गराः॥इतश्चतंयप्रमाप्यमृत्योरत्युग्रकर्म्मणः॥सोद्दंराज्येसुतंकृत्वाद्दित्वाभोगान्ववनाश्रमः॥तपस्तप्तोसमायोतिनयाचयप्रमैनिकाः॥॥श्रीमार्क्कंडेयउवा
॥ततोयियासुःसचनंदेवत्तमवनीपतिः॥पुत्रराज्यापिपेकायदिनलग्नाचदृष्टवत्॥श्रुत्वाचतेतन्नृपतेर्वचोव्याकुलचेतसः॥दिनंलनंवदोरांवनविद्वः
शास्त्रदृष्टयः॥ऊचुर्ब्राह्मणमहीपालंदैवज्ञावाध्यगद्दंदा॥ज्ञानानिनःप्रनष्टानिश्रुत्वैतद्वोवचोनृपात्॥ततोन्यनगराद्राजाअन्यराष्ट्रेप्पवद्दात्॥ततस्तस्या
श्वनगरात्प्राचुर्येणुपागमन्॥समुपेत्यमहीपालंतपियासंप्रनेववुः॥प्रकंपिशिरसोवृद्धाब्राह्मणास्तत्रमाः॥प्रमादपाहिनोराजन्पालितास्त्वयाप्र
जाः॥सीदिष्यत्याखिलंलोकःत्वयिभूपवनाश्रयात्॥तत्कुरुष्टमहाराजजघानोसीदतेजगत्॥यावन्मीवामहेवीस्वल्पंकालंप्रेमवयं॥नेकामासाव
वेक्षनंदृष्टंसिंहासनेप्रभो॥॥॥म्पक्कंडेयउवाच॥॥॥इत्येवंतैस्तयान्येप्यद्दिजैःपौरपुरःसरैः॥भूपैर्भृत्यैरमात्यैश्चप्रोक्तःप्रोक्तःपुनःपुनः॥वनकास
विनिर्द्वंधोपमंहरतेयदा॥ततोमात्याश्चभृत्याश्चपौराभृत्यास्तयाद्दिजाः॥समेत्यमंत्रयामासुःकिमत्राक्रियतामिति॥तेषांमंत्रयतांविप्रनिश्चयो
यमजायतानुरागवतांतत्रमहीपालेतिधार्मिके॥सम्यक्ध्यानपरास्त्राह्मार्थयामःसमाहिताःतपसाराध्यभास्वंतमाप्तुरस्यमतेयतेः॥तवैक
मिश्चयाःकार्यकोविदैरुभास्करे॥सम्यगर्च्चोपहारास्त्रैरुपहारैरभीप्सितयत्नाश्चपरेभ्योनिनोभ्यश्चसज्जयेन्नृपाःपरे॥यजपाम्यस्यसात्रांचतोवयं

चक्रिरेराचिं॥ अपरेतनिरानंदाश्चलितशायिनः॥तपासंचक्रिरेतेतोभास्कराराधनंद्विजाः॥ अग्नेहोत्रपराश्चैवरविसूक्तापवर्हणाः॥जेपुस्तथाचेसंतस्थुःभास्करेदत्तदृष्टयः॥इत्येवमतिनिर्वेधंभास्कराराधनप्रति॥वज्रप्रकाश्वंकुस्तेतंतविधित्सयाप्रिता॥तथानुयततांतेषांभास्कराराधनप्रति॥पुरा मानाप्रगंधर्वैरुपगम्येदमब्रवीत्॥व्ययाशधर्मप्रिष्टोभास्करस्यद्विजात्मजः॥तदेताक्रियतांतेनभावुःप्रीतिपुवेधाति॥ अस्याश्चरुविशालाक्ष्यवनंसिद्धनि षेवितांकामरूपेमहाशैलेगम्यतांतत्रवैलपु॥तस्मिन्नाराधनेभानोःक्रियतांसुसमाहितौ॥सिद्धिनेत्रेहितत्रत्रसर्वाकामानवाप्स्यथा॥ ॥श्रीमा र्कंडेयउवाच॥ ॥इतितेनतदवाक्यंश्रुत्वागत्वातदाश्रमंद्विजादृश्शर्मास्वतस्तत्रपुण्यमायतनंशुभं॥तश्चतेनियताहारावर्णाविप्रादयोद्विजाः॥ ध्यपुष्पोपहाराद्यैःपूजांचक्रुरतंदिताः॥पुष्पानुलेपनाद्यैश्चधूपगंधादिकेनतथाजपहोमान्नदानवर्णा॥द्वजांसमाहिताःकृत्वैतक्रुरुश्चर्न्नत्रविवस्वंतंद्विजातमः॥प्रजाश्चक्रुः॥ ॥देवदानवयक्षाणांग्रहाणांज्योतिषामपि॥तेजसाभ्याधिकंदेवंप्रयामःशरणंरविं॥दिविस्थितंवदेवेशं घोतयंतंतमनतः॥वसुधामंतरिक्षंवमाक्रमंतंमरीचिभिः॥आदित्यंभास्करंभार्तुसवितारंविकाकरं॥ध्वांक्षाणामजेमानंवस्वर्भानुंदीप्तदीधितिं नक्षुर्गांतकालाग्निंदुःप्रेक्षंप्रलयांतकं॥योगेश्वरमनंतंचरुद्रंपीनासिनंशिवं॥ऋषीणामग्निहोत्रेभ्यज्ञवेदेषुवास्थितं॥अत्रत्रपरमंगुह्यंमो क्षद्वारमनुत्तमं॥अमृतंचैवसत्यंचपुण्यंतीर्थंसुविधं॥विश्वस्थितियांचैत्यंचप्रपन्नास्मदिवाकरं॥योन्नमायोमहादेवोयोविरूपंयःप्रजापति ः॥वाङ्मनाकाशमापश्चपृथ्वीभवनकानन॥ग्रहनक्षत्रतारायावानस्पत्यतथौषधं॥व्यक्ताव्यक्तेषुभूतेषुधर्म्मोधर्म्मप्रवर्तका॥त्मामा हेश्वरीचैवचैत्यावीयापिवातनुः॥श्रेयायस्यस्वरूपंवसनोभास्वान्प्रसादत्त॥यस्यसर्व्वमजस्यैदमशेषंतेजसात्मभो॥सवःप्रसीदतान्नभास्वाव जगतांयस्वजाचनं॥यस्यैकंभास्वरंरूपंप्रभामंडलउद्दृशं॥द्वितीयमेदवंसौम्यंसनोभस्वान्प्रसीदत्त॥द्वाभ्यांयस्यस्वरूपाभ्यांव्याप्तंविश्वंचराचरं॥ राम १३२

नात्रग्रीष्मेप्रयंभास्वान्प्रसनोदेवःप्रसीदत्त॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥इत्येवंस्तुत्यातथाभक्त्यासम्यक्पूजयेतांतथाउतोषभगवांस्तेषांत्रिभि र्गयैर्द्विजोत्तमाः॥ततःस्वमंडलाद्रुद्यविज्ञाविश्वंसमग्रः॥ अथतोर्यददौतेभ्योदृश्यंदर्शनंरविः॥ततस्तस्मैदृष्टपश्यंसवितारंप्रजनंजनाः॥पुलकोद्भेदिताविप्रभक्तिनम्राःप्रणेमिरे॥नमोनमस्तेस्तमहस्रश्मेसर्व्वमहेतुस्त्वमतोवहेतु॥योगीत्वमीड्योविलयत्वधामध्येयस्तदायोगविदांप्रसीद॥ ॥इतिश्रीमा र्कंडेयपुराणे॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥ततःप्रसन्नोभगवान्वभाउराहाखिलेजनान्त्रियतांयदभिप्रेतेमत्तेःप्राप्तद्विजातयः॥ततस्तंप्रणिपत्यानुचि प्रविप्रादयोजनाःममाधशप्रशीतांशुभवलोकपुरस्थितं॥भगवन्नयदिनोभक्त्याप्रसन्नस्त्रिभिरापदः॥दशवर्षसहस्राणितोनोजीवतान्नरूपमनि नाप्रयोजितारात्रिःसुवेधास्थिरयौवना॥दशवर्षसहस्राणितोजीवताद्राज्यवृद्धेनः॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥तयोस्तुवक्त्रंजिनंभास्वानथ दृश्योभूत्महाद्युतेतेपिलब्धवराहृष्टाःसमाजग्मुर्जनाःपुरं॥पुरोयाप्यान्नत्रप्रतेतस्मैतेरेडायत्पदेदयत्र॥वृंलब्धसहश्रीयोःसकाशादखिलंज गेव॥तत्रैवाजनहेतस्यसापत्नीमानिनीद्विज॥सत्वराजाचिरंदध्यौनाहकिंचिद्वतंजनं॥ततःसामानिनीश्रुत्वाहर्षहरितमानसा॥दिष्ट्यासुषाप्रहाणा लवर्द्धशीत्याहतंपतिंतथातथाउदाभन्नीमानित्यासमाजितः॥नाहकिंचिन्महीपालश्रितंकुलमनस्थितः॥सापुजःप्राहभन्नीरंचिंतयानमधोमुखं॥कस्मा न्नहर्षमभ्येस्विपरमाभुदयेरुप॥दशवर्षसहस्राणिनाराजःस्थिरयौवनः॥भावीत्वमपृथिकिंतथापितहृष्यसि॥किंवृतंकारणंहियच्चिंताकृष्टमानसः॥पस्मा श्रुदयेपिचंमप्राप्तेपृथिवीपतिः॥राज्यवृद्धेनउवाच॥ ॥कथंभुदयोभद्रेकिंसभाजनयसेचनां॥प्राप्तोदुःखसहस्राणांकिंसभाजनमिष्यते॥दशवर्षसहस्राणि जाविष्याम्यहमेकंकःनचंगत्वविपत्तौमेकिंनदुःखंभविष्यति॥ततान्योन्यप्रयोत्रश्चतयान्यानिष्टबांधवाः॥यश्चतोमेहतादुःखंकिमत्यंहिभविष्यति॥ त्येषुवानिभन्नेषुमित्रवर्गेतयामृते॥भद्रेदुःखसहस्रंमेभविष्यत्यनुसंततं॥मैर्मदर्थंतपस्तप्तंकृतंवैहमनिसंततः॥तेमनिभ्यहमोगांजिविष्यामीतिधिक्कथं॥स

यमापहरणेहेप्राप्तानाभ्युदयोमम।कथंतांमन्यमेभसभाजयसेदाम्॥ ॥मानिरुवाच॥ ॥वामहाराजयथात्थवंतथैतन्नात्रसंशयः।मयापौरैश्चदोषोयं प्रीत्यानोक्तोचितस्तवा।एवंगतस्त्वंकार्यमहाराजचिंतयतां।नान्यथाभाविप्रत्यूहप्रसक्तिर्मिराजयहः॥ ॥राजोवाच॥ ॥उपकारश्चयःपौरैःप्रीत्याभृत्यैश्चयोमम।कथंभोक्ष्यामहंभोगान्कृतघ्नातेषामनिष्कृतिं॥सोहमद्यप्रभृत्यद्विगच्छाम्यहंतमानुसः।तपस्तप्स्येनिराहारोभानोराराधनोद्यतः।दशवर्ष सहस्राणियथाहेस्थिरयौवनः॥तस्यप्रसादाद्देवस्यभानोविष्यामिनिरामयः।तथायद्विप्रजाःसर्व्वाःभृत्याश्चत्वंवसुताश्चयो।पौत्राःप्रपौत्राःसुहृदस्तथाति श्चवरात्तने॥२४॥जीवन्वेवंप्रसादनःकरोतिभगवान्रविः।ततोहंभविताराज्येभोक्ष्येभोगांस्तथासुदा॥२५॥नचेद्देवःकरोत्यर्च्चांतदाद्येतत्रमानिनि।तपस्तप्स्य निराहारोजावज्जीवितसंक्षयः॥२६॥ ॥मार्क्कंडेयउवाच॥ ॥इत्युक्त्वाप्रातदातेनतथेत्याहनशाद्विपः।जगामत्वसमंतेसमंस्तेपेतंधरणीधरः॥२७॥सनदाय तनेगत्वाभार्य्यवामहृषार्थिव।भानोराराधनेचक्रेशुश्रूषानिरतोदृढं॥२८॥निराहारःकृशासावयथामौग्रथिवीपतिः।तेपेतपस्तथैवोग्रंशीतवातातप दृमा॥२९॥तस्यपूजयतोभानुंतपश्चरतयतोमहत्॥साग्रःसंवत्सरोजानस्ततःप्रीतोदिवाकरः॥३०॥राजपुत्रमृत्यादिपौराणांचकृतेविभुः।ययाभिलषि तंमर्त्तवरेप्रादात्सुदुर्ल्लभं।मवलक्ष्मीवरंराजासमाराध्यपुरंतत।चकारसुदितोराज्यंप्रजाधर्म्मेणपालयन्।इयाजचमहायज्ञैर्दैदौदानान्यहर्निशं॥मानिन्यास हितोभोमानृभुजेचस्वधर्म्मोहित।दशवर्षसहस्राणिसुत्रपौत्रादिभिर्नृपः।भृत्यैश्चसहितःपौरैःसोभवत्स्थिरयौवन॥३४॥तस्यैतच्चरितंदृष्ट्वाप्रमतिर्म्मे समागतिः।विस्मयाकृष्टहृदयोगाथामेनामगायत॥भानुभक्तैरहोशक्तिर्यराजमान्यवदृनः।आमुष्यवर्द्धनोजातःस्वजनस्यपथत्मनः।इतितेकथितंचि पूयत्पृष्टोहंत्वयोदितः।आदिदेवस्यमाहात्म्यमादित्यस्यचिवस्वता।विष्णोदरविलंक्रवाभानोर्म्माहात्म्यमुत्तमं।पठनप्रभुच्यतेपापैःसप्तरात्रकृतैर्नरा।आ रोग्यधनधान्यैश्चकुलेमहतिधीमता।जायतेचमहाप्राज्ञोपश्चेत्तद्वास्पेहदि।मंत्राश्चयेत्राभिहिताभास्वतोपुनिसत्तम।जपत्यत्येकमेतेवाविसंध्यंपातकाप

राम १३३

हृःसमस्तमेतन्माहात्म्यंयत्रवायतमेस्थे।यघतेतज्जभावात्रसान्निध्यंमविमुंचति।तस्मादेतन्त्वयात्रस्थलभानोर्म्माहात्म्यमुत्तमं।धार्य्यमनसिसंयंवम हत्पुण्यमनीषता।सुवर्णशृंगीमतिशोभनांगोपयस्विनींगांप्रददातियोहि।पृथ्वीतिचैतत्रुभात्मवान्नरःसमंतथोःपुण्यफलंहिनाप्नुयात्॥ ॥इति श्रीमार्कंडेयपुराणेराज्यवर्द्धनोपाख्यानेनाम॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥पवेघभावोभगवान्नंनादिनिधनोरविः।यस्यत्रंकोटिकेभक्त्याप्राहात्म्य परिष्टवासियरमात्मामयोगानांसृजतातचेतसोलयः।क्षेत्रज्ञःसांख्यसंज्ञानोयत्रेशयाक्षेनामपि॥भ्रमांधिकारवहनोविप्रोरोगाम्यवेधसः।मज्ज न्याभवत्पुत्रःक्षित्रसर्व्वार्यसंशयः।मच्चत्रराधियेक्षिनयस्यत्रमंतरं।इक्षाकुर्म्रोभगोदेष्टमर्यानिश्चकनृषकः।नरिष्यंतोयनाभागष्टषोधष्ट पवच।पतेपुत्रानोत्तम्यष्टधराजस्यपालकाः॥विख्यातःकीर्त्तिमःसर्व्वेमर्व्वेशास्त्रार्थपारगाः।विविंशतरमाक्षिस्यवमंतुपुत्रंतथापुनः॥मित्रावरुणायोरिष्टिंचकारकतिनांधरः।तत्रचावदृतेहोतृरपवारान्यहासुनेत्रलानाम्नसमुत्पन्नाप्रमोकन्यासुमध्यमा।तांदृष्ट्वाकन्यकांतत्रमसुत्पन्नौ ततोमत्रःसुष्ठावमित्रावरुणौचाकथंवेदसचावहाभवत्पसादात्रनेयोविधिष्टोमेभवेदिति॥१॥इतेयमिमामिष्टिंचकुरुत्यत्रातत्रथामम।यदिप्रसन्नौ वरदौतादृयंतनयांमम।प्रसादाद्भवतःपुत्रोभविष्यतिगुणान्वितः॥तयोक्तास्तेसुकेउदेवाभ्यांसैवकन्यकारत्नालासपुत्रोरूपगुणप्रशंसितवि क्रांतः।पुनश्चेश्वरकोपेनमहागाममटत्तावनेस्त्रीत्वमासादितंतेनमत्वपुत्रेणधामता।पुत्रत्वमनामांनेचक्रवर्त्तिनंसूजितं।जानयामासतनयंतत्र मोमसुतोऽकः।जानपुत्रेतनःकृत्वामोक्षमेधंमहाक्रतुं।उरुमन्वेततःप्राप्तसुधुम्नश्चःपार्थिवोभवत्।सुधुम्नस्यत्रयःपुत्राउत्कलोविनतोगयः। पुरुषत्वेमहावीर्यामहिनःक्षुत्रोजसः।पुरुषत्वेतयेजानात्तस्यराजत्रयःसुताःउत्कलस्तेमहाभागोधर्म्मेनियतचेतसः।स्त्रीभूतस्यतुयोजातस्त्व स्यराजःपुत्रत्वमनसलेभेमहाभागयतोऽधसुतोहिसः।ततोवसिष्ठवचनात्प्रतिष्ठानपुरोत्तमं।तस्मैदत्तंमराज्ञेतत्रजातोचमनोहरः॥ ॥रतिम

राणेयपुराणे वंशानुचामणे॥ ॥श्रीमार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥एषश्चारुर्मनोःपुत्रोश्चगयामगमद्गमं।तत्रचक्रमाणोसौविपिनिर्ज्जनेवने।नासमा
दृश्यगंकंविद्वाउदाप्रितिनापितः।तुल्यद्वापपरांतांगद्दतश्चेतश्चसंभ्रमन्।ददर्शतदातत्रहेमधेनुंवनोदरे।स्वधायेतोवनांतस्थोब्राह्मणास्याग्निपूजि
नः।समन्यसानोगवयंगृणान्यगताउग्रश्रवायातमावतद्वाणविभिन्नहृदयाश्रुविप्लुतोग्निमूलिनःपुत्रोवत्सचारीतयोरति।स्रष्टवर्षपिनुर्हृष्ट्वाहेम
धेनुनिपातितं।गोपालःप्रेषितःपित्रवाश्चर्योनामनामतः।कोपामर्थपराधीनाचेतनाग्निस्तनोमुने।चुकोपवेगलत्स्वेदजललोलाविलेक्षणाः।तंक्रुद्ध
पंज्ञामन्यःएवश्रोमुनिदारकं।धर्मीहेतिजगौकर्म्मा कृइचक्रुरुषंरुषं।नद्वात्रियोनवावैश्यपवंत्रोधमुपैतिवै।यथात्वंमूढवज्ञानोविशिष्टोब्राह्म
णोकुले॥ ॥मार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥इतिनिर्भर्त्सनंतस्तेनमुनाज्ञाश्रुलिनःसुतः।शशापतंदुरात्मानंश्रइएवभविष्यसि।प्रयास्यतिक्षयंन्नस्यन्नोधा
तमुरोर्मुखवाक्षतोधेनुर्मम्रुरोर्यदियंहिंसिताक्षया।एवंसंप्रोक्षपक्रुद्धस्तत्शापपरिपीडितः।प्राहेशापपरोविप्रोयंजप्राहपाणिना।भूयोरा
क्षोविनाशायकोपंचक्रोहिजन्मवान्।तमभ्येत्यपितास्यस्रुलीवचनमब्रवीत्।वन्मालमस्मन्यर्थकोपेनयानेवैरिणा।एहिकामुष्मिकंहित।
शमएवाहिजन्मनां।कोपस्तपोनाशयतिक्रोधंक्रूरशास्त्रथाप्रभः।क्रुद्धस्यागलनिश्चांक्रुद्धःस्वर्गाच्छार्यते।नधर्म्मःक्रोधशीलस्यनार्यमाप्नोतिरो
षवान्।नालंसुखायकामानिःकोपेनाविष्टचेतसां।यदिगच्छाहतांधेनुरियंवेज्ञानिनासता।पुनक्रमत्रदयाकर्त्तुमात्मनोहितकारिणः।अथवाज
नतांधेनुरियंव्यापादितामम।तत्क्रुर्द्धशापयोग्योयंदुष्टंनामामनोयतः।आत्मनोहितमजिह्मत्वंधेनुयःपरेतरः।कर्त्तव्यामूढविज्ञानेदयातत्रदयालु राम
भिः।अज्ञानतःकृतेहेवंपातयंतिबुधायदि।तुधेन्यस्यदेहमन्येवरमज्ञानिनोनरः।नायंशापस्त्वयादेयःपार्थिवस्यामपुत्रक।स्वकर्म्मणोविविहतस्य १३४
रेवाउरुवस्तुना॥ ॥मार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥एषश्रोविभुनेःपुत्रंप्रणामानतकंधरः।प्रभीदेतिजगादोच्चैःअज्ञानाद्यातितेमिच।मयागच्यउधो

गोरवधाद्धातितामुने।प्रसादेतिजगादोच्चैरज्ञानाद्यातितेतिच॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥आजन्मनोमहीपालनमयाव्याहृतंमृषा।क्रोधश्चा
प्रुमहाभागनत्यभून्मेकदाचन।तत्राहमेनशक्रोमिशापंकर्त्तुमन्यथा।यस्तेसुपुतःशोपोद्वितीयःसानिवर्त्तितः।उत्तुक्रवंतंतेचालमादायम
पितातमः।जगामप्रत्यथियंप्रोपिपप्रच्छेभःश्रइमामगात्॥ ॥इतिश्रीमार्क्कण्डेयपुराणे॥ ॥श्रीमार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥कारुषाःक्षत्रियाःशूराः
कारुषस्याभवन्सुताःतत्रसप्तावराजेभ्यश्चसहस्रशः।श्रेष्ठपुत्रकनामाभूत्।स्थितःमथमयौवने।ददर्शवैशपतमथाप्रतीवसुमनोहरां।तरुणा
सदृष्टमात्रायांप्रदनाद्विप्रमानसः।वभूपतनयोनिश्चक्रामादेयतत्परः।तस्याःमगच्छाजनकंवव्रेतांवैशपकन्यकां।ततोनंगमराधानमनोज्ञानि
र्द्विजोत्तमानंवाहनस्याःसपित्राराजपुत्रेकृतांजलिः।विप्रत्वस्पिवुर्द्विपश्रयावनतंवचः।भवत्रोरक्षजोवृत्याःवयेवःकरदायकाः।कथंसवं
धमसमैरस्माभिरभिवांछसि॥ ॥राजपुत्रउवाच॥ ॥साम्यंमानुषदेहस्यजारलोतादिभिःकृतः।तथापिकालतेरेवयोज्यतेमानुषंवपुः।तथैववो
पकारायजायंतेतनुतान्यपि।अन्यानिवान्यजातीनिभिन्नजातिसनामतो॥तथात्मन्यानायोन्यानियोगपतांपंतिकालतः।योगायन्ययोगप
तीयांतिकालइत्यपाहियोगतः।आत्मात्मतेयछरीरमाहारादिभिरीप्सितैः।कालज्ञात्वातथा।तंतदेवपरिशोष्यते।इत्थंप्रभेदीमितमतानमादाय
नांत्रया।अन्यथामकरीरस्यविपत्तिसंपपद्यत॥ ॥वैश्यउवाच॥ ॥परतंत्रावयंत्वंचपरतंत्रोमहीभुजः।विज्ञातेनाप्यनुज्ञातस्त्वंदृहाणाददाम्यहं॥
॥राजपुत्रउवाच॥ ॥प्रष्टव्याःसर्व्वकार्येषुगुरवोगुरुवर्त्तिभिःनवादरेषुकार्येषुगुरूणांवाक्यगोचरः।कुमन्यथाकथालोयोगुरूणांश्रवणंत्वेक
चा।विरुद्धमेतदुन्यत्रप्रष्टव्यागुरवोत्रभिः॥ ॥वैश्यउवाच॥ ॥एवमेतत्प्रभोत्पास्तवायंदृहमागुरू।अहंदृष्ट्वाप्रिनालापोप्रमकोमकथाश्रयः
॥ ॥श्रीमार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥इत्युक्तःसोभवन्मोनीराजपुत्रःसचापितंत्यक्तिवेसर्व्वमावहेराजपुत्रस्यतन्मनोततस्तस्यापेतावैश्याकुवीकादी

वहिर्जोत्तमाद्वा प्रवेशणराजपुत्रंवयश्चारव्यातंन्यवेदयन्निवेद्यचततः प्राहसुनीनेवंव्यवस्थितेयत्कर्त्तव्येतदादेशमर्हन्निद्विजसत्तमाः॥ सघयजवुः॥
॥राजपुत्रानुरागात्तेयस्योवैश्यसंततौ॥ तदस्कधर्म्मपवेषांकेउन्यायक्रमेणमः॥ मूर्द्धाभिषिक्तनयायाताद्यौभवानृपः॥ भवत्वनंतरंचेयं
तवभार्याभविष्यति॥ एवंनदोषोभवितानेवमाशुपसुंजतः॥ आन्यथाभीतिरुत्क्रष्टावालकानयात्॥ ॥श्रीमार्क्कंडेयउवाच॥ ॥
इत्युक्तस्तदयास्वेववचस्तेषांमहात्मनां॥ विनिक्रम्यगृहात्वीताशुमतासेवृतंपुरं॥ अहंदृष्टकामिनालापोमम कामकथाश्रयः॥ ॥श्रीमार्क्कं
डेयउवाच॥ इत्याज्ञप्तात्मराज्ञासेनविवाहेनमयावैश्यपुत्राहृता॥ यस्यसामूर्ध्यमन्त्रामपत्नांमोचयन्निति॥ ततःसवैश्यस्तांदृष्ट्वाहृतांतनयांतुतां॥
न्नाहानिपितरंतस्यप्रययौरारणंहिसः॥ ततस्तस्यपिताकृद्धआदिदेशवलंमहत्॥ न्यनाहन्यनांडहोनाभागोधर्म्मइषक्रुः॥ ततस्तमधुपुधैर्मै
नांतेनश्रपसुतंनवैक्रुताक्षिणमतस्तेनततप्राहुर्येणापातितं॥ सश्रुत्वानिहतंसैन्यंराजपुत्रेणाश्रपतिः॥ स्वयमेषययौपुत्रंस्वसैन्यपरिचारितः॥
ततोयुद्धमभूत्तस्यश्वशुरस्यसुतेननत्॥ राजपुत्रेणशंस्त्रास्त्रैस्तत्रातिशयितंपितुः॥ ततोऽतारिक्षादागत्यपरिव्राजोमहामुनिः॥ प्रत्युवाचमहीं
पालंक्षिप्रमरेवतिमंयुगात्॥ त्रसुतस्यप्रहाभागश्चिधर्म्मोयंहरात्मनः॥ तवापिवैश्येनसहनयुद्धंधर्म्मवद्भवः॥ ब्राह्मणोब्राह्मणंहंतुंक्षत्रंक्षत्रंवदारप
रियहाद्ब्राह्मणाःसर्व्ववर्षेषुनेहानिशुपगच्छति॥ तथैवक्षत्रियसुतांब्राह्मैस्त्रास्त्रातिशायितः॥ पितामहस्तवक्षत्रंक्षत्रंवैश्यसुताया
वैश्यांपश्चाच्चहंक्ष्यसिततोद्ध्या॥ तद्दायतेवैश्यकुलादर्यन्यायःक्रमोदितः॥ ब्राह्मणाः॥ क्षत्रियोवैश्यःभवर्णापाणिमग्रहं॥ अकृत्वोन्यभवाभाणेय
तेनिरूपसंयहात्॥ यस्यायस्याहिहीनायोःकुरुतेपाणिमग्रहं॥ अक्षत्वोवर्णसंयोगंसोपितद्वर्णभाग्भवेत्॥ तस्यवैश्यत्वमापन्नस्वनपुत्रःसुमंदधीः॥
नास्याश्रिकारोऽहायद्वैक्षियोणत्वामहावयमेवाप्रजानीमःकारणंवृषनंदना॥ यथाभविष्यतीदंवैनेवर्त्तराकर्म्मतः॥ ॥इतेश्रीमार्कंडेय

पुराणेनाभागारव्याते॥ ॥श्रीमार्क्कंडेयउवाच॥ ॥ततोनिवर्त्तितोभूपःसंग्रामान्मुनिनावै॥ उपयेमेवतोवैश्यतनयांसोपितमुनेःततः सवैश्यतां
प्राप्तामुपेत्याहपार्थिवान्नयात्मयाकार्यंतन्ममादिशपार्थिवाममं॥ ॥राजोवाच॥ ॥धर्म्माधिकरणोऽक्रावान्वर्त्तयाम्यधर्म्मवित्नः॥ यदस्यकर्म्म
धर्म्मोवातद्वदत्तकान्मम॥ ॥मार्क्कंडेयउवाच॥ ॥ततस्तेऽनुनयंस्तस्यपार्थुपालंतथाऋषिः॥ वाणिज्यंपरमंधर्म्मंकर्म्मोचरवुःसभासदः॥
तथाचक्रेमुतस्तस्यराजायथोदितं॥ तेनेदंधर्म्मवादिभिर्धर्म्मंतस्यनिजधर्म्मतः॥ तस्यपुत्रस्ततोज्ञातोनाम्नारव्यातोभलंदतः॥ स्वमात्राप्राहितोगत्वा गो
पालोभवपुत्रकागात्रजाभिमुखोयप्राणिपत्यचमातरंराजर्षिभगमनीपंहिभवत्यर्घनाश्रयंतेसमेत्यमजयाहतस्यपादोयथाविधि॥ प्राणि
पत्याहवैवेनंराजर्षिमभलंदनः॥ आदिष्टोभगवन्मात्रागोपालत्वंभवेतिनोमयवपोलनीयाल्लातस्याःस्वीकरणंकथं॥ मयाहिगौ॥ पालनीया
सामदानीक्षतामतेत॥ आक्रांताबलवद्भिःमादायोदैःपृथिवीप्रमानोयथाप्राज्ञयापृथ्वीक्षत्वमादद्दंविभो॥ तथादिशकरिष्यामिनवाज्ञा
प्रणतोस्मिते॥ ॥श्रीमार्क्कंडेयउवाच॥ ॥ततःसनीयोराजर्षिस्तस्मैनिरुचशपतः॥ भलंदायददौतस्मैतस्यांमहात्मने॥ प्राप्यात्रविद्यः॥ सयदपि
दृष्ट्वतनयानिमानवमुतात॥ दिकाचपुत्रानादिष्टस्यमहात्मनः॥ ॥अयाचतसराज्यार्हंपितृपैतोमहोवितं॥ तत्रोचुर्वैरणपुत्रस्त्वंकथंभोत्रमिमे
दिना॥ ततस्तेऽहंभवचनभलंदस्यात्मजैशः॥ वमुतात॥ दितिरुद्रैःक्रताश्रस्याश्रवर्षिताः॥ महद्भातशशांक्रशास्त्रविज्ञतमैनिकाजहा
दृष्टियितेषांधर्म्मसुद्दैनधर्म्मसुद्दैनधर्म्मवित्नःमानिर्जिताःरिःसुकलाःक्षीराज्यंततः॥ पितुः॥ निवेदयामासतन्नत्वानिताजगृहैद्विजाप्रन्पुवाच
ततःपुत्रंभार्यायाःपुरतस्तदा॥ ॥राजोवाच॥ ॥भवेदराज्यमेतत्रेक्रियतांप्रवजोक्रता॥ अहंनक्षत्रवान्राज्यंग्रसामर्थ्यमुतःपुरा॥ वैश्यतांतु
पुरस्कृत्यतथेवात्माकरःपितुः॥ कृत्वाप्रानिपितुरहंवैश्यकन्यापरिग्रहात्॥ नपुण्यलोकमाप्नोजनयाचदात्तसंभवोऽनेध्यांपितुरस्या

यामिमहींयदिनाशिमोद्यतनोरनंममकल्पशतोपि॥नवापिशक्तंवद्दाद्यनिर्जितंममममानिनः॥राज्यंभोक्तुमनीहम्यउर्वलस्यचकर्हिचित्॥रा
ज्यंकृतंत्वयंयावद्दायादेभ्योविशेषचः॥ममाज्ञापालनशस्तंपितुर्व्रतिनितिपालनं॥ ॥मार्क्कीएउवाच॥ ॥ततःप्रहस्यतद्वाक्यंप्रभानाम्न
मानिनी॥प्रत्युवाचपतिंरूपंदृष्ट्वतांराज्यमर्जितं॥नचवैरयोनचैवाहंज्ञाताबैरपकुलेनृप॥क्षत्रियास्त्वंतथैवाहंक्षत्रियाणांकुलोद्भवा॥पूर्व
मासीज्यहीयालब्धदेवदत्तेविश्रुतः॥तस्यभूयस्त्वराज्ञोधुरावस्यसुतोनलः॥सतेनमरव्यासहितोययावान्नवणंवरं॥पत्नीमिश्रमयंरं
तुमाधवैमासिपार्थिवः॥ततःपानान्यनेकानिभक्ष्याण्युच्चावचानिच॥भार्याभिःसहितस्तत्रनिलेनसरव्यामसाद्वितः॥ततःपुष्करिणीतीरेददर्श
तिमनोरमां॥पत्नीव्यवनपुत्रस्यप्रमतेपार्थिवात्मजां॥सरवातस्यनलोमत्रोजगृहेवांचउर्मनिः॥एषपतत्तस्यराजन्नातन्नातातिवादिनो॥क्ष्मा
क्रंदितंनिशम्येतन्मतस्यापुत्रमातेपतिः॥आजगामत्वरायुक्तोक्रियेनादितिवेवदत्॥ततोददर्शराजानंशुद्धेचंतत्रसंस्थितं॥गृहानांचतथापवं
ननेनेऽउद्यानमंमत॥कुदेवेरपतेःप्राहुःलेशास्यतामिति॥त्वंचशास्तामवात्वराज्ञाऽदृष्ट्वायंयतोनृप॥ ॥मार्क्कीएउवाच॥ ॥तस्मा
न्नस्यवचःश्रुत्वाशुद्धेवोनलोरुषात्॥त्यहिवैश्योसिगत्वान्यंक्षत्रियंवाताकारणात्॥ततःसप्रमतिःक्रुद्धस्तेनसानिर्दहेत्रिवाप्यशुवावा
थराज्ञानंवैश्योस्मीत्यभिभाषितं॥एवमस्तुभवान्वैश्याक्षत्रियःक्षत्रकारणात्॥क्षत्रियर्द्धंयतस्त्रंनाथशब्दाभवेदिति॥मत्वंनक्षत्रियोभा
वीवैश्यपत्वंकुलात्तव॥ ॥इतिश्रीमार्क्कंडेयपुराणे॥तस्मैदत्त्वानलःशापंनलंकृत्वोत्तरीतद्विजा॥प्रमतिर्भार्गवःकोपाद्धेलोक्यंनिर्दहे
त्रिवा॥मदोमत्तोयदाभार्यांभवान्नत्रमदश्रमोबलाद्गुरुं॥तेभवंतस्माद्भुजमाविरं॥तनादाहृतमात्रेउवाकोस्मिचसमदानलः॥देहजेना राम
ग्निनासयोभस्मउंमत्तदामत्तंदृष्टप्रभावंततस्मुदेवोचिमदत्ततः॥प्राम्पतंवप्रादेहस्यताहस्यतामिति॥येऽकृवांस्त्यमगवान्व १३६

सुरापानममाकुलांतप्रम्पतांप्रमीदृवंशापोयंविनिवर्त्यतां॥एवप्रसादितस्तेनप्रमतिःप्राहभार्गवः॥गतकोपोनलेदाधेतांविनीतेनसगनान्यथामा
वितद्वाक्यंयन्मयासृष्टंहरिंतं॥तथापितेकरिष्यामिप्रमन्योउपहेपरं॥भवतावैश्यजातीमोभवान्नात्रसंशयः॥भविताक्षत्रियोभूयस्तस्मित्रेवा
क्रजन्मनि॥ग्रहीष्यतिबलाकन्यांमदातेनत्रसंभवः॥ततदाक्षत्रियोवैश्यःसुग्रहीतोभविष्यसि॥एवंसवैश्यभूपालःसुदेवोस्थापितोभवत्॥त्र
हैवंयोमहाभागतन्मर्द्धक्षयतांविभा॥सुरथोनामराजर्षिःप्रागासीद्वैधमादनोनयेस्वी॥नियताहारसत्त्वकमंगोत्तनाश्रयः॥तस्यरयेनसुरथाद्वृद्धो
दृष्ट्वैकांमाविकोऽवि॥कृपोभूत्वजनिनान्यद्धीनयातस्यमहात्मनः॥ततोमृत्योवशानेहैतस्योत्तन्नाथारीरत॥समांदृष्ट्वाचजगृहेस्त्रित्यमानेनवै
तमागयस्मात्कृपान्वितस्यमभजातेयमात्मजा॥तस्माक्कृपावतीनाम्नाभविष्यत्याहमप्रभु॥ततोहमाश्रमेतस्यवहमानादेवानिशंमरवीभिः
महउत्पातिविविधैरिमाप्रिवा॥ततोऽनेगत्मस्यश्रानागस्तिरितिश्रुत॥संचिंत्यनकाननेनत्यंसरवीभिःकोविनाशयात॥यस्मान्नोवैश्यउत्पा
हभवतीतेनतेनतेशयेवैश्यभविष्यसीत्युक्तेप्रसादोक्तोभयात्मुनिः॥नापराधंकृतवतीतवाहंद्विजसत्तम॥अत्यामापराधेनाकेप्रर्थंसंप्रवा
नामि॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥ऽदृष्टंदृष्टसमर्गादऽदृष्टमाविगवति॥सुरविउनियातंतपवगत्यहरोषणाऽदृष्यातिपूणामेनमत्वयाहंप्रसादितः॥तस्मा
दत्तयहंबालेश्रण्यत्रेकरोभ्यहं॥वैश्यपोतोयदाजातात्वंपुत्रंधर्मिष्यसीराज्यायजातिस्मरतांतदावंसमवाप्यसि॥ततोभयःपूर्वजातिप्राप्तावंपतिना
महदिव्यानवाप्यमेभोगान्त्राप्यसिभीःसमुपैष्यसे॥१॥एवंसमाप्तिराजेंद्रतेनपूर्वेमहर्षिणा॥पितापिमेपूर्वतरंशमप्रतिनाभवनापवंवैश्योनरा
जेंद्रोनचैवसविनाप्रमानचाहत्यऽष्टापामऽष्टाऽपनेकयो॥ ॥मार्क्कंडेयपुराणे॥ ॥मार्क्कंडेयउवाच॥ ॥इतितस्यवचःश्रुत्वासपुत्रस्यच
पार्थिवः॥पुनःप्रोचाचधर्मज्ञंपलोतनंतयामयापितुरादेशात्यक्तंराज्यंतनसुतः॥ग्रहीष्यामिहयोक्तोनाकिंप्राप्तंक्रिशपतेचया॥अहंप

दास्यामिकरंतवचैष्पत्रेतस्मिन्ना।भुंक्ष्वराजप्रशेषंवत्रप्रियाणापरित्यजा।इत्युक्त्वासतदापित्राराजपुत्रेप्रवंदनः।वकारणाज्यधर्मेणामहद्दारप
रियहं॥अवराहतत्तस्यचक्रेष्टथिव्याप्रभवाद्विज।नचाधर्मेमनोभूपान्नस्यसर्वेभवत्रशे॥तेनेष्टंविधिवद्याजैःसम्यक्शमावसुधरा।१८।
मपवैकोभवद्वर्त्रारथिव्याव्याधिशमनः।अजायतसुतश्चास्यचक्रभृन्नामनामतः।पिताशिशायतोयेनसुरणोधेनमहात्मना।तस्यापिभार्या
मोनंदाविदूरदयसुनाभवत्राणनिवृताभद्राभागास्राप्राप्तानेनवीर्यतः।हत्वापुरंदरारिसंकुंजंभंदितिजेश्वरं॥ ॥क्रोष्टुरुवाच॥ ॥भ
गवन्नतंजमाप्राप्तकुंजंभंतेनसुनाक्रथं॥पतदाख्याहिमित्रासिपमत्तेनात्मनात्रध॥ ॥श्रीमार्कंडेयउवाच॥ ॥विदूरथोनातमन्नपःख्या
तकीर्तिरभूद्राविततस्यपुत्रश्चयंजातंसुनीतिःसुमतिस्तथा।एकदात्ववनंयातोमृगयोमविदूरथः।ददर्शगर्त्तसुदृमभूमेरुग्वमिवोद्गतं।तंदृष्ट्वा
चिंतयामासकिमेतदितिभूरुहं।प्राताल्लाविवरमत्यंनैतद्भूमेश्चिरंतनं।चिंतयन्निनितत्राथददर्शविजनेवने।त्राह्मणंसुव्रतेनामतपस्विनंसु
पागतं।मतंपप्रच्छनृपतिःकिमेतदितितिस्मितः।चतिगोभीरमवनेर्दर्शितंतातितोदरा॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥किंनवेत्सिमहापालचाराज्ञस्त्वंनमेमतः
ज्ञेयंसर्वेमनरेंद्रेमवत्रनेयन्नहीतले।दानवासुमहावीर्यविमत्सुथोरमातले।सजंभयेतिमत्थ्वाक्रुजभःप्रोच्यतेजनः।क्रियतेतेनयत्किंचिद्ल
ऋतमहीतले।त्रिदिवेवानरपतेतत्कथंचेन्निभवात्रासुनंदेनामसुशलंत्रुष्टायत्रिमितेपुरा।तंजहास्तुष्टात्मातेनहंतिरणेरिपून्पातालां
तर्गतस्तेनाभिनन्निवसुत्रापिप्रभो।ततोसुराणासर्वेषांद्वारणिकुरुतेसुरः।प्रोक्ष्यतेवसुधामेतांतमजित्वाकथंभवान्।यज्ञानविध्वंसयवेनुयोदेव
ष्टस्युपरोत्रकः।आप्याययतिवैदैत्यान्सचल्लीसुशलासुधः॥मदीमंघातयस्यरिंपातानोत्रमोवरं॥ततःसप्रस्तवसुधाधिपतिःपरमेश्वरः।सुधा
लस्तस्यवलिनःसौनंदःप्रोच्यतेजनैः।तथावलावलेचैवविवदेतिविचक्षणाः।तच्चनिर्वार्यतांयानिसंसृष्टंयोषितारुप॥तास्त्रियेतेहितो

येद्विचीर्यतोनमचेमिडराचारःप्रभवंसुशेतस्यतांथोषिक्रायसंस्पर्शदोषवीर्यविशातनं।एतत्तस्यवलंश्रूयदानवस्यडरात्मनः।पुशलस्यच
तेप्रोक्तंयथुक्तंतत्समाचर।आसत्रप्रेवसत्रप्रेवसतंपुरस्यपृथिवीपते।कृतेतेनमहीरंध्रंनिश्चितःकिंनचाश्रयथा।इत्युक्तासगतेतस्मिंचसुनाब
यमहीपतिः।मंत्रयामासमंत्रज्ञैःपरमार्थंचमंत्रिभिः।यथाक्रतमशेषंचकथयामासमंत्रिणां।सुशलस्यप्रभावंववीर्यशातनमेवच।तन्मंत्रक्रियमाणो
उमंत्रिभिःसहभूपतिः।तत्यागर्ववतिंनीकन्यांसुभ्रावापसुदावती।ततःकतियपाहेउतीकन्यारममाणिकी।जहारोपवनाद्दैत्यःकृतुभःसरवीसंस्थतां।एतत्क्रुवा
प्रहीपालःक्रोधपर्याकुलेक्षणः।पुत्रान्सुवाववरितंहतांक्रुद्धानुकन्यका।निश्चिक्रमुर्यास्तटेगाःत्रैतेनगद्वारमातलं।महत्यतायोपहर्त्रासुदावत्यांसु
उर्मतिः॥ ॥श्रीमार्कंडेयउवाच॥ ॥ततस्तौतत्सुतौप्राप्यतत्रैनत्यदानुगौ।सुप्रघातेकुजंतेनस्वमैन्येनातिकोपितौ।ततःपरिधनिश्चिक्षि
परस्वधैःवाणैश्चाविरतंमुहूंतेषामासीसुदारुणं॥ततोमायावलवतातेनदैत्येनतावुभौ।राजपुत्रौरणेवद्धौनिहताशेषसैनिकौ।ततःक्रुद्धास
महीपालःप्राहेदंमहसैनिकः।वद्धुत्रःपरामात्रिउपेत्यमुनिसत्तम।यस्तंनिहत्यदैत्येंद्रोवधिष्यतिमेसुतौ।तस्माद्दंप्रदास्यामिप्रितस्तेवामतलोवनं।
इत्येवंस्तोवतांचक्रेसराजास्वपुरंतदा।निराशःपुत्रयोर्दुःखीवंधमोक्षायवैसुने।ततःश्रुत्वावचस्तस्यभूमेर्लोदनमुनोदितं॥आधोष्यमाणांवलवान्रक्ष
नाम्नाःभोर्यसंयुताःसवागम्यात्रिवाद्यैतंप्राहुःपार्थिवसत्तमं।विनयावनतोभूत्वाविज्ञप्तिंमित्रमत्तमं॥आज्ञापयाशुमायंनतनयोप्रोवमाप्रिते।तथैवते
जसाहत्वातदैत्यंतनयावमा॥ ॥श्रीमार्कंडेयउवाच॥ ॥ततंपदापरिष्टज्यप्रियभरव्युरथात्मजां।गम्यतामितिसंसिक्षोवत्येत्याहसपार्थिवःस्या
नेस्थाम्यतिमेवक्षोयधेवकुरुनोविधिः।वक्षतक्रियतामाशुयथुक्तमिहमनस्ववा।ततःस्वरवदुःसत्वउर्व्वहुगोधोगुलिप्रवाहजगाखरीःपातालेतेनगा
नैनमधरत्।ततोज्यास्वनमाकर्ण्यकुजंभोदानवेश्वरः।आजगामातिकोपेनस्वसैन्यपरिवारितः।ततोसुहृमभूत्रप्तेनपार्थिवमूउना।प्रमेनास्य

स्यसमैर्न्यैनबलिनोबलशालिनादिनानिर्व्राणिमनदायोधितस्तेनदानवः।ततःकोपपरीतात्मासुशलायाम्पत्न्यावतात्।गंधैर्म्माल्यैस्वदाद्यैः सत्यमा
नःसतिष्ठति।अतःपुत्रैर्हताभागाप्रजापतिविनिर्म्मितः।ततोविज्ञातशलप्रभावमासुदावता।पप्रच्छशुशलश्रेष्ठमभिनत्वाशिरोधरा।पुनर्यावत्समृद्धा
सुशलेतंमहासुरःनावत्सायंदनव्याजैःपस्पर्शनिकषाःशुभा।ततःसत्वाशुभेशुशलेनासुरेश्वरः।व्यर्थांशुशलपातास्तेसंत्रासुस्तेशुशुषुरमा
ब्रेचनिर्वासौनंदेशुशलेमुने।अब्रैश्चशस्त्रैर्दनेयःसोशुधत्तरणेरिणामन्त्राणिवदानवम्यानकारमघोविरथंततश्चसवर्म्मरवज्राग्रकरोप्यवावेष
तमापतंरमसात्सुदीप्तंविस्पष्टकापंत्रिदशेंद्रकोपं।अवैणवस्त्रेशुत्रिराजपुत्रोजघातकानलमप्रभेणा।सवह्निशत्रणाहतोशंतत्याज
देहत्रिदशारिरात्मनः।वभूवसघश्चमहोरगाणांदसातलानेषुमहामहोत्सवः॥ततापतत्पुष्पवृष्टिर्म्महीपालसुतोपरि॥जगुर्गंधर्वपतयोदेव
चाघानिसरवद्युः॥सवापिराजपुत्रस्तंहत्वातोहपतेःसुतौ॥ ॥मोवयमासतत्वंगीतांचकन्यांसुदावतीं।तंचापिपुशलेनासिवृकुजंभेविनि
पा।तेनेजग्राहनागाधिपतेरनंताशेषसंज्ञितः।तस्माच्चपरिवृष्टोसौशेषःसर्व्वेरगेश्वरा।सुदावत्यासुदाधातमनोवृत्तिस्तयोभाम।सुनेदशल
शेपत्नकारपुनःपुना।यावित्कंरतलस्पर्शप्रभावज्ञापिशोभना।सुदावत्यास्ततोनामनागराजस्यतोःकरोत्।सुनंदामिनिमानंदःसोनंदगुण
जेद्विज॥सचापिराजपुत्रस्तोभ्रातृभ्यांसहितोपितुः॥समीयमानिनाचाशुप्रातिपत्याहतत्पयांश्चानीतोतनयोनाम्नयैवेयसुदावता।तंवाक्ष
याम्रयाचद्यक्तर्व्वंतसमादिशः॥ ॥श्रीमार्कंडेयउवाच॥ततःपुत्रवधसंभ्रमर्म्महृदयःसमहीपतिः।माधुमाश्रित्यधर्म्मेण
भाजितोस्मित्रिदशैर्व्वस्माहंकारतोद्विभिः।वैजयंतावचयत्तौयोयत्तोरिर्विनिपातिता।आगतोच्चैतान्यत्रपवायत्यानिमेपुनःतद्दाणा राम
घशत्रेद्विपातिसम्यग्मोदितेवैराजपुत्रश्चवंग्पाःकन्यायांजहेउर्म्मासुदावत्यासदासुक्तःसत्यवाक्यंकुरुष्वस्तमा॥ ॥राजपुत्रउवाच॥ ॥ १३८

नातस्याज्ञामयाकार्य्यंयद्वैषिकरोतितत्।त्वमेवतानिजानीषेनेवात्राधिकृतावयं॥ ॥श्रीमार्कंडेयउवाच॥ ॥ततस्तयोःसराजेंद्रश्चक्रे
यैवाहिकंक्रमं।सुदावत्यांश्चउद्दिश्यभर्दंमनसुतस्यउ।ततःसहतयारेमेवसभीर्व्वयोवने।रमणीयेषुदेशेषुप्रासादशिखरेषुव।कालेनगर्भ
ताह्यूःपितास्यभलंदनः।वनेजग्राहवत्सभ्रीःसवत्सेवमहीपतिः।इयाजयज्ञैःसतदाप्रजाप्रजाधर्म्मेणपालयन्।पुत्रवत्यात्मजानाक्ष
प्रजास्तेनमहात्मना।वंशंभुर्व्विषयेतस्यनचाभूद्रणसंकरः।नंदणर्व्वानुवर्त्तोभयमाभीत्रुकस्यचित्।नोपसर्गभयंवैवतस्मिंवशासतेभू
पतौ॥ ॥इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेमलंदतलंदतवत्सश्रायोरितंसमाप्तं॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥तस्यतस्योसुनंदायांपुत्राह्यष्टश
योन्नेरे।प्राशुःपथीराथोरिशुसुवक्रोविक्रमाक्रमा।वल्गीकस्त्रेश्चप्रचण्डश्चउविक्रमः।सुनयस्त्वत्यवत्तस्यतस्यभूवंशवर्त्तिनोनृप
श्चप्रहाभागाःसर्व्वेसंग्रामजिन्नराः।तेषांज्येष्ठोमहादीर्घोप्राशुरासीन्नराधिपः।इनरेभ्यश्चतस्यवभूवंशवर्त्तिनोनृपत्य
क्रैरनेकैर्व्यराजिभिः।सूनवतीवैदृष्टैश्चसत्यनामावसुंधरा।सम्यक्कृपालयत्तस्यपजाःपुत्राणिवौरसान्।योभूत्नचयाकोशस्येन
निर्घाटेनाक्षतेः।क्रतवःशतसाहस्रास्तेवांसंख्यानविद्यते।अमृतावैर्न्नकोष्टेवैर्नचपद्मादिभिर्म्मनो।पजानिम्वस्यपुत्रोभूद्राम्यज्ञेशत
क्रतुः।अवाप्यत्रिपतुर्लोयत्तभागैःसुरैःमहादानवानाशुदीर्म्मानाजधानन्वतीर्णाच।वलंवलिनांश्रेष्ठोजंभवासुरमन्नमं।अन्या
श्चप्रहावीर्यानिजधानाप्रसह्यवै।द्वेषः।प्रजानेत्तनयाःपंचरवनिंत्रपसुरवासुनोतेषांरवनिंनोराजाभूत्यरव्यातोनिजविक्रमैः।सर्व्वांतर
यत्यनाकम्यरामर्व्वप्राणोहितेरतः।स्वधर्म्मनिरतोनित्यंष्टद्वमेवीवद्धक्तत।वाग्मीविनयसंपन्नःकृतास्त्रोप्यविकत्थनः।सर्व्वलोकप्रि
योनित्यंवाचेनदृहन्निशंनंदंत्वशेषभृतानिसित्यंचरिजनेस्विरवस्यक्तसर्व्वभूतेशनिरातंकानिमेउचामाव्या।धिरक्तभृतानामा

धयोमाभवंस्तुवैमैत्रीमशेषभूतानिसुष्ठुसकलेजने।शिवमक्रहिजातीनोभूस्तनरानांप्रीतिरक्तवामभूद्दिःसर्ववर्णानामिहिरक्तवक्
र्मणां।भोलोकाःसर्वलोकेषुशिवावोस्तुसदामति।यथात्मनियेथाप्रेहितमिच्छयसर्वदातथा समस्तभूतेषुवर्तध्वंहितबुद्धयः॥एतद्धि
हितमत्यंतंकोवाकस्यापराध्यते।याकरोत्यहितंकिंचित्कस्यचिन्मूढधानसः।तस्मभ्येतिनकर्तव्यंकर्हिमित्रफलंवयनः॥इतिमत्वासमस्त्वं
सुहृल्लोकाहितंकुरुयः।मासंस्तुतौ।किकालोकाश्रयापात्रप्रास्वर्थवैसुधाः।योमेत्रेत्यतेनस्याशिवमक्रसदाहिवि।मच्छत्रोहेष्टिलोकेस्मिन्
सोपिभद्राणिपश्यतु।एवंस्वरूपःपुत्रोभूत्स्वनिश्चस्वस्यभूयतेः।समस्तगुणसंपन्नाश्रीमानक्रदलेक्षणाः।तेननेत्रेभ्रातरःप्रीत्याष्टथक्कुराज्ञा
षुयोजिताःस्वयेत्तष्टथिवीमेतांबुभुजेसागरेवरां।प्राच्यांतेनकृतःकोशोरुद्रदिग्गयासुदाचछः॥दिक्षिप्तनीव्यासुनयउत्तरस्यांमहारथः।तेषां
तस्यबभूवुस्टथगोत्राःपुरोहिताः।बभूवुर्मंत्रिणश्चैवनहिवंशक्रमागताःशौरविक्रुलोद्भूतःसुहोत्रोनामवैद्विजः।उदाचेमाकुशावर्त्ती
गोतमाश्चयथोभवत्।काश्यपोऽप्रमतिर्नामसुनयस्यपुरोहितः।महास्थस्यवासिष्ठःपुरोगाभून्मनीषिणाः।बुभुजुस्तेस्वराज्यानिवद्यारोपि
नराधिपाः।रवनिश्चाध्यपत्तेषामशेषवसुधाविपः।तेषुभ्रातृस्वशेषेषुरवनिश्चःममहापतिः।प्रजासुवसमस्तासुष्ठुवेष्टिवसदाहितः।एकदा
मंत्रिणाशौरिःमप्रोक्तोविश्वदेविता।विविक्तेट।ष्टथिवीपालकिंचिद्वक्तव्यमस्तिमे।यस्येयंष्टथिवीक्रुत्स्नायमभूपावशानुगाःमराजानस्यपु
त्रस्यतत्पौत्रस्यवाशक्तःशतंधारयितुंक्षमः।तत्रैधातरःसप्तस्यपाक्रुत्स्नाविषयाधिपः।तस्यत्राश्चाल्यकास्तस्यात्पौत्राश्चाल्यकाल्यकाः॥कालेनक्रमसमासाद्य
पुरुषात्पुरुषांतरंक्रुप्योपजाविनौभूयभवंतिपित्रर्थाःनोद्वारक्षुरुतेधात्रस्तद्वलोर्थ्यणाः।स्नेहात्कःष्टथिवीपालपरयोर्भ्रात्रपुत्रयोःतस्य राम
त्रयोःपरंतरामतिर्भवतिपार्थिवात्मजः।केनकार्येनपृथिवीतस्यपुत्रःकेनकार्येनपृथिवीतस्यमंत्रिणश्चैवमंत्रोषक्रुरुतेयदि।कार्यनिष्पादकंराज्यंकारणंक १३९

र्मणिष्यतेरोज्यलाभश्चतेकार्यंवंकर्त्रीकारणंवयंसोस्माभिःकारणैराज्यपिरुपैतामहैंक्रुताफलप्रदामविष्यामःपरलोकेनतेत्रया॥ ॥राज्ञो
वाच॥ज्येष्ठोराजामहीपालोवयंस्यानुजायतातनतःमक्रुतेष्टथिवींस्वयंचाल्यवसुंधरां।वयंतुभ्रातरःपंचष्टथ्वीचैकामहाप्रभे।अतोस्माःपृथ
गैश्वर्यंकथंक्रुत्स्नंभविष्यति॥ ॥विश्वदेवउवाच॥ ॥एवमेतद्वचस्तत्रपंचवावसुधाधृप।नात्रमेवाभिप्रयस्वज्येष्टश्चाक्रमयथाभवान्।मद्बुद्धि
पत्यःसर्वेयोभद्रंवमाखिलेश्वरः।यतंतेचमथार्हंतेनैषामधिहिमंत्रिणाः।राजोवाच॥ज्येष्ठोराजायथाप्रीत्याभजतेस्मानुजानिवकथमस्य
क्रुरिष्यामिप्रमत्रंजगतीगतं॥ ॥विश्वदेवउवाच॥ ॥राज्यस्थितःप्रजयेद्यान्येष्टंभूपाहितौर्ध्वैः।कनिष्ठज्येष्ठताकैंयंराज्यंषाथंमतांवराः॥ ॥
क्रोष्टुरुवाच॥ ॥तथेतिवप्रतिज्ञातेतातेभ्रुज्यतेतसत्तमः।विश्वदेवस्ततोमंत्रीतद्वाक्यमनदृशांतेषांसुरोहितांश्चैवआत्मनःप्रांतिकादि
षुनियोजयामासनतःस्वनिश्चस्यापिचारिकौ।विभेदतस्यनिश्चतानमासदानादिभिस्तथा।चक्रेवपरमोयोगंनिजदंडप्रबाधने।आभिवाति
कमस्तुयमहन्यहनिक्रुर्वतां॥पुरोधसांचवर्णांस्तुमजेक्रुत्यावरुष्यांविकरालमहावक्त्रांमहाभीषणादर्शनां।सशुयतमहाशूलंपुरुभूतमनि
दरुणां।ततस्तदाप्रतंतत्रस्वनिश्चोयत्नषार्थिवः।निरस्तंवाप्यदृष्टयमस्यपुरापवमेनतत्।क्रुत्यावरुष्टयंतेषुनिपपातदुरात्मसु।पुरोहितेषु
भूषभूपातास्तथावैविश्वदेविनि।ततोनिहंतुर्निर्ईक्षाक्रुत्याग्निस्तेपुरोहिताः।विश्वदेवीतथामंत्रः॥ ॥इतिश्रीमार्क्कण्डेयपुराणेरवनिनव
हिने॥ ॥मार्क्कण्डेयउवाच॥ ॥ततःसमस्तलोकस्यविस्मयःसोभवन्महान्।यदेककालेनेसुस्तेष्टथक्पुरानिधनाग्निनः।ततःसुश्रावनिश्च
नेवयातान्भ्रात्रपुरोहितान्।मंत्रिणांचतथाभ्रातुर्हंतृंविश्वदेविनं।किमेतदितिसोतीवविस्मितोमुनिमब्रवीत्।रवनिश्चोभून्महाराजोनाजा
नान्यकारणं।ततोचभिक्षुंपप्रक्षमराजाभूद्दमागतं।यत्कारणंचनेसुस्तेभ्रात्रमंत्रिपुरोहिताःतेनएष्टस्मदाचारयथाब्रूतेनदोसुनेःयत्रशोरे

र्म्मत्रिणाशोक्रंपंचवशौरिरुवाचतन्नायथाचानुष्ठितंतेनब्राह्मणोमेदकारिवैमंत्रिणातेनदुष्टेनवकुर्य्यच्चपुरोहिताःयत्रिमित्रंविनेशुनेअपापेपापकारिणः।पुरोहितास्तस्यराज्ञःशत्रावपिदथापरः।एतद्ब्रह्मवानतोराजाहतोस्मिनिवैवदत्तानिनिदात्मानमत्यर्थवमिष्ठम्प्राप्यतोद्विज॥राजोवाच॥॥
धिग्मामपुण्यसंस्थानमत्यभाग्यमशोभनं।दैवदोषहतंपापंमर्च्चतोकविगर्हितं।यत्रिमित्रंविनेशुंतद्ब्राह्मणावदुष्टयंः।मत्तःकोन्यापरोभवि
ष्यतिपुमान्भुविनाभविष्यंयदिदुर्यानहमत्रमहीतले।ततस्तेनविनष्टेपुर्म्ममब्राह्मपुरोहिताः।धिग्राज्यंधिक्रमेजन्मधिग्भुजाबहतोकुलेका
रणंवैगतयोहंविनाशस्यद्विजन्मनं।कर्षंतस्यापिनस्तेर्थंघातणामप्रयाजका॥नाशयुर्व्वदुष्टास्तेदुष्टेनाशकारणं।किंकरोमिक्वगच्छामि
पिनात्योमतोहिपापकृत्॥पृथिव्यामंतिहेतुंवैद्विजनाशस्ययोगतः।हत्यंहिद्विग्रतद्दयःस्वनिवःपृथिवीपतिः।यवनंयियाजःपुत्रस्यक्र
तवानभिषेचनं।आभिषिच्यठरोज्पेजपसंज्ञंमहीपति।भार्यामित्रसहमिःसार्द्धंनपमेस्ववनंयथौ।तत्राज्ञानपलेपेवानप्रस्थविधानविद्यशना
निशीलिवर्वाणांसाहीनिनृपसत्रमः।तपसाद्वीपादेदस्करराजवर्योद्विजोत्रवा।।नित्यंसर्व्वश्रोतांसिनत्याजास्वकलेवरं।ततःपुरापान्नयो
लोकावमर्च्चकामदुहोह्नयात्।अथमेधादिभिर्यज्ञैरवाप्यामेनराधिपैः।भार्याश्चवतस्यनास्त्रिस्रःसप्तंतेनैवतत्यजुः।प्राणानवापुःमालोक्यतेने
वमुमहाल्लभाःतत्रवनित्रचयंतंक्रतंकल्मषनाशनं।पठतांवमहाभागअपस्यातोनिशामयः॥ ॥इतिश्रीमार्क्कंडेयपुराणेवनित्रचरितंस
मासं॥ ॥श्रीमार्क्कंडेयउवाच॥ ॥दस्युःस्वनित्रश्चस्करप्राप्यराज्यंमयापिता।तेथेवपालयामासप्रजाधर्म्मेणरंजयन्॥सदानशीलोयष्टा
वयज्ञानामवनीपतिः॥समःशत्रौचमित्रेवैव्यवहारादिवर्त्तिनिपकदासमहीपालोनिजस्थानातोऽनेन्।हतेरुक्तोयथाश्वर्व्वन्नपोराजातथा
भवान्।ब्रह्मणास्यनयंस्वर्व्वंपोथ्वीवापतिःयाहकारितप्रस्थाभूनाहकृतवर्षविचेष्टितं॥ ॥राजोवाश्रोतुमिच्छेरितंभुवस्यसुमहात्मनः

राम १४०

यदिनाहकृमयासंक्रांचेष्टितंतत्क्रोम्यहं॥ ॥सूताऊचुः॥सवकारःकरान्नृपराजागोब्राह्मणान्पुराशम्याक्षेपेणचैवोर्व्यामिष्टंतेनमहात्मना॥राजोवा
च॥ ॥तेषांमहात्मतांयातंकोऽयास्यतिमहिधः।तथाऽकृतवेष्टानांवेष्टाऽन्यायवान्भवेत्॥तेहयंतांप्रतिज्ञामेयामंप्राप्याधिकर्म्मणा।हत्यस्याऽकरिष्यामि
महाराजस्यचेष्टितं।त्रीस्त्रीहयज्ञावकरिष्यामिशम्यापातेगते।एथिव्यांचवुरंतायांप्रतिज्ञेयंकृतम्मया।मद्वंशोब्राह्मणाद्यूर्ध्वमदंदत्वंभूतेकरं।तमेवप्रतिदास्यामि
ब्राह्मणानंतथागवं॥ ॥श्रीमार्क्कंडेयउवाच॥ ॥इतिप्रतिनायववःत्रपत्नक्रतवांस्तथा।शम्यापातेसयज्ञांस्त्रीन्यजयन्नावरःगोब्राह्मणपुराराज्ञाप्र
ददेवैवयंकरं।नावमरव्यमदाद्विन्नमन्यद्येब्राह्मणायमः।तस्यपुत्रोभवद्वीरःप्रमथायामनिदितः।यस्यपुत्रापसौर्याभ्यांक्रतावश्यंमहीभृतः।तस्यापिन
दिनीनामवेदर्भादमिताभवत्।विविंशतनयंतस्यांजनयामासपञ्चः॥विविंशेशासतिमहींमहापालेमहौजसि।महाहनमरुद्भाभिर्निरतयानवै।।ववर्षकाले
पर्जन्योमहीसस्यवतीतथा।सकलानिवसस्यानिरसंवंतिफलान्विरसाःपुष्टिकराश्चास्मदुष्टिर्त्रीन्मादकारिणी।।नविघ्नानिक्षयाद्वर्षाप्रभूतप्रददेहत
नः।तत्पुत्रापेनरियोभयमाप्तुर्म्महाऽनेस्वास्थ्यंजनःसुखद्वर्गेऽदिप्रिदाभिप्ररिका॥ ॥मार्क्कंडेयउवाच॥ ॥तस्यपुत्रःस्वननेत्रोमहाबलपराक्रमः।
यस्यपत्नेस्वगायंतगंधर्व्वाविस्मयान्विताः।स्वननेत्रसमोनान्योभुवियज्ञाभविष्यति।येनयज्ञोपुनेष्टेदित्राष्ट्वीससागरा।दत्त्वावसकलांपृथ्वींब्राह्म
णानांमहात्मने॥तपसाद्व्यमाप्यमोक्षयेत्साधिकोनयः।यतश्चप्राप्यवित्तंहिमुलोदात्तसत्तमात्।जग्रहब्रह्मणाविप्रर्नचत्राज्ञाप्रतिग्रहं।सप्तषष्टि
चपोयज्ञानयजद्भरिदक्षिणान्नृ।अपुत्रःमहीपातोभ्ययायसुपत्नकःपुत्रार्थंपित्रयागायमाकमोमहाऽनते।अहंतावटोविनासैन्यमेकएवमहा
वने।वहुगोधांपुलिंद्राणोवाणारवद्रुधऽईश्वरः।तंवाहयंतंतत्रगमत्यतोगहनाद्वनात्।विनिःक्रम्यमृगःप्राहमांहत्राभिप्रमंक्षुरु॥ ॥राजोवाच॥ ॥
अन्येमृगाःपलायंतेमृत्युभीताविलोकयन्।कथमात्मप्रदानंत्वंमत्यवेकर्त्तुमिच्छसि॥ ॥मृगउवाच॥ ॥अपुत्रोहमहाराजहृथाजन्मश्रमोजनं।वि

वारयन्नपरपापिप्राणानप्रिरक्षारणा॥ ॥मार्क्ण्डेयउवाच॥ ॥अथाभेत्यमृगःप्राहतमन्योवसुक्षाधिपं॥हास्यतस्यप्रत्यन्नमलमेनेनपार्थिव॥
धानयस्वेमिमांमांसैर्निजकर्म्मसमाचरायथाकृतार्थतातेस्यान्नमचापुपकारियन्॥पुत्रार्थंमेमहाराजस्वपित्रृणपरिक्रमि॥मत्रास्यासुमोमेन
लस्यसेवांकिनेकथं॥याहकृक्कर्म्मविनिर्धाताहकृद्व्यसुपाहरेन्॥उद्धिर्नसुगंधानांगंधानांभुविनिर्मलः॥ ॥राजोवाच॥ ॥वैराग्यकारणं
प्रोक्तप्रनेनापुत्रतामप्राकथ्यतांप्राणसंत्यागयत्नेवैराग्यकारणं॥मृगउवाच॥ ॥वहवोमसुभान्नरवद्धरोऽहितरस्तथा॥तद्धितांउःखदाचाग्नि
ज्वालाप्रधेवसाम्यहं॥सर्व्ववध्योरेयम्मृगजातिःसुकातरोनेष्टपत्येषुमेवातिप्रमत्तेनदुःखितः॥मनुष्यास्तिंहशार्दूलवृकादिभ्योविभेम्यहं॥वेही
नास्सर्व्वसत्वेभ्यःश्वमृगालादपिप्रभो॥मोहंनिमित्तंबंधनाम्रिमांस्त्यावसुधरां॥हिंसादिभयान्मर्त्यासिद्धाम्रिस्तुहशंसकृत्॥मृगोयेन्येपिखादंति
गजाविद्युरगादिकाः॥तांगोष्ठायोषणायाहिमेदाग्निधनंगातान्॥निष्क्रांतेपुनतस्तेषुसमापत्येषुवैहथक्॥भवंतिचिंताःशतशोमम्चाकृष्टवेत
सः॥किंक्रूरांशंकिरज्जुवागुरांकिंनुतोमम्॥प्राप्तमुवंचनेकिंवान्नमिंद्राविशंगतः॥प्राप्तोयमेकासंघामास्मवस्यांकीदृशंममा॥मांप्रतेवि
लयंतेवेगेनाःशुभहानवं॥दृष्ट्वाप्राप्तान्ममाभ्यांसंभहतानानजान्नृप॥ईक्षउक्षितः॥होम्पाम्रिदाम्रिरजनीपुनः॥प्रभातेदिवसंहेममन्तर्गेकोनिशा
मपि॥वाह्यम्यहंकदाहेमंसर्व्वकालंभविष्यति॥एतन्नेकथितंभूपमोहेगम्यकारणं॥अतःप्रमादेकृतमेवाणोयंपान्यतांमपि॥इतेउःखस
माविष्टाप्राणान्नहंत्यजाम्रियशानकारणंनिबोधवेकवतोममपार्थिव॥अहंयानिमनेलोकायात्रकंत्यात्मघानकाः॥यज्ञोपसुकृताःपश
वःसंभ्रयांतुसुखंप्रभो॥अग्निपशुरभून्मूर्घ्नपशुरासीज्जलाधिपः॥मारवानयोद्वितीयःप्राप्तोयमेनिष्ठपुमापागतानस्मिन्यांक्रियाकृत्वानय
मपविनिर्मूमआत्मनाश्रितंतःकामंपुत्रालाभमवाप्स्यसि॥इत्युक्त्वामृगउवाच॥ ॥राजेंइनैषहंतव्योधन्योयंसुकृतीमृगा॥वहवस्तनयास्यहंतव्यो

राम १४१

हममंतनितः॥ ॥उत्तरमृगउवाच॥ ॥एकदेशमुवंयस्युःखंधन्यमवैभवान्॥चइनियम्यदेहानितस्युःखान्यनेकशएकोयदाहमासंहिप्राक्कृतदा
देप्राक्कृतदादेहजमम्॥दुःखमाप्रीत्रमत्तेनभार्यायानदन्नदृष्टिभाःयदाजानापपत्यानितदायोवंतेनांनिवोनावष्टरीरभूतानिमम्॥दुःविन्यथाभव
न्॥सकृतार्थोभवान्यत्रनातिदुःखायसंभवा॥इहदुःखायमेहतिःपरत्रचविरोधिनी॥इतोरक्षणायोषार्थमपत्यानांकरोम्यहा॥वितथाम्रिनयम्भूतिर्यत
मेनरकेक्रवा॥ ॥राजोवाच॥ ॥नवेग्रिंकिंसनतिमान्धन्योपुत्रोनुकिंमृग॥पुत्रार्थंस्वायमारंभोसमदोलायतेमनः॥दुःखायमंतनिःसत्यमेहिकाम
प्रिकायेयन्॥तथापितनयात्प्राप्तिर्नाणांनीतिस्कृतेमया॥मोहंयतेवेपुत्रार्थंमृतेप्राणिवधंमृगोनपसेवप्रपन्नोहंयथाहंहिमहीपतेः॥ ॥इतिश्रीमार्क
ण्डेयपुराणेवनीनेत्रचरिते॥ ॥श्रीमार्क्ण्डेयउवाच॥ ॥ननःसन्नृपतिर्गंत्वागोमतींपापनाशिनी॥तत्रउष्टावनेमनोभ्यांदेवंपुरंदरो॥तथमानस्पृ
तोयंयतवान्नलयमानसः॥उष्टावप्रयतःपाक्रप्रपन्नार्थेमहीपतिः॥तुष्टस्मोतेनृपसाभक्त्यावत्रिदशेश्वरः॥उतोषभावानिंद्रःप्राहनेदंमहामुनेः॥अने
नतपसाभक्त्यास्तोत्रस्योच्चारणेनवः॥परितुष्टोस्मिनेभूपत्रियतांभवतावरः॥ ॥जोवाच॥ ॥अपुत्रस्यमुतोमेस्तुसर्व्वशाश्रुनावरः॥ससदास्मत्वाहनेश्च
योभस्मीविद्यर्म्मकृतंकृतो॥ ॥मार्क्ण्डेयउवाच॥ ॥नथेतिचोक्तःपाकेणराजा प्राप्तमनोरथः॥प्रजाःपालयितुंभूपआजगामनिजंपुरं॥तत्रासक्तर्द्धतोराज्ये
प्यक्पालयनःप्रजाः॥अजायतसुतोविप्रतदाशक्रप्रसादजः॥तस्यनायपिनावक्त्रेवलारवइतिश्रुपतिः॥अश्वत्थाविशेषांश्रुमाहत्यामामंतनुतापितर्मुपर
नेस्वर्गमिधिराज्येस्थितोनृपः॥वलाकाश्वोवशात्रितेभविमर्द्यमहा॥इतःकरंचदापयामासमारयहणार्द्धकं॥ममसर्व्वकाममर्द्धमौमिकोराजा पालयामासवसु
जाः॥अथाविलतरंद्रास्तेदात्मम्युर्मदाः॥नवाहुपमनतंनेतस्मैपदुःकारान्॥सुस्थिताःस्वेषुराष्ट्रेषुनमतोषपरास्तनः॥ततस्मनरेइसनपृङ्गमेनरा
धिपाः॥यहीतायांतनोभ्यांवनाश्वःमत्वलोभुनेतस्मौस्वनगरेभूपैर्विरोधंवङ्गभिर्गतः॥समेत्समुमहावीर्याःसमाधनाम्रतः॥रुरुभुम्रंमहीपालंपुरेतत्रन

रेश्वराःपुरस्योधनेनाथहृयितःसमहीपतिः। स्वल्पकोशोत्पदंश्चैवेक्ष्वाक्व्यंपरंगत।। अपनृपभानःशरणमवलोद्विजसत्तमः करोमरवायतः कृत्वानिशरवासा
न्नमानमः।तेनास्यहस्तविवृतमुरवान्निलसमाहत।निर्जग्मुःशतशोयोधाःरथनागतुरंगमाः।ततःक्षणेनतत्सर्वंनगरंतस्यभूपतेः।व्याप्तमासीद्बलोघेनसागरेणा
रिवलाम्बुना।अथमोतिवलोघेनमहतातेनसंवृतः।निर्गम्यनगरान्मादवजित्तेनराधिपान्।जिताखवशमानायवकारकरदांचसुतः।यथाप्रवंमहाभाग्योनरेश्व
रः।श्रुतमोःकरयोर्यज्ञेयतत्तस्यपरिहा।निदं।वलकरंधमंतत्रमानवेलाश्रवोमिधीयतेमधर्मात्माप्रहाना।वसमेत्रःसर्वजंतुषु।करंधमोभवद्रूपस्त्रिषुलोकेषुवि
श्रुतः।संप्राप्तस्यपरामार्त्तिंदादारिविनाशनं।वलंधर्मेणावाप्तिमभुपेत्यस्वयंनृपः।। ।।इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेकरंधमवरिते।। ।।मार्कंडेयउवाच।। ।।
वीर्यवंश्रुताश्चवीरानामशुभव्रता।स्वयंवरेमाजगृहेमहाराजकरंधमं।तस्यांपुत्रंमहाजेरेजनयामासवीर्यवान्।।अविक्षितमितिख्यातंसुपेतंजगतीत
ले।जातेतस्मिंश्रुतराजासदेवंतज्ञानमुत्तमं।वाक्षित्यशस्तनक्षत्रेशस्तलग्नेसुलोनयाकाश्चिदालोकितंजन्ममम्पुत्रस्यशोभनैः।ग्रहैःकाश्चित्रुष्टानांग्रहाणां
दिक्यथंगतः।इत्युक्तास्तेनदैवज्ञास्तमूचुर्नृपतिंततः।शास्त्रेसुदृष्टेनक्षत्रेलग्नेसुतोनयाकाश्चिदालोकितंजन्ममम्पुत्रस्यशोभनैः।ग्रहैःकाश्चित्रुष्टानां
ग्रहाणांदिक्यथंगतः।इत्युक्तास्तेनदैवज्ञास्तमूचुर्नृपतिंततः।शास्त्रेसुदृष्टेनक्षत्रेलग्नेचैवसुतस्तव।सप्तपन्नोप्रहावीर्यंमहाभागोमहाबलः।भविष्यतिम
हाराजमहाराजस्तवात्मजः।अवेक्षतेवदेवानांगुरुःशुक्रश्चसप्तमः।सोमश्चसप्तमः।सोमश्चतुर्थस्तनर्यतवैनंसमवेक्षते।उपांतसंस्थितश्चैवसोमपुत्रोप्य
वेक्षते।नावेक्षतेतुसविता नभौमोनशनैश्चरः।तवपुत्रंमहाराजधन्योपंतनमस्तव।सर्वकल्याणसंपन्नंसमवेतोभविष्यति।। ।।श्रीमार्कंडेयउवाच।। ।।
इतिदैवज्ञवचनंनिशम्यवसुधाधिपः।हर्षपूर्णमनाःप्राहनिजस्थानगतस्तदा।अवेक्षतेचदेवानांगुरुःसोमसुतोबुधः।नावेक्षतेनसादित्योनार्कश्चतु राम
र्नभूमिजः।अवेक्षतेनियत्योक्तोभवद्भिर्वऋशोवचः।।अविक्षितेतितेनास्यख्यातंनामभविष्यति।। ।।मार्कंडेयउवाच।। ।।अविक्षितस्तुतस्मिन्वेदवेदां १४१

गपारगः।अथ्रयामप्रशेवंसकाशवसुत्रादवाप्तवान्मनूपेणानिमिषतोदेवानांयार्थिवात्मजः।स्वधावाचम्यातेः कांत्याशशांकःतेजसारविः।धैर्ये
णाब्धिस्तथैवोर्वीसहिष्णुत्वेनवीर्यवान्।शौर्येणानसमस्तस्यकश्चिदासीन्महात्मनः।स्वयंवरेतंजगृहेहैभवसात्मजावरा।सुदेवतनयागौरीकुल
द्वावलिंग्रःसुता।लीलावतीवीर्यसुतीवीरभद्रिका।भामात्मजाप्रास्तवतीदक्षसुताऋक्षुद्वती।एषश्चैतंनाभिनंदंतिस्वयंवरकृतेद्वाणाः।ताश्चा
पिसवलाद्वीरोजयाहृपतेःसुतः।निराकृत्यनृपान्सर्वानिरीक्षतेषांपितृकुलानिवा।स्वंहिवीर्यसमाश्रित्यवलमानमदोद्धतः।पकदानुविशालस्य
विदिशाधिपतेःसुतां।विशालिनींमहादंतीस्वयंवरकृतत्रणां।परिभ्रम्याविलान्भूपान्स्वेद्यानेक्षतसत्यावलाज्जग्राहविधिपूर्वंयथान्याव
लगर्ज्जितः।ततस्तेभ्रुतःसर्वेबहुशस्तेनमानिनः।निराकृताःसुनिर्विण्णाःप्रोचुश्चान्योन्यमाकुलाः।क्षमतालक्षणनामेतोकरमाच्चवलशालि
नां।।वद्वनामेकचरणानांजन्मभिर्योमहीभृतां।क्षत्रियोयःक्षतत्राणेवध्यमानस्युपैदैः।कस्तेनतस्यतत्रामहयोद्धाचोहिविभ्रति।श्रात्मनो
पिक्षतप्राणोदुहादस्यादकुर्द्धतां।भवतांक्षत्रियकुलेजातानांकोदृशोक्षतिः।उच्छार्यतेक्षतिर्यावत्क्षतमागधवंदिभिः।मासत्यामाक्षथानीश
भवत्वरिविनाशनात।वरतांमाक्षथैषैषतूर्यशब्दोदिगंतरे।पोतषाश्रीपिणासर्वेवाशिष्ठकृतसंभवाः।।वेभेतिकोनमरणात्कोऽक्षुद्वेनाविनाप्ररः
।विनैतेनक्षतत्राणंपौरुषंराश्रपातिभिः।एतान्निराकृत्यनृपाःप्रयष्टामर्षपूरिताः।कृतुःपरस्परंसर्वेमहत्तस्युश्चसाधुधाः।कोविदेयानाकृत
कृतःकोचित्रागांसप्राहयान्सुद्वेमर्षपराधानात्तसुपेतायदातपः।। ।।इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेश्रविक्षितवरिते।। ।।श्रीमार्कंडेयउवाच।। ।।
इतिसंयामसजात्तेनृपानृपसुतास्तथा।निराकृतात्तेवद्वषात्मकालंचापविक्षता।ततोवेभ्रुवसंयाप्रसन्नस्यतेःमहदारुणः।एकस्यव
ज्ञभिर्भूपैर्नृपसुत्रवरैर्हनैः।तेप्रिपाक्रिगदावाणपाणयस्तंसुदुर्मदाः।अभिप्रंतोषसुधिरैतेःसमरतैरमावपि।सतान्शरशतैरुग्रैर्भिंदद्भपनं

दानांकृताश्चोवलवाद्बाणोस्तेवर्तोविभिद्यमिनैः।चिच्छेदकस्यविद्वाञ्जतथान्यस्यशिधरांहृदिविव्याधवैवान्यमन्यंवक्षस्यताडयत्।कांश्चिच्छेद
कारिणःक्षुरप्रस्यास्यथापिरः।रथस्येषांतथैवाश्वावतथास्यान्यस्यसारथीन्।बाणानापतनश्चक्रेद्विधाबाणोस्यथापुनः।निच्छेदान्यस्यचक्षुरन्यस्यलाघेवात।तनुत्रेपहतेचैवननाशान्योनृपात्मनः।अविद्धेनाऽनश्चान्यःपदातेःपुरुहारणः।नृत्याकुलीकृतेनास्त्रेसमग्रेराजमंडले
।तस्थुःसमशनाविशरणंकृत्वानिश्चयाः।आभिजात्यबलयशौर्यवीर्यसत्वसमन्विताः।निर्जितसकलेसैन्येपलायनपरायणे।तेसमस्तमहीपाले।मंत्रसुत्रोमहीभृतः।सुसुधेधर्मसुहृदेनेतेमार्कंडातिकोपितः।विच्छित्रपत्रकवचान्समतानपिमहाबलः।कर्तुमत्रवसितस्तेवनतःक्रुद्धोमहामुनेः।धर्मसुत्सृज्यसुधुर्धुर्धमानेनधर्मतः।नरेंद्रपुत्राःपरुषैदजलक्लिन्ननानसमां।विव्याधकांश्चिद्बाणौघैःकांश्चिद्बाणौघैःकांश्चिच्छेद
कां।धजयस्यापरोबाणोःछित्त्वाभूमावपातयेत्।जघ्नुरन्येतथैवारवावरवभंजुश्चापरेरथांमदायातेभ्यैवान्येबाणोःएष्टमताऽमत।छित्वे
धनुषिसक्रोधःसतद्दाहृपतेःसुतः।जयाहासिंतथाचर्मनिदध्यन्योन्ययातयत।छित्त्वासिंवर्मजयाहसगदागदिनांवरः।नाभापन्यःशरंप्रेषु
विच्छेदक्षतहस्तवत।अन्येशस्त्रहृषेणशतेनान्येनराधिपाः।विभिद्यःकोष्टकाकृत्यधर्मंयुद्धपराङ्मुखाः।सविह्वलःपपातोर्व्यामेकोवद्ध
मिरहितः।राजसुत्रोमहाभागोवबुधेचसंततः।तमधर्मेणातेमर्त्यंहत्वाहृपपतेःसुतः।विशालेनसमरराज्ञावैदिशंविविशुःपुरं।हृष्टाःपमुदि
ताबद्धेमादायचहृपात्मजं।स्वयंवराय्यमाकन्याश्चस्तातेननतत्सुनुः।सुनःसुनश्चपित्रोक्तातथापिचपुरोधसा।आलंव्यतामितिवचोयस्तेरा
जसुरोचतेयहासामानिनीकिंचिन्नजयाहवरंहनेतदापप्रदेवत्तविवाहार्थंनरेश्वरः।विशिष्टनरपेतस्माद्विवाहायदिनंवदाअथैतदी
दृक्समंजातंसुक्रविप्रोपपादका। ॥श्रीमार्कंडेयउवाच॥ ॥इतेहृष्टोनरेंद्राणांसदेवस्तोविहृषातन।हर्मनाःप्राहविज्ञानपस्मार्थोमहापति।

मविष्यंत्यपराणांहृदिनानिहृष्टोविवीयतेपश्यस्तलग्नसुक्तानिशोभनान्यविरोत्साकारेष्यमिविवाहंवंतेषुप्राप्तेषुमानदाअत्रलग्नेतेनयत्रायंमहा
विप्रउपस्थितः॥ ॥इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहात्म्येविक्लेक्रोष्टुरिते॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥ततःसुआवतेवहंतनयंस
कारधमः।तस्यपत्नातथावीरातथावान्येमहीभृतः।तमधर्मेणातनयंवहंक्रत्वामहीपतिःममस्तैःपृथिवीपालेश्चिरंदध्योमहामुनेःकेचिद्दुर्मृ
पालवद्याःसर्वेमहीक्षितः।यैरेकःसंयुगेवहुःसमस्तैस्तैरधर्मतः।मुज्यंतांवाहिनीशीघ्रंसुरन्यैकिमास्यते।विशालोवद्धानाऽहृष्टस्तेयेय
न्येसमागताः।आन्येतूथोऽर्धमेत्यक्तःपूर्वमविक्षिता।अन्यायेनचलाघेनहृहीतानमवांछनी।सुयंवरेष्टशेषेषुतेनराजसुतानदा
।रवलाकृतानतःसर्वैःसमेतश्चवशीकृतः।तेषामेतदचःश्रुत्वाविरावीरप्रजावती।वीरगोत्रमहद्भूतावीरपत्नीप्रहर्षिता।उवावभर्तुः प्र
त्यक्षमन्येषांचमहाक्षितां।मरंकृतंभद्रमुजाममसुत्रेणापार्थिवाः।हृहीतायहलात्कन्याजिन्वासर्वेमहीक्षितः।तदर्थंयुद्धमानोयहृदपकोनधर्म
तः।तदयस्मात्तुतस्मात्सोमन्येनापचयप्रदं।पतदेवहिषोऽप्येयदमर्षवशात्रेरः।नीतिनगणायत्येवाजिघांसुरिवकेसरी।स्वयंवरायविन्यस्ता
ममसुत्रेणाकन्यका।वलाद्भहीतापाणांपांपथक्तामनिमानिनां।कस्त्रीमजलेजन्मक्षदयाहीनमेवित।वसमाहृतेस्त्रियोवलिनांसु
रः।लोहदृष्टंरवलवंधानांनवशंयांतिकानराः।प्रसह्यकारिणोपांतिमहावीर्यानुशालिनः।तदलदीर्मनस्मेनश्लाघ्यमेवास्यवधनंसुभा
कामविमेहर्वेकृत्वारीणांनिपातनं।अवाप्यापिवलविन्नानिहृष्वीसुत्रादिकंपुनः।मार्यारान्यानिमित्तानितनोजानंतिगोरवांसुभाकाताज्या
सुधानामारेभ्रहृसुपातनं।तत्वर्म्यतोरणामासुस्पंदनान्याधिरोहत।समाऊहतनागाश्वानविरेणसुमारथीवामन्यर्धकिंमहीमालैर्हृद
मिःमहाविग्रहःप्रभूतावैवदोषायभूरस्यात्यवले।क्रियाकस्पनाल्पेहसमर्थनरेंद्राविशंजायते।येभ्योनविद्यतेभीतिःकानरस्यातिशत्रु

षुं व्याप्तलोकानामसमर्थः सन्नभिभूयाहितान्नरः। विरोचतेऽच्छरत्सप्तमीवदिवाकरः॥ ॥श्रीमार्कण्डेयउवाच॥ ॥इत्युक्त्वा सुहृर्षितोराजातयाषत्याकरंधमः। वकारसकलोघोगंइंद्रंपुत्राहितान्मुने। ततस्तस्यसमभूत्पेविशालेनचसंगरः। वभूववद्दूपुत्रस्यतेरशोधेर्महामुने। दिनत्रयमभूद्युद्धंतेनराज्ञासमंतदा। करंधमेनभूयानांविशालस्याऽऊर्जितां। मदापराजितप्रायंतत्सर्वंभयमंऽलं। तदा विशालोर्ध्वकराकरंधमसुपस्थितः। करंधमोपिसंप्राप्यातेनराज्ञाभिभूजितः॥ विमोक्ष्यतनयंतत्रनिशानंसुखमावसत्। तांवेकन्यांसमादायविशालेसमुपस्थितः॥ अविक्षित्याहचिप्रर्षेविवाहार्थंपितुःपुनः। नाहमेतांग्रहीष्यामिनवान्योवितंनृपायैर्यस्मान्निरीक्षंत्यासंग्रामेहपराजितः। अन्यस्मैसंप्रयत्नेपिमियंचान्येहणोनुते॥ अस्तुक्षितयशोवीर्योमःपरैर्नविमानितः। परैःपराजितोहंमतकातरोमतदावलात्। किमत्रमानुषत्वंमेनैतस्यामचांतरं। स्वतंत्रतामनुष्याणांपरतंत्रासदावला। नरोपिपरतंत्रोयःसस्यकीदृग्मनुष्यता। सोहमस्यास्तुरवंभूयोश्वंदर्शयिताकथं। योहमस्याःपुरोभूत्वौपरैर्भूपरवलाक्षतः। इत्युक्तेतेतनयासुबाबजगतीपतिः। श्रीतंतेववनंवत्सेवदतोस्पमहात्मनः। वरयान्यमतियत्रमनस्तेरमतेसुभे। वयंवासंप्रयत्कामोयास्मिंस्तस्मिंस्तवाहते। एतयोरेकमानिष्ठमार्गमोक्षविरानने॥ ॥कन्योवाच॥ ॥पराजितोयंवज्रभिरसप्तकमध्यगा। त्वरत्व। संग्रामेतघशोवीर्यहानिकारिनपार्थिव। एकोवज्रनांसुहृद्यगजानामिवकेसरी। यस्मिंस्थितःपरंशौर्यंतेनास्यप्रकरीकृतं। नकेवलमेतत्स्वंसंग्रामेतघशोवीर्यहानिकारिनपार्थिव। एकोवज्रनांसुहृद्यगजानामिवकेसरी। यस्मिंस्थितःपरंशौर्यंतेनास्यप्रकरीकृतं। नकेवलमेतत्स्वंयंतस्थौसुहृदोयरक्षिलाजितत्ववज्रणोनेत्रयत्नेनविक्रमोपिप्रकाशितः। शौर्यंत्रिक्रमसंयुक्तमिमंसर्वंमहीजितः। धर्मसुहृदमधर्मोणाजितवंतोत्रकानृपा। नवापिरूपमाश्रेहंलोभस्यगानापितः। शौर्यंविक्रमधैर्याणिहरंत्यस्यमनोमम। तत्किंबहुनोक्तेनवज्रनायांतामत्कृतेनृपात्वं पाप्रहाहुभावोयंनान्योमेभवितापतिः॥ ॥विशालउवाच॥ ॥राजपुत्रसुनाप्राहमभैतद्वोनभनेवचः। एवमेतत्त्वयाउक्तंमानेनमहीतनोअविसंवादितेशौर्यमसौववपराक्रमः। पावयास्मत्कुलवीरहिंतुर्मेपरिग्रहात्। ॥राजपुत्रउवाच॥ ॥नाहमेनांग्रहीष्यामिनवान्योवितंनृपः। आत्मन्येवहिमेबुद्धिःस्त्रीमयीमनुजेश्वर॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥ततःकरंधमःप्राहपुत्रंपरंतपं। विशाल्वतनयाभूरत्वयिहृद्वतीदृढं॥ ॥राजपुत्रउवाच॥ ॥आज्ञास्वर्गादेवहूतोनसंशयः॥ किंतुभर्त्रीविनापुत्रैःसकथंमेभविष्यति। अविक्षितंमृतेभर्त्तरिमनान्योत्रेजन्मनि। भवितेतिप्रतिज्ञातेमयैतत्पितिधौपितः। संवनेक्षितिमांप्रोक्तोप्रत्यित्राजनकेनच। करंधमेनवत्तथायाचितश्चभयात्मजः॥ ॥देवहूतउवाच॥ ॥किमनेनमहाभागेवक्तोनैतेनसुतः। मनुत्पत्स्यतिमान्पुत्रीस्त्रीत्वमात्मानमधर्मता। अत्रैवकानेनितिहृतउक्तोसीणांवमोषयें। तयःप्रभावादेतत्तेसर्वमाख्यास्यतेमुने॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥इत्युक्त्वादेवहूतोसौयथाउक्तमकरोत्तचका राजदिनत्रयं। भाप्यात्मतनयोषणं॥ ॥इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेअविक्षितचरिते॥ ॥श्रीमार्कंडेयउवाच॥ ॥अथसाविक्षितोमातावीरवारप्रजावती। पुत्रेहनिसमाहूयप्राहपुत्रमविक्षितं। पुत्राहमभ्यनुज्ञातातवपित्रामहात्मना। उपवासेकरेष्यामिदुष्करोयंकिंमिच्छकं। सचायत्नस्त्वयापित्रुक्त्वयामाध्योमयापिच। प्रतिज्ञातेत्वयापुत्रततस्त्रयतास्म्यहं। इत्युक्त्वाहैमहाकोशान्नवदास्याम्यहंपितुः। ततस्तेपितुरायत्नमनुज्ञाताभिनेनवत्। क्लेशःसाध्योमयायत्नःसहिष्योयोभविष्यति। साध्योनविष्योयदितेकश्चिद्दुलपराक्रमैः। मनेसाध्योत्यथामापितुःरतसाध्योभविष्यतितत्प्रतिज्ञोपक्रउपेयदिपुत्राश्चेवेद्मने। तरेनदहमारप्स्येकथ्यतांमनुपास्महे॥ ॥अविक्षिउवाच॥ ॥विज्ञंपेपितुरायत्नंमप्रेक्षित्रेततत्रवैपन्नरारिमिष्यंतदारिष्यत्योदितं। किमिच्छयावत्रतंमातर्निश्चिताभवनिर्व्यथाराज्ञीपित्राभ्यनुज्ञातंपवित्रेचेक्ष्वरेणमेमार्कंडेयावाच ततःसाराजमहिषीनत्वनमस्कृपोवितां। यथोक्तामाकरोत्सर्वांराजराजस्यसंमतां। निधीनामापथोषाणांनिधिपालगणाम्यवालक्ष्मीश्चपस्याभक्त्यायतवाक्कायमो

नसाविविभंगः कदाविन्नेक्षतपूर्वेप्रियाप्रभो।तथाज्ञायथमातातपथाज्ञाननिनाप्रिते॥ ॥मार्क्ड ईयउवाच॥ ॥अत्यंतनिश्रितमतौनास्मिन्नराजभु
नेधुना।नाशुवाधविशालोपिव्याकुलीकृतमानसः।निचर्त्यतांषुनःपुत्रेपतस्माद्वप्रयोजनात।अन्यवरयभर्त्तारंमंत्यनेकेवृथीत्मजाः॥ ॥
कन्योवाच॥ ॥वरंवृणोम्यहंतातमाप्रेषयदिनेदृशे।नपमान्योनमेभर्त्राजन्नन्यस्मिन्भविष्यति॥ ॥मार्क्ड ईयउवाच॥ ॥ततःकरंधमोराजा
विशालेनसमंसुदा॥स्थित्वादिनत्रयंतत्रनिजमभ्यायथोपुरं।अविक्षिदपितेनेवपित्राधेःसनराधिपैः।निदर्शनैःपुराहृत्तैःसांत्वितोभागमत्पुरं।
सापिकन्यावनंगत्वानिषण्णानिजवाधवैः।तपस्तेपेनिराहारावेराग्यपरमास्थिता।निराहायदासाहुमासान्नयमवस्थिता।मंप्राप्यपरमामात्रि
कृशाधमनिसतता।मंदेहायानितन्वंगीमुन्मर्षुरातेवालिका।देहत्यागायमसावक्रेतदाबुद्धिंश्रयात्मजा।आत्मात्यागायतांज्ञात्वाकृतंबुद्धिंसु
रासुतः समेत्यप्रेषयामासुर्देवहूतंतदांतिकम्॥समुपेत्यसुतांप्राहदतोहंपार्थिवात्मजे।त्रैषितास्त्रिदशोक्तंयत्कार्यंतन्निशामय।नभक्त्यापरि
त्याज्यंशरीरमितिउक्तंभोक्तव्यंभविष्यमिकल्याणिजननीवक्रवर्त्तिनः।वत्सुत्रेणाप्रहाभागेभोक्तव्यानिहतारिणा॥अथवाहतात्रोनर्विरंसप्रहो
पालयतीमहीं।हंतव्यस्तेनतरुजिरेवानांप्रवरोरिपुः।अयंशंकस्तथाक्रूरोधर्मस्थाप्यास्तथाप्रजाः।परिपालनीयमरिवलंचानुवर्त्तेस्वध
र्मतः।हत्रवादस्मवोश्लोकयेवान्येउष्टचेष्टिताः।यष्टव्यावित्रिधैर्यज्ञैःसमाप्तवरदक्षिणैः।वाजिमेधादिभिःश्रेष्टैःसहस्रशतसंख्यया॥ ॥
मार्क्ड ईयउवाच॥ ॥तंदृष्टासांतारिक्षस्थंदिव्यंधविलेपनं।देवहूतमुवाचेदंराजपुत्रीततोमृदु॥ ॥राजपुत्र्युवाच॥ ॥सत्यंत्वमागतः
क्रेनदृष्टहेस्वस्थश्चराजाकरंधमः।आसानउक्तःसविवैर्न्नीमिशास्त्रविशारदैः॥ ॥साविवाचतु॥ ॥राजन्वयःपरिणतंतेवैतत्कासतोमही
।एकान्तेतनयोविद्येत्यक्त्वादारपरिग्रहः।अपुत्रस्यवनेनिष्ठांयदापुत्रोगमिष्यति।तदापनिश्चयंदृष्ट्वानिश्चितंनचयास्यति।वंशन्नयस्तेभविता

पितृपिंडोदकक्रियाः।एतन्महत्रोधिवरंक्रियाहान्याभविष्यति।तस्मात्क्रतुनथाभ्रूयथातेतनयःपुनःकरोतिसंतंतुर्द्विपितृणांउपकारिणं
॥ ॥मार्क्ड ईयउवाच॥ ॥एतस्मिन्नंतरेशक्रंसुप्रावजगतीपतिः।पुरोहितम्यवीरायागदतोर्थिजनंप्रति।काकिमिक्षतिउःसाध्यं कस्यकिंसा
ध्यामितिकारंधमस्यमहिषी।किमिदंकरुपोषिता।राजपुत्रोप्यविदितुक्रत्वापौरोहितंवचः।पत्नुवाचार्थिनःसर्वेराजद्वारुपागतान्
।मयासाध्याशरीरेणयस्किंचिद्वक्तुमोमप्रभोताप्रहाभागाकिमिदंकरुपोषिता।श्रुत्वैवतुमेर्थिनःसर्वेप्रतिज्ञातंमयावच।किमिदंतदवा
म्येषाक्रियमाणोकिमिदंको॥ ॥श्रीमार्क्ड ईयउवाच॥ ॥ततोराजानिशाम्यैतद्वाक्यंपुत्रमुवातदा।समुपेत्यात्रवीत्पुत्रमहंमर्थ्यप्रियंकरे
॥ ॥अविक्षिदुवाच॥ ॥दातव्यंतेमयातातश्रुतेयंवीहिमां।कर्त्तव्यंउक्तरात्रेमाध्यंवामाध्यमेवच॥ ॥राजोवाच॥ ॥यदिमत्प्रतिज्ञस्त्वं
ददासिचकिमिदंकांपोत्रम्यदर्शयसुरतंमयो।संगतस्तंगतस्तप्तंतत॥ ॥अविक्षिदुवाच॥ ॥अहंतवैकस्तनयोब्रह्मचर्यंवमेनृप।नमेपुत्रोद्वितीयो
त्रम्यदर्शयामिकथंसुरवंमयोत्संगगतस्यात॥ ॥अविक्षिदुवाच॥ ॥अहंतवैकस्तनयोब्रह्मचर्यंवमेनृप।नमेपुत्रोद्वितीयोत्रम्यदर्शयामि
कथंसुरवं॥ ॥राजोवाच॥ ॥पायामब्रह्मचर्यंतयेदृंधर्मंतेलया।तस्माच्चमोक्ष्यात्मानंमप्रपोत्रंवदर्शय॥ ॥अविक्षिदुवाच॥ ॥विरमा
रमान्महाराजयदन्यत्तन्मयादृशैरम्येनमयात्यक्तंक्षमंभोगस्तथाक्षमा ॥राजोवाच॥ ॥वदभिर्मुध्यमानानांनरहोवैरिणांजयः।तत्रापिय
दिवैराग्यंठपेवितदर्शनः।किंवानोवदनोक्तेनतस्मवर्यपरित्यजामानुस्त्वंमिच्छयावक्ष्योत्रम्यमप्रदर्शय॥ ॥मार्क्ड ईयउवाच॥ ॥यदासवहरा
स्तेनप्रोक्तःपुत्रेणपार्थिवानान्यंप्रार्थयतेकिंवित्रदापुत्रोब्रवीत्पुनः।दत्तंकिमिदंकंडुयंप्राप्तोहंतातसंकटं।तत्कारिष्यामिनिर्लज्जोनृपो
दास्यारेयहंस्त्रियाःसप्रत्तेविजितःपाडितोधरणीतलं।स्त्रीपतिंभक्षितंश्रुत्वैतदेतदेतिउक्तरात्रयापिकिंकरोप्येषात्यपाशचशंगतः।कारिष्यामियथा

धस्तुयेतानांसंनिवार्यैवंधोऽस्तुरवः।अपराधंकरिष्यंतित्वत्पुत्रस्यानिलाशनाः।तत्रिप्रितंनिवायोमोप्रसादःक्रियतांप्रिति।तथेतित्वयाप्रोक्तेदेवैःपाता
लभूषणैः।भूषिताहंतथापुष्पगंधवत्योमिरुत्तमैः।समानीतातथालोकामेमेतेनानिलाशिना।पुरापथाकांतिमतीदृष्ट्वरूपशालिनी।इतिरूपवतीदृ
ष्ट्वामद्वीलंकारभूषितां।जग्राहदृढकेशोयंहंतुकामःमदुर्मतिः।पुष्पहासंवलैनाहंराजपुत्रविमोहिता।तत्प्रसीदमहाबाहोमांघतीस्ववयामम।।बलीके
एतपुत्रोन्योनास्तिसत्यंत्रवीम्यहं।। ।।इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेऽविहिंसायांदिवोदासाख्यानेएकोनाशीतितमोऽध्यायः।।८९।। ।।मार्कंडेयउवाच।। ।।इतितस्यवचःश्रुत्वासस्मयाप्रियंवदाततः।
किंप्रियंकेप्रतिज्ञातेयदुक्तंतेनभूभृता।प्रत्युवाचसतांकन्याप्रविक्षित्रपतेःसुतः।साउराजभयनास्कोतात्यक्तभोगश्चमत्कृतोयदाहंत्यक्तवांस्तत्र
वाप्रसादितोराजिनः।निहत्यशत्रुसंघातान्वंमयात्रकरोप्रियं।किंकृत्योवाच।। ।।प्रमदापतिंगृहाणाद्यरमणीयेऽत्रकानने।सकामायाःसकामोऽत्रमे
मनोपूरयावान्भवेन।। ।।राजपुत्रउवाच।। ।।एवंभवतुभद्रंतेविधिरेवात्रकारणं।अन्यथाकथमत्रत्वमहंचैवसमागता।। ।।श्रीमार्कंडेयउवा
च।। ।।एतस्मिन्नंतरेप्राप्तोगंधर्वतनयोऽनघ।वरप्रदोभिःमहितोगंधर्वोरपरैर्वृतः।। ।।गंधर्वउवाच।।राजपुत्रसुतेयंमेभाविनीनाममाभाविनी।आ
तिशापादराज्यस्यविशालतनयाभवत्।बालभावोनमागत्यःकोपितःक्रोधमानया।ततस्तेनतदोशप्तामानुषीत्वंभविष्यसि।प्रसादितःम
यास्माभिर्बालयंमावेवेकिनी।तवापराधात्वंविप्रर्षेप्रसादःक्रियतांप्रिति।प्रसाद्यमानःसोस्माभिरिदमाहमहामुनिः।बालेति।मत्वाशापौल्यो
दत्तेस्यानान्यश्रीतितत्।इतिशापादराज्यस्यविशालभवनेशुभे।जातेयंमन्युतासुश्रूभाविनीनामनामतः।तदस्याहंकृतेप्राप्तोगृहाणेमांनृपा
त्मज।प्रमात्मजोसुतस्तेभक्तवत्सीभविष्यति।। ।।मार्कंडेयउवाच।। ।।तयेत्युक्तातनःसायमपाणिंपार्थिवात्मजः।जग्राहविधिवद्दृष्ट्वंच
क्रेनकर्मतंभुवः।प्रजग्मुर्देवमंधर्वानृत्तश्चाप्सरोगणाः।पुष्पाणिमुमुचुर्मोघादेवधाणिमस्वनुः।विवाहेराजपुत्रस्यतयापुत्रसभीसुधः।समस्तवस्तुधात्राणाकार्यका
रणंकृतया।ततोगंधर्वलोकंतेसहतेनमहात्मना।तृणापैणायसुःसाचसंचराजसुतांसुते।भामिन्यासुमुदेसार्द्धमविछिन्नयनंदनः।साचतेनसमंतत्र
भोगसंपत्समान्विता।कदाविदतिरम्यैसौनगरोपवनेतया।विक्रीडतिसमंतत्याकदाविद्दरयर्क्षतोकदाविन्मलिनेनयाद्दसारसशोभितोक
दाचिद्दवनस्यांतःग्रामादेवातिशोभने।विहारदेशेष्वन्येषुरमणीषेष्वहर्निशं।सरेमेमहितसत्यासाचतेनमहात्मना।अस्याश्चलेपनंवस्त्रंस्वकुष्ठादि
कंसुतांउपजुह्वत्यथोत्तत्रसुदागंधर्वकिन्नराः।तदारमयतत्तत्रभामिन्यासहउर्व्वभे।गंधर्वलोकेवीरस्यसुतंमासुषुवेसुभं।तस्मिन्नजातेमहा
वीर्येगंधर्वाणांमहोत्सवः।वर्तमानजव्याघ्रेतेनकार्यमवेक्षतां।जगुःकेचित्तथैवान्येनृदंगमुरजैर्नकान्।अवादयंस्तथैवान्येवेणुवीणादि
कांस्तथा।ननृतुश्चतयातत्रवरुद्दोपरसांगणाः।पुष्पवृष्टिमुचोमेघानगर्जंतोनिःस्वनाःतथाकोलाहलेतस्मिन्वर्तमानेथसुतुजः।बाणा
येनस्तेभ्योत्पजातकर्माकरोन्मुनेदेवाःशर्मयसुःसर्व्वेतथादेवर्षयोमलाः।पातालात्सत्रगेर्द्वीक्रोधवासुकितक्षकाः।अथान्येचाहुराणांचयेप्र
धानाद्विजोत्तमाः।यक्षाणांगुह्यकाणांचवायवश्चतथाविलाः।तदागतैरशेषैस्तुदेवदानवपन्नगैः।मुनिभिश्चाकुलमभूत्तमंधर्वाणाम।महत्पुरा
ततःमनुसुतःक्रत्वाजातकर्मादिकाःक्रियाः।चक्रंवस्त्रयनेतस्यबालस्यक्रतिपूर्वकं।चक्रवर्त्तीमहाबीर्योबलेनक्रमवत्तांपराक्रमः।महीतंका
लमीक्षित्वप्रशोषायाःदितेःक्रुद्धइमेशक्रादयःसर्व्वेलोकपालामयर्षणाःस्वातिक्रुर्द्धनृतेवीरवीर्यंवारिविनाशनंमरुन्नघशिवायास्तुवा
तिपूर्वंशोरजः।महतोविमलोज्ञाणांवैमत्यामासदद्विजाः।पश्चिमंतेमरुद्दार्य्यसुतप्रस्तेत्रयस्तु।वलंयछतुवोत्कृष्टंमारुतश्चतथोत्तरः
।।इतिस्वत्यमनस्यांतःवायुवाचाशरीरिणी।मरुत्तवेतिचक्रुशोयादेदेगुउत्तरत्रवीत्।मरुत्तइतितेनार्यंसुविख्यातोभविष्यति।सुविचास्यप्र

हीपालानयंभाद्यात्वारितःमधानःपृथिवीशानांभविष्यत्येषयज्विनां॥ आधिकंशौर्यवीर्यैश्चभविष्यत्स्वाजसं॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥इत्याकर्ण्यवचःसार्वंकोनाम्नक्रादिवौकसः॥उत्तुंगदिव्यगंधर्वोमध्यगोभातिथापिना॥ ॥इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेआविक्षिद्वरितो॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ततःसराजपुत्रःस्वमादायदयितंसुतं॥एत्याश्वानुगतोविप्रगंधर्वैरायथौपुरं॥सपितुर्भवनेप्राप्यववंदेपितुरादरात्॥वरणोसाचतंप्रीत्याकिमिच्छकेप्रतिज्ञातंतेभ्यमानुःकृतेपुरा॥सुत्काकिपितुरुत्संगेनंकृत्वातनयंततः॥यथाहन्नमशेषंसकथयामासतस्यतत्॥सपरिष्वज्यतंपौत्रमानंदाध्मावितेक्षणाः॥समाप्योत्स्मीव्यथात्मानंप्रशंसन्पुनःपुनःततःसोर्यादिनासम्यक्गंधर्वीरसमुपागतान्॥संमानयामासमुदाविस्मितःप्रीतयेजनुः॥नमुरेवमहानासादानंदःपौरवेश्मसु॥अत्माकंसंततिर्ज्ञातानाथस्यैनिमहात्मनः॥हृष्टपुष्टपुरेतस्मिन्नगीतवाद्यरवाकुलेचिलासिन्योनिवार्त्तंगेनन्नृतुस्तस्मिन्नं॥राजावद्विजमुख्येभ्योरत्नानिचवसूनिवागोभूवस्त्रीण्यलंकारानददद्भूमानमः॥ततःसवालोवृद्धश्चसुकल्पत्रयथाशसी॥पितृणांप्रीतिजनकोजनस्यैष्टश्चसाभवत्॥आचार्याणांसकाशात्सप्रावेदान्वृद्धेसुतो॥ततःशास्त्राण्यशेषाणिधनुर्वेदंततःपरं॥कृत्स्नाभ्यासोयदासोभूवद्धकामुकिकर्मणि॥अन्येसुचतयावीरःशस्त्रेषुविजितश्रमः॥ततोआप्तिसजायाभार्गवाद्दरसंभवात्॥दिनयाञ्चनतोविप्रशैःप्रीतिपरयाणः॥गृहीताश्चक्रतीक्ष्णाग्रःक्रतीवेदधनुर्वेदस्यपारगः॥निष्मातःसर्वसिद्धासुकृवभूवततोभवत्॥विशालोपितुतावार्त्तासुपलभ्याखिलाप्रियां॥हर्षनिर्भरसर्वांगोभूद्वोहित्स्यचक्षोग्यतां॥अथराजासुतंतंतुदृष्ट्वाप्राप्तमनोरथः॥यज्ञानवेकात्रिव्यायदत्वादानानिचार्थिनां॥कृताशेषाक्रियाश्चक्रःसवर्णाधर्मतोमहीं॥धरिपाल्यांरिविज्ञायवनंदुर्द्धर्षवसः॥सप्रिया

सुर्वनंपुत्रमवीक्षितमभाषतपुत्रदृष्टोसिमगच्छापितरंराज्यंपृष्टाणामोक्षतकृत्योसिनास्त्यन्याक्रिंचिद्यदनिषचनात्॥सुनिष्पन्नमिदंराज्यंत्वंपृष्टाणाप्रयाहितं॥इत्युक्तोपितरंप्राहसोविक्षिद्वपनेदनः॥प्रणम्यावनतोभूत्वायियासुस्तत्पुरेवनं॥नाहतातकरिष्यामिपृथिव्याःपरिपालनं॥नापैतिद्यूमेमनसोराज्येनंत्वंनियोजय॥तातेनमोक्षितोवह्नेनात्मवीर्यादहंयतः॥कियत्पौरुषमेपुत्रक्षोप्याप्यतेमहा॥योहंनपालनानायात्मात्मनोपिवसुंधरां॥सकथंपालयिष्यामिराज्यमन्यत्रनिक्षिपा॥सत्यासधर्मपुत्रोयस्यान्येनायद्धृता॥आत्ममोहायभवतावंधनायेनमोदितः॥सोहंकथंभविष्यामिस्त्रीसधर्मामहीपतिः॥स्त्रियाःपुमान्भवेद्भर्त्तापुंसःस्त्रीमहीपतिः॥पितोवाच॥ ॥नाभिप्रएवमुक्तस्मापितापुत्रस्तथापितुः॥नान्येनमोक्षितोवीर्यंत्वंपित्रावीमोक्षितः॥ ॥पुत्रउवाचहृदयंनान्यथानेतुमयाशक्यंनरेश्वर॥हृदयेभीरतावात्रयदहंमोक्षितस्त्वया॥पित्रोपात्तांश्रियंभुंक्तोपित्राक्लृप्तात्समुद्धृतः॥विज्ञायतेचयापित्रामानरःसोक्तनःकृतोत्रयमज्जितावित्तानांत्र्याक्षित्रयमुपेयुवा॥स्वर्षिस्त्रीर्णकृद्राणांयागतिःसाक्रमेगतिः॥ ॥श्रीमार्कंडेयउवाच॥ ॥इत्याहवद्वशःपित्रायदामोक्षोप्यसौसुतेनतदातदानस्पसुतंराज्येमनुन्यमकरोत्रपः॥सपित्रासमनुज्ञातंराज्यंप्राप्यपितामहात्॥वकारसम्यक्सुहृदामानंदमुपपादयन्॥राजाकरंधमश्चापिवीरामादयतांतदा॥वनेजगामतपसेयतमानमः॥तत्रवर्षसहस्रंतपस्तप्त्वाशुष्करं॥त्यक्त्वायदेहंत्रपतिःशक्रस्पापसलोकतां॥सास्यपत्नीतदारावर्षाणामपरेशतं॥तपश्चचारविपर्षेजरिलामलपंकिनी॥सोलोकप्राप्तवतीभर्तुःस्वर्गस्थस्यमहात्मनः॥फलमूलकृताहारापुराभागविवाश्रमसंश्रया॥द्विजातिपलामध्यस्थाद्विजमुख्यशोरता॥ ॥इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेआविक्षिद्वरितंनाम॥ ॥क्रोष्टुकिरुवाच॥ ॥भगवन्विस्तरात्सर्वंममैतत्कथितंत्वया॥करंधमस्यचरितंपरिक्षिद्वरितंवयत॥आविक्षितस्यनृपतेर्मरुत्तस्यमहात्मनः॥श्रोतुमिच्छामिचरितंयतेसोतिचेष्टितः॥

चक्रवर्त्ती महाभागः शूरः कांतो महामतिः। धर्मविद्धर्मकृद्वैवस्मयक्कालयिताभुवः॥ ॥श्रीमार्क्कंडेयउवाच॥ ॥मपित्रासमनुज्ञातंराज्यंप्राप्यपितामहात्। धर्म्मतः पालयामासपितापुत्रानिवौरसान्। इयाजसुबहूयज्ञैराप्तदक्षिणान्। आत्विक्युरोहितादेशवशवर्त्तीमहीपतिः। तस्यपुत्रेहनंवक्रमासीद्वीर्येणसप्तसु। गतपश्चाप्यवेच्छित्राःरवपातालजलादिषु। ततः प्राप्यधनंविप्रायथावत्स्वक्रियापराः। भुयजंतमहाभोगैर्देवाविवदिवौकसः। इतरेचत्रयोवर्णाः स्वेस्वेकर्म्मण्यतंद्रिताः। तदुपात्तधनाश्चक्रुरिष्टापूर्त्तादिकाःक्रियाः। पाल्यमानाहितेनैवंमहारत्नेनमहात्मना। यस्यहैहयदेशवासवासिभिर्निमन्त्रणम्। तेनातिथयिताःसर्व्वेकेवलंनमहीहितः। यज्विनोदेवराजोपिशंतयज्ञातिथीकृतः। आत्विक्तस्यसंवत्सरोवभूवांगिरसःसुतः। भ्राताबृहस्पतेर्विप्रमहात्मातपसांनिधिः। सोवर्णोभुजवात्रापवर्त्ततः सुरसेवितः। यातिंततेननतत्रैरांक्षतेनस्यमहायनेः। तेनतस्मिन्क्षितिंत्यक्त्वेश्वर्यभागादिकंहिजाः। पाशमादायुक्तताःसुधालपसामर्त्तकांचनाः। गाथाश्चाप्यत्रगायंतिभुवनत्रयचरिताश्रयाः। सातत्येनर्षयःसर्वेकुर्वंतोध्ययनंतथा। त्रेनमभोजनाभूतयजमानोमहीतले। सदःसमस्तंययजेपाशमादायतस्यवाचनाः। ऋषयोदिदृक्षवःसोमेनदक्षिणाभिर्हिजातयः। विप्राणांपरिवेष्टारःशक्राद्याहिदशोत्तमाः। पर्तितेतेशिष्टयज्ञनाःपूर्णाप्तनोरथाः। तेषियज्ञान्यजंतेचदेशेदेशेपृथक्पृथक्। तस्यैवंकुर्व्वतोराज्यंसम्यक्पालयतःप्रजाः। तपस्वीकश्चिदभ्येत्यतमाहमुनिसत्तमाः। पितुर्मातानतानेहंदृष्ट्वातापसमंडलं। विस्मितोभूत्तपुरेसर्मदोग्रतेन्द्रश्चवः। पितामहस्तमेस्वर्यातःसम्यक्संपाल्यमेदिनीं। पितातवापिशक्रोपिहित्वाद्यामंवनेस्थितः। सोहंपश्यामिवैकल्पंतवराज्यप्रशासतः। पितामहस्यतेनाभूत्पूर्व्वंवंतेनृपात्रनंपसक्तोभोगेषुअशक्तोवाजितेंद्रियः। तारांधनायतस्मेयंदृष्ट्वादुष्टान्नबेलियत्॥ यातालादभ्युपेत्यैकभुजगैर्म्मदशालिभिः। दष्टाभुनिसुताःसप्तहरिताश्चजनाधयाः। स्वेदमत्रपुरीषेणहरितंवस्तनंहरिः। अपराधंमयाह्येष

दत्तोनागवालेश्रितात्। इतेमयर्थमुभयोरस्माकंभुजंगमान्। किंचैषांनाधिकारोत्रत्वमेचात्राधिकारवान्। तावत्सुरवंभूपतिभिर्भोगंप्राप्यतेनृपाअभिषेकजलंयावंत्रभूह्यविनिपातितं। कानिमित्राणिकाःशत्रुर्मशत्रोर्वलंकियत्। कोहंकेमेत्रिणःपक्षेकेचाभूपतयोमम। कियत्कोशोबलंकिंवाकोऽरक्षोजनोमम। विरक्तोवायरेभिन्नःपरेषांपिकोहशः। कासम्यगत्रनगरेविषयेवाजनोमेसाधुर्म्मकर्म्माश्रयीसदः कोऽमुष्यगधिवर्त्तते। केदंड्याःपरिपाल्याश्चकेचोपेक्ष्यानराश्रया। मामभेदकराश्चान्येदेशकालमवेक्षिता। चारांश्चवारयेदन्येभूपतिर्नित्यंभूतैश्चरैः। सचिचादेशमर्हेपुत्रवरादप्राप्तहीपतिः। इत्यादौभूपतिर्नित्यंकर्म्मणामक्रियानसः। नयेहिनेतद्यात्रिनंतुभागपरायणाः। राज्ञांधरीरथहाणांनभोगायमहीपते। क्लेशायमहतेरण्ट्वास्वधर्म्मपरिपालने। सम्यक्पालयतांएष्वांस्वधर्म्मेवमहीपते। इहक्लेशोमहाञ्चस्वर्गेरमंतुरवमक्षयोनादिहत्वंमहाभागहित्वाभोगान्नराधिपपालनार्थायतेःक्लेशमंगीकतुमिहार्हसि। इतिहदृषीणांयद्यासनंवाप्यशासतां। भुजंगरेतुकंभूपचारोधोनहिचेत्मितत। वक्ष्यनात्रकिमुक्तेनउष्टेदंशोनिपोत्यतां। शिष्टान्यालयराजेत्वंधर्मषड्भागमाप्स्यसि। अरत्नन्यापमरिवलंदुष्टेरविनयात्कृतेमप्रसाप्यस्यसदिध्यंयदाकृसिकउष्टतत। एतन्मयोक्तंसकलंयत्रवाहृपितामही। ऊउष्टेचास्मिंतेयत्नेरोवेतेवसुधाधिप॥ ॥इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेप्रकृत्तचरिते॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥ ॥इतित्यपमवाक्यंमक्रद्यालज्ञापरोहृपः। धिग्मांचारोधमित्युक्त्वानिःश्वस्यजगृहेधनुः। तेनतस्मात्रिनोगत्वातापोर्हस्यामप्रपातिवं देशेरमावीशमातरंपितुरात्मनःतापसाश्रयात्पार्थिवेश्राश्रमेरमिष्ठितः। दृष्ट्वाचतापसान्नमन्नानागेहंप्रातरुत्तातरुर्भवि। निनिंदात्मानमसकृत्पुरक्षेषांमहीपतिः। उवाचचैनदमहंगर्हयोर्यमवमन्यनां। बत्करोमिजंगानांउष्टानांब्राह्मणहिपां। तत्यश्चउजरात्मेवंमदेवासुरमाउवे॥ ॥श्रीमार्कंडेयउवाच॥ ॥इत्युक्त्वाब्रह्मगृहेकोपादंशंसवत्रंकरूपः। नाशायशेषनागानोपातालोहृ

विचाशिरणांनतोजज्वलसहसानागलोकःसमंततःमहाग्नितेजसाविप्रदह्यमानोनिवारिताहाहातातेनिमहताहावत्मोतेनाभवत्।तस्मिन्नभ्र
क्कजेरावःपन्नगानामथाभवत्केवितज्वलाद्भिःपुवायेःफणैरन्येभुजंगमाः॥२॥हीतउच्चदाराश्चत्यक्तोभरणावासमः।पातालमुत्तज्यययुःश
रणंभूमिनीतदा।प्रदग्धनागनारंपूर्वराजादत्तंतदाभयंनाकुपेत्योरगाःसंवसमुराणामभयानुगा॥सगरेदमिदंप्रोक्तःक्रियतानःपुरोहितापाम्याभार्थि
तंपूर्वयदस्माभीस्यातलोतस्यैकालोयमायातघ्नद्विवीरप्रजायिनि।पुत्रोनिवार्यतांराजिषाणैःसंक्षोप्यमक्षनुः।दह्यतेसकलोलोकोनागा
नामग्नवह्निनाएवंसंदह्यमानानामस्मीकंतनयेनतेत्वाष्टतेशरणंनान्यत्कपांऽजुयशस्विनि॥॥श्रीमार्कंडेयउवाच॥॥इतिऋग्वेदे
वलेषांसंस्मृत्याहैवभाषितांभर्त्तारमाहसासाध्वीसमंभ्रमप्रिदेववद्रुरुरुमेवयथाख्यातंपातालेयदुजंगमैः।प्रोक्तमभ्यर्थितापूर्वंमामानयनृपंप्रति।
तदमेभ्यागताभातादह्यंतत्तत्स्पतेजसा।प्रमेतेशरणंपूर्वंदत्तमेभ्योमयाभयंयेमांशरणमापन्नास्तेद्योशरणमागताः॥अथधर्मवरणापत्नीहसक
लंतव।साहंनिवारयेपुत्रंमन्नंवनात्रंव।मयाचाभ्यर्थितोवएषशमंप्रपद्युपमास्यति॥॥राजोवाच॥॥महापराधेनियतंमन्नुःक्रोधमागतः।दहेत्रिवर्त्मप्र
हंप्रन्येतस्यक्रोधंशमस्यच॥॥नागाऊचुः॥॥शरणागतास्तेयवमेप्रसादःक्रियतांनृप।दत्तस्यान्नपरित्राणानिमित्तंशस्त्रधारणे॥॥मार्कंडेयउवाच॥॥
नागानांतद्वचःश्रुत्वाभीतानांशरणैषिणां।तयाचाभ्यर्थितःपत्न्याप्राहावीरेन्महायशाः॥गत्वान्नवीमितंभद्रेतनयंत्वरयातव।परित्राणायनागानां
त्याज्याशरणागताःनोपसंहरतेशस्त्रंयदिमद्वचनान्नरः।नदाहैर्वारयिष्यामितस्यास्त्रंतनयस्यते।ततोऽहंतीत्वासधनुरादित्तंक्षत्रियोत्तमः।भार्ययोस
हितःप्रायातत्रसवाहभार्यावाश्रमं॥॥इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेमरुन्नचरिते॥॥श्रीमार्कंडेयउवाच॥सतुतत्रगतेदृष्ट्वादूरेतंवरकार्मुकोधनुःशस्त्रंव राम
नस्योग्रंज्वालाव्याप्तदिगंतरं।उद्गिरंतंमहास्त्वालांसंततिव्याप्तभूतलोपातालांतर्गतप्रांतमसत्यंरभीषणं।मतेदृष्ट्वामहीपालेभ्रकुटिलाननं।मार्क १५०

द्यत्नंमरुन्नास्त्रमुपसंहरयतामिति।प्राहामरुन्नृतंपुत्रंवर्णाश्रमसुदारधीः।सनिशम्यपरोवर्किंदृष्ट्वातंचपुनःपुनः।गृहीतकार्मुकंपित्रोःप्रतिपत्यसगौरवं।
प्रत्युवाचापराहंमेमुग्धंपन्नगाधिपोशासतीमांमयिहैपिन्नयत्नंमम।मनाश्रमसुपागम्यदृष्ट्वामुनिकुमारकं।ऋषिणामाश्रमस्थानामृषीणांप्रवनी
पते।मयिशास्तिदुरात्मानैर्हिंसितंमिहबोधिव।जलाशयास्तथाप्येतैःसर्वेएवहिहिंसिताःतेदेतत्कारणंकिंचिन्नवक्तव्यंत्वयापितः।ननिवारयितव्योहत्रह्मघान्
प्रतिपन्नगान्॥॥अत्रिरुवाच॥॥यदीभिर्निहताविप्रामास्यंतिनरकंध्रुवं।प्रमेतान्क्रियतांवाकंविरमाम्युपयोगतः॥॥मरुन्नउवाच॥॥अहंप्रमेवग
निष्यामिनरकंयदिपापिनं।ननिग्रहेणतास्येषामानिवारयमाप्रितः॥॥अत्रिरुवाच॥॥मापतेशरणंप्राप्ताःपन्नगाःप्रगौरवात्।उपसंहियतामस्त्रमले
कोपेननेनृप॥॥मरुन्नउवाच॥॥नाहमेषांत्वनिष्यामिदृष्टानामपराधिनां।स्वधर्मंहत्वाप्यकर्यंकरिष्यामिक्वचस्मवादंदेवेपात्यतेदंडंभूपःशिष्टेषुपाल
यन्।पुण्यलोकानवाप्नोतिनिरकांश्चापुपेद्यकः॥॥श्रीमार्कंडेयउवाच॥॥एवंमवदृशःपित्रावार्यमाणोपितुस्तुतः।नोपसंहरतेसोऽस्त्रंततोऽसौपुनर
ब्रवीत्।हिंसयेपन्नगान्भीतान्नप्रपेतान्शरणागतान्।वार्यमाणोपितुस्मात्तेकरिष्यामिप्रियंक्रियां।प्रपाप्यह्यापएवामानिनेत्रमेकोह्यविदुर्विप्रमा
यूयंतक्कउर्ज्जन्नपोउवंवकिमनवातंतःकार्मुकमारोप्यकोपतात्रचिलोवनः।अविक्षिदब्रुंजयाहकालात्रव्यमुनिपुंगवः।ततोद्दालापरावारमरि
मद्यपृमुतमं।कालांस्तत्रमहात्मास्त्रंतन्महावीर्योजयामासकार्मुके।ततश्चक्रोभजगतांसंवर्त्तोस्त्रप्रपितामाद्विपोलाविलाविप्रकालस्यास्त्रे
समुद्यते॥॥मार्कंडेयउवाच॥कालास्त्रमुद्यतंपित्रामरुन्नःसोभिवीक्ष्यतत्।प्राहोद्यतमुमेतन्मेदृष्टशक्तिसमुद्यतं।नत्वद्दधायकालास्त्रंमयिमुं
चाने।किंभवान्।स्वधर्मचारिणिसुनेमदेवाज्ञाकरेतव।ममाकार्यंमहाभागप्रसादान्नापरिपालनं।तद्वैयंक्रियतेकस्मात्तमद्दधायास्त्रमुद्यतं॥॥अविक्षि
नउवाच॥॥शरणागतमंत्राणंकर्तुव्यवसितावयं।तस्यव्याघातकर्त्तारंनमेजीघ्रंवधोक्षमे।मांवदत्वास्त्रवीर्येणजहिदृष्टानिहोरगान्।त्वोवाहलो

महाभ्रेणारक्षिष्यामि प्रहारेणावधिकृतम्यजीवितंपुमः शरणार्थिनमागतं। योनार्त्तमनुरक्षन्तिवैरिपक्षमपिक्षवं क्षत्रियोहमिमेमिता शरणं मामुपागताः अपकर्त्तास्मेवैषाकथंवधोनमेभवान्॥ ॥मरुत्तउवाच॥ ॥प्रेत्यवावांधवोवापितावावार्यादिवाप्रभुः प्रजापालनविघ्नायोहंतव्यः मभूभृता। मोहंतेप्रहरिष्यामिनक्रोडव्यंवयापितः क्षत्रधर्मः परिपाल्योमेनमेक्रोधस्त्वयापरे॥ ॥श्रीमार्कण्डेयउवाच॥ ॥ततस्तौनिश्चितोदृष्ट्वापरम्य रवधंप्रति। मरुत्तेत्यंतस्मुर्नयोभागंवादयः॥ कुरुष्वैनंनामोक्तंत्वयाक्षपितरंप्रति। वयावनायहंतव्यःपुत्रःप्रख्यानवेष्टितः॥ ॥मरुत्तउवाच॥ मयादिष्टानिहंतव्याःसंतोरक्ष्यामहिकिंता। इमेचदुष्टाभुजगाःकोपरावोधमहिजाः॥ ॥ऋविकित्तउवाच॥ ॥शरणागतसंत्राणंप्रयाकार्य्यमयं चम। अपराधीसुतोविप्रयोहंतेशरणागतं॥ ॥क्रोधयकरुः॥ ॥इमेवदंतिभुजगाश्चामलोलविलोचनाः। मंजीवयामसाधुविप्रयानविप्रायवे दष्टाडुष्टपन्नगोः। तदलंविप्रहंतव्योभोराजन्वध्योयमीदृशः। उभावपिविनिर्व्वेदप्रप्रतिज्ञोधर्म्मकोविदो॥ ॥मार्कण्डेयउवाच॥ ॥ततोविरासमभ्ये त्यपुत्रमेतदभाषत। प्रहाक्यादेषतेपुत्रोहंतुनागानकृतोद्यमः॥ तत्रिघ्नंतंयदाविप्राप्रजीवंतियथाभृताः। पंजीवनाख्यमुच्यतेयेपुभश्छरणागताः। ॥भाविन्युवाच॥ ॥अहमभ्यर्चिताभूर्ह्यमेभिः पाताल्यसंश्रयैः। तत्रिमित्तमयंमन्नाप्रयात्वविनियोजितः। तदेतदार्यनिर्वृत्तमुभयोरपिशोभनं। ममपुत्रस्यभर्त्तुश्चत्वोत्रस्यात्मनस्यच॥ ॥श्रीमार्कण्डेयउवाच॥ ॥ततःमंजीवयामासुस्ताविप्रास्तेभुजंगमाः। देव्यैरोषघ्नजातेश्चविषमंहरणेनच॥ पित्रोर्त्रे नामचरणौसततोजग्राहपार्थिवः मरुत्तंत्वापितापीत्वापरिष्वज्येदमब्रवीत्। मानहाभवशत्रूणांचिरंपालयमेदिनी। पुत्रैःपौत्रैःप्रपौत्रैश्चप्राप्तेसंतुविद्वि षः। ततोहिजैरनुज्ञातोवीरयावनरेश्वरः॥ ममात्रतेर्थसाचभ्रातिनीस्वपुरंगताः। वीरानुरक्त्वासुमहन्नपोधर्म्मेणतांवर। भुंक्ष्वसलोकतांप्राप्तामहा भागापनिव्रता। मरुत्तोपिचकारोर्व्यांधर्मतःपरिपालनं। विनिर्जिताश्चगोभोगाश्चभुजेनृपः तस्यत्नीमहाभागावैदर्भीनीलपतथा। प्रभावती

सुविरम्यसौवीरस्याभवत्सुता। सुकेशीकेतुवीर्य्यस्यमागधस्यात्मजालवत। सुतीचमिंभुवीयंस्यकेकेयीकैकयस्यच। मेरंध्रीचमिरंभ्र स्यमिंधुभर्त्तर्वपुष्मती। चेदिराजसुताचाभ्रार्य्यातस्यपुशोभना। आमांपुत्रासमस्तामत्रभ्रेभ्रतोष्टादशहिनानषांप्रधानोज्येष्ठश्चनरिष्य तेःसुतोभवत्। एवंवीर्यसुतोभूत्महाराजोमहाबलः। यस्याप्रतिहतंचक्रंमासीत्हीर्यंषुसप्तसु। यस्यतुल्योपरोयज्वानभूतोनभविष्यति। स त्वविक्रमयुक्तस्यराजर्षेरमितौजसः। तस्यैतच्चरितंश्रुत्वामहत्पापात्प्रमुच्यते। जन्मवार्थाद्विजश्रेष्ठयच्चेतसर्वंकिल्बिषैः॥ ॥इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेमरुत्तचरितंनाम॥ ॥क्रोष्टुकिरुवाच॥ ॥मरुत्तचरितंकृत्स्नंभगवन्वक्तुमर्हसि। तत्संततिमशेषेणाश्रोतुमिच्छाप्रवर्त्तते। ततस्ततोयेक्षितिपाराज्यार्हावीर्यशालिनः। तानहंश्रोतुमिच्छामिप्रत्यमाख्यातुमर्हसि॥ ॥मार्कण्डेयउवाच॥ ॥व्यतरत्तिरिक्षानोमरुतस्यात्मवत्सुतः। अष्टादशानांपुत्राणांज्येष्ठःश्रेष्ठःसएवच। वषाणांतुसहस्राणांसमष्टिर्दृशपंचच। भुंभुजेपृथिवीकृत्स्नांमरुत्तःक्षत्रियर्षभः। क्ष त्राराज्यंमधर्मेणाहृष्टायज्ञारुजन्मात्र॥ ॥मार्कण्डेयउवाच॥ ॥मरुत्तश्चसुतंश्रेष्ठमभिषिच्ययथोवनं। एकायचित्तःसन्नृपस्तप्त्वातत्र तपोमहत्॥ आरुरोहदिवंविप्रदशसार्त्यरोदसी। नरिष्यतःसुतस्तस्यचिनयामासबुद्धिमान्। पितुर्वृत्तंसमालोक्यतेथान्येषांचभूभृतां। अत्रवंशेप्रहात्मानोराजानोमप्रपूर्वजाः। यज्वानोधर्मतःपृथ्वीपालयामासुरर्जिताः। दातारश्चाविवेज्ञानांसंयमंयाने वर्त्तिनः। तेषांवित्तंरिक्थंशवमनुष्याणांप्रहात्मनां। किंतुनेर्यंकृतंकर्मधर्मंत्वाहृदयशालिभिः। तदहंकर्तुमिच्छामित्वत्तोनास्तिकरोमिकिं। धर्मतःपालनःपृथ्वीकी र्त्तोवमहीपतेः। असम्यक्पालनान्यापीनरेंद्रोनरकंव्रजेत्। मत्तिवित्तेमहाभागाःकर्त्तव्याएवमद्भुजा। दातव्यंचात्रकिंचित्रेसादतामाश्वगोम तिः। आभिजात्यंतथालक्ष्मीकोपक्षांत्रिजनाश्रय। कारयंतिस्वधर्मांश्चसंग्रामादपलायने। एतत्सर्वंयथासम्यक्मत्तूर्ब्रूहृषेः कृतां पित्राचमे

मरुत्तेनतथानक्तेनशक्यते।तदहंकिंकरिष्यामियज्ञेतैःसर्व्वजैःकृतांतेयज्विनांवरादांतान्संग्रामाद्यनिवर्त्तिनः।महासमरसंमर्दैश्छिंवेंवादेवो
रुषः।कर्म्मणाहंयतिष्यामिकस्मैतानतिसंधिनं।अथवातैःस्वयंयज्ञाःकृताःपूर्वजनेश्वरैः।अविघ्नमस्तुनोन्येनकारितास्वक्रतोरिह॥॥श्रीमार्क्कं
डेयउवाच॥॥इतिसंचिंत्ययज्ञंसवक्तोरेकंनरेश्वरः।याद्दशंनचकारोन्योविप्रोत्सर्गपशोर्मितं।द्विजानांजीवनामालंदत्त्वानुमहाधनं।ततः श
तगुणंतेषांविप्राणामददन्नृपः।गोवीवस्त्राण्यलंकारंधान्यागारक्षितंतथा।प्रत्येकमददत्तेषांसर्व्वस्वान्यविशंकितः।ततस्तनयदायज्ञःप्र
स्थोभ्रेभुजापुनः।प्रारब्धमस्वपुष्टाचततोनालभतद्विजान्।यान्यानवृणोतेमरुत्तोविप्रान्विज्ञाप्यकर्म्मणितेवैनमरुत्तंयज्ञायमन्यत्रदीक्षि
ताः॥अन्यंवयदिवेत्थयाम्राकंविमंक्षेतंतस्मात्तोनाक्षियज्ञेनयाजनृपतेर्विनं॥॥मार्क्कंडेयउवाच॥॥नावाप———प्रान्
यदाशेषंक्षितीश्वरः।वहिर्द्वैद्यांतथादानंसदानंसदाद्भुपचक्रमे।तथाविजयूऊर्त्रेबधनसप्तार्णवंदिशः।द्विजायदात्मरयोसौनिर्वि
त्मरदमब्रवीत्।अहोतिशोभनंदृष्टंयद्विप्रेणाधनःक्वचित्।अशोभनंचयत्कोपोविफलोयमपक्षिनः।नार्त्तिंजंकुरुतेकश्चिद्वि
यज्ञमानास्तिलोजनः।द्विजानांददतांदानंनतदामंप्रतीक्षते॥॥मार्क्कंडेयउवाच॥॥ततःकोक्षिद्विजान्भत्र्या प्रतीयत्पुनःपुनःस
यज्ञेत्मत्विजश्चक्रेतेभ्यश्चक्रमेहामरुत्तः।अत्यद्भुतंप्रदेवासीत्तयज्ञेतस्यमहीपतेः।सयज्ञोभ्रेतदातस्ययजमानोरिवलाजनः।द्विजन्मानप्र
नामीत्मदस्यसमकश्चनायजमानाद्विजाःकेचिन्नचिन्नेषात्तयात्तयाचकाः।नरिष्यतोनपतिरियाज्ञमयदानदा।तत्यदत्तैर्धनैर्यांगंचक्रुः
दृष्ट्वाप्रशेषतःप्राप्यांकोद्यक्रयज्ञानाप्राप्तसन्नदृदशाधिकाः।प्रतीक्ष्यांसप्रवैकोद्योदक्षिणाम्यात्तन्नदृशाउत्तरस्यांचंपावाशदेककाराम
लेतदाभवन्।एवंत्रात्मणायज्ञानांनरिष्यंतोयदायज्ञन्।एवंसराजाधर्मात्मानरिष्यतोभवसुरोमरुत्ततनयोविश्वप्रख्यातबलपौरुषः॥॥ १५२

इतिश्रीमार्क्कंडेयपुराणेनरिष्यंतचरितंसमाप्तं॥॥श्रीमार्क्कंडेयउवाच॥॥नरिष्यंतस्यतनयोदृष्टारिदमनोदमः।सर्व्वलोकमनोहारततस्यचित्रं
सुनेरिवाभवद्यामिंद्रसेनायांसजज्ञेतस्यभूभुजः।नवतर्षाणिजग्रेसिन्धामानुर्महायशाः।यद्राज्यामासदमंमातरंजग्रेस्थितःदमशालश्च
भावेतायतश्चायंनृपात्मतः।ततस्त्रिकालविज्ञानसहितोस्पुरोहितः।दमस्यवरोत्रामनरिष्यंतसुतस्यतासदमोराजपुत्रस्यधन्वर्द्धेविशेषतः।
जगृहेनरनाथास्यमकाशाद्दषद्वतीः।डंडुभेर्हैत्यपुत्रस्यतपोवननिवासिनःमकाशाज्जगृहेक्षत्रमस्त्रयामंत्रतंतत्तःसुक्षात्रमकाशाद्वेदा
श्चवेदांगान्यखिलानित्रातंतःसुरवेशाद्राजर्षेर्जगृहेयोगमात्मवान्।ततोभूपंमहात्मानंदृष्ट्वातांत्रमहाबलम्।स्वयंवरेकृतांविप्रजगृहेसु
मनापतिं।सुनादशार्णाधिपतेबलिनश्चारुकर्म्मणः।पश्यतांसर्व्वभूपानांयेतदर्थमुपागताः।तस्यांवसानुरागोन्मद्राजस्यवैभृतःक्रम
नायांप्रहासानोप्रहावलपराक्रमः।तथाविदर्भाधिपतेःपुत्रःसंक्रंदनस्यचावुभावराजन्महाधनुरुदारधीः।तेतयानंतरंतेहदृष्ट्वैवोद्वाहितंदम
नंदमंप्रत्ययामासुरन्योन्यंचानगविमोहिताः।एतामस्यबलाकन्यांगृहीत्वाप्रशालिनी——व्रजामयंचेयत्रस्माकंवगृहीष्यति।भर्त्तृत्वा
वरोहत्वयंवरविधानतः॥तस्येक्ष्वाकोभविन्नीभार्याधर्मीपपादिता।अथनोपेष्यतेकाचिन्नआस्माकंमादिरेक्षणा।ततश्चस्यभविन्नीसा
योदमंघातयिष्यति॥॥श्रीमार्क्कंडेयउवाच॥॥श्रुतेतेनिश्चयंकृत्वात्रयःपार्थिवनंदनाःजग्मुश्चांशुवाहंगोदमस्येववर्त्तिनंततःका
चित्रपासेषांयेपक्षेतेपिचुक्रुधुः।चुक्रुधुश्चापरेभूपाःकेचिन्मध्यास्थतांगताः।ततोदमश्चाश्रुपतीनवलोक्यसमंततः।अनाकुलमनावा
क्यमिदमाहामुने॥दमउवाच॥॥दशार्णोपतिनाभ्रेयान्नताधर्मश्चयंवरे।अधर्मोवाथवाधर्मायदिप्रेत्यतेबलात्।यद्याधर्मोनमेकार्य
मविष्यति।धर्मोवानदलंघातोयेनगच्छंतिविलंघनं।ततोदशार्णाधिपतेश्चाधर्मानराधिपः।निःशङ्कंकारयित्वातत्सदःप्राहमहा

मुनेदमेनयादेदंडोक्षंधर्माधर्मोश्रितंनृपात्तद्वदध्वंयथाधर्मोममास्यचनलुप्यते॥ ॥श्रीमार्क्कंडेयउवाच॥ ॥ततःकोविन्महीपालास्सम्
उर्व्वीमुधाधिपांपरस्परानुरागोगांधर्वोविधिनाविधिः॥ क्षत्रियाणांपरोयत्रविच्छर्द्विजन्मनां॥ दमस्माश्रित्यनिष्पन्नःसवास्याद्विनुष्ठवा
शतिधर्मोदमास्यैषाद्विनात्तवपार्थिवायोन्यथावर्त्ततेमोहात्किंमाहासंप्रवर्त्तते॥ अथापरेतदाप्रोचुर्महात्मानोहिभूरिशोविप्रदशार्णाधिप
तिवचः॥मोहात्किमाहेमौयंगांधर्वोक्षत्रजन्मनः॥नत्वेषशास्त्रोनान्योहिरोक्षसःशरभुजौविना॥ वलादिमांयोहरतेहरतिहत्वापरिपथि
नः॥तस्यैवयराक्षसेनविवाहेनावनीश्वराः॥ षधानतरणेवोढ्वाविवाहंक्षत्रियेमतेः॥ क्षियाणामतोधर्माश्चिमहानंदादिभिःकृतः॥ ॥मा
र्क्कंडेयउवाच॥ ॥अथप्रोचुःपुनर्भूपायः॥ रितौहृपःपरस्परानुरागेणाप्रीतिधर्माश्रितेवचः॥ मत्यंशशास्त्राराक्षसाधिक्षत्रियाणांपरोवि
धिः॥ योजनकक्षामेकुमार्याउपतेवरोहत्वानुपेतंसंबंधबलेनक्रियतेहियत्॥ मरक्षोवि॥ कोनाप्रभर्त्तुकरस्थितापरपतां
मवंभूपानांश्रनयामहतोदमः॥ गांधर्वश्चहनिष्पन्नोवि॥ राक्षसोऽवकः॥ विवाहितायांकन्यात्वंकन्यायांनेवाविद्यते॥ कन्यायाश्चवि
वाहेनसंबंधःपृथिवीश्वराः॥ पमेयेवलादेनांदमादादनुमुद्यताः॥ वलिनश्रेयदितःकुर्व्वीउनउसाधुवत॥ ॥श्रीमार्क्कंडेयाउवाच॥
ततश्चत्वासदमःकोपकषायीकृतलोचनः॥ श्वरोपयामासधनुःवचनंचेदमब्रवीत्॥ प्रमापिभार्यावलिभिःपशतोहियतेयदि॥ तत्कुले
नुजाभ्योवाकोगुणाःक्षीवजन्मनः॥ धिक्कमांवाक्षात्रि॥ धिक्कृशोर्य्यधिक्कमांशरासनं॥ धिक्कुक्षमेदंकुलेजन्मप्रकृतस्यमहात्मनः॥ यादेभा
र्यांमिमेमूढाःसमादोयवला॥ वितां॥ प्रयांतिजीवतोधिक्कांप्रमसर्व्वंगुरुवृतां॥ इत्युक्तात्रहपालान्महानंदश्चवाचली॥ अब्रवीत्ततदा
सर्वान्महादमनोदमः॥ एषातेशोभनावालावार्कंगामादिरेकणा॥ किंतस्यजन्मनाभार्यानयस्येयंकुलोद्वा॥ इतिमंवित्यभूपालाश्चाप

राम १५३

ननसंयुगेयथाजिर्जित्यमामेतांपत्नीकृतमानिनः॥ इत्यामाध्यतथावीरःशरवर्षमुवंता॥ छादयन्पृथिवीपालान्तमेवसमहीजहान॥ तेपिवी
रामहापालाःशरशस्त्रहिभुहरान॥ छादयन्तस्तकांश्चदमस्त्रिछेदलीलया॥ तेपितस्यहितान्बाणांस्तेषांबाणैश्शरोत्करान॥ विच्छेदपृथिवीशा
नानेष्यतात्मजोमुनेतदाछेदमस्यक्षितिपात्मजैः॥ प्रविवेशमहानंदःतदस्त्राणितत्तस्तानिशरजालानितत्क्षणात्॥ साहानंदःप्रविछेदराणां
निचयंचत॥ ततोरोषात्समाकृत्यदमस्यरथकूवरं॥ महानंदोमहावीर्यादमेनसमुधंमहावद्धामुध्यमानस्यमहानंदस्यधवात॥ दमोऽमोवद्ध
दयेशरंकालानलप्रवंभीतलग्नमात्मनःक्षष्पभिवेनेननतोहृदि॥ दमंप्रतिसविक्षेपमहानंदोसिमुज्वलं॥ पतंतंवेवमुल्कांभंशन्त्याविं
रूपतंदमःशिरोवेत्तसपत्नेणमहानंदस्यचाच्छिनत॥ तस्मिंहतेसहानंदप्राद्रवंर्यणापराशरवाः॥ नभूतुःपार्थिवास्तस्मोवपुष्मासनराधिपः
दमेनमुमुधवासावलगर्वमदान्वितः॥ दाक्षिरातान्यमहीपालतनयोरणगोचरः॥ पुध्यमानसातस्यतस्योयंकरवालंसवैलमु॥ विछेदसारथेश्च
वशिरःसंख्येतथाध्वजांछिणारवद्गोगदांसोथजग्राहदक्षकंटकां॥ तामप्यस्यचवेछेदकरस्थानेवस॥ रःयावदन्यत्तमादत्तेवपुष्मांश्चवारमु
धं॥ तावछेरोगतंवेक्षादमोरुमावयातयत॥ सपातितःप्रमार्तिभूमौविक्लांगःसवपुष्मः॥ विनिर्द्धत्तमात्मिमुद्यादेश्वक्षितिपालेजनः॥ तमालो क्य
ततोरूपमसङ्क्षमतिमात्मवान्॥ विसृज्यादायशमनंशमनःप्रययौदमः॥ ततादशार्णाधिपतेःप्रीतिमात्रकरोनयोः॥ दमस्यशमनायाश्चवि
वाहंविधिवत्कृतदारोदमश्चात्दशार्णाधिपतेःपुरे॥ स्थित्वात्यकालंधयौसभार्योनिजमंदिरंदशार्णाधिपतिश्चासोदत्वानागांस्तुरंग
मांश्चरथान्॥ श्वरत्नेभ्योदासीदासमणिमुक्तावस्त्रालंकारांश्चापिवरप्रस्वरमामनम॥ अन्यैश्चैवंतथाभाडैःपरिपूर्णांव्यसर्जयत॥ ॥
इतिमार्क्कंडेयपुराणेदमचरितेषो॥ ॥मार्क्कंडेयउवाच॥ ॥ततोनुज्ञातातथापत्नीशमनंशमनाभिधंमुनेपणानामहिंसापादोमातेश्चक्षितिपात्मजः॥ सावतो

हित्यवदा।डुडुमितंतासक्रुद्मौनव्रतस्थसंमारवधेनादेवधंहंतानमद्याविलवंबुमित्रंपदातिहस्थश्वबलेनसमकाएकोहमादायधनुः---क्रु
रथीनष्टेवारिबलसमाजोकरोमितन्नक्रदनंसमस्ताःपस्यंतुमदेवगणाःसमेत्यायोयःसहायोभविताघतस्यमयीसमंतस्परणायरूपाःतस्ये
वनिःशेषकुलक्षयायमशुद्यतोहंनिजवाऊसैन्यःयादेकलिशधरोमोसं--गदेवराजःपितृपतिरथवोर्यदेशुद्यम्यकोयात्।धनपतेवज्रु
णार्करक्रिंतंजयविनिश्चितशरनरौघौघांतयिष्यतथापि।नियमनेवऊदोषःकाननस्थंडिलोकोनिपातेतफलनहःसर्वभूतेषुमैत्रःप्रव
तपतिमयिपुत्रेघातितोयेननातःपिशितरुधिरतप्राप्तस्यवैसंतुतृप्ताः॥॥मार्कंडेयउवाच॥॥इतिघतज्ञायनस्थानधनस्यउरात्मनःको
पामर्षविक्षुब्धाक्षःश्मश्रुभावर्त्यपाणिनाहाहतोस्मीतिपितरंध्यात्वादैवविनिंद्यतं।प्रोवाचमंत्रिणःसर्व्वानानिनायपुरोहितंदमउ
वाच॥॥यदत्रकृत्यंहुतनातेप्रेष्ठरालये।क्रतंभवद्भिर्य्यत्प्रोक्तंतेनभूइनपश्चिना।हृद्वप्रपश्चासद्पोवानप्रस्थव्रतेस्थितःमो
नव्रतधरोशस्त्रोमन्याज्ञावेदमेनया।प्रोक्तमंपृष्टयातेनयाथातथंवपुभ्रतोतेनापिखड्गप्राक्ष्यभटांमध्येनपाणिना।क्रत्वायथाऽऽउ
ष्टात्मालोकनाथमनायवत।मातापिसंदिशपवमाभिऊच्चैर्व्यर्थजीवितं।मंदभाग्यंवनेश्रीकंप्रविष्टंहव्यावाहनं।समालिंग्यभरिष्यंते
मंप्रयातादिवालायांसोहमद्यकरिष्यामियन्मात्रामशुदाहतं।हस्यश्वरथपादातंसैन्यंवपरिकल्पितं।अनिर्यात्यपिदुर्वैरंश्रुत्वापिह
यातकं।अकृत्वातववोमातर्जीवितुंकिमितस्महे॥॥श्रीमार्कंडेयउवाच॥॥मंत्रिणासहवःकृत्वाहेसुत्कातथावनतःकृतवंतोविमनस
ःसभृत्यबलवाहनाः।निर्यंउःसपरीवाराःपुरस्कृत्यदमंनृपं।गृहीत्वावाशिषोविप्रात्त्रिकालज्ञात्पुरोधसः।आहिराडिवनिःश्वस्यदमः
प्रायाद्वभ्रुतंसीमापालादिसामंतान्निघ्न्याम्यांदिशिवरत्र।संक्रंदनसुतेनापिदमोज्ञातोवभ्रुतः।आयातःसपरीवारमामात्यःसपरि

छदः।अकंपितेनमनसाशत्रुसैन्यान्याददेशहाहंतंचप्रेष्यमामानिर्गम्यनगराद्हिः।क्षिप्रंघ्रतरमागच्छनरिष्यंतःपरीकृते।सभार्यःकृत्रबंधो
त्वंसहायाहिममातिकरः।इतिमद्वाक्यनेसुक्राःपीतवाणाःपोपासिनाः।भित्त्वाशरीरंसंग्रामेपास्यंतिरुधिरंततः।क्रुद्धादेमक्रतसत्वंहंतप्रोक्र
यंगोत्वरन्।स्मृत्वाप्रतिज्ञांपूर्वोक्तोनिश्वसन्नुरगोयथा।आहृतःसमरेवैवपुत्रोसेनविकत्थनः।ततोऽहमतीवासीहस्यववपुभ्रतो।रथीव
रथिनानागाहस्तिनाहयिनाहयी।अन्योन्यंततिप्रहर्षमुहुक्रुलोलवत।पश्यतांसर्वदेवानांसिद्धगंधर्वरक्षसां।वकंपेवसुधाब्रह्मनयुधमा
नेदमेमुखि।नगजानरथीवाश्वस्यवाणसहक्षयः।ततोदमेनसुमुधेसेनाध्यक्षोवपुभ्रतः।हादिवोधवदमःशुणागटमंतिकांतस्मि
न्निपतितसैन्यंपुलायनपरंदृष्ट्वाभ्रत।मचापितंततःप्राहदमःशत्रुदमस्तदाक्षया।हिदुष्टपितरंयातपित्वातपश्चिनं।अशुभंचतपस्यंतंक्र
त्रियोसनिवर्त्यतां।ततोविवृत्यसदमोयोधयामासमातुलोमपुत्रसहसंवधिवांधवैर्मुमुधेरथी।ततःशरासनान्मुक्तानाराव्यूर्णनभोदि
शः।दमंचमरयंचाशुधाणाजालेरवरयतततः।पेत्रवधोत्थेनकोपेनसदमस्तदाक्षिप्तेदतांछरांस्त्रीणिविव्याधाष्टेश्चतानपि।एकैनैकेनवाणेन
समपुत्रांस्त्रथाऽऽनयत्।संवंधिवांधवान्मित्रान्नानयद्यमसादनं।वपुभ्रत्सरथीक्रोधान्निहतात्मजबांधवं।मुमुधेवमतेनाजौसरथीवविधोप
मैः।।चिच्छेदतस्यताबाणान्दमवास्यध्वजंमहात्मनेपुमुधातेनिमेरक्षौपरस्परवधैषिणौ।परस्परशरायातविच्छेदध्वजयोश्चरत्।दृष्ट्वात्वरन्नु
ग्रम्यविक्षीऽनिवपुभ्रतःदमःक्रुद्धोरुषंध्यात्वापितरंनिहतंवने।कोशेष्वाकृष्यवाक्रुद्धोनिपात्यभरणातले।शिरोधरांपादेनभुजमुद्यम्यवाऽब्र
वीत।स्नानुकामश्चमेसुरैक्रतयेननिवारितः।ततश्चकारतातस्यरक्तेनेवोदकक्रियां।आहूतेपाप्यसिद्धःपुनःप्रायात्स्वमंदिरं।वपुभ्रतश्च
मांसेनपितृदानंचकारह।ब्रह्मणान्भोजयामासरुरुलसमुद्भवान्एवंविधाहिराजानोवभ्रुवःसूर्यवंशजाःअन्येपिसुधियःशूराश्चह्यावः

शास्त्रकोविदाः वेदांतपव्यमानांस्तान्नसंख्यातुमिहोत्सहेऽनेषांचरितंश्रुत्वानरः पापैः प्रमुच्यते॥ ॥पाक्रेणकृतुः॥ ॥एवमुक्तायमुनयेमार्कंडेयोमहामुनिः॥विस्तरंप्रब्रुवन्किंमुनिंचक्रेसाध्वाह्वीक्रियां॥ अस्मालिंगमुक्तंतस्माद्यत्नेनोक्तंमहामते॥ अनादिसिद्धमेतद्वैपुराणंकल्पयंभुवा॥मार्कंडेयायमुनयेयत्नेस्मानिरुदाहृतं॥पुराणंपावित्रमायुष्यंधर्मकामार्थसिद्धिदं॥एतन्मात्रंश्रावनाद्वापिसर्वपापप्रमोचनं॥आदावेवकृतायेचप्रश्नाहिवसुरह्मया॥पित्रापुत्रस्यसंवादस्तथासृष्टिःस्वयंभुवा॥तथामन्वंतरस्थितयःराज्ञांचचरितंमुने॥अस्माभिरेतत्संक्षेपात्कथितंमुनिसत्तमाः॥एतान्सर्वान्नरान्श्रुत्वाद्विजोवासभास्करंवाविधूयसर्वपापानिब्रह्मणोलोकंतंव्रजेत्॥ ॥जैमिनिरुवाच॥ ॥भारतेनहसंदेहःसंशयस्फोटनंद्विजाः॥तंवभाद्भिःकृतंयत्नःकश्चिदन्यःकरिष्यति॥यूयंदार्ढ्यंपुषःसंप्रपन्नाहृद्विविक्रताःसांख्योयोगस्तथाचाक्रुद्वैरव्यलिंगारणा॥ पितृशापकृतंदुःखाद्धर्मवस्यंव्यपेतवः॥एतावदुक्त्वाक्वचनंसनगामसभामाश्रमंचित्रयत्नरमोदारंपाक्रेणावाक्यमीरितं॥ ॥इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेराजवंशानुकीर्तनंसमाप्तं॥ ॥समाप्तंमार्कंडेयपुराणं॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥अष्टादशपुराणानिनियानिब्राह्मणेनमहः॥षष्ठंवसप्तमंज्ञेयंमार्कंडेयंवसप्तमं॥ब्राह्म्यंपाद्मंवैष्णवंचशैवंतागवतंतथा॥तथान्यंनारदीयंचमार्कंडेयंचसप्तमं॥आग्नेयमष्टमंप्रोक्तंलविंगानवमंतथा॥दशमंब्रह्मवैवर्तंभविष्यमेकादशस्मृतं॥वाराहंद्वादशंप्रोक्तंस्कंदमत्रयोदशंचतु॥ईशंवामनंचकूर्मंपंचदशंस्मृतं॥गारुडंगरुडंवैवब्रह्मांडंवायवीयंक॥अष्टादशपुराणानांनामधेयानिनःपठेत्॥त्रिसंध्यंजपतेनित्यंअश्वमेधफलंलभेत्॥सर्गश्चप्रतिसर्गश्चवंशोमन्वंतराणिचवंशानुचरितंचैवपुराणंपंचलक्षणं॥चतुःप्रश्नसमोपेतंपुराणंमार्कंडेयसंज्ञितं॥श्रुतेननश्यतेपापंकल्पकोटिशतोद्भवं॥अश्वमेधादियज्ञानांफलंवानुदिनेलभेत्॥ब्रह्मवध्यादिपापानिनाश्यन्याश्यसुमानिच॥तानिसर्वाणिनश्यंतिनात्रकार्यविचारणा॥पुष्करस्नानजंप्रण्यंश्रव

णादस्यजायते॥सर्ववेदाधिकफलंसमाश्रवावाप्नुयात्॥श्रावयेत्पूजयेच्छास्त्रंयथादेवपितामहः॥गंधपुष्पैस्तथावस्त्रैर्ब्राह्मणस्यचतर्पणैः॥श्रुत्वैतच्चरितंसम्यङ्नरोनियमानसः॥सौवर्णान्याक्षिणाःकृत्वामार्कंडेयंतथैवच॥वस्त्रादौर्विविधैस्तुल्यंब्राह्मणायनिवेदयेत्॥ब्राह्मणंपूजयेत्साधुंस्त्रीकांतुगामेकादत्वासम्यक्फलंलभेत्॥पथाशक्त्यावदानंत्यैर्नोयात्मादेवाहनेः॥अष्टुल्यपाठकर्त्रीरश्लोकमेकंवशृण्वंतः॥नमोपुण्यप्रवाहेतिशास्त्रैर्वीरस्तुतोदिसः॥नंतस्यदेवाःप्रीयंतेपितरोनैवपुत्रकाः॥दत्तंप्राद्धंवनेच्छंतिनतीर्थस्नानफलंनवा पठमानेपुराणेस्मिन्नर्थकोविदपावकैः॥अवश्यंयातश्रोतव्यंयाद्यमेतद्विजन्मनः॥अवजानातिजन्माविमप्रस्तूर्वश्रयाजते॥पठ्यमानेस्तुश्रवणात्साधुभिःशास्त्रउत्तमे॥ब्रह्मवध्यादिपापानिनश्यंतिपुराणसप्तमंपुनः॥सर्वपापविनिर्मुक्तंपुनात्यविनेनंकुलं॥स्तात्मा धनचर्यांचब्रह्मलोकंसनातनंपुनःसप्तनुर्यावद्भुक्त्वाभोगान्ययथेप्सितान्॥इहिवाप्मेकरब्रह्मपरंयोगमवाप्नुयात्॥इदंधर्म्यंरहस्यंचशोपनीयंप्रयत्नतः॥नाभिक्तायनदातव्यंह्यदिप्रभक्तेवम्मवे॥गुरुद्विजातिगोदेवान्नतथाभक्तनेषुमोतापित्रोश्चयातीर्थवेदशास्त्रादिनिंदकोमित्रभर्यादिनैवन तथावैज्ञातिलोपकोएतेषांनैवदातव्यंपराणैःकण्ठगतैरपि॥लाभाहायादेवाब्रह्मन्भयाद्वापिविशेषतः॥पठेद्वापाठयेद्वापिसंगच्छेन्नरकंध्रुवं॥पुराणास्यास्यसंख्यातुकथितानत्वबुद्धिना॥श्लोकानीहसहस्राणितथावाष्टशतानिच॥श्लोकाश्चत्रिनवाशीतिस्काद्दशसमाहितः॥कथितंमुनिनाह्यंमार्कंडेयेनधीमता॥पुराणंपावित्रंपुराणंचसमाप्तंधर्मसंहिता॥ ॥इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेमहामासमाप्तमिति॥ ॥ मार्कंडेयजैमिनिसमागमःप्रश्नारव्यानंदुर्वासपुरश्चशापःकंकवधः॥वेद्यरूपवधःतार्क्षोजन्मप्रह्लादोपाख्यानंतस्यविवाहःधर्मपुत्रोत्पत्तिः॥प्रश्नमोक्षः॥हरिश्चंद्रोपाख्यानंवसिष्ठविश्वामित्रयोर्युद्धं॥पितापुत्रसंवादःनर्कवर्णनंदत्तात्रेयोत्पत्तिः॥कुवलयाश्ववरितंम

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017

दालभाप्राप्तिः।चलक्कीदेजन्मा।आतारा।ध्यायः।आङ्गविद्विः।योगस्थितिः।मन्वंतरकथा।डुंडुभोत्पत्तिः।जंबूद्वीपवर्णनं।वर्षवर्णन।ब्राह्मण
चर्मीनामसंरेवतं।चाक्षुषावैवस्वतांसूर्यसावर्णकंदेवीमहात्म्यं।महिषासुरवधः।देव्यास्त्रोत्रं।शुंभनिशुंभवधः।पितृस्त्रोत्रं।अग्निस्तवः
राज्यवर्द्धनोपाख्यानं।राज्यवर्द्धनप्रशंसनंचेति।वंशानुक्रमणंनाभागाख्यानं।वत्सश्रीचरितंखनित्रचरितं।करंधमचरितंत्राविक्षि
चरितंमरुत्तचरितंनरिष्यतचरितं।दमचरितंवेति।शुभमस्तुसर्व्वजगतःपरहितनिरताभवंतुभूतगणाःदोषाःप्रयांतुशांतिंसर्व्वत्रसु
खीभवतुलोकः॥ ॥इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेस्याउत्कर्मणीकासमाप्ता॥ ॥श्रीकृष्णायनमः॥ ॥शुभमस्तुः॥ ॥श्रीरामरामः॥ ॥